רטנר

אהבת ציון וירושלים

על הירושלמי

ספר

אהבת ציון וירושלים

כולל

שנויי נוסחאות וגירסאות

מתלמוד ירושלמי

הנמצאים בספרי הראשונים, בדפוסים ישנים ופראגמענטין כתבי יד

עם הערות ותקונים

ממני

בער ראטנער

נין ונכד להגאון בעל פנים מאירות ז"ל.

מסכת מגילה

(#9)

ווילנא

תרע"ב

АГАВАТЪ ЦІОНЪ ВЕ-ІЕРУШОЛАИМЪ.

Варіанты разночтенія и пополненія текста Іерусалимскаго Талмуда, изданные по древнимъ печатнымъ и рукописнымъ источникамъ съ критическими замѣчаніями и объясненіями Б. РАТНЕРОМЪ.

Трактатъ Мегилла.

Вильна, Типографія Ф. Гарбера. Завальная ул. д. 25.

1912 г.

1967. נדפס מחדש ירושלים, תשכ"ז

במהדורת צילום מצומצמת

AHAWATH ZION WE-JERUSCHOLAIM

Varianten und Ergänznngen des Textes des Jerusalemitischen Talmuds nach alten Quellen und handschriftlichen Fragmenten ediert, mit kritischen Noten und Erläuterungen versehn

VON

B. Ratner.

TRAKTAT MEGILLA

Subventionnirt von der Zunz Stiftung in Berlin.

WILNA.

Buchdruckerei von F. Garber.

1912.

נדפס ברשות בת המחבר
גב׳ שרה סלונימסקי מניו־יורק
ונכדתו גב׳ דליה קאופמן מירושלים
בת דבורה ייעקב ריאר הי״ד

אהבת ציון וירושלים

מס' מגילה.

פ"א ה"א במשנה כפרים ועיירות וגו'. בילקוט אסתר ר' אלף נ"ט (בדפוסי שאלוניקא וויניציא) כך שנו רבותינו מגלה נקראת וכו' ועיירות (כפרים ועיירות) גדולות בי"ד אלא שכפרים (שהכפרים) מקדימים ליום הכניסה. וכן ברא"ש מגילה פ"א סי' א'. ובתנחומא (הנדפס מכבר בראשית סי' ג') ותשובת שאלת זו מסתיבתא שאלו הא דתנן מגילה וכו' לא פחות ולא יותר (יתר).

פ"א ה"א במשנה שהכפרים מקדימין ליום הכניסה. בתוספתא תענית פ"ב יום שני וחמישי וכו' ובהן מפסיקין לקרות המגילה. וע"ש בהגהת הגר"א בתוספתא שעם הרי"ף.

פ"א ה"א שמעון בר בא בשם ר' יוחנן כתיב לקיים וגו'. בבבלי מגילה ב' ע"א היכא רמיזא אמר רב שמן בר אבא אמר ר' יוחנן לקיים את ימי הפורים האלה בזמניהם זמנים הרבה תיקנו להם וכו'. ור' שמן בר אבא שנזכר בבבלי הוא שמעון בר בא שנזכר בירושלמי כאן. עי' אהבת ציון וירושלים לשבת צד 75.

פ"א ה"א שמואל בר נחמן בשם ר"י ימים וכו'. בבבלי מגילה ב' ע"א ור' שמואל בר נחמני אמר כימים אשר נחו בהם היהודים ימים כימים וכו'.

פ"א ה"א יום י"ג יום מלחמה היה וכו'. באור זרוע ח"ב סי' שס"ז וכן מוכח בירושלמי דפריך התם או אינו אלא תשיעי וכו' יום י"ג יום מלחמה והוא (הוא) מוכיח על עצמו שאין בו נוחה (ניחה) פי' שלא היה בו מנוחה הלכך אינו יכול לומר תן י"ב וי"ג וכו' ופריך מעתה אל יקראו בו הואיל ולא היתה בו מנוחה וכו' ומשני לפניו ולאחריו קורין בו בתמיה וכו'. ובסמ"ג ה' מגילה ויש לפרש שנקהלו בו היהודים בעריהם להנקם מאויביהם ועיקר הנס היה בו וכן גרסינן בירושלמי יום שלשה עשר מלחמה היה וכו'. וברא"ש מגילה פ"א סי' א' ואר"ש בר יצחק י"ג זמן קהלה לכל ופירש"י וכו' דסוגית גמרא דידן כעין הירושלמי וכו' ומשני ר' חלבו י"ג זמן מלחמה היא והוא מוכיח על עצמו שאין ניחא (ניחה) פי' ליכא לרבויי דלא היו כימים אשר נחו בהם וכו'. (והרא"ש הנ"ל מובא בשנוים בשלטי הגבורים במגילה סביב הרי"ף סי' אלף ס"ג). ובתוס' הרא"ש למגילה ובירושלמי יש זמן (יום) מלחמה לכל הוא ופריך אלא מעתה לא קראו בו, ומשני לפניו ולאחריו מקדימין (ליתא) וקורין בו לא כל ש"כ קורא וכו'. ובמנהיג (צד 42) ומה שנהגו להתענות ערב הפורים לא לדבר תענית וכו' (עי' שאלתות פ' ויקהל) אלא על שם נקהלו היהודים אשר בשושן בי"ג בו ואמר מר זמן קהלה לכל היא וכן פי' בירושלמי וכו' עכ"ל אבל בפי' הרא"ם לסמ"ג ה' מגילה וא"כ דברי הירושלמי לחוד ודברי תלמוד דידן לחוד שהירושלמי סובר מכיון דיום י"ג מלחמה וכו'. ובמאירי למגילה

(ג' ע"א) ובתלמוד המערב פירשו שלא היה בו נייח ומתוך כך ריבהו הכתוב וכו' ושאלו א"כ לא יהיו קורין בו והשיבו לפניו ולאחריו קורין הוא עצמו לא כל שכן וכו'. ובריטב"א מגילה (ד' א') ובירושלמי משמע כשיטת רש"י ז"ל דגרסינן התם ימים וכו' יום י"ג זמן מלחמה לכל היא אף (ג' מלות ליתא) הוא מוכיח על עצמו שאין בו נייחא ופריך מעתה לא יקראו בו ופריק לפניו וכו'. וכן מובא עוד בספרי הראשונים. כדעת ר' חלבו שביום י"ג באדר היה עיקר מלחמת היהודים. כן דעת יוסף הכהן בקדמוניות (13. 8. 11).

פ"א ה"א ר' אבהו בר"ל לא יעבר ולא יעבר. לעיל בסמוך ר' אבהו בשם ר' לעזר ולא יעבר לא יעבר. ולקמן באותה הלכה דאמר ר' אבהו בשם ר"ל לא יעבור ולא יעבור. ועי' בספר שלום ירושלים.

פ"א ה"א תני בשם ר' נתן כל החדש וכו'. בבבלי לא נזכר מזה כלל. והירושלמי מובא באור זרוע ח"ב סי' שס"ז ובמרדכי ריש מגילה ובהגהת מיימוני ה' מגילה פ"א אות ו' ובשבלי הלקט סי' קצ"ה ובתניא סי' מ'.

פ"א ה"א א"ר חלבו וכו'. באו"ז ח"ב סי' שס"ז א"ר אבהו (חלבו) ובלבד עד ט"ו דמר (דאמר) ר' אבהו (בשם ר' לעזר) לא יעבור לא יועבר (ולא יעבור) עכ"ל. ובשבלי הלקט הנ"ל מובא לא יעבור ולא יעבור. ובד' קושטנטינא בירושלמי כאן ולא יעבור לא יעבור. וכן הגי' להלן. ובהגהת מימוני ה' מגילה פ"א ירושלמי וכו' אמר ר' חלבו עד ט"ו דאמר ולא יעבור.

פ"א ה"א ר"י בר נחמן. בשבלי הלקט הנ"ל ריב"נ בשם שמואל לא יעבור ולא יעבור (לא יעבר ולא יעבר). ובד' קושטנטינא ולא יעבור לא יעבור. וכן הגי' להלן. ולפנינו (באסתר ט' כ"ז) ולא יעבור.

פ"א ה"א הדא דאת אמר לקריאת. באו"ז ח"ב סי' שס"ז בירושלמי דפרקין וכו' הדתמר כל החדש כשר (ג' מלות ליתא) לקרות את המגילה בשביל הולכי דרכים שאין בידם מגילה (ו' מלות ליתא) אבל לסעודה וכו'. ובהגהת מימוני ה' מגילה פ"א אות ו' ופסק ראבי"ה והביא ראיה מדגרסינן בפ"ק דמגילה ירושלמי וכו' הא דאיתמר כל החדש כשר לקרות את המגילה בשביל הולכי דרכים שאין בירם מגילה וכו' ואפילו קודם י"א נראה לי דיקרא די"א לא תנן אלא לכפרים משום יום כניסה אבל להולכי דרכים שרי מדלא אמר ר' חלבו ובלבד מי"א עד ט"ו וכו'. וכן הוא בשם הירושלמי במרדכי ריש מגילה. ובאגודה סי' ו' ובירושלמי אמרינן כל החדש כשר לקריאת מגילה ולעוברי דרכים ואפילו קודם י"א אם אין להם מגילה בדרך עכ"ל וכן מובא הירושלמי בלקוטים מספר אמרכל (ד' כ"ה ע"ב) ועי"ש. וכן הוא בלקח טוב (על אסתר ט' כ"ב). וכל זה ליתא לפנינו. ובשבלי הלקט הנ"ל מובא הירושלמי כגירסת הדפוס.

פ"א ה"א ואין מחלקין לעניים וכו'. בתמים דעים סי' רמ"ג (ד' ע"א ע"ב) הדא דתימר (דאת אמר) לקרות (לקריאת המגילה) אבל לעשות סעודה אין (אינן) עושים אלא בי"ד וט"ו ואין עיניהן של עניים תלויות אלא בי"ד ובט"ו כך מצאתי הגירסא ונ"ל שיש כאן חסרון וכך היא הגירסא ובזמן הזה אין קורין ואין מחלקין אלא בי"ד ובט"ו שאין עיניהם וכו' והכי פירושה וכו' ע"ש.

פ"א ה"א ויהיו. באו"ז הנ"ל ויהיו אלו לקריאת מגילה (ליתא) וכו'. ובמרדכי הנ"ל והיו אלו לקריאה ואלו לסעודה ואפילו קודם י"א נראה לי די"א לא תנן אלא לכפרים וכו' מדלא אמר ר' חלבו ובלבד מי"א עד ט"ו וכו' ע"כ ראבי"ה.

פ"א ה"א ר' חונה בשם רב והימים וכו'. לקמן פ"ג ה"ה כן אמר רב והימים האלה

האלה נזכרים ונעשים שתהא אזכרתן קודם לעשייתן. ועי' בבבלי מגילה ל' ע"א.

פ"א ה"א נזכרים בקריאה. בבבלי מגילה ב' ע"ב נזכרים ונעשים איתקש זכירה לעשייה. ובאו"ז הנ"ל נזכרים לקריאה (בקריאה) ונעשים לסעודה (בסעודה) ע"כ ירושלמי ואומר מורי רבינו אבי העזרי דאפילו קודם ט"ו וכו'. וכגי' האו"ז כן הוא בשם הירושלמי בילקוט המכירי משלי כ"ג אות כ"ג ובריטב"א ריש מגילה.

פ"א ה"א שמגילת אסתר ניתנה להדרש. בריטב"א מגילה (ד' ע"א) גרסינן בירושלמי מגילת אסתר ניתנה לידרש ומסתברא לי וכו'. וכן מובא הירושלמי בכמה ראשונים.

פ"א ה"א הרי היא כאמיתה של תורה. בבבלי מגילה ט"ז ע"ב שצריכה שירטוט כאמיתה של תורה. ובתשובות הגאונים (הוצאת ידידי הרב ר' לוי גינצבורג נ"י) צד 342 אמתה של תורה כעיקר שבתורה כאמת שלה כגון מצוות וחקים ומשפטים שבה עכ"ל. ויש מהראשונים שפירשו כאמיתה של תורה על ס"ת ואחרים פרשו על מזוזה. ראה בתוס' מנחות ל"ב ע"ב ד"ה הא ובאשכול חלק ב' צד 41 בירושלמי ר"א (ר' יסא) בשם ר"ל וכו' ובסמ"ג עשין כ"ה ובמנהיג צד 41 סי' י"א ובשו"ת הראב"ן הירחי (בגנזי ירושלים ד' כ"ג) ובחידושי הר"ן סוף מגילה ובגיטין ז' ע"א שהביאו הירושלמי בשנויים קלים. ובאור זרוע חלק א' סי' תקמ"ב והכי נמי מוכח בירושלמי דמגלה דמספר תורה עצמו יליף כפירש"י (מגילה ט"ז ע"ב) דמסיק התם נאמר כאן דברי שלום ואמת וכו' ע"ש. ובספר המכריע לריד"א סי' פ"ה דגרסינן בירושלמי בהלכתא קמייתא דמגילה ר' חלבו בשם ר"א וכו'. ובהגהת מימוני ה' תפילין פ"א אות ח' אמנם ר"י פי' כרבינו המחבר ורש"י והביא ראיה מירושלמי דמגילה דגרסינן נאמר כאן וכו'. ובילקוט המכירי משלי הנ"ל נאמר כאן דברי שלום ואמת ונאמר להלן אמת וגו' הכי כאמירתה (כאמיתה) של תורה וכו'. ובחי' הרשב"א בגיטין ו' ע"א והא דאמרינן במגלה דמגלה צריכה שרטוט כאמתה של תורה לאו היינו ס"ת אלא כמזוזה וכו' וכן פי' רבינו חננאל ז"ל (לפנים בפי' רבינו חננאל במגילה י"ז ע"ב חסר זה) והדע מדדייקינן לה בירושלמי מדנאמר כאן דברי וכו' אלמא ס"ת אינה צריכה שרטוט אלא אמתה של תורה היינו מזוזה כדכתבי'. אבל רש"י ז"ל פי' כאמתה של תורה ס"ת וכדמשני התם בירושלמי דגרסינן התם נאמר כאן (להלן) אמת קנה ואל תמכור ונאמר כאן דברי שלום ואמת מה להלן (זו) נתנה לידרש (להידרש) אף כאן (זו) נתנה לידרש (להידרש) ומדקאמר נתנה לידרש משמע כל התורה כלה קאמר וכו'. ובחי' הרמב"ן בגיטין שם אבל רש"י ז"ל פי' במגילה כאמתה של תורה היינו כס"ת עצמו וכן משמע בירושלמי דגרסינן נאמר וכו' הכי (הרי) היא כאמתה של תורה מה זו צריכה שרטוט (סירטוט) וכו'. ובקרית ספר להמאירי (ד' י' ע"א) וכמו שאמרו עליה בתלמוד המערב נאמר כאן וכו'.

פ"א ה"א מגילה שמסר שמואל וכו'. במדרש שמואל פט"ו אות ג' נשנה בשנוים. וע"ש בהערות. ובאגדת בראשית פל"ח. וע"ש בהערת הרב רש"ב ז"ל.

פ"א ה"א חלקו כבוד לא"י וכו'. ברמב"ם ה' מגילה פ"א ה"ה ולמה תלו הדבר בימי יהושע כדי לחלוק כבוד לא"י וכו'. ובמגיד משנה שם ולמה תלו הדבר וכו' ירושלמי שם עכ"ל. ובפי' המשניות לרמב"ם ובלקוטי הרמב"ן במגילה ב' ובפסקי תוס' מגילה סי' כ"ז. ובר"ן ריש מגילה כדגרסינן בירושלמי ר"ס בשם ריב"ל אמר כדי לחלוק וכו' ופירוש הענין שכיון וכו'. ובתוס' הרא"ש

למגילה

למגילה ובירושלמי למה לא נקטו אנשי כנסת הגדולה מוקפות מימות אחשורוש ומשני דחלקו כבוד לא"י שאם היו מונין בימות אחשירוש ואז היתה א"י בערי הפרזי שהיתה חריבה באותם הימים היה גנאי לא"י עכ"ל. וכן מובא הירושלמי בכל בו סי' מ"ה ובארחות חיים ה' מגילה סי' ח' וכתב אמנם צ"ע למה לא תלו הדבר במשה ואהרן וכו'. והירושלמי מובא עוד בכמה ספרי ראשונים.

פ"א ה"א תני ר' יהושע בן קרחה וכו'. תוספתא מגילה פ"א. ובאיזה כתבי יד שם הגי' ר' יהודה בן קרחה. עי' הוצאת צוקערמאנדעל. ובפי' רבינו חננאל במגילה כ"ה סע"ב ר' יהודה בן קרחה אומר וישימם וכו'. ולפנינו בתוספתא סוף מגילה הגי' שם ר' יהושע בן קרחה. ובפתיחה להמאירי לאבות שבתוספתא ערכין ר' יוחנן בן קרחה ואולי צ"ל ר' יהודה ב"ק. וביוחסין השלם (צד 40) ובפרק חלק יש ר' יהודה בן קרחה אולי שהיה קרח או היה אחיו עכ"ל. והיה ג"כ אמורא מאוחר ששמו ר' יודן בן קרח ראה מדרש איכה פ"ד ב' ר' יודן בן קרח בשם רשב"נ. וע"ש בהערות. ובחי' הרמב"ן ליבמות ע"ח ע"ב מירושלמי קדושין פ"ד ה"א (דו"ו ס"ה ע"ג שורה ז') בימי ר' לעזר הקרח. ולפנינו ליתא מלה אחרונה. ובתוס' בכורות נ"ח ע"א ד"ה חוץ ר' אלעזר בן עזריה דאמר בירושלמי שהיה קרח. וכן נקראו בשם קרחה לכמה אמוראים.

פ"א ה"א הא חמתה עצמה מוקפת וכו'. לכאורא זה סותר למ"ש בירושלמי עירובין פרק ה' ה"ז ועכשיו בני חמתה ובני טיבריא עיר אחת היא.

פ"א ה"א כפר חיטייא. בויקרא רבא פ"ז סי' ד' ר' אבא בר כהנא ור' חנן תרויהון בשם ר' עזריה דכפר חטייה וכו'. ובבבלי חגיגה ה' סע"ב ר' יעקב איש כפר חיטייא. ובבראשית רבה פכ"ו אות ג' שמעון בר חוטה: ובכתבי יד הגי' בר חיטיא. עי' מהדורת הרב ר"י טהעאדאר נ"י. ובמקומות אחרים בר חיטיא בלא שם שמעון. וריש לקיש ברח לכפר חיטיא (ירושלמי סנהדרין פ"ב ה"א).

פ"א ה"א שני אבטוניות. בערוך ערך אבטליות ס"א אבטלאות פי' כרכים גדולים דבמקום שיש שם גשר דמי וכו'. ועי' בערוך השלם.

פ"א ה"א כגון בית ירח וכו'. עי' ב"ר פ' צ"ח. לעווי מעתיק מכאן: שני אבטניות כגון ירח וצינברייי. וזה שלא כנוסחתינו.

פ"א ה"א שהן מגדלות כינרים. בר' קושטנטינא שהן מגדלות כנורים. ובערוך ערך כנר (פיזרו רל"ז) בראש גמ' דמגלה כנרת זו גניסר ולמה נקרא שמה כנרת דמתיקי פירה פי' בפרי של כנרת וכו'. ובמוסף הערוך שם א"ב בכינרה זכו' ובל"י וכו' כונר מין אילן עושה פרי.

פ"א ה"א וחרב הכרך ונעשה של גוים. בלקוטי הרמב"ן למגילה ב' ע"א ועוד מצאתי בירושלמי הכרך שחרב אית חמי בו אינן קורין ובח"ל (ובחוצה לו) קורין פי' הכרך שחרב ונטלו ממנו י' בטלנין לכשיחזרו שם ישראל שיקראו בט"ו וכו'. ובר"ן מגילה סי' אלף ס"ג אבל הרמב"ן ז"ל כתב וכו' ועוד הביא ראיה מדגרסינן בירושלמי הכרך שחרב ונעשה של גוים אית חמו בו אין קורין בחוצה לארץ קורין פי' בירושלמי שאלו מילתא דריב"ל דלקמן דכרך שחרב מי' בטלנים ולבסוף ישב או שנעשה של גוים והשיבו דק"ו היא שהרי בכרכין המוקפין חומה שבחו"ל קורין וכו'. ע"ש שלפי גירסתם האיבעיא נפשטא. אבל בחי' הריטב"א במגילה ואית דמסייע לה נמי מדאמרינן בירושלמי הכרך שחרב ונעשה של גוים אתמהה (מלה אחרינה מהריטב"א בעצמו) בו אין קורין בחו"ל

קורין

קורין מיהו בעיקר נסחי הכי גרסינן בו אין קורין בח"ל (נראה שר"ת: בחוצה לו) קורין כלומר וכו'.

פ"א ה"א חזקיה קרי לה וכו'. בריטב"א ריש מגילה מדאמרינן בירושלמי חזקיה קרא בטבריא (ליתא, אבל איתא בבבלי מגילה ה' ע"ב) וכו' לטבריא שימה חומתה (שהים חומה לה) פי' לא דמספקא וכו'.

פ"א ה"א ר' יוחנן קרי. בריטב"א הנ"ל ר' יוחנן קרי לה בכנישתא דכפרא (דכיפרא, ועי' אהבת ציון וירושלים ברה"ש צד 45) בט"ו (ליתא) אמר (ואמר) הדא הוא (היא) עיקר טבריא קדמיתא עכ"ל. ובכפתור ופרח פרק ח' וכן על טבריה אמרתי כי יש לה דין מוקפת חומה וכו'.

פ"א ה"א בכנישתא דכיפרא. עי' אצוי"ר ברה"ש צד 45.

פ"א ה"א טיבריא קדמייתא. בירושלמי שבת פ"ח ה"א טברנית הישנה.

פ"א ה"א קל היקילו. בריטב"א הנ"ל כל (קל) הקילו בקריאתם (בקריאתה) כלומר דאע"ג דלענין בית בבתי ערי חומה וכו'. ובריטב"א שנדפס בס' מכתם לדוד קל הקילו וכו'. ובר"ן מגילה סי' אלף ס"ג וכדאמרי' בירושלמי תני ר"ש ב"ר (רשב"י) קל הוא וכו'.

פ"א ה"א ותני כן הסמוך. בריטב"א הנ"ל ותנינן הסמוך וכו' פי' וכו'. ובר"ן הנ"ל ותני כאן (כן) הסמוך וכו'.

פ"א ה"א מגבות ועד אנטיפטרס. בתענית פ"ד ה"ח מגבת ועד אנטיפרים. ובבבלי יבמות ס"ב ע"ב מגבתון ועד אנטיפטרס. ובסנהדרין צ"ד ע"ב מגבת וכו' וכן בכ"מ.

פ"א ה"א הסמוכות לספר מנה. וכן בבבלי בבא בתרא נ"ו ע"א וא"ר אמר רב לא מנה יהושע אלא עיירות העומדות על הגבולין. וע"ש בתוס' ד"ה העומדות. ובערכין ל"ב ע"ב אלא כל שתעלה לך מסורת בידך מאבותיך שמוקפת חומה מימות יהושע בן נון וכו'.

פ"א ה"א ושומרון ויראלה. לפנינו ביהושע י"ט ט"ו ושמרון וידאלה. ובאיזה כתבי יד שם: ויראלה. ובירושלמי כאן מובא הפסוקים ויהי גבולם מחלף וגו' (יהושע י"ט ל"ג) קטת ונהלל וכו' וזה מיהושע י"ט ט"ו. וכבר העירו ע"ז.

פ"א ה"א חירייה. בד' זיטאמיר חורייה. ובחולין י"ב ע"ב דתני אושעיא זעירא דמן חבריא. ובתוס' שם דמן חבריא שם מקום כדאמרינן בב"ר אבימי חבריא וכו' עכ"ל וע"ש בגליון. ובמהדורת הרב ר"י טעאדאר בפי"ג אבימי מן חברייה.

פ"א ה"א ריב"ל בשם רבי לוד וגיא החרשים וכו' ולמה לא אמרן ואונו. בבבלי מגילה ג' סע"ב ואמר ריב"ל לוד ואונו וגיא החרשים מוקפות חומה מימות יהושע בן נון ווו וכו'. ובפירש"י שם וגמרא גמיר לה ריב"ל מרביה דמוקפות חומה מימות יהושע בן נון הן וכו'.

פ"א ה"א וחדיד ואונו. בכפתור ופרח פ"ח (הוצאת לונץ) במס' ערכין וכו' וחדיד ואונו. וע"ש בהערה. ובכפו"פ פי"א (צד ש') מלוד לאונו שלשת מילין חדיד הוא על ראש הר וכו'. ועי' בתו"כ בהר פ' ד' וברש"א במגילה ד' ע"א. ובפי' רבינו חננאל במגילה י' סע"א דתניא בתו"כ ערי חומה וכו'.

פ"א ה"א ר' חלבו ר' חונה בשם ר"ח רבה. בשקלים פ"א ה"א ולקמן פ"א ה"ז ר' חלבו ורב חונה רב (ליתא) בשם ר"ח רבה. ועי' לקמן בשם ס' והזהיר.

פ"א ה"א בשם ר"ח רבה וכו'. במאירי למגילה (ד' ע"א) ומכל מקום בתלמוד המערב בראשון של שקלים ובפרק זה אמרו בשם ר"ח רבא הכל יוצאין

בי"ד

בי"ד שהוא זמן קריאתה וכו'. ושם במאירי ג' ע"ב ואע"פ שבתלמוד המערב אמרו הכל יוצאין בי"ד לא נאמר זה אלא על הספקות עכ"ל.

פ"א ה"א אלא ללמדך שהמצוות נוהגות באדר שני. בשקלים פ"א ה"א הגי' לא בא אלא ללמדך שכל המצות הנוהגות באדר השיני נוהגות באדר הראשון. ובמרכבת המשנה על הרמב"ם ח"ב (ד' נ"א ע"ב) בירושלמי ד"ו (דפוס וויניציא) בט"ו בו וכו' הנוהגות באדר שני נוהגות באדר ראשון וכו' ע"ש.

פ"א ה"א ר' יוסי ור' אחא הוון יתיבין. כעין זה בברכות פ"ג ה"ג ר' יוסי ור' אחא הוון יתבין אמרין מה בין וכו' ושם פ"א ה"א ר' יוסי ור' אחא הוו יהבין וכו'.

פ"א ה"א לא מסתברא לשעבר. בשקלים פ"א ה"א לא מסתברא אלא (ליהא) לשעבר אבל לבא לא (ליתא). ובד' קושטנטינא כאן: אבל לבא לא.

פ"א ה"א תני מקום שנהגו לקרותה ב' ימים. מס' סופרים פכ"א ה"ח וע"ש.

פ"א ה"א שמחה וששון מיכן שהן אסורין בהספד. לפנינו אסתר ט' י"ט שמחה ומשתה ויו"ט. וכן לעיל שם י"ח יום משתה ושמחה. ורק ח' י"ז שמחה וששון ליהודים.

פ"א ה"א א"ר חלבו זימנין סגין יתבית קומי ר' שמואל בר נחמן. בברכות פרק ד' ה"ג ר' חלבו ור' שמואל בר רב נחמן תריהון אמרין כנגד כ"ד וכו'. ונראה שהיה תלמיד חבר לרשב"נ. בנזיר פ"ג ה"א ר' חלבו בר חונה בשם ר' יוחנן חל יום שמונה שלו וכו'. אבל במו"ק פ"ג ה"ה הגי' ר' חלבו רב חונה וכו'. וכן בברכות פ"ז ה"א ר' חלבו בר חנן בשם רב זו הזן וכו'. ועי' באצוו"ר שם צד 162 ובס' והזהיר ח"א ד' ק"ג ע"א אמר ר' חלבו בר חונה בשם ר"ח רבה הכל מודים בי"ד וכו'. ושם ע"ב לא כן אמר ר' חלבו בר חונא וכו'. ולעיל בהלכה זו וכן לקמן בהלכה ז' הגי' אמר ר' חלבו ר' חונה וכו'. וקשה לומר שבכל אלה המקומות ט"ס.

פ"א ה"א משפחה ומשפחה וכו'. בתוס' ריד"א במגילה ג' ע"ב ירושלמי ר' סימון בשם רשב"נ, משפחה ומשפחה אלו הכפרים מדינה ומדינה אלו הכרמים (ט"ס וצ"ל הכרכים) וכו', ובריטב"א שם מובא ג"כ הירושלמי.

פ"א ה"א תני שמואל מפני וכו'. בבבלי מגילה (ד' ע"א) נאמר זה בשם ר' חנינה. ובפי' רבינו חננאל במגילה (שם ע"ב) הכפרים מקדימין וכו' וכן תנא דבי (ליהא) שמואל עכ"ל וכיון לירושלמי דילן. וע"ד תני שמואל ראה באהבת ציון וירושלים בסוכה צד 65.

פ"א ה"א ר' פליפא בר פרוטה אמר קומי ר' יונה. וכן לקמן במגילה פרק ד' ה"ב ר' פיליפי בר פרוטה קומי ר' יונה. ובאור זרוע ח"ב סי' שע"א ירושלמי וכו' ר' פליפא בר פריטה בעי קומי ר' מנא (יונה). ובסדר הדורות (צד 312) ר' מנא קומי פיליפא בר פרוטא. ואולי צ"ל ר' פיליפא ב"פ קומי ר' מנא. ויתאים לגי' האו"ז הנ"ל בירושלמי כאן.

פ"א ה"א שאסור בעשיית מלאכה. בקרבן ע"ה הגיה שמותר בעשיית מלאכה. אבל באור זרוע הנ"ל לית הדא אמרה שאסור בעשיית מלאכה א"ל מן (אין מן) הדא לית את (ליתא) ש"מ וכו' הירושלמי סובר כרבא בריה דרבה (בבלי מגילה ה' ע"ב) וכו' כדי להודיע שפורים מותר במלאכה עכ"ל ובראב"ן (ד' ע"ח ע"ד) ויו"ט שאסור בעשיית מלאכה וכהאי תנא יסד הקלירי יומו לעד לעצור עצור במלאכה וכו'.

פ"א ה"א לית לך אלא כהדא דרבי. באור זרוע ח"ב סי' ת"ב אומר מורי רבינו אבי העזרי די"ז בתמוז וצום גדליה מותרין ברחיצה וכן המנהג שרוחצין באלו התעניות וכו' והכי מוכח בירושלמי בפ"ק דמגלה דמסיק לית לך אלא כהדא דרבי הוה מפרסם פעמים (שני ימים) בשנה רוחץ בי"ז וכו' משמע שהוא עיקר דמסיק לית לך אלא כהדא וכו'. ובתשב"ץ חלק ב' סי' רע"א מה שאמרו בראשון דמגילה ר' רחץ בקרונה של צפורי בי"ז בתמוז וכו' ורבינו הקדוש שרחץ בצפורי בי"ז בתמוז לא לבטל תקנת הנביאים עשה כן שכן תיקנו דהיכא דליכא שמד לא רצו אין מתענין וכו' עכ"ל. ובירושלמי ספ"ק דכתובות קרונה של ציפורין לאו רשות הרבים הוא.

פ"א ה"א ולא עזרא תיקן וכו'. בפי' רבינו חננאל במגילה ד' ע"ב ואקשינן והלא עזרא אחר שבאו לא"י וכו' (לפנינו בבבלי שם הקושיא שזכר הר"ח איננה מבוארת יפה) ומצאנו בתלמוד א"י כך וכי מרדכי ואסתר מתקינין סמניהן (ליתא) כדאמרן להיותם מקדימין ליום הכניסה על מה שעזרא עתיד לתקן יום הכניסה להיות קורין בס"ת בב' ובה' וא"ר מנא נמי מי שסדר את המשנה וכו'. ובחי' ריטב"א בספר מכתם לדוד ריש מגילה ובירושלמי משמע בפי' התוס' דגרסינן התם בעון קמי ר' מונא (מנא) ולא עזרא התקין שיהיו קורין בתורה בב' ובה' בשבת (ליתא) ושבת ובמנחה (במנחה) וכו' והכי פירושו דאנהו מתמהי מעיקרא האיך שנינו שהכפרים מקדימין ליום הכניסה כשנכנסים לקרא בתורה שהרי בזמן מרדכי ואסתר ואנשי כנסת הגדולה עדיין לא נתקנה תקנה קריאה בתורה וכו'. ובמאירי במגילה ד' א' ע"ב ושאלו על זה בתלמוד המערב ולא עזרא תקן שיהיו קורין וכו' וכי מרדכי ואסתר מתקנים זמניהם על מה שעזרא עתיד לתקן והשיב מי שסבר (שסדר) המשנה אסמכתא אקרא כלומר אסמכתא בעלמא הוא וכו' עכ"ל. ובתשב"ץ ח"ג סי' רצ"ח ירושלמי פ"א דמגלה וכו' ולא עזרא תיקן וכו' ע"ש ובס' הישר לר"ת סי' של"א הקשה ר"ח והלא עזרא תיקן יום הכניסה וכו' ואומר רבי דמאי דמקשה ומתרץ בתלמוד ירושלמי אינו אלא מלתא לגלויי בעלמא וכו' ומתרץ שבתלמוד שבא"י מקשה ומתרץ וגורס הכי וכי מרדכי ואסתר מתקינן סימניהן בעלמא (כגי' הר"ח הנ"ל) עכ"ל. והמאמר בספר הישר משובש שם.

פ"א ה"א שיהו קורין בתורה וכו'. ברמב"ם ה' מגילה פ"א ה"ו וקוראים ביום הכניסה. ובמגיד משנה שם במשנה הכפרים מקדימין ליום הכניסה ופירשו בירושלמי שהוא מפני קריאת התורה וכו' עכ"ל ובברכי יוסף (או"ח סי' קל"ה) ואחר זמן רב באו לידי תוספי הרא"ש מגילה כ"י וראיתי לו שהביא הירושלמי הנז' דריש מגילה וכתב וז"ל ומקשים על הירושלמי דמאי פריך והלא עזרא תיקן שיהא קורין בב' וה' והלא משה רבינו תקן להם כדאיתא פ' מרובה וכו' וי"ל שלא היו חוששין כ"כ לבא לעיירות בשביל פסוק חד לחד גברא ועיקר תקנה תיקן עזרא עכ"ל וכו' עכ"ל. והתוס' הרא"ש הנ"ל נדפסו אח"כ בס' מגדנות נתן (ליוורנו תקי"ד). ולא העיר הרא"ש ממ"ש לקמן בירושלמי מגילה פ"ד סה"א עזרא התקין לישראל שיהו קורין בתורה בשני ובחמישי וכו'.

פ"א ה"ב במשנה חל להיות בשיני. במשנה בבלית (מגילה ב' ע"א) חל להיות י"ד בשני. ומגמרא ירושלמי לקמן בהלכה ב' בפרק זה כל הן דתנינן חל להיות בארבעה עשר אנן קיימין, נראה מפורש שלא היו בהמשנה המלות: בארבעה עשר. ובתשב"ץ ח"א סי' קל"ו וכן במשנה (לקמן)

משנה

משנה ה') מגילה מצינו חל פורים בשבת ומסתמא יום י"ד קאמר וכו'.

פ"א ה"ב כל הן וכו'. בפי' רבינו חננאל במגילה ד' ע"ב ירושלמי כל הני (הן) דתנינן חל להיות בארביסר וכו' אומרת (אמרה) כן ומוקפות וכו'. ובריטב"א במגילה שם גרסינן בירושלמי וכו' פי' כי לפי שיום י"ד קורין בו רוב העולם עביד מיניה תנא עיקר.

פ"א ה"ב לית כאן חל להיות בשני וכו'. בפי' רבינו חננאל בשבת קט"ו ע"א וגרסינן בירושלמי בתחלת מגילה א"ר יוסי (יוסה) לית כאן חל להיות בשני חל להיות בשבת דאם חל להיות י"ד בשני צומא רבא בחד בשבא (בשובא) ואם חל בשבת צומא רבא בעירובתא (בערובתא) שמעינן מינה דאע"ג דסתם משנה היא דחוייה היא ומשנה יחיד היא ולאו דסמכא היא וכן כל משנה והלכה שהיא כיוצא בה וכו' עכ"ל. ובפי' רבינו חננאל בפסחים פ"ג ע"א חל ט"ז להיות בשבת וכו' ולא תימא חל ממש דאם כן חל פסח להיות בבד"ו אלא אלו חל כו' וכן מפורש בתלמוד א"י במס' מגילה עכ"ל (ובעין זה מפרש הרמב"ם בפי' המשניות, עי' כפתור ופרח פרק י"ד גרסינן במנחות וכו' חל יוהכ"פ להיות בשבת וכו' וזהו שכתב שם הרמב"ם וכו' ואף על פי שכל מה שאמרו מזה במשנה הוא על דרך תנאי שאם חל וכו') ובפי' רבינו חננאל במגילה ד' ע"ב ירושלמי וכו' לית כאן חל להיות בשני דאם אקלע צומא רבה חד בשבא ואע"ג דאם חל י"ד באדר להיות בשני או בשבת יבוא פסח בב' או בד' לא הביאה המשנה להוסיף שחלו ממש אלא סדור דיומי נקט והכי קאמר חל להיות בב' אין מקדימין וקורין בה' עכ"ל. ורבינו חננאל בפי' לשבת סותר את עצמו למ"ש בפסחים ומגילה הנ"ל. ובתוס' ריד"א במגילה (ד' ע"ב) ירושלמי אמר ר"י לית כאן חל להיות בשני וכו' פי' אין לנו עכשיו שיחול י"ד באדר לא בשני בשבת ולא בשבת מפני יום הכפורים וכו' אבל יחול י"ד באדר ביום רביעי ואע"ג דמיקלע יום שביעי של סוכות שהוא יום שבת בשבת דמעיקרא לא תיקנו אלא שלא יחול יוה"כ בע"ש ואחד בשבת וכו' ע"ש ובאשכול (ח"ב צד 24) ובירושלמי אר"י וכו' פי' לאחר החורבן בזמנו תקנו שלא יחול פורים וכו'. ובתשב"ץ ח"א סי' קל"ה והיה אומר רבינו סעדיה גאון ז"ל וכו' ואין דבריו נכונים שהרי בכמה מקומות בתלמוד מצינו שבימי המשנה שהיו מקדשין ע"פ הראיה היו כשרים הימים הפסולים לנו שהרי מצינו במגלה שיום י"ד באדר יכול לחול בשבת וכו'.

פ"א ה"ג במשנה חל להיות בחמישי וכו'. במאירי למגילה ולא היה צריך התנא ללמדני דין חמישי שכבר למדנוהו מן השני אלא שרוצה לבאר כל ימי השבוע עכ"ל. ובמתניתא דבני מערבא חסר כל הבבא זו.

פ"א ה"ג בעון קומי ר"ז וכו'. המאמר משובש לפנינו והגי' המתוקנת בתוס' ריד"א במגילה (ד' ע"ב) *גרסינן התם (בירושלמי) בעון קומי ר' זעירה איתא תמן חל להיות כרכים (לכרכים) קורין (בשבת קורין) ע"ש (בע"ש) חל להיות עיירות (לעיירות) בשבת ידחו ליום הכניסה אמר ר' (בר' זיטאמיר במ"ס: רב) לא מפני כבוד הכרכים (כרכים) שלא יהו אומרים ראינו כרכים וכפרים (ועיירות) קורין באחת מעתה עיירות (ליתא) לא ידחו ליום הכניסה וכו' אשכח תני כפרים ועיירות (וכרכים) קורין כאחת עכ"ל.

פ"א ה"ג חל להיות לעיירות בשבת ידחו ליום הכניסה. בד' קושטנטינא חל לעיירות בערב שבת ידחו ליום הכניסה. וע"ש בשדה יהושע.

פ"א

פ"א ה"ג חל להיות בשבת. בתוס' ריד"א הנ"ל ליתא.

פ"א ה"ג וההן תנייה לא נסב אפילו לביריייה. בד' קושטנטינא וההן תניא לא נסיב אפילו לברייה. ובד' זיטאמיר בט"ס: וההן תניהי וכו'. ונראה שפרוש המאמר התנא הזה איננו נושא פנים לשום איש (בתרגום אונקלוס בראשית ל"ב כ"א ישא פני יסב אפי) וחולק על הטעם המובא לעיל, מפני כבוד ברכים שלא יהו אומרים ראינו ברכים ועיירות קורין כאחת, ולדידיה כל שהוא נדחה ממקומו ידחה ליום הכניסה. וכאן צ"ל וההן תנייה לא נסב אפי לביריייה. לעווי קאהוט ויאסטראוו לא זכרו בספריהם הירושלמי הנ"ל.

פ"א ה"ג רבי אומר כולהם ידחו ליום הכניסה. בקרבן עדה מגיה כולהם לא ידחו ליום הכניסה. וזה עפ"י הבבלי מגילה ד' ע"ב ע"ש. אבל בתוס' ריד"א במגילה ד' ע"ב והא אשכחן דרבי הכי קסבר דעיירות נדחין ליום הכניסה ותו דהא בירושלמי מוכח דהכי גרסינן עכ"ל.

פ"א ה"ד כן אמר רב חד תנייא הוא. בבבלי לא נזכר מזה.

פ"א ה"ד חל להיות לעיירות בשבת. בריטב"א מגילה אבל בירושלמי פי' הטעם דבל היכא דאיפשר טפי עדיף למקרי בי"ד או בי"ב מלמקרי בי"ג וכו' ובלשון הזה אמרו שם חל להיות בשבת יקראו בע"ש לית יכיל (ה' מלות ליתא) דא"ר חלבו וכו'.

פ"א ה"ה במשנה חל להיות בשבת. בתוס' ריד"א במגילה ד' ע"ב הכי גרסינן חל להיות בשבת כפרים ועיירות גדולות מקדימין ליום הכניסה ומוקפין חומה למחר והכי כתובה מתני' בירושלמי עכ"ל, ושם להלן בתוס' ריד"א: ותו דהא בירושלמי מוכח דהכי גרסינן עכ"ל. ונראה שלפני הריד"א היתה הגי' שהזכירה המאירי למגילה, וז"ל ויש שגורסין עיירות בערב שבת עכ"ל. וכריטב"א במגילה שם ובתו' אומרים דמתני' ה"ג חל להיות בשבת כפרים מקדימין ליום הכניסה ועירות גדולות קורין בע"ש וכו'. ובשו"ת ר' לוי אבן חביב סי' ל"ב מובא שו"ת רבני צרפת ז"ל שנינו כפרים מקדימין ליום הכניסה ועיירות גדולות ומוקפות חומה בערב שבת וכו' ובחי' הרשב"א במגילה ד' ד' ע"א מביא בשם התוס' שהגיהו בהמשנה כנ"ל. ולפנינו בתוס' ליתא. וגם הרמב"ם ה' מגילה פ"א הי"ד גרס כן עי' בכ' מכתם לדוד שם. ולכן הגיה הריד"א עפ"י הירושלמי. וגם בתנחומא (הנדפס מכבר בראשית סי' ג') הגי' חל להיות בשבת או בא' בשבת כפרים (ול"ג ועיירות גדולות) מקדימין וכו'. במשנה כאן בדפוס וויניציא חסרה הבבא: חל להיות לאחר השבת וכו'. ובמתניתא דבני מערבא ובמשנה בבלית איתא. ובמשנה בבלית הגי' מקדימין וקורין ליום הכניסה.

פ"א ה"ה ר' בא בשם רב יהודה וכו'. בפי' רבינו חננאל במגילה ה' ע"א תלמוד א"י ר' בא בש"ר יהודה כל שאמרו חכמים (ליתא) ידחה ממקומו ויקרא (ליתא) ובלבד בעשרה ואנן חמיין רבנן קורין (ליתא) אפילו ביחיד. הלכך קורין השתא אפילו ביחידי ועוד דא"ר בא אנן חמיין רבנן קורין (ליתא) אפילו ביחיד וקיי"ל מעשה רב עכ"ל. ובשבלי הלקט השלם סי' קצ"ה ירושלמי לרבינו חננאל ז"ל רב בא בשם ר"י וכו' ע"ש שהביא פי' רבינו חננאל הנ"ל בגירסא מתוקנת. ובתניא סי' מ' מובא בקצור לשון. ובמאיר פ"א דמגילה ובר"ן שם סי' אלף ס"ח מובא הירושלמי כגירסת הדפוס. ובאור זרוע ח"ב סי' ש"ע וכן פסק ר' שמחה (כרב) דאמר בירושלמי דפירקין ר' בא בשם ר' יהודה

ר'

(ר' אבונה בשם ר' אסי) כל שאמרו ידחה ממקומו ליום הכניסה ובלבד בעשרה ורב הונא (חונה) אמר אפי' ביחיד מתיב מ"ד בי' וכו' עד כאן לא פליגי אלא שלא בזמנה אבל בזמנה לכולי עלמא אפילו ביחיד (י"ג מלות ליתא) ובשם ר' שמריה זצ"ל שמעתי שהיה מתיר לקרותה אפילו שלא בזמנה ביחיד כרב הונא דבירושלמי וכו' עכ"ל. ובמגיד משנה ה' מגילה פרק א' ה"ז וכן העלה הרשב"א ז"ל מתוך הירושלמי שאמרו כל שאמרו ידחה ליום הכניסה ובלבד בעשרה ושם מוכיח דלדעת הירושלמי לא צריך בזמנה עשרה וכו'. ובמאירי למגילה (ב' ע"ב) ובתלמוד המערב ראיתי סעד לפירוש זה והא שאמר שם ר' בא בשר"י כל שאמרנו (שאמרו) ידחה ממקומו בלבד בעשרה ואנן חמיין רבנן אמרין (ליתא) אף (אפילו) ביחידי . ובריטב"א מגילה וכן נראה בירושלמי בכולהי אמוראי דהתם אולי בשיטתיה דרב (דאמר בבבלי מגילה ה' ע"א מגילה בזמנה קורין אותה אפי' ביחיד שלא בזמנה בעשרה) ושמואל (לפנינו בבבלי ובירושלמי לא נזכר משמואל) דהלכה כותיה וכו'.

פ"א ה"ה עד שהוא במקומו יקרא. במאירי הנ"ל והקשה לו עד שהוא במקומו יקרא כלומר אם יחיד למה מקדים והלא אינו מתכנס לקריאת התורה ויקרא בזמנה בכל מקום שהוא עכ"ל.

פ"א ה"ו במשנה אעפ"י שאמרו. במתניתא דב"מ מפני שאמרו, ועי' ברמב"ם ה' מגילה פרק ב' הי"ד ובמגיד משנה שם. ובלחם משנה שם: וא"ת והיכי קאמר אע"פ שאמרו וכו' אדרבה הואיל ואמרו הול"ל וכו'. ובהגהת מרדכי מגילה סי' תשע"ו דתנן אע"ג שאמרו וכו'. ובמלאכת שלמה בפי' כאן: כתב הר"י ז"ל ברוב הספרים גרסינן מפני שאמרו.

פ"א ה"ו במשנה ובמתנות לאביונים. וכן הוא במתניתא דב"מ. ובתוס' ריד"א במגילה ה' ע"א (מהדו"ת) ובמתנות לאביונים קשיא לי וכו' וראיתי במקצת ספרים ולא היה כתוב בהן ומתנות לאביונים וכו' ונ"ל דלא גרסינן ליה עכ"ל. וכן ליתא בבבלי תענית י"ח ע"ב ובפי' רבינו חננאל שם ותנן במס' מגילה אע"פ שאמרו מקדימין כפרים ליום הכניסה (ג' מלות מהר"ח בעצמו) ולא מאחרין מותרין בהספד ובתענית בו ביום שקורין בו עכ"ל וכן ליתא במאור בפ"א דמגילה.

פ"א ה"ו תני עשרה בטילים ממלאכתן לביה"כ. בר' קושטנטינא תני עשרה בטלנים בטלים ממלאכתם לבית הכנסת. וכן הוא בשם הירושלמי בלקוטים להרמב"ן במגילה שם. אבל בפי' רבינו חננאל במגילה ה' ע"א ובערוך ערך בטל (דפוס ראשון) ירושלמי עשרה בטלנין בכנסת ממלאכתן עכ"ל. ובשו"ת פאר דדור להרמב"ם סי' י' וז"ל שאלה בענין עשרה בטלנין ואמרו בירושלמי בטלנין ממלאכתם בבית הכנסת וכו' תשובה כיוונו בזה שצריך שיהיה באותו המקום עשרה בני אדם מופקדים לצרכי צבור ואם יהיה דבר מצוה או דבר נצרך לצבור אז יבטלו ממלאכתם ויבואו לבית הכנסת ולזה אמרו בטלנים ממלאכתם ולא אמרו עשרה בטלנים שאין להם מלאכה. ומ"ש בבית הכנסת וכו' ע"ש ובחידושי הר"ן למגילה ד' ג' (ירושלים תרמ"ד) ובירושלמי בטלין שאין עושין כלום אלא עומדין בבית הכנסת להתפלל מהר בשעה הראויה ובהלכות גדולות (הוצאת מק"נ צד 227) פי' עשרה בטלנים ג' דיינים ושמש ב"ד וכו'. ובמאירי למגילה (ד' ע"ב) ובשאלתות פירשו שכלן נחלקין שלשה לדיינים וכו'. ולפנינו בשאלתות לרא"ג לא ראיתי זה.

פ"א ה"ו ר"י אמר כגון אנו שאין אנו צריכין להלמודינו. בד' קושטנטינא כגון אנו שאין צריכין לתלמודנו. וגירסאות שונות בזה לפני הראשונים. א) בפי' רבינו חננאל במגילה ה' ע"א ירושלמי וכו' א"ר כגון אנו שאנו צריכין עכ"ל. ב) בשו"ת פאר הדור הנ"ל רב יהודה אמר כגון אנו שאין אנו צריכים לתלמודינו. וכך היא הנסחא ולא כמו שבא בשאלה שאנו צריכים לתלמוד (כגי' ר"ח הנ"ל) וזה הוא טעות בנוסחאות או טעות בכתיבת השאלה. וכוונת ר' יהודה דאם היה ה"ח כמלמדי תינוקת או יותר גדולים אמנם עדיין לא נשלמו ולא היה תלמודם ערוך בפיהם אל יכנס בחברת אלו העשרה בטלנין דלמה יתבטל לצרכי צבור מאחר שאינו בקי בתורה ולא גמר למודו ויהיה טוב לו לעסוק בלמודו ובדרשותיו מלעסוק בצרכי צבור אבל כגון ר' יהודה שאינו צריך להתלמד רצונו בזה שאינו צריך לעיין בספרים ולהתעסק עסק גדול לא יבצר מלהיות אחד מעשרה בטלנים בצרכי צבור שהרי אינו צריך ללמודו עכ"ל. ג) בלקוטים להרמב"ן (בריש מגילה) ר' יהודה אומר כגון אנו שאין אנו צריכין אלא (ליתא) לתלמודינו עכ"ל. ד) בספר מרכבת המשנה על הרמב"ם ח"ב (ד' נ"א) בירושלמי תני עשרה בטלנין ממלאכתן רי"א כגון אנא (אנו) שאין אנו צריכין לתלמודינו וכו'.

פ"א ה"ו כפר וכו' תקנתו קלקלתו וכו'. וכן הוא בפי' רבינו חננאל מגילה ה' סע"א. וברמב"ם ה' מגילה פ"א ה"ח ואם אין שם עשרה בני אדם תקנתו קלקלתו והרי הם כאנשי עיר גדולה ואין קוראים אלא בי"ד עכ"ל. ובמגיד משנה שם ואם אין בעיר וכו' בירושלמי הוא זה לפי גירסת רבינו עכ"ל ועי' בהשגות הראב"ד שם. ובלקוטי הרמב"ן בריש מגילה אבל בירושלמי מצאתי תני כרך (כפר) וכו' אבל מדברי הר"מ במז"ל נראה וכו' והוא גורס בירושלמי כפר שאין וכו' וגרסת ר"ח ז"ל כך היא כרך (לפנינו בפיר"ח הנ"ל כפר) וכו'. ובספר המכתם (למגילה ד' ע"ב) ובירושלמי גרסינן כפר שאין בו עשרה בני אדם אין קורין אלא בי"ד וכו'. ובריטב"א מגילה והביא ראיה מן הירושלמי דהני כרך (כפר) שאין בו י' בטלנים (ליתא) תקנתו קלקלתו ונדון בעיר וכו' ומאי היא התקנה שיש לכרך זה וכו' ע"ש.

פ"א ה"ו באילו אמרו וכו' קריאת מגילה ותרומת שקלים. וכן בפי' רבינו חננאל במגילה ה' ע"ב. ובריי"ף מגילה סי' אלף ס"ח לקח זה מפי' רבינו חננאל הנ"ל. וכן נעתק כל המאמר באגדת אסתר (לבוב תרנ"ז ט' כ"ז הוצאת הרב ר"ש באבער ז"ל וע"ש בהערות). ובר"ן ברי"ף שם וגרסינן בירושלמי באלו וכו' קריאת מגילה וכו' פי' בקריאת מגילה משום דכתיב וכו'. ובמאירי מגילה (ד' ח) תרומת שקלים התבאר בתלמוד המערב שמקדימין ולא מאחרין וענין תרומת שקלים הוא שהיו יושבים שולחנים בט"ו וכו'. ובתוי"ט מגילה פ"א משנה ג' והרי"ף פי' עפ"י הירושלמי באלו ר"ל מגילה ותרומת שקלים וכו'. ובשו"ת מהר"ם בר"ב הוצאת מק"נ (צד 121) ובירושלמי דפ"ק דמגילה ובאילו אמרו מקדימין ולא מאחרין קריאת מגילה וכו'. ובישו"ת הראנ"ח סי' ע"ט ואפילו בסבה קלה שבקלות מקדימין קריאתה ויוצאין בה ידי חובתו וכמו שאמרו בירושלמי וכו' עכ"ל.

פ"א ה"ו סעודת ר"ח. בתוספתא מגילה פ"א ליתא. אבל כן היה בהירושלמי לפני כל הראשונים שנביא בסמוך. ובעיטור ה' מגילה ובחידושי הר"ן במגילה ד' ה'. וסעודת ר"ח גרסינן בירושלמי ובתוס' לא גרסינן וכו' ע"ש. והגר"א הגיה בהתוספתא סעודת ר"ח וסעודת פורים. כמו בירושלמי.

פ"א ה"ו וסעודת פורים מאחרין ולא מקדימין. וכן בפי' רבינו חננאל ובריו"ף שם ובאגדת אסתר הנ"ל: אבל בסעודות פורים וסעודות ר"ח וספק מילה (ב' מלות אחרונות ליתא בירושלמי אבל איתא בתוספתא מגילה פ"א, ובהוצאת צוקערמאנדעל בט"ס: ספק מ'ילה, ולפני רבותינו הנ"ל היה זה ג"כ בירושלמי) וכו' מאחרין ולא מקדימין. ובמאור שם כתב הרי"ף ז"ל אבל סעודת פורים וסעודת ר"ח וספק מילה מאחרין וכו' ועיקר דבר זה הוא בתלמוד ירושלמי ואינו בתלמוד שלנו וכו'. וברוקח סי' רל"ז ירושלמי סעודת ר"ח וסעודת פורים וכו' וכן מובא בטור או"ח סי' ט' ע"ש בב"ח ובאו"ז ח"ב סי' תנ"ג. ובתשב"ץ ח"ג סי' ח' שהרי סעודות ר"ח וכן סעודת פורים לבני א"י שחל ט"ו של אדר בשבת היו עושין אותה לאחר השבת כמו שאמרו בירושלמי וכו'. ושם סי' רצ"ח מה שאמרו בירושלמי דסעודת פורים אינה נעשית בשבת ונדחית לאחר השבת אין לנו בגמרא דידן מי שהוא חולק על זה וכו'. וכן הוא בש"ע או"ח סי' תרפ"ח. ובאשכול (ח"ב צד 107) בתוספתא מגילה ותרומת שקלים מקדימים אבל ספק מילה ועצי כהנים כו'. ולעיל (צד 17) וכן סעודת פורים וסעודת ר"ח וספק מילה מאחרין וכו'. אבל בשו"ת ר' לוי אבן חביב סי' ל"ב בדין הסעודה יש ספק כי כפי הנראה מהירושלמי מאחרים אותה ליום ראשון וכו' האמת שהדבר הזה קשה מאד לשכל לקבלו וכו' והנני מודה שטעות גדולה היא אלי לחלוק על זה מכח השכל כיון שבירושלמי נאמר, ועם כל זה לענין מעשה אומר שכיון שהרמב"ם ז"ל אין כן דעתו וכו' יש לנו לעשות מעשה על פיו וכו' נראה שהתלמוד שלנו חולק על אותו הירושלמי ואין לעשות כמותו וכו'. ובריטב"א במגילה ופי' בירושלמי שאם חל פורים בשבת וכו' ואין הירושלמי הזה ברור וכו'.

פ"א ה"ו ר"ז בעא וכו'. בר"ן מגילה סי' אלף ס"ח ר' זעירה (זעורה) בעא קומי ר"א ויעשו אותה (אותן) בשבת (בדפוס זיטאמיר: שבת) וכו' ע"ש. ובספר המכתם (ד' ג') מיהו בירושלמי מיבעי ויעשו אותה בשבת אמר ק"א (ב' מלות ליתא) לעשות אותם ימי משתה ושמחה מי (את) ששמחתו וכו' כלומר ששבת אינו תלוי בקדוש ב"ד אלא בידי שמים שמקודשת ועומדת מששת ימי בראשית עכ"ל. ובמאירי ובתלמוד המערב שאלו ויעשו אותה וכו'. ובאשכול (ח"ב צד 29) כ' הגרי"ץ באלו אמרו וכו' מירושלמי שמעת לי' דכ' לעשות אותם ימי משתה ושמחה את שישמחתו וכו'. וכן מובא בכלבו סי' מ"ה ובארחות חיים סי' ל"ו ועוד בספרי ראשונים.

פ"א ה"ו ובלבד שלא ישנה וכו'. תוספתא מגילה פ"א וערכין ו' ע"ב בשנוים. ובאור זרוע ח"ב סי' שע"ב ובלבד שלא ישנה ממנה (העני) רצועה לסנדלו (למנעלו, ובד' קושט' לסנדלו) וכו'. ועי' בספר חסידים סי' תתס"ט. ובס' אדם וחוה נתיב י' חלק א' ואין מדקדקין בדבר כמו שכתוב בירושלמי וכו'. ועי' תוס' ע"ז ד' י"ז ע"ב ד"ה מעות.

פ"א ה"ו כל מי שהוא פושט וכו'. ברמב"ם ה' מגילה פ"ב הט"ז ואין מדקדקין וכו'. ובכסף משנה שם: ירושלמי פ"ק דמגילה כלשון רבינו עכ"ל. ובסמ"ג ה' מגילה ואמרינן בירושלמי אין מדקדקין במעות פורים וכו'. ובטור או"ח סי' תרצ"ד ואין מדקדקין בהן אלא כל מי שפושט וכו'. ובבית יוסף שם: כל הפושט וכו' ירושלמי פ"ק דמגילה. ועי' בב"ח שם. ובשטה מקובצת בבבא מציעא ע"ח ע"ב וכן אמרו בתוספתא אין מדקדקין במגבת פורים וכו' אבל

בירושלמי

בירושלמי בפ"ק דמגילה אמרינן אין מדקדקין במעות פורים אלא כל הפושט ידו לטול נותנין לו כלומר שאין מדקדקין בדבר לומר אם הוא עני וכו' הלכך בין מה שאמרו בתוספתא ובין מה שאמרו בירושלמי הנ"ל אמת ויציב והרי הוא בכלל לשון אין מדקדקין בדבר עכ"ל. ובריטב"א מגילה פירשו בירושלמי שכל הפושט ידו ליטול יתנו לו לומר שנותנין לכל אדם ואין מדקדקין אם הוא עני וראוי לתן לו שאין נתינה זו מדין צדקה גרידתא וכו'.

פ"א ה"ו אין משנין במעות פורים וכו'. באור זרוע ח"א ה' צדקה סי' י"א והא דגרסינן בירושלמי פ"ק דמגילה אהא דמגבת פורים אין משנין במעות פורים הא בשאר מעות משנין כל המעות עד שלא נתנו לגזברין רשאי לשנותן משניהנו לגזברין אי אתה רשאי לשנותן עכ"ל ולפנינו בשנוים. ובאור זרוע ח"ב סי' שע"ב אין מדקדקין במעות (במצות) פורים וכו' אין משנין וכו' פי' מעות של שאר צדקה אבל מעות של פורים שחשב בלבו לחלקם לעניים בפורים אינו רשאי לשנותן אלא אותן מעות חייב לחלק וכו' עכ"ל. ובמרדכי פ"ק דבבא בתרא סי' תצ"ז והא דאמרינן בירושלמי פ"ק דמגילה וכו' אין משנין וכו' כולהי מיירי שאין הבעלים או הגזברים רשאין לשנותה וכו'. ובשו"ת מחנה אפרים ה' צדקה סי' י' וראיתי לחד מן המורים שפי' דמאי דקאמר משבאו ליד גבאי אי אתה רשאי לשנותן הינו דוקא לדבר הרשות אבל לדבר מצוה רשאי לשנותן ולע"ד אין פירושו עולה יפה דהא בירושלמי וכו' אלא כל המעות עד שלא באו ליד גבאי רשאי אתה לשנותן וכו' מוכח מהתם דאפי' לדבר מצוה אינו רשאי לשנותן דומיא דמעות פורים דאין משנין אפי' לדבר מצוה עכ"ל.

פ"א ה"ו מה ראה זמן עצי כהנים והעם. בשו"ת הראנ"ח סי' ע' וכאותה שאמרו בירושלמי דמס' שקלים מה ראו זמן עצי הכהנים (והעם) למנות אלא בשעה וכו'. ע"ש שנויים.

פ"א ה"ו אותן הימים נוהגין בשעת קרבן וכו'. וכן הוא בתוספתא תענית פ"ד ובירושלמי שקלים פ"ד ה"א ובתענית פ"ד ה"ו. והכוונה אותן הימים על יו"ט בזמן עצי הכהנים. וכן הוא במקור במגלת תענית פרק ה' ע"ש. אבל בבבלי רה"ש י"ט ע"ב דתניא הימים האלו הכתובין במגלת תענית בין בזמן שבית המקדש קיים בין בזמן וכו'. ונראה מזה שלדעת הבבלי קאי זה על כל הימים הכתובים במג"ת.

פ"א ה"ו א"ר לעזר בי ר' צדוק אני הייתי מבני סנאה בן בנימין. וכן הוא בירושלמי שקלים פ"ד ה"א ובבבלי עירובין מ"א ובתענית י"ב ע"א ובתוספתא שם. ובמגלת תענית פ"ב אבל בירושלמי תענית פרק ד' ה"ו דתני אמר ר' לעזר בר' יוסי אנו היינו מבני סנאה בן בנימין. ובד' קושטנטינא שם אמר ר' אלעזר אני וכו'. והגי' ר' לעזר בר' צדוק הנכונה כי ר' יוסי בן חלפתא היה מבני יונדב בן רכב והיו"ט שלהם היה בשבעה באב כמ"ש במשנה תענית כ"ו ע"א ולא בעשרה באב כמו שמפורש בירושלמי כאן. וגירסא נפלאה ביוחסין (ד' קראקא שמ"א ד' כ"ח ע"א) ובמגלת תענית מצאתי אמר ר' אלעזר בר"צ מושל הייתי על בני סנאב בן בנימין וכו'.

פ"א ה"ו והיינו מתענין ולא משלימין. וכן הוא בתענית פ"ד ה"ו ובשקלים פ"ד ה"א. אבל בד' קושטנטינא שם מוסיף: מפני שיו"ט שלנו היה. ומוכרחת הגי' ממ"ש במשנה ד' דתענית פ"ד: בעשרה בו (באב) בני סנאה בן בנימין.

פ"א ה"ו ותני כן בשביעי וכו'. המקור בסדר עולם רבה פרק כ"ז וע"ש

בהערותי

בהערותי הערה י"ב. ובסמ"ג (ה' תשעה באב) גרסינן בירושלמי בתענית בתשעה באב נכנסו וכו'.

פ"א ה"ו ריב"ל ציים תשיעי ועשירי. בתולדות אדם להרמב"ן (ענין אבלות ד' ס"ג) ירושלמי ריב"ל וכו' ר' לוי ציים תשיעי ועשירי (וליל י', ובני' הרמב"ן כן בכת"י בספר היקר שרידי ירושלמי צד 182) פי' מנהג חסידות היה להם וכו' עכ"ל. ובסמ"ג ה' ת"ב ר' אבין וריב"ל היו מתענין תשיעי ועשירי (מר' אבין לא נזכר בירושלמי כאן אבל איתא בירושלמי תענית פ"ד ה"ט). ובפרדס לרש"י סי' קנ"ה ועוד יש בני אדם שמתענים שני ימים תשיעי ועשירי וכו' כי ראיה בתלמוד ירושלמי עכ"ל. ובטור או"ח סי' תקנ"א בירושלמי ר' אבין ציים ט' וי' ר' לוי ציים ט' וליל י' מפני שלא היה בו כח לצום כל יום י' צם ליל י'. ובהגהת מימוני ה' תעניות פ"ה ה"ג ובירושלמי רבי (ר' לוי) וריב"ל היו מתענין ט' וי'. וכן מובא בתניא סי' ס"א ובשבלי הלקט סי' רע"ד.

פ"א ה"ו ר' בא בר זבדא וכו' א"ל ר' לעזר וכו'. בבבלי מגילה (ה' ע"א) אמר ר' אלעזר אמר ר' חנינה רבי נטע וכו' ובקש לעקור תשעה באב ולא הודו לו אמר לפניו ר' אבא בר זבדא רבי לא כך היה מעשה וכו'.

פ"א ה"ו וגזה ליה. בתענית פ"ד ה"ט וגזי לי'. ואולי צ"ל ונזי ליה מלשון צעקה.

פ"א ה"ו הלכה כר' יוחנן בן ברוקה. בשו"ת מהר"ם מרוטנבורג הקצרות סי' ק"נ בירושלמי פסק הלכה כר"י בן ברוקא וכו' אם היתה נתבעת לנשא (תובעת להינשא) הדין עמה סבורני דהכי פירוש דלא אמר ר"י בן ברוקא דכופין אותו להוציא אלא בנתבעת להנשא וכו' ע"ש.

פ"א ה"ו ובלבד שיבלים (בד' זיטאמיר שיבליע) לעיסתה. ובחגיגה פ"ב ה"ד שיבלים לעיסתו. ובתוס' חגיגה י"ז ע"ב ד"ה אלא בירושלמי וכו' ובלבד שיכלם (שיבלים) לעיסתו וכו' אם כלה עיסתו וכו'. ונראה שבתוס' צ"ל שיכלה לעיסתו:

פ"א ה"ו כהדא דתני להן אינש וכו'. מגלת תענית פ"ה בשנוים ומובא בירושלמי פסחים פרק ד' ה"א ובחגיגה פ"ב ה"ד ובשנוים בתוס' חגיגה י"ז ע"ב ד"ה אלא וביחוסי תנאים ואמוראים ערך בר נתן ובאו"ז ח"ב סי' תל"ב.

פ"א ה"ו ומלעשות מלאכה בו ביום. זהו ליהא בהמקור במגלת תענית. ובאור זרוע ח"ב סי' תל"ב בגמרא ירושלמית וכו' ומלעשות מלאכה בו ביום פי' שכל זמן שאדם מביא קרבן הוי יום טוב שלו ואסור במלאכה וכו'. ועי' באצוי"ר בפסחים שם.

פ"א ה"ו ר' בא בריה דר"ח בר בא. בתוס' ריד"א למגילה (ה' ע"א) ירושלמי ר' בא בשם (בר) ר"ח בר בר רב חייא בשם ר' יוחנן (ה' מלות ליתא) מפני התקיעה. ובספר המכתם למגילה (ג') ויש אומר מפני התקיעות פי' שהיו תוקעין בחצוצרות ואותן התקיעות אינן דוחין את השבת עכ"ל. ובמאירי למגילה (ז' ע"ב) ובתלמוד המערב וכו' מפני שהיו שם חצוצרות להקהל את העם וכו' וכן הוא ברמב"ם ה' חגיגה פ"ג ה"ז וע"ש בהשגות הראב"ד ובכ"מ ובלחם משנה שם.

פ"א ה"ו ר' יצחק וכו'. בתוס' ריד"א הנ"ל רב יצחק בריה (בי) דר"ח אמר מפני הבימה. ובס' המכתם הנ"ל ובירושלמי מפרש טעמא מפני הבימה פי' מפני הבימה שהיו עושין למלך שעומד עליה כשהיה קורא עכ"ל.

פ"א ה"ו ויעשו אותה מאתמול. בפירש"י מגילה (ה' ע"א ד"ה וחגיגה) ובגמרא ירושלמי מפרש דהא דלא עבדינן ליה בשבת מפני הבימה וכו' ופרכינן התם וליעבדה מאתמול ומשני דחיקה ליה עזרה עכ"ל ובפירש"י שעל הרי"ף

מגילה

מגילה ס׳ אלף ס״ט ופריכינן התם בתלמוד ירושלמי ולעבדיה מאתמול ומשני משום דוחקת דעזרה שיהא דוחק בעזרה שלא לצורך היום אם יעשוה מע״ש וכו׳ ובפירש״י סוטה מ״א ע״ב והאי טעמא מפרש בגמרא ירושלמי במס׳ מגילה דקתני הקהל וכו׳ וקאמר מפני הבימה ונעבדה מאתמול דחקא לה עזרה. ובס׳ המכתם הנ״ל ובעי ויעשו אותה מערב שבת והריין שלא לדחוק את העזרה, ובשו״ת מהר״ע מפאנו סי׳ צ״א כדאיתא בירושלמי שבשביל כך אין קורין פרשת המלך לא בשבת ולא ביו״ט וכו׳ ע״ש.

פ״א ה״ו לא תטע לך אשירה כל עץ. בתוס׳ דיד״א הנ״ל לא תטע לך כל אשירה כל עץ אצל מזבח ה׳ אלהיך (ד׳ מלות אחרונות ליתא, וכצ״ל). [דברים ט״ז כ״א].

פ״א ה״ו מתניתא דר׳ מאיר וכו׳. וכן הוא בתענית פ״ב הי״ג. ובבבל תענית י״ז ע״ב ובמנחות ס״ה ע״א בשנוים קלים. ועי׳ בדקדוקי סופרים בתענית שם׳

פ״א ה״ו ודי לא סתם כדי לא להתענייה. במגילת תענית שלפנינו בכל ההוצאות ליתא בין הימים הנזכרים במגלת תענית: די לא סתם.

פ״א ה״ו אמר ר׳ יונה אילין יומיא די לא להתענאה בהון ומקצתהון די לא למספד בהון. וכן הוא במגלת תענית פ״א, אבל בתענית פ״ב ה״ג אמר ר״י אילין יומיא די לא למספד בהון מקצתן די לא להתענייא בהון. והגי׳ במגילה היא הנכונה כי תענית חמור מהספד.

פ״א ה״ו אמר רשב״ג. וכן בתענית פ״ב הי״ג ובבבלי תענית י״ח ע״א. ובתניא ס׳ ס״ב אמר רבן גמליאל. אבל בשבלי הלקט השלם סי׳ רע״ה רשב״ג. ולקמן נראה שהגי׳ בערוך אמר ר׳ שמעון סתם בר פלוגתיה דר׳ יהודה. וגי׳ הערוך יותר נוח כי קשה לומר שר׳ שמעון בן גמליאל או רבן גמליאל ידרשו במגילת תענית כי בימיהם בודאי לא נסדרה עוד המגלת תענית.

פ״א ה״ו מה ת״ל וכו׳. מגלת תענית הנ״ל. ובערוך ערך קבל (דפוס ראשון ולקמן בהאי פירקא (בירושלמי) נמי גרסינן אר׳ שמעון מה ת״ל בהון וכו׳ כיהא דתני להו כל אנש דייתי (דיהוי) עלוהי ייסר (אסר) בצלו אריב״ב שיהא (שהוא) צריך להזכירן (להזכיר) מבערב עכ״ל.

פ״א ה״ו אינש דיהוי עלוהי אסר בצלו. בתענית פ״ב הי״ג ייסר בצלו. ובמגלת תענית בסופה בס׳ סדר החכמים בכת״י אחד ייסר עצמו. ובב״י אחר אסר. ובבבלי תענית י״ב ע״א מאי לאו ייסר עצמו בצלו לא יאסר עצמו פליגי בהא ר׳ חייא ור׳ שמעון ברבי חד אמר ייסר וחד אמר יאסר וכו׳.

פ״א ה״ו ואתיא כההיא דאמר ר״ז בשם ר״ח. בערוך ערך קבל ואתיא כדאמר ר׳ זעירא בשם רב הונא אומרה בלילי שבת ואיתא נמי בגמרא דמגלה דבני מערבא עכ״ל ועי׳ באהבת ציון וירושלים ברכות צד 107.

פ״א ה״ו יום טיריון. וכן בתענית פ״ב הי״ג. ובד׳ קושטנטינא שם יום טוריון. ובמגילת תענית פי״ב יום טוריינוס. ובבלי תענית יום טורינוס. וחכם אחד הגיה יום סירון והכוונה למ״ש בחשמונאים א׳ ג׳ י״ג וישמע סירון שר צבא ארם וכו׳. ואין הגהתו נראית. כי מדוע לא נזכרו שארי נצחונות שנצחו החשמונאים את שרי יון בשמותם? ובאגודה (מגילה סי׳ א׳) י״ג יום טרגינוס הוא וכיון דיום טרגינוס גופיה ביטלו לא נאסור משום דלפניהם.

פ״א ה״ו לית ליה עצמו אסור מפני י״ד. וכן בתענית פ״ב הי״ב. ובמלחמות להרמב״ן במגילה פ״ב ובירושלמי הקשו על י״ג למה אסרוהו משום יום נקנור

והלא

והלא הוא עצמו דינו שיהא אסור משום י"ד. ובר"ן תענית פ"ב סי' תתכ"ד דבירושלמי פרכינן על יום נקנור לית הוא (ליתא) עצמו אסור מפני שהוא יום שלפני (ג' מלות ליתא) י"ד ואמרו להודיעך שהוא אסור בהספד וכו' ע"ש.

פ"א ה"ו בי"ד ובט"ו פורייא. בבה"ג ה' מגילה ותניא במגילת תענית (פי"ב) יום ארבעה עשר וט"ו יומי פורייא אינון וכו'. ולכאורה קשה הלא כל זה מפורש במגלת אסתר?

פ"א ה"ו בשית עשר ביה שרון למיבנא שור ירושלים. בתענית פ"ב הי"ד בשית עשר ביה שרייו למיבני שור ירושלים. והמקור במג"ת פי"ב ע"ש. ובמאור פ"ב במגילה בשם הירושלמי וכן על ששה עשר שבו שהוא יום שור ירושלים.

פ"א ה"ו לית ליה עצמו אסור מפני ט"ו. במלחמות הרמב"ן הנ"ל וכן על ששה עשר שבו שהוא יום שור ירושלים הקשו שהרי הוא עצמו אסור מפני ט"ו עכ"ל.

פ"א ה"ו בשובעת עשר ביה קמון עממייא וכו'. בתענית הנ"ל בשבעת ביה וכו' ע"ש שנויים. והמקור במגלת תענית פי"ב. ובצדה לדרך מאמר חמישי מביא בשם מגלת תענית בי"ז באדר קמו האויבים על פליטת חכמי ישראל להשמידם וברחו הכמים לבית זבדי וישבו שם עד שחשכה עכ"ל.

פ"א ה"ו בא לאסור. בתענית הנ"ל מה בא לוסר לפניו לית ליה עצמו אסור (ד' מלות אחרונות חסרות כאן).

פ"א ה"ו א"ר יוסי כל אילין מיליא וכו'. כעין זה במעשר שני פ"א ה"ב א"ר יוסי כל אילין מיליא אנן מרין וכו'.

פ"א ה"ו ר' חנינה וריב"ל תריהון אמרין בטלה מגילת תענית וכו'. ברי"ף בפ"ב דתענית סי' תתכ"ז והאידנא בטלה מג"ת. וכוונתו שבזמן אחר החורבן בטל מגלת תענית. וברה"ש י"ט ע"א בבבלי מחולקים בזה ר' מאיר ור' יוסי. ולא בדיוק מ"ש הרא"ש (פ"ב דתענית סי' כ"ד) ור' ירוחם בס' תולדות אדם וחוה (נתיב י"ח חלק א') והאידנא בטלה מגלת תענית האירנא בימי האמוראים קאמר וכו'.

פ"א ה"ו ר' אבון ציים כל ערובת שובא. בירושלמי נדרים פ"ח ה"ב בט"ס: ר' אבין ציים כל ערובת סוכות. וברוקה ה' חסידות ירושלמי וכו' ר' אבא (אבון) ציים כל ערובת שבת. וכן הוא ברוקח סי' ר"י. ובשבלי הלקט השלם סי' רפ"ב ר' אבין ציים עריבת שובא פי' ערב שבת.

פ"א ה"ו ר' יוחנן צם כל ערובת ריש שתא. בנדרים הנ"ל ר' יונתן ציים כל ערובת רה"ש. ובהגהת מימוני ה' שופר פ"א וכן בירושלמי פ"ח דנדרים ר' יונתן ציים כל ערב ריש שתא עכ"ל וכן הוא ברוקח סי' ר"א.

פ"א ה"ו ר' זעורה צם תלת מאוון דצומין וכו'. בבבלי בבא מציעא פ"ה ע"א ר' זירא כי סליק לא"י יתיב מאה תענית וכו'. וע"ש בגליון בשם רש"ל. ובפי' רבינו חננאל תענית י"ח ע"ב ר' זעירא צם תת"ק תענית ולא חש למגילת תענית. וכן מובא הירושלמי באשכול ח"ב צד 7 ובספר חסידים סי' ס"ז.

פ"א ה"ו ר' יעקב בר אחא מפקד לספרייה אין אתת איתא משאלנכון. רוב הראשונים לא גרסו כאן אין אתת איתא. עי' בתשובות הגאונים שערי תשובה סי' ס"ד ובהדיא אמרינן בירושלמי ר' יעקב (בר אחא) מפקד לספרייא מאן אתא משאל לכון אתון אמרין ליה וכו'. ובפי' רבינו חננאל בתענית י"ח ע"ב ירושלמי וכו' ר' יעקב כד מפקד לספריא אין אתת בך אנשי שאיל לכון וכו'

וכו', ובמלחמות להרמב"ן פסחים פרק אלו דברים וזהו שאמרו בירושלמי במס' תענית ראב"י היה מפקד לספריא מאן אתא משאל לכון אתון אמרין ליה וכו'. ובאשכול ח"ב צד 7 ר' יצחק (ר' יעקב) מפקד לספריא כי אתא בר נש ושאל וכו'. וברוקח סי' ר"א אי אתא אינש ושאל לכון וכו'. וכן מובא בשו"ת מהר"ם ברבי ברוך (הוצאת הרב בלאך ז"ל סי' ש"נ). אבל בהגהת מימוני ה' תענית פרק א' ה"ה ובאו"ז ח"ב סי' תנ"ג מובא הירושלמי כגי' הדפוס. ולפי"ז הגהת הרב בלאך ז"ל בתשובת מהר"ם בר"ב הנ"ל וכן המגיה בש"ס ווילנא בפי' רבינו חננאל בתענית הנ"ל להגיה עפ"י ירושלמי הנדפס, היא ללא צורך. וכן יש לתקן מ"ש הגרז"פ ז"ל במבוא הירושלמי ד' קי"ח ע"ב: ולהספרא באו ג"כ הנשים לשאול שאלות ומראה מקום לירושלמי דילן.

פ"א ה"ו בכל מתענין וכו'. גירסאות שונות בזה. בשו"ת שערי תשובה הנ"ל הגי' חוץ משבתות ויו"ט ור"ח ופורים. ומחולו של מועד וחנוכה לא נזכריי. ובשו"ת מהר"ם בר"ב הנ"ל והגהת מרדכי מגילה סי' תשע"ו לא זכר מחולו של מועד. ובטור או"ח סי' תי"ח לא נזכר מחנוכה ופורים ובארחות חיים ה' רה"ש סי' י"ז לא זכר מר"ח. ובפי' רבינו חננאל הנ"ל ובשו"ת הרשב"א ח"ד סי' רמ"ב ובמנהיג (צד 51) ובתשב"ץ ח"ג סי' ק"ס ובמאירי ביצה ד' ט"ו ע"ב הגי' כנוסחת הדפוס. ועי' בספרי הראשונים הנ"ל.

פ"א ה"ו והורי כר' יוסי וכו' שבקין סתמא ועבדין כיחידייא. וזה עפ"י שאמרו בירושלמי ברכות פ"ב ה"ד ובמעשרות פרק א' ה"א סתמא ור' יוסי הלכה כסתמא.

פ"א ה"ו כל מקום ששנה רבי מחלוקת. ערלה פרק ב' ה"א פסחים פ"ג סה"ג סוטה פ"ו ה"ג. ובתענית פ"ב ויבמות פ"ד נשנה המאמר דכאן.

פ"א ה"ו ואפילו אחרים שנו מחלוקת וכו'. בספר כריתות לר"ש מקינון סי' ט"ו ירושלמי בפרק החולץ וכן ירושלמי רפ"ג (צ"ל בפ"א) דמגילה ואפי' אחרים שנו מחלוקת ור' שנה סתם הלכה כסתם הוא מורה כיחידאה (ולמה הוא מורה ליה כיחידייא) פי' שהורה כר' יוסי ולא כסתם משנה. ר' שמואל בר אבא (ר"ש בר ינה, וביבמות פרק ד' הי"ב בר אינייא) משום ר"א הדא דאיתמר (דאת אמר) בשאין מחלוקת אצל סתם אבל אם יש מחלוקת אצל סתם לא בזו (בדא) הלכה כסתם. ר' יוסי בר בון בשם ר"א הדא דתימא ביחיד אצל יחיד אבל ביחיד אצל חכמים לא בהא הלכה כסתם (כ' מלות אחרונות חסרות במגילה כאן אבל ביבמות הנ"ל איתא) עכ"ל. ובחידושי הרשב"א ביבמות מ"ב ע"ב וכדגרסינן בירושלמי בפ"ק דמגילה אין בין ספרים (לפנינו היא הלכה ו' והלכה אין בין ספרים היא הלכה י"א) בהא מילתא למה הוא מורה כיחידאה ר' שמואל בר איניא בשם רב הדא דתימא בשאין מחלוקת אצל סתם אבל אם יש מחלוקת אצל סתם לא בדא הלכה כסתם ר"י בר בון בשם ר' אחא הדא דתימא ביחיד אצל יחיד אבל ביחיד אצל חכמים לא בדא הלכה כסתם (לפנינו בשנוים, והמאמר האחרון שהיה כאן במגילה לפני הר"ש מקינון הנ"ל היה ג"כ לפני הרשב"א) פי' אם שנה סתם ואח"כ מחלוקת יחיד אצל יחיד הלכה כסתם אבל אם שנה ליחיד סתם ומחלוקת בלשון חכמים בין באותה משנה בין במשנה אחרת אין הלכה כאותו סתם אלא כדברי הרבים. הרמב"ן ז"ל. עכ"ל הרשב"א. וכן הוא בחי' הרמב"ן ביבמות שם.

פ"א ה"ו ר' יודן נשייא וכו' חזר ושלח ליה וכו'. בבבלי מגילה ז' ע"ב מובא

זה

זה בשנוים. ובפירש"י שם: הדר שלח ליה איהו לא גרסינן ליה הכא. וכבר העירו שבשאילתות פ' ויקהל מובא כגי' הירושלמי. וכן הוא בילקוט אסתר ר' אלף נ"ט. ובריטב"א במגילה שם אבל בכלהי נסחי גרסינן קיימת בנו רבינו ומתנות לאביונים פי' שלא היתה יקרה התשורה בעיניו ואמר שאינה מתנה לאדם כמוהו וכו' הדר שלח ליה כלומר ר' יהודה הנשיא גופה עגלא וכו' כלומר שזו התשורה הראויה לך.

פ"א ה"ז תני במקום שנכנסין קורין אותה בי"ד. בבבלי מגילה ב' ע"ב הואיל ומסתכלין בה וכו'. ובפי' רבינו חננאל שם האביונים מסתכלין וכו' והאי שאמר גאון ז"ל כך אנו שונין ומסתכנין וכו'. וברי"ף מגילה סי' אלף ס"ג ויש שגורסין הואיל ומסתכנין בה ופי' וכו'. ובריש מלחמות להרמב"ן במגילה אמר הכותב תניא בתוספתא הואיל ומסתכנין בה (לפנינו בתוספתא מגילה פ"א בהוצאת צוקערמאנדעל הואיל ומתכנסין בה אבל בכת"י אחר שם הגי' הואיל ומסתכנין) וכו' וגרסינן בירושלמי תני במקום שהן מסכנין (שנכנסין) קורין אותם (אותה) בי"ד ר' יוסי בעי אי במקום שאין (צ"ל שהן) מסכנין (שנכנסין) לא יקראו (אותה) כל עיקר וכו' וזו היא גירסתו של רבינו האי גאון ז"ל. ובמאירי למגילה הואיל ומסתכנין בה וכך היא שנויה בבריתא ובתלמוד המערב וכו' עכ"ל. וכן הוא בחידושי הר"ן במגילה (ירושלים תרמ"ד) וגרסי' בירושלמי תני במקום שהן מסכנין וכו'. ובאשכול (ח"ב צד 22) ופי' השני שכ' הרב הואיל ומסתכנים הוא בירושלמי ובתוספתא.

פ"א ה"ז מתניתא בשעיברו וכו'. בר"ן מגילה סי' אלף ס"ט והכי אסיקו בירושלמי דגרסינן התם מתני' בשעברו ואח"כ קראו אבל אם קראו ואח"כ עברו לא. הדא (בדא) מתניתין (מתניתא) לא אמרה כן אלא קראו וכו' כלומר לישנא דמתני' משמע אפילו כשקראו ואחר כך נתעברה עכ"ל.

פ"א ה"ז ר' סימון בשם ריב"ל כתיב וכו'. בדפוס זיטאמיר בט"ס: ר' סימן בן ריב"ל. ומחבר אחד ברא גברא עפ"י טעות זו: ר' סימון בן ריב"ל. ועל מ"ש הסדר הדורות (צד 296) ר' סימון בריה דריב"ל ר' ברכיה בנו. העירותי כבר באהבת ציון וירושלים בשבת (צד 139) ששגה בזה.

פ"א ה"ז שכן אמרו להם. בד' קראט': שהן אמרו. וכן העתיק לעווי.

פ"א ה"ז כתובה ומעלה בארכיים. במחזור ויטרי (צד 471 ובאגדה יש ארכי הרבה וכו'. ובמעריך ערך ארכי בירושלמי דמגילה ד' ע' ד' (הוא דו"ו) כתובה בארכיים פי' דברי הימים בערבי תאריך עב"ל. ובס' מנות הלוי ד' רי"א ע"ב בשם מדרש: והרי היא כתובה בין כרכים.

פ"א ה"ז שמונים וחמשה זקינים ומהם שלשה וכמה נביאים. בבבלי מגילה י"ז ע"ב מאה ועשרים זקנים ובהם כמה נביאים וכו'. ובפי' הרמב"ן עה"ת (דברים ד' ב') ובירושלמי שמונים וחמשה זקנים ומהם כמה נביאים וכו' ע"ש. לעווי מעתיק הירושלמי כגי' הדפוס.

פ"א ה"ז עד שהאיר הקב"ה את עיניהם וכו'. בר"ן מגילה סי' אלף ס"ג אבל הרמב"ן ז"ל נתן טעם אחר וכו' לאחר זמן שהאיר הקב"ה עיניהם וכו' ומה שאמר (הרמב"ן) שלאחר מכן האיר הקב"ה עיניהם ומצאו סמך מן התורה לא ידעתי מה הוא זה שלא הוזכר זה בגמרא וכו' עכ"ל ולא זכר הר"ן מירושלמי זה אף כי תמיד הירושלמי בפיו שגור.

פ"א ה"ז רב ור"ח וכו'. בהשגות הרמב"ן לס' המצות שורש ראשון סי'

סי' ח' ובגמ' ירושלמי במס' מגילה רב ור"ח ור' נתן (יונתן) וב"ק וריב"ל הוו יתבין ואמרין (ג' מלות ליתא) המגילה הזאת וכו'.

פ"א ה"ז אף מגילת אסתר וכו' אינן עתידין ליבטל. ברמב"ם ה' מגילה פ"ב הי"ח כל ספרי הנביאים וכו' חוץ ממגילת אסתר וכו'. ובהגהת מיימוני שם ירושלמי גרסינן ר"י ור"ל רי"א אמר הנביאים וכו', וע"ש בהשגות הראב"ד. ובס' מנות הלוי לר"ש אלקבץ (ד' ר"ח ע"ב) והרמב"ם ז"ל כתב וכו' ומצאתי מקור דברים הללו בירושלמי וכו' ע"ש, וכן מובא הירושלמי בספר חסידים סי' אלף נ"ה וע"ש בהערות. ובאגדת אסתר (הוצאת רש"ב ז"ל). ובשו"ת הרשב"א סי' צ"ג שאלת על מה שאמרו במדרש משלי וכו'. ובמנורת המאור סי' קל"ו כדגרסינן במדרש משלי וכו' כל המועדים בטלים וכו'. ובילקוט המכירי חבקוק (צד 41) מגילה ירושלמי ר"י וריש לקיש וכו' מגלת אסתר נאמר להלן (כאן) ולא יסף נאמר כאן (להלן) וזכרם לא יסוף מזרעם הלכות הליכות עולם לו עכ"ל. ולהירושלמי דילן כיון ר"א הקליר בפיוט לפורים.

פ"א ה"ז הלכות הליכות עולם לו. עי' בבבלי מגילה כ"ח. וילקוט חבקוק ר' תקס"ג. ובס' מנות הלוי הנ"ל דכתיב (ליתא) הליכות עולם לו וכו'.

פ"א ה"ז ר' לוי בשם ר"ש בן לקיש צפה הקב"ה שהמן וכו'. נשנה לקמן פרק ג' הלכה ה'. והנה המסדר הירושלמי מגילה מצא לנכון לשנות אגדה זו שתי פעמים, ומדוע לא הביא דרשות אחרות על מגילות אסתר הנאמרות במדרש אסתר? ובלקח טוב בפסוק ותכתוב אסתר רב דברים שהיו באותו הזמן לא נכתבו כענין ההגדות שבמדרש מגלת אסתר עכ"ל. כן הגי' בלקח טוב במנות הלוי ד' ק"ז ע"ב.

פ"א ה"ז אדר סמוך לניסן. בד' קושטנטינא מה שנה שאינה מעוברת קורין אותה (ב' מלות ליתא) אדר סמוך לניסן אף שנה שהיא מעוברת קורין אותה (ב' מלות ליתא) אדר סמוך לניסן.

פ"א ה"ז אותה השנה היתה מעוברת וכו'. בשו"ת חתם סופר (חלק או"ח סי' קס"ג) שוב מצאתי בירושלמי וכו' דכ' שם בפשיטות דשנת הגזירה מעוברת היתה מהאי ראיה דכתיב בחדש שנים עשר פי' מכלל דאיכא שלשה עשר וכו' ע"ש. ובשו"ת מהר"י מברונא סי' קצ"ג ולא מצינו שהפיל רק י"ב גורלות ואי הוי עיבור וכו'.

פ"א ה"ז מר עוקבא אשכח וכו'. בתוס' רה"ש י"ט ע"ב ד"ה אדר ובירושלמי דמגילה איכה פלוגתא דקאמרינן התם עוקבא (מר עוקבא, וכן בירושלמי קדושין פ"א אמר ר' מר עוקבן כגון כיבוד אב ואם, ובילקוט המכירי תהלים מזמור א' אות ל"ד מובא זה והגי' א"ר עוקבא ובפ"ב דמכות ה"ו אר' זעירא בשם מר עוקבא אין מקדרין וכו'. ונשנה המאמר בסוטה פרק ה' ה"ה ר' זעירא בשם ר' עוקבא. ובעירובין פ"ה ה"ה גם כן נשנה המאמר ר"ז בשם מר עוקבן) אשכח הרין איגרן וכו' ע"ש שנוים. ובשו"ת רדב"ז סי' ק"נ וגרסינן בירושלמי דמגילה מר עוקבא אשכח תרין אגרין (איגרן) בחדא כתיב ושפר באנפי (באפי) ובאנפי (ובאפי) חבראי (חבריי) מוספא על שתא תלתין יומין ובחדא כתיב שפר באנפי (באפי) ובאנפי (ובאפי) חבראי (חבריי) מוספא על שתא ירח יומין וכו' ע"ש.

פ"א ה"ז בחדא כתיב וכו' תלתין יומין. כעין זה בירושלמי מע"ש פ"ה ה"ו וסנהדרין פרק א' ה"ב ושפר באנפוי ובאנפיי חבריי מוספא על שתא זה תלתין יומין.

פ"א ה"ז מצוות הנוהגות באדר השני וכו'. מגלת תענית פי"ב נוסחאות שונות בזה (עי' סדר החכמים ח"ב צד 23). ובאור זרוע ח"ב סי' שע"א ירושלמי תני רשב"ג אומר מצות וכו' ע"ש. ובהגהת מימוני ה' מגילה פרק ב' אות ש' מובא המאמר בשנוי. ועי' בשו"ת זכרון יוסף להר"י שטיינהארט או"ח סי' י"ח.

פ"א ה"ז ר' בא ר' ירמיה וכו'. בס' יד מלאכי סי' רי"ג הנהיג ר' פלוני וכו' כן למרתי מן הירושלמי דפ"ק דשקלים (ה"א) דקאמר ר' ברכיה בשם רב (ר' בא ר' ירמיה בשם רב) וכו' הלכה כרשב"ג ר' חגא (חונה רבה) דצפורי אמר הנהיג ר' חנינא בצפורי (דציפורין) כהדא דרשב"ג לא אמר אלא הנהיג אבל הלכה (הא להלכה) לא ע"כ.

פ"א ה"ז ר' חונה רבה דציפורין וכו'. כעין זה בדמאי פ"ה ה"ח ובגיטין פ"ד ה"ט ר' הונה רובא דצפורי אמר הנהיג ר' חנינה בציפורין כהדא דר' שמעון.

פ"א ה"ז אבל לענין שטרות כותבין אדר הראשון וכו'. וכן הוא בדו"ו בשקלים פ"א ה"א ובנדרים פ"ח ה"י ולענין (אבל לענין) שטרות וכו'. ובבבלי נדרים ס"ג ע"א דתניא אדר הראשון כותב אדר הראשון אדר שני כותב אדר סתם דברי ר"מ ר' יהודה אומר אדר הראשון כותב סתם אדר שני כותב תינין. ובמגלת תענית פי"ב בסדר החכמים הנ"ל הגי' מבולבלת בזה"ל וכותבין בשטר אדר ראשון אלא שכותבין את השני תניין חוץ מן הספד ותענית וכו'. ובשדה יהושע כאן הביא בזה המאמר גרסות שונות גם מר"ש שיריליו ז"ל. ועי' בספר התרומות שער נ"ה גרסינן בשקלים לענין שטרא וכו' שני כותב שני ובכל מקום שנחלקו ר' מאיר ור' יהודה הלכה כר"י וכו'.

פ"א ה"ח ר"י בר פזי דברזילה. בביצה פ"ה ה"ג נשנה המאמר ושם הגי' ר"י בר פזי דבר דלייא. וכן הוא בד' קושט' כאן. וכן הנכון. וכן בכ"מ בירושלמי.

פ"א ה"ח הוא הדבר מהו הוא הדבר וכו'. בד' קושטנטינא הוא מהו הוא לחדד וכו'. ובבבלי מגילה ז' ע"ב מ"ט דת"ק אמר קרא הוא ולא מכשיריו וכו'.

פ"א ה"ח והא אית לך חורנין וכו'. בפי' רבינו חננאל במגילה ז' ע"ב ירושלמי אין בין יו"ט לשבת וכו' והא איכא חייבין סקילה וכרת בשבת וכו' ואין תימא באוכל נפש מתני' היא וכו' להדליק נר של בטלה ביו"ט אמר משמיה דר' יוחנן לא תתיר ולא תאסור (ט"ו מלות אחרונות ליתא לפנינו, וכנראה שלפני רבינו חננאל היה כתוב בירושלמי כאן מ"ש בביצה פרק ה' ה"ב מהו להדליק נר של אבטלה וכו' ר' נחום אחוי דר' אילא בעא קומי ר' יוחנן (רבינו חננאל מקצר תמיד בשמות האמוראים, ולכן העתיק: משמיה דר' יוחנן) א"ל לא תאסור ולא תשרי. והמעתיק במגילה כאן השמיט הלכה זו שעיקרה בביצה שם. וכן מביא כל הירושלמי הנ"ל רבינו חננאל בביצה ל"ו סע"א וע"ש. ובמאירי בביצה ל"ז ע"ב ובירושלמי אמרו בסוגיא זו הולין אינון הא אית לך אוחרני' סקילה בשבת וכו'.

פ"א ה"ח משהילין וכו' אבל לא בשבת. בביצה פרק ה' משנה א' בירושלמי חסרות המלות: אבל לא בשבת. ושם בביצה פרק ה' ה"ב הגי' כמו שהוא לנכון במגילה כאן.

פ"א ה"ח מודין חכמים לר"מ וכו'. וכן הגי' בירושלמי שבת פרק ט"ו ה"ב ובסוף פרק חולין. אבל בתוספתא ביצה פרק ג' הוצאת צוקערמאנדעל הגירסא משנה.

פ"א ה"ח ומפקיעין ומתירין וחותכין. בד' קושטנטינא ומפקיעין ומתירין וחותכין ביו"ט. מלה אחרונה חסרה בדו"ו ובכל ההוצאות כאן ובירושלמי שבת פט"ו ה"ב ובשבת סוף פרק כ' ובביצה פ"ה ה"ב ושם פ"ד ה"ב. ועל ידי חסרון המלה: ביו"ט, נדחקו המפרשים בפירושיהם.

פ"א ה"ח הא בתשלומין שניהן שוין. באצוי"ר תרומות (צד 54) העירותי על השנוים בהמאמר שהובאו בספרי הראשונים.

פ"א ה"ח ר' אחא בשם ר' אבונא. לר' אבונא אין זכר בסדר הדורות. ועי' לקמן פרק זה הלכה ט' ר' אבונה אמר ר' ירמיה בעי וכו' ולקמן פ"ד ה"ד אר' אבונא וכו'. ובעירובין פ"ד ה"ב ר' אבונא בשם חייה בריה דרב. ונראה שר' אבונא איננו ר' אבינא. ועי' באצוי"ר ביומא צד 6.

פ"א ה"ח ר' יונה בעי וכו' דתני רשב"י ר"ט אומר. כעין זה בחלה פ"ב ה"ג.

פ"א ה"ח תמן לשני דברים וכו'. בירושלמי מכות פ"א ה"א ועשיתם לו שני דברים מסורין לבית דין את תופש אחד מהן וכו' ע"ש.

פ"א ה"ט במשנה למודר ממנו. בחי' הרמב"ן ב"ב נ"ז, למודר הימנו.

פ"א ה"ט במשנה שהנדרים מתו וכו' חייבין באחריותן וכו'. במתניתא דבני מערבא אלא שהנדרים חייבין באחריותן, וזה שלא כנוסחתינו. אבל באמת אין כאן נוסח אחר ורק הסופר השמיט המלות: מתו או נגנבו חייבין באחריותן נדבות מתו או נגנבו אין חייבין באחריותן. והסופר השמיט מן באחריותן עד באחריותן. במתניתא בבלית (מגילה ח' ע"א) חסרות המלות מתו או נגנבו. ובד' קראטאשין בירושלמי סבבו המלות הנ"ל בשתי חצאות עגולה. כלומר שיש למוחקן!

פ"א ה"ט בקורדום של ניכוש. וכן בשם הירושלמי ברמב"ן ובריטב"א ריש פ"ד דנדרים וע"ש. ובד' קראטאשין בנדרים שם בט"ס: בקורדום של מכוש.

פ"א ה"ט אי זהו נדר וכו'. עי' אצוי"ר ברה"ש צד 6.

פ"א ה"י במשנה תגלחת וצפוריס. בד' זיטאמיר וצפרים. ובמשנה בבלית מגילה ח' ע"ב ליתא תגלחת וצפורים. ויש שם בבא אין בין טהור מתוך הסגר וכו'. ובירושלמי ליתא.

פ"א ה"י שתים בישופי ואחת בקושי. בד' קושטנטינא ואחת באונס. ובדפוסי קראקא זיטאמיר וקראטאשין: ואחת באושי. ובק"ע: באושי באונס. וכן העתיקו לעווי וקאהוט.

פ"א ה"י ר' לעזר דרומיא בשם ר' שמיי בסדר הדורות בערך ר' שמי לא זכר מזה.

פ"א הי"א במשנה אין בין ספרים וכו'. באו"ז (ח"א תקמ"ד) תנן אין בין וכו' תפילין ומזוזות אין נכתבין (אינן נכתבות) אלא אשורית פירש"י תורה נביאים וכתובים נכתבים בכל לשון ובכל כתיבה תפילין ומזוזות דוקא בכתב אשורית ובלה"ק עכ"ל, והאו"ז מובא בהגהת מרדכי בסוף ה' קטנות. ולפנינו בפירש"י ליתא כל מה שהביא האו"ז.

פ"א הי"א במשנה רשבג"א וכו'. בריש דברים רבה רבן גמליאל אומר אף הספרים (בספרים) וכו' ומ"ט של ר"ג וכו'.

פ"א הי"א ר' לעזר ור' יוחנן וכו'. מובא בילקוט בקונטרס אחרון. ובמאור עינים פרק נ"ז תמצא בירושלמי דמגלה פ"ק ויהי וגו' ר' אלעזר (לעזר) ור' יוחנן וכו' וכן איתא בבראשית רבא וכו' ע"ש. ובס' זכרון תורת משה (ח"ב ד' ט) והורנא אמר וכו' שהוא (ליתא) לשון הקודש וכו'.

פ"א הי"א גומר גרממייה וכו'. בבראשית רבא פ' ל"ו בשנוים. ובמתנות כהונה שם: מאמר זה מצאתיו בירושלמי פ"ק דמגילה בע"א עכ"ל. ועי'

בערוך

בערוך ערך גרממיה. ובמוסף הערוך שם: ובירושלמי דמגילה כתוב, גמר גרממיא מגוג גותיא וכו'.

פ"א הי"א מדי כשמועה. וכן הוא בבבלי יומא י' ע"ב בעין יעקב שם.

פ"א הי"א הארודי רודוס. ומעריך ערך ארודי של עיר רודוס וכו' ובמגילה ד' ע"א את הארודי רודוס. וכיון לירושלמי דילן.

פ"א הי"א עד קלרה. המקום קלרוי נזכר אצל יוסף הכהן במלחמות 1,33.5. ובקדמוניות 17.6.5. שהיה שם מעינות חמים. וראה ראזענמיללער בספר שני חלק ראשון צד 218.

פ"א הי"א ר' יורן בר שלום. בדפוסי קראקא זיטאמיר וקראטאשין בט"ס: ר' יודן בר יודן בר שלום. ובסדר הדורות (צד 184) מביא מירושלמי דילן ר' יודן בר יודן בר שלום. וכעין זה טעה הסה"ד (בצד 286) שכ' רב נחמן בר נחמן בר יעקב ירושלמי מע"ש פ"ר ה"ב. והטעה אותו דפוס קראקא שכן הוא שם בט"ס. אבל ברו"ו ושארי דפוסים הגי' לנכון ר"נ בר יעקב.

פ"א הי"א מיכן לתרגום. זה קאי על מאמר בר קפרא שנזכר לעיל שהיו מדברין בלשונו של יפת באוהלו של שם. ועי' בבלי מגילה ט' ע"ב.

פ"א הי"א רומי לקרב. בחמרא וחיי לסנהדרין הנ"ל וז"ל הירושלמי בפ"ק דמגילה ד' לשונות נאים להשתמש (בהן העולם) לעז לזמר ארמי (רומי) לקרב וכו'. הרא"ש ז"ל עכ"ל.

פ"א הי"א סורסי לאילייא. במדרש אסתר פ"ד פרסי לאלייה. ובמתנות כהונה שם בירושלמי גרס סורסית עכ"ל ובמאור עינים פנ"ז נמצא בירושלמי דמגלה פ"ק וכו' לעז לזמר וכו' ע"ש. ובמדרש תהלים מזמור ל"א ובילקוט המכירי שם בשנויים.

פ"א הי"א אשורי יש לו כתב. בריטב"א מגילה אמרינן בירושלמי אשור לשון אין להם כתב יש להם כלומר כתב יש להם משלהם אבל אין להם לשון אלא משל אחרים וכו'. ובסוף ס' חמרא וחיי לסנהדרין (ד' קכ"ו ע"א) בשם הרא"ש ובירושלמי משמע איפכא דאמרי' בירושלמי אשורי יש בו (לו) כתב ואין בו (לו) לשון עברי יש בו (לו) לשון ואין בו (לו) כתב ושמא לענין יופי הלשון קאמר.

פ"א הי"א בחרו להם כתב אשורי ולשון עברי. בבבלי סנהדרין כ"א סע"ב בירורו להן לישראל כתב אשורית ולשון קודש והניחו להדיוטות כתב עברית וכו'. ובמאור עינים פרק נ"ו בירושלמי דמגלה פ"ק אשורי יש לו כתב וכו' בחרו להם וכו'. ובפסקי תוס' מגילה סי' כ"ג אשורית לשון הקודש ולא עברית וכו' ע"ש.

פ"א הי"א בדעץ ניתנה ההורה וכו'. במאור עינים פרק נ"ו מאמר אחד עקרי אשר בירושלמי פ"ק דמגילה והוא א"ר לוי מאן דאמר ברעץ (בדעץ) ניתנה תורה וכו' ע"ש. ובסוף ס' חמרא וחיי סנהדרין (ד' קכ"ו ע"א) דאמרי' בירושלמי פ"ק דמגילה א"ר לוי מאן דאמר ברועץ (בדעץ) ניתנה תורה וכו'. תוס' הרא"ש עכ"ל. וברדב"ז ח"ג סי' תקמ"ט בירושלמי בהדיא וכו'. דלמ"ד ברע"ץ ניתנה התורה עי"ן מעשה ניסים וכו' ורע"ץ היינו כתב עברי וכו'. ובד' קראטאשין בירושלמי ברעץ וכו'. וכן העתיק לעווי.

פ"א הי"א נהפך להן לדעץ. בבבלי סנהדרין כ"א ע"ב נהפך להם לרועץ. ובילקוט המכירי תהלים מזמור ט"ז אות י"ח גורס שם: נהפך להם לרותק.

פ"א הי"א תורת הראשונים לא היה. באור זרוע ח"א סי' תקנ"ב כדאיתא בירושלמי דהורות הראשונים לא ה' שלהם ולא מ' שלהם היו סתומי מכלל

דשל

דשל אחרונים סתומים וכו׳. נראה תורתן של ראשונים קודם שבאו צופים עכ״ל. ובתשב״ץ ח״א סי׳ נ״א ומצאתי בירושלמי במס׳ מגילה בשני מקומות רב ירמיה וכו׳ תורת הראשונים לא היה ה׳ ומ׳ שלהן סתומים חי״ת (ליתא) וסמ״ך סתומים וכו׳. ובתשב״ץ ח״ב סי׳ ע״ג מובא הירושלמי כנוסח הדפוס והיה לפניו כתבי יד שונים מהירושלמי. ועל מ״ש שחי״ת סתום לא מצאתי לו חבר ועי׳ מנחות כ״ט ע״ב חזינא להו לספרי דווקנא דחטרי להו לגגיה דחי״ת וכו׳. ובפחד יצחק אות ס״ת (ד׳ קמ״א) שאלה בדבר ס״ת שנמצא בתוכו צורות חיתי״ן מינים ממינים שונים יש מהן פשוטות מרובעות וכו׳ ע״ש. ובמאור עינים פרק נ״ח וכן תמצא בירושלמי דמגלה פ״ק א״ר לוי תורתן של ראשונים וכו׳ הא סמ״ך סתום ע״כ, ובאור זה לדעתי אם אין טעות בנסחו כי ראיתי וכו׳ ע״ש.

פ״א הי״א תני ר׳ יוסי אומר וכו׳. כל המאמר בשנוים בבבלי סנהדרין כ״א ע״ב ובתוספתא סנהדרין פ״ד ומובא בילקוט המכירי זכריה צד 86 ועי׳ בתשובות הגאונים בס׳ בית נכות הלכות ח״ב צד 43 ובמאור עינים פנ״ח וכן בירושלמי מגלה פ״ק הובאו דברי ר׳ יוסי וכו׳. ובעיקרים מאמר ג׳ פרק ט״ז בתוספתא דמס׳ סנהדרין למה נקרא שמה אשורית וכו׳ ע״ש.

פ״א הי״א בדקו ומצאו שאין התורה וכו׳. בה׳ מגילה לרי״ץ אבן גיאת (ד׳ ק״י) ובגמרא דבני מערבא אמרי טעמא טעמיה דרשב״ג עכ״ל.

פ״א הי״א בורגני אחד בידא להם ארמית מתוך יוונית. במדרש אסתר פ״ד אות י״ב הגי׳ בורגני אחד אמר בררו להון לשון רומי (א־מית) מלשון יוני. וכן הביא המתנות כהונה שם בשם הירושלמי. ובשו״ת חתם סופר (חו״מ סי׳ קצ״ג) והאריך מירושלמי פ״ק דמגילה בורגני אחד בדה להם ארמית וכו׳ לע״ד פשוט מאד דט״ס וצ״ל רומית והוא לשון לטיין וכו׳ עכ״ל ולא זכר מהמדרש אסתר הנ״ל.

פ״א הי״א ר׳ ירמיה בשם ר״ח בר בא. בבבלי מגילה ג׳ ע״א וא״ר ירמיה ואיתימא ר״ח בר אבא תרגום של תורה אונקלוס הגר אמרו וכו׳.

פ״א הי״א תרגם עקילס הגר התורה לפני ר״א ולפני ר״י. בספר העתים (צד 258) במערבא כתב ר׳ ירמיה בשם בר בא (ר״ח בר בא) תרגום עקילס וכו׳. וכן מובא בשם ס׳ העתים בס׳ זכר נתן ד׳ קל״ג ע״א. ובילקוט המכירי תהלים מזמור מ״ה אות ז׳ מגילה ירושלמי ר״י בשר״ח בר בא אמר (ליתא) תרגם וכו׳ וקלסוהו (וקלסו אותו) ואמרו לו יפיפית מבני אדם הוצק חן בשפתותיך (ג׳ מלות ליתא). ובמאור עינים פרק מ״ה ולזה תמצא בירושלמי וכו׳ אמר ר׳ חייא עקילס הגר וכו׳.

פ״א הי״א לפני ר״א ור״י. בקדושין פ״א סה״א תרגם עקילס הגר לפני ר׳ עקיבא.

פ״א הי״א ולמה לי נן אמרין וכו׳. באור זרוע ח״א סי׳ תקל״ט וגרסינן בירושלמי פ״ק דמגילה ר״י ב״פ אמר ריב״ל שאיל ולמה לינן (לי נן) אמרין וכו׳ התיב ר׳ יצחק בריה דר״ח (כתובה) ודרובה (דרבה) שהספרים (נכתבין) בשני (בשתי) עורות וכו׳ אין (בדו״ו: או, ובדפוסי זיטאמיר וקראט׳ חסר מלה זו) אמר (נאמר) דף אחד בשני עורות ולית היא דרובה (דרבה) אמר לון וכו׳ ע״כ לשון הירושלמי ואמר מורי הרב ר׳ שמחה זצ״ל נראה דהכי פירושו ריב״ל שאל אמאי לא תני נמי במתני׳ שיש בין ספרים לתפילין ומזוזות וכו׳ ע״ש.

פ״א

פ"א הי"א ר"י בריה דר"ח כתובה דרבה שהספרים וכו'. פי' דרבה שיוהר יש להקשות. ובסדר הדורות (צד 241) ר"י בריה דר"ח כתובה (פי' סופר) דרבה ירושלמי מגילה וכו'. וחשב שהמלה דרבה מוסב למעלה. וזה טעות.

פ"א הי"א ותפילין ומזוזות אינן נכתבות אלא בעור אחד. בתוס' מנחות ל"ב ע"א ד"ה דילמא דאמרינן בירושלמי דתפילין ומזוזות אין נכתבין אלא על עור אחד ההיא בשלא תפר העורות זה בזה. ועי' בשטה מקובצת שם. ושם ל"ג ע"א ד"ה כתבה ובירושלמי משמע דבשני עורות פסולה דפריך ולמה לא תנינן שהספרים נכתבין בשני עורות והתפילין ומזוזות אין נכתבין אלא בעור א'. ובמרדכי בה' קטנות סי' תתקס"א והר' אלחנן הביא ראיה לפי' הקונטרס דבירושלמי פ"ק דמגילה אמרינן יש בספרים משא"כ בתפילין ומזוזות שהספרים נכתבין בשני דפין ותפילין ומזוזות אין נכתבין אלא על דף אחד והאריך בירושלמי ולסוף קאמר ספרים בב' עורות ותפילין ומזוזות אין נכתבים אלא על עור א' ומדחשיב בסוף עור אחד ושני עורות ובתחלה קתני דפין ש"מ דמעיקרא שני דפין בעור אחד קאמר ור' שמשון כתב פי' הירושלמי נעלם ממני שמא פליג אתלמודא דידן עכ"ל. ובכתב אל ראסייל ד' מ"ט ובירושלמי דמגילה מקשי שהספרים נכתבים בשני דפין משא"כ בתפילין ומזוזה שהספרים תולים בהם ומשא"כ בתפילין ומזוזה (עי' בסמוך בירושלמי) שהספ־ים נכתבים בשני עורות משא"כ בתפילין ומזוזה. ושם ד' קכ"ה דהא שייר הני דחשיב בירושלמי שהספרים נכתבים בשני דפים ובב' עורות ותולים בהם משא"כ בתפילין ומזוזות. ובאשכול ח"ב (צד 45) בירושלמי ספרים נכתבים בשני דפין וכו' ספרים נכתבים בשני עורות וכו'. ושם (צד 74) אע"ג דמירושלמי משמע אף בעור א' אסור בב' דפין מ"מ תלמודא דידן בב' עורות קאמר וכו'. ובעיטור ה' תפילין (ד' נ"ה) ומאי דגרסי' בירושלמי תפילין וספרים נכתבין בב' דפין ומזוזה אינה נכתבת אלא בדף אחד וכו'. והיא גירסא חדשה.

פ"א הי"א תולין בספרים וכו'. כל ההלכות שנשנו כאן בעניני ס"ת ותפילין ומזוזות נסמכו כאן להמשנה אין בין ספרים לתפילין וכו'. אבל כמדומה לי שמקומן העיקרי היו בירושלמי מנחות בפ"ג על המשנה שתי פרשיות שבמזוזה וכו' ד' פרשיות שבתפילין, וכן שם פ"ד במשנה תפלה של יד אינה מעכבת וכו'. ומשם באו הנה. וסעד לדבר כי רוב מהלכות הנ"ל נשנו בגמ' בבלי מנחות שם. ובבלי במגילה רק מעט מוער.

פ"א הי"א תולין בספרים וכו'. ברי"ף ה' מזוזה מובא הירושלמי. ובסמ"ג עשין כ"ה עוד גרסינן בירושלמי דמגילה תולין בספרים ואין (אין) תולין בתפילין ומזוזות ומשמע דאפילו חול אין תולין וכו'. ובסמ"ג עשין כ"ב ותולין דילוגין בס"ת ואין תולין דילוגין בתפילין ומזוזה כדאיתא בירושלמי פ"ק דמגילה וכו'. ובמנהיג (צד 118) אם טעה בהן אף באות אחת וכו' כלן פסולות ויגנזו דתני בירושלמי דמגילה תולין בספרים ואין תולין בתפילין ומזוזות תפילין ומזוזות שתלה בהן יגנזו (ה' מלות אחרונות ליתא) עכ"ל, ובמחזור ויטרי (צד 638) ותולין דלוגים בתורה וכו' כדאיתא בירושלמי פ"ק דמגילה. ובתשב"ץ ח"א סי' ט' וכן מ"ש הריא"ף ז"ל בה' מזוזה מהירושלמי שאין תולין וכו'. ובכת"י בירחון אנגלי (משנת 1896 צד 692) ואם טעה והשמיט תיבות או אותיות מותר לו לתלות דגרסי בני מערבא במגלה נקראת תולין בספרים וכו' עכ"ל. ובס' התרומה סי' ר"ד ומשפט תולין דילוגין בס"ת וכו' כדאיתא בירושלמי וכו'. ושם לעיל סי' קצ"ט אבל בתפילין ומזוזות אסור לתלות אפילו החול כדאמרי' בירושלמי

תולין

תולין בספרים ואין תולין בספרים ומזוזות ולא קא מפליג בין שם לחול עכ"ל. ובספר ברוך שאמר (ד' ח' ע"ב) מיסוד מהר"ם מרוטנבורג מדגרסינן בירושלמי דמגילה הולין בספרים ואין תולין בתפילין ובמזוזות משמע דוקא תולין הוא דלא יכול הא לתקן האותיות בעלמא שפיר דמי וכו'. ובקרית ספר להמאירי (ד' כ"ב ע"א) ומה שהתרנו בתליה בדיעבד דוקא בס"ת אבל תפילין ומזוזות אין תולין בהם כלל ולא סוף דבר בשם שבהם אלא אף בשאר תיבות אפי' אות אחת וכמו שאמרו בירושלמי בראשון של מגילה תולין בספרים ואין תולין בתו"מ וסתמא קאמר בין בשם בין בשאר תיבות וכו'.

פ"א הי"א ספרים שכתבן כתפילין וכו'. בשו"ת הר"ן סי' ל"ט ואמרינן שם (בירושלמי) על דרך תירוץ ספרים שכתבם כתפילין ומזוזות אין תולין בהם תפילין ומזוזות שכתבם כספרים תולין בהם כלומר האי דלא קתני במתניתן אין בין לענין תליה לפי שמה שתולין בספרים ואין תולין בתפילין ומזוזות אינו מחומר תפילין ומזוזות ולא מקולן של ספרים אלא מפני דרך כתיבתן אמרו כן שלפי שהספרים כתיבתם גסה ויש ריוח הרבה בין שיטה לשיטה תולין אבל תפילין ומזוזות מתוך שכתיבתם דקה אין תולין וכו' עכ"ל. ורוב הראשונים הנ"ל לא הביאו המאמר ספרים שכתבן כתפילין וכו'. ונראה שהמאמר לא היה לפניהם בהירושלמי. ובדפוס קושטאנטינא ליתא מן ספרים שכתבן וכו' עד ר' זעורה אמר רב ניקב וכו' מן שורה י"ז עד שורה כ' בדו"ו.

פ"א הי"א היה כותב אלה עם וכו'. אולי מקום המאמר לקמן באותה הלכה: היה עשוי כמין סימפון שורה העליונה וכו'. היה כותב אלה וכו'.

פ"א הי"א ר' אימי בר חיננא. הראשונים הנ"ל גרסו ר' אמי בר חנינא. ולא נמצא במקום אחר. ובבראשית רבה פט"ז אות ג' ר' חנינא בר אמי. ובמהדורת הרב מהר"י טעאדאר נ"י הגי' ר' חנינא בר איגוד וע"ש בהערות.

פ"א הי"א ר"ז בשם ר"א וכו'. בכת"י בירחון אנגלי הנ"ל (צד 683) בה' ס"ת הגויל שכותבין עליו ס"ת הוא שכותבין עליו מזוזות ותפילין ובגמ' דבני מערבא במס' מגילה גרסינן ר"ז בשם אמי (ר' אימי) בר חיננא בכתב ספרים כן כתב תפילין ומזוזה. ובשו"ת הרשב"א סי' תרי"א וגרסינן בירושלמי דמגלה ר"ז בשם אמי בר' חנינא (בר חיננא) בכתב ספרים וכו'. ובשו"ת מהר"ב עזריה מפאנו סי' ל"ו ואיתא התם בירושלמי ר' זעירא בשם אמי בר חנינא בכתב ספרים וכו'.

פ"א הי"א ניקב נקב בירכו של ה"א. בכת"י בירחון אנגלי הנ"ל (צד 691) ובני מערבא נמי בגמרא דמגילה גרסי ר"ז בשם רב ניקב נקב בירכו של ה' אם גורדו ונשתייר שם יריך (ירך) קטנה כשר ואם לא פסול ר"ז בשם ר"ח היה הג' וכו' יריך (ירך) קטנה כשר פי' אם היה הדיו אוכל הגביל ומכלה את הירך של תיבה. ובשו"ת הרשב"א סי' תרי"א ניקב בירכו של ה' וכו'. ובשו"ת ר' מנחם עזריה מפאנו סי' ל"ו והכי נמי מסתברא דגרסינן התם ר"ז בשם רב נקב בירכו של ה"א וכו'. ובקרית ספר להמאירי (ד' כ"ט ע"א) ואמר עוד שם (בירושלמי) ר' זעירא (זעורה) בשם רב חסדא (ליתא) נקב בירכו (של ה"א) אם גוררו ונשתייר בו (שם) ירך קטן (קטנה) כשר וכו'. ושם ד' ל' ע"א ובירושלמי מצריך שיהא הבריח הסמוך לנקב עבה כ"כ שיהא רשאי לגררו וישאר בו בריח דק וכו'.

פ"א הי"א היה הג' מכלה וכו'. בשו"ת רד"כ (קושטנטינא רצ"ח בית ראשון

סי'

סי' כ"ו) זה למדו מהירושלמי דאמרינן התם וכו' היה מכלה (היה הגיס"ל מכלה) את הגביל (הגויל) וכו'.

פ"א הי"א ניקב נקב באמצע ב' וכו'. בס' התרומה סי' ר"ה ובירושלמי בפ"ק דמגילה חולק על זה (על מה שאמרו במנחות כ"ט ע"א) דקאמר התם אמר (ליתא) אשיאן בר נדבך ניקב באמצע ב' אם גויל מקיפו מכל צדדין (צד) בתוכו (ליתא) כשר ובתר הכי קאמר רב חסדא ורב (לפנינו הגי' משונה) תרויהו פליגי על אשיאן בר נדבך דרב אמר ניקב ירכו של ה' אם גורדו וכו' פי' אעפ"י שאין גויל חלק סביב האות אלא גוף הירך עבה כל כך שאם גורר ממנו וממעט עוביו וכו' ואשיאן בר נדבך מצריך גויל חלק בלא מעוט הירך ובתלמוד שלנו מכשיר לגמרי וכו'. ובשו"ת הרשב"א סי' תרי"א ר"ז בשם אשיין בר נדבך כרבי יוחנן (ב' מלות אחרונות ליתא) ניקב באמצע הב' וכו'. ובכת"י בירחון הנ"ל נקב נקב באמצע הב' וכו'. ובה' קטנות להמרדכי סי' תתקנ"ב ניקב וכו' ובתפילין מיירי וכו' ומיהו בירושלמי קאמר ליה גבי ב' דקאמר אמר נדבך (אשיאן בר נידבה) ניקב נקב באמצע הב' אם היה גויל (הגויל) מקיפו מכל צדדיו כשר וכו'. ועי' בתשובות ר' מנחם עזריה מפאנו הנ"ל.

פ"א הי"א אשיאן בר נידבה. בספרי הראשונים הנ"ל אשיאן בר נדבך כמו שהוא במנחות כ"ט ע"א. ובכת"י בירחון הנ"ל ר' זעורא בר אשי בר נדבה. ובסדר הדורות (צד 80) כתב אשיאן בר נדבך משמיה דרב לא מצאתי. אבל כן היתה הגי' במנחות כ"ט ע"ב בה' ס"ת ובה' מזוזה להרי"ף ובכת"י בירחון אנגלי הנ"ל (צד 691) ובכסף משנה ה' תפילין פרק א' הלכה י"ט.

פ"א הי"א אם היה הגויל מקיפו מכל צד כשר. במחזור ויטרי צד 639 ובסמ"ג עשין כ"ב ובס' התרומה סי' ר"ה ובטור יו"ד סי' רע"ד ובהג"מ ה' תפילין פרק א' אות ר' ובשלטי הגבורים סביב הרי"ף ה' ס"ת סי' רל"ה אבל בירושלמי דמגילה מצריך גויל סביב האות בפנים עכ"ל. ובאגור ה' תפילין אם לאחר שנכתב נקב תוך האות ולא נשאר מוקף גויל תוך האות יש אומרים שכשר והירושלמי פסל עכ"ל. ובק"ית ספר להמאירי (ד' כ"ט ע"א) ובירושלמי נראה להפך בראשון של מגילה תמן תני אמר (ליתא) אשיאן בר נדבך (כגי' הנ"ל) נקב באמצע (בית) אם היה גויל (הגויל) מקיפו מד' צדדין (מכל צד) כשר ואם לאו פסול.

פ"א הי"א ר' אדא בר שמעון בשם ר' יוחנן. בברכות פ"ב ה"ג ר' אידי בשם ר' שמעון בשם ר' יוחנן. ובשו"ת הרשב"א סי' תרי"א רב אידי בר שמעון. ובמרדכי הנ"ל א"ר יוחנן בר"ש בשם ר' יוחנן. ובשו"ת ר' מנחם עזריה מפאנו הנ"ל ר' אידי בשם ר"ש. ובשו"ת רד"כ (בית ראשון סי' כ"א) בירושלמי וכו' רב אידי בשם ר' יוחנן. ועי' קהלת רבה פסוק שמור רגליך.

פ"א הי"א מ"ד כשר מלמטן וכו'. במחזור ויטרי (צד 639) בירושלמי מכשיר נגיעה אות לאות למטה ופוסל נגיעה למעלה ומסופק אם נוגעות באמצע עכ"ל ובסמ"ג עשין כ"ב אבל בירושלמי פ"ק דמגילה מכשיר נגיעת אות לאות למטה ופוסל נגיעות מלמעלה ומסופק וכו'. ובאגור ה' תפילין ובס' המצות אם נפל וכו' אבל בירושלמי מכשיר נגיעת אות באות למטה וכו'. וכיון להסמ"ג הנ"ל. ובה' קטנות המיוחסות להמרדכי סי' תתקנ"ב בירושלמי וכו' והכי איתא התם עירב את האותיות וכו' מאן דמכשר למטה וכו' וכתב רבינו שמשון לדידי מספקא לי דאמר דוקא בתפילין אבל בס"ת ודאי לבתחילה בעינן וכו' בין

אות

אות לאות וכו׳ וכן כתב הר׳ אלחנן בתיקון תפילין שלו דאין לסמוך על הירושלמי וכו׳ עכ״ל. ובשו״ת זכרון יהודה לר״י בן הרא״ש סי׳ כ״ג וכתוב בו ירושלמי חד תני דבק פסול וחד תני דבק כשר ומפרש רבינו מלמעלה כשר מלמטה פסול ותלמוד דירן פליג ופוסל בכל ענין ובמס׳ סופרים כ׳ לא יקרע בו ע״כ לשון בעל התרומה עכ״ל. ומהר״י הנ״ל העתיק מסי׳ ר״ה מס׳ התרומה שלא כדין כי שם כתוב עירב את האותיות אית תני כשר וכו׳. והוא העתיק הלשון תני דבק פסול וכו׳ וכן מ״ש ומפרש רבינו ג״כ שלא בדיוק כי כן מפורש בירושלמי. ונראה מזה שסמך על זכרונו ולא ראה בגוף הירושלמי. ובשו״ת ר׳ לוי אבן חביב סי׳ א׳ ד׳ י״ב בשם המאירי והוא שאמרו שם בראשון של מגלה ערב האותיות וכו׳ ע״ש שהאריך בזה. ועכשיו ראיתי בס׳ קרית ספר (ד׳ ט״ז ע״ב) ומכל מקום בתלמוד המערב יראה שפוסל בדבוק של מעלה ומכשיר בשל מטה וכו׳ והוא שאמרו שם בראשון של מגילה עירב האותיות אי תנאי כשר וכו׳ אבל (ליתא) ארצך תפארתך צריכה והם מפרשים שכל שנדבק מגג האותיות כגון בארצנו מגג הריש לגג הצדי וכו׳ ואף הירושלמי קצת גאונים מפרשים אותו לענין תקון הטעות וכו׳ ואף הירושלמי שכתבנו מוכיח שאף בס״ת נאמר שהרי מאחר שהטעם מפני שאינה אות מה לו ס״ת מה לו תו״מ ועוד דראיש הירושלמי בס״ת וכולה שמעתא בתר רישא גרירא עכ״ל וכן האריך בזה לחלוק בשו״ת רד״ך בית ראשון ע״ש. ועי׳ אהבת ציון וירושלים בברכות צד 50.

פ״א הי״א ר׳ יעקב בר אביה בשם ר׳ אחא. בברכות פ״ב ה״ג ר׳ יעקב בר אביי. ובילקוט קהלת ר׳ תתע״א ר׳ יעקב בר אידי. בסדר הדורות (צד 44 ערך ר׳ אהא) ר׳ יעקב בר אביה בשמו. ולא גלה המקור.

פ״א הי״א כמין סימפון וכו׳. בדפוס קושטנטינא כמין סמפון שורה העליונה שיש למטה שתים צריך שיהא בה (ג׳ מלות חסרות בדו״ו) שלש וכו׳.

פ״א הי״א והאמצעית איני יודע. במנחות ל״א ע״ב מזוזה שכתבה שתים שתים כשרה וכו׳ ע״ש.

פ״א הי״א ר׳ ירמיה אמר לה וכו׳ אם היתה הדיו יוצאה מבין הנקבים פסול. בבבלי שבת ק״ח ע״א וש״נ כדאמרי במערבא כל נקב שהדיו עוברת עליו אינו נקב. ובכת״י בירחון אנגלי הנ״ל צד 691 וגרסינן נמי התם (בירושלמי) ר׳ ירמיה אמר לה וכו׳ ר׳ זעורה בר אישי (בשם אשייאן) בר נדבה חברייה אמרין בשם רב חננאל (חברייא אמר ר״ז בשם ר״ח) אם היתה דיו (הדיו) יוצאה מן הנקבין (הנקבים) פסול כיצד יעשה (הוא עושה) לוחכה בלשונו והיא עומדת פי׳ קודם שיכתוב עכ״ל ובסמ״ק סי׳ קנ״ג אבל אם כבר נכתבה כתקנה ואח״כ נפל הדיו עליה יטלנו כדאמרינן בירושלמי. ובארחות חיים ה׳ תפילין סי׳ כ״ה והירושלמי מתיר כל זמן שנכתבה מקודם לכן כתקנה וכו׳. ובבית יוסף (בטור או״ח סי׳ ל״ב) כתוב בסמ״ק וכו׳ אבל אם כבר נכתבה וכו׳ כדאמרינן בירושלמי עכ״ל והירושלמי הזה הוא בפרק היה קורא והכי איתא התם עירב האותיות אית תני כשר וכו׳ ע״ש. ובעיני נראה שלא להירושלמי הזה שהביא הב״י כיון הסמ״ק. ולהסמ״ק היה כאן גי׳ אחרת. ודברי הסמ״ק הנ״ל מובא ג״כ בס׳ ברוך שאמר (ד׳ ז׳ ע״ד).

פ״א הי״א אית תניי תני תולה. במנחות ל׳ ע״ב מחלוקת ר׳ מאיר ור׳ יוסי ותנאים אחרים בזה ההלכה ע״ש. ועי׳ ברדב״ז ח״ג סי׳ תר״מ״ז מ״ש בזה.

פ״א הי״א ר׳ זעורה רב חננאל בשם רב. כן מצינו עפ״י רוב בעניני

תפילין

תפילין וס"ת וגם בהלכות אחרות כמו יבמות פט"ז ה"ג ר' זעירא רב חננאל בשם רב הלכה כר' יהודה בן בבא. וכן בכ"מ.

פ"א הי"א הלכה כמו שהוא אומר מוחק וכו'. במנחות ל"ו ע"ב הלכה תולין את השם. וכבר התעוררו על הסתירה הרבה מהראשונים. בסמ"ג עשין כ"ה בפרק הקומץ אמר רב חננאל הלכה תולין את השם פי' הלכה ואין מורין כן דהא בירושלמי אמר רב חננאל אמר רב הלכה מוחק וכו' וזה לשון הירושלמי אמר (ליתא) רבי חננאל בשם רב הלכה (כמי שהוא אומר) מוחק את החול וכותב את השם ותולה את החול עליו (ליתא) עכ"ל. ובה' קטנות להמרדכי סי' תתקנ"ח ופי' רבינו משה מקוצי דהא דפסיק רב חננאל הלכה תולין את השם דוי פי' הלכה ואין מורין כן אבל מוחק הלכה ומורין כן דהא בירושלמי וכו' ע"ש שכיון לדברי הסמ"ג הנ"ל. ובמרדכי מובא הסמ"ג בגי' מתוקנת. ובס' התרומה סי' קצ"ט ואם תקשי דרב חננאל אמר רב בירושלמי הלכה מוחק ובשמעתא קאמר הלכה תולין יש לומר דהכי קאמר בירושלמי הלכה מוחק נמי הוה מצוה מן המובחר כמו גורר וכו'. ובתשובות הרשב"א סי' תשר"ב ובירושלמי פ"ק דמגילה ור"ז ר"ח בשם רב מוחק את החול וכו' ע"ש. ובחי' הרשב"א במנחות ל' ע"ב וא"ת הרי מ"מ קשיא מדרב חננאל דגמרא לרב חננאל דגמרא דבני מערבא דהכא פסק דתולין והתם פסק דמוחק ולפי דברי הירושלמי משמע די"ל דמוחק עדיף וא"כ קשה וכו'. ובאו"ז ח"א סי' תקנ"ו בגמ' דידן איתמר וכו' הולין ובירושלמי וכו' הלכה כמי שאומר מוחק וכו', ובכת"י בירהון אנגליא הנ"ל צד 694 ואי קשיא לך אההיא דגרסי בני מערבא במס' דמגילה טעה והשמיט וכו' הלכה כמו שהיא אומר מוחק וכו' ההיא לא קשיא מידי דהא רב חננאל בשם רב הוא דפסק בגמרא דידן הלכה כר' יוסי דאמר תולין וההוא גירסא דירושלמי לא סמכינן עליה דבכל היכא דאיכא פלוגתא בין הרי אולפאני על גמרא דידן סמכינן ועל מה שפירשו בעלי תלמודנו כי הוא נכון ומסויים יתר מגמרא דבני מערבא והאי דחאזית דגמרינן מגמרא דבני מערבא קצת הלכות התם ההוא במידי דלא פליג עליה גמרא דידן וכו', וע"ש בתוס' מנחות ל' ע"ב ד"ה ר' יוסי. ובשו"ת מהרי"ק שורש ק"ל והקשה בתו' דהא בירושלמי אמר רב חננאל אומר רב אם אין שלשה תיבות אין תולין אלא מוחקין וכו' ואילו בירושלמי מוכיח דרב חננאל אומר רב אית ליה לכתחילה צריך לגרור וכו' ע"ש.

פ"א הי"א ואם היה וכו'. בתוס' מנחות ל' ע"ב ד"ה ר' יוסי כדאמרינן בירושלמי וכו' ומיבעיא ליה התם בג' תיבות וכו' ע"ש. ובס' התרומה סי' קצ"ט כגון אני ה' אלהיכם מותר ומבעיא ליה למה מפני שהן שלש תיבות וכו'. ובסמ"ג עשין כ"ה תולין כגון (ב' מלות ליתא) אני ה' אלהיכם מותר, ושואל שם למה אם מפני שיש בהם (מפני שהן) ג' תיבות ואינו כ"כ גנאי כבתליית שם יחידי (ו' מלות מהסמ"ג בעצמו) או מפני שיש בהם חול ואין נראה השם בטפל למה שבפנים (ו' מלות מהסמ"ג בעצמו) ואומר שם דנ"מ דאל אלהים ה' האומר בספר תלים ובספר יהושע שאם נאמר ההיתר מפני שיש שם שלשה תיבות מותר לתלותו ואם נאמר מפני שיש בהם חול אין כאן חול ואסור לתלותו הרי לך דמוחק מותר ותולה אסור וכו'. ובה' קטנות להמרדכי הנ"ל מובא דברי הסמ"ג הנ"ל בתיקון לשון. ובכת"י בירהון אנגלי הנ"ל ועוד מסתייע האי סברא דתולין את השם ממאי דגרסי בני מערבא ר' זעיר (זעירה) ר"ה בשם רב כגון אני ה' אלהיכם מותר פי' מותר לתלותו למה מפני וכו'

מה

מה (כן בדו"ו, אבל בדפוסי זיטאמיר וקראטאשין חסרה מלה זו) נפק מן ביניהון אל וכו'. ובאור זרוע הנ"ל אם היה כגון אני וכו' ומותר פי' לתלות למה מפנ' וכו' אין בהם (בו) חול פי' ואסור לתלות עכ"ל. ובקרית ספר להמאירי (דף כ"ב ע"א) ומ"מ בירושלמי משמע בראשון של מגילה שאין תולין את השם אלא אם מצטרפות עמו קצת תיבות ושתהא תיבה שלא מן השם ביניהם והוא שאמרו שם טעה והשמיט את השם אית תנאי וכו' וכותב ותולה את הנמחק ר"ח בשם רב אם היה כגון אני וכו' או מפני שיש תיבות (ליתא) חול עמו (ליתא) כלומר ואין השם נראה נטפל למה שבפנים מה נפיק וכו' ע"ש.

פ"א הי"א אל אלהים ה'. בקרית ספר הנ"ל ודין זה (תליה בספרים) יש מפרשים אותו אף בשאר ספרי הקדש ולא בס"ת לבד והראיה שהרי בתלמוד המערב הזכירו בה אל אלהים ה' שהוא בספר התהלים ובס' יהושע אלא שבס"ת הדבר מוכרח ביותר עכ"ל ועי' בס' התרומה הנ"ל.

פ"א הי"א לה' צריכה בה' צריכה. בכת"י הנ"ל פירש מיבעיו בעו לה ולא אפשיט עכ"ל. ובאור זרוע הנ"ל צריכה פי' צריך לשאול אם חשובין כשני תיבות ונפקא מינה וכו'. ובקרית ספר הנ"ל וליי' ביי' שיש בה אות שאינה של עיקר השם הדבר מסופק.

פ"א הי"א רב ששעה בריה דרב חננאל. בדפוס זיטאמיר ר' יושע'. ובדפוס קושטנטינא ר' ישעיה. (בתוספתא סוף בבא קמא ישעיה איש טיראה).ובדפוס קראטאשין ר' שע'. ובגליון שם צ"ל ר' יושע. וכן הביא מהירושלמי דילן הסדר הדורות צד 155. ובמדרש שמות פכ"ד אות א' ר' ששא בנו של ר' אבא (ר' חננאל). ובהגהת מימוני ה' ס"ת פרק א' אות ס' בירושלמי דפ"ק דמגילה רב אושעיה בריה דר"ח. ובכת"י בירחון הנ"ל צד 697 ובירושלמי וכו' רב שְׁשַׁעָה וכו'.

פ"א הי"א הא לה' תגמלו זאת. ד' מלות אלו ליתא בכת"י ובהג"מ הנ"ל. וכן ליתא בדפוס קושטנטינא. ועי' במס' סופרים פרק ט' הלכה ו'. ובאור תורה ללונזאנו (ד', כ"ו ע"א) דאמר בירושלמי דמגילה ד' ע"א (היה לפניו דו"ו) צריך לכתוב ה"א למטה וכו'. כמו שהוא בדפוס. וכן לעווי העתיק כגי' הדפוס. ועכשיו ראיתי בקרית ספר להמאירי ד' ט"ו ע"ב ואמרו בירושלמי בא' של מגילה צריך לכתוב ה' דהליי' למטה בארכבתו של למ"ד כלומר הא ליי' תגמלו זאת.

פ"א הי"א משמיה דרב הלכה כמי שאומר וכו'. בבבלי לא ידעו הלכה זו משמיה דרב עי' מנחות ל"ב ע"א והא רב אית ליה מנהגא וכו'.

פ"א הי"א הלכה כמי שאומר פתוחה שאין זה מקומה. בסמ"ג עשין כ"ג (דפוס רפ"ב) ובירושלמי דמגילה פוסק רב כן דפתוחה כשירה לפי שאינה סמוכות בתורה עכ"ל. ובראש ה' ס"ת סי' ה' ובירושלמי פסק רב בהדיא כמ"ד פתוחות והכי גרסינן בירושלמי מזוזה אית תנויי (ליתא) תני פתוחה ואית תנויי (תניי) תני סתומה שמואל בר רב (ליתא) שילא (שילת) בשם רב הלכה כדברי (כמי) האומר פתוחה שאין זה מקומה. ובס' התרומה סי' ר' וקשה דאמרינן בירושלמי פ"ק דמגילה שמואל בר שילת בשם רב אמר הלכה כדברי האומר מזוזה (ליתא) הפרשה פתוחה וכו' וע"ש. ובקרית ספר להמאירי (ד' כ' ע"א) ואעפ"י שאמרו בתלמוד המערב בראשון של מגילה מזוזה אית תנאי תני סתומה ואמר שמואל בר שילת בשם רב הלכה כדברי האומר פתוחה ומפני (ליתא) שאין זה מקומה בתורה (ליתא) כלומר שאין פרשה שניה סמוכה לחברתה בתורה הא איתא להאי פלו' (פלוגתא) נמי בפ' הקומץ ואסיקנא וכו'.

פ"א

פ"א הי"א פתוחה מראשה סתומה וכו'. כגירסתינו כן הוא ברמב"ם ה' ס"ת פרק ח' ה"ב. ובשו"ת ר' מנחם עזריה מפאנו סי' ק"ו דברי הרמב"ם ז"ל מיוסדים על פי הירושלמי בפ"ק דמגילה כפי גירסת הספרים מדפוס הנמצאים אצלנו כי היא היתה גירסת הרמב"ם לפי דעתי וז"ל הספרים שלנו פתוחה מראשה וכו'. אבל לפני רוב הראשונים היתה הגי' משונה. בס' התרומה סי' ר' ובסמ"ג עשין כ"ג ומאריך אחר כך שם (בירושלמי) פתוחה מראשה פתוחה (סתומה) פתוחה מסופה פתוחה פתוחה מכאן ומכאן (מיכן ומיכן) סתומה וקבלתי כך הפי' לא שתהא פתוחה לגמרי שראשה וכו' ולא שתהא פתוחה לגמרי מסופה שאם כן היתה פתוחה גמורה וכו'. ובסמ"ג עשין כ"ה והירושלמי דפ"ק דמגילה דגרסינן בירושלמי פתוחה מראשה פתוחה פתוחה מסופה פתוחה ומכאן יש סעד לרבינו יעקב וכו'. ובדא"ש ה' ס"ת סי' רל"ד ובירושלמי דפ"ק דמגילה אמרינן פתוחה מראשה פתוחה וכו' משמע דמכל צד מיקרי פתוחה וכו' וכאשר כתבתי כן נראה עיקר דהירושלמי הוא עיקר בנגד מס' סופרים וכו'. ובדא"ש ה' מזוזה ג"כ הגי' כנ"ל. וכן הוא בהגהת מרדכי בה' קטנות סי' תתקס"א וע"ש. ובס' אדם וחוה נתיב ב' חלק ב' ובירושלמי כתב דבין פתוחה מראשה של שטה בין פתוחה מסופה מכל צד מיקרי פתוחה וכן מסתבר דמכל צד מיקרי פתוחה. ובאגודה (ד' רט"ו) ובירושלמי קאמר פתוחה מראשה פתוחה וכו'. שוב ראיתי בירושלמי כאן דפוס קושטאנטינא ושם הגי' פתוחה מראשה פתוחה. וזהו הגי' שהביאוה כל הראשונים הנ"ל. וראוי לדעת שבתשובות מהרש"ל סי' ל"ז מביא כמה פעמים בשם הירושלמי הגי' פתוחה מראשה פתוחה. והמרש"ל מת בשנת של"ג. ונראה מזה שהיה לפניו כת"י מהירושלמי. וכן נראה בשו"ת רמ"א סי' כ"ה בתשובת הג' ר' ישראל שכ' ועוד דבירושלמי פ"ק דמגילה קאמר בהדיא דפתוחה מראשה כפתוחה מתוכה ר"ל כשיעור הפתוחות שעושין כתיבה וכו' ע"ש. וגם לפניו היה כת"י מהירושלמי.

פ"א הי"א מראשה סתומה וכו'. בס' הפרדס לרש"י סי' רפ"ה ובירושלמי בפ"ק דמגילה א' זו היא פרשה פתוחה כל שהניח בראש תיבה כשיעור ג' אותיות וסתומה כל שהניח בסוף שיטה ובירושלמי משמע אם היה מניח בראש שיטה הרי זו סתומה עכ"ל. ולפנינו בירושלמי ליתא. ובמס' סופרים פ"א הט"ו אי זו היא פתוחה כל שלא התחיל בראש השיטה ואי זו היא סתומה כל שהניח מבאמצע וכו'. ובמס' ס"ת (ספ"א הוצאת ר"ק ז"ל) ופרשה סתומה היא מתחיל באמצע השיטה ואם פתוחה היא מתחיל מלמעלה וכו'. ובדא"ש ה' ס"ת סי' י"ג ובהגהת מרדכי בפ' קטנות הנ"ל ור"ת מצא במס' סופרים איזו היא פתוחה כל שהניח בראש השיטה שלשה אותיות חלק לכותבן סתומה וכו' עוד נמצא במ"ס איזו היא פתוחה וכו' ואומר ר"י דע"כ ט"ס וכו' ע"ש. ובעיטור ה' תפילין במס' סופרים איזהו פתוחה וכו'. ועי' בב"י טור יו"ד סי' רע"ה ששם הגי' משונה. ועכשיו ראיתי בקרית ספר להמאירי (ד' כ' ע"א) שבראשון של מס' סופרים מצינו שמועה אחת בנסח זה איזוהי פתוחה כל שלא התחיל בראש שטה איזוהי סתומה כל שהניח מאמצע שטה כמה יניח בראש השטה ותהא פתוחה וכו' ובראשון של מגילה מצינו בתלמוד המערב פתוחה מראשה פתוחה וכו' ונראה לי לפרש כה מראשה ראש הדף וסופה סוף הדף כלומר שאם סיים וכו' ע"ש.

פ"א הי"א פתוחה מיכן ומיכן סתומה. בסמ"ק סי' קנ"ד ונהגו רבותינו

להניח

להניח קצת חלק וכו' כדאמרינן בירושלמי פתוחה מכאן ומכאן סתומה. ובארחות חיים (191) כדאמרינן בירושלמי פתוחה מכאן וסתומה מכאן. וע"ש בהערות שלא דק קצת.

פ"א הי"א טעה והשמיט וכו'. באשכול ח"ב (צד 51) גרסינן בירושלמי טעה והשמיט וכו'. ובכת"י בירחון אנגלי הנ"ל (צד 701) והאי טעמא מיפרש בגמרא דבני מערבא דגרסי התם במגלה נקראת טעה והשמיט פסוק אחד אם יש בו שתים שלש שיטים (שיטין) וכו' ר' זעיר (זעורה) בשם וכו'. ובתשב"ץ חלק א' סי' קע"ו וראיתי בירושלמי בראשון ממגילה טעה והשמיט וכו'. ובשו"ת משאת בנימין סי' נ"ו עוד הביא ראיה מהאי דגרסינן בירושלמי טעה והשמיט פסוק אחד וכו' ומדקתני אין קורין בו משמע דבכל ענין אין קורין בו ולא מועיל לו שום תיקון וכו'.

פ"א הי"א אף בקרע כן. במנחות ל"א ע"ב אמר ר"ז אמר רב חננאל אמר רב (ב' מלות ליתא) קרע הבא בשני שיטין יתפור בשלש אל יתפור וכו' ע"ש שזה להיפך מירושלמי.

פ"א הי"א תני ספר שיש בו וכו'. עי' בבלי שבת קט"ו ע"ב. ומס' סופרים פ"ג ה"ט (הוצאת מיללער ז"ל). ובילקוט עה"ת ר' תשכ"ט מספרי זוטא כל ספר שיש בו פ"ה טעיות לא יקרא בו עד שיוגה. ובכת"י בירחון הנ"ל (צד 709) ובגמ' דבני מערבא מקשי קושיא על הא דתניא (תני) ספר שיש בו שלש (שתים ושלש) טעיות בכל דף ודף ייתקן (מתקנו וקורא בו) ארבע ייגנז (אינו קורא בו) והא תני (והתני, ובדפוס ויט' התני) ספר שיש בו פ"ה וכו' יתקן (מתקן) וקורא בו פי' מיכלל דיתר מפ"ה ייגנז ומפרקי א"ר שמי כן (כאן) בספר גדול וכן (וכאן) בספר קטן פי' ספר קטן לא ייגנזו אלא אם כן יהא בו ארבע בכל דף ודף וספר גדול ביתר מויהי בנסוע הארון ויאמיר ספר גדול שהוא של גויל יש בו תקנות הרבה ודקדוקן וספר קטן הינו קלף דקליש ולא צריך לדקדוקי ביה ולא בהיקפו עכ"ל. ובאשכול הנ"ל ותו תניא התם ס"ת שיש בו ג' טעיות בכל דף וכו' כאן בספר גדול כאן בספר קטן ובתלמוד דידן לא מחלק ש"מ לאו דסמכא היא.

פ"א הי"א מה שלם וכו'. בכת"י בירחון הנ"ל (צד 708) ובני מערבא בעו לה מיבעי במס' מגילה הכי מה שלים (שלם) שאין בו טעיות (שאין בו ג' טעיות, אבל בסמוך בהלכה זו: שאין בו טעיות כמו בכת"י, וכן הנכון) או שלם שאין בו ארבע ופי' הא דאמרינן אם יש בו דף אחת שלים (שלם) מציל על כולו הא דאמרת שלימה שלימה מן הטעות לגמרי או שלמה מלהיות בה ארבע טעיות ולא איפשיטי להו ההיא בעיא אבל בגמ' דידן לקולא פשטינן לה והינו דאמר ליה אביי לרב יוסף אית ביה בההוא דף שלש טעיות וכו' עכ"ל. ועי' מנחות כ"ט סע"ב.

פ"א הי"א מציל את כולו. בכת"י הנ"ל פי' מצלת אותו מן הגניזה.

פ"א הי"א חגרא אחוי דר' בא בר בינה וכו'. במנחות ד' כ"ט סע"ב אגרא חמוה דר' אבא וכו' ע"ש ולעיל כ"ט סע"א אגרא חמוה דר' אבא וכו'.

פ"א הי"א תיפורה וכו'. בכת"י בירחון הנ"ל (צד 711) בה' ס"ת וגרסי בני מערבא במס' מגילה נמי ר' זעורה בשם (ליתא) ר"ח בשם רב תיפורה הל"מ. ובמנהיג (צד 116) תיתורא דתפילי הלל"מ פי' עור המכסה הבתים לתפלת היד והראש והבתים תפורין עליו וכו'. ותיתורא איננו תיפירה. ועי' באו"ז תקס"ב.

פ"א

פ"א הי"א קשרי תפילין הללמ"מ. באשכול ח"ב (צד 83) אבל בירושל ר"י קשרי תפילין הלמ"מ פי' קשר שבראש ושביד עכ"ל ועי' בבלי שבת ס"ב ע"א ומנחות ל"ה ע"ב ובתוס' שבת הנ"ל ד"ה שי"ן. ובעיטור ה' תפילין ואיכא נוסחא דלא כתיב בהו יו"ר דל"ת אלא שי"ן ותו לא עכ"ל.

פ"א הי"א ר' ירמיה אפסקת וכו'. באור זרוע ח"א סי' תקס"ז ואמר בירושלמי דמגילה ר' ירמיה אפסקא (אפסקת) ליה (ליתא) רצועה (רצועתה) דתפלי' שאל לר"א ב"מ א"ל וקשרתם אף (אפילו) קשירה תהא (ליתא) תמה וכו' ור' אבא בר ממל שאסר לר' ירמיה היינו בקשירה כדאמרינן נמי הכי (מנחות ל"ה:) מהו למקטרי' ואסר משום קשירה תמה עכ"ל. ובאו"ז ח"ב סי' ק"כ ובירושלמי וכו' ר"י אפסקא ליה רצועה דתפילי וכו' וקשרתם אפילו קשירה תהא תמה וכו' משמע כדברי ר"ת שיכול לתפור הרצועות בגידין וכו'. ובס' ההרומה סי' רי"א ופ"ק דמגילה בירושלמי ר"י אפסיק ליה רצועה דתפילין וכו' שתהא קשורה תמה וכו' ע"ש. ובה' תפילין להרא"ש סי' י"א ובשימושא רבא כתב היכא דאיפסק רצועה לא שרי לכרוכיה וכו' (לפנינו בשימושא רבא בשנוי) ובירושלמי ר"י איפסקא ליה רצועה של הפילין שאל לר"א ב"מ א"ל וקשרתם קשירה תמה ולא הזכיר שם תפירה עכ"ל ובמרדכי ה' תפילין ובפ"ק דמגילה בירושלמי איתא ר' ירמיה איפסיק ליה רצועה דתפילי אתא (ליתא) ושאל לר' חייא בר אבא (ר' בא בר ממל) א"ל וקשרתם קשירה תמה אלמא דאסור וכו'. ובס' אדם וחוה (נתיב י"ט חלק ה') ובירושלמי משמע שמותר להתפרה בגידין ואם נפסק פעם אחרת הגיד אין יכול לחזור ולקשור הגיד ויש שפירשו הירושלמי בתפירה מרובעת שבתיתורא. ובסמ"ק סי' קנ"ג אמרינן בירושלמי ר' ירמיה איפסיקא ליה גידא דרצועה טידא (ליתא) וכו'.

פ"א הי"א ר"ז אפסיק וכו'. בבבלי לא נזכר מזה. ובמחזור ויטרי (צד 641) בג' מקומות אין תקנה לחזור ולקשור אלא צריך תפירה חדשה כדאיתא בירושלמי דמגילה עכ"ל. ובאשכול ח"ב צד 83 וברוקח סי' ש"ע מובא הירושלמי וע"ש. ובס' התרומה פי' ר"י בירושלמי פ"ק דמגילה אמר ר' זעירא (זעורה) אפסיק גידא (גודא) דרצועתא ונראה דהא גידא דתפילתא שאל לרב הונא (חונה) ורב קטינא ושרון ליה אפסיק זמן תנינותא (תייניינות) שרון ליה דלא מן אולפן פי' שלא מן הדין ובדוחק וכו' ובשימושא רבא ובהלכות גדולות של רב אלפס כהוב ואם נפסקו שלשה חוטין כתפרן פסולין דאע"פ שהתירו ההפסקה בשני מקומות בדוחק כדקאמר דלא מן אולפן מ"מ הפסיקו בשלשה מקומות לא יתירו עכ"ל. ובאו"ז ח"א סי' תקס"ז ר"ז אפסקא גידא דרצועי וכו' ולאו מן אולפנא (אולפן) משמע בהדיא כפי' ר"ת שיכול לתפור הרצועות וכו' והא דקאמר ולאו מן אולפנא היינו שלא היתה קבלה בידו אלא מסברא התיר, ובאו"ז ח"ב סי' ק"כ ר"ז וכו', ובגליון שטה מקובצת במנחות ל"ה ע"ב כתב הרשב"א וכו' איתא בירושלמי ר' זירא איפסיק ליה גידא דרצועתה פי' שנפסקה ותפרה בגידין וכו'. ובה' תפילין להרא"ש סי' י"א ר"ז איפסיק ליה גידא דרצועה משמע שנפסק הרצועה ותפרה בגידין ונפסק הגיד והתיר לו לחזור ולקשור הגיד, איפסיק ליה וכו' אלמא דמותר לתפור הרצועה שנפסקה ואית דגרסי גידא דתפילי ומיירי בתפירה מרובעת שבתיתורא. ובסמ"ג עשין כ"ב ואם נפסקה התפירה בשלשה מקומות אין תקנה לחזור ולתפור אלא צריך תפרה חדשה כדאיתא בירושלמי ר' ירמיה (ר"ז) אפסיק ליה גידא דרצועתא וכו' ולא מן

אולפנין

אולפנין פי' שני פעמים בלבד התירו כשנפסקה. ואני קבלתי דברצועה שנתפרה בגידין קאי וכו' ופי' ר' יעקב להקל מכח הירושלמי וכו'. ובה' קטנות המיוחסות להמרדכי ה' תפילין (ד. ריווא) בירושלמי ר"ז אפסק ליה גידא דרצועתא וכו' ואומר הר' אלחנן דגרסינן גירדא דתפילתא (בד' ווילנא במרדכי: גידא דתפילת) דמה ענין גידא אצל רצועות וכו' ומכאן נראה מה שאמר בשימושא רבה וכן פי' רי"ף שאם נפסקו ג' חוטין בתפירתן דפסול דאפילו פעם שניה התירו לו ברוחק כדאמר' דלאו מן אולפן וכו' ובסמ"ג כתב וז"ל ואני קבלתי וכו'. וכיון להסמ"ג הנ"ל. ובסמ"ק סי' קנ"ג והכי אמרינן בירושלמי ר"י (כגי' הסמ"ג הנ"ל) איפסקא ליה גידא דרצועה וכו' ויש מפרשים ההוא בגיד התפירה. ובהגהת מימוני ה' תפילין פ"ג דגרסינן בירושלמי פ"ק דמגילה הלכה י"א (מזה נראה שלבעל הג"מ היה כבר הירושלמי מחולק להלכות כמו שהוא בד' וויניציא) ר"ז איפסק וכו' ע"ש. ובארחות חיים ה' תפילין סי' כ"ז בירושלמי ר' אמי (ר' זעורה) איפסיקא וכו'. ובשו"ת תרומת הדשן סי' מ"ז והירושלמי דמייתי התוספות והחבורים לסייע לרבינו הם דשרי לתפור רצועות בגידין וכו'.

פ"א הי"א ר' בא בריה דר"ח וכו'. בבבלי מגילה י"ט ע"ב ואמר ר' חייא בר אבא א"ר יוחנן שיור התפר הלכה למשה מסיני ומחו לה אמוחא וכו'. ועי' במס' סופרים פ"ב הי"ב (הוצאת הר"י מיללער ז"ל). ובכת"י ה' ס"ת בירהין אנגלי הנ"ל (צד 709) ולענין שיור התפר גרסינן בפרק הקורא וכו' אמר אבא בריה דר"ח בר אבא (ר"ח בר אבא) שיור התפר וכו' ובמערבא תני להא שמ' (שמעתא) מגלה נקראת בר בון ברי' י' דר"ח בר בא ר"ח בשם ר"י הלכה זה שהוא תופר צריך שישייר (שיהא משייר) שלא יקרע (ומחי ליה על מוחא) אלא (ליתא) אם הלכה למה שלא (לא) יקרע ואם כדי (ליתא) שלא (לא) יקרע למה הלכה עכ"ל. ובד' קושט' אם הלכה למה כדי שלא יקרע וכו'. וברדב"ז ח"ג סי' תרמ"ז מובא ג"כ הירושלמי. ובנחלת אריאל בסופרים הנ"ל בירושלמי הגי' ומחו לה אמוחא וכו' ולא חש להשיב ע"ז דהלכה היא כדי שלא יקרע וכו'. ולא ראה גי' הכת"י הנ"ל.

פ"א הי"א ומחי ליה על מוחא. בכת"י הנ"ל לא גרס לזה. ובספר מאורי אור (ד' ס"ח ע"ב) ומחו לה לשון אחוי ותפירה. ובכת"י במס' סופרים פ"ב הי"ב ומאחוי ליה מאחיה. וזה ראיה לפי' בעל מאורי אור הנ"ל. ועי' מ"ש הרר"י מיללער ז"ל בהערותיו הערה 26. ומ"ש שם שר"נ בעל הערוך היה לו גי' אחרת בגמ' מגילה שם זה שלא בדיוק: ועי' בערוך השלם.

פ"א הי"א הלמ"מ שיהו כותבין בעורות; פי' בס"ת ובתפילין ומזוזות. ובכת"י בירחון אנגלי הנ"ל (צד 685) היכי דאמרי בעלי התלמוד (בבלי שבת כ"ח.) בענין עורות טהורות לענין תפילין ולא הוצרכו להזכיר ספר תורה דאתי בקל וחומר אבל בבריתא דספרים (פ"א) תניא בהדיא אין כותבין ספרים לא על עור בהמה טמאה וכו' ראה היאך הברייתא שכתובה כי עיקרה שנייה בענין ספר תורה וכשהוצרכו ללמוד לענין תפילין אמרוה על התפילין להודיעך דלא שאני להו בין ס"ת לתפילין ע"כ. ובטור יו"ד סי' רע"א גורס במס' סופרים ספרים תפילין ומזוזות. ועי' בב"י שם. ובס' התרומות סי' קפ"ט גורם תפילין. ובתוס' שבת ע"ט: ד"ה תפילין אבל תפילין אינו נכתבין אלא על העור וכו' וצ"ע בירושלמי בפ"ק דמגילה עכ"ל.

פ"א הי"א וכותבין בדיו וכו'. בערוך ערך ספר (דפוס הראשון) ירושלמי

בפ"א

בפ"א דמגילה וכפי' רבינו חננאל בפרק הנזקין (פי' שרבינו חננאל הביא שם הירושלמי) הלכה למשה מסיני שיהו כותבין בעורות בדיו (וכותבין בדיו) מסרגל וכו'. וברמב"ם ה' תפילין פ"א ה"ג שכותבין אותן בדיו וכו' ובכסף משנה שם מביא ירושלמי דילן. וכשבלי הלקט השלם סי' ל"א ואמרינן בירושלמי דמגלה הלמ"מ שיהו כותבין בעורות בדיו מסורגל (כגי' הערוך הנ"ל) וכו'. ובריטב"א מגילה אמרינן במכילתן בירושלמי גבי ס"ת הלכה למשה מסיני שיהו כותבין בעורות בדיו ומסורגל. ובשו"ה חות יאיר סי' קצ"ב אות י"א כותבין בס"ת בדיו במיטוני לא זכר דיו בס"ת וכו' עכ"ל. ובספרי ואתחנן (ל"ו) כתבה שלא בדיו וכו' יגנזו. ועי' בבלי שבת ק"ג. וברדב"ז ח"ג סי' תרמ"ז ירושלמי וכו' בדיו מסורגל.

פ"א הי"א ומסרגלין בקנה. מס' סופרים פרק א' ה"א. וככת"י בירחון הנ"ל (צד 687) ובגמרא דא"י במס' דמגילה גרסי הלכה למשה מסיני שיהו כותבין בעורות ומסרגלין בקנה פי' סירגול היינו שירטוט וכו'. ובריי"ף ה' ס"ת ליתא מלת בקנה (כגי' ר"ח שמובא בערוך הנ"ל) וברמב"ם ה' מזוזה פרק ז' ה"ד ס"ת שכתבו בלא שרטוט וכו' ובכסף משנה שם ובה' תפילין פרק א' הי"ב: וכן בירושלמי פ"ק דמגילה כתבו הרי"ף בסוף ה' ס"ת, ס"ת הלכה למשה מסיני שיהיו כהובין בדיו מסורגל כלומר משורטט עכ"ל. וכן הוא ברמב"ן גיטין ו' ע"ב שסרגול תורה שבכתב הלל"מ כדאמרינן בירושלמי וכו' והתם במס' מגילה ירושלמי גרסינן הלכה למשה מסיני שיהיו כותבין בעורות בדיו מסורגל פי' משורטט בין שיטה לשיטה וכו' עכ"ל. ובמנהיג (צד 41) ומצאתי בריש מס' סופרים בהלכות ס"ת הלכה למשה מסיני שמסרגלין בקנה. ובמנהיג (צד 105) ובריש מס' סופרים והלכה למשה מסיני שמסרגלין בקנה מכאן יש לי [סמך] למנהג צרפת לסרגל כל עמודי ס"ת שיטה ראשונה בקנה וכו'. ובתוס' מנחות ל"ב ע"ב ד"ה הא במס' סופרים מסרגלין בקנים וכו'. ובספר המכריע סי' פ"ה דגרסינן בירושלמי וכו' ומסרגלין בקנה וכו' מסרגלין בקנה הוא השירטוט של ארבע רוחותיהן וכו'. ובר"ן מגילה סי' אלף ע"ו והכי נמי מוכח בירושלמי דמגלה שכתבי הקדש צריכין שרטוט בכל השטות דאמרינן התם הלמ"מ שיהיו כותבין בעורות בדיו מסורגל (כגי' הראשונים הנ"ל) כלומר משורטט בין שיטה לשטה דהיינו לשון סרגול בכל מקום וכו'. וכן הוא בחידושי הר"ן בגיטין ז' ע"א. ועי' באור זרוע חלק א' סי' תקס"ג, ובס' ההרומה סי' קצ"ו ובמס' סופרים נמי אמרינן גבי ס"ת מסרגלין בקנה וכו' שנינו במס' סופרים ובירושלמי פ"ק דמגילה מסרגלין בקנה שמעתי משמו של רבי' יצחק בר שמואל לאו דוקא בקנה הוא הדין בסכין אלא לאפוקי עופרת וכו' עכ"ל. ובאשכול ח"ב (צד 41) מצאנו בסופרים גבי ס"ת הלמ"מ שמסרגלין בקנה וכו'. ובחי' הרשב"א בגיטין (ו' ע"ב) שסרגול תורה שבכתב הלכה למשה מסיני הוא כדאיתא במגלה ירושלמי. ובמרדכי ה' קטנות סי' אלף של"ו והכי אמרי' בירושלמי הל"מ מסרגלין בקנה וכותבין בדיו ואכל השיטין קאי וכו'. ובפחד יצחק אות ספר תורה (ד' ק"נ) שאלה ס"ת מסורגל בעופרת וכו' תשובה ירושלמי דמגילה הל"מ שיהיו כותבין בעורות בדיו מסורגל וכו' ע"ש.

פ"א הי"א וכורכין בשיער וטולין במטלית. הראשונים נחלקו בפי' כל המאמר כאן. יש מי שמפרשים שקאי על תפילין ויש שמפרשים על ס"ת. בריי"ף ה' ס"ת סי' רל"ט ירושלמי וכו' וכורכין בשיער וטולין במטלית. ובנמוקי יוסף שם:

וכורכין

וכורכין וכו' כלומר אם נקרע הגויל או הקלף עושין לו מבחוץ טלאי. וברמב"ם ה' תפילין פרק ג' ה"ח וכשמכניסין את דפרשיות בבתים שלהם כורכין אותן במטלית ועל המטלית שיער. ובסמ"ג עשין כ"ב וטוב לכרוך במטלית כדאיתא בירושלמי וכתב רבינו משה בפרק ג' בה' תפילין שיכרוך כל פרשה ופרשה במטלית ושיכרוך אותם בשער על המטלית ודבר זה להיפך בירושלמי דמגלה בפ"ק הלמ"מ וכו' וכורכין בשער וטולים במטלית וכו'. ובכסף משנה בפ"ג מה' תפילין שם כתב סמ"ג דבר זה להיפך בירושלמי וכו'. ובבית יוסף (בטור או"ח סי' ל"ב) וכתב סמ"ג עליו ודבר זה להפך מירושלמי וכו'. וכיון להסמ"ג הנ"ל ועי' ברמב"ם בה' תפילין פרק ג' הלכה א' ובכסף משנה שם. ובאגור ה' תפילין בירושלמי אומר כורכן בשערן וטולן במטלית התחילה כורך ואח"כ טולין ובתלמוד בבלי אומר ההפך טולין במטליה וכורכן בשערן וכו'. ועי' בבלי שבת ק"ח ע"א הלכה למשה מסיני שהתפילין נכרכות בשערן וכו'. ובסמ"ק סי' קנ"ג ויש שכורכין במטלית ואחר כך כורכין בשערה על גבן והכי אמרינן בירושלמי וכו' וכורכין בשער וטולין במטלית. ובקרא"ש ה' תפילין סי' י' הגי' כורכן בשערן. ובקרא"ש סוף ה' ס"ת (דפוס ש"ו) חסרות המלות הנ"ל.

פ"א הי"א וטולין במטלית ודובקן בדבק. במס' סופרים פרק ב' הי"א ובמס' ס"ת פרק ב' הי"ב מחלוקת התנאים בזה וע"ש (ובשו"ת הראנ"ח סי' ע"ח בשאלה ד' ובמס' סופרים שנינו וכו' וכותבים על המטלית וצ"ע בכתיבה זו שעל המטלית וכו' ע"ש) ובריי"ף סוף ה' ס"ת מביא הירושלמי. ונראה שדעתו שעל ס"ת קאי. וככת"י בירחון אנגלי הנ"ל (צד 710) והאי דקא גרסי בני מערבא וטולן במטלית מפרש בבריהא דספרים (לפנינו במס' סופרים בפרק ב' הי"ב משובש) דתניא ספר שנקרע מלמעלה תופרין אותו מלמטה תופרין אותו מלמעלה ומלמטה וכו' ופי' מר רב האיי נא' פום (צ"ל גא' פום והן ראשי היבות: גאון פומבדיתא) בר מר רב דויד ז"ל הכי, ס"ת שנקרע טולה עליו מטלת מבחוץ היאך טולה עליו מטלית מכוין קרעים וכתב שבהם זה בעד זה ועושה מטלית ממין הספר ושורה קימום במים ונותן על המטלת ומדביקה על הקרע כמדתו מבחוץ ומחזיקו עכ"ל. אבל בס' המכריע סי' פ"ה וטולין במטלית הוא מה שכתב רבינו האיי גאון זצוק"ל שאחר שכתב התפילין כורכן בדוכסוסטוס ומכניסן בבתים עכ"ל ובקרא"ש סוף ה' תפילין ובצרפת ואשכנז לא נהגו לכרוך עליהם (על תפילין) לא מטלית ולא קלף וכו' ובירושלמי אמרינן וכו' וטולין במטלית וכו' וכתב הר' ברוך בס' התרומה דאין ראיה משם לטלית מטלית וכו'. ובספר התרומה סי' ר"ג ועוד שנינו במס' סופרים וכן איתא בירושלמי פ"ק דמגילה וכו' וכורכין בשער וטולין במטלית וכו' משמע דמיירי בנקרע הירועה וכו', ושם סי' ר"ה ובירושלמי וכו' וטולין במטלית, משמע דטולין מטלית היינו כורכין קלף סביב הפרשה מיהו אין הפי' כך אלא מיירי בשיש קרע ישימו קלף על הקרע וכו'. ובקרית ספר להמאירי (כ"ח ע"א) וזהו שאמרו בירושלמי טולין במטלית וכו'. ובשו"ת הריב"ש החדשות (מונקאטש תרס"א סי' י"ז) מא' מחכמי דורו של הריב"ש בירושלמי וכו' ונוטלין (וטולין) במטלית וכו'. ובכלבו סי' כ"א ויש כורכין אותן במטלת ואח"כ כורכין בשער בהמה ע"ג דהכי איתא בירושלמי וכו' וכורכין בשער ונוטלין (כגי' הריב"ש) במטלית ודובקין בדבק בקרע של ס"ת באמצע יריעה (ו' מלות מהכלבו בעצמו) והופרין בגידין יריעה בחברתה (ב' מלות מהכלבו בעצמו) ואין סברא להקפיד בבריכת המטלית אם יהיה קודם

בריכה

כריכת השער או אחריו וכו׳. ובכ׳ אדם וחוה (נתיב י״ט חלק ה׳) ובאשכנז וצרפת לא נהגו לכרוך עליהן לא מטלית ולא קלף אלא כורכין שער בסביבותם וכן בירושלמי. ובבאורי הגר״א בשו״ע או״ח סי׳ ל״ב ס׳ כ״ד מביא הירושלמי וגורס ותולין במטלת וכו׳. וכן במרדכי ה׳ קטנות (סי׳ אלף שס״ו ד׳ ריווא) ותולין במטלית. ועכשיו ראיתי בהצופה לארץ הגר (חוברת א׳ ש״ב) מאמר מר קשישא מבעל חות יאיר סי׳ נ״ג שהניח בצ״ע מ״ש הרמב״ם. ועי׳ בהערות הרב מהר״י גוטמאן נ״י. ובשו״ת מהרי״ק שורש קכ״ב הא דאהמר בירושלמי דטוליה במטלית ודובקין בדבק דקאי איריעה שנקרעה וכו׳ דס״ל למהר״ם דטולין במטלית קאי אתפילין כלומר שכורכין כל פרשה ופרשה במטלית וכו׳ ע״ש.

פ״א הי״א ודובקן בדבק. בתשב״ץ ח״א סי׳ קמ״ט ולדבק במקום הנקב מעט גויל בדבק כמו שאני רואה הסופרים נוהגים ויש להם על מה שיסמוכו בירושלמי דמגילה דאמרינן התם ודובקין בדבק וכו׳; ושם חלק ג׳ סי׳ ר״ז ושאלתך על הירושלמי שהביא הריא״ף ז״ל בסוף ה׳ ס״ת טולין במטלת ודובקין בדבק אם קאמר על קרע הבא בג׳ שיטין וכו׳ וכתב הרא״ש ז״ל כי הוא היה רוצה לעשות מעשה לטלות במטלית ולדבוק בדבק ורבו מהר״ם מרוטנבורג לא הניחו לסמוך על בעל התרומה וכו׳ ואיני יודע טעם להשמטת הרמב״ם לזה הירושלמי וכו׳. ובשו״ת הרשב״ש (בנו של התשב״ץ) סי׳ קכ״ו תשובה הסופר הזה בשתים טעה האחת שדבקו בדבק ולא תפרו בגידין וכו׳ והא דאמרינן במס׳ סופרים ואיתא נמי בירושלמי דמגלה כתבו הריא״ף ז״ל בהלכותיו סוף ה׳ ס״ת דובקים בדבק וטולין במטלת כתיב בספר התרומה דזה מיירי בספר תורה שנקרע הדף מעצמו וכו׳. ושם סי׳ ק״נ ובכאן היה מעשה בספר תורה שנקרע יותר משלש שיטין והרב ר׳ יצחק פרכת ז״ל אסר לתפור וכו׳ וחזר הר׳ יצחק ז״ל והודה לדבריו ועדיין הוא הספר בבית הכנסת שלנו ואנחנו קורין בו וטלו עליו מטלית כדאיתא בירושלמי וכו׳ דובקים בדבק וטולין במטלית וכו׳. ובסמ״ג עשין כ״ב ויש לפרש ודובקין בדבק בקרע ס״ת וכו׳. ובשו״ת יכין ובועז (מנכדו של הרשב״ץ) חלק א׳ סי׳ כ״ג דין זה של דיבוק הטלאי מבחוץ לא נזכר כי אם בירושלמי וכו׳ וטולין במטלית ודובקין בדבק וכו׳ ואעפ״י שיש מי שמפרש שלא נאמר הירושלמי הזה אלא לענין תפילין של יד שמצריך לד׳ פרשיות הכתובין כל פרשה לבדה לדבק אותם בדבק וכו׳ אבל זה הפירוש שמפרשים הברייתא הזאת גם הירושלמי הזה לענין תפילין לא נתחוור וכו׳ ולשון טולין בטי״ת מלשון טלאי בלשון רז״ל וכו׳ וע״ש שמאריך בפי׳ הירושלמי דילן. ובמרדכי ה׳ קטנות סי׳ אלף ת״ג בירושלמי וכו׳ ודובקין בדבק וכו׳ ויש לפרש דובקין בדבק אם נקרע ס״ת באמצעית היריעה.

פ״א הי״א ותופרין בגידין. יש שמפרשים על ס״ת ויש שמפרשים על תפילין. ברמב״ם ה׳ ס״ת פרק ט׳ הי״ג וכשתופרין היריעות וכו׳. ובמגדל עז שם: בירושלמי פ״ק דמגילה. וכס׳ התרומה סי׳ ר״ג וכן איתא בירושלמי ותופרין בגידין וכו׳ מ״מ האי מילתא ותופרין בגידין מיירי לתפור יריעות זו אצל זו וכו׳. ובסמ״ג עשין כ״ה מוכיח במס׳ סופרים ובירושלמי שלהי פ״ק דמגילה שהבא להפור יריעות וכו׳. ועי׳ בבבלי מכות י״א ע״א מחלוקת ר׳ מאיר ור׳ יהודה בזה. ובשו״ת תרומת הדשן סי׳ נ״א הא דאמרינן ותופרה בגידין קאי אתפירה דיריעות זו לזו וכו׳. ובשו״ת חות יאיר סי׳ קצ״ב אות י״ג נכרכות בשערן ונתפרות בגידין פי׳ בתפילין וכו׳. ובכת״י בירחון אנגלי הנ״ל (צד 685)

ולמדנו

ילמדנו שכל עילויא דבעינן לתפילין כוותיה בענין לספר תורה וכו'. ובשו"ת הריב"ש החדשות סי' י"ז מאחד מחכמי דורו שאלת אם מותר לתפור ס"ת באותם מיתרים וכו' תשובה אברא דס"ת פסול אם תפרוהו שלא בגידין דוקא ולאו דאתאמרא הלכה למשה מסיני בהו דתפילין בלחוד הוא דגרסי בפ"ק דמגלה בירושלמי הלכה למשה מסיני וכו' ותופרין בגידין וכו'. ובויא"ש ה' תפילין סי' י' הגי' ותופרן בגידן. אבל בסוף ה' ס"ת ותופרין בגידין.

פ"א הי"א וכשהוא הופר יהא תופר כתפר הזה. בס' התרומה סי' ר"ג וכן איתא בירושלמי וכו' וכשהוא תופר יתפור כתפירה הזאת משמע דמיירי בנקרע היריעה וקאמר שמבחוץ ישים מטלית וכו'. ושם סי' ר"ט ובירושלמי פ"ק דמגילה יש כורכן בשיער ותופרן בגידין וכשהוא תופר יהא תופר כתפירה הזה, צריך עיון מהו האי כתפירה הזה אם רוצה לומר כדרך שאר תפירות תופרי בגדים בשפת הבגד תופרים וכו'. ובסמ"ג עשין כ"ה מוכיח במס' סופרים ובירושלמי שלהי פ"ק דמגילה שהבא לתפור יריעות ס"ת זו לזו צריך שתהיה התפירה מבחוץ וכו'. ובויא"ש ה' תפילין עם הרי"ף סי' רנ"ו. ובירושלמי דפ' ב' (צ"ל בפ"א) דמגילה וכו' וכשהוא תופר יהא תופר בתפירה הזאת (כתפר הזה) ומדקאמר בתפירה הזאת משמע כדרך כל תפירה של תופרי הבגדים וכו'. ובמרדכי ה' קטנות סי' התקנ"ח דבירושלמי ס"ת אין תופרין אותה במקום הכתב אלא מבחוץ וכו'. ובעיני נראה שחסר כאן בירושלמי איזה מלות איך תופרין. וגם מה שהביאו הראשונים הנ"ל מהירושלמי שצריך שתהא התפירה מבחוץ גם זה ליתא מפורש בירושלמי. ובמס' סופרים פרק ב' הי"א (הוצאת מיללער ז"ל) אין תופרין במקום הכתב מבפנים אלא מבחוץ. ובמס' ס"ת ספ"ב וספר שנקרע טולה עליו מטלית מבחוץ. ומובא המס' סופרים בהג"מ ה' ס"ת פ"ט הי"ג. ובמרדכי ה' קטנות (ד' ריווא סי' אלף שב"י) דהא דאמר בירושלמי ס"ת אין תופרין אותה במקום הכתב אלא מבחוץ קאי אהך דקתני הכא (במנחות) שני שיטין יתפור וכו'. ועי' מס' סופרים (הוצאת שאנבלום ז"ל). וכל זה נובע מירושלמי שחסר לפנינו.

פ"א הי"א וצריך שיהא משייר וכו'. מס' ספרים פ"ב ה"ב, ובנוסחתינו כן מובא מירושלמי בנמוקי יוסף ספ"א בבבא בתרא.

פ"א הי"א עשה סוף הדף שוה לתחילתו פסל. במס' סופרים פ"ב ה"ב עשה סוף הדף לתחלתו פסול. ועי' בפי' נחלת אריאל שהביא הירושלמי. ובס' רגל ישרה עשה סוף הדף לתחילתו ר"ל מ"ש בסוף הדף כתב עוד פעם בהתחלת דף השני הסמוך לו.

פ"א הי"א מלמעלן שתי אצבעות וכו'. סופרים פרק ב' הלכה ד' וע"ש.

פ"א הי"א וצריך שיהא משייר בין ספר לספר וכו'. בחי' הרמב"ן לבבא בתרא ד' י"ג ע"ב (ווניציא רפ"ג) ולמדתי פי' זה ממה שמצאתי בירושלמי במס' מגילה וצריך שיהא משייר בין כל (ליתא) ספר וספר כמלא (כמלוא) ארבע וכו'.

פ"א הי"א ובנביא גומר בסופו ומתחיל בראשו. בבבלי בבא בתרא י"ג סע"ב בין חומש לחומש של תורה ארבעה שיטין וכן בין כל נביא לנביא. וע"ש בגליון. ובקרית ספר להמאירי (כ"ה ע"ב) מביא בזה גירסאות שונות. ובשטה מקובצת שם בב"ב הביא נ"כ נוסחאות שונות בזה המאמר.

פ"א הי"א וצריך שיהא גומר באמצע הדף וכו'. מובא הירושלמי בשנוים קלים מהריצב"א בתוס' בבא בתרא י"ד ע"א ד"ה ומסיים. ובחידושי הרמב"ן בב"ב

בב"ב י"ג ע"ב. ובהגהת מימוני ה' ס"ת פרק ז' אות ל' מובא התוס' הנ"ל בשנוים. ובאגודה ב"ב סי' ל"ב כדאמרינן בירושלמי וכו' וצריך שיהא גומר באמצע הדף ומתחיל באמצעיתו ובנביא מסיים (גומר) בסופו ומתחיל בסופו (בראשו) וכו'. ובחתם סופר (חלק יו"ד סי' רנ"ה) ונ"ל דכל הגאונים הללו לא חשו להירושלמי וכו' משום שנ"ל ראיה ברורה מהש"ס נגד הירושלמי והוא מש"ס מנחות ל' ע"א דאמר רב הכותב ס"ת וכו' ע"ש. וקושיתו אינה קשיא כי יכול להיות שהבבלי והירושלמי מחולקים וגם לא זכר שהרמב"ן ובהג"מ הנ"ל מובאים להלכה דברי הריצב"א שבתוס' ב"ב הנ"ל.

פ"א הי"א אין עושין יריעה וכו'. מס' סופרים פ"ב ה"ו. ובס' המכריע סי' פ"ד והכי גרסינן בירושלמי אין עושים יריעה פחות וכו'. ובכת"י בירחון הנ"ל צד 688 גרסי בני מערבא אין עושין יריעה פחות מג' דפין ולא מוסיפין (יותר) על שמונה הדא דתימר (דאת אמר) בתחלה וכו'.

פ"א הי"א ובקלפים לא נתנו חכמים שיעור. מס' סופרים פ"ב ה"ו וע"ש. ובכת"י בירחון אנגלי הנ"ל (צד 682) ולא הטריחו חכמים בשיעור והינו קלף שאמרנו בתלמודינו (ב"ב י"ד) שאלו את רבי וכו' ובקלף איני יודע וכן מה שאמ־ו בתלמוד א"י ובקלפים לא נתנו חכמים שיעור פי' דהוו להו קלישי ולא מצי הסופר לשער הקיפו כאורכו וכן לענין הדפין במעוט וברוב וכו' ומר רב מתתיה גא' (גאון) ז"ל נמי פריש הכי וכו' שהקלף דק הוא וכו'. ושם (צד 684) ובני מערבא גרסי לענין שיעורי יריעות ובקלפים לא נתנו בהן שיעור ומשום רבינו יהודאי גאון ז"ל אמרו ובקלף כל מה שיכול לדקרק ידקרק וכל מה שאינו יכול לדקרק אינו נתפס על כך וכו' ורבינו חננאל הרב הגדול ז"ל אמר וכו' ואע"ג דאמרינן בירושלמי בקלפים לא נתנו חכמים שיעור וכו'. ובחידושי הרמב"ן בבבא בתרא י"ד ע"א ושבת ע"ט ע"ב אבל בפי' רבינו חננאל ז"ל מצאתי שכתב ואע"ג דגרסינן בירושלמי ובקלפים לא נתנו חכמים שיעור וכו' ע"ש. ובר"ן פ"ח דשבת סי' שצ"ו וגרסינן בירושלמי בפ"ק דבבא בתרא (לפנינו ליתא בב"ב) בקלפים לא נתנו חכמים שיעור וכו'. ובשבלי הלקט השלם סי' ל"א והר"ר אביגדור כ"צ נר"ו וכו' דבירושלמי מגילה מוכח דיש חילוק בין גויל לקלף לענין מנין דפין וכו'. ועי' מס' ס"ת פ"ב ה"ו (הוצאת ר"ק ז"ל) ובאשכול ח"ב (צד 50) ובירושלמי אין פוחתין וכו' ובקלפים וכו' והנגיד פי' לא נתנו שעור לארכו והקיפו ומנין שטותיו ותיבותיו. ובשטה מקובצת בבבא בתרא י"ד ע"א שמעינן דכותבין ס"ת על הקלף וכן מוכח בירושלמי של מס' מגילה דגרסינן התם בקלפים לא נתנו חכמים שיעור וכו' ור"ח ז"ל כתב ואע"ג דגרסי' בירושלמי ובקלפים וכו'.

פ"א הי"א על הגויל במקום השיער. מס' סופרים פרק א' ה"ד. ובבלי שבת ע"ט: דוכסוסטוס במקום שיער. ועי' בשו"ת פאר הדור לרמב"ם וסי' י"ט ובירחון הנ"ל בה' ס"ת צד 689 ובפ"ק דמגילה נמי גרסי בני מערבא וכו' על הגויל במקום שיער. וכן הוא בערוך ערך ספר ובתוס' ריד"א במגילה ח' ע"ב ובס' המכריע סי' פ"ד. וברמב"ם פ"א מה' תפילין ה"ח כותבין במקום השיער. ובכסף משנה שם: ירושלמי פ"ק דמגילה וכו'. וכן בעיטור ה' תפילין ירושלמי וכו' במקום שער. וכן בשטה מקובצת בב"ב הנ"ל. ובקרית ספר להמאירי ד' ח' ע"א ואף במס' מגילה אמרו בתלמוד המערב על הגויל במקום שער וכו' ונראה שהוזכר כאן גויל במקום דוכסוס' שהגויל לא הוצרך לפסול בו צד המחובר בבשר שאינו

ראוי

ראוי לכתיבה אלא לא כיון אלא לדוכסוסטים וכו' ושם בד' מ' ע"א שיש להם ראיה ממה שהזכרנו בשם תלמוד המערב על הגויל במקום שער ופרשנו שהוזכר שם גויל במקום דוכסוסטוס או לכלל שניהם וכו'. ושם להלן ואעפ"י שבתלמוד המערב שבמס' מגילה מוכיח כדבריהם דעל ענין ס"ת אמרו על הגויל במקום שער וכו'.

פ"א הי"א ועל הקלף במקום נחושתו. במס' סופרים הנ"ל על הקלף במקום בשר (נחושתו). וכן הוא בערוך ערך ספר (דפוס הראשון) בשם הירושלמי ועל הקלף במקום בשר. ובכת"י בירחון הנ"ל (צד 688) דתניא במס' ספרים כותבין על הקלף במקום בשר. וברמב"ם ה' תפילין פ"א ה"ט אם כתב ס"ת על הקלף כשר. ובכ"מ שם: דבירושלמי פ"ק דמגילה ובמ"ס פ"ק קתני גבי ס"ת כותבין על הקלף במקום בשר וכו'. וע"ש במגדל עז. ובסוף ה' ס"ת להרי"ף במקום נחושתו. ובתוס' ריד"א הנ"ל במקום נחושתן. וכן בירושלמי דפוס קושטנטינא. ובספר המכריע הנ"ל במקום נחושתו פי' הצד התחתון הסמוך לבשר קורא נחושתו. ובה' ס"ת להרא"ש בסופו בדפוס הראשון: במקום נטשתו. אולם בכל דפוסי האחרונים ברא"ש: נחושתו. ובעיטור ה' תפילין (צד 110) ועל הקלף במקום נחושתו כדאיתא בירושלמי ומקום בשר נמי דאמרינן לאו במקום נחושתו הוא וכו'. ובקרית ספר הנ"ל ועל הקלף במקום נחשתן וכו' ולשון נחשתן הוא לשון שולים ורומז לצד התחתון שבקלף הפונה אל הבשר ולא הזכיר בו לשון בשר מפני שאינו מקום בשר ממש אלא מקום הפונה אל הבשר עכ"ל.

פ"א הי"א אם שינה פסל. בבבלי שבת ע"ט ע"ב והתניא שינה פסל אמזוזה והתניא שינה בזה ובזה פסול אידי ואידי אמזוזה וכו'. ומירושלמי דילן אי אפשר לומר שזה קאי על מזוזה. ובכת"י בירחון הנ"ל (צד 689) ובגמרא דבני מערבא גרסי ואם שינה פסול. ובמס' סופרים פ"א ה"ד שאם שינה בזה ובזה אין קורין בו. וכן הוא במס' ס"ת פ"א ה"ד. ובמס' ספרים (הוצאת שאנבלום).

פ"א הי"א חציו על העור וחציו על הקלף. במס' סופרים פ"ב ה"י לא יעשה חצי גויל וחצי קלפים. ועי' במס' ס"ת פ"ב הי"א. וברמב"ם ה' ס"ת מקצתו על הגויל ומקצתו על דקלף וכו'. ובכסף משנה שם: ירושלמי פ"ק דמגילה לא יהא כותב חציו על קלף וחציו על עור. ובאור זרוע ח"א סי' תקל"ט כמדומה לי שיש בירושלמי דפ"ק דמגילה לא יהיה כותב חציו על עור וחציו על קלף וכו'. ובערוך ערך ספר (פיזרו רל"ז) חציו של (על) עור וחציו של (על) קלף. וכן הוא ברי"ף והרא"ש בסוף ה' ס"ת. ובספר המכריע סי' פ"ד לא יהא אלא (ליתא) כותבו חציו על העור פי' הגויל קורא עור וחציו וכו'. ובטור יו"ד סי' רע"א ירושלמי כתב חציה ע"ג גויל (עור) וחציה ע"ג קלף. ובתשב"ץ ח"א סי' קמ"ט אבל חציו על הגויל וחציו על הקלף ועל הדוכסוסטוס (ב' מלות ליתא ובשבת ע"ט ע"ב דתנא דבי מנשה כתבה וכו' ועל הגויל ועל הדוכסוסטוס כשרה) פסול וכ"כ הריא"ף ז"ל בה' ס"ת מהירושלמי וכו'.

פ"א הי"א חציו על עור בהמה טהורה וכו'. במס' סופרים פ"ב ה"י אבל עושה חצי גויל וחצי צבאים קלפים וכו'. ועי' במס' ס"ת הנ"ל. וכן הוא ברא"ש וטור הנ"ל ובפרדס לרש"י סי' רפ"ג אבל עושה חציה גויל וחציה צבאים אעפ"י שאינה מצוה מן המובחר. ובב"י שם מראה מקום לירושלמי דילן.

וכמ'

ובכ' אדם וחוה נתיב ב' חלק ב' אבל עושה חציו גויל וחציו צבאים ואע"פ שאינו מן המובחר כך פשוט בירושלמי פרק קמא דמגילה. ולפנינו ליתא. ובנחלת אריאל פי' על מס' סופרים (ד' ז') ה"ג בירושלמי שבסוף פ"ק אע"פ שאינו מן המובחר וקאי אחציו גויל וחציו צבאים וכו'.

פ"א הי"א ממה שאתה נותן בפיך. בד' קושט' מן המותר שבפיך. ובמרדכי ה' קטנות סי' אלף שס"ו על עור בהמה טהורה או חיה טהורה (ג' מלות ליתא) וכו' מן המותר בפיך.

פ"א הי"א מינא דאת נותן בפיך. באור זרוע ח"א סי' תקל"ו כתב מורי הרב ר"ש וכו' אלא עיקר הטעם כדמפרש בירושלמי פ"ק דמגילה דמנבילות וטריפות אע"ג דאינו מותר בפיך מינו מותר בפיך עכ"ל. ובקרית ספר להמאירי (ג' ע"ב) כבר פירשו שם הטעם שאחר המין אנו הולכים וכל שמינו מותר לפיך וכו'.

פ"א הי"א ועושין עמוד לספר בסופו וכו'. מס' סופרים פ"ב ה"ה ומס' ס"ת פ"ב ה"ה וע"ש בהערות. ובתוס' ב"ב י"ג ע"ב ד"ה ועושה ובהדיא גרסינן בירושלמי בפ"ק דמגלה עושה (ועושין) אדם (ליתא) עמוד לספר תורה (ליתא) בסופו עכ"ל. ובר"ש ובראי"ש ידים פרק ג' משנה ד' ובהדיא אמרו בירושלמי בפ"ק דמגלה ועושה עמוד לספר בסופו. וכוונתם לפרש לספר לס"ת כמו שהביאו התוס' הנ"ל בפירוש. אבל בחידושי הרמב"ן בבבא בתרא י"ד ע"א בירושלמי ועושין עמוד לספר בסופו ולהורה (לתורה, וכגי' הרמב"ן בד' קושטנטינא) מכאן ומכאן (מיכן ומיכן). ובכת"י בירחון אנגלי הנ"ל (צד 711) תניא (ב"ב י"ד ע"א) כל הספרים גוללין לתחילתן (מתחילתן לסופן, וע' בחי' הרמב"ן שם) וכו' ובמגילה גרסו בני מערבא ועושין עמוד לספר בסופו ולהורה (לתורה) מכאן ומיכאן וכו'. וכן הוא במרדכי ה' תפילין. וזה כגירסתינו ולא כגי' התוס' והר"ש הנ"ל. ובאגודה (ד' רכ"ו ע"ב) עושה עמוד בסוף הספר ובתחילהי (ליתא) ולהורה מכאן ומכאן. ובפי' על מס' סופרים נחלת אריאל בירושלמי דמגילה אי' ועושה עמוד לספר וכו' ע"ש שנהם קלים. לעווי מעתיק הירושלמי בנוסח הדפוס.

פ"א הי"א לפיכך גוללין הספר לתחילתו. בבבלי בבא בתרא י"ד ע"א כל הספרים נגללים מתחילתן לסופן וס"ת נגלל לאמצעיתו. וזה ההיפך מירושלמי דילן. אולם בבבלי שם גירסאות שונות בהמאמר הנ"ל. כמו שנראה מגי' הכת"י הנ"ל ובחי' הרמב"ן הנ"ל וביר רמה שם. ובשטה מקובצת בבבא בתרא י"ד ע"א: ובמס' סופרים שהוא מקובלת מנהגן של ישראל שחברוה חכמים הראשונים שנו שם כל הספרים נגללים סופם לתחילתם. (כעין זה בלקוטים להרמב"ן במגילה ב"א ע"ב מצאנו במס' סופרים שהיא גמרא ירושלמית ממנהגן של אבותינו וכו'.) ובכת"י בירחון הנ"ל צד הנ"ל לפיכך גוללין את (ליתא) הספר לתחילתו ואת (ליתא) התורה לאמצעיתה. ובאגודה הנ"ל לפיכך גוללין הספר להתחילתו ולתוכו לאמצעיתו (והתורה לאמצעיתה).

פ"א הי"א ר' שמואל ר' זעורה. בד' קושט' ר' שמואל בר זעירא. ור' שמואל בר זעירא נזכר במדרש במדבר רבא פ"ג אות ח'.

פ"א הי"א אפי' שתי ידיעות. בכת"י בירחון הנ"ל ואפילו (אפילו) שתי ידיעות פי' האי דאמרינן לאמצעיתו לאו לאמציעתו ממש אלא אפילו שתי ידיעות מצד אחד ושתי ידיעות מצד אחר סגיא וכו' ובלבד במקום (מקום) התפר עכ"ל.

פ"א הי"א שמואל בר שילת. וכן לעיל בזה הלכה שמואל בר שילת משמיה דרב הלכה כמי שאומר פתוחה וכו'. וכן לקמן פ"ד ה"ג שמואל בר שילת בשם רב. ובברכות פ"ז ה"ב שמואל בר שילת בעא קומי רב ואית דאמרין בעון קומי ר"ש בר שילת וכו'. וכן בפאה פ"ח ה"ה ועוד בכ"מ. ונראה ששני רב שמואל בר שילת היו. לאחד קראו שמואל בלא רבי.

פ"א הי"א ספר שאין עליו מפה וכו'. מס' סופרים פ"ג הט"ז. ובנחלת אריאל שם דאי לא אפיך איכא בזיון טפי כ"ה בגמרא דידן ובירושלמי מגילה אי' כדי שלא יתבזה הכתב והיא היא.

פ"א הי"א כל האותות הכפולים וכו'. בכת"י בירחון אנגלי הנ"ל (צד 700) ואחר ימים הרבה מצאתי תשובה לרבינו שרירא גאון ורבינו האיי גא' ז"ל יכך אמרו אבל אשר אמרתם למה לא שמו רבותינו סימן שלהם על הסדר במנפ"ץ כך שמענו כיון שהשמועה כך צופים אמרום שמו את הסימן מנצפ"ך כלומר מן צופיך באו אלה ומצאתי עיקרא דהאי סברא לבני מערבא במס' מגילה והכין גרסי כל האותיות (האותות) הכפולין בא"ב כותב את (ליתא) הראשונים בתחילת התיבה וכו' ע"ש שהעתיק כל המאמר בשנוים קלים עד תימן תימנה. ובמאור עינים פנ"ו בירושלמי דמגלה פ"ק וכו' אנשי ירושלים היו כותבין ירושלים וכו'.

פ"א הי"א ר' ירמיה בשם ר"ש בר רב יצחק. בד' קראט' ר"ש ר' יצחק. וכן העתיק לעוו. ובבבלי מגילה ב' ע"ב אמר ר' ירמיה ואיתימא ר"ח בר אבא וכו'.

פ"א הי"א שהתקינו לך הצופים. בריטב"א מגילה דמשמע צופים אמרוב וכאלו בעי לומר מן צופיך וכך הוא בירושלמי. ובתוס' מגילה ב' ע"ב ד"ה ועוד פיר"ת וז"ל שהגיה בספר הישר מנצפ"ך צופים אמרום וכו'.

פ"א הי"א ממאמר למאמר. במנהיג (ד' ל' ד. ברלין) בירושלמי התורה ניתנה (ב' מלות ליתא) ממאמר למאמר מנאמן לנאמן וכו'. ובספר הישר לר"ת סי' ל"ב ובתלמוד ירושלמי וכו' והיו דורשים כן ממאמר למאמר ניתנה תורה למשה מסיני (ד' מלות ליתא) מנאמן וכו' מפה אל פה וכן הוא אומר פא"פ אדבר בו (ח' מלות ליתא) ומשום האי טעמא תיקנו צופים מנצפך עכ"ל וראה בילקוט המכירי משלי כ' י'.

פ"א הי"א ר' ליעזר ור' יהושע הוון מינהון. בפי' רב נסים גאון בשבת ק"ד ע"א בתחילת בראשית דר"א אמרו וכו' ויש אומרים ר"א ור"י ור"ע (בירושלמי ליתא) היו וכו' ומשכחת לה בגמרא דבני מערבא בפרק מגלה נקראת עכ"ל. ובתוס' שבת ק"ד ע"א ד"ה א"ל בירושלמי ובבראשית רבה (פ"א) קאמר דר' אליעזר ור' יהושע הוו מאותן דרדקי וחולק על הש"ס שלנו עכ"ל. ובחידושי הרמב"ן בשבת שם ובירושלמי דמגילה מהו מנצפ"ך וכו' ר"א ור"י מנהון הוין ומוחלפת שיטה זו מההוא דמס' מגילה דהכא משמע סתמא דעל הפתוחות אמרו וכו' ע"ש. ובס' הישר לר"ת סי' של"ב אלא תני בתלמוד ירושלמי וכו'.

פ"א הי"א י"ג דבר שינו חכמים וכו'. במכילתא בא ובבבלי מגילה ט' ע"א ובמס' סופרים פ"א ומס' ס"ת פ"א ה"ט בשנוים.

פ"א הי"א אמו של תלמי המלך ארנבתא הוות שמה. בד' קראקא וקראטאשין ארנתא הוות שמה. והט"ס המעה גם את לעוו קאהום ואסטראוו שבן העתיקו הירושלמי בספריהם. ור"ק ז"ל בהגהותיו לס' ס"ת העתיק ג"כ בט"ס; ארפתא.

פ"א

פ"א הי"א קודש ל' מלמטן. בכת"י בירחון אנגלי הנ"ל (צד 694) ובמגלה נקראת גרסי בני מערבא נמי קדש ל' מלמטן והשם מלמעלן.

פ"א הי"א כתב א' ד' מיי' וכו' הרי אילו נמחקין. בד' קושטנטינא כתב אל"ף דל"ת מאדוני וכו'. ובפי' רבינו חננאל בשבועות ל"ה ע"ב גרס: ת"ר כתב א"ד מאדני וכו' אין נמחקין. ובתוס' שם ע"א הביאו פי' רבינו חננאל הנ"ל. וע"ש בהגהת הב"ח שהביא ירושלמי דילן שה"ז נמחק. ובאשכול ח"ב (צד 55) ור' חננאל כ' אד מאדני אינו נמחק משום שהוא שם המיוחד אבל בירושלמי הגי' להדיא דנמחק עכ"ל. ובפסקים של מהר"י אשכנזי סי' קע"א והתום' פרק שבועות העדות כתבו בשם רבינו חננאל דא"ד מאדנ"י אינו נמחק וכו'. וכן העיר על התוס' בדרכי משה יו"ד (סי' רע"ח) מירושלמי דילן ומסיים וצ"ע שפסק ר"ח שלא כדברי הירושלמי עכ"ל. ועי' מס' סופרים פרק ד' ובמס' ס"ת פ"ד ה"א. ובחי' ר"י בן מיגאש לשבועות שם (בגנזי ירושלים ד' ח' ע"ב). ובפרדס לרש"י סי' רפ"ג. ובאמת נראה שגי' רבינו חננאל בבבלי שבועות ל"ה ע"ב היתה: א"ד מאדוני אין נמחקין. וכן הגי' בכת"י בגמ' שם. עי' דקדוקי סופרים שם הערה ב'.

פ"א הי"א כתב יו"ד ה"א מארבע אותיות וכו'. ברמב"ם ה' יסודי ההורה פ"ו ה"ד כתב אל"ף למ"ד מאלהים וכו' ובכסף משנה שם וכן מפורש במס' סופרים ובירושלמי פ"ק דמגילה הכותב אל מר' אותיות י"ה מד' אותיות אינם נמחקין מפני שיש שמות כיוצא בהם עכ"ל ווה מבואר וכו'.

פ"א הי"א כללו של דבר וכו'. בכת"י בירחון הנ"ל (צד 696) ת"ר כתב אלף ול' וכו' איתא נמי בבריתא דספרים ופירשוהו בגמרא דבני מערבא במגילה כללו של דבר כל שביוצא בו שם מתקרי (מתקיים) עכ"ל.

פ"א הי"א תני רי"א וכו'. בכת"י בירחון הנ"ל (צד הנ"ל) ואע"ג דגרסי בני מערבא תני ר' יוסי אומר וכו' והיו (היו) מוחקין צבאות וכו' אפילו הכי לית הלכתה כוותיה דהא בהדיא אמרינן בגמרא דידן (שבועות ל"ה ע"ב) אמר שמואל אין הלכה כר' יוסי עכ"ל. ובחי' הריטב"א בשבועות שם גורס בגמרא הנ"ל אמר שמואל הלכה כר' יוסי. וכן גרס הבה"ג. ובתוס' שם ע"א הכי גרסינן אין כהלכה כר"י וכו'.

פ"א הי"א של בית חגירה. בנחלת אריאל פי' על מס' סופרים (ד' י') בירושלמי דגי' של בית אגירה (חגירה). ועי' לעיל בזו ההלכה חגרא אחוי וכו'.

פ"א הי"א כל השמות הכתובים באבינו אברהם וכו'. בשנויים בבבלי שבועות ל"ה ע"ב ובמס' סופרים פ"ד. ובכת"י בירחון הנ"ל (צד הנ"ל) וגרסי בני מערבא וכו' כל השמות הכתובים וכו' שאילולי (ואילולי) אלהים וכו'.

פ"א הי"א אלו שמות שאינן נחלקין וכו'. מס' סופרים פ"ה הי"א ומס' ספר תורה פ"ה בשנוים. ובכת"י בירחון הנ"ל (צד 705) גרסי בני מערבא במס' דמגילה אלו שמות שאין נחלקין וכו'. ובתשב"ץ חלק א' סי' קע"ז וכן עמיאל וכו' אמרו בירושלמי שאינן נחלקין וכו'. ובאור תורה (ד' ה' ע"א) ובירושלמי דמגילה ד' ע"ב (כן בד"ו) המצא אלו שמות שנחלקין וכו'. ובגליון בקרית ספר להמאירי (ד' י"ח ע"א) ולפיכך אל שבצוריאל שדי שבצורישדי שדי שבעמישדי כלם חול הם ונמחקין וכן מוכח בירושלמי במגילה עכ"ל ווה שלא כנוסחתינו שאינן נחלקין.

פ"א הי"א אלו שמות שהן נחלקין וכו'. במס' סופרים פ"ה ה"י ובמס' ס"ת פ"ה הי"ב בשנוים. ושם מוסיף: ר' יוסי אומר אין נחלקין. ובילקוט המכירי תהלים מזמור ק"ו אות ב': סוכה ירושלמי (לפנינו ליתא בסוכה) אלו שמות שהן נחלקין וכו' וכן במגילה ירושלמי עכ"ל.

פ"א הי"א וחרה אף. נפלא להבין מה זה שהן נחלקין ? ובאהבת ציון וירושלים בברכות (צד 52) הבאתי בשם הרבה מהראשונים שהביאו מהירושלמי שלא נמצא לפנינו שצריך ליתן ריוח בין וחרה אף דלא לישתמע וחרף.

פ"א הי"א שמעית מן חביבי אם יתן לי אדם ספר תלים של ר' מאיר מוחק אני וכו'. בבבלי מכות י"א ע"א אמר רב חזינן להו לתפילין דבי חביבי וכו'. ובריטב"א שם ואיכא דגרסי לתילי דבי רב והינו ספר וכו'. ובהגהות מבעל מחנה אפרים להטור יו"ר: ומ"ש בירושלמי בשם ר' חייא אם יתן לי אדם וכו' הא דשרי למוחקם היינו משום תיקון אבל בלאו הכי אסור למוחקו וכו'.

פ"א הי"א מוחק אני את כל הללויה, בתשב"ץ חלק א' סי' קע"ז בירושלמי פ' לולב הגזול ובראשון ממגילה דכלהי ספר תהלים שרי לממחק כלהו הללויה דכתיב בהו מפני שלא נתכון לקדשם וכו'. ובאהבת ציון וירושלים לסוכה (צד 113) הבאתי השנויים מספרי הראשונים בכל המאמר.

פ"א הי"א הכא כפה קומץ. עי' אצוי"ר סוכה צד 113.

פ"א הי"ב ת"ל משיח שאין ע"ג משיח. בד' קושטנטינא ת"ל המשיח (ליתא) משיח שאין ע"ג משיח אחר (ליתא). וכצ"ל.

פ"א הי"ב אמר ר' אילא כל מדרש ומדרש כענינו, הלשון הזה שגור בפי ר' אילא עי' אהבת ציון וירושלים ביומא (צד 32).

פ"א הי"ב משהדינון מייחדין ליה. בד' קושטנטינא משה דאין מיחדין ליה וכו'. ובס' השטרות לר"י בר ברזילי (צד 132) משה דינין מחזירין וכו'. ובמעריך ערך משה בירושלמי דמגילה ד' ע"ב משה דאי אינון מיחדין ליה וכו'. מהר"ס לונזאנו השתמש תמיד בירושלמי ד' וויניציא כמו שנראה לעיל בכמה מקומות ובפרק זה הי"א צד 29 בכל זה נראה מכאן שהיה לפניו גם בתב"י מירושלמי. ועי' באצוי"ר ביומא צד 7.

פ"א הי"א וכי ר"ט אביהן של כל ישראל וכו'. במגן אבות להרשב"ץ (פרק ב' משנה ט"ו) ובירושלמי בראשון ממגילה קורא ר' טרפון רבן של כל ישראל ובראשון מיומא אביהן של כל ישראל עכ"ל ועי' באהבת ציון וירושלים ביומא צד 10 ששם הבאתי השנוים בספרי הראשונים שנמצא בכל המאמר.

פ"א הי"ב לא טעה בין תקיעת הקהל לתקיעת קרבן. בפי' ר"ש משאנץ מצורע פ"א שר' טרפון היה גם קודם החורבן כדאיתא בירושלמי וכו' ובמגילה פ"א שטעה בין תקיעות קרבן לתקיעות הקהל.

פ"א הי"ב במה הוא מתמנה וכו'. עי' באהבת ציון וירושלים ביומא צד 11. ובס' זכרון תורת משה (ד' י"א ע"ד) מגילה (ירושלמי) סמיכה או מנוי במה היתה וכו' יע"ש.

פ"א הי"ג בטשנה זה הכלל כל שהוא נידר ונידב וכו'. בתוס' זבחים קי"ז ע"ב ד"ה ר"ש ואי הוי גרסינן במגילה זה הכלל נידר ונידב בלא כל הוה ניחא ליה וכו'. ובמתני' דבני מערבא זה הכלל כל שהוא נידר ולא נידב אינו קרב בבמה. וזה שלא כנוסחתינו, אבל באמת נראה שחסרון שם וצ"ל כל שהוא נידר ונידב קרב בבמה וכל שאינו לא נידר וכו', והסופר השמיט מן נידר לנידר.

פ"א הי"ג ר' יוחנן עבד וכו'. באור זרוע ח"ב סי' שע"ב ירושלמי ר' יוחנן עבד תלת שנין (ופלג) דלא נחת לבית ועדא (וועדא) מן צערא (כן בר' וויניצא אבל במדרש שה"ש פסוק דודי לי ר' יוחנן אתייסר ועבד חשש בצמר מורייה ג' שנין ופלג וזהו שם חלי ועי' אהבת ציון וירושלים בשבת צד 140) ובסיפא

חמא

חמא ר"א (בחילמיה) למחר סיני נחת ומחדת לון (לכון) מילה עאל וכו' אלו בגדים (ב' מלות ליתא) שהיה משמש בהן (ליתא) בכהונה גדולה וכו' לפיכך ניטלה מהן עבודת מזבח וניתנה לשבט לוי שלא היו באותה מעשה שנאמר ויאספו אליו כל בני לוי (י"ח מלות אחרונות ליתא) עכ"ל. בירושלמי זבחים הנדפס בימינו ד' ע"ו ע"ב וכן בר' נ"ב ע"א העתיק המאמר כפי נוסחת הדפוס. וכן בדורות הראשונים ח"ב ד' קס"ו.

פ"א הי"ג אמר ר' לוי שבר ה' וגו'. בילקוט המכירי ישעיה י"ד אות ה' לפיכך כשהוקם המשכן צווחו הבכורים וו' וכן בירושלמי דמגילה אר"ל שבר ה' מטה רשעים שבט מושלים (ב' מלות ליתא) אלו הבכורות שהן הקריבו (שהקריבו) לעגל תחילה עכ"ל.

פ"א הי"ג פשט ר' לעזר לחברייא וכו'. בדפוס קושטנדינה שיהיו תמימים (ליתא) ושלמים באבריהם. וכגירסתינו בירושלמי כאן כן הוא בירושלמי פסחים פ"ט ה"ד ובסוטה פרק ט' ה"ה. ובירושלמי על זבחים הנדפס בימינו ד' ע"ו ע"ב תני ר' חייא (העתיק התוספתא זבחים פי"ג בשם תני ר"ח) וכו' תמימים ובעלי מומים מנין וכו' פשיט לן ר' לעזר וכו'. וזה כגי' הבבלי זבחים קט"ז ע"א ולא כגי' הירושלמי תמימים ולא בעלי מומים. ובבבלי ע"ז ה' ע"ב וש"נ דא"ר אלעזר מנין למהוסר אבר דאסור לבני נח דכתיב ומכל החי וגו' אמרה תורה הבא בהמה שחיין ראשי אברים שלה וכו'. וע"ד הלשון פשט ר' לעזר ראה אהבת ציון וירושלים בברכות צד 82.

פ"א הי"ג אסור לישראל לסייעו וכו'. ברמב"ם ה' מעשה הקרבנות פי"ט הט"ז ואסור לסייען ולעשות שליחותן וכו'. ובמשנה למלך שם ומ"ש רבינו ואסור לסייען הוא בירושלמי פ"ק דמגילה הי"ג וע"ש.

פ"א הי"ג גנוז אבניו. הרב ר"א עפשטיין מגיה: גזוז אבניו.

פ"א הי"ג בגין ר' רומנוס. בבכורים פ"א ה"ה ובקדושין פ"ד ה"ז בדו"ו ושלח רבי את רומינוס לבודקה. אבל ביבמות פ"ח ה"ב ושלח רבי את ר' רומנוס לבודקה. וברש"י יבמות ס' סע"ב רומנוס גרסינן. ועי' אצו"ר בשבת צד 59.

פ"א הי"ג מן לויתן לעלמא דאתי וכו'. הירושלמי מובא בשנוים בס' חסידים סי' תקל"א ובתוס' ע"ז י' ע"ב ד"ה וו' וע"ש. ולקמן פרק ג' ה"ב ועי' מ"ש שם.

פ"א הי"ג כל ערל לא יאכל בו. בירושלמי סנהדרין פ' חלק ה"ו מוסיף: הדא אמרה דלא איתגייר אנטולינוס. ולפנינו כאן ולקמן פ"ג ה"ב חסרות ה' מלות הללו. ובתוס' ר' אלחנן בע"ז י' ע"ב ד"ה אנטונינוס בירושלמי מגילה מדקדק אם נתגייר אנטונינוס וכו' הדא אמרה דלא אתגייר אנטונינוס פי' עד עתה כיון דשמע כן אזל וגייר וכו' עכ"ל. ובירושלמי זבחים הנ"ל ד' ע"ז ע"א הגי' כמו שהוא בדפוס.

פ"א הי"ג נחום איש קודש הקדשים וכו'. ירושלמי ע"ז פ"ג ה"א וע"ש בהלכה י"ג ובפי' רבינו חננאל, בע"ז נ' ע"א. ובבבלי ע"ז שם: מאן נינהו בנן של קדושים ר' מנחם (נחום) בר' סימאי וכו'.

פ"א הי"ג דא"ר חזקיה ר"א בשם ר"ל וכו'. מדרש תהלים מזמור כ"ב אות כ"ט. ובויקרא רבה פ"ג אות ב'.

פ"א הי"ג ר' לעזר ור"י בר חנינה ר' לעזר אמר שלמים וכו' ור"י ב"ח אמר עולות הקריבו בני נח. בבבלי זבחים קט"ז ע"א דאיתמר ר"א ור"י בר חנינא חד אמר קרבו שלמים בני נח וחד אמר לא קרבו וכו'. ובירושלמי

מפורש

מפוריש שר' לעזר אמר שלמים הקריבו ב"נ. ור"י בר חנינא הוא האומר עולות וכו'.

פ"א הי"ג איתפלגון יהודה בי ר' ור' ינאי וכו'. בזבחים קט"ז ע"א בני ר' חייא וריב"ל וכו'. ועי' בגליון שם. ומדוע לא נזכר ממכילתא ריש יתרו ממחלוקת התנאים בזה?

פ"א הי"ג עורי צפון זה העולה וכו'. המקור בסדר עולם פרק ז' וע"ש בהערותי.

פ"א הי"ג מה עבד לה ר' יוסי בר חנינה. הגי' תמוה הלא ר"י ב"ח סובר שעולות הקריבו ולא שלמים ולדידיה לא קשיא מידי. ובקרבן עדה הגיה ה"ג מה עבד לה ר' לעזר. וכן הגיהו בגליון בדפוס קראטאשין. ובמדרש ויקרא רבה פ"ט אות ו' מה מקיים ר' אלעזר לקרייה דר' יוסי ברבי חנינא עורי צפון לכשיתעוררו וכו'. ובמדרש חזית פסוק עורי צפון מה מקיים ר' אלעזר קרא דין עורי צפון ובאי תימן לכשיתעוררו וכו'.

פ"א הי"ג דבר שהוא בא לידי ישרות וכו'. בפתיחה למהר"ש סיריליו ז"ל ד"ה ינשמעינה והתם (בירושלמי) אמרינן דבבמה קרב עולה ושלמים דהינו דבר של ישרות אבל לא דבר של חובה וכו'. והמו"ל הציג סימן השאלה על מלת ישרות ומגיה: רשות, וזה ללא צורך, ועי' לעווי.

פ"א הי"ג תני אף הנסכים. בתוספתא זבחים פי"ג במת יחיד אין נסכים דברי ר' מאיר וחכ"א טעונה נסכים. ועי' זבחים קי"א ע"א. ובספרי שלח ק"ז ג"כ מחלוקת תנאים בזה וע"ש. ובירושלמי דפוס קושטנטינא כאן: תני אף הנסכים אר"י לית כאן נסכים (ו' מלות ליתא בדו"ו). ושיטת ר' יוחנן כשיטת אחד מהתנאים הנ"ל.

פ"א הי"ג מנין לשוחט לפסח וליחיד וכו'. בספרי ראה קל"ב ובזבחים קי"ד ע"ב בשנויים. ובספר מעשה נסים (צד 11) תשובת ר"א בנו של הרמב"ם וז"ל אמנם כבר יקשה ע"ז כי אז הוא איסור כרת בכלל כל הזבחים כמו שהקשו בתלמוד ירושלמי על דברי הברייתא מנין לשוחט את הפסח בבמת יחיד בשעת איסור במות בכ"ת עכ"ל ועי' בכסף משנה פ"א מה' קרבן פסח הלכה ג'.

פ"א הי"ג בשוחט משש שעות ולמעלן וכו'. בס' ברכת אברהם לר"א בן הרמב"ם שאלה ו' והא כבר מוקמי לה בירושלמי כגון ששחטו משש שעות ולמעלה שלא לשמו בשעת התר במה ולמה שלא לשמו שלא תאמר שלמים הן והן כשרים וכו' ובתשובה שם: ואותן הדברים שאטרת להעמיד דברי הירושלמי שנראה מכללן ומפרטן שאתה סובר שבקרבנות צבור שהקריבן בבמת יחיד בשעת התר במות חייב כרת ולפיכך מאי שנא פסח מהן עד שלא יהיה בו כרת כדאמרת טעות גדולה עד למאד וכו' ע"ש.

פ"א הי"ג עולה הבאה מחמת אשם וכו'. בפתיחה לר"ש סיריליו ז"ל (למס' ברכות) דגרסי' בירושלמי עולה הבאה וכו' מיבעיא ליה לר' אלעזר וכ"ש לר' יוסי בר חנינא (החולקים לעיל אם שלמים הקריבו בני נח וכו') עולה הבאה מחמת אשם כגון מותר אשם דקרב עולה והבשר לשם והעורות לכהנים וכו' מי אמרי' הך עולה בתר אביה שייכא ומחמת אשם קא אתיא הלכך אינה כשרה בבמה או דילמא בתר השתא הוא דאזלי' ועולה הויא וכשרה בבמה ומיבעי' לן בין לר' אלעזר דמכשר שלמים לבני נח וכ"ש לר"י בר חנינא דלא מכשר ופשיט לה מדתנן גבי קרבנות דכשרי' בבמה וכו' ע"ש.

פ"א הי"ג אר"י בר' חנינא אין הבמה וכו'. מובא במדרש שמואל פי"ג אות ב' וע"ש בהערות הרב רש"ב ז"ל וכן מובא במדרש תהלים

מזמור

מזמור כ"ז אות ו'. ובויקרא רבה פכ"ב אות ט' וע"ש בהגהת רש"ש ז"ל.

פ"א הי"ג אר' שמלאי דבירא א"ל וכו'. בירושלמי תענית פרק ב' ה"ח אמר ר' שמליי דיבירא אמר ליה ובדברך עשיתי וגו'. ובשרידי ירושלמי (צד 178) אר' שמליי דבירה א' ליה וכו'. ובילקוט מלכים רי"ד מובא הירושלמי והגי' אר' שמלאי הקב"ה וכו'. ובילקוט המכירי תהלים מזמור כ"ז א"ר שמואל בדיבורו עשה וכו'. ובויק"ר פכ"ב אמר ר' שמלאי הקב"ה א"ל שנאמר ובדברך בדבורך עשיתי. וכן צ"ל כאן. ובקהלת רבא פ"ג פסוק ידעתי אר' שמלאי דברורייא וע"ש במתנות כהונה ובמפרשים. ועי' בהערות הרב רש"ב ז"ל במדרש תהלים מזמור כ"ז אות מ"ט. ויש להוסיף שגם הגרז"פ ז"ל חשב במבוא הירושלמי לאמורא את ר' שמלאי דבירא.

פ"א הי"ד ויעלהו עולה. לפנינו שמואל א' ז' ט' ויעלה עולה. ובבבלי ע"ז כ"ד ע"ב ויעלהו זכר משמע וכו' ויעלה כתיב. ובירושלמי כאן לא נזכר ממ"ש שם מנין לעולת נקבה שהיא כשרה בבמת יחיד וכו'.

פ"א הי"ד רי"א שקא ואליה וכו'. מדרש תהלים מזמור ז' אות ב' וע"ש בהערות ובבבלי ע"ז כ"ה ע"א.

פ"א הי"ד חזה ושוק לכהנים וכו'. בפירש"י ע"ז כ"ה סע"א שלא הביא הירושלמי. ועי' בערוך ערך בם שג"כ לא נזכר הירושלמי.

פ"א הי"ד ר' זעורה בשם רב ירמיה (בדפוסים אחרונים ר' ירמי') תרומת הודה וכו'. וכן לקמן פרק ג' ה"ח ר"ז ר' ירמיה בשם רב שירת הים וכו' ופרק ד' ה"ג ר' זעורה בשם רב ירמיה העבד וכו'. וכן הוא בברכות פ"א ה"א, פ"ג ה"א, פ"ד ה"ג, פ"ו ה"ו, ופרק ז' ה"א ובערלה פ"ג ה"א ושבת פ"ד ה"ג ויבמות פי"ב ה"א ושבועות פ"ו ה"ב ובנדה פ"ב ה"א וע"ש. וכן עוד בכ"מ. וכנגד זה מצינו לרוב ר' ירמיה בשם ר' זעורא. וזהו כי שלשה ר' ירמיה היו רב ירמיה בר אבא ר' ירמיה בר תחליפא ר' ירמיה בר' שמעון (ירושלמי שבת בדו"ו פ"ג ה"א ופרק ד' ה"ג ובמבוא הירושלמי לא נזכר). עי' אהבת ציון וירושלים יומא צד 9. ובדבר פשוט הזה שגו הרבה רבנים כמו הרב בעל מעדני מלך בברכות פ' כיצד מברכין סי' ל"ה ובברכי יוסף או"ח סי' פ"ו והרב המפרש ס' העתים (צד 270 הערה ק"ב) וכן בעל דורות הראשונים ח"ב בפרק ל"ב ע"ש. וכן בסדר הדורות (צד 244) א"ר זירא אמר ר' ירמיה. והעיר שם המו"ל רק ממקום אחד מירושלמי שבת!

פ"א הי"ד ר' פנחס בשם ר' יוסה בי ר' אילעאי. במדרש שמואל פ"ג אות ה' מובא המאמר בשנויים. ושם הגי' ר' אליעזר בשם ר' יוסי בר' חנינא. וע"ש בהערות הרב רש"ב ז"ל. ובמדרש תהלים מזמור ע"ח אות י"ח ר' אלעזר ור' יוסי בר חנינה שניהם אומרים וכו'. ולהאמורא ר' יוסה בר' אילעי מצינו זכרון גם במקום אחר. בירושלמי כתובות פרק י"א הלכה א' ר' יודן ברת לנוי אתא עובדא קומי ר' יוסי שכיב מרע שאמר ינתנו אותיותיו לפלוני וכו'. וגי' זו תמוה ואין להמלות: ר' יודן ברת כל פתרון. אבל בעיטור (מתנת שכ"מ) ירושלמי ר' יוסי ברבי אילעי עייל עובדא קומי ר' יוסי שכיב מרע שאמר ינתנו אותיותי לפלוני וכו'. ומהמלות: ר' יוסי ברבי אילעי, נתהפכו: ר' יודן ברח לנוי וכו'. ור' יוסי בר' אלעי נזכר גם בבבלי (עי' ד"ס סוכה כ"ו ע"א) ובמדרש רבה ובפסיקתא (הוצאת הרב רמא"ש ז"ל).

פ"א הי"ד כך אהל שבשילה וכו'. בילקוט המכירי תהלים מזמור ע"ה

אות

אות פ"ד מגילה ירושלמי כשם וכו' כך היה (ליתא) אהל שבשילה נטוי וכו' ויבחר את שבט (בשבט) יהודה את הר ציון אשר אהב (תהלים ע"ח ס"ח, וה' מלות אחרונות מהפסוק חסרות לפנינו) וכי ביהודה בחר וכו'.

פ"א הי"ד כראש תור היה וכו'. מדרש שמואל פי"ג אות א' וע"ש בהערות. וברד"ק שמואל א' ז' ה' מובא בגי' משונה: כיפה יוצאת מתחומו של בנימין לתחומו של יוסף וכו'. ועי' בספר דברי יוסף (פרי תבואה ח"ג ד' מ"א).

פ"א הי"ד ממה שנאכלו קדשים קלים וכו'. בד' קושטנטינא ממה שנאכלו קדשים קלים (ומע"ש) בכל הרואה לא צריך השונה להזהיר (על אכילתן) אלא על עלייתם מ"ט השמר לך פן תעלה עולותיך בכל מקום אשר תראה (ד' מלות ליתא) [דברים י"ב י"ג].

פ"א הי"ד ר"ש בן מיישא בעא קומי ר' לעזר. בזבחים קי"ח ע"ב א"ל ר' שמעון בן אליקים לר' אלעזר אסברא לי (ראה בשיטה מקובצת) א"ל כגון בי כנישתא דמעון וכו' ובירושלמי בגיטין פ"ה ה"ג עובדא קומי ר' אלעזר ור' שמעון בן יקים וכו' א"ל ר' אלעזר (לר"ש בן יקים) רבי אילו יבואו וכו'.

פ"א הי"ד כגון הדא בית מעון. בירושלמי סוטה פ"א ה"ח כגון הדא בית מעיין שיורדין בה מפלטתה ועולין בה מטיביריה. ובמדרש הגדול (צד 572) הגי' משונה.

פ"א הי"ד זה סימן כל זמן שארין מבפנים וכו'. עי' בפי' רבינו חננאל במגילה ט' סע"ב ובסוף שחיטת קדשים בתוספתא אלו דברים שבין במה גדולה וכו' אין הארון נתון שם וכו' ע"ש.

פ"א הי"ד הרי מעשר שני הרי הוא נאכל בכל מושב. בדפוס קושטנטינא הגי' הנכונה: הרי מעשר שני הרי אין נאכלין בכל מושב. וכן בפסחים בפרק ב' ה"ד בדו"ו הרי מע"ש אינו נאכל בכל מושב.

פ"א הי"ד זאת אומרת שנאכלו וכו' עד להוציאן ממושב ליתא בד' קושטנטינא.

פ"א הי"ד אית תניי תני מנוחה זו שילה וכו'. בתוספתא זבחים פי"ג ובזבחים קי"ט פלוגתא ר' מאיר ור' שמעון וע"ש. ובילקוט ירמיה ר' ר"צ הגי' ר' יהודה ור' שמעון. ובמ"ש בהערותי לס"ע פרק י"א הערה נ"ד.

פ"א הי"ד באהל מועד עשו ארבעים וכו'. כל המאמר מקורו מסדר עולם מפרק י"א וממקומות אחרים שם.

פ"א הי"ד ובבנין האחרון ת"כ. בבבלי בבא בתרא ג' סע"א גדול יהיה כבוד הבית הזה האחרון מן הראשון רב ושמואל ואמרי לה ר' יוחנן ור"א חד אמר בבנין וחד אמר בשנים וכו'.

פ"ב ה"א במשנה ללעוות בלעז. וכן במתניתא דב"מ.

פ"ב ה"א במשנה והלעוז ששמע אשורית יצא. וכן הוא במתניתא דב"מ. אבל בדפוסי קראקא זיטאמיר וקראטאשין והלועז ששמע וכו'. וכן העתיק לעווי ומגיה מדעתו והלעוז.

פ"ב ה"א אף בהלל ובק"ש המגילה. תוספתא מגילה ריש פ"ב. ובד' קושטנטינא תני אף בהלל ובקריאת המגילה כן. וכן הוא בברכות פ"ב ה"ב בדו"ו. וברמב"ם ה' ק"ש פ"ב ה"י וברוקח רפ"ג גרסו גם בק"ש. ועי' בבבלי מגילה י"ז ע"א תנא וכן בהלל וכו'.

פ"ב ה"א תנה נחמן בר אדא. בברכות פ"ב ה"ד תנא רב נחמן בר אדא. ובירושלמי לא נמצא במקום אחר. ובסדר הדורות (צד 288) מביאו מבבלי עירובין ל"ד ע"ב ומד' פ' ע"א אבל בכת"י בגמ' לא נזכר שם. עי' דקדוקי

סופרים

סופרים שם. ויוהר נראה שצ"ל ר' נחמן בר אבא. ונזכר בבבלי ע"ז ל"ט ע"א וקדושין ל"ג ע"א וברי"ף מגילה סי' אלף ק"א. וכן נזכר בפסיקתא (הוצאת מהר"ם א"ש ז"ל ד' קפ"ב ע"א). ובשו"ת הראנ"ח סי' ע"ג והא דא"ר נחמן בר אבא זימנין סגיאין הוה קאימנא קמיה דר' נחמן (לפנינו בבבלי מגילה כ"ג ע"ב הגי' והאמר רב שמואל בר אבא זמנין סגיאין הוה קאימנא קמיה דר' יוחנן וכו') וכי הוה קרינן וכו').

פ"ב ה"א אמר ר' אבון עוד וכו'. מדרש תהלים מזמור כ"ו אות ו' וע"ש בהערות. ובילקוט המכירי בתהלים שם ג"כ בשנויים.

פ"ב ה"א מהולל שם ה' ממזרח שמש עד מבואו. בד' קושטנטינא ליתא כ"ז.

פ"ב ה"א ר' יוסה בשם ר"א ר' זעורה בשם ר' לעזר. בד' קושטנטינא ר' יוסא בשם ר' לעזר. והשמיט המו"ל האמוראים האמצעים: ר' אחא ר' זעורה.

פ"ב ה"א דהני מה בין ספרים וכו'. בבבלי שבת קט"ו ע"ב היכי דכתיבי בדיו דמיקיים וכו' כדתניא אין בין ספרים למגילה וכו' ומגילה עד שתהא כתובה אשורית על הספר ובדיו (ג' מלות אחרונות ליתא בירושלמי ועי' לקמן בפרק זה משנה ב' ובתוס' בשבת שם ד"ה מגילה. ובתוס' במגילה ט' ע"א ד"ה ורב אשי). ובמאירי למגילה (י"ב ע"א) ומה שאמרו בתלמוד המערב והביאוה בקצת גמרות בפרק כתבי הקודש בשם ברייתא אין בין ספרים למגלה אלא שהספרים נכתבים בכל לשון ומגלה דוקא אשורית וכו'. ובקרית ספר להמאירי (ד' ד' ע"ב) ומה שגורסין גדולי הרבנים בפ' כ"כ אין בין ספרים למגילה וכו' שבשתא היא וברוב ספרים אין גורסין כן. ובר"ן מגילה סי' אלף ע"ז ועוד הביא (הרמב"ן) לראיה מדאמרינן בירושלמי מה בין ספרים וכו' אלא אשורית משמע הא לכל דבריהם זה וזה שוין וכו'. וכן בלקוטי הרמב"ן מגילה י"; ע"א.

פ"ב ה"א בכל לשון. ביראים הנדפס מכת"י שצ"ט בכל לשון ובכל דבר וע"ש.

פ"ב ה"א תפתר שהיתה כתובה וכו'. בריטב"א מגילה י"ז ע"א ואמרינן בירושלמי דוקא ללעוזות שאינן מכירין בלשון אשורית יצא כשקורין להם בלעז דמסתמא לועז לא ידע אשורית.

פ"ב ה"א כתובה גיגנטון. בד' קושטנטינא כתובה גיננטון. ועל אודות באור המלה הנ"ל ראה מ"ש הרב רי"ל פיאפעססאר בלוי בספרו מבוא לכה"ק צד 90.

פ"ב ה"א ואת אמר הכין. בד' קראקא זיטאמיר וקראטאשין וקושט' חסר המלה: אמר. ובשו"ת ריב"ש סי' ש"צ ושו"ת הראנ"ח ותימר הכי.

פ"ב ה"א ר' שמואל אמר. בד' קושטנטינא שמואל אמר (בלא ר'). וכן הוא בשו"ת ריב"ש הנ"ל. ובשו"ת הראנ"ח סי' ע"ג דבירושלמי וכו' דשמואל כדעתיה שמואל אמר וכו' וע"ש. וע"ד הני שמואל עי' באצו"ר ברה"ש צד 2.

פ"ב ה"א הלעוז יוצא. בשו"ת ריב"ש ובשו"ת הראנ"ח הנ"ל הלועז יוצא בה. ובדפוס זיטאמיר בירושלמי כאן בט"ס: הלעז.

פ"ב ה"א ר' אבהו בשם ר' לעזר יודע אשורית ויודע לעז יוצא בה בלעז ואשורית. ובד' זיטאמיר ור' אבהו וכו'. ובירושלמי סוטה פ"ז ה"א הגי' היה יודע לקרותה אשורית ולעז אינו יוצא בה אלא אשורית. ובמאירי (מגילה ט"ז ע"א) וכן בתלמוד המערב שבמס' סוטה פרק א"נ מגלת אסתר היה יודע אשורית ולעז אינו יוצא בה אלא אשורית וכו'. ובלקוטי הרמב"ן במגילה י"ז ומפירש בירושלמי ר"א בשם ר"ל יודע אשורית ויודע לעז יוצא בה אשורית

יוצא

(יוצא בה בלעז ואשורית) בלעז (ואשורית) יוצא בה בלעז עכ"ל. וכן הוא בשם הירושלמי בשו"ת ריב"ש הנ"ל.

פ"ב ה"א בלעז יוצא בה בלעז. בשו"ת ריב"ש הנ"ל אבל נראה שיש טעות בנוסחת הירושלמי דמגילה ומה שכתוב בה בלעז יוצא בה בלעז ראוי שיהיה ולועז יוצא בה בלעז וכו'. ושם בסי' שצ"א ולועז יוצא בה בלעז כך הנוסחא המדוקדקת בירושלמי וכן היתה נוסחתו של הרמב"ן ז"ל ויש נוסחאות שאין כתוב בהן ולועז אלא בלעז יוצא בה בלעז וכו'.

פ"ב ה"א מהו שיוציא ידי אחרים בלעז וכו'. ברמב"ם ה' מגילה פ"ק ב' ה"ד היתה כתובה וכו'. ובמגיד משנה שם: ואין נראה מן הירושלמי שאמרו יודע לעז ויודע אשורית מהו שיוציא אחרים בלעז לא יצא (ב' מלות אחרונות ליתא) כהדא כל שאינו מחויב בדבר וכו' אלמא פשיטא להו שמי שיודע אשורית ולעז הוא עצמו אינו יוצא בלעז ע"כ בחידושי הרשב"א ז"ל וכן כתב הרמב"ן ז"ל עכ"ל. ובר"ן מגילה סי' אלף ע"ד מאריך בזה וז"ל והקשה הרמב"ן וכו' והכי משמע בירושלמי ר' אבהו בשם ר' לעזר (ה' מלות אחרונות ליתא לפנינו בראש מאמר זה ורק לעיל נזכרים) יודע אשורית וכו' סבר (ייבא) כהדא וכו' כלומר וכו' ע"ש. ושם להלן: ור' אבוה בשם ר' אלעזר דאמר בירושלמי דיודע אשורית ויודע לעז אינו מוציא ידי אחרים בלעז וכו'. ובארחות חיים ה' מגילה סי' כ"א ובכלבו סי' מ"ה ויש אומרים שאם השומע יודע אשורית ומכירו שאינו יוצא אלא באשורית ומוכחי מן הירושלמי דבעו יודע אשורית ויודע לעז מהו שיוציא אחרים בלעז ומשני כל שאינו מחויב וכו'. ובמאירי למגילה (ט"ז ע"א) ומכל מקום בתלמוד המערב אמר יודע אשורית ויודע בלעז (לעז) מהו שיוצא אחרים ר"ל בלעז (לפנינו מפורש: בלעז) יבא כהדא כל וכו' ודכוותא הכא היאיל ואינו מוציא את עצמו בלעז אינו מוציא אחרים עכ"ל. ובריטב"א מגילה י"ז ע"ב ועוד אמר שם (בירושלמי) שאם הקורא יודע אשורית אינו מוציא אף ללועז שהרי לעצמו אינו מוציא בלעז וקיי"ל בהדיא כל שאינו מחויב וכו'. ור"ש סיריליו ז"ל (בפתיחה שלו למס' ברכות) מחזיק בנוסחת הירושלמי שלפנינו בדפוס וז"ל דגרסינן בפ"ב דמגלה וכו' והרמב"ן ז"ל רצה ללמוד מכאן שהיודע אשורית שאין מוציא לעצמו בלעז. והוא ז"ל פי' הירושלמי כך כלומר כשם שמי שאינו מחויב בדבר אינו מוציא את הרבים ידי חובתן כך זה של עצמו אינו מוציא כיון שהוא יודע לשון הקודש אינו מוציא כמו כן ללעוזות. והיה לו טעות בגירסא שלו בירושלמי ולכך כתב כן וכו' עכ"ל. ובטורי אבן במגילה (י"ז ע"ב) מביא הירושלמי וכותב: י"ל דהאי ירושלמי משבשתא היא וכו'.

פ"ב ה"ב במשנה נתנמנם יצא. צ"ל ומתנמנם יצא.

פ"ב ה"ב במשנה ובקנקנתום וכו'. בשבת פי"ב משנה ד' ובקלקנתום. ובירושלמי סוטה פ"ב ה"ד זו שאינו בא קלקנתום. (ובשו"ת פאר הדור להרמב"ם סי' מ"ה מובא הירושלמי סוטה הנ"ל בשנוים). וכן הגי' במשנה כאן בשבלי הלקט סי' קצ"ו ובכת"י בירחון אנגלי הנ"ל צד 787. ועוד בספרים קדמונים.

פ"ב ה"ב במשנה עד שתהא כתובה אשורית. בכת"י בירחון אנגלי הנ"ל כתובות בדיו. ול"ג אשורית. וכן ליתא באו"ז ח"א סי' תקל"ד. אבל במקומות אחרים באו"ז איתא. ובתוס' ריד"א מגילה י"ז ע"א (מהדו"ת) ונ"ל דטעות היא אלא הכי גרסינן עד שתהא כתובה על הספר ובדיו. ובבה"ג (דפוס ברלין;

צד

צד 196) עד שתהא כתובה אשורית בלשון הקדש (ב' מלות ליתא, ווה עפ"י גי' התוספתא מגילה פ"ב עד שתהא כתובה אשורית לשון עברית וכו').

פ"ב ה"ב במשנה על הספר בדיו. בכת"י בירחון אנגלי הנ"ל בדיו על העור. וכן הוא במתניתא דבני מערבא ובידים פ"ד משנה ה' ובתוספתא מגילה הנ"ל. ובכת"י בירחון אנגלי הנ"ל (צד 682) על העור והוא הגויל וכו'. ובשלטי הגבורים סביב הרי"ף במגילה סי' אלף ע"ח לשון ריא"ז הרי זה וכו' על הספר שהוא עור המתוקן וכו'.

פ"ב ה"ב סירוגין קיטועין. בערוך ערך סרג (פיזרו רל"ז) סירוגין לא פי' בהלמודינו אבל בירושלמי סירוסין (סירוגין) קטועין סירוגין (סירוסים) חדא פרא חדא (חד פרה חד) פי' אחד זולתי אחד כגון שקרא פסוק ומניח פסוק וקורא פסוק ג' וחוזר וקורא פסוק שני עכ"ל. ועי' בערוך ערך סרס. ובפי' רבינו חננאל במגילה י"ח ע"ב הגי' משובש. וכנוסחתינו בירושלמי כן ברי"ף ובראי"ש מגילה פרק ב' ובאור זרוע ח"ב סי' שע"ד ובס' אדם וחוה נתיב י חלק ג'. ובמגיד משנה ה' מגילה פ"ב ה"א ובהלכות (הרי"ף) ירושלמי סירוסין קרין (ליתא) חדא פרא חדא פי' קורא אחד וכו'. וכן באגודה סי' ט"ו. ובכפתור ופרח פרק י' ופי' פרה דלג כדאיתא בירושלמי קראה סירוגין קרא חדא פרה חדא.

פ"ב ה"ב סירוגים וחלוגלוגות וכו'. על זה העירותי באצוי"ר שביעית צד 83.

פ"ב ה"ב ר' בא ר' ירמיה בשם רב הלכה כר' מנא וכו'. בבבלי מגילה י"ח ע"ב אמר ר' אבא א"ר ירמיה בר אבא אמר רב הלכה כר' מנא וכו' רב ביבי מתני איפכא וכו' אמר רב יוסף נקוט דרב ביבי בידך וכו'. ווה להפך מהירושלמי. ובפי' רבינו חננאל במגילה י"ח: ובהלמוד א"י אמרו משמיה דרב (כן דרך רבינו חננאל לקצר בשמות האמוראים) הלכתא כר' מינא (מנא) שאמר משום רב יהודה שאמר משום ר"י הגלילי עכ"ל. ובמנהיג (ד' מ"ב ד. ברלין) ירושלמי ר' מינא בשם ר' יודא אם שהה כדי לגמור את כולה חוזר לראש. ובשבלי הלקט השלם סי' קצ"ח ויראים פסק כר' מונא והכי איפסק הלכתא בירושלמי. וברוקח סי' רפ"ג ק"ש ומגילה אם פסק כדי לגמור כולה חוזר לראש וכן בירושלמי בפרק הקורא את המגילה למפרע כו' עכ"ל. ובהג"מ ה' מגילה פ"ב ה"ב ודלא כשאלתות (פ' ויקהל) וספר יראים שפסקו כר' מונא וכו'. אבל בהלכות גדולות (צד 196 הוצאת מק"נ) וליתא לדר' מנא וכו'.

פ"ב ה"ב ר' ירמיה בשם רב. בבבלי מגילה י"ח ע"ב אמר ר' ירמיה בר אבא (ב' מלות ליתא) אמר רב. וכן בכמה מקומות בירושלמי סתם ר' ירמיה. ובבבלי מפורש ר' ירמיה בר אבא. עי' שבת פ"א ה"ג רב ירמיה סלק לגבי רבסי מזג ליה וכו'. ובבבלי שם ד' י"ב ע"ב ר' ירמיה בר אבא איקלע לבי רב אסי וכו'. ובשבת פי"ט ה"ו ר' אבונא בשם ר' ירמיה בחופה וכו'. ובבבלי שבת קל"ז ע"ב א"ר אבינא א"ר ירמיה בר אבא וכו'. ובבבא מציעא פ"א ה"ח ר' ירמיה בשם רב סימפון וכו'. ובבבלי בב"מ כ' ע"ב אמר רב ירמיה בר אבא אמר רב סימפון וכו'.

פ"ב ה"ב סלקין לבית רבי ושמעון. בחי' הרשב"א בברכות י"ג ע"א הגי' סלקון לבית רב ושמעון וכו'. ובדפוס זיטאמיר בירושלמי כאן בט"ס: סלקין לבית ר"ש. ובד' קראטאשין סלקון לבית רבי שמעון וכו'.

פ"ב ה"ב ר' יוסה בעי היה זה צריך לפשוטה וכו'. והאבעי' לא נפשטה. אבל גירסת הר"ן פרק ד' דרה"ש סי' תתק"ס שאין זה בעיא וז"ל וגרסינן

בירושלמי

בירושלמי בפרק הקורא את המגלה למפרע רבי יוסי בשם ר' יוחנן אפילו שמען כל היום יצא. והוא ששומען על הסדר (סדר) היה זה צריך פשוטה ראשונה וזה צריך פשוטה אחרונה תקיעה אחת מוציאה את שניהם עכ"ל. יבן הוא בחי' הר"ן ברה"ש ל"ד ע"ב (ירושלים תרל"ג).

פ"ב ה"ב ובקורא משערים. בריטב"א מגלה (י"ט ע"א) ומפרש בירושלמי דבקורא משערינן.

פ"ב ה"ב מנשה הוה יתיב וכו'. בירושלמי שבת פ"ו ה"ה (בדו"ו 8.2.59. לגי' הרמב"ן והאור זרוע רב יהודה בשם מנשה בר ירמיה. עי' אצו"ר שבת צד 78. ובשרידי ירושלמי (צד 80) רב יהודה בש' מניישה בר ירמיה. ובבבלי מובא בכמה אמוראים בשם ר' מנשה. ואחד מהם או אולי תנא מובא שם בכמה מקומות בשם: הנא דבי מנשה, לדוגמא שבת נ"ב ע"א, שם ע"ט ע"ב, שם קמ"ה ע"א, שם ק"נ ע"א, עירובין צ"ה ע"ב צ"ז ע"ב, יומא ע"ז ע"ב, מו"ק י"ח ע"ב לגי' ר"ח שם. סנהדרין נ"ו ע"ב שם ע"א ע"ב ומנחות ל"ז ע"ב. ובירושלמי אין זכר מכל הנ"ל.

פ"ב ה"ב הוה יתיב וכו'. במרדכי מגילה סי' תשצ"א ירושלמי מעשה (מנשה) בחד דהוה יתיב קומי ר' זעירא וקא מתנמנם (ואינמנם) א"ל חזור בך (לך) דלא כוונהה ואיכא למימר דלא פליג אמתני' דאם קרא מתנמנם מאחר שהוציאה בפיו יצא אבל אם שמעה מתנמנם לא יצא. ובבית יוסף בטור או"ח סי' תר"צ כתב המרדכי ירושלמי מנשה הוה יתיב וכו'. והיה לפני הב"י גי' אחרת בהמרדכי.

פ"ב ה"ב שהוא מותר בעשיית מלאכה. הירושלמי מובא בפי' רבינו חננאל במגילה י"ח סע"ב בלא זכרון שם הירושלמי. וכן מובא ברא"ש מגילה פרק ב' ובספר אדם וחוה נתיב ט' חלק ב' ובריטב"א מגילה י"ח ע"ב ובשבלי הלקט השלם סי' ר"ג ובכלבו סי' מ"ה ובארחות חיים ה' מגילה סי' כ"ז והירושלמי מוכיח שמותר לעשות מלאכה מדאמרינן היה כותבה דורשה ומגיה וזה נוכל לדחות שזה אפשר לומר שעת הדחק היה וכו'. ובשו"ת תרומת הדשן סי' קי"ב דבאשירי פ"ב דמגילה מייתי ירושלמי אהא דתנן היה כותב ודורשה הדא אמרה דפורים מותר בעשיית מלאכה פי' מדשרי לכתוב המגילה וכו'. ועוד בראשונים מובא הירושלמי. ולעיל בירושלמי מגילה פרק א' סה"א ויי"ט מיכן שאסורין בעשיית מלאכה?

פ"ב ה"ב נאמר בי"ד בכרכים. וכן בדפוס קושטנטינא. ובר"ן מגילה סי' אלף ע"ד וגרסינן בירושלמי היה וכו' נמי (נאמר) בי"ד בכרכים וכו' והאי דנקט בירושלמי בני כרכין הקורין בי"ד לרבותא נקטיה אע"פ שהוא זמן קריאה לכל וכו' עכ"ל. ובריטב"א מגילה י"ח ע"ב גרסינן בירושלמי וכו' הפתר (נאמר) בי"ד בכרכין ע"כ (בירושלמי) וכו' והא דרחיקו לאוקומי מתניתין בי"ד לכרכין היינו למימרא וכו'.

פ"ב ה"ב שלא יפליג וכו'. ברא"ש מגילה פ"ב סי' א' ובס' אדם וחוה נתיב י' חלק ג' בירושלמי ודורשה ובלבד שלא יפליגו (יפליג) דעתם (עצמו) לענינים (לענינות) אחרים. ובב"י בטור או"ח סי' תר"צ וכתב הרא"ש וכו' והכי איתא בירושלמי ודורשה וכו'.

פ"ב ה"ב תני אין מדקדקין בטעיותיה. בשו"ת הרשב"א סי' תס"ז וסי' תשכ"ז שאלת בקריאת המגילה אם צריך לכוין בכל תיבה ותיבה וכו' והדע לך

לך דבירושלמי אמר שמדקדקין בטעיותיה או אין מדקדקין והשיבו דאין מדקדקי וכו׳. ובכסף משנה ה׳ תפלה פ״ק י״ב ה״ז ולי נראה ראיה מדגרסינן בירושלמין דמגלה אין מדקדקין בטעיותיה כגון בין יהודים ליהודיים משמע דבספר תוריה מדקדקין. ובהקדמה למנחת שי (הוצאת הרב ר״א יעללינעק ז״ל צד 11) והתם (בירושלמי) נמי גבי אין מדקדקין בטעיותיה מפרש כגון בין יהודים ליהודיים משמע דוקא במגלה הקלו אבל בס״ת מדקדקים וכו׳ עכ״ל. ובמאירי למגילה (י״ז ע״א) הקלו במגילה אע״פ שנקראת ספר מפני שנקראה אגרת נ״כ והוא שאמר בתלמוד המערב אין מדקדקין בטעיותיה. ובי־יטב״א מגילה י״ח ומ״ש בירושלמי תני אין מדקדקין בטעיותיה היינו בטעות שאין הלשון והענין משתנה בו וכדאמרינן עלה וכו׳. ובאגודה סי׳ י״ח בירושלמי אין מדקדקים בטעיותיה מדקרי יהודיים ולא חזר.

פ״ב ה״ב ר׳ יצחק בר אבא בר מחסיה. בר׳ קושטנטינא ר״י בר אבא ורב חננאל וכו׳. ולא הזכיר בר מחסיה כי בעל שדה יהושע המו״ל הירושלמי קצר תמיד בשמות האמוראים האמצעים כמו שיראה תמיד הלומד. וכנוסחתינו כן מובא הירושלמי בלקוטי הרמב״ן מגילה י״ז ע״א ובתרא״ש ובר״ן מגילה פ״ב ובטור או״ח סי׳ תר״צ ובהג״מ ה׳ מגלה פ״ב ובארחות חיים סי׳ ט׳ ועוד בכמה ראשונים. אבל בספר אדם וחוה נתיב י׳ חלק ג׳ ובירושלמי תני אין מדקדקים בטעיותיה יצחק בר אבא ורב חננאל הווי יתבי קמי דרב אחא (ליתא) וכו׳. ובשבלי הלקט השלם סי׳ קצ״ח ירושלמי ר״י בר אבא בר מחסאי ור״ח וכו׳. ושם בהערה: בכ״י ב׳ איתא רב אחא בר אבא.

פ״ב ה״ב וחד אמר יהודיים. לפנינו באסתר ד׳ ז׳ ביהודיים, וח׳ א׳ היהודיים, וט׳ י״ח והיהודיים, עם שני י׳. ובמנות הלוי לר״ש אלקבץ ד׳ קכ״ז ע״ב נמצא ששה פעמים במגלה יהודיים וכו׳.

פ״ב ה״ב ר״י הוה קרי כולה יהודים. כן הוא בכל הראשונים הנ״ל. אבל במרדכי מגילה סי׳ תשצ״א קרי כולהו יהודיים. ובלא ספק ט״ס הוא. ובמנות הלוי דנ״ל מאריך בזה.

פ״ב ה״ב שנים או שלשה תכים. בר׳ קושטנטינא תנים ועי׳ בשדה יהושע. ובבבלי מגילה י״ט ע״א שאם הטיל בה שלשה חוטי גידין כשרה. וכן הוא בבה״ג הישן ה׳ מגילה. אבל בהלכות גדולות (צד 196 בהוצאת מק״נ) שאם הטיל בה שלשה תיבי גידים כשרה. והרב המו״ל שם לא העיר מירושלמי דילן. ובארחות חיים ה׳ מגילה סי׳ י״ד וכתב הבעל העתים שאם תפר השאר בחוטי פשתן והטיל לה ג׳ חכי גידין כשרה פי׳ חכי מלשון משליכי ביאור חכה והם מגידי שוק השור וכו׳. קאהוט ולעווי מעתיקים: תיכין.

פ״ב ה״ג במשנה קורא כמקומו. בכפתור ופרח פי״ב קורא כמקומו וע״ש. ובתמים דעים סי׳ רמ״ג דהירושלמי גורס בהמשנה ואם לאו קורא במקומו.

פ״ב ה״ג ניחא בן כרך וכו׳. במלחמות להרמב״ן פ״ב דמגילה ובלשון הזה פי׳ רבינו חננאל ז״ל אמר רבא וכו׳ ירושלמי ניחא בן כרך שהלך לעיר שזמנו מאוחר בן עיר שהלך לכרך שזמנו מוקדם למה שנינו אם עתיד לחזור אם חזר הרי חזר ואם לא נעשה מוקף עכ״ל. ולפנינו בפי׳ רבינו חננאל במגילה י״ט ע״א ירושלמי ניחא בן כרך וכו׳ ע״ש שהלשון משובש ויש לתקן מהמלחמות הנ״ל. ובחידושי הר״ן למגילה (י״ט ע״א, ירושלים תרמ״ד) שאלו חזר ויצא לו וכו׳ ירושלמי ניחא בן כרך וכו׳ ופי׳ הירושלמי ניחא בן כרך שהלך לעיר

שאם

שאם אינו עתיד לחזור למקומו בזמן קריאתם דהינו ליל י"ד וכו' ע"ש. ובתמיב דעים להראב"ד סי' רמ"ג ובירושלמי גרסינן ניחא בן כרך וכו'.

פ"ב ה"ג אר"י אוף כאן וכו'. בד' קושטנטינא ליתא מלת אוף. ובמלחמות להרמב"ן הנ"ל אמר ר' יוסי (יוסה) אית (אוף) כאן בעתיד להשתקע וכו' זה לשון רבינו חננאל וכו'. וכן הוא בפי' רבינו חננאל הנ"ל ובחידושי הר"ן הנ"ל. ובראש מגילה פ"ב סי' ג' מיהו לישנא דהש"ס משמע דרבא (בבלי מגילה י"ט ע"א) קאי אכולה מתני' וכן מוכח מירושלמי וכו'. ובס' אדם וחוה (נתיב י' חלק א') והתוס' הקשו עליו (לפנינו בתוס' ליתא) ופירשו דהאי לא שנו חוזר לשניהם וכן בירושלמי וכו'. ולפנינו אינו מבואר יפה.

פ"ב ה"ג ר"נ בר יעקב בעי גר וכו'. כעין זה בירושלמי עירובין פ"ד ה"ת ר' נחמן בר יעקב בעא גר שטבל לאחר שהאיר המזרח וכו'. ובאור זרוע ח"ב סי' שס"ט ש"מ דמגלה נמי עיקר מצותה ביום אע"פ שנוהגת בלילה כמו כן והכי מוכח בירושלמי בפ' הקורא דמסיק ר"נ בר יעקב בעי גר שמל אחר (לאחר) שהאיר המזרח כבר נפטר מדקתני אחר שהאיר המזרח שהוא פטור לפי שכבר יצא עליו מחיוב לפטור ואם לא היה עיקר מקרא מגלה אלא בלילה וכו'.

פ"ב ה"ג בן עיר שעקר דירתו וכו'. בר"ן מגילה סי' אלף ע"ט וגדולה מזו אמרו בירושלמי בן עיר שעקר דירתו ליל ט"ו ונתחייב כאן וכאן (ליתא). ובחידושי הר"ן למגילה י"ט ע"ב מאחר שנתעכב שם אף יום ט"ו שאלו חזר ויצא לו נעשה מוקף ביום ט"ו והיה קורא כאן וכאן. והכי אמרינן בירושלמי עכ"ל. ובשלטי הגבורים סביב הרי"ף שם: ובתלמוד א"י נמצא שבן עיר שעקר דירתו בליל ט"ו והלך לו לכרך נתחייב לקרות עם בני מקומו בי"ד וכן נתחייב לקרות עם בני הכרך בט"ו. ובריטב"א למגילה י"ט ע"א וגדולה מזו אמרו בירושלמי דבן עיר שעקר דירתו לכרך (ליתא) ליל ט"ז נתחייב כאן וכאן וכו' ובשו"ת הרשב"א חלק ג' (ליוורנו תקל"ח) סי' תי"ד דאלו במגילה בן עיר שנעקר קודם י"ד דירתו מן העיר לדור בכרך ולא הגיע לכרך בט"ו אינו קורא כלל שאינו לא בן העיר ולא בן כרך כדאיתא בירושלמי עכ"ל. וגירסאות שונות היו כאן לפני הראשונים הנ"ל.

פ"ב ה"ג ובן כרך שעקר דירתו וכו'. בשלטי הגבורים הנ"ל וכן בן כרך שעקר דירתו בליל ט"ו (י"ד, וזה ט"ס) והלך לו לעיר ונפטר מבני הכרך ומבני העיר אינו קורא לא בי"ד ולא בט"ו שהרי בי"ד לא היה בעיר ובט"ו לא היה בכרך עכ"ל ובריטב"א מגילה י"ט כאותה שאמר בירושלמי במקום אחר בן כרך שעקר לילי י"ד נפטר מכאן ומכאן.

פ"ב ה"ג בן עיר מהו שיוציא בן כרך ידי חובתו. בתוס' הרא"ש ביבמות י"ג ע"ב דאמרינן בירושלמי בן עיר אינו מוציא בן כרך וכל שאינו מחויב בדבר וכו' וע"ש בתוס' ביבמות שם. ובמאירי למגילה (י"ט ע"ב) שאלו בתלמוד המערב בן עיר מהו שיוציא בן כרך ובן כרך וכו' והשיבו בן עיר אינו מוציא בן כרך וכו'. ובריטב"א ריש מגילה איכא מרבוותא ז"ל מאן דסבר שבן כפר הוא שקורא להם ולא בן עיר וכו' וזהו דעת הרשב"א נר"ו והביא ראיה מדאמרינן בירושלמי בן כרך אינו קורא לבן עיר ובן עיר אינו קורא וכו'. ובשו"ת בנימין זאב סי' ש"נ (ד' תל"א ע"ב) דלא היה בן העיר מקרא להם המגילה ומוציאן י"ח אלא אחד מבני הכפרים הוא דמוציאן דהא בני העיר עדין לא חל עליהם

זמן

זמן חיוב קריאתה וכו' וכל שאינו מחויב בדבר אינו מוציא את חבירו י"ח כדאיתא בירושלמי וכו'.

פ"ב ה"ג בן כרך מהו שיוציא את בן עיר וכו'. לדעת המפרשים האיבעיא לא נפשטה. ובמאירי הנ"ל והשיבו וכו' בן כרך מוציא בן עיר אע"פ שאין זמנו עדין שהרי מכל מקום חיוב מגלה מוטל על הכל מתחילת ליל י"ד עכ"ל ובסמ"ג ה' מגלה כמו שיש בירושלמי בן כרך אינו מוציא בן כפר שכל מי שאינו מחויב בדבר וכו'. ובריטב"א הנ"ל דהכא משמע בירושלמי שאין בן עיר קורא לבן כפר לבדו כלומר עד שיהא עשרה. ולפנינו ליתא מה שהביא המאירי וכן ההלכה שבן כרך או בן עיר אינו מוציא בן כפר ג"ב ליתא.

פ"ב ה"ג ר' יודן בעי וכו'. במלחמות להרמב"ן הנ"ל וראיתי עוד בירושלמי ר' יודן בעי בן עיר שנתן דעתו וכו' ע"ש. ובחידושי הר"ן למגילה י"ט ע"ב וראיתי עוד בירושלמי ר' יודן בעי וכו'. ובריטב"א במגילה י"ט. גרסינן בירושלמי ר"י בעי וכו' לילי ט"ו מהו (ליתא) פי' וקס"ד דמיירי וכו' ומה צריכה לזה (ליה) כשהיה בעיר וכו'.

פ"ב ה"ג מתניתא כשהיה בכרך וכו'. בריטב"א מגילה י"ט ע"ב מפרש המאמר וע"ש.

פ"ב ה"ג אבל מפרשי ימים והולכי מדברות קוראין כדרכן בי"ד. בהלכות גדולות (צד 117 הוצאת מק"נ) מובא זה כנוסחתינו אבל בבה"ג ה' מגילה הנדפס מכבר הגי' והיוצאין בשיירא והמפרשין בספינה קורין מאחד עשר (י"ד) ואילך עכ"ל. ובמאור פ"א דמגלה תניא בבריתא היוצא לדרך קורין בי"ג (בי"ד) וכו' גרסינן בירושלמי מפרשי ימים וכו' בי"ד ובריתא פליגא וכו'. ועיי' בר"ן שם ובריטב"א מגילה ומסייע מן התוס' דתני' המפרש וכו' קורא בי"ג וכו'. ובתמים דעים להראב"ד סי' רמ"ג קורין בי"ג אמר אברהם אני יש לי התוספתא (במגילה פרק א') ויש בה קוראין בי"ד כמו שיש בירושלמי וכו' עכ"ל. ובאשכול (ח"ב צד 22) ואנן גרסינן בתוספתא ובירושלמי מפרשי הים והולכי מדבריות קורין כדרכן בי"ד וכו' וכן הוא בכלבו סי' מ"ה. ובמאירי למגילה (ג' ע"ב) ומכל מקום למדו מלקוטי הגאונים בהלכות גדולות שאף בזמן הזה המפרש והיוצא בשיירא קורא באחד מאלו הזמנים וכו'. ובאו"ז ח"ב שכ"ז והיוצא לדרך נמי אין קורין אותה אלא בזמנה כדתניא בתוספתא דמכילתין היוצאין וכו'. וכן הוא במרדכי ריש מגילה. ועי' בדגהת מימוני ה' מגילה פ"א תניא בהוספתא וכו'. ובס' המכתם על מגלה (ד' ב') ובתוספתא נמי גרסינן דבן כרך שהיה הולך על הים ושם הוא עומד ביום י"ד וביום ט"ו אינו קורא אלא בי"ד שהוא זמן קריאה לרוב העולם עכ"ל וגירסתו משונה מעט. ובחידושי הר"ן במגילה (ה' ע"א) ותניא בהוס' יוצאין בשיירה וכו' וכתב בה"ג יוצאין בשיירה ומפרשים בספינה קורין מי"א עד ט"ו. ובשו"ת הראנ"ח סי' ע"ט וכן אמר בירושלמי במפרש בים ויוצא בשיירא שמקדים וקורא אותה ויוצא בה י"ח ואם נזדמנה לו מגלה בזמנה חוזר וקורא אותה עכ"ל וזה שלא כנוסחתינו.

פ"ב ה"ג פרוז היה באותה שעה. בבבלי מגילה י"ט ע"א דפרוז בן יומו נקרא פרוז וכו'. ובאגודה סי' כ' בירושלמי אם עקר דירתו בו ביום משמע דקרוי דר בעבור יום אחד, עכ"ל. ובכפתור ופרח פי"ב ונקרא פרוז ופי' פרוז מגזרת פרזות תשב ירושלים כלומר בלתי מוקף.

פ"ב

פ"ב ה"ג בשם רב הלכה כר' מאיר. בבבלי מגילה י"ט ע"א א"ר חלבו אמר רב חמא בר גוריא אמר רב הלכה כדברי האומר כולה.

פ"ב ה"ג ר' יעקב בר אחא בשם ר"י וכו' כר' מאיר. כעין זה בגיטין פרק א' ה"ב ולפנינו שם הגי' משובשת והטעה את הסדר הדורות וכן המבוא הירושלמי הגרא"פ ז"ל שחשבו מגיטין שם ר' יעקב בר אדא בר עתליי בשם ר' לעזר הלכה כר' מאיר בגיטין. והגי' הנכונה באור זרוע ח"א סי' ת"ש והא דכתב בפי' ר"ח וכו' ירושלמי ר' יעקב בשם ר' לעזר וכו' והכי איתא בירושלמי ר' יעקב בר אחא בשם ר' לעזר הלכה כר"מ וכו'. ויש שם גירסא אחרת בסמ"ג עשין נ' וז"ל ובירושלמי דגיטין ראיתי ר' יעקב בשם ר' חלבו אמר הלכה כר"מ וכו'. ובשו"ת בנימין זאב סי' ק"ח וסמ"ג הביא משם הירושלמי דגיטין וז"ל ראיתי ר' יעקב בשם ר' חלבו וכו'. וכן מובא הסמ"ג בשלטי הגבורים סביב הרי"ף בגיטין סי' ת"ג. ובשו"ת ר"א מזרחי סי' ל"ה אלא שהסמ"ג וכו' ובירושלמי דגיטין ראיתי ר' יעקב בשם ר' חלבו אמר הלכה כר"מ וכו'.

פ"ב ה"ג מפני ההדיוטות. בבבלי מגילה י"ט ע"א אמר רב יהודה אמר שמואל הקורא במגילה הכתובה בין הכתובים לא יצא וכו' בצבור שנו. ובארחות חיים ה' מגילה סי' י' ובכלבו סי' מ"ה אין קירין בצבור במגלה הכתובה בין הכתובים וכו' ונותן טעם בירושלמי משום עמי הארץ דאמרי אפטורי קא מפטרי כלומר שיהיו סבורים שיאמר הפטרה ולא יתפרסם הנס באותה קריאה וכו'. וכן הוא בשם הירושלמי בס' המכהם למגילה (ה' ע"א). ולפנינו איתא רק: מפני ההדיוטות.

פ"ב ה"ג תני רשב"י אומר. תוספתא מגילה פ"ב (הוצאת צוקערמאנדעל) ר' שמעון אומר מבלילה ההוא וכו'. ובבבלי מגילה י"ט ע"א תניא רשב"י וכו'. וע"ש בגליון שלא זכר גי' הירושלמי.

פ"ב ה"ג עולא בירייה ר' לעזר בשם ר"ח רגיל. הקרבן עדה פי' ששמו היה ר' חנינה רגיל. ובאמת נראה שצ"ל ר"ל בשם ר"ח מגילה צריך לקרותה בלילה ולשנותה ביום. ובבבלי מגילה ד' ע"א לגי' הילקוט המכירי תהלים מזמור כ"ב אות ח' אר"ח עולא ביראה א"ר אלעזר חייב אדם וכו'.

פ"ב ה"ג אמר ר' אבא מרי בבלייה. במדרש שמואל י"ג, ט', בדפוס ראשון א"ר אבא מרי בבליה וכו', וע"ש בהערות הרב רש"ב ז"ל. ואולי הוא אחד עם ר' אבדומא נחותא?

פ"ב ה"ג להעשות ראש חולה וכו'. קהלת רבה פ"א פסוק אין זכרון לראשונים וע"ש במתנות כהונה. ובערוך ערך חל, (פיזרו רל"ז) בפ' אילו מגלחין ירושלמי בגמ' וכו' עתיד הקב"ה לעשות חולה (ראש חולה) לצדיקין לע"ל הה"ד (מ"ט) שיהו לבכם לחילה לחולה (כתיב) צדיקין מיכאן ומכאן והקב"ה באמצע (ז' מלות ליותא) פי' מחול וכו'. וכגי' הערוך הנ"ל כן בילקוט תהלים תשנ"ז. ובילקוט ישעיה ר' תכ"ז מביא מירושלמי מגילה פ"ב ר' ראובן בשם ר' חנינא אמר עתיד הקב"ה לבנות לו ישיבה של זקנים משלו הה"ד כי מלך וכו' אמר שלמה חמיתיה וכו' (כל המאמר ליתא לפנינו בירושלמי) ועתיד הקב"ה להיות ראש חולה לצדיקים וכו'. ע"ש ובלקח טוב איכה (צד 73) לעשות מחול לצדיקים וכו'.

פ"ב ה"ג תרגם עקילס אתא נסייא עולם שאין בו מות וכו'. בערוך ע"ך אתנביאה (פיזרו רל"ז) ובירושלמי בפ' אילו מגלחין בגמ' אין קורעין והוא יתגננו

ינהגנו על מות תרגם עקילס אתנסיאה עולם שאין בו מות פי' לשון יון את אל תנסיאה מות עכ"ל ובמתנות כהונה בויקרא רבא פי"א אות ט' תרגם עקילס אתניסתא פירושו אחריו עולם שאין בו מות וכו' וה"ג בירושלמי דמועד קטן: אתנסייא עולם שאין בו מות ובירושלמי דפרק הקורא את המגלה גרס אתא גייסא עולם שאין בו מות ונקוד אתא גיסייא ואע"פ שפירושו לא מצאתי מ"מ לא דבר רק היא כי הוא כתוב על קלף ישן נושן טוב ויפה ומזקנים אתבונן עכ"ל. ובמעריך כתב ע"ז ותמהתי על בעל מתנות כהונה שאחר שכתב האמת ופי' הערוך נטה לבו לשבוש א' שמצא בספר כתיבת יד וכו' ואני אומר הבל וריק הוא וכו'.

פ"ב ה"ג ר"ח בר גוריא בשם רב חמא וכו'. נראה דצ"ל רב חמא בר גוריא בשם רב, רב חמא בר עוקבא בשם ריב"ח. ובבבלי מגילה ג' ע"א רב יהודה אמר רב כהנים וכו'.

פ"ב ה"ג מיכן לבית הוועד שיהא בטל. בבבלי מגילה ג' ע"א מכאן סמכו של בית רבי שמבטלין תלמוד תורה ובאין לשמוע מקרא מגילה. ועי' בר"ס.

פ"ב ה"ג שקבעו לה חכמים מסכת. כעין זה בירושלמי סנהדרין פ"ב ה"ה קבעה מסכת לדורות. ובפי' רבינו חננאל במגילה י"ט ע"ב ירושלמי וזכרם וגו' מיכן שקבעו להם (לה) הכמים מסכת עכ"ל.

פ"ב ה"ד במשנה לא מולין וכו'. באו"ז ח"ב שס"ט ותנן וכו' ולא מוהלין (מולין) וכו' עד שיהיה הנץ החמה (עד שהנץ החמה) וכו'. ועי' ביראים רס"ח.

פ"ב ה"ד במשנה ולא טובלין ולא מזין. בתוס' יבמות מ"ו ע"ב ד"ה דאין כדתנן בפ"ב דמגילה אין טובלין ואין מזין אלא ביום וכו'. ועי' בר"ש פרה פי"ב. ובשו"ת מהר"י קולון סי' קע"ג תנן התם אין קורין וכו' ולא מוהלין וכו' וכולן שעשו עם עלות (משעלה) השחר יצאו.

פ"ב ה"ד אמר רב מתנה דר' יוסי היא. בבבלי מגילה י"ז ע"ב אמר רב מתנה ר' יוסי היא דתנן הקורא את שמע ולא השמיע לאזנו וכו'.

פ"ב ה"ד טעמא דר' יוסה וכו'. בפי' רבינו חננאל במגילה כ' ע"א ירושלמי ר' יוסי אומר כתיב והאזנת למצותי השמע (שמע) לאזניך (אזניך) מה שאתה מוצא מפיך (מה שפיך מדבר) עכ"ל ועי' באהבת ציון וירושלים בברכות צד 51.

פ"ב ה"ד רב חסדא אמר וכו'. בבבלי מגילה כ' ע"ב לא נזכר ממאמרו של רב חסדא.

פ"ב ה"ד לית כאן חרש באשגרת לשון היא מתניתא. בברכות פ"ב ה"ב לית כן חרש השגרת לשון היא. ובתרומות פ"א ה"א לית כאן חרש אשגרת לשון הי מתניתא. וזה כנגד הבבלי מגילה כ' ע"א. וע"ש בפי' רבינו חננאל והדר אוקימה למתני' ר' יהודה לכתחילה לא יקרא החרש ודאיעבד יצא וכו'. ובס' המכתם למגילה ה' ע"א ירושלמי לית כאן חרש לישנא הוא. פי' אין ראוי לשנות כאן שהוא חריש שדברו בו חכמים בכל מקום הוא שאינו מדבר ואינו שומע וכיון שאינו מדבר אין צריך למעט שלא יקרא וכו' ובחי' הרמב"ן ב"ב ע"י ע"ב כענין שאמרו בירושלמי לית כן חרש אשגרת לישן. ועי' באצי"ר בברכות צד 51 ובתרומות צד 6.

פ"ב ה"ד אמר ר"י קטן וכו'. במאירי למגילה (כ' ע"א) ולשון התוספתא (מגילה פ"ב) וכו' אמר ר"י קטן הייתי וקראתיה לפני ר"ט וקבלני (ויהא) אמר רבי כו׳ז וכו' והיו שם זקנים ולא אמר לי אחד מהם דבר (ט' מלות ליתא

ועי'

ועי' באהבת ציון וירושלים בסוכה צד 81) ואמרו לי אין מביאין ראיה מן המתיר (שהוא מתיר) עכ"ל. ובחידושי הר"ן למגילה י"ט ע"ב כדאיתא בתוספתא וכו' ע"ש שנויים.

פ"ב ה"ד שהוא מתיר. בריטב"א מגילה (כ' ע"א) ועוד אין מביאין ראיה מן המהיר (כגי' המאירי הנ"ל) כלומר כר' יהודה שקראתה לפניו כי הוא המתיר במשנתינו עכ"ל. ומהמאמר בבבלי: כח דהתירא עדיף, לא נזכר בירושלמי.

פ"ב ה"ד מיכן והילך נהגו הרבים לקרותה בביה"כ. פי' הרבים נערים עי' ערך רב ופירש"י בחולין כ' ע"ב. ובאור זרוע ח"ב סי' שע"ז תניא בתוספתא רפ"קין (מגילה פ"ר) הכל וכו' מיכן ואילך הנהיגו שיהו קטנים קורין אותה לרבים נראה דבקטן שהגיע לחינוך קאמר עכ"ל ובהגהת אשרי סוף פ"ב מגלה הנהיגו שיהו קטנים קורין אותה לרבים נראה דקטן שהגיע לחנוך מיירי. מא"ז. וכיון להנ"ל. ובאור זרוע ח"ב סי שס"ח ירושלמי וכו' מיכן ואילך נהגו הרבים לקרותה בביה"כ. ובמאירי למגילה כ' ע"א ואף בתלמוד המערב מוכיח להתיר קריאת המגלה בקטנים ואף בתוספתא אמרוה כן בהדיא וכו' ולשון התוספתא וכו' מכאן ואילך הונהגו קטנים שיהיו קורין ברבים ע"כ לשון התוספתא וכו' עכ"ל. ובפי' הרא"ם להסמ"ג ה' מגילה ומהתוספתא דמכאן הנהיגי דיהו קטנים קורין אותה לרבים וכו'. וברמב"ם ה' מגלה פ"ב ה"ז וקורא שותה גדול עם הקטן ואפילו בצבור עכ"ל ונראה שמקירו מירושלמי והתוספתא אילן וכוונתו שהמגלה יכול לקרות גדול וגם קטן.

פ"ב ה"ד בר קפרא אמר צריך לקרותה לפני נשים ולפני קטנים שאף אותם היו בספק. בבבלי מגילה ד' ע"א ואר"י בן לוי נשים חיבות במקרא מגילה שאף הן היו באותו הנס. וכן אריב"ל שנשים חייבות בנר חנוכה ובארבע ווסות (בבלי פסחים ק"ח וש"נ) וכן בערכין ב' סע"ב הכל חייבין במקרא מגילה בכו' לאתויי נשים. וכן דעת הרמב"ם והטור והסמ"ג שנשים חייבות במקרא מגילה. וכן משמע מלשון הירושלמי שנשים חייבות, שבר קפרא אמר שצריך לקרותה לפני נשים. אבל בתוספתא מגילה פ"ב הכל חייבין בקריית המגילה וכו' נשים ועבדים וקטנים פטורין ואין מוציאין את הרבים ידי חובתן. ובמאירי למגילה (ה' ע"ב) נראה להם ששיבוש נפל בברייתא על ידי סופרים שאם פטורין מה הנצרך לומר שאין מוציאין אלא כך הוא הענין חייבין ואין מוציאין. ובאור זרוע ח"ב סי' שס"ח ונראה בעיני דהואיל הברייתא דתוספתא לא הוזכרה בתלמוד שלנו לא סמכינן עלה עכ"ל. וכבר אמרתי דאי משום הא לא קשיא, שכמה תוספתות לא הובאו בתלמוד שלנו ואי אפשר לדחותן בשביל זה (עי אצוי"ר סוכה צד 78) ואפשר שהתוספתא חולקת על התלמודים.

פ"ב ה"ד שאף אותם היו בספק. בבה"ג ה' מגלה (הוצאת מק"נ צד 196) אלא (שנשים) חייבין במשמע למה שהכל היו בספק להשמיד להרוג ולאבד הואיל והכל היו בספק הכל חייבין במשמע (י' מלות ליתא). ובתוס' ערכין ג' ע"א ד"ה לאתויי ובהלכות גדולות הוסיפו אלא שחייבין בשמיעה לפי שהכל היו בספק להשמיד להרוג ולאבד. וכן מובא הלכות גדולות בעיטור ה' מגילה ובירא"ש מגילה פרק א' סי' ד'. ובפי' רבינו חננאל במגילה כ' ע"א ירושלמי וכו' בר קפרא אמר צריך לקרותה בפני הנשים והקטנים (לפני נשים ולפני קטנים) שאף הם (אותם) היו בספק נפשות (ליתא). ובתוס' פסחים ק"ח ע"ב

ד"ה

ר"ה היו ועוד דבירושלמי גרים שאף הן היו באותו ספק משמע דאותה סכנה דלהשמיד וכו'. ובתוס' מגילה ד' ע"א ד"ה שאף לא זכרו הירושלמי. ובאור זרוע ח"ב סי' רנ"ו (ד' נ"ט ע"ג) ובירושלמי איתא ר' הוה פקיד לאינשי ביתיה לשמוע קלא דמגלתא שאף הן היו בספק בכלל להשמיד להרוג ולאבד. ובאור זרוע ח"ב סי' שס"ח בר קפרא וכו' שאף הם היו בכלל ספק להשמיד להרוג ולאבד. ובעיטור ה' מגילה ירושלמי ב"ק אמר וכו' שאף הן היו באותו הנס (שאף אותם היו בספק) ובאבודרהם (ברכת המצות ד' ט') דבירושלמי תני בר קפרא צריך לקרותה לפני נשים ולפני קטנים וכו' מכל מקום בגמרא דידן לא קאמר אלא נשים חייבות בלבד וכו'. ובשבלי הלקט השלם סי' קצ"ח ירושלמי וכו'. ובהגהת מימוני ה' מגילה פ"א סי' א' וכן משמע בירושלמי וכו' ב"ק אומר צריך לקרות בפני אנשים (ליתא) ונשים וקטנים שאף הם היו באותו נס (כגי' העיטור הנ"ל) וכו'. ובמרדכי סוף פסחים ועוד דבירושלמי נאמר שאף הן היו באותו ספק וכו'. ובהגהת מרדכי מגלה סי' תשע"ט והכי איתא בירושלמי אמר בר קפרא צריך לקרותה בפני אנשים (כגי' הג"מ הנ"ל) ונשים וקטנים שאף הם היו באותו הנס בספק להרוג וכו' ושם להלן אלא נראה כדאיתא בירושלמי שאף הן היו באותו הנס להשמיד להרוג ולאבד וכו'. ובתניא סי' מ' אבל מירושלמי יש להוכיח שהקטן כשר לקרות את המגילה דגרסינן בירושלמי אמר ב"ק צריך לקרות את המגילה לפני נשים ולפני קטנים שאף הם היו בספק נפשות.

פ"ב ה"ד ר"י בן לוי עבד כן מכנש וכו'. בבה"ג הנ"ל ריב"ל היה מכניש את כל אנשי ביתו וקורא לפניהם מגלת אסתר ור' יונה אביו של ר' מנא היה מתכוין לקרות אותה לפני הנשים שבביתו שהכל היו בספק (מ"ז מלות אחרונות חסרות בכל ההוצאות שלפנינו. וזכר לדבר למנהג של ר' יונה נמצא בירושלמי ברכות פרק ד' ה"א ר' יונה כד הוה מצלי וכו' א"ר מנא ובני בייתי דאבא ילפי צלותא מיניה. ועי' באהבת ציון וירושלים ברכות צד 92). ובתוס' ערכין ג' ע"א ד"ה פסק בשם הבה"ג ריב"ל הוה מכנס (מכנש) כל אנשי ביתו וקורא לפניהם ר' יונה אבוה דר' מנהם (צ"ל ר' מנא) היה מתכוין לקרותה לפני נשים שבביתו שהכל היו בספק והכל חייבין בשמיעה ע"כ לשון הלכות גדולות וכו'. ובשטה מקובצת בערכין שם בשם תוספת הרא"ש ועוד אמ-ינן בירושלמי ר' יונה אבוה דר' מונא היה מתכוון וכו'. וברא"ש מגלה פ"א סי' ד' ירושלמי ריב"ל הוה מכנס וכו' (כן ברא"ש דפוס ראשון) ור' יונה אבוה דר' מנא וכו'. ובהוספת הרא"ש למגילה ור' מונא אבוה דר' יונה וכו' וצ"ל ר"י אבוה דר"מ. ובאור זרוע ח"ב סי' שס"ח ריב"ל הוה (ליתא) עביד כן מכנש ב"ב וקרי לה קומיהון. ובאבודרהם (ברכות המצות ט' ע"ב) וכתב הר' יצחק בן אברהם דלשנא דאף הן היו דמשמע שהן טפלות וכו' ועוד דבירושלמי דמגילה לא משמע כפירושו (כפי' רש"י) דאמרינן התם ר' יונה אביהו דר' מונא היה מתכוין לקרות לפני הנשים שבביתו שהכל היו בספק פי' בספק להשמיד להרוג ולאבד ולפי פי' רש"י יהיה לו לומר לפי שהן היו עיקר הנס וכו'. ובטור או"ח סי' תרפ"ט ירושלמי ריב"ל הוה מכניש בני ביתיה וקרי קמיהון מכאן נוהגין במקצת מקומות להביא קטנים וקטנות לשמוע מקרא מגלה. ובהגהת מימוני הנ"ל ריב"ל הוה (כגי' האו"ז הנ"ל) עבד כן מכנש וכו' וקרי לה קמיהון (קומיהון) וכן פר"ח וכו'. ובס' אדם וחוה נתיב י' חלק ג' בעל ד':. פסק אינן חייבות

אלא בשמיעה וכו' ובירושלמי ריב"ל הוה מכנס כל אנשי ביתו וקורא לפניהם מגלת אסתר ר' יונה אבוה דר' מנא וכו' וזה הירושלמי סייע לדברי בעל ה"ג וכו'. ובאגודה סי' ו' ובירושלמי ריב"ל מכנש בני ובנתיה (בני בייתיה) וקרי קדמיהון. ובחידושי הר"ן במגילה (ד' ע"א) דבירושלמי לא משמע הכי דאמרינן התם ר' יונה וכו' על כן נראה פירוש הירושלמי עיקר וכו' וא"ת אפי' קטנים לתחייבו דהא כתיב טף ונשים ביום א' ואע"ג דבירושלמי תני בר קפרא צריך לקרות לפני נשים ולפני קטנים שאף הם היו בספק מ"מ לר' יהושע לא אמר אלא נשים דמשמע דפליג אהאי ירושלמי עכ"ל הר"ן. ולא העיר הר"ן שבירושלמי מפורש על ריב"ל עבד כן מכניש בנוי ובני בייתיה וכו'. וכן לעיל מפורש בירושלמי שהנהיגו שקטנים מותרים לקרות את המגילה. ובר"ן מגילה סי' אלף ס"ה וכדגרסינן בירושלמי ריב"ל מכניף (מכנש) בניו ובני ביתו. וכו'. ובתניא סי' מ' מכנש בנוי ובני בנתיה וכו'.

פ"ב ה"ד מה הזייה ביום אף טבילה ביום. בתוס' מגילה כ' ע"א ד"ה ולא נראה כפי' ריב"א וכו' והכי נמי משמע בירושלמי דמייתי קרא דוטבל והזה למדרשא דאתקש טבילה להזאה והיינו טבילת אזוב. וכתוס' יבמות מ"ו ע"ב ד"ה דאין ובתוס' הרא"ש שם. ויש מפרשים דהתם בטבילת אזוב איירי וכו' וכן משמע בירושלמי דמגילה דאמר וטבל וכו'. ובתו"י יומא ח' ע"א ד"ה ור"י הביאי הירושלמי בשם ריב"א. ובר"ש ובהרא"ש פרה פרק י"ב משנה י"א ובהדיא משמע בירושלמי דמגלה בטבילת אזוב איירי דגרסינן התם ולא טובלין ולא מזין דכתיב וטבל והזה מה הזייה ביום אף טבילה ביום וכו'. ובריטב"א מגילה (כ' ע"א) וכן אמרינן בירושלמי דאתיא מדכתיב וטבל והזה דכתיב בפרשת פרה אדומה וההיא בטבילת האזוב מיירי וכו'.

פ"ב ה"ד כל מחויבי טבילות. בפי' רבינו חננאל במגילה כ' ע"א ירושלמי כל חייבי (מחויבי) טבילות וכו' נדה שעבר (שעיבר) זמנה פי' אחר ז' ימים לנדה דאורייתא או אחרי ז' נקיים לזבה טובלת בין ביום בין בלילה.

פ"ב ה"ד טובלת בין ביום בין בלילה. בפי' ר"ח דנ"ל טובלת אפילו ביום תמן אמרו (אמרין) אפילו עובר (עיבר) זמנה לא.

פ"ב ה"ד ראוה אותה טובלת כדרכה ביום. בד' קושטנטינא ראוה טובלת ביום. ובפיר"ח ראוה טובלת כדרכה ביום.

פ"ב ה"ד נאמר מעוברת. בפי' ר"ח הנ"ל ואמרו עוברת זמן היתה.

פ"ב ה"ד וצוה הכהן וכבסו לדעת. בפי' רבינו חננאל הנ"ל וצוה הכהן וכבסו אף שניה (כ' מלות ליתא) לדעת. וברוקח סי' שע"ט ובירושלמי פרק שני דמגלה פליג אדר' חנינא דגרסינן התם נדה שנאנסה וכו' טמאה בין לביתה בין לתרומה (לטהרות) מ"ט וכובס שנית מה ראשונה לדעת וכו' ע"ש.

פ"ב ה"ד ואנן חמיי רבנן מקדמין לעיבורה. בד' קושטנטינא ואנן חמיין רבנן מקדמין לעבורה ר' מנא (המו"ל בעל שדה יהושע קצר בשמות האמוראים כי לפנינו ר' נחמן בשם ר' מנא) מצוה וכו'. ועי' מ"ש בזה באהבת ציון וירושלים בשבת צד 33. וע"ד ר' נחמן בשם ר' מנא ראה אצוו"ר פסחים צד 85.

פ"ב ה"ה במשנה ולמוספים. באגודה סי' כ"ב ליתא. וכן ליתא בבה"ג (הוצאת מק"נ צד 196). ועי' בבבלי מגילה כ' ע"ב ובד"ס שם.

פ"ב ה"ה במשנה ולוידוי מעשר. בר"ן סביב הרי"ף במגילה כאן מוסיף: ולוידוי בכורים, כשמביא בכורים מתודה כדכתיב הגדתי היום לה' אלהיך.

ראה

ונראה שהיה לפניו כן ברי"ף. ובמדרש הגדול בראשית (צד 23) מובא המשנה כנוסחתינו.

פ"ב ה"ה דכתיב זה היום וכו'. בילקוט המכירי תהלים מזמור קי"ח אות ל"ו כל היום כשר לקריאת מגלה וכו' רב יצחק אמר זה היום עשה ה' וכן בירושלמי. ולפנינו בשנוים.

פ"ב ה"ה דכתיב ביום צותו וגו'. בפי' רבינו חננאל במגילה כ' ע"ב למיספין שנא' ביום צוותו וכו'. אבל בגמ' שם ולמוספין דכתיב דבר יום ביומו.

פ"ב ה"ז במשנה לקצירת העומר. בפיסקא דמתניתין לקמן ה"ז הגי' כל הלילה כשר לספירת העומר. ובגמרא ירושלמית שם נראה שהגי' מוכרחת. אבל לפני הגמרא בבלית לא היה זה בהמשנה. וברי"ף ובדא"ש מגילה שם הגי' לקצור את העומר ולספירת העומר (ב' מלות ליתא) וכו'. ובר"ן שם ואיכא נסחי דגרסינן במתני' לקצירת העומר ולספירת העומר וכו'. וכן הגי' במשנה בשו"ת מהר"ם מרוטנבורג (הוצאת הרב בלאך ז"ל סי' תרמ"ה). וז"ל כל הלילה כשר לספירת העומר ולקצירת העומר וכו' והלכתא כי הך סתמא דבלילה איתא ולא ביום וכ"פ בה"ג שאם שכח ולא בירך בלילה לא יברך ביום מהא סתמא דמגילה וכו'. ועי' בבה"ג (הוצאת מק"נ צד 612). ובתוס' מגילה כ' ע"ב ד"ה כל בשם בה"ג להיפך וז"ל ובה"ג כתב דהיכא דאינשי לברך בלילה ימנה למחר בלא ברכה וכו'. ובתוס' הרא"ש למגילה כ"א ע"א לקצירה העומר ולספירת העומר מהכא פסקינן מדמדמה ספירת העומר לקצירת העומר דברכת ספירת העומר הויא מעומד וכו'. ובמרדכי מגילה סי' תשפ"א ורבינו תם אומר וכו' ובתר הכי קתני כל הלילה כשר לספירת העומר וכו'.

פ"ב ה"ז במשנה להקטר חלבים. באגודה סי' כ"ב להפלה (ליתא ועי' משנה א' בברכות פ"ד תפילת הערב אין לה קבע, פי' שזמנה כל הלילה) ולהקטיר חלבים וכו'. ובפי' רבינו חננאל במגילה כ' ע"ב להקטיר חלבים ולאימורין.

פ"ב ה"ז רשב"ל בעי קצירת העומר מהו שידחו את השבת וכו'. בשו"ת חכם צבי סי' קס"ו אבל האמת הברור בעיני כדעת רבינו (הרמב"ם) וכו' שוב מצאתי בירושלמי ספ"ק דר"ה רשב"ל בעי קצירת העומר מהו שתדחה את השבת ביום ופשיט ההם דדחי ונ"ל שע"ז הירושלמי סמך רבינו כמנהגו לסמוך על הירושלמי במקום שאין הדבר ברור בתלמודין עכ"ל.

פ"ב ה"ז דבר שהוא דוחה את השבת. בפי' רבינו חננאל במגלה כ"א ע"א ירושלמי דבר שדוחה את השבת ביום מהו שידחו מכשיריו (מכשיריו מהו שירחו) בלילה והתנינן (והא תנינן) וכו' תני ר' אחא (תנה ר' חייא בר אדא) וכו'.

פ"ג ה"א א"ר יוחנן דר' מנחם בי ר' יוסי היא דר"מ בר"י אמר וכו'. כעין זה בירושלמי יבמות פט"ו ה"ד אמר ר' יוחנן זו דברי ר' מנחם בי ר' יוסי וכו'. ובבלי מגילה כ"ו ע"א אמר רבה בר בר חנה (ד' מלות ליתא) אמר ר' יוחנן זו דברי ר' מנחם בר"י סהומתאה (ליתא) וכו'. ובתוספתא מגלה פ"ד בכתבי יד אחדים מפורש שזה דעת ר' מנחם בר' יוסי. ובתשובת הרשב"א סי' תרי"ז ובתוספתא קורא אותם פרנסין דתניא התם ר' מנחם בר' יוסי אומר בני העיר וכו' ע"ש ובחי' הרמב"ן בב"ב ח' ע"ב.

פ"ג ה"א רחובה של עיר וכו'. בפי' הרא"ש בבכורים פ"ג משנה א' דתנן בפ"ב (ר"ת: בפרק בתרא) דמגלה בני העיר שמכרו וכו' ומפרש בירושלמי

כיון

כיון דיש לו משום קדושה שמתפללין בו בתעניות ומעמדות ומוחקין מן הספרים וכו'. וזה ליתא לפנינו. ועי' בבלי מגילה כ"ו ע"א ובפירש"י שם.

פ"ג ה"א ר' שמואל בר חלף. וכן בדפוס קושטנטינא. אבל בברכות פ"ג ה"ה ר"ש בר חלפתא. ובמרדכי מגלה סי' תתכ"ח וגרסינן בירושלמי ר"י בשם ר' שמואל בשם רב אדא המתפלל לא ירוק עד שיהלוך ארבע אמות.

פ"ג ה"א לא סוף דבר. במתנות כהונה במדרש שה"ש פ"ג לא סוף דבר בתלמוד ירושלמי הוא כמו לאו דוקא בתלמוד בבלי עכ"ל.

פ"ג ה"א ביישנאי שאלון. אנשי עיר בית שאן. ולקמן בפרק זה ה"ד לכנישתא דבית שאן. ועי' אצוי"ר פסחים צד 60 ובברכות צד 52.

פ"ג ה"א מהו ליקח אבנים וכו'. בהגהת אשרי במגלה פ"ד סי' ב' וכן אסור ליקח אבנים מביה"כ ישנה כדי לבנות בחדשה כי ליכא דוכתא לצלויי. מא"ז עכ"ל. וכיון למ"ש האו"ז ח"ב סי' שפ"ה ירושלמי שאלין לר' מנא (ר' אימי) מהו ליקח אבנים מביה"כ זו ולבנות וכו' אמר ר"ח לא אסר ר' מנא (ר' אימי) אלא מפני עגמת נפש. משמע אף על גב דאיכא דוכתא לצלויי ופליג אגמרא דידן עכ"ל. ובריטב"א מגילה כ"ו ע"ב וכן פי' בירושלמי דהכא להכי אסרו ליה לרמי בר חמא (ר' אימי, ובבבלי מגילה כ"ו. רמי בר אבא) מפני עגמת נפש של ראשון כלומר שאין ראוי להחליפו וכו'.

פ"ג ה"א מוגדלאיי שאלון וכו'. חכמי עיר מגדל נזכרים בתלמודים ומדרשים בשמותם: ר' יצחק ור' יודן. וע"ד העיר מגדל ראה אצוי"ר שביעית צד 86.

פ"ג ה"א מהו למכור ביה"כ. באו"ז ח"ב סי' שפ"ו בירושלמי מהו למכור ביהכ"נ וליקח בו (ליתא) בית המדרש וכו'.

פ"ג ה"א וישרף את בית ה' וכו'. כל המאמר בפתיחתא י"ב במדרש איכה בשנוים. וע"ש בהערות הרב רש"ב ז"ל.

פ"ג ה"א ד' מאות ושמונים. בכתובות פי"ג ה"א ת' וששים. ובילקוט ישעיה ר' ש"צ ארבע מאות ושמונים ואחד בתי כנסיות כמנין מלאתי. וכן ברש"י ישעיה פ"א.

פ"ג ה"א זה מדרשו של ר' יוחנן ב"ז וכו'. בפסיקתא (פרשת פרה ד' מ"ב ע"ב) מובא בשנוים. וע"ש בהערות הרב רש"ב ז"ל.

פ"ג ה"א הדא דאת אמר בביה"כ של יחיד וכו'. באו"ז ח"ב סי' שפ"ה והכי איתא בירושלמי רשב"נ בשם ר"י הדא דאת אמר בביה"כ וכו' אומר אני שמא (ליתא) אחד בסוף (מסוף) העולם קנוי בה (בו) היינו משמע שיש לו חלק קנוי בה שנתן בה מעותיו. וכן מובא הירושלמי מגלה פ"ד סי' א' ובר"ן שם סי' אלף פ"ד ע"ש. ובאגודה סי' ל"ז ורבינו אבי"ה פי' דמעלמא אתו (בבלי מגלה כ"ו ע"א) פי' המעות מעלמא אתו אבל בני העיר יכולין למוכרו אם בנו אותה ממעותיהם והביא ראיה מירושלמי עכ"ל. ובשו"ת ריב"ש סי' רפ"ה ואיכא למיחש למה שאמרו בירושלמי שמא אחד בסוף העולם קני בה כפי מה שפירשו קצת המפרשים ז"ל שמא הוקדשה לדעתו וכו' ומיהו יש מפרשים הירושלמי שמא יש אחד בסוף העולם שסייע ונתן חלק בבנינה וכו'. ובריטב"א מגילה (כ"ו ע"א) וכן אמר בירושלמי אני אומר שמא אחר מסוף קנייה לזה וכו'.

פ"ג ה"א מעשה בר"א בי ר' צדוק וכו'. בבבלי מגלה כ"ו ע"א א"ר יהודה מעשה בבה"כ של טורסיים שהיה בירושלים שמכרוה לר' אליעזר וכו'.

ובכת"י

ובכת"י בנמ' לר"א בן עזריה. וכן כפי' רבינו חננאל ובמאירי שם. ובשו"ת מהר"ם בר"ב (קרימונה שי"ז סי' קס"ד) וגרסינן עלה בנמ' אמר ר"י מעשה בביה"כ שהיה בירושלים ומכרוה לר"א בן עזריה וכו'. וגי' הירושלמי יותר נוח. ובתוספתא מגלה פרק ג' מעשה בר"א בר' צדוק שלקח בית הכנסת של אלכסנדרים שהיו בירושלים (כ' מלות ליתא בירושלמי). ובאור זרוע ח"ב סי' שפ"ה כדפרכינן בירושלמי דהתני מעשה בר' צדוק (בר"א בר"צ) שלקח ביה"כ של אלכסנדריא בירושלים (ליתא) ועשה בה כל (ליתא) צרכיו ומשני אלכסנדרים עשו אותה משל עצמן וכו' כלומר בידוע שלא באו זווי להם מעלמא הלכך כל ביה"כ שגבו מעלמא מעות לבנותו אין לו מכירה כלל וכו'.

פ"ג ה"א עד כדון כשבנייה וכו'. באו"ז ח"ב סי' שפ"ה מיהו בירושלמי משמע שחלה עליה קדושה מיד כשנבנה אע"פ שלא התפללו בו דאמר בירושלמי עד כדון כשבנייה לשם ביהכ"נ בנייה לשם חצר וכו' זה שבנייה לשם חצר לא כ"ש משמע דלא מבעיא ליה אלא שבנייה לשם חצר והקדישה אבל בנאה לשם ביהכ"נ פשיטא ליה דקדושה מיד וכו'. וכן מובא הירושלמי ברא"ש מגלה פ"ד סי' א'. ודברי הרא"ש מובא בשנוים בשלטי הגבורים סביב הרי"ף במגלה סי' אלף פ"ד. ועי' בהגהת אשרי שם. ובשו"ת ר"א מזרחי ח"א סי' נ"ג (ד' ע"ז ע"ד) ובירושלמי בנייה לשם חצר והקדישה אימתי קדשה וכו' ע"ש.

פ"ג ה"א קונם לבית הזה שאיני נכנס וכו'. וכן הגי' בנדרים פ"ט ה"ב קונם לבית זה שאיני נכנס וכו'. ובאור זרוע הנ"ל קונם בית וכו'. וברא"ש מגלה הנ"ל שאני (שאיני) נכנס וכו'. וכתוס' ע"ז כ"ז ע"א ד"ה קונם שאני נהנה ולא גרם ביו"ד וכו' ע"ש.

פ"ג ה"א העושה תיבה לשם ספר וכו'. ראה ברמב"ם ה' בית הבחירה פ"א הלכה כ' ובכסף משנה שם ובמ"ש המגיה שם.

פ"ג ה"א ניחא של משה שנתקדשו בשמן המשחה ובדם ושל שלמה וכו'. בד' קראטאשין בגליון ה"ג ברם של שלמה וכו'. והגהתו נובע מפי' הקרבן עדה שכן גרס שם. אבל הגהתו ללא צורך, עי' ירושלמי יומא פ"א ה"א ר' יוסי אומר תחת הדם ותחת שמן המשחה וע"ש.

פ"ג ה"א אבנים שחצבן וכו'. בשו"ת הרשב"א סי' רצ"ו ושם בירושלמי אמרו אבנים שחצבן וכו'. ועי' באהבת ציון וירושלים ביומא צד 34.

פ"ג ה"א לתוך ד' אמות שלו אסור וכו'. במס' שמחות פרק ט' כל המציל כלים מן המת וכו' אם עד שלא הגיע לארון מציל וכו'. ועי' בנחלת יעקב שם.

פ"ג ה"א כל כלי ביה"כ וכו'. כן ברמב"ם ה' תפלה פי"א הט"ו. ובכסף משנה שם: ובירושלמי כתבו הר"ן פרק בני העיר כל כלי ביהכ"נ כבה"כ עכ"ל. וכן מובא בתשובת הרשב"א סי' רצ"ו.

פ"ג ה"א ספסלה וקלטירה. בר"ן מגילה סי' אלף פ"ג ובריטב"א מגילה ל"ב ע"ב ירושלמי כל כלי ביה"כ כבית הכנסת ספסילי (ספסלה) וקלטרא (וקלטירה) כבית הכנסת וכו'. ובהגהת אשרי מגלה פ"ד סי' ג' ירושלמי כל כלי בית הכנסת כגון ספסילא ופלטירא (וקלטירה), בימא ולווחים אם לא התנו וכו'. מא"ז. ובאמת כן הוא באור זרוע ח"ב סי' שפ"ו ירושלמי כל כלי ביה"כ כביה"כ ספסלא ופלטורה (והגיהו שם המו"ל: וקלטורה) כביה"כ. ובתשובת מהר"ם בר"ב (צד 326, הוצאת מק"נ) וששאלת על ספסלי ביה"כ גרסינן בתלמוד ירושלמי פ' בני העיר הני (ליתא) ספסלי ופלטרי' דבי כנישתא הרי

הן

הן כביה"כ. וחתום על התשובה אבי"ה. וכן בשו"ת מהר"ם בר"ב הקצרות (קרימונה שי"ז) סי' קמ"ה גרסינן בירושלמי פ' בני העיר האי ספסלא ופלטריא דבי כנישתא הרי הן כבית הכנסת וכו'. אבי העזרי. ושם לעיל תשובה ממהר"ם בר"ב בעצמו (בסי' ש' צד 46) וז"ל דגרסינן פ' בני העיר כל כלי ביהכ"נ כביהכ"נ כגון ספסירא (ספסלה) וקלטירא וכו' וצריך לחלק בין נר ומנורה לספסרא וקלטורא דספסל נ"ל היינו כורסייא (מגילה כ"ו ע"ב) אלאמברא וכו' וקלטירא דהתם נמי איירי בכה"ג עכ"ל. ובפסקים וכתבים ממהר"י אשכנזי בעל תרומת הדשן סי' רכ"ה דבהני מילי לית בהו כמו קדושת ארון אבל יש בהן כמו קדושת ביה"כ דלא גריעי מספסלים וקתדראות (וקלטירה) דאיתא בירושלמי דאית בהון קדושת ב"ה כדאיתא באשירי ומרדכי פרק בני העיר וכו'. ולפנינו באשירי ומרדכי ליתא זה שהביא מהר"י אשכנזי הנ"ל. ובשלטי הגבורים סביב הרי"ף במגילה סי' אלף פ"ו כלי ביה"כ הרי הן כבה"כ כגון הספסלים והיריעות שפורסים בב"ה. לעווי קאהוט ויאסטראוו מביאים ירושלמי דילן וגורסים וקלטיקא ומגיהים שם: לקטיקה. וזה דלא כנוסחתינו ונוסחת הראשונים הנ"ל.

פ"ג ה"א כילה דעל ארונא. בד' קושטנטינא כילא דעל ארונא. וכן הוא באור זרוע הנ"ל ובר"ן מגילה סי' אלף פ"ה. ובכסף משנה ה' תפלה פי"א הט"ו ופי' הר"ן וכו' וגרסינן בירושלמי כליא (בר"ן לפנינו: כילא) דעל ארונא כארונא. ובשלטי הגבורים הנ"ל ושפורסין על הארון כמו שמבואר בתלמוד א"י.

פ"ג ה"א ר' אבהו יהב גולתא וכו'. באו"ז הנ"ל ר' אבינא (ר' אבהו) יהיב גילתא החתוי ההן כילן. ובדפוסי קראקא קושטנטינא וזיטאמיר וקראטאשין הגי' בט"ס: כר' אבהו. ובקרבן עדה הכי גרסינן ר' אבהו. ולא ראה ד' וויניציא.

פ"ג ה"א רב יהודה בשם שמואל בימה ולווחין אין בהן משום קדושת ארון ויש בה משום קדושת בית הכנסת. בבבלי מגלה ל"ב ע"א אמר ר' זירא אמר רב מתנה הלוחות והבימות אין בהן משום קדושה. ובגליון שם גי' הרא"ש אין בהן משום קדושה. ובגליון שם גי' הרא"ש אין בהן משום קדושת ארון ויש בהן קדושת ביה"כ. וע"ש בפירש"י. ובערוך ערך במה בסוף גמ' דמגלה אמר שמואל (כגי' הירושלמי) בימה וכו'. וכן ברא"ש סוף מגלה אמר ר"ז רב מתנה בשם שמואל. ובשו"ת מהר"ם בר"ב (צד 46 הוצאת מק"נ) וגרסינן נמי בירושלמי שם והלווחין אין בהן משום קדושת ארון ויש בהן וכו' ונ"ל דהא דגרסינן ס"פ בני העיר הלוחות והבימות אין בהן משום קדושה לאו היינו דאין בהם קדושה כלל וכו' אלא י"ל אין בהם משום קדושת ס"ת וארון אלא משום קדושת ביה"כ כדמפרש בירושלמי עכ"ל. ובריטב"א מגילה ל"ב ע"ב בירושלמי אמר אין בהם משום קדושת ס"ת (ארון) אבל יש וכו'. וכן הוא בר"ן מגילה סי' אלף ק"ט. ופי' רבינו חננאל במגילה שם על מאמר זה מובא בבת"י בירחון אנגלי הנ"ל (צד 715) בתיקון לשין. וע"ש שמובא הירושלמי דלעיל רק חסר שם. ומ"ש שם וממה שאמרו בסופה ובימה וכו' והציג המו"ל סימן השאלה אחרי מלת ובסופה צ"ל בסוכה וכו'.

פ"ג ה"א בימה ולווחין אין וכו'. באו"ז הנ"ל בימה ולווחין אין בהם משום קדושת (ארון). ובסמ"ג עשין כ"ה (דפוס רפ"ב) ובירושלמי דמגלה גרסינן בימה ולווחין (בדפוס קאפוסט: ולווחים) אין בהם משום קדושת ארון ויש בהם משום קדושת בית הכנסת פי' הבימות שעומד עליהן האוחז ספר תורה והלוחות שכותבין עליהן ללמד לתינוק עכ"ל. וברמב"ם ה' ס"ת פ"י ה"ד אבל הבימות

שעומד

שעומד עליהם ש״צ ואוחז הספר והלוחות שכותבין בהן לתינוק להתלמד אין בהן קדושה. ובהשגות הראב״ד שם אין דעתה נוחה וכו׳ ומה שאמרו שאין בהם קדושה כלומר שאין בהם קדושת תשמיש ס״ת אבל יש להן קדושת בית הכנסת והכי איתא בירושלמי. ובמגדל עז שם ואני אומר לשון הירושלמי דמגלה הוא והכי גרסינן ליה בימה וכו׳ ע״ש ובכסף משנה שם. וברמב״ם ה׳ תפלה פי״א הט״ו מובא ג״כ הירושלמי. ובמרדכי ה׳ קטנות סי׳ תתקס״ה בירושלמי דמגלה אמרי׳ הבימה שעומד עליה האוחז ס״ת והלוחין שכותבין עליהם להתלמד אין בהם משום קדושת ארון וכו׳. ובכסף משנה בה׳ תפלה פי״א הט״ו בירושלמי דמגלה אמרינן הבימה שאוחז וכו׳ כמו שהוא במרדכי הנ״ל. (והמרדכי והכסף משנה הביאו בשם הירושלמי מה שלא נמצא שם כי זה רק פירושם מדעתם) ובמאירי למגילה (ד׳ מ׳ ע״ב) הלוחות שמניחים בהם ס״ת וכו׳ והבימות שבעזרה וכו׳ ופי׳ בתלמוד המערב שאין להם קדושת ארון וכו׳ ויש מפרשין הלוחות הנסרים שיש על הספרים שלנו וכו׳.

פ״ג ה״א אינגלין אין בו וכו׳. בערוך ערך אנלגין (פיזרו רל״ז) בכלים בפרק כל כלי עץ שנחלק ואנלגין של ספר וכו׳ פי׳ ספסל שמשימין עליו הספר לקרות בו פי׳ אחר נרתק של עור שמכניסין בו הספר. ובר״ש כלים פט״ז משנה ז׳ אנגליגין אית דגרסי אנליגין וכו׳. וכיון להערוך. ושם להלן תניא בתוספתא וכו׳ אלולגין של ס״ת טהורין התיק שלו טמא משמע משם דאנליגין לאו הינו תיק עכ״ל ועי׳ בפי׳ רה״ג שם. ובמרכבת המשנה על הרמב״ם ח״ב ה׳ ס״ת פ״י ה״ב אנגילון אין בו וכו׳ ענין האנגילון וכו׳ דהיינו מלאכים בלשון יון וכו׳.

פ״ג ה״א ר׳ ירמיה אזל לגוולנה. כעין זה בע״ז פ״ב ה״ד ר׳ ירמיה אזל לגובלנא הורי וכו׳. ובד׳ קושטנטינא כאן: אזל לגולנא. וכן בשו״ת הרשב״א סי׳ רצ״ו. ובר״ש מגילה פ״ד לגולליה. ובכ״מ ה׳ תפלה פי״א הט״ו לגולבא. ובר״ן מגלה סי׳ א״ף פ״ח לגוולנא. ובשו״ת המיוחסות להרמב״ן סי׳ ר״ם לגולגלא. ובאו״ז סי׳ שפ״ו לגוולנה. ובב״י בטור או״ח סי׳ קנ״ד וכתב הר״ן וכו׳ וגרסינן בירושלמי ר״י אזל לגולבא.

פ״ג ה״א חמתון יהבין מכושא. בד׳ קושטנטינא מבושא. ובדפוסי קראקא וזיטאמיר וקראטשין: בכושא. ובר״ש מגילה הנ״ל יהבין מבותא בגו ארונא פירוש מבותא שם כלי עכ״ל. ובדפוסים אחרונים בר״ש הגיהו עפ״י הקרבן נתנאל תיבותא, ובכסף משנה הנ״ל מקושא (מכושא) גו ארונא, ובירושלמי ביצה פ״ה ה״ב מקושה.

פ״ג ה״א אתא שאיל לר׳ אימי. בשו״ת הרשב״א והמיוחסות ובכ״מ הנ״ל אתא שאיל לר׳ מאיר (כעין זה בפ׳ רבינו חננאל בסוכה מ״ח ע״ב וגרסינן בירושלמי וכו׳ דאמר ר׳ יונה בשם ר׳ מאיר ולפנינו שם: ר׳ אימי ולקמן במגילה פ״ד ה״ח שאיל לר׳ מנא ובמרדכי הגי׳ לר׳ מאיר). ומזה מוכח שהיה אמורה ר׳ מאיר.

פ״ג ה״א לכך התנו עליו מבתחילה. ברמב״ם ה׳ תפלה פי״א הט״ו ואם התנו עליהם הרי הן כפי התנאי. ובכ״מ שם מראה לירושלמי דילן. ובשו״ת הרשב״א סי׳ רצ״ו אם התנה בכך מתחילה מותר וכדאיתא בירושלמי וכו׳ א״ל אני אומר לכך התני עליו מתחלה. וכן הוא בשו״ת המיוחסות להרמב״ן סי׳ ר״ם ובר״ן מגילה סי׳ אלף פ״ח וכתב הרשב״א ז״ל שאלו שמתנדבין ס״ת וכו׳ וגרסינן בירושלמי וכו׳ ומכאן ראיה לאלה שמשימין עטרות ס״ת בראש הקורא בסיום התורה שהוא מותר שאני אומר לכך התנו עליו בתחילה ורבינו האיי גאון זצ״ל

וצ"ל שאסר לשום עטרת בראש חתנים וכו'. ובטור או"ח סי' קנ"ד הארון וכל מה שעושין לס"ת מועיל בו תנאי להשתמש בו שאר תשמיש. ובב"י שם מביא ירושלמי דילן.

פ"ג ה"א ר' יונה עבד ליה מגדל. בר' קושטנטינא ר"י עבד לס"ת (ליתא) מגדל. ובאור זרוע הנ"ל ר' הונא (ר' יונה) עבד וכו'. ובשו"ת הרשב"א הנ"ל ר"י עבד ליה מגדל ואתני עלויה (עלוי) עלאי דספרין (דסיפרין) וארעאי דמנין (דמאנין) ובראי"ש הנ"ל ר"י עביד ליה מגדלא ואתני עליה עילויה עילאה (ליתא) דספרי' וארעיא דמנין פי' מגדל יש בו חלוקים זה על גבי זה והתנה שיהא העליון לספרים והתחתון לכלים. ובמרדכי מגילה סי' תת"כ וכן משמע בירושלמי דאתני ר' יונה דקאמר ר' יונה עבד ליה מגדל וכו'.

פ"ג ה"א מטפחות לוקחין ספרים וכו'. בר"ן מגלה סי' אלף פ"ג ואפי' במטפחות ס"ת מיירי וכו' והכי איתא בירושלמי מטפחות לוקחין ספרים אפי' מטפחות תורה וחומשים (וחומשין) לוקחין (לוקח) בהם (בהן) נביאים (ונביאים) וכתובים. ובב"י בטור או"ח סי' קנ"ג וכתב הר"ן דאיתא בירושלמי מטפחות לוקחין ספרים וכו'.

פ"ג ה"א ספרים לא יקחו מטפחות. בר"ן הנ"ל ובסיפא דספרים לא יקחו מטפחות גרסינן נמי התם (בירושלמי) אפי' נביאים וכתובים אין לוקחין (אינו לוקח) בהם (בהן) מטפחות תורה וחומשין עכ"ל.

פ"ג ה"א נותנין תורה וכו'. תוספתא מגלה פ"ג ובבבלי מגלה כ"ז ע"א בשנויים. ובס' יחוסי תנאים ואמוראים (ערך ביתום) ובמגלה ירושלמי פ' בני העיר נשנו שתי הברייתות וכן הן לשם: נותנין תורה על גבי תורה וכו' אמר ר' ירמיה קומי (בשם) ר' זעירא תורה וחומשים כותבים וכו' גירסת אלו משמע שחלוק וכו':

פ"ג ה"א בשם ר' זעורה תורה וחומשין ערק הנייה מינה. ראה באצוי"ר ברכות צד 73 ר' זירא שרע בדיבורא וכו' ובמ"ש שם. והלשון שרע בדיבורא על ר' זירא מצינו בכמה מקומות בירושלמי.

פ"ג ה"א תורה וחומשים קדושה אחת הן. בשו"ת הרשב"א סי' קמ"ד תשובה חומשין שאמרת וכו' שאותן הרי הן כספר תורה לכל דבריהם אלא שאין קורין בהן בצבור מפני כבוד הצבור בלבד וכו' עכ"ל. ובפסקי הלכות מריקאנטי סי' מ"ה ובתוספות הר' פרץ אומר דגם חומשין יש להם דין ס"ת. ושם סי' מ"ז השיב ר' עזריאל בר' נתן כי בשאין ס"ת מותר לקרוא בחומש וכו'. ומקור דבריהם הירושלמי כאן אם גם לא זכרו.

פ"ג ה"א אין עושין תורה חומשין וכו'. נראה שקושיא היא על ר' ירמיה בשם רשב"י האומר שתורה וחומשים קדושה אחת הן והלא אין עושין תורה חומשין וכו'? וכן הוא במס' סופרים פרק ג' ה"ב (הוצאת מיללער) ובמס' ס"ת פ"ג ה"ג אין עושין הורה חומשין וכו' תורה חומשין וכו' שאין מורידין מקדושה חמורה לקדושה קלה וכו'.

פ"ג ה"א ר"ש בר נחמן בשם ר"י תורה חסירה וכו'. כעין זה בבבלי גיטין ד' ס' ע"א דאר"ש בר נחמני אר"י ס"ת שחסר יריעה אחת אין קורין בו וכו'.

פ"ג ה"א הדא ארסקינס אוקיד אוריתא וכו'. בר' זיטאמיר בט"ס: אוקיר אור'יתא, וכן פי' בטעות הקרבן עדה. והפשט שארסיקנס שרף את כל ס"ת של העיר צנבראיי ולא היה להם במה לקרות בתורה.

פ"ג

פ"ג ה"א שאלון לר' יונה ולר' יוסי וכו'. במרדכי גיטין סי' ת"ו ויש מדקדקין מכאן דודאי בספר א' אין לקרות מפני כבוד צבור הא בחומשין דידן דיש כל ה' חומשין דעתה אין גנאי מותר ואומר ראבי"ה דאין בדבריהם ממש דלא הוי טעמא אלא כדמפרש בירושלמי דמגלה בפ' בני העיר דגרסי' התם אתון שיילין לר' יוסי (לר' יונה ולר"י) מהו לקרות ברבים בחומשים (בספר ברבים, והמפרשים הגיהו בזה לחנם) אמר לון אסור (אסיר) לאו דאסור אלא מגו דנפשיהון עגומה (עגימה) אינון זבין (זבנין) לון (להון) אוחרי פי' כל עוד שנפשם עגומה שנאסר עליהם לקרות בחומש נצטרך לקנות ס"ת עכ"ל. ובאגודה גיטין סי' ק"ה יש מדקדקין מכאן אבל בחומשין דידן ששלמים יכול לקרות ואומר ראבי"ה דלית בדבריהם ממש כדמפרש בירושלמי פרק בני העיר ומוטב שלא יקראו וכו'. ובאשכול ח"ב (צד 52) ובזה השבנו בחבורתנו על קריאה בצבור בחומשים וכו'. וע"ש להלן (צד 70) מ"ש הספר קורין בחומשין וכו'. ובארחות חיים ה' קריאת ס"ת סי' ה' מובא תשובת הרמב"ם ותשובת חכמי נרבונא בענין קריאת התורה בחומשים ולא נזכר מירושלמי דילן. ועי' בפחד יצחק אות ס"ת ד' קנ"ה. ובקרית ספר להמאירי (ד' כ"ג ע"א) ומכאן השיבו חכמי נרבונא לבני כפרים וכו' שרשאין לקרות בחומשין וכו' וזהו ענין תשובת חכמי נרבונה ובכללם זקננו הגדול הרב אב"ד עכ"ל. וכיון להאשכול הנ"ל. ובס' דורות הראשונים (ח"ב ד' קפ"ו) לא הביא גי' הראבי"ה הנ"ל.

פ"ג ה"א כהדא ר' חייא בר בא אזל לחמץ. במרדכי בבא בתרא סי' תפ"ב וגרסינן בירושלמי וכו' ר' חייא בר אבא (בא) אזל להמן (לחמץ) ובתמים דעים סי' קט"ז ירושלמי ר"ה ב"א אזל לחמון. ובשו"ת מהר"ם בר"ב סי' תתקמ"ב (הוצאת הרב בלאך ז"ל) וגרסי' נמי בירושלמי וכו' רחב"א אזל להמן וכו'. ובשו"ת מהר"ם בר"ב (סי' ש' הוצאת מק"נ) מדגרסינן בירושלמי פ' בני העיר ר"ח ב"א אזל להאי אתר. ובשו"ת מחנה אפרים ה' צדקה סי' י' וכן מוכח מהירושלמי וכו' ר"ח בר אבא אזל לתמן וכו' ובשו"ת מהר' יו"ט צהלון (וויניזיאה תנ"ד) סי' ע"ט וגרסינן בירושלמי פ' בני העיר רחב"א אזל לתמן וכו'. והעיר חמץ נזכרת בירושלמי יבמות פי"א ה"ב ר' יסא אזל לחמץ וכו'. ובדמאי פ"ו ה"א ובע"ז פ"א ה"ט ר' חגיי אזל לחמץ וכו'. (בע"ז הגי' ר' חגין נחת לחמץ).

פ"ג ה"א ויהבו ליה פריטין וכו'. במרדכי ב"ב הנ"ל יהבי ליה פריטי וכו'. ובתמים דעים הנ"ל יהבו ליה דינרים וכו' ר' אבא בר ממל אמר צריך (ו' מלות אלו חסרות בירושלמי ד' זיטאמיר ואיתא בדו"ו) וכו'. ובשו"ת מהר"ם בר"ב סי' ש' יהבין ליה פריטי וכו' אלמא ממצוה למצוה אסור הא ל"ק כיון דיהיבנא ליה למפלגיה ליתמי ולארמלתא זכה להם ואינם רשאים לשנותן דלא גריעי עניים מעשירים וכו'. ובמאירי מגילה (ל"ו ע"א) אבל אם התנדב או הקדיש לצורך עניים אין יכולין לשנותו אלא לשעה ובלבד שלא יפסידו עניים אלא שישלמו להם וכך היא שנויה בתלמוד המערב. ולפנינו אינו מבואר. ובשו"ת מחנה אפרים הנ"ל וראיתי להרב מהריט"ץ שפירש דר' חייא בר אבא לא הוה גבאי של יתומים כדי שנאמר שיזכה בעד היתומים ומה שאמרו משבאו ליד גבאי אי אתה רשאי לשנותן היינו דוקא במי שהוא גבאי קבוע וכו' ע"ש. וכיון לשו"ת מהריט"ץ הנ"ל.

פ"ג ה"א כל המצות וכו'. במרדכי ובשו"ת מהר"ם ב"ב הנ"ל כל המעות (המצות) וכו'. ובתמים דעים הנ"ל נראה כי ר' יעקב בר אחא בא לסייע דברי

מי

מי שאומר צריך להפריש אחרים תחתיהם כלומר שלא יפסידו היתומים והאלמנות שהופרשו להם המעות וכו'.

פ"ג ה"ב במשנה אין מוכרין וכו' דברי מאיר. אבל במתניתא דבני מערבא דברי ר' יודה. וכן הוא בפי' המשניות להרמב"ם במגילה כאן (העתקת קאלנער) ועי' בבלי מגילה כ"ז ע"ב ובגליון שם. וגי' המתניתא דב"מ נכונה כי לקמן בפרק זה משנה ג' אין מוכרין ביה"כ אלא על תנאי וכו' דברי ר' מאיר. ולפי"ז איך יאמר ר' מאיר שאין מוכרין את של רבים ליחיד?

פ"ג ה"ב ג' מבה"כ כבית הכנסת. בהגהת מרדכי בבבא מציעא סי' תנ"ח ושלשה טובי העיר השובי כמו כל העיר כדאמרינן פ"ב (ר"ת: פרק בתרא) דמגלה בירושלמי עכ"ל ועי' בסמוך.

פ"ג ה"ב מה אנן קיימין וכו'. ברמב"ם ה' תפלה פי"א הי"ט וכן אם קבלו וכו' אדם אחד. ובכסף משנה שם: וכתב כן מדאמרינן בירושלמי וכו' במה (מה) אנן קיימין אי (אם) בשקבלו (עליהן) אפילו אחד. וכן מובא הירושלמי בלקוטי הרמב"ן במגילה כ"ז ע"א ובתמים דעים להראב"ד סי' קי"ד ובשו"ת הרשב"א סי' תרי"ז. ובשו"ת הרשב"א חלק ה' סי' קכ"ה וגרסינן בירושלמי וכו' ז' מבני העיר כבני (ליתא) העיר וכו' ופרושו ג' מבית הכנסת שעשו תקנה או מכרו מה שעשו עשוי כאילו עשו כל אנשי אותה בית הכנסת אבל אם עשו על כל בני עיר אחת אין עשוי שאין כחן גדול לעשות על כל בני העיר אבל אם הם ז' כמנין רואי פני המלך כחן יפה להיות מה שעשו כאלו עשו כל בני העיר ושאלו מה אנן קיימין אם בשקבלו עליהם בני הכנסת או בני העיר כל מה שיעשו להם מה הפרש יש בין ז' לג' ולא יהא אלא אחד אם קבלו כל בני העיר מה שיעשה בענין זה אפילו אחד הרי הוא כמו שיעשו כולם ואם לא קבלו עליהם וכו' ע"ש. ובמאירי מגלה (ל"ד ע"א) וכן התבאר בתלמוד המערב ונסח דבריהם במה אנן קיימין בסתם וכו'. ובמרדכי בבבא בתרא סי' תפ"ב הני מילי בסתם אבל אם בירדו אפילו בברכים מהני ואפילו יחיד הגרסינן בירושלמי דמכילתא (צ"ל דמגילה ואח"ז ראיתי בד' רייוא בירושלמי דמגילתא) פרק בתרא שלשה מבה"כ כבני (כבית) הכנסת שבעה מבני העיר כבני (ליתא) העיר וכו' אפילו ביחיד וכו' אלמא משם אנו למידין היכא דבירדו אפילו יחיד נמי וכו'. והמרדכי הנ"ל מובא בגי' מתוקנת בשו"ת מהר"י מינץ סי' ז'. ובאגודה סי' ל"ז וכן משמע בירושלמי וכו'. ובשו"ת ר"א מזרחי ח"א סי' נ"ג (ד' ע"ה ע"ר) דהא בירושלמי פרק שני דמגילה אמרו בהדיא דז' מבני הכנסת כבני הכנסת ז' מבני העיר כבני העיר במה אנן וכו' ע"ש.

פ"ג ה"ב בן עיר שפסק וכו'. תוספתא מגלה פ"ג וע"ש. ובמרדכי מגלה סי' תתכ"ה בתוספתא ובירושלמי גרסינן הכי בן עיר וכו' בני העיר שפסקו וכו' והכי פירושו בני העיר שהלכו לעיר אחרת ופסקו וכו' ע"ש ובכפתור ופרח פרק מ"ד (צד תק"פ) מ"ש בזה. ובראב"ן (ד' ע"ט ע"ג) בני העיר שהלכו וכו' (בבלי מגילה כ"ז ע"א) במה דברים אמורים כשאין שם חבר עיר כגון בוורנקבורט וכיוצא בו אבל יש שם חבר עיר שהלכו לעיר שיש בה יהודים וכו'. ובתוספתא מגילה (הוצאת צוקערמאנדעל) פ"ד סי' כ"ט כהן שיש מומין בידיו וכו' אם היה היה חבר עיר הרי זה מותר. ואולי הסיפא אם היה חבר עיר וכו' שייך למ"ש בתוספתא פ"ג יחיד שפסק צדקה וכו' וכמו שהוא בבבלי.

פ"ג ה"ב הוה דרש בציפורין פסק תמן וכו'. בקרבן עדה הכי גרסינן פסק

עמהן

עמהן וכו׳ והכי פירושו פסק צדקה עם אנשי צפורי וכו׳. ואין הגהתו נצרכת כי הפשט הפשוט שר׳ חלבו פסק לצדקה בציפורי ואח״כ בא לעירו ורצה לשלם את אשר נדר שם וא״ל ר״א שלא כן הדבר ומן הדין ישלם שם. ובדפוס קראקא בט״ס: פסק תימן. ובדפוס קראטאשין: י״ג פסק הימן. ומה פתרון להמלות י״ג? אולם טעות הוא מאת המדפיסים. כי בגליון שם כתוב: י״ג פסק עמהן. והגהתו נובעת מקרבן עדה הנ״ל, כי רוב הגהות שם בגליון הנן מהגהות הק״ע. ואח״כ לקחו המדפיסים המלה י״ג: שפתרונה יש גורסין והציגוה בגוף הירושלמי. וברבות הימים יבוא א׳ מן התלמידים ויאמר שמצא בירושלמי ד׳ קראט׳ נוסחא אחרת כאן.

פ״ג ה״ב העושה נר וכו׳. כגירסתינו כן בתוספתא מגלה פ״ג. אבל בערכין ו׳ ע״ב מדאמר ר׳ אסי א״ר יוחנן גוי (ז׳ מלות ליתא) שהתנדב מנורה או נר וכו׳ מאי איריא גוי אפילו ישראל וכו׳. ולעיל שם ת״ר ישראל שהתנדב מנורה וכו׳. ובר״יף בבא בתרא פ״א סי׳ תרל״ג וגרסינן התם (בערכין) נמי אמר רב (ת״ר) ישראל שהתנדב וכו׳. ועי׳ ברא״ש בבא בתרא פ״א סי׳ כ״ט ובנמוקי יוסף שם שהביאו מירושלמי שקלים ולא זכרו מירושלמי דילן.

פ״ג ה״ב עד שלא נשתכח שם הבעלים וכו׳. תוספתא מגילה פ״ד.

פ״ג ה״ב ר״ח בשם ר״י אם היה וכו׳. כל המאמר מובא בתמים דעים להראב״ד סי׳ קט״ו ובספר חסידים ד. ברלין סי׳ תק״ל ובמאירי למגלה ל״ו ע״א ועוד בספרי קדמונים.

פ״ג ה״ב ואית מיליין וכו׳. באור זרוע ח״ב סי׳ רע״ז אם היה מנעל קרוע נראה דמותר (ביוה״כ) דאמרינן בירושלמי בפ׳ בני העיר אית מילין דלא איתגייר אנטונינוס, ראו אותו יוצא במנעל פחות ביוה״כ מה את ש״מ (שכן) אפי׳ יראי שמים יוצאין בכך פי׳ יש מעשים שנוכל ללמוד מהם שלא נתגייר אנטונינים ועתה מביא המעשה שראו אותו שיצא במנעל פחות ביוה״כ ש״מ דלא נתגייר והוא משיב לו שאין מיכן ללמוד כלום שאפילו כשרים שבישראל שהן יראי שמים יוצאין במנעלים פחותים פי׳ קרועים. מיהו איני יודע כמה יהיה קרוע ויהיה מותר לצאת בו. ובבית יוסף בטור או״ח סי׳ תרי״ד כתב בתרומות הדשן סי׳ קמ״ט וכו׳ וראיה קצת דכתב א״ז (אור זרוע) ז״ל ונראה דמותר לצאת במנעל קרוע וכו׳. וכיון להאו״ז הנ״ל.

פ״ג ה״ב ולמה נקרא שמו רבינו הקדוש וכו׳. המאמר נמצא עוד בג׳ מקומות בירושלמי: לעיל בפ״א ובע״ז פ״ג ובסנהדרין פ״י. אבל בבבלי נמצא בשנוי רק פעם אחת בשבת קי״ח ע״ב. ובירושלמי זבחים הנדפס בימינו ד׳ ע״ז ע״א מביא כל המאמר וגורס: דתמן אמרין למה נקרא רבינו הקדוש וכו׳!

פ״ג ה״ב דאמר ר׳ חזקיה ר״א וכו׳. במדרש תהלים מזמור כ״ב מביא המאמר.

פ״ג ה״ב מר עוקבה מישלח וכו׳. בבבלי גיטין ז׳ ע״א בשנוים. ובתשובת הגאונים שערי תשובה סי׳ ל״ט שאלה ששאל רב נחשון בר ברכיה ז״ל מרבינו האיי ז״ל וכו׳ ובתלמוד ירושלמי מצינו דאיבעיא להו מהו לכתוב תרין תלת מילין מן פסוקא (כן בדו״ו אבל בדפוס זיטאמיר: מפסוקא) ופשט ממעשה דמר עוקבא וכו׳, וכן מובא השאלה באשכול (ה׳ ס״ת צד 53) וע״ש. ובספר חסידים סי׳ תשל״ד הגי׳ מור עוקבן וכו׳. ובר״אש מגילה פ״ב (דפוס ראשון) מר עוקבא שלח ליה לריש גלותא דהוה דמיך וכו׳. ועי׳ בחידושי הרמב״ן ובר״ן בגיטין ז׳ ע״א.

פ"ג ה"ב דמיך וקאים וכו'. בתוס' גיטין ז' ע"א ד"ה זמרא וראוי להחמיר בכיוצא דההוא בירושלמי דהוה קאים וכו'. ובטור או"ח סי' תק"ם ואסרו כל מיני שיר וכו' ודוקא למי שרגיל בכך כההוא דאיתא בירושלמי ר"ג הוא קאים ודמיך בזמרא (בזמרון) פי' בשכבו ובקומו היו מזמרין לפניו. ובאגודה גיטין סי' ט' וראוי להחמיר נמי אפי' בלא בתי משתאות כההיא דירושלמי דקאי ודמיך בזמרא שמתענג ביותר אבל לשמח חתן וכלה מותר וכו'.

פ"ג ה"ב אל תשמח וגו'. בשערי תשובה הנ"ל כנוסח הדפוס. אבל בספר חסידים הנ"ל אל תשמח אל גיל בעמים. וכן בתוס' גיטין ו' ע"ב ד"ה א"ר יצחק. ובתוס' מנחות ל"ב ע"ב ד"ה הא אל תשמח ישראל אל בעמים גיל. ובראש מגילה פ"ב ושלח לי' לישראל אל תשמח בעמים אל גיל.

פ"ג ה"ב זכר צדיק לברכה. וכן הוא בספר חסידים הנ"ל. וזהו כלשון הכתוב במשלי י' ז'. ונראה שצ"ל זכר לברכה צדיק. שר' אחא הפך לשון הכתוב.

פ"ג ה"ב ולא זכר יואש המלך. בתוס' מנחות ל"ב ע"ב ד"ה הא ולא זכר יואש המלך ולא כתב כדכתיב המלך יואש עכ"ל. ובאור זרוע ח"א סי' תקמ"ג ועוד אמר בירושלמי ר' זעירא (זעורה) כתב לא זכר יואש המלך ולא כתב המלך יואש משמע מהתם דבאגרת שלמא היו מקפידים שלא לכתוב בלא שרטוט. ובספר חסידים הנ"ל ולא זכר המלך יואש, ולפנינו בדברי הימים ב' כ"ד ולא זכר יואש המלך. ע"כ נראה גי' ספר חסידים.

פ"ג ה"ב ר' ירמיה משלח כתב לר"י נשייא. כס' חסידים הנ"ל ובתוס' מנחות ל"ב ע"ב ד"ה הא ובראש מגילה פרק ב' סי' ב' ליתא מלת נשייא. וגירסתינו תמוה קצת.

פ"ג ה"ב לשנוא את אוהביך. וכן בספר חסידים הנ"ל. ובתוס' מנחות הנ"ל לשנוא את אהוביך ולאהוב את שונאיך. ובראש מגילה הנ"ל לשנוא את אוהביך ולאהוב את שנאיך.

פ"ג ה"ב לשלשה ליטורין. בר"ן מגילה סי' אלף ע"ז ובירושלמי לא משמע הכי דגרסינן שלח ר' אבהו וכתב לו (להון) הרי (כבר) פייסנו לג' דילטורי' (ליטורין). ובסוף חידושי הר"ן למגלה (ירושלים תרמ"ד) ובירושלמי וכו' הרי פייסנו לג' לטורין. ובחידושי הר"ן לגיטין (ו' ע"ב) לשלשה ליטורין. ובפי' יפה מראה בירושלמי כאן: לשלשה דלטורין מלשינין דהיינו לטוב ילד וכו'. והיה לפניו כגי' הר"ן במגילה הנ"ל. ובחי' ריטב"א בגיטין (ז' ע"א) בירושלמי שלח ר"א וכתב לון הרי פייסנו ב' (ג) דלטורין (כגי' הר"ן). ובמעריך בירושלמי דמגילה פייסנו שלשה ליטורין לשון לעז הוא ופי' חכמי גוים ושם מפרש שמותם.

פ"ג ה"ב לטוב ילד וכו'. תרגום שמות היונים הנזכרים בירושלמי כאן לעברית. ראה גראטץ ח"ד העתקת שפ"ר ז"ל צד 377. ובס' אגדות אמוראי א"י ח"ב צד 95 מ"ש בזה הרב רב"ז פראפעססאר באכער נ"י.

פ"ג ה"ב תמר תמרורים. בר"ן הנ"ל אבל תמר תמרורית (תמרורים) וכו' ובקשו (ובקשנו) וכו'. ובחי' הר"ן גיטין הנ"ל תמר תמרורית בתמרורים היא עומדת וכו'. ועי' בר"ן סוף מגילה הנ"ל. ובתוס' מנחות ל"ב ע"ב ד"ה הא אבל תמר תמרורים וכו'. ובחי' הרשב"א בגיטין ו' ע"ב שלח ר' אבהו וכתב לון (להון) וכו' אבל תמר תמרורית וכו'. ובחי' הרמב"ן בגיטין שם ובירושלמי וכו' שלח ר' אבהו כתב לן וכו' אבל תמר תמרורי' בתמרוריה היא עומדת.

פ"ג ה"ב ולשוא צרף צרוף. וכן הוא בירמיה ו' כ"ט. וכן הוא ברמב"ן

ובר"ן

וברי"ן הנ"ל. אבל בר"ן סוף מגילה ולשוא צורף צרף. וכן הוא בחי' הרשב"א בגיטין ו' ע"ב. ובר"ן גיטין הנ"ל ולשוא צרף צורף. לעווי בערך מתק מעתיק ולשוא צרף צורף.

פ"ג ה"ב ר' מנא משלח וכו'. בשו"ת הגאונים שערי תשובה הנ"ל ור' מונא (מנא) נמי שלח כתב לר"א ראשיתך מזער ותשגא מאד אחריתך (ראשיתך מצער מאד תסגא אחריתך), ובסמ"ג עשין כ"ג (ד. רפ"ב) בירושלמי בפ"ב דמגלה משמע דאף באגרת שלומים צריך שירטוט שאומר מהו למכתב (מיכתיב) תרתין או תלת מילין מן פסוקא בלא שרטוט (ב' מלות ליתא) ומביא ראיה ר' מנא שלח (משלח) כתב לר' אושעיא ראשיתך מצער היה (ליתא) מאד שגא (תסגא) אחריתך משמע שהיה מהפך הפסוק מפני שלא שרטט. וכן הוא בתוס' גיטין ו' ע"ב ד"ה אר"י ובריטב"א שם. וכן נראה הגי' הנכונה כי במקרא איוב ח' ז' כתוב: והיה ראשיתך מצער ואחריתך ישגה מאד. ור' מנא הפך הלשון. ובר"ן מגילה הנ"ל ובתשב"ץ חלק א' סי' ב' ר' חייא (ר' מנא) מישלח וכו'. וכן הוא בחי' הר"ן גיטין הנ"ל. אולם בחי' הר"ן בסוף מגילה ר' מונא משלח וכו'. ובאור זרוע הנ"ל מיהו בירושלמי וכו' ומייתי ר' חגא (ר' מנא) משלח כתב לר' הושעיה ברבי (שמי) ראשיתך מצער הרבה (ליתא) מאד תשגא אחריתך. ובראו"ש מגילה פ"ב (דפוס ראשון) ר' מנא שלח כתב לר' אושעיה ראשיתך מצער היה מאד ישגא אחריתך. ובהגהת מימוני (ה' ס"ת פ"ז הט"ז) אמנם בירושלמי פרק בני העיר גרס ר' מנא שלח לרבי (ר' הושעיה) ראשיתך מצער מאד ישגא אחריתך. ובס' התרומה סי' קצ"ו מיהו בירושלמי איכא במגילה דשלח רבי פלוג (צ"ל פלוני) אחריתך מאד ישגא ולא רצה לכתוב בלא שרטוט ככתבו ואחריתך מאד ישגא. ובחי' הרשב"א בגיטין ו' ע"ב דהא בירושלמי במס' מגילה משמע דבכל ענין אסור דאמרינן התם מהו מכתב תרתין תלת מילין מן פסוקא ומייתי ר' מונא שלח כתב לר"א בר שימי וכו'.

פ"ג ה"ג אר"י לית כן. בתמים דעים להראב"ד סי' קט"ו זו הפסקא שאלו עליה בירושלמי אמר ר' יוחנן לית כאן (כן) בית הכנסת (ב' מלות חסרות בכל ההוצאות) מה אנן קיימין וכו' פי' זה שאמר בתחלה לית כאן בית הכנסת וכו' ע"ש. ובלקוטי הרמב"ן במגילה כ"ז ע"ב ונמצא בירושלמי על זה אר"י לית כן וכו' הוקשה להם כיון שאין מוכרים אותו א"א של רבים לרבים שלא להורידו מקדושתו תנאי זה למה וכו'.

פ"ג ה"ג ר' חייה בשם ר"י. בלקוטי הרמב"ן הנ"ל ולית להו דר' חייא בר בא (ב' מלות ליתא) דירושלמי אלא מתני' בבה"כ היא וכו'.

פ"ג ה"ג תפתר בס"ת. במאירי למגלה (ל"ו ע"ב) ובתלמוד המערב פירשו משנה זו בספר תורה וכו'. ועי' בתמים דעים וברמב"ן הנ"ל.

פ"ג ה"ד במשנה בית הכנסת שחרב וכו'. בילקוט מיכה תקנ"ב וכן שנו רבותינו בית הכנסת שחרבה (שהרב) אין מספידין בתוכה (לתוכו) ואין מפשילין לתוכה (לתוכו) חבלים. ובס' יראים הנדפס מכת"י סי' ת"ט מובאה המשנה בשנויים.

פ"ג ה"ד במשנה קפנדריא. לקמן בפרק זה ה"ד לעשותו בקפונדריא. ובפי' רבינו חננאל מגילה כ"ט ע"א פי' קפנדריא לשון יון כשתהיה חצר שיש לו שני פתחים וכו'. ועי' בערוך ערך קפנדר ב' (דפוס ראשון) ואם פירשת ממני לקפונדר וכו'.

פ"ג ה"ד הדא דאת אמר בביה"כ של יחיד כו'. בלקוטי, הרמב"ן סוף מגילה בירושלמי

בירושלמי אמתני' ועוד א"ר יהודה הדא דתימא בה"ב דיחיד וכו' משמע דבה"כ של יחיד יש בו משום קדושה.

פ"ג ה"ד ולא ישינין בהן. וכן הוא בתוספתא מגילה פ"ג. אבל בבבלי מגילה כ"ח ע"ב ליתא. ובתוס' בבא בתרא ג' ע"ב ד"ה ועייליה בתי כנסיות אין ישינים בהם לא שינת קבע ולא שינת עראי (ו' מלות ליתא) וכו'. ובמרדכי מגילה סי' תתכ"ט אין ישנים בהם מפרש ר"י וכו' ועל דא סמכינן לישן בב"ה כדי לשומרו.

פ"ג ה"ד ר' יוחנן מיקל לנשייא וכו'. כעין זה בשבת פ"ג ה"ב ר' מנא מיקל לנשייא דשטחן בגדיהון וכו'. ובברכי יוסף באו"ח סי' קנ"א בירושלמי וכו' אמרו ר' יוחנן מקל אלין נשיא וכו' ע"ש שהאריך בזה.

פ"ג ה"ד ריב"ל אמר בתי כנסיות ובתי מדרשות לחכמים ולתלמידיהם. בבבלי מגילה כ"ח ע"ב אמר רבא חכמים ותלמידיהם מותרין דאמר ריב"ל מאי בי רבנן ביתא דרבנן. ובסמ"ג עשין י"ט וכן אמר בירושלמי דמגלה ריב"ל אומר ב"כ וב"מ לחכמים ולתלמידיהם. ובשו"ת רשב"ש סי' רע"ד ומה שחלקו בין ת"ח לע"ה שחכמים מותרין וע"ה אסורין בירושלמי הוא מבואר שאמרו שם עפרא דבי כנישתא דספריא ותלמידהון וכו'. ובסמ"ק סי' ו' בירושלמי עפרא דבי כנישתא לספריא ולתלמידהון.

פ"ג ה"ד ר' חייה ר' יסא מיקבלין בגו כנישתא. בסמ"ג הנ"ל ר' חייא ור' דוסא (ר' יסא, וע"ד הטעות בין ר' דוסא ור' יוסי עי' אצו"ר סוכה צד 134) מתקבלין (מיקבלין) בבי כנישתא. ובס' זכרון תורת משה (ד' א') ר' חייא וד' אסא מקבילין וכו'.

פ"ג ה"ד אין (בד' זיטאמיר: אם) אתא בר נש גבכון וכו'. בשו"ת הרשב"א ח"ד סי' רע"ח וגרסינן בירושלמי ר' אמי מפקד וכו' פי' מלוכלך משוח וכו' ובלקוטי הרמב"ן (מגילה כ"ו ע"א) בירושלמי ר' אמי וכו' כלומר כיון שהוא אכסנאי ואין לו מקום מותר בת"ח. ובר"ן מגילה פ"ג סי' אלף צ"ב וגרסינן בירושלמי ר' אמי (אימי) מפקד לספריא אלו (אין) אתו (אתא) גביכון איניש מלוכלך (מלכלך) באורייתא) וכו' פי' מלוכלך משוח כלומר שיש לו קצת תורה וכו'. ובשו"ת רשב"ש סי' קצ"ב וגרסי' בירושלמי ר' אמי מפקד וכו' ופי' מלוכלך משוח כלומר שיש לו קצת תורה וכו'. ושם סי' רע"ד וגם אמרו בירושלמי ר' אמי מיפקד לספריא אין אתי איניש לגביכון מלוכלך באורייתא תהוו מקבלין ליה ולחמריה ולמאניה ופי' מלוכלך משוח כלומר שיש בו קצת תורה וכמו שאומרים עמי הארץ בכאן למי שיש לו קצת תורה פלוני יש בו ריח תורה וכו'. ובכפתור ופרח פרק מ"ד עוד ירושלמי ר' אמי מפקד לספרייא אי אתא וכו'.

פ"ג ה"ד לכנישתא דבית שאן. בכפתור ופרח פרק ז' ירושלמי פרק בני העיר ר"ב אזיל לבי כנישתא (לכנישתא) דבית שאן וכו' משוג ידו (וריגלוי) בגורנא (מן גורנה) דכנישתא וכו'.

פ"ג ה"ד מן גורנה. בד' קושטנטינא מן גו דנא. ואולי צ"ל מן גורגה מלשון גרגותה שפרושה באר. ובמעריך ערך גורבה בירושלמי דמגילה ד' ע"ד כך שמה ביוני ובערבי והיא אמבטי.

פ"ג ה"ה במשנה מקדימין לשעבר. בשאלתות וישלח מקדימין וקורין בפרשת שקלים.

פ"ג ה"ה ר' לוי וכו'. בשבלי הלקט השלם סי' קצ"ג ולמה מקדימין מר"ח אדר מפורש בירושלמי ה' לח בשם רשב"ל וכו'. ובכלבו סי' מ"ו ועוד אמרו

ז"ל טעם אחר במס' סופרים לפי שהיה גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שהמן הרשע היה עתיד לשקול וכו'.

פ"ג ה"ו במשנה ובמעמדות. בבה"ג (הוצאת מק"נ צד 225) ובשאלתות וישלח סוף סי' כ"ו וכן במס' סופרים פרק י"ז ה"ח (הוצאת ר"י מיללער ז"ל) ולמועדות. וגירסתינו ובמעמדות נפלאה מאד. ובפירש"י שעל הרי"ף לכל מפסיקין לכל המועדות מפסיקין וכו'. ובר"ן שם לכל מפסיקין וכו' אף המועדות בכלל וכו'.

פ"ג ה"ו אין מפסיקין בין פורים וכו'. מובא הירושלמי בפי' רבינו חננאל במגלה ל' ע"ב ובריי"ף מגלה סי' אלף צ"ח ובה' מגלה לרי"ץ אבן גיאת. ובאור זרוע ח"ב סי' ש"צ ירושלמי ר' בא בשם ר"ח בר אשי אין מפסיקין בין פורים לפרה וכו' ואיני יודע ההיא דר' בא בשם ר"ח בר אשי וכו'. וברוקח סי' רמ"א ירושלמי ר' אבא (בא) בשם ר' חייא אין מפסיקין וכו'. וכן מובא בשבלי הלקט השלם סי' קצ"ג ובאגודה סי' מ"ח בשנוים קלים.

פ"ג ה"ו בין פרה להחודש. במנהגי מהרי"ל (ד' ע ד ע"ב) וכן אמר רב אחא בר חנינא (ר' לוי בשם ר"ח ב"ח) אין מפסיקין בין פרשת פרה לפרשת החדש רק בין שניה לראשונה וכו' ע"ש.

פ"ג ה"ו בדין הוא שתקדום החדש לפרה וכו'. מובא הירושלמי בפי רבינו חננאל במגלה ל' ע"ב ובריי"ף מגלה הנ"ל ובאור זרוע הנ"ל ובסמ"ג עשין י"ט ובאבודרהם סדר הפרשיות (ד' צ"ו ע"ב) ובשבלי הלקט הנ"ל ובחי' דר"ן מגלה כ"ט ע"א וברש"י מגי"ה כ"ט ע"א ד"ה פרה ובפירש"י גיטין ס' ע"ב ד"ה ופרשת. ועי' בפירש"י סוכה כ"ה ע"ב ד"ה ואם ובקרית ספר להמאירי ד' מ"א ע"א בשנוים קלים. ובפסקי תוס' מגילה סי' ק"ט וע"ש. ובפרדס לרש"י סי' כ"א תנינן ר' לוי בשם ר"ח ב"ח אמר בדין הוא שתקדים פרשת החודש וכו' שהיא טהרתן של ישראל דתניא ובנבלתם לא תגעו ברגל שכן ישראל חייבין לטהר עצמם ברגל (י"א מלות אחרונות ליתא וכן הוא בשם הירושלמי בתשובות של רש"י בחפש מטמונים סי' כ"ח בשם ר' יצחק בר' יהודה. וקצת מהברייתא בת"כ שמיני פרק ד'). ושם בפרדס בלקוטים ד' כ"ט ע"ב כך מפורש במס' מגלה ירושלמית ר' לוי בשם ר' אחא (צ"ל בשם ר' חמא, כי ר' לוי יאמר תמיד בשמו עי' אצוו"ר סוכה צד 83) בר"ח וכו'. ובמנהגי מהרי"ל (ד' ע"ד ע"ב) אמר ר' לוי בשם ר' ירמיה בר חנינא (עי' מבוא הירושלמי צד ק"ח מ"ש על ירמיה בר חנינא ולעיל במס' זו צד 46 כמה ר' ירמיה היו) בדין היה שיקדם פרשת החדש לפרשת פרה אדומה (ליתא) וכו' אלא קודמין טהרתן של ישראל דהניא בנבלתם לא הגעו ר"ל ברגל שכל ישראל חייבין לטהר עצמן ברגל.

פ"ג ה"ו שבאחד בניסן הוקם המשכן וכו'. ס"ע פרק ו'. ובתשב"ץ ח"ב סי' ע"ב דהא קי"ל דבר"ח ניסן הוקם המשכן ובשני נשרפה הפרה כדאיהא בירושלמי וכו'.

פ"ג ה"ו ולמה פרה קודמת וכו'. באבודרהם הנ"ל ולמה אמרו תקדים פרה אדומה מפני שהיא טהרתן של ישראל פי' מטומאת מת כדי שלא יהיו נדחין לפסח שני.

פ"ג ה"ו ירמיה ספרא שאל לרב ירמיה. בברכות פ"ד ירמיה ספרא שאל לרבי ירמיה. ובתענית פ"ד ה"א ירמיה ספרא שאל לרב ירמיה.

פ"ג

פ"ג ה"ו יצחק סחורה שאל לר' יצחק. וכן בתענית הנ"ל. אבל בברכות פ"ד יצחק סחורא שאל לר' יצחק. ובמס' סופרים פי"ב ה"ז ר"י סחורה שאל את ר' יצחק נפחא (ליתא, ועי' באצוי"ר שבת צד 6, ובסוכה צד 144).

פ"ג ה"ו מטי בה בשם ר' אבודמא דחיפה וכו'. בבבלי מגילה כ"ט ע"ב ורב דימי דמן חיפא אמר קרו תלתא בחנוכה וחד בר"ח. ובשאלתות סי' כ"ו ור' אבדימי דמן חיפא אמר וכו'.

פ"ג ה"ו ולא שבעה קרויין אינון. בברכות פ"ד בר שלמיה (שילמיא) ספרא שאל לרבי מנא וכו' ולא שבעה אינון קורין וכו' שאילתינהו לספרא (ב' מלות חסרות במגלה כאן) א"ל והדא שאלתא (שאילתיה) דספר (בתענית פ"ד ה"א בדפוסי זיטאמיר קראקא וקראטשין בט"ס: שאלתא דספק). ובמעריך ערך קר ובתענית ירושלמי ד' ס"ז סע"ג ולא שבעה קרויין אינון.

פ"ג ה"ז במשנה בפסח קורין וכו'. כל המשנה במס' סופרים פי"ז ה"ו.

פ"ג ה"ז אית תניי תני בחדש השלישי וכו'. בבבלי מגלה ל"א ע"א אחרים אומרים בחדש השלישי וכו' והאידנא דאיכא תרי יומא עבדינן כתרוייהו.

פ"ג ה"ז ושאר כל ימות החג וכו'. בספר המנהיג (צד 2 ד. ברלין) ובמגלה פרק בני העיר בירושלמי ושאר כל ימות החג קורין בקרבנות החג ללמדך (כן הוא בסמוך בירושלמי) שאין העולם עומד אלא על התורה וכו'.

פ"ג ה"ז ושלשתן בפסוק אחד וכו'. במגן אבות להרשב"ץ (פ"א משנה ג') ובירושלמי מפורש במס' מגלה ותענית כי על אלה הדברים נברא העולם וסמיך אותם על המקרא שנאמר ואשים וגו' זו תורה (תלמוד תורה) וכו' לציון עמי אתה אלו ישראל (ב' מלות ליתא) וכו'. וכן מביא הירושלמי בילקוט המכירי תהלים מזמור ל"ז אות י"ג וע"ש ובילקוט שמעוני ישעיה ר' תע"ה מירושלמי תענית ר' יהושע דסכנין בשם ר' לוי (ו' מלות חסרות בירושלמי מגילה כאן ותענית פ"ד ה"ב) שלשתם בפסוק אחד וכו' ע"ש.

פ"ג ה"ז שנקראו ישראל ציון וכו'. בארחות חיים ה' הפ"ה סי' פ"ב ופי' אלהיך ציון זהו ישראל כדאיתא בפסיקתא א"ר יוחנן (אר' חנינא בר פפי) חזרתי על כל המקרא ולא מצאתי ישראל שנקראו ציון עד שמצאתי וכו'.

פ"ג ה"ז ושלשתן בפסוק אחד וכו'. במנהיג (צד 3) כמו ששנינו בפרקי אבות ובפרק בני העיר בירושלמי נעשו הדין נעשה שלשתן ושלשתן בפסוק אחד אמת וגו'. ובמגן אבות להרשב"ץ (פ"א משנה ט"ז) שנאמר אמת וגו' במשניות מדויקות אין כתוב בהם פסוק זה וכו' אבל בירושלמי מס' מגלה הוא שאמרו תמן תנינן רשב"ג אומר וכו' א"ר מנא וכו' ע"ש. ובילקוט המכירי זכריה (צד 71 הוצאת גראינופ) אמ"ר יהושע (ג' מלות ליתא) ושלשתן וכו' וכן בירושלמי דמגילה עכ"ל. ובילקוט שמעוני זכריה הקע"ד מובא המשנה דאבות בשנוי.

פ"ג ה"ח במשנה בתעניות ברכות וקללות. במס' סופרים פי"ז ה"ז ובתעניות של ט' באב ושבע אחרונות של עצירת גשמים ברכות וקללות אבל תעניות בויחל משה ועי' ברא"ש מגילה בסוף המס' ובאגודה סי' נ' בשנוים ועי' ברוקח סי' רי"א. ובאו"ז ח"ב סי' תי"ו ירושלמי שילהי פ"ב (תעניה פ"ב המ"ו) במה קורין ר' יוסי אומר ברכות וקללות שבמשנה תורה ועכשיו אין אנו קורין אלא ויחל משה וכו' עכ"ל הירושלמי. ומן המלות שבמשנה תורה אין בירושלמי בתענית שם ובפ"ד ה"א ובברכות פ"ד ה"א וזה הוספה מאיזה מגיה. ובאו"ז ח"ב סי' תס"ו מובא הירושלמי כגרסתינו. ובה' שמחות למהר"ם בר' ברוך סי' ה' אבל לזה לא

שמעתי

שמעתי טעם למה אנו קורין ויחל בתעניות דלא כתלמיד שלנו ועל מה אנו סומכים ועי' אצוי"ר בשבת צד 156 .

פ"ג ה"ח אר"ח בר גמרא וכו'. בקהלת רבה פ"ח פסוק אל תבהל מפניו מביא המאמר בשנוים וז"ל ר"א בר גמדא פתח מוסר ה' בני אל תמאס תני הפותח פותח בדבר טוב והחותם חותם בדבר טוב דתנינן בברכות קורא ומפסיק בקללות אינו מפסיק אלא אחד קורא את כולן מוסר ה' בני אל תמאס וגו' משום עמו אנכי בצרה וכו' ע"ש ובדברים רבה פ"ד. ובארחות חיים ה' קריאת ס"ת סי' ז' מביא כל זה בשם הירושלמי. ובנחלת יעקב (בפי' למס' סופרים פי"ב ה"א) ובירושלמי דמס' מגילה תניא הכי בהדיא כתיב עמו וכו' ולפנינו ליתא. (הרב ר' יעקב נוימבורג בעל נחלת יעקב חי באשכנז ומת לערך שנת ת"ק. וכפי שנראה מכאן ולקמן בהלכה זו ועוד באיזה מקומות לעיל, היה לפניו ירושלמי בנוסח משונה משלפנינו).

פ"ג ה"ח קוצים קוצים. במנהיג (צד 72) נהגו כל ישראל שלא להפסיק לא באלו ולא באלו וכו' וטעם שאין מפסיקין בהן מפורש בירושלמי ובמס' סופרים מוסר ה' בני אל תמאס ואל תקוץ בתוכחתי אל תעשם קוצים קוצים וכו'. ובערוך ערך קץ בפרק בני העיר וכו' ואל תקוץ בתוכחתו אל תעשם קוצים קוצים פי' ענין חתיכות אלא כולן ביחד. ובפירש"י מגלה ל"א ע"ב ד"ה אל ובמס' סופרים יליף לה מסיפיה דקרא ואל תקוץ בתוכחתו אל תעשו קוצין קוצין פסקים פסקים לשון קציצה עכ"ל ועי' סופרים פי"ב ה"א. והנה רש"י הביא בפי' למגלה איזה פעמים הירושלמי וגם לעיל בד' כ"ט ע"א הביא הירושלמי וכאן הביא בשם מס' סופרים ולא בשם הירושלמי? וכן בס' לקט יושר (צד 55) מביא זה בשם מס' סופרים ולא מהירושלמי.

פ"ג ה"ח לוי בר פאטי וכו'. בדפוס ויניציא וקראטאשין בר פסתי. ובד' קושט' וקראקא בר פכתי. ובמס' סופרים פי"ב ה"ג בר פאטי. ובסדר הדורות (צד 260) בר פנתי. ובבבלי מגלה ל"א ע"ב לוי בר בוטא (עי' דקדוקי סופרים) הוה קרי וקא מגמגם קמיה דרב הונא וכו'. ובארחות חיים ה' קריאת ס"ת סי' ז' בשם הירושלמי לוי בר פנטאי קרא קדם רב הונא ומגמגם א"ל השמיע קולך דלית אינון קללות תוכחות אינון מוסר ה' בני אל תמאס עכ"ל ולפנינו ליתא.

פ"ג ה"ח אלא קללות שבתו"כ וקללות שבמשנה תורה. וכן הוא להלן בשם ריב"ל. וכן הוא בארחות חיים הנ"ל. אבל בבבלי מגלה ל"א ע"ב אמר אביי לא שנו אלא בקללות שבתורת כהנים אבל קללות שבמשנה תורה פוסק מ"ט הללו בלשון רבים אמורות ומשה מפי הגבורה אמרן וכו'. ובכסף משנה ה' תפלה פי"ג ה"ז וכתב עוד (הר' מנוח) דבירושלמי סוף פרק בני העיר גרסינן במנהגינו לקרות הקללות בגמגום אבל של משנה תורה אין צריך לגמגם עכ"ל וזה ההיפך מנוסחתינו. וכן לא היה זה בהירושלמי לפני האבודרהם (סדר הפרשיות ד' צ"ב ע"ג) וז"ל ונהגו שלא להפסיק וכו' וקללות שבתורת כהנים ושבמשנה תורה אלא אחד קורא אותם ואע"ג וכו' ויש סמך למנהגינו מדאמרינן בירושלמי דמגלה פ' בני העיר אין לך טעון ברכה לפניו ולאחריו וכו' וקללות שבתו"כ וקללות שבמשנה תורה עכ"ל הרי שהיה לפניו הנוסח כמו שהוא לפנינו.

פ"ג ה"ח ר' יונתן וכו'. בארחות חיים ה' קריאת ס"ת סי' י' ירושלמי ר' יונתן דגרבתא (ספרא דגופתא, ובד' קושט' דגופתה, ובמס' סופרים פי"ב ה"ד (הוצאת מיללער) דגופתיה) וכו'. ובמנהיג (צד 72) ובירושלמי דמגילה וכו'

ר'

ר' יונתן זעירה (ליתא) וכו'. ובאשכול (ח"ב צד 59) וה"ג בירושלמי ר' יהונתן נחת וכו'.

פ"ג ה"ח חמא לבר אבינה ספרא, וכן בדפוס קושטנטינא. וכן הוא בארחות חיים הנ"ל, ובמנהיג הנ"ל חנוא לר' אבינא ספרא, ובאשכול הנ"ל חמא לרב אבונא קרי וכו'. וכן הוא במס' סופרים הנ"ל חזא לר' אבינא ספרא.

פ"ג ה"ח אני לא שמעתי נראין דברים בעשרת הדיברות. בארחות חיים הנ"ל נראין הדברים בי' הדברות. ובמנהיג הנ"ל ואשתאלית (ואישתאל) לר' סימון וכו' אר"א אם (ליתא) אני לא שמעתי אלא (ליתא) נראין הדברים בעשרת הדברות, ועי' באשכול הנ"ל.

פ"ג ה"ח תומנתי פסוקיא וכו'. ברמב"ם ה' תפלה פי"ג ה"ו שמונה פסוקים שבסוף התורה מותר לקרות אותם בביה"כ בפחות מעשרה וכו'. ובהשגות הראב"ד שם ל.. שמענו דבר זה וכו' ומה שאמרו (במנחות ל' ע"א) יחיד קורא אותן לומר שאינו מפסיק בהן והכי איתא בירושלמי עכ"ל. ובארחות חיים ה' קריאת ס"ת סי' י' ירושלמי וכו' ר"' בר בון בשם רב אמר (ג' מלות ליתא, וגם במנחות הנ"ל: בשם רב) תמניא פסוקים אחרונים שבמשנה תורה טעונים ברכה לפניהם ולאחריהם לפי שאין מפסיקין אלא יחיד קורא אותם (ז' מלות אחרונות חסרות בכל ההוצאות) שמעינן מהכא האידנא דנהגינן אנן שיקרא יחיד שירת הים וי' הדברות וח' פסוקים שבסוף התורה על הא שמעתא סמכינן עכ"ל. ולעיל שם בארחות חיים ריש סי' י' ח' פסוקים שבסוף תורה וכו' קורין אותן בבית הכנסת ואפי' בפחות מי' וכו' מותר ליחיד לקרותן שהרי נשתנו, ובאשכול (ח"ב צד 59) ירושלמי וכו' תמניא פסוקי וכו' לפי שאין מפסיקין בהן ויחיד קורא אותן. שמעינן מהכא דינא האידנא דכל א' פותח וחותם בברכה דיחיד קורא אף הני קללות שבמשנה תורה וכו', ובמנהיג (צד 72) ובירושלמי וכו' ר' יוסי בר' אבין בשם רב (כגי' הארחות חיים הנ"ל) תמנתא פסוקים אחוראין וכו' לפי שאין מפסיקין בהן אלא יחיד קורא אותן וכו'. מזה נראה שלהראב"ד היה הנוסח בירושלמי כנוסח הדפוס. ולהרמב"ם היה הגי' כמו שהיה לפני האשכול הארחות חיים והמנהיג. וקצת מהלכה זו נמצא במס' סופרים פי"ב ה"ו. ועי' בר"ן מגילה סי' אלף ק"כ פי' רבינו משולם בר"ק ז"ל יחיד קורא אותן שאין ש"צ קורא עמו וכו' ע"ש.

פ"ג ה"ח לכן צריכה ר"ח וכו'. בנחלת יעקב (במס' סופרים פי"ב) ומשני בירושלמי לא (לכן) נצרכה בר"ח שחל בשבת שאז האחרון קורא בפרשת ר"ח וכו'.

פ"ג ה"ח שירת הלוים וכו'. מס' סופרים פי"ב ה"ח. ובכת"י בירחון אנגלי (משנת 1896 צד 704) ובאגדתא דקהלת (ליתא) אמרי ר"י ביר' אבון בשם ר' (ב' מלות ליתא) שירת הלויים אין פוחתין אותה מששה קריות (קריאיות) ומהו (ליתא) סימנא וכו', ועי' בארחות חיים ה' קריאת ס"ת ס' ח' ולעווי ערך קרא.

פ"ג ה"ח שירת הים ושירת דבורה. בבבלי מגלה ט"ז: כל השירות וע"ש.

פ"ג ה"ח נכתבין אריח. בכת"י בירחון אנגלי הנ"ל (צד 704) ובפרק בני העיר פיישו בני מערבא וכו' נכתבין (כצ"ל) אורית (אריח) ע"ג לבינה ולבינה ע"ג אוריה (אריח) עשרת בני המן ומלכי כנען נכתבין אוריח על גבי לבינה וכו'.

פ"ג ה"ח דכל ביניין דכן לא קאים. בד' קושטנטינא דכל בניין הכן לא קאים, ובמס' סופרים פי"ג ה"ג דכל בניין דכן. (ובנוסח הנדפס מכבר: כדון). ובס' הבריתות לר"ש מקינון (בית שלישי) סי' ב' ואבן על גבי אבן לאו בנין

הוא

הוא דהכי לא קאים כדאיתא בירושלמי גבי לבינה ע"ג אריח בטינא (ביניין ואולי צ"ל בס' הכריתות: בטינרא) דהכי לא קאים וכל שכן דאריח ע"ג אריח ולבינה ע"ג לבינה עכ"ל.

פ"ג ה"ח מאי כדון וכו'. בסופרים הנ"ל (הוצאת מיללער) מאי כדין (דכן) למצוה ולא לעכוב. ובכת"י בירחון הנ"ל מה היא כדון למצוה לעיכוב פי' עד כען שמענו שזאת התקנה צריכה שתהא בענין הזה למצוה ועדיין צריכין אנו לשאל אם כתב בדאיעבד שלא כדרך הזאת מאי מעכב את המצוה או אינו מעכב עכ"ל.

פ"ג ה"ח לר"ח ב"א דרב הושעיה. בד' קושטנינא אמר ליה ר' חנניא נהיר את וכו', ובבה"ג ה' סופרים בשנויים. ובילקוט אסתר (בדפוסים הראשונים) סי' אלף נ"ט ויש אומרים (כוונתו להירושלמי) עשרת בני המן ומלכי כנען וכו' למצוה או (ליתא) לעכב אמר ר, יוסי בר חנינא בר אחוי דר"ה וכו'. וכן הוא בילקוט יהושע ר' י"ב. וכבר העיר על הילקוט בעל סדר הדורות. ובנחלת יעקב (בפי' למס' סופרים פי"ב ה"ד) מובא הירושלמי בשנוים קלים.

פ"ג ה"ח א"ר לר' חנניה. בסופרים הנ"ל אר' יוסי (ליתא) לרב חנינא בר אחוי של רב הושעיה וכו'. ובכת"י בירחון הנ"ל אמר ר' יוסי לר"ח ב"א דר"ה נכיר (נהיר) את כד (בדפוסי זיט' וקראטאשין בט"ס: כדי) וכו'. וכעין זה בתענית פ"א ה"ב א"ר יוסה לר' חנניה אחוי דר"ה וכו'. ועי' מבוא הירושלמי להגרז"פ ז"ל צד פ"ח שלא ראה גי' זו. וכהלשון הזה נמצא עוד בירושלמי פסחים פ"ב ה"ב אמר ר' יוסי לר' פנחס נהיר את כד וכו'. ובנזיר פ"ו ה"ג יבכתובות פ"ה ה"ה אמר ר' יוסי לר' יעקב בר אחא נהיר את דהויתון וכו'.

פ"ג ה"ח עבר ר' בא בר זבדא ושאלנן ליה. הגרז"פ ז"ל (בד' פ"ט) רצה להגיה כאן ר' בא בר ביזנא. ואני הראיתי במקום אחר כי שני ר' בא בר זבדא היו. א' בדור השני, והב' בדור השלישי. ובירושלמי ע"ז פ"ב ה"ז ר' בא בר זבדא ר' שמואל בר רב יצחק בעי וכו'. ובסנהדרין פ"י ה"א ר' בא בר זבדא בעי קומי ר' זעירא מהו ליתן וכו'. ובירושלמי קדושין פ"ד ה"ב דאמר ר' אבא אחוי דר' יהודה בר זבדי וכו'. ונראה שזה ר' אבא ב"ז השני ובעל דורות הראשונים ח"ב ד' קל"ד לא ידע זה ובדברינו יסורו הקושיות שהקשה.

פ"ג ה"ח בשם רב לעיכוב. בכת"י הנ"ל ואמר בשם רב לעיכוב ושמעינן מיהא שמעתא שאם שינה בשירת הים ובשירת דבורה ובבני המן ובמלכי כנען פסל ומעכב המצוה ואיתא נמי באגדה דקהלת רבתי (לפנינו ליתא). ובמרדכי מגלה סי' תש"צ בירושלמי בעי כדון לעכב או למצוה ומסיק לעכב. (והמרדכי מובא בב"י בטור או"ח סי' תרצ"א) ובאגודה סי' י' ובעי בירושלמי על עשרת למצוה או לעכב. ולשון הגהת מימוני ה' מגילה פ"ב אות פ': מספקא לראבי"ה אי למצוה או לעכב, ע"כ צריך תיקון ונראה שצ"ל מספקא לירושלמי.

פ"ג ה"ה בנפיחה אחת ועשרת בני המן עמהן. בילקוט יהושע ר' י"ב ר"ח בריה דר' אחא (אדא) וכו' בנשימה (בנפיחה) אחת ועשרת בני המן עמהם. וכן הוא בטור או"ח סי' תר"צ וע"ש בבית יוסף ובבית חדש. ובשלטי הגבורים סביב הרי"ף מגלה סי' אלף ע"ג ירושלמי וצריך לאומרן בנפיחה אחת ועשרת (בני המן) עמהם.

פ"ג ה"ח איש בראש דפא וכו'. גירסאות שונות בזה. א) בטור או"ח סי' תרצ"א ובמרדכי מגלה סי' תשצ"ח ובאבודרהם (הפלת פורים ד' ס"ג) ואמרינן בירושלמי אמר ר"י בר אבין (בי ר' בון) צריך שיהא איש בריש (בראש) דפא

ואת

ואת בסופה (שכן הוא) שנוץ ונחוץ (ונחת) כהדין קנטירא (קונטרה) והכי איתא במס' סופרים. ובר"ן מגילה סי' אלף ע"ג גרסי' בירושלמי צריך שיהא איש בראש דפא ואת בסופה. וכן מובא מהירושלמי בשבלי הלקט השלם סי' קצ"ז ובשלטי הגבורים מגלה סביב הרי"ף סי' אלף ע"ג. ובאגודה סי' י"א בירושלמי עשרת בני המן צריך שית שיטין (ג' מלות ליתא) איש בראש דפא ואת בחוף (צ"ל בסוף) דפא. ב) במס' סופרים פי"ג ה"ו צריך שיהא איש בראש דפא בששה (נראה שהכוונה למ"ש האגודה הנ"ל שית שיטין) עשרת (ואת) בסוף דפא וכו'. וכן מובא ממס' סופרים כהנ"ל בהגהת מימוני ה' מגלה פ"ב אות ע' ובסמ"ג ה' מגלה ובאור זרוע ח"ב סי' שע"ג ובתשב"ץ ח"ג סי' רע"ג ובס' ארח והוה נתיב י' חלק ב' ועוד בספרים קדמונים. וכן מובא הירושלמי בבית יוסף בטור או"ח סי' תרצ"א וז"ל ירושלמי אר"י בר בון צריך שיהא איש בריש דפא ואת בסופה עשרת בסוף דפא (ג' מלות ליתא) וכו' וכתב בה"ג וכו' והלא אמרינן שעשרת בסוף דפא אלא בראש שטה וכו'. וזהו מסמ"ג הנ"ל, ובתוס' הרא"ש מגילה ט"ז ע"א ובירושלמי יש דאיש בראש השיטה ופרשנדתא בראש השיטה האחרת ואת כולם זה על זה כעין אריח ע"ג אריח וכו'. ובפסקי תוס' מגילה סי' ל' איש בראש הדף ואת בסוף השיטה הראשונה עשרת בסוף הדף וצריך לכתוב בי"א שיטין. לעווי בערך קונטרה מעתיק כגי' הדפוס.

פ"ג ה"ח שניץ ונחת כהדין קונטרה. עי' לעיל. ובתניא סי' ל"ט (דפוס ראשון) ירושלמי וכו' שניץ ונחיץ (פי' נחצה לב' הצאין) כהדין קינטרא (פי' מטה ושבט של בנאין) עכ"ל עם המוסגר. ועי' בטור או"ח סי' תרצ"א ובבית יוסף שם, ובמ"ש באהבת ציון וירושלים בבלאים צד 84.

פ"ג ה"ח רב אמר וכו'. ב"ר פמ"ט ומדרש אסתר פ"י.

פ"ג ה"ח צריך לאמר ארור המן ארורים בניו. לפני הראשונים היה כאן המאמר יותר שלם. בתוס' מגלה ז' ע"ב ד"ה דלא בירושלמי ארורה זרש ברוכה אסתר ארורים כל הרשעים ברוכים כל היהודים (י' מלות ליתא. ובמס' סופרים פי"ר ה"ו ברוך מרדכי ברוכה אסתר ברוכים כל ישראל ורב אמר וכו'. וכן הוא בפסקי תוס' מגילה סי' י"ט. ובטור או"ח סי' תר"צ ירושלמי וכו'. ובהגהת מימוני מגלה פ"א אות ז' ירושלמי רב אמר וכו' כנוסחתינו. ובאבודרהם (תפלת פורים ד' ס"ג ע"ד) ואומרים בירושלמי שצריך לומר קריאת (צ"ל אחרי קריאת) המגלה ארור המן ברוך מרדכי ארורה זרש אשתו ברוכה אסתר ארורים כל הגוים ברוכים כל ישראל. וכן הוא בשם הירושלמי בתוס' הרא"ש למגילה ד' ז' (בס' מגדנות נתן). ובס' ארח וחוה נתיב י' חלק ג'. ובר"ן מגלה סי' אלף ע"ג גרסינן בירושלמי רב אמר צ"ל ארור המן ארורים בניו ברוך מרדכי ברוך אסתר וכו'. וכעין זה בשם הירושלמי בס' מלמד התלמידים (פ' זכור). ובמנהיג (צד 42) ובמאירי מגלה ט' ע"א ובאגודה סי' כ"ה ובמרדכי מגלה סי' תת"ד בשם מס' סופרים.

פ"ג ה"ח א"ר פנחס וכו'. בהג"מ מגלה פ"א אות ז' א"ר תנחום וכו'. ובס' חסידים (הנדפס מכבר סי' תש"צ) א"ר יוחנן.

פ"ג ה"ח ר' ברכיה ר' ירמיה וכו'. במדרש שמואל פ"א אות ב' בשנויים וע"ש בהערות הרב רש"ב ז"ל. וכן הוא במס' סופרים פי"ד ה"ז. ובשבלי הלקט השלם סי' ר' ירושלמי ר' ברכיה ור' חלבו בשם ר"ש בר נחמן (ז'

מלות

מלות ליתא) וכו' ע"ש ובמ"ש באגדות אמוראי א"י ח"א צד 82 הערה 2.

פ"ג ה"ח הוה אמר נבוכדנצר שחיק עצמות וכו'. בתניא (מאנטובה רע"ד) סי' מ' ירושלמי וכו' היה אומר נבוכד נצר שחיק עצמות ולמה לא הוה אמר כן בירמיהו (ו' מלות אחרונות חסרות) אלא כי כל נבוכד נצר שבירמיהו היה חי וכו'. וכנראה שכשקרא ר' יונתן הפסוק אשר הגלה נבוכדנצר היה קורא השם נבוכדנצר בשתי מלות נבוכד נצר שלא להוציא מפיו שם רשע בשלימות, וכגי' התניא הנ"ל כן הוא במנהיג צד 42 ע"ש. שוב ראיתי במדרש אסתר פ"ו פסוק אשר הגלתה (בד' קוסטנטינה רע"ב) כי גם שם הגי' כגי' התניא והמנהיג. וכן הוא במס' סופרים פי"ד בש"ס אמשטרדם ת"י. ובש"ס החדשים גם בד' ווילנא תרנ"ז הגי' נבוכדנצר במלה אחת וכן הוא בתניא ד' לייפציג. (ומ"ש במס' סופרים פ"ה הי"א בין השמות שאינן נחלקין השם נבוכדנצר הוא רק בכתיבת השם הזה). ולפלא שכקריאת ר' יונתן מצינו בירושלמי ברכות פ"ד ברו"ו 7. 4. 57. שנער שהעמידה שונא ועד להקב"ה ואי זה זה נבוכד נצר הרשע. ובדפוסים אחרונים בירושלמי שם הגי' משובשת.

פ"ג ה"ח אית תניי תני עולה להם מן החשבון וכו'. בבבלי מגלה ל"א ע"ב מחלוקת ר' מאיר ור' יהודה.

פ"ג ה"ח בשם שמואל הלכה וכו'. בבבלי אמר ר' זירא הלכה מקום שמפסיקין בשבת שחרית וכו'. ובפי' רבינו חננאל שם אמר שמואל מקום שמפסיקין וכו'.

פ"ג ה"ח אית תניי תני פותח ורואה וכו'. בבבלי מגלה ל"ב ע"א מחלוקת ר' מאיר ור' יהודה וע"ש. ובמס' סופרים פי"ג ה"ח נחלקו בה שני התנאים חד אמר פותח ורואה וגולל ומברך וכו'.

פ"ג ה"ח ר' זעירא וכו' רב מתנה בשם שמואל הלכה וכו'. בבבלי הנ"ל אמר ר' זירא אמר רב מתנה הלכה פותח ורואה ומברך וקורא ולימא הלכה כר"י וכו'. ובשו"ת הרשב"א חלק ה' (ליוורנו) סי' י' וכן אמרו בירושלמי דגרסינן התם ר' זעירא (זעירה) ור' (ליתא) אבא בר ירמיה ורב (רב) מתנה בשם שמואל הלכה כרב דימי (ב' מלות אחרונות ליתא, ורב דימי נזכר בירושלמי רק במקומות מעטים) שאומר פותח ורואה וכו'.

פ"ג ה"ח ומ"ט ובפתחו וגו'. ברא"ש סוף מגלה בירושלמי מפרש ובפתחו עמדו וכו'. ועי' בשו"ת הרשב"א הנ"ל ובמאירי בסוף מגילה.

פ"ג ה"ח במה גידלו וכו'. במס' סופרים פי"ג ה"ח רב אמר גדלו בשם המפורש ור"י אמר וכו'. וכן העתיק הירושלמי בס' זכרון תורת משה (ח"ב ד' ב' ע"ב) ועי' אהבת ציון וירושלים בברכות צד 175 מ"ש שם.

פ"ג ה"ח רב מתנה אמר בברכה גידלו. בבבלי יומא ס"ט ע"ב ורב מתנא אמר האל הגדול הגבור והנורא וכו'.

פ"ג ה"ח ולמה לא אמר נורא וכו'. בתו"י ביומא ע' ע"א ד"ה שאילמלא ומיהו אומר רבי דבירושלמי דמגילה משמע דאילמלא מוראו קאי אדניאל ואילמא גבורתו קאי אירמיה דאמר התם ירמיה אמר אין נורא אלא בבית המקדש וכו' ע"ש שנוים.

פ"ג ה"ח אר"י בר לעזר וכו'. בילקוט המכירי תהלים מזמור י"ט בשנויים.

פ"ד ה"א במשנה עומד ויושב. במתניתא דבני מערבא עומד יושב. וכן בפי' המשניות להרמב"ם. ובמאירי למגלה עומד ויושב ר"ל עומד או יושב כלומר הדבר תלוי ברצונו וכו'. ובהרא"ש ור"ן הגי' הקורא עומד ויושב יצא.

פ"ד

פ"ד ה"א במשנה שלא לברך. במתניתא דב"מ ושלא נהגו (ליתא) לברך. וביראים הנדפס מכת"י סי' רס"ח תנן מקום שנהגו לברך אחריה (ליתא) יברך.

פ"ד ה"א במשנה ובשבת במנחה וכו' ואין מפטירין בנביא. במאור בפ"ב דשבת ונשאלה שאלה מלפני רבינו האי ז"ל על הא דאמר וכו' המפטיר בנביא במנחה וכו' דשמעינן מינה דאיכא נביא בשבת במנחה ובמס' מגילה תנן בשבת במנחה קורין שלשה ואין מפטירין בנביא קשיא אהדדי והשיב כי מקומות יש ומנהגות חלוקות הן ועדיין יש בפרס ומדי ובשאר מקומות הפטרות ידועות בשבת במנחה לכל השנה כולה אלו דברי הגאון ז"ל וכו'. ועי' ברש"י שבת כ"ד ע"א. ובריטב"א במגילה (כ"א) הא דתנן שאין מפטירין בשבת במנחה לא שיש אסור בדבר אלא שאין חייבין בכך והדבר תלוי במנהג וכן כתב רה"ג ז"ל בתשובת שאלה שמנהגות תלויות יש וכו'.

פ"ד ה"א הא בתחילה לא וכו'. ברמב"ם ה' מגלה פ"ב ה"ז קראה עומד או יושב יצא ואפילו בצבור. ובמגיד משנה ובלחם משנה זכרו ירושלמי דילן. ובטור או"ח סי' תר"צ ובשלטי הגבורים סביב הרי"ף מגלה סי' אלף קי"ג וטור כתב משמע בדיעבד אבל לכתחלה לא יקרא יושב ובירושלמי קאמר דאפילו לכתחלה ומיי' כתב אבל לא יקרא לכתחלה וכו' ובתלמוד א"י מפרש שאפי' לכתחלה מותר לקרות מיושב וכן נראה בעיני וכו'. ובאגור ה' פורים ובירושלמי קאמר אפי' לכתחלה נמי וכו'.

פ"ד ה"א מעשה בר' מאיר וכו'. במרדכי מגלה סי' תתל"ב וראיה מדהניא בתוספתא דמגלה (פ"ד) ומייתי לה בירושלמי מעשה בר"מ וכו' ע"ש. וכן מובא הירושלמי במאירי למגלה ד' כ"ב ע"א.

פ"ד ה"א זה קורא וזה מברך וכו'. הראשונים מספקים במ"ש וזה מברך אם קאי אברכה ראשונה או שלאחריה. בהגהת אשרי מגלה פ"ג סי' א' ושפיר דמי שראובן יברך בין מלפניה בין מלאחריה ושמעון יקרא והכי איתא בתוספתא עכ"ל. וזהו מאור זרוע חלק ב' סי' שע"ט. ובמרדכי רה"ש סי' תשכ"א ראבי"ה כתב דבענין התקיעות שרי להסיח וכו' ורשב"ט הביא ראיה מתוספתא דמגלה מעשה בר"מ וכו' ופריך עלה בירושלמי זה קורא וזה מברך וכו'. וכי היכי דהשומע כעונה ה"נ שומע כתוקע וכו'. ובמרדכי מגלה סי' תתל"ב ופי' רבינו יואל הלוי וכו' ופייש בירושלמי זה קורא וזה מברך אמר ר"י מכאן שהשומע (ששומע, ובד' קושטנינא לשומע) כקורא משמע דאדם יוצא בברכת חבירו וכו'. ורבינו אפרים חולק עליו וכו' ומה ראיה מתוס' דמגילה ומן הירושלמי וכו'. ומובא המרדכי הנ"ל בשו"ת ר' יצחק מלאטאש צד 113 וע"ש. אבל במרדכי חולין סי' תרנ"ז בקריאת התורה פותח מברך לפניה וחותם מברך לאחריה וגרסינן נמי בירושלמי פרק היה קורא עומד ויושב מעשה בר' מאיר שקראה בבה"כ של טובעין ונתנה לאחר ובירך עליה ואמר זה קורא וזה מברך מיהו נראה דהתם מיירי בברכה שלאחריה אבל בברכה שלפניה אין נראה שאחד מברך ואחר קורא וכו'. ובעיטור ה' מגילה תוספתא וכו' ומכתברא שבירך לפניה אבל לא בירך לאחריה. וברוקח סי' רל"ז בתוספתא וכו' מעשה בר"מ שקראה מיושב וכו' ובירך לאחריה (עליה). ובתוס' ריד"א במגלה כ"א ע"א בתוספתא דמגלה וכו' ואמרינן עלה בירושלמי זה קורא וזה מברך וכו'. ובריטב"א מגילה שם ואמרו בירושלמי דאפילו במקום שנהגו רשאי להיות אחד קורא ואחד מברך ומעשה בר"מ וכו'.

פ"ד ה"א שהשומע בקורא וכו'. בריטב"א מגילה הנ"ל ואוקמוה (בירושלמי) כאחד מן השומעים ומפני שהשומע כקורא וכו' ע"ש.

פ"ד ה"א מהו לעמוד מפני ס"ת וכו'. עי' בבלי קדושין ל"ג ע"א. ובד' קושטנטינא כאן: ר' חלקיה בשם ר' לעזר וכו'. והשמיט ר' סימון כדרך המו"ל שם לקצר בשמות האמוראים.

פ"ד ה"א מפני כבודה וכו' אין תימר מפני כבודה וכו'. ובד' זיטאמיר בט"ס: מפני כבודו או וכו' אין תימר מפני כבודו וכו'. והירושלמי מובא בילקוט קונטרס אחרון. (שרידי ירושלמי צר 313).

פ"ד ה"א ר' שמואל בר רב יצחק וכו'. בתוס' הרא"ש למגילה (בס' גרנות נתן) (כ"ג ע"א) כדאמרי' בירושלמי ר' מני סמיך ביני עמודי בקריאת תורה א"ל אסור לך וכו'.

פ"ד ה"א עאל לכנישתא חד בר נש קאים מתרגם. גירסאות שונות בזה המאמר. ברי"ף מגלה פ"ד סי' א' אלף קל"ג ירושלמי ר' שמואל בר יצחק על לבי (ליתא) כנישתא חזא (ליתא) בר אינש דקאי ומתרגם וכו'. וכן ברא"ש מגילה שם ובר"ן שם. וכן מובא הירושלמי באשכול ח"ב (צר 58) ובאור זרוע ח"ב סי' מ"ב ובארחות חיים ובכלבו ה' קריאת ס"ת סי' ל"ז ובשבלי הלקט השלם סי' מ' וסי' ע"ח ובמנהיג ד' כ"ח ובהגהת מיימוני ה' תפלה פי"ב הי"א ובמרדכי מגלה סי' תתי"א ובה' קטנות ה' ס"ת סי' תתקס"ח בזה הלשון: והכי משמע בירושלמי דההוא גברא דהוה קרי וסמיך א"ל עמוד מה נתינתה בעמידה ובאימה וכו' משמע דוקא לחזן יש לעמוד וכו'. אבל במרדכי ברכות סי' ט"ו אסור לקרות בתורה בסמיכה כדאמרינן בירושלמי ר' יוחנן איקלע לההוא אתרא חזא גברא דהוה קרי בסמיכה אמר ליה אסור לך שנאמר ואתה פה עמוד עמדי א"ל בעל בשר אני והתיר לו אבל שאר אסור וכו' מספר הרוקח עכ"ל. וכן הוא ברוקח סי' נ"ג בשנוים קלים. ולפנינו לא נזכר כלל מר' יוחנן ולא מההלכה שבעל בשר מותר. ואין להתמה על בעל המרדכי שהוא סותר למ"ש המרדכי בה' קטנות. שכבר כתב הרב רחיד"א בשם הגדולים (ערך מרדכי) שמצא כתוב בס' קצור המרדכי כ"י מהר"ש פצילייצשט שמרדכי לא חיבר בה' קטנות ולמדנו שהלכות קטנות שיש בדפוס אינן ממחבר המרדכי עכ"ל. ובשו"ת הרמ"א סי' ל"ח כל דברי המרדכי בה' קטנות כמעט כולם הם דברי תוספות שנ"ץ וכו'.

פ"ד ה"א סמיך לעמודא וכו'. בתוס' זבחים י"ט ע"ב ד"ה עמידה ונראה בישקורין בתורה שלא לסמוך וכו' ובירושלמי נמי אמרינן דאסור לסמוך משום דכשם שניתנה באימה כך נוהגין אותה באימה. ובאור זרוע ח"ב (סי' מ"ג וכתב הר' משה בר"מ ז"ל (בה' תפלה) וצריך אחר לעמוד עמו בשעה שהוא קורא כדרך שהחזן עומד עם הקוראים ועוד כתב ואין המתרגם נשען לא לעמוד ולא לקורה אלא עומד ביראה ואימה ונראה בעיני דשניהם למדו מהא דאמרינן בירושלמי ר"ש בר"י על לבי כנישתא חמא חד בר נש וכו'. ובשבלי הלקט השלם סי' מ' והקורא בתורה ראוי שלא ישען לא על גבי הכותל ולא על גבי הדוכן שמניחין עליו ס"ת דגרסינן בירושלמי ר"ש בר רב יצחק וכו' ובתנחומא בפ' וירא (בהוצאת הרב רש"ב ז"ל ליתא וע"ש אות ו') מצאתי מעשה באחד שעמד לקרות בתורה וסמך עצמו לכותל והחזירו ר"ש בר"י למה שלא ינהגו בקלות ראש. ובמאירי למגילה (כ"ב ע"א) בתלמוד המערב וכו'

ונסח

ונסח דבריהם בכל אלו ר' ישמעאל (שמואל) בר רב יצחק וכו'. ובקרית ספר להמאירי ד' ל' ע"ב ובתלמוד המערב אמרו שם שאין לסמוך על העמוד בשעת קריאתה וכו' ר' שמואל בר רב יצחק וכו'. ובאגודה סי' ל"ב בירושלמי רב שמואל בר רב יהודא (ר' יצחק) על לבי כנישתא חזי חזנא קרי (ג' מלות ליתא וכן מובא מהירושלמי בשלטי הגבורים מגילה סביב הרי"ף אלף קט"ו) ובהג"מ פי"ב מה' תפלה הי"א מובא ג"כ. ובכסף משנה ירושלמי וכו' וכתבו ההגהות בשם הרמ"ך (הכ"מ יחס הגהמ"י להרמ"ך) דכ"ש שהקורא אסור לישען בשעת קריאת התורה וסמיך לעמודא וכו' מכאן שאין לחזן לסמוך בשעה שמתפלל. ועכשיו ראיתי בספר העתים (צד 268) ואמר מר רב סעדיה הקורא בתורה לא ישען לכותל לא לעמוד וכן המתרגם. ומקורו מירושלמי דילן. וע"ש בהערות הרב המו"ל. ואגב אעיר שמ"ש הארחות חיים (בה"ב) סי' י"ד ועוד דאמרינן בירושלמי כל הקורא בתורה ולא אמרו לו קרא דומה לאדם שיש לו בת (כצ"ל) בוגרת וכו'. וזה ליתא לפנינו. וכן מש"ש סי' י"ט שתי פעמים בשם הירושלמי ליתא ג"כ לפנינו.

פ"ד ה"א ר' חגיי אר"ש בר רב יצחק. לעווי (ערך פרסור) מעתיק מירושלמי כאן ר' תחליפא חזא הונא וכו'. ואיני יודע מקור הגי' הנ"ל.

פ"ד ה"א עאל לכנישתא חמא חונה קאים מתרגם. וכן בדפוס זיטאמיר. ובריי"ף מגלה הנ"ל חמא חזנא קאים וכו'. (וכן מובא הרי"ף בכסף משנה ה' תפלה פי"ב ה"ז). וכן הוא בתוס' בבבא בתרא ט"ו ע"א ד"ה שמונה ובארחות חיים ה' קה"ת סי' ל"ח ובמנהיג ד' כ"ח ובאשכול הנ"ל ובמאירי מגלה כ"ב ע"ב ובתשב"ץ ח"ג סי' קס"ג ובנמוקי יוסף בבבא בתרא ספ"א. אבל בילקוט בקונטרס אחרון (בס' היקר שרידי ירושלמי צד 314) הגי' חונא קאים וכו'. ובאור זרוע ח"ב סי' מ"ב תשובת ר' אפרים בר' יצחק ואשר הבאת מירושלמי שאין יכול לקרות בלא חזן משום סרסור מההוא בר נש ואית ספר ירושלמי דגרסי חונא וכו' כמה שגיות וטעית חדא זה אינו תחותיי שלא העמיד אחר לקרות היל"ל לא קם בר אינש וכו' ע"ש שמפרש הירושלמי. ושאלת ר' יואל ותשובת ר' אפרים הנ"ל מובאה בשנוים קטנים בשבולי הלקט השלם סי' ל"ה וע"ש. ובשו"ת מהר"ם בר"ב סי' תרמ"ו (הוצאת בלאך) שאל רבינו יואל הלוי את רבינו אפרים בר' יצחק וכו' והחזן אינו מברך ברכת התורה אלא רק צריך לעמוד שם כדאיתא בירושלמי והשיב רבינו אפרים בדבריו רק כתב אשר הבאת ראיה מן הירושלמי שאין לקרא בלא חזן זה אינו מכמה טעמים עכ"ל.

פ"ד ה"א שניתנה ע"י סרסור וכו'. במאירי למגלה (ל"א ע"ב) ובתלמוד המערב שאין הקורא רשאי לתרגם אפי' פסוק אחד כשם שנתנה ע"י סרסור וכו'. ובאגודה סי' ל"ב רב שמואל הזי לחזנא דקרי (קאים) ומתרגם (ולא מקים בר נש תחתוי) א"ל כשם שניתנה ע"י סרסור כך יקרא אחר ויתרגם אחר.

פ"ד ה"א עאל ר' יורה בר פזי. בשבלי הלקט סי' ע"ח עאל ר' יצחק בן פזי.

פ"ד ה"א חמא חד ספר מושט תרגומא מן גו סיפרא. תנחומא (וירא אות ו') ילמדנו רבינו מי שהוא מתרגם לקורא בתורה מהו שיסתכל בכתב וכו'. וע"ש בהערות הרב רש"ב ז"ל. וברמב"ם ה' תפלה פי"ב הי"א ולא יתרגם מתוך הכתב אלא על פה. ובכסף משנה שם: גם זה ירושלמי כתבו הרי"ף ז"ל פרק הקורא עומד. ומובא הירושלמי בארחות חיים ה' קריאת התורה ובכלבו שם ובאשכול ובמאירי הנ"ל ועוד בספרים קדמונים.

פ"ד ה"א ר' חגיי בשם ר"ש בר נחמן. בילקוט הושע ר' תקכ"ה (בדפוסי

סאלוניקא

סאלוניקא ווניציא). ר' חגי בר' שמלאי. ובסדר הדורות (צד 125) ר' חגאי כוזמאי, ואולי צ"ל ר' חגאי בר' שמלאי.

פ"ד ה"א ר' יוחנן ור' יודן בי ר' שמעון. וכן הוא בפאה פ"ב ה"ד וחגיגה פ"א ה"ח. ובבבלי בבא בתרא קי"ד ע"ב אמר ר' יוחנן משום ר' יהודה בר' שמעון. ועי' בפי' הרשב"ם שם. ובמדרש תהלים הנדפס מכבר מזמור ק"ו ר' ינאי ור' יהודה בר' שמעון.

פ"ד ה"א וחורנה אמר אם שימרת מה שבפה ושימרת מה שבכתב. בפאה הנ"ל אם שמרת מה שבפה וקיימת מה שבכתב אתה מקבל שכר וכו'.

פ"ד ה"א עליהם וכו'. עי' בבלי מגלה י"ט ע"ב. ובפי' רבינו חננאל בחגיגה י' ע"ב ירושלמי כתיב ועליהן ככל הדברים מקרא ומשנה ותלמוד הכל נאמרו לו למשה מסיני. ובמגן אבות להרשב"ץ (פ"א משנה א') ובמדרש קהלת אמרו ויתן ה' אלי וגו' מקרא משנה הלכה (ליתא) תלמוד תוספות (ליתא) ואגדות וכו' וכן הוא במס' פאה ירושלמי וכן בראשון מחגיגה (ה"ח) וכן הוא בשני ממגילה וסיימו בה דקדוקי תורה ודקדוקי סופרים ומה שסופרים עתידין לחדש ומאי ניהו מקרא מגלה (י"ב מלות אחרונות ליתא) וכו'.

פ"ד ה"א אין שנים קורין בנביא. בברכות פ"ה ה"ח ואין שנים מפטירין בנביא.

פ"ד ה"א אמר ר' עולא קראות בתורה אין קראות בנביא. בברכות הנ"ל אמר ר' עולא קרויות בתורה ואין קרויות בנביא.

פ"ד ה"א ובמגילה אחד קורא וכו'. מובא באו"ז סי' שע"ט וע"ש.

פ"ד ה"א דאנן חמיין רבנן וכו'. מובא בשנוים קלים בס' העתים (צד 268). ומובא ג"כ בשם ס' העתים בס' זכר נתן ד' קל"ד וע"ש ובאור זרוע הנ"ל. ובהג' מימוני ה' תפלה פי"ב אות ד' בירושלמי וכו' וקא בעי וההרגום מעכב וכו' עד אמר ר' יונה אע"ג דתימא (דאת אמר) אין התרגום מעכב טעה מחזירים אותו ע"כ. ובכסף משנה שם: כתב הגהות (כוונתו להגהת מימוני הנ"ל) בשם הרמ"ך (לפנינו בהג"מ לא נזכר שם הרמ"ך ורק הכ"מ יחס ההגהות מימוני לרמ"ך) דילפינן הכי מדאמרינן בירושלמי וכו' וא"ר יונה וכו'. וברא"ש מגלה פ"ג מובא ג"כ הירושלמי. ובשלטי הגבורים סביב הרי"ף מגלה סי' אלף קט"ז מכאן סע"ד למנהג שלנו שאין אנו רגילין לתרגם וכן איתא בירושלמי הדא אמרה שאין התרגום מעכב.

פ"ד ה"א חד מחזר מנא. וכן הוא בבכורים פ"ג ה"ה ובד' קושטנטינא מחזר מנא ויאמר סלא (ב' מלות ליתא). ובבכורים שם להלן בט"ס. די אמר כלה. ועי' לעווי ערך מרהרא.

פ"ד ה"א פטימין בני תורין ויאמר תורין בני תורין. בתרגום שלפנינו פר בן בקר תור בר תור ועל פרים בני בקר תורין בר תורין.

פ"ד ה"א מנין להרגום וכו'. בהגהת מימוני ה' תפלה פי"ב אות ד' מדגרס בירושלמי מנין להרגום וכו' ע"ש. ושם אות ח' בירושלמי יליף לה מויקראו וגו'. וכן מובא הירושלמי בכסף משנה שם ה"י.

פ"ד ה"א ויקראו בספר תורת זה המקרא. בנחמיה ח' ח' ויקראו בספר בתורת האלהים וגו'. ועי' בהגהת מימוני ובכ"מ הנ"ל.

פ"ד ה"א ושום שכל אלו הטעמים וכו'. עי' נדרים ל"ז ע"א וב"ר פ' ל"ו. ובהקדמת מנחת שי (צד 6 הוצאת הרב יעללינעק ז"ל) ובירושלמי פ"ד דמגילה וישום שכל אלו הטעמים ויבינו במקרא זה מסורת (המסורת) וי"א אלו

ההכרעים

ההכרעים (ההכריעים) וכו'. והבחיי פ' וירא מביא מגמרא מגילה ושום שכל זה הנקוד. ולפנינו ליתא.

פ"ד ה"א אפי' רגיל תורה וכו'. בד' ווניציא יש נקודה מפסקת אחרי המלה רגיל. וצריך למוחקה. ובר"ן מגילה סי' אלף ע"ה מוכח מירושלמי שאם כתב שלא מן הכתב אסור לקרות בו שלא בשעת הדחק דגרסי' התם וכו' אפי' רגיל בתורה (תורה) כעזרא אלא (צ"ל לא) יהא הוגה מפיו וכותב וקורא במה שכתב וכו'.

פ"ד ה"א בר' מאיר שהיה באסייא. בכתובות פי"ב ה"ג ר' מאיר אידמיך באסייא.

פ"ד ה"א מגילה כתובה עברית. בתוס' הרא"ש במגילה י"ח ע"א ואומר ר"י בירושלמי דמגילה קורא לשון הקדש עברית וגם בהוספתא וכו' ומסתמא היה רוצה לקרותה בלשון הקדש עכ"ל ועי' לעיל פ"א הי"א כתב אשורי ולשון עברי.

פ"ד ה"א ויש אומרים שתים כתב וכו'. בבבלי מגלה י"ח ע"ב מובאה נ"כ התוספתא מגלה פ"ב אמר רשב"א מעשה בר' מאיר וכו'. והתירוץ וי"א שתים כתב וכו' ליכא שם. ובבראשית רבא סוף פ' ל"ו תמן אמרינן שתי מגלות כתב, גנז את הראשונה וקיים את השנייה.

פ"ד ה"א זכיי טבחא בשם ר' יוחנן. בבבלי מגילה כ"א ע"ב אמר ר' יוחנן (כן גי' הרי"ף ורא"ש) וכו'. ובפסיקתא רבתי (הוצאת מהר"ם א"ש ז"ל ד' נ"ג ע"ב) וכיון שגומרה ר' זכריה טבחא בשם ר' יוחנן אומר וכו' ע"ש.

פ"ד ה"א הרב את ריבך וכו'. עי' בבלי מגלה כ"א ע"ב. ובבה"ג (הוצאת מק"נ, צד 195). ובמס' סופרים פי"ד הי"ד נשנה בקיצור לשון. ובתוס' פסחים ק"ד ע"ב ד"ה כל וברכה שאחר מגילה נראה דחתמינן בא"י האל הנפרע לעמו ישראל מכל צריהם האל המושיע וכו' וכן יש בירושלמי דמגילה וכו'. ובתוס' ר"י בר יצחק מפאריז (בספר ברכה משולשת) בברכות ד' מ"ו ע"א וברכה שאחר מקרא מגילה האל הרב את ריבנו שאין חותמין בה בברוך אבל רבי רגיל לחתום וכן היא כתובה בספרים ישנים במס' מגילה וגם בירושלמי עכ"ל ולפנינו ליתא החתימה. ועי' בשטה מקובצת ברכות מ"ו ע"א ובשו"ת ראבי"ה סי' קס"ח.

פ"ד ה"א בתחילה הרי היא ככל שאר מצותיה של תורה. בבבלי מגילה כ"א ע"ב מאי מברך א"ר ששת מקטרזא על מקרא מגילה ושעשה נסים ושהחיינו וכו'. עי' ד"ס שם. ומדוע לא נזכר בירושלמי כאן מטופס ברכות אלו והלא המסדר הירושלמי מס' מגילה אסף להוכה כמה הלכות מה' ס"ת וממזוזה וכמה אגדות שאינן נוגעות כלל למגילת פורים. והאגדה אית מילין אמרין דלא אתגייר אנטוניונס שנה וכפל ב' פעמים (פרק א' הי"ג ופרק ג' ה"ב) ומדוע לא מצא לנכון להזכיר טופס הברכות למקרא מגילה? ובריטב"א מגילה ריש פ"ד ומאי משמע דהאי עובר וכו' ובירושלמי שאם שהה כדי כל הברכה חוזר ומברך וגם זה ליתא שם? ומדוע לא נזכר בירושלמי מגילה ממ"ש בירושלמי פסחים פרק ד' ה"א הרי פורים הרי אילו קורין בי"ד ואילו קורין בט"ו א"ל מי שסידר את המשנה סמכה למקרא משפחה ומשפחה מדינה ומדינה ועיר ועיר ניחא ממקום שעושין וכו'? וכן לא נזכר ממ"ש בירושלמי יבמות פ"ב ה"ו קיצץ בן קוצץ (הלשון קוצץ בן קוצץ מצינו גם במכילתא הובא בילקוט עה"ת רצ"ב) כמה דאת אמר כי המן בן המדתא וכי בן המדתא היה אלא צורר בן צורר וכו'? ובכלל לא נזכר בירושלמי מס' מגילה שום דרשות באגדת אסתר! נפלא וקשה להבין דרך המסדר הירושלמי!

פ"ד

פ"ד ה"א כתוב בתורה ברכה וכו'. בקרית ספר להמאירי ד' כ"ג והוא שאמרו בירושלמי של ברכות פ' זמון (ב' מלות ליתא) כתוב בתורה לפניה כי שם ה' אקרא כתוב במזון ברכה לאחריה ואכלת ושבעת וגו' מנין ליתן את האמור של זה בזה נאמר שם שם לג"ש. ולפנינו בשנוים. ובזוהר הרקיע לרשב"ץ (ד' י"א) ובירושלמי אמרו כתוב במזון ברכה לאחריו אין כתוב ברכה לפניו. ומ"ש בשלחן ארבע המיוחס לבחיי אמרו בירושלמי שליש מלכיות ושליש הטבות ושליש גמולות שלש מלכיות מלך העולם האל אבינו מלכנו המלך הטוב שלש הטבות המלך הטוב והמטיב וכו'. זה ליתא לפנינו.

פ"ד ה"א ר' זעורה בעי אילין ג' קרויות וכו'. בס' ברכי יוסף להרחיד"א באו"ה סי' קל"ט מביא בשם מהרים"ט בדרשותיו שמפרש הירושלמי וע"ש.

פ"ד ה"א אר"ש בר אבודמא למדו ברכת התורה מברכת המזון אלא לרבים. בברכות פ"ז ה"א אמר ר"ש בר אבדימא לא למדו ברכת התורה מברכת הזימון אלא לרבים. ובחידושי הר"ן במגילה כ"ד ע"א ירושלמי במס' ברכות (מדוע לא זכר הר"ן מגלה?) אמר ר"ש בר אבדימי לא למדנו ברכת התורה מברכת המזון אלא לרבים ואם לרבים אפילו בינו לבין עצמו אינו מברך וכו' ופירושו ברור שלא למדו ברכה לתורה מן המזון דהינו, לאחריה אלא לרבים והקשו ואם לרבים וכי אפילו בינו לבין עצמו שמא אינו מברך כלומר לפניה וכיון שמברך לפניה לאחריה נמי יברך ק"ו מן המזון ותירץ בינו לבין עצמו עשאוה כשאר כל המצות מה הן טעונות ברכה לפניהם ולא לאחריהם אף זו לפניה בלבד. ובקרית ספר הנ"ל לא למדנו תורה ממזון אלא לצבור (לרבים) וכו'.

פ"ד ה"א ר' יונתן הוה עבר קומי סידרא. במס' סופרים פי"ד הי"ח ר' מאיר כי חליף בכנישתא שמע קליהון דספרא א"ל עד מתי אתם עושין את התורה קריות (קרחות) קרות. ובשנוים קלים בילקוט המכירי תהלים מזמור ל' אות ט"ו.

פ"ד ה"א משה התקין וכו'. בפי' רבינו חננאל במגילה כ"ג ע"א ובריי"ף שב פ"ד סימן אלף קכ"ז וברא"ש שם ירושלמי משה התקין לישראל וכו' עזרא תיקן שיהיו קורין ג' (ליתא, ועי' בבלי בבא קמא ד' פ"ב) בתורה בשני וכו'. ועי' בר"ן ובריי"ף שם. ובגירסא הנ"ל כן הוא בשם הירושלמי בפרדס לרש"י סי' י' ובספר העיתים (צד 274) ובמחזור ויטרי (צד 158) ובאו"ז סי' תס"ב ובס' אדב וחוה נתיב ב' חלק ג' ובתשב"ץ ח"א סי' קל"א ועי' בכסף משנה ה' תפלה פי"ב ה"א ובמ"ס סופרים פי' ה"ב. ובמאירי למגילה (כ"ד ע"א) ומ"מ במס' סופרים יראה שאף עיקר הקריאה בשני ובחמשי ע"י עזרא היתה והוא שאמרו שם משה תקן וכו' ועזרא תקן וכו' אלא שאין לדחות תלמוד שלנו מפני ברייתא של מס' סופרים וכו' עכ"ל. ולא זכר מירושלמי דילן. ובאגודה סי' כ"ט מובא הירושלמי כגי' דילן.

פ"ד ה"א ובראשי חדשים וכו'. באור זרוע ח"ב סי' תס"ב אמרינן במרובה דעזרא תיקן וכו' וראש חדש לא אידכר התם אך בירושלמי אמר משה התקין וכו' וראשי חדשים וכו'.

פ"ד ה"א ובחולו של מועד. באגודה סי' כ"ט ליתא.

פ"ד ה"א שנא' וידבר משה את מועדי ה' וגו'. בסדור לרש"י (פרשת שקלים) מצינו במגילת ירושלמי למה קורין מועדות בכל זמן וזמן מענינו של יום שנאמר וידבר משה את מועדי ה' שאין ת"ל וידבר שאנו יודעים שמשה אמר לישראל מה ת"ל וידבר לומר לך שמשה תיקן לישראל שיהיו דורשין בכל יום מענינו

של

של יום כדי שישמעו העם ושיהיו דורשין מענינו של פרק ופרק וכו'. ולפנינו אינו מבואר כל זה. ולעיל בפרק ג' משנה ח' שנאמר וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל מצוותן שיהו קורין כל אחד ואחד בזמנו. ויעי' בפי' רב נסים גאון בשבת ל' ע"א ובמס' סופרים פ"י ה"א.

פ"ד ה"א בשני ובחמישי וכו'. באבודרהם (סדר שחרית של חול, ד' ל"ט ע"ג) ובירושלמי מונה קריאת התורה בב' ובה' וכו' בתקנה אחת ומוסיף להשלים העשרה תקנות שיהו הנשים וכו'. ובס' אדם וחוה (נתיב י"ט חלק) ובירושלמי מונה קריאת התורה בב' וה' ושבת במנחה בתקנה אחת ומוסיף השלים הי' תקנות שיהיו הנשים מדברות וכו'.

פ"ד ה"א הוא (עזרה) התקין טבילה לבעלי קריין. בשבת פ"א ה"ד מנו בין י"ח דבר ועל הילכות בעל קרי. ובירושלמי יומא פ"ח ה"א קודם שהתקין עזרא טבילה לבעלי קריין. ובשו"ת מן השמים לר"י מקורביל סי' ה' וסומכים על הירושלמי וכו' ועל זה שאלתי אם יש לסמוך על הירושלמי ולומר כי תקנת עזרא לא נתקבלה בכל המקומות ובמקום שנהגו נהגו וכו'. ובפי' רב נסים גאון בברכות כ"ב ע"א עזרא תיקן להן טבילה לבעלי קריין זו אחת מי' תקנות שתקן עזרא ומפרשא בב"ק בפ' מרובה ובגמרא דהקורא את המגלה עומד דבני מערבא. וכן מובא הירושלמי בפי' רבינו חננאל במגילה כ"ג ע"א. ועי' אהבת ציון וירושלים בברכות צד 83 וביומא צד 89.

פ"ד ה"א שתהא פרוסה מצויה לעני. בס' אדם וחוה (נתיב י"ט חלק ג') ובירושלמי אומר שיהיו אופות פת בערבי שבתות כדי שתהא פריסה מצויה לעניים. ועי' ב"ק פ"ב ע"א.

פ"ד ה"א הוא התקין שיהו הנשים מדברות וכו'. בבבלי סנהדרין י"ט ע"א התקין ר' יוסי בצפורי שיהו נשים מספרות בביה"כ משום יחוד.

פ"ד ה"א מפני מעשה שאירע וכו'. בסמ"ג עשין כ"ה בשנוי וז"ל ומפרש בירושלמי מעשה באשה אחת שהיתה מכבדת את הבית ירבעה קוף מ־אחריה אותה שעה התקינו שתהא אשה חוגרת בסינר.

פ"ד ה"א שתהא אשה חופפת וכו'. באור זרוע ח"א סי' שס"ד כך פי' בשאלתות וכן משמע בירושלמי וכו' דקחשיב התם תקנות של עזרא וקאמר אף הוא התקין שתהא אשה חופפת וסורקת קודם טבילה (לטהרתה) ג' ימים וכו' ואינה מתעצלת ואינה טהורה אלמא מאן דאמר לחוף בע"ש ולטבול במוצ"ש מודה דשרי היכא דחל יו"ט במוצ"ש וכו'. ובתוס' ריד"א במגילה כ"א ע"א גרסינן בירושלמי עזרא התקין שתהא אשה חופפת ובודקת (וסורקת וכן בפסחים פ"ב ה"ז נדה חופפת וסורקת) קודם לנידתה (לטהרתה) שלשה ימים. וזולת הראשונים הנ"ל לא נזכר הירושלמי לא מהראב"ד בספרי בעלי הנפש ולא מהרשב"א בתורת הבית ולא בשום פוסק.

פ"ד ה"א דבית ר' ינאי. בתוס' ריד"א הנ"ל דבית ר"י ור' (ר') בא בר כהן בשם רב הונא (חונה) כדי לשבת וכו'. ובאו"ז הנ"ל ר' יוסי בשם ר' ינאי.

פ"ד ה"א ר' בא בר כהן בשם רב חונה כדי לשבת וכו' ר' זעורה בשם רב יהודה וכו'. בבבלי נדה ס"ז ע"ב אמר רב הונא אשה חופפת באחד בשבת וטובלת בשלישי בשבת וכו' ורב חסדא אמר וכו'. וממאמר ור' בא בשם רב יהודה לא נזכר כלל? ומה יאמרו לזה אלה האומרים שהירושלמי היה לנגד הבבלי תמיד?

פ"ד ה"א והוה ר' זעורה מסתכל ביה. לעיל פ"ג ה"ה והוה ר"ז מסתכל ביה

ב"ד ובכתיבות פ"ה ה"ו ר' ירמיה וכו' והוה ר"ז מסתכל ביה וכו'. ובגיטי פ"א ה"ב ר' יעקב בר אדא וכו' והוה ר' זעירא מסתכל ביה. ובגיטין פ"ב ד"א ר' יסא בשם ר' יוחנן וכו' והוה ר"ז מסתכל ביה. וכן בב"מ. בס' זכרו תורת משה (ד' ז') ר' זעורא הוה מסתכל בר' יהודה (ר' בא) וכו'.

פ"ד ה"ב במשנה אין פוחתין להן. במתניתא דב"מ אין פוחתין מהם.

פ"ד ה"ב רב חונה אמר וכו'. במס' סופרים פרק כ"א ה"ז נשנה כל ההלכה בשנויים. ובמאור פ"ג דמגלה גרסינן בתענית ירושלמי (מדוע לא זכר המאור ממגילה?) רב הונא אמר ג' קריות (קרויות) שבתורה וכו'. ובמערך ערך קר ג' קרויות שבתורה וכו'.

פ"ד ה"ב לא יפחתו מעשרה פסוקים. בתוספתא תענית פ"ג פרשה גדולה קורין אותה בשנים וקטנה ביחיד בשחרית ובמוסף וכו' ע"ש.

פ"ד ה"ב התיב ר' פילפי ב"פ קומי ר' יונה. במאור הנ"ל ר' פליפא בר פרוטא אמר קומי ר"ז הרי פרשת עמלק א"ל וכו'. ועי' לעיל פ"א ה"א צד 6.

פ"ד ה"ב הרי פרשת עמלק א"ל שנייא היא שהיא סדורה של יום. בעין זה לקמן בפרק זה הלכה ה' וע"ש. וכאן גירסאות שונות בהמאמר לפני הראשונים. א) לפני הרבה מהראשונים היתה הגי' שהיא סדורה של יום, כמו בסמ"ג עשין י"ט (ובהגהת מימוני ה' תפלה פי"א לשון סמ"ג לבד בפורים זכו' כדאיתא בירושלמי וכו'. וכיון להסמ"ג הנ"ל) ובשבלי הלקט השלם סי' ר' ובתניא סי' מ' ובכלבו ה' פורים. ובמאירי למגלה (כ"ד ע"ב) ובתלמוד המערב פרשו שאם נגמר הענין בפחות מעשרה כגון פרשת ויבא עמלק שאינה אלא תשעה פסוקים וקורין אותה ביום הפורים דיו בכך ואין צריך להוסיף עליך והיא שאמרו שם בפרק בשלשה פרקים (מדוע לא זכר המאירי ממגילה כאן?) ר' פוליפא בר פרוטא בעי קומי ר' זעירא (כן הגי' בתענית שם, אבל במגילה כאן: קומי ר' יונה) הרי פרשת עמלק וקאמר שאני היא שהיא סדורו של יום עכ"ל. וכן מובא הירושלמי בשנוים קטנים בקרית ספר להמאירי ד' ל"ד ע"ב. ובשו"ת מהר"י קולון שורש קע"ז דבירושלמי אפי' פרשת עמלק וכו' ימשני שנא דא כלומר שהוא סדר היום ואפילו לכתחילה וכו'. ובתוס' מגלה כ"א ע"ב ד"ה אין וא"ת הרי פרשת עמלק דליכא אלא תשעה פסוקים י"ל דשאני פרשת עמלק דסידרא דיומא הוא וכו'. ולא העירו שהקושיא זההתירוץ בירושלמי דילן. ב) בארחות חיים ה' קריאת התורה סי' י"ג ירושלמי והרי פרשת עמלק דליכא אלא ט'? הוא עושה מעשה קטוע לפיכך הפרשה קטועה. ובשדה יהושע בתענית פ"ד ה"ו ואמרו בהך תלמודא הוא עשה מעשה קטוע אף פרשתו קטוע. ג) ברי"ף מגילה סי' אלף קי"ט ירושלמי והא איכא פרשת עמלק ומשני שאני התם דסליק עניינא ואיבעית אימא שאני הבא שהוא סדורי של יום עכ"ל. ועי' בר"ן שם, ובהרא"ש מגילה פ"ג סי' ב' ירושלמי זהאיכא פרשת עמלק שאין בה אלא ט' פסוקים משום דסליק עניגא וכו' ובמרדכי מגילה סי' תת"ה ופרשת עמלק שקורין בפורים שהיא ט' פסוקים הואיל ובחד עניגא הוא לית לן בה והכי איתא בירושלמי. ובאשכול ח"ב (צד 67) בפורים קורין ויבא עמלק וכו' הכי אמר רב יהודאי, ואמר רב סעדיה מפני שענינה אין בו יותר מט' פסוק. ועי' מ"ש הרב רש"א פאזנאנסקי בהקדם צד 34. ובעין זה בבבלי מגילה כ"ג ע"ב שאני התם דסליק עניינא. ד) בס' המכתם

למגילה

למגילה (ח' ע"ב) ובירושלמי פריך ומשני שניא דבר אחר היא שהיא חדרו של עולם עכ"ל. ושם ט' ע"ב מובא הירושלמי כנוסח הדפוס.

פ"ד ה"ב ר"ל בר מרום. בתענית פ"ד ה"ג קומי ר' יונה וע"ש.

פ"ד ה"ג אית תניי תני שבעה וכו'. בתוספתא מגילה פ"ד ובבבלי מגילה כ"ג ע"א מחלוקת ר' ישמעאל ור' עקיבא בזה וע"ש.

פ"ד ה"ג ביו"ט מאהרין לבוא וכו'. וכן הוא בבבלי מגילה כ"ג ע"א. אבל במס' סופרים פי"ח ה"ד שנוי נוסחאות בזה. וע"ש בהערות הרב ר"י מיללער ז"ל. ובאגודה (ד' רכ"ח ע"ב) וזהו שאמרו בשבת מקדימין לבא ומאחרין (וממהרין) לצאת כדי שישמעו פירושו של סדר וביו"ט מאחרין לבא ומאחרין (וממהרין) לצאת. ועי' בתשב"ץ ח"ב סי' ל"ט.

פ"ד ה"ג הלעוזות לא נהגו כן. עי' בתוספתא מגלה פ"ד (הוצאת צוקערמאנדעל). ובפי' רבינו חננאל במגילה כ"ג ע"א ירושלמי וכי' הלעוזות לא נהגו להיות קורין גהי"ז (לא נהגו כן, ומ"ש הר"ח גהי"ז נראה שצ"ל גהו"ז ור"ת: ג' במנחה בשבת, ה' ביו"ט, ו' ביוה"כ, ז' בשבת, ורבינו חננאל מפרש שהלועזות לא נהגו בקריאת התורה בשבתות וכו' כמו שאנו נוהגין. והמפרשים נדחקו כאן בפי' המאמר. (וגם לעווי ערך לעז נמשך אחרי ק"ע והפני משה) וכעין זה המאמר שמביא הר"ח מביא הרמ"ה מהירושלמי שלא נמצא לפנינו וז"ל ביד רמה בסנהדרין י' ע"א ובירושלמי יבא גה"ז ויבטל גה"ז ובי' ע"ש ובבלי סנהדרין שם) אלא אחד קורא כל הפרשה עכ"ל. ואח"כ ראיתי בריטב"א מגילה כ"ג ע"א אבל בירושלמי נראה כפי' רש"י ז"ל שאמר יבא גה"ז ויבטל גה"ז וכן במקצת פי' רבינו ז"ל וכו'.

פ"ד ה"ג נראה היה יודע אחד וכו'. עי' תוספתא הנ"ל. ובפי' רבינו חננאל הנ"ל היה אחד יודע (יודע אחד) כל (ליתא) הפרשה קורין אותה (כן בד' קושטנטינא, ולפנינו: את) כולה.

פ"ד ה"ג שבעה יודעין וכו', תוספתא שם. ובפי' רבינו חננאל הנ"ל ז' יידעין ג' פסוקים כולן קוראין אותן (כולהון קראיי).

פ"ד ה"ג א' יודע וכו'. תוספתא שם. ובר"יף מגילה פ"ד סי' אלף קל"ד מובאה התוספתא. ובמרדכי גיטין סי' ת"ב כדאמרינן בתוספתא דמגילה במקום שאין שם כי אם ישראל אחד שיודע לקרות בתורה ישב למקומו בין כל פרשה ופרשה ויחזור ויעמוד ויקרא ואז יעלה למנין ז' ור"י פירש דההיא דתוספתא מיירי קודם שתקנו הכל אחד מברך לפניה ולאחריה דאז נראה הכל כקריאה אחת משום הכי היה צריך לישב אבל עכשיו וכו'. ובחידושי הר"ן למגילה כ"ד ע"א ויש לומר שע"י שיחזור למקומו וחוזר ועומד היה נכר כדאמרינן בתוספתא אם אין אלא אחד שיודע לקרות קורא ויושב ועומד וקורא. ובפי' רבינו חננאל במגלה כ"ג ע"א אחד יודע ג' פסוקים קורא חוזר וקורא (קרי וחוזר קרי). ובמאירי למגילה (כ"ו ע"ב) בתוספתא התבאר שעשרה שהיו במעמד קריאת התורה ואין שם מי שידע וכו' וגדולי הדורות שלפנינו כתבו שבזמן הזה אין צריך ישיבה בנתים שברכותיו מוכיחות עליו שקריאה אחר קריאה הוא קורא וכו'.

פ"ד ה"ג ר"ז בשם רב ירמיה העבד עולה למניין שבעה. בד' קושטנטינא העבד עולה לשבעה קריות. ובבבלי מגילה כ"ג ע"א ת"ר (בתוספתא מגילה פ"ר) הכל עולין למנין שבעה ואפילו קטן ואפילו אשה וכו'. ומעבד לא נזכר.

ובפי'

ובפי' רבינו חננאל במגילה כ"ג ע"א ובס' העיתים (צד 270) מובא הירושלמי כגי' דפוס וויניציא. ובאור זרוע ח"ב סי' שפ"ג ובתוס' ריד"א במגילה כ"ג ע"א ובשבלי הלקט השלם (ענין תפלה סי' ל"ח) ובתניא סי' ו' מובא הירושלמי בגי' ד' קושטנטינא וע"ש.

פ"ד ה"ג וידבר עולה משלשה פסוקים. בכתובות פ"ב ה"י הגי' וידבר עולה מז' פסוקים. אבל בדפוסים אחרונים הגי' שם: משלשה פסוקים. ועי' בק"ע שם. ובתוספתא מגילה פ"ד.

פ"ד ה"ג שלמד מאיליו או שלימדו רבו כטבי. בד' קושטנטינא כשלמד מאיליו או כשלמדו רבו כטבי. השם טבי לעבד של בית ר"ג, ושל רשב"ג (מדרש ויק"ר בהר) או לשל אנשים פרטים (עי' גיטין פ"א ה"ו ובבא בתרא פ"ח ה"ט האומר טבי עבדי עשיתי בן חורין וכו') האם הוא שם פרטי? כטראבא (304) יאמר כי היונים קראו דאוס (**Daus**) לעבד. ושם בהערה שאצל הרומיים (Davus), ואולי מזה השם לעבד טבי ולשפחה טביתא, ובכינוי הכבוד, אבא טבי, ואימא טביתא.

פ"ד ה"ג רבי חלבו ר' מתנה שמואל בר שילת בשם רב וכו'. בבבלי מגילה כ"ג ע"א איבעיא להו מפטיר מהו שיעלה למנין שבעה רב הונא ור' ירמיה בר אבא חד אמר עולה וחד אמר אינו עולה וכו'. וממאמר רב הנזכר בירושלמי כאן לא נזכר. ומדוע? בד' קושטנינא בירושלמי כאן הגי' ר' חלבו בשם רב. והשמיט שמות אמוראים האמצעים ר' מתנה ושמואל בר שילת. כדרך המו"ל תמיד. וכן בפי' רבינו חננאל במגילה שם משמיה דרב חוץ וכו'. והגיהו שם המגיהים ר' חלבו וכו'. ואין מן הצורך להגיה כי גם דרך רבינו חננאל תמיד לקצר בשמות האמוראים, וכן לעיל פ"ב ה"ב צד 50 הבאתי מפי' רבינו חננאל ובתלמוד א"י אמרו משמיה דרב וכו' וג"כ קצר בשמות האמוראים שאמרו בשם רב. וכן במגילה י"ט סע"א בפי' רבנו חננאל משמי' דרב מגילה וכו' והמגיהים הגיהו ג"כ שם ללא צורך. וג"מ גדולה בין דרך רבינו חננאל לדרכו של בעל שדה יהושע. רבינו חננאל מקצר בכלל בשמות האמוראים והעתיק כאן משמיה דרב. והלומד בפרושו יבין מעצמו שרבינו חננאל למען הקיצור קצר בשמות האמוראים האומרים משמיה דרב. אבל בעל שדה יהושע תמיד דרכו להשמיט ולקצר באיזה שמות האמצעים כמו כאן, העתיק ר' חלבו בשם רב ודלג על ר' מתנה ושמואל בר שילת. וכן לא יעשה כי יוכל להטעות את הלומד שיחשוב כי כן היתה גירסת של בעל שדה יהושע.

פ"ד ה"ג חוץ מן המפטיר. וכן בפי' רבינו חננאל הנ"ל. ובס' המכריע סי' ל"א ירושלמי וכו' חוץ חוץ מן המפטיר בנביא (ליתא). וכן הוא בשם הירושלמי בתוס' ריד"א מגילה כ"ג ובאו"ז סי' שפ"ג. ועי' בס' הישר לר"ת סי' מ"ה וסי' מ"ז. ובהגהת מימוני ה' תפלה פי"ב הי"ז ודלא כרבינו חננאל שכתב הדעת נוטה שאינו עולה (המפטיר) יראה מירושלמי דגרסינן ר"ח וכו' ז' חוץ מן המפטיר וכן בה"ג ובסדר רב עמרם כרבינו חננאל עכ"ל. ולפנינו בפי' רבינו חננאל הנ"ל העתיק הירושלמי ולא נזכר מפסק ההלכה. ורק ממילא מובן שכיון שרבינו חננאל הביא הירושלמי ש"מ שדעתו שההלכה כן. ונקיט כללא זה בידך. ובשו"ת מהר"י מינץ סי' ע"ח מנהג קדמון בעירך אשר נהגו לקרות ביו"כ בהפטרת יונה ג' פסוקים הראשונים וכו' ועיקר הדבר שראוי לתלות בו מנהג זה הוא בירושלמי וכו' חוץ מן המפטיר וכו'.

פ"ד ה"ג התיב ר' חנניה בן פזי. בפי' רבינו חננאל במגילה כ"ג התיב ר'

חנינא

חנינא וכו'. ובדפוס קושטנטינא ליתא זה. ולפי גי' הר"ח האמורא כאן הוא ר' חנינא בן פזי המצוי במדרשים ומעט בירושלמי; הגרז"פ ז"ל במבוא הירושלמי ד' פ"ט קבע מדור מיוחד לר' חנניה בן פזי והראה מקורו מכאן. וג"כ לא זכר שם את ר' איניא בר פזי. וע"ד ר' חנינא בר פדאי עי' אצוי"ר פסחים צד 39.

פ"ד ה"ג כשאין שם תורגמן. בד' קושטנטינא בשאין שם מתורגמן ובבבלי מגילה כ"ג ע"ב והאמר רב שמואל בר אבא זמנין סגיאין הוה קאימנא קמיה דר' יוחנן וכי הוה קרינן עשרה פסוקי אמר לן אפסיקו מקום שיש תורגמן שאני וכו' אבל מקום שיש הורגמן פוסק.

פ"ד ה"ג אבל אם יש תורגמן קוראים (בדפוסים האחרונים בט"ס: קוראיהן) שלשה. במס' סופרים פי"ב ה"ז ואם היה בשבת תורגמן או דורש מפטירין בנביא או שלשה פסוקים וכו'. ועי' במס' סופרים פי"ד ה"ב. וברמב"ם ה' תפלה פי"ב הי"ג ואם קרא עשרה פסוקים ותרגמן המתרגם דיו ואפילו לא שלם הענין. ובהגהת מימוני שם ודלא כירושלמי דאמר כשיש תורגמן סגי בג' אמנם רבינו שמואל כתב מההיא דירושלמי עשרה דנקט הכא לאו דוקא אלא אפילו ג' כבירושלמי עכ"ל ובס' העיתים (צד 277) ובירושלמי כתב במקום שאין (צ"לשיש) מתורגמן קורין ג'.

פ"ד ה"ג א"ר חלקו קומי ר"א וכו'. בס' העיתים הנ"ל אר"ח קומי ר' אבהו והא (ליתא) קמיה (קומי) ר' יוחנן קרו (קראיי, ובד' קושטנטינא: קוראים) תלת (תלתא) א"ל לא יהא ר"י כמתורגמן (כתורגמן). ובשו"ת מהר"י מינץ הנ"ל אמר ר' חלבו קמי (קומי) ר' אבהו קמי (קומי) ר' יוחנן וכו וע"ש שמפרש המאמר.

פ"ד ה"ד במשנה אין פורסין על שמע וכו'. בערוך ערך פרס ז' (פיזרו רל"ז) בפרק הקורא את המגלה עומד אין פורסין על שמע וכו' מיהא שמעינן לא יפרוס על שמע לא יברך (ב' מלות אחרונות חסרות בערוך השלם) ברכת יוצר אור עכ"ל.

פ"ד ה"ד במשנה ברכת אבלים וחתנים. באגודה סי' ל' ברכת אבלים ותנחומי אבלים וברכת (ג' מלות ליתא) חתנים וכו'. וכן הוא ברא"ש מגילה פ"ג סי' ז'. וכן במשנה בבלית מגילה כ"ג ע"ב.

פ"ד ה"ד במשנה ובקרקעות תשעה וכו'. נשנה במשנה סנהדרין פ"א משנה ג'.

פ"ד ה"ד מכיון דתנינן אין פורסין את (לעיל במשנה ד' הגי': על) שמע וכו'. בפי' רבינו חננאל במגלה כ"ג ע"ב ואקשי' בירושלמי מכיון דתנינן אין פורסין את שמע ליידא (וליידא) מילה תנינן אין (במשנה: ואין) עוברין לפני התיבה פחות מי' ופרקינן לכן צריכה בהדא (כהדא) דהגי וכו'. ובריו"ה מגלה פ"ד סי' אלף קכ"ח ובדא"ש שם פ"ג סי' ז' ירושלמי אין פורסין וכו'. וכן מובא הירושלמי בערוך ערך פרס ז' וע"ש (ובס' הגיון שלמה צד ל"ד מובא מכת"י גי' מתוקנת בערוך שם) ובס' הישר לר"ת סי' של"ה ומקשין בתלמוד ירושלמי מכיון דתנינן וכו' ע"ש. ובשו"ת הרשב"א סי' ז' וסי' צ"ה. ובאשכול ח"א (צד 32) ובתוס' מגילה כ"ג ע"ב ד"ה אין. ובשבלי הלקט השלם (סי' ט' ענין תפלה) וכל דבר שבקדושה שהתחילו בעשרה ויצאו מקצתן גומר דאמרינן בירושלמי דמגלה מכיון דתנינן וכו' הא למדת שאם התחילו ויצא אחד מהם גומר וכן כתב רב נסים גאון זצ"ל במגלת סתרים ומשמע לשון הירושלמי שאב התחילו ביוצר אור (ב' מלות ליתא ובברכות פ"ה הלכה נ' אישתתק באופנייה, ועי' בסמוך גירסת הריטב"א בירושלמי כאן) וכו'. ושם סי' מ' ירושלמי התחילו בעשרה וכו'. וברמב"ם ה' תפלה פ"ח ה"ו מובא הירושלמי. ובהגהת מימוני שם: בירושלמי מסיק עלה ועל כולם הוא אומר ועוזבי וגו' פסק רבינו נסים וכו'

ועי'

ועי' במגדל עז ובלחם משנה שם ובה' תפלה פי"ג ה"ו. ובמאירי למגילה (כ"ז ע"א: ובתלמוד המערב פירשו על כל אלו הנזכרות במשנה שאם התחילו וכו'. ובשו"ת מהר"ם בר"ב סי' אלף ט"ז (הוצאת בלאך) כדאמרי' בירושלמי אין פורשין וכו' ועל כולם הוא אומר ועוזבי ה' יכלו ורבינו נסים גאון ז"ל הביא ירושלמי זה במגילת סתרים שלו וכו'. ובתוס' הרא"ש במגילה שם מפרש בירושלמי דאם התחילו וכו' ורבינו נסים הביאו המגלת סתרים. ובמנהיג (צד 27) ובברכות פרק שלשה שאכלו ובמגלה וכו' בירושלמי וכו' אין פורסין על שמע וכו' מכיון דתני אין פורסין וכו' להדא מילתא (וליידה מילה) תני וכו' צריכין להדא וכו'. ובמנהיג ד' ל"ט סי' י"ב ואם הלך לו אחד מעשרה גומרין כמו שאנו אומרים בירושלמי גבי אין פורסין וכו'. וכן נזכר הירושלמי בארחות חיים ה' תפלה סי' ע"ד ובאור זרוע ח"ב סי' שפ"ד וברוקח סי' ש"ב ובריב"ש סי' מ' ועוד בכמה קדמונים. ובאגודה סי' ל"א בירושלמי פרסי שמע או נשאו כפים וכו' או התחילו קדיש או קדושה (ה' מלות ליתא, ועי' לעיל וסופרים פ"י ה"ח ואין אומרין קדיש וכו') וכו'. ובשו"ת זכרון יהודה מר"י בן הרא"ש סי' מ"א ואשר כתבת כשהתחילו להתפלל בעשרה וכו' בירושלמי אמר בהדיא שמשלימין ואפשר שהר' יעקב ז"ל היה מפרש אותו בקדיש אבל בירושלמי אומר בסתם שמשלימין. ובריטב"א מגלה (כ"ג) ויש מביאין ראיה לזה מהא דתנן אין פורסין על שמע בפחות מי' ואמרינן עלה בירושלמי התחיל בי' לומר ברכו (ב' מלות ליתא) גומר וכו'. ועי' בר"ן מגילה סי' אלף קכ"ו ובשו"ת פאר הדור להרמב"ם סי' ס"א.

פ"ד ה"ד התחילו בעשרה והלכו להן. בד' קושטנינא ויצאו להן גומרים. וכן להלן בכל הבבות הגי' ויצאו להן.

פ"ד ה"ד מקצתן. ברמב"ם ה' תפלה פ"ט ה"ד ואין עושין כן בפחות מעשרה וכו' ואפילו היו מקצתן שכבר התפללו וכו'. ובהג"מ שם וכן אומר הר"י בשם ר"ת שאין מתפלל תפלה אחרת אלא א"כ יש ששה וכו'. ובמגדל עז שם: וגם לי נראה מן הירושלמי דפרך עומד ויושב כן שהוא מצריך ששה שלא שמעו ולא קראו כדי לפרוס וכו'. ולפנינו אינו מבואר.

פ"ד ה"ד תני אומרים ברכת וכו'. בתולדות אדם להרמב"ן (ענין ההתחלה צד 74) ירושלמי וכו' תניא ר"מ אומר (ג' מלות ליתא) ברכת חתנים וכו'.

פ"ד ה"ד תני אומרים ברכת חתנים כל שבעה. בדפוסי קראקא וקראטאשין במ"כ: ואינו מרי' ברכת חתנים וכו'. ובדפוס זיטאמיר ואין אומרים וכו'. והקרבן עדה מגיה תני אומרים וכו'. ולא ראה ד' ווניציא. ובד' קושטנטינא הגי' אין מברכין ברכת חתנים ואומרים ברכת חתנים כל שבעה. ומ"ש אין מברכין ברכת חתנים היא פיסקא דמתניתין. ולפנינו ואין אומר ברכת אבלים וחתנים.

פ"ד ה"ד א"ל ר' יוסה וכו'. בתולדות אדם להרמב"ן הנ"ל א"ל ר' זעירא ר' יוסה) וההני ר' יוסי אומר (ר' חייה אומר) ברכת וכו' משמחין (משמח) וכו' אף כאן מנחמין (מנחם) עמו מה כאן מזכירין וכו' פי' מזכירין עמו ומנחמין עמו פנים חדשות לנחם ולהזכיר האבל וכו'. ובעיטור (ברכת חתנים) והכי מסתבר לן לפום גירסת ירושלמי דגרסינן התם ברכת חתנים כל ז' וכו' פי' כאן מנחם עמו אף כאן משמח עמו מה כאן מזכירין אף כאן מזכירין ש"מ כיון שיש כאן משמחין הרי הן כפנים חדשות ומברכין ברכת חתנים וכו' ובר"ן כתובות סי' קע"ב וה"נ מוכח בירושלמי שאמר מברכין ברכת וכו' נפקין כלתה כל ז' כלומר מחופתה להיות שמחין עמה ומשום הכי מברכין כל שבעה א"ל ר' יוסא והא תני וכו' מה כאן מזכירין פירוש האבל ומשום הכי מברכין

מברכין אף כאן מזכירין כלומר השמחה ומשום הכי מברכין וכו' ע"ש. ובתניא (שבע ברכות) וכתב בעל עשרת הדברות ז"ל והכי מסתברא לן לפי גירסת הירושלמי דגרסינן התם ברכת וכו' סבר רב יהודה (ר' ירמיה) למימר וכו' ברכה רחבה. (אבלים, ועי' בבלי מגילה כ"ג ע"ב ברכת אבלים ברכת רחבה) וכו'. וכיון להעיטור הנ"ל והיה לפניו גי' אחרת בעיטור. וכחי' הרא"ה בכתובות ז' ע"ב וכדאמרינן בירושלמי מברכין (אומרים) ברכת חתנים וכו' מה כאן משכרין (מזכירין) אף כאן משכרין, (מזכירין) וכו'.

פ"ד ה"ד אית תניי תני אין אבלים עולין מן המניין. תוספתא מגילה פ"ד ועי' בבבלי כתובות ח' ע"ב.

פ"ד ה"ד א"ר אבונה. בתולדות אדם הנ"ל אמר ר' אבינא וכו' באבלי (באבילי) אותו המת ומאן דמר (דאמר) אבלים, מן המנין באבלי (באבילי) מת אחר. ובה' אבל לרי"צ אבן גיאת (ד' ס"ה) ובירושלמי אית תנאי תאני אבלים וכו'. ובשכל טוב (סוף ויחי, צד 334) גירסת ירושלמי כד"א דהוי מן המנין באבילי וכו'.

פ"ד ה"ד תני שמואל וכו'. באור זרוע ח"ב סי' ש"ע דאיתא בירושלמי וכו' תני שמואל אין קידוש החודש בפחות מעשרה (אלא בעשרה) ר' בא ר' אסי (ר' יסא) בשם ר"י נאמר וכו' אבל ההיא דשמואל דירושלמי אתי בגמגום וכו' עכ"ל.

פ"ד ה"ד נאמר כאן תוך וכו'. גירסא חדשה במנהיג (ד' כ"א ע"א) ופריך בירושלמי והא עדת קרח סגיאין אינון אלא תוך תוך ויבואו בני ישראל לשבור בתוך הבאים אי מתוך את למד סגיאין אינון אלא אתיא בני בני נאמר כאן בני ישראל ונאמר להלן ויבאו בני ישראל מה להלן עשרה אף כאן עשרה עכ"ל ועי' אהבת ציון וירושלים בברכות צד 174.

פ"ד ה"ד בתוך הבאים וגו'. בפי' רבינו חננאל במגילה כ"ג ע"ב הבדלו מתוך העדה וכו' ומפורש בתלמוד א"י מהאי קרא בבני יעקב לשבור בר מתוך הבאים וכתיב ויבואו אחי יוסף עשרה.

פ"ד ה"ד ריבוי אחר ריבוי למעט. בעין זה בבבלי פסחים כ"ג ע"א ובב"ק מ"ה ע"א ובמנחות ל"ד ע"א (מספרי ואתחנן ל"ו עי' בשו"ת רמ"ע מפאנו סי' ק"א) ובבבלי מגילה כ"ג ע"ב הוי מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות ועי' בפי' רבינו חננאל בסנהדרין ט"ו ע"א. ובפי' המשניות להרמב"ם במגילה כאן: וכל מה שנשנה בהן הוא רבוי אחר רבוי למעט. ובמ"ש באהבת ציון וירושלים ברה"ש צד [illegible]. ובספר מלא הרועים ח"ב (ערך מיעוט אחר מיעוט) מביא מתוס' הוריות ג' כה"י שכתבו בשם הירושלמי דהיכא דהן זוגות כמו עשרה כהנים כתובים בפרשה דספ"ק דסנהדרין בכה"ג אמרי' אין מעוט אחר מעוט אלא לרבות וכו'. ולא העירו מגי' הירושלמי במגילה כאן. שוב ראיתי שהתוס' הנ"ל נדפסו באמשטרדם תפ"ז וז"ל שם בירושלמי פריך בכל מקום הוי מיעוט אחר מיעוט לרבות והכא למעט ומשני היינו דוקא במקום שהן זוגות וכו'. וההירוץ אינו בירושלמי הוריות שם ולא במגילה כאן.

פ"ד ה"ד ויהיו כולן ישראל. בתוס' בהוריות ג' (בדפוס אמשטרדם הנ"ל) בירושלמי דמגילה פריך מעתה לא יצטרך שום כהן ומשני דבחינם לא הזכיר כהן (אין הפרשה יוצאה בלא כהן).

פ"ד ה"ד ערכים המטלטלין בג' וכו'. בירושלמי בבא קמא פרק ט' ה"ו זאת אומרת שאין שמין ערכין מן המטלטלין דבר תורה אלא מדבריהן. וכאן לא נזכר זה? ובתוספתא סנהדרין פ"א מטלטלין של הקדש וכו' נפדין עפ"י שלושה וכו'.

פ"ד

פ"ד ה"ד עולא בר ישמעאל אמר. כן אמר עולא בבבלי כתובות ק' ע"ב לפי גי' הרי"ף והרא"ש שם ובסמ"ג עשין צ"ד ובתוס' ריד"א שם אבל לפנינו בגמ' שם חסר המלות: עולא אמר).

פ"ד ה"ד עבדים שלא יברחו. בתוס' מגילה כ"ג ע"ב ד"ה ואדם כדאיתא בירושלמי גזרה שמא ישמעו ויברחו. ובר"ן מגלה סי' אלף קכ"ח ומיהו עבד גופא אמרינן בירושלמי דלא שמינן ליה בעשרה משום דאוושא מילתא וישמא ישמעו ויברחו וכו'. ובסוף ס' חמרא וחיי לסנהדרין (ד' קכ"ד ע"א) ובירושלמי קאמר אין פודין את העבדים בעשרה שמא ישמעו ויברחו. תוס' הרא"ש :"ל צכ"ל.

פ"ד ה"ד ובעא מעבד כרבנן. בבבלי כתובות ק' ע"א כי אתא רב דימי אמר מעשה ועשה רבי כדברי חכמים וכו' והחזיר רבי את המעשה. רב דימי מתני הכי רב ספרא מתני הכי מעשה ובקש רבי לעשות כדברי חכמים אמר לפניו וכו' לא עשה רבי את המעשה. ובעיטור (חוב, אות ח') והכי איתא בירושלמי בפרק אלמנה אתא עובדא קומי ר' ובעא מעבד כרבנן וכי'.

פ"ד ה"ד א"ל ר' לעזר בן פרטא בן בנו של ר' לעזר בן פרטא. בבבלי כתובות ק' ע"א אמר לפניו פרטא בנו של ר' אלעזר בן פרטא בן בנו של ר' פרטא הגדול. וע"ש בתוס' ד"ה פרטא. ובעיטור הנ"ל אמר לו ר' אלעזר (ר' לעזר) בן פרטא בן בנו של פרטא הגדול. (ר' לעזר בן פרטא). וביחוסי תנאים ואמוראים (ערך בתירא) פרטא בנו של פרטא הגדול.

פ"ד ה"ד לא כך לימדתני וכו'. בעיטור הנ"ל לא כך לימדתני משום (בשם) זקינך (זקיניך) אא"כ עישו בקורת (אגרת בקורת) וקיבלוה וליתא, ואיתא בירושלמי כתובות פרק י"א ה"ו) והחזיר (וחזר) ביה ועבד כרשב"ג וכן הגי' במגילה כאן ובכתובות הנ"ל, אבל בירושלמי סנהדרין פרק א' ה"ב הגי': כר"ג, והגי' כר"ג מוכרחת כי ר"ג היה זקנו של רבי ובעל דורות הראשונים ח"ב צד 218 ועוד חכמים אחרים לא זכרו הגי' דסנהדרין).

פ"ד ה"ד בשם זקיניך וכן בסנהדרין הנ"ל. אבל בכתובות הנ"ל זקינך. ובמעשרות פ"ה ה"ב אתיא דרשב"ג בשיטת ר"ג זקינו וכו'. חהו ר"ג הזקן. יעי' באהבת ציון וירושלים שם.

פ"ד ה"ה במשנה שלש פרשיות קורין אחד אחד. במתניתא דבני מערבא שלש פרשיות קורן (קורין) אחד אחד. ובכ"מ (ה' תפלה פי"ב הי"ג) משנה וכו' קורא אחד אחד.

פ"ד ה"ה ר' בא בריה דר"ח בר בא. במנהיג צד (27) בשם מגילת סתרים לרנ"ג ר' אבא ברי' דר"ח בר אבין (בר בא) ור' (ר') חייא בשם ר"י וכו'. ובאו"ז ח"ב סי' מ"ה ר' אבא בשם (בריה) דרחב"ב.

פ"ד ה"ה היה קורא בתורה ונשתתק וכו'. ברי"ף מגילה סי' אלף ק"ח ירושלמי בפרק אין עומדין (וכן הביאו רוב הראשונים הירושלמי סברכות ימדוע לא זכר הרי"ף כשהיה עוסק במס' מגילה שהירושלמי נמצא במקומו במגילה ?) היה קורא בתורה ונשתתק וכו'. וברמב"ם ה' תפלה פי"ב ה"י קרא ונשתתק יעמוד אחר תחתיו ויתחיל ממקום שהתחיל הראשון שנשתתק וכו'. ובכסף משנה שם: ירושלמי פרק אין עומדין כתבו הרי"ף פרק בני העיר היה קורא בתורה ונשתתק וכו' ומפרש רבינו זה שעומד תחתיו וכו'. ובבא"ש מגילה פ"ג סי' ג' ירושלמי ר' אבא וכו' היה קורא בתורה וכו'. כימרא זו נאמרה בתר דתקינו שכל אחד מברך ישמעינן וכו' ומכאן דקדק רבינו אבי העזרי התוקע יעי' ועומד אחר לתקוע מתחיל ממקום שפסק ואינו מברך וכו' ודברי הרא"ש

מובאים

מובאים בשנוי לשון מעט בשלטי הגבורים סביב הרי"ף מגילה סי' אלף קכ"א. והירושלמי מובא ג"כ במרדכי מגילה סי' התל"ב ובשבלי הלקט סי' מ' ותניא סי' ו' ועי"ש. ובאור זרוע ח"ב סי' שצ"ז ובילקוט המכירי תהלים מזמור י"ט אות ל"ד בשנויים קלים. ובמאירי למגילה (ד' מ' ע"ב) כתלמוד המערב התבאר במס' ברכות שאם היה אחד קורא ונשתתק וכו'. וכן הביא המאירי הירושלמי מברכות בקרית ספר ד' ל"ח ע"ב. וזה מחמת שראה בספרי הראשונים שהביאו הירושלמי מברכות ועפ"י רוב נראה שלא לבד במסכתות מהירושלמי לא דייקו הראשונים כי גם בציוני הפרקים ציינו שלא בדיוק וסמכו זה על זה. כמו בתוס' גיטין ו' ע"ב ד"ה אמר ובתוס' סוטה י"ז ע"ב ד"ה כתבה דגרסינן בירושלמי פרק במה מדליקין כל הפטור בדבר ועושהו נקרא הדיוט. וכן הוא בחי' הרשב"א בגיטין שם ועוד בכמה ספרי קדמונים. ובאמת המאמר הוא בשבת פ"א ה"ב. ובתשובות השייכות לה' הלוואה סי' ל"ו ועוד אמרו בירושלמי פרק קמא דע"ז כותאי דקסרין בעו קמי ר' אבהו אבותיכם וכו'. ובכפתור ופרח פרק ה' בירושלמי דפ"ק דע"ז דכותאי דקסרין וכו'. וכן הוא בכמה ספרי הראשונים. ובנמוקי יוסף בבבא מציעא סי' תמ"ו בירושלמי פרק אין מעמידין כותאי וכו'. ובאמת מקום המאמר בע"ז פרק ה' סה"ד. וכן הרבה דוגמאות ואכ"מ להאריך.

פ"ד ה"ה ממקום שהתחיל הראשון. בשבלי הלקט השלם סי' מ' בירושלמי וכו' ממקום שהתחיל הראשון ומברך (ליתא) פי' לפניה ולאחריה ואם תאמר וכו'. וברמב"ם ה' תפלה פי"ב ה"ו: ומברך בסוף. ועי"ש בכ"מ.

פ"ד ה"ה סלקון מיחמייה אפין. לנחם אבל. ובמו"ק פ"ג ה"ו אין מראין פנים וכו' סלקין רבנן לגבי' מיחמיה ליה אפין וכו' אמרו אין מראין פנים וכו'.

פ"ד ה"ה לאחוי דיהודה בר חמוזה קריביה דר' יוסה בן חנינה. בתרומות פי"א ה"ה ר' יודן בר אחתיה דר' יוסי בר חנינא.

פ"ד ה"ה ר' ירמיה ר"ש שרה ר' חיננא ב"א בשם ר' זביי דכבול. בד' קושטנטינא ר' ירמיה ר' שמעון ר' חיננא בשם ר' זכיי טעה בין וכו'. והמו"ל בעל שדה יהושע קצר בכנויי האמוראים. ומ"ש ר' שמעון שרה. נראה שבאורו ר' שמעון השר. ואולי אחד הוא עם ר' שמעון בולווטה הנזכר בפסחים פ"ד ה"א ובתענית פ"ד ה"ב (עי' אהבת ציון וירושלים בפסחים צד 55) ואפשר עוד שהוא אחד עם ר' שמעון דתוספתא שנזכר בברכות פ"ג ה"ב. ור' שלמה סיריליו ז"ל גרס שם: ר' שמעון דסוספתא. ואולי צ"ל דסופסתא. שפרושו המלומד, ואגב אעיר שהיה תנא ששמו ר' שמעון הנשיא. ואינו ידוע מי הוא. עי' בבלי גיטין י"ד ע"ב ושם ט"ו ע"א.

פ"ד ה"ה ר' זכיי דכבול. בילקוט קהלת תתקס"ז מפסיקתא ר' ינאי דכבול. בסדר הדורות (צד 121) לא זכר טירושלמי דילן.

פ"ד ה"ה אפי' טעה בין אם לואם מחזירין אותו. כרמב"ם ה' תפלה פי"ב ה"ו קרא וטעה אפילו בדקדוק אות אחת מחזירין אותו וכו'. ובכסף משנה שם ובירושלמי וכו' טעה בין תיבה לתיבה מחזירין אותו אפילו טעה בין אם ואם. ובהקדמת מנחת שי עה"ת (צד 11) ואמרינן בירושלמי דמגלה טעה בין תיבה לתיבה מחזירין אותו אפי' טעה בין אם לואם. אבל בפסקים וכתבים לר"י בעל תרומת הדשן סי' קפ"א ואשר שאלתני ביישוב שיש שם מנין ואין מי שיודע לקרות בתורה כהלכה בדקדוק ובטעמים וכו' יקראו

בתורה

בתורה וכו׳ כתב בטור דראבי״ה פליג אהא וכתב דאין להבלימו ולהחזירו על כך וכו׳. וכן ראיתי כמה פעמים לפני רבותי ושאר גדולים שטעו הקוראים בדקדוקי טעמים וגם בפת״ח וקמ״ץ וכו׳ מכל מקום לא החזיר מהן וכו׳ עכ״ל. וזה שלא כהירושלמי דילן. ובארחות חיים ה׳ קריאת ס״ת סי׳ י״ח קרא וטעה אפי׳ באות אחת מחזירין אותו וכו׳ והני מילי הקורא שבירך צריך לקרות בדקדוק אבל החזן אין להקפיד כל כך שיקרא בדקדוק וכ״כ בירושלמי מנין לחזן בית הכנסת שאמר על משה מֹשֶה ועל אהרן אֲהַרַן שאין משיבין אותו שנאמר ודגלו עלי אהבה לגלוגו עלי אהבה פי׳ חזן הכנסת ש״צ וכו׳ עכ״ל. וכן הוא במדרש חזית פ״ב. ובהגהת אשרי בשבת פ״ו סי׳ י״ג ובמדרש ומניין שאם קרא לאהרן הרן שיצא י״ח וכו׳. ובראבי״ה סי׳ נ״א ובמדרש אגדה אמרינן מנין לקורא אהרן הרן שיצא ת״ל ודגלו עלי אהבה אפי׳ דגלים שבך עלי אהבה. ולפנינו בירושלמי ליתא כ״ז וגם סותר למ״ש בירושלמי דילן אפי׳ טעה בין אם לואם מחזירין אותו. ונראה שגם לפני הראבי״ה והגהת אשרי לא היה זה בירושלמי כי הביאו זה בשם מדרש ולא מירושלמי. שוב ראיתי בשו״ת מהר״א מזרחי סי׳ י״ג דע״כ לא מפלגי המדרש עם הירושלמי וכו׳ אלא בשקרא קריאה משובשת דלפי המדרש אם קרא לאהרן וכו׳ ולפי הירושלמי ומס׳ סופרים שסוברים שאם טעה הקורא או החזן המקרא אותו וכו׳ ע״ש.

פ״ד ה״ה בין אם לואם. בשלטי הגבורים סביב הרי״ף במגילה סי׳ אלף ע״ד לשון ריא״ז וכו׳ אבל בקריאת התורה אם טעה בין אב לאם (אם לואם, ועי׳ בשו״ת הרי״ף סי׳ א׳) כגון אלו שאינן נקראין ככתיבתן מחזירין אותו וכך הוא בתלמוד ארץ ישראל עכ״ל. ונראה שהגי׳ בין אב לאם היא האמיתית, כי הלשון בין אם לואם קשה מאד ואולי הכונה בזה לשנוי בנקודות. וכמו יש אם למסורת. ומי יודע אם לא היה לשון הז״ל בזה לעיני ר״י בן קריש בקראו את ספרו אב ואם?

פ״ד ה״ה ר״ש ספרא דטרכנת וכו׳. בספר זכרון תורת משה (ח״ב ד׳ ט׳ ע״א) מובא המאמר בשנויים.

פ״ד ה״ה רב אמר כגון הוי רב את יוצרו. בילקוט המכירי ישעיה מ״ה אות ט׳ שגיון לדוד וגו׳ אמר שלמה שומר פיו ולשונו שומר מצרות נפשו וכן הוא אומר אל הבהל אל פיך ולבך אל ימהר להוציא דבר וכו׳ מגלה ירושלמי עכ״ל ולפנינו ליתא כ״ז שהביא הילקוט ואולי היה כתוב כאן המאמר אחרי הספור מר״ש ספרא שלא שמע לבני עירו שצוו לו לקרות כההלכה.

פ״ד ה״ה מדלגין בנביא וכו׳. תוספתא מגלה פ״ד ובבבלי מגלה כ״ד: בשנויים. ובכתבים ובפסקים לר״י בעל תרומת הדשן סי׳ צ״ד ושמעתי שהקדמונים אמרו הא דאין מדלגין מנביא לנביא היינו דוקא בימיהם שכל ספריהם היו כותבים בגליון ולא רצו להאריך בגלילה משום כבוד צבור אבל האידנא דהפטרת שלנו כתובין בקונטרס ואפשר לסיימן שימצא מהר מה שירצה ואין צריך להפסיק בבדי שיפסיק המתורגמן שפיר דמי וכו׳. ובתרומת הדשן סי׳ כ׳ ופי׳ ראבי״ה והוכיח מן התלמוד דאין מדלגין ואין גוללין ספר תורה בצבור חדא מלתא היא וטעמא דאין מדלגין משום דאין גוללין בצבור משום שלא יעמדו בשתיקה וכו׳.

פ״ד ה״ה שאין גולין ס״ת. בד׳ קושט׳ שאין גוללים ס״ת, ועי׳ באצו״ר ביומא צד 78. ובאשכול (ח״ב צד 52) ועוד ראיה ממ״ש אין גוללין ס״ת בצבור וכו׳. ובנחלת יעקב בפי׳ למס׳ סופרים פי״א ה״ב מובא הירושלמי בשנוים הלים

פ״ד

פ"ד ה"ה מפקד לבר עולא חזנא וכו'. במס' סופרים פי"א (הוצאת מיללער ז"ל) ובאור זרוע חלק ב' סי' מ"ח הגי' ר' יוסי הוה מפקד לרב עולא חזנא וכו' ובנחלת יעקב הנ"ל מובא הירושלמי בשנוים קלים. ועי' אהבת ציון וירושלים ביומא צד 78. בסדר הדורות (צד 301) עולא חזנא וכו'. וצ"ל רב עולא חזנא. ובביצה פ"א ה"ז דסדרה דבר עולא. ובס' זכרון תורת משה (ח"ב ד' ח' ע"ב) מביא מירושלמי דבר נחלא.

פ"ד ה"ה עד איכן וכו'. בד' קושט' כגון פרשת יהוידע הכהן (כהן) הגדול (גדול).

פ"ד ה"ו במשנה המפטיר בנביא הוא פורס את שמע. בשבלי הלקט השלם סי' ע"ז אבא מרי ר"א ז"ל הנהיג לומר בכל שבת וכו' שמע ישראל וכו' וסעד במס' סופרים (פי"ד ה"ח) המפטיר בנביא הוא פורס על שמע באיזה שמע אמרן בשמע של ס"ת וכו' ע"ש. ובאגודה סי' ל"ב המפטיר בנביא פורס על שמע משום כבוד צבור משום אינצויי לשון פורס בספר אבי"ת הוא פותח והקהל עונין אחריו כל דבר וכו'. ועי' בשו"ת מהר"י מברונא סי' קצ"ח.

פ"ד ה"ו במשנה עוברין על ידו. בלח"מ תפלה פ"ח הי"ב פורסין ע"י.

פ"ד ה"ו לא צורכה דילא. במלאכת שלמה לר"ש עדני בפי' כאן: ירושלמי לא צורכא דא אלא הפורס על שמע הוא עובר לפני וכו' ע"ש.

פ"ד ה"ו והא תנינן וכו' כאן בשהביא שתי שערות וכו'. בבה"ג (הוצאת מק"נ צד 224) וקטן קורא בתורה ומתרגם וכו' אבל אינו פורס על שמע עד שיהא בן י"ג שנה ויום אחד ויביא ב' שערות וכו'. ועי' ברמב"ם ה' תפלה פ"ח הי"א. ונראה שמקורם מכאן. ואח"ז זכרתי מ"ש בתשובות הרשב"א סי' רל"ט שאלת עוד קטן שהגיע לחנוך מהו שיצטרף להתפלה תשובה וכו' וכן כתב הראב"ד וכו' ומביא ראיה ממה ששנו חכמים במגלה קטן קורא בתורה ומתרגם אבל אינו פורס וכו' ובירושלמי מוקי לה אפילו בקטן שהביא שתי שערות וכו'. ועי' בראבי"ה ברכות סי' קב"ח. ובמאירי מגלה (כ"ה ע"א) ובתלמוד המערב אמרו שאינו פורס אלא א"כ הביא שתי שערות הא הביא שתי שערות פורס אעפ"י שהוא קטן וכו'. ובשלטי הגבורים סביב הרי"ף מגילה סי' אלף קמ"ב קטן וכו' ואם הביא שתי שערות פורס על שמע כמו שמבואר בתלמוד א"י וכו'. ועי' אהבת ציון וירושלים סוכה צד 143.

פ"ד ה"ז במשנה אבל אינו פורס את שמע. במס' סופרים פרק י"ד הט"ו אבל אינו פורס על שמע לומר יוצר אור. וע"ש במפרשים ובשבלי הלקט השלם סי' י' ותניא במס' סופרים וכו'. ושם סי' י"ג וע"ש.

פ"ד ה"ז במשנה פוחח וכו'. עי' בשבלי הלקט הנ"ל. ובריי"ף מגילה כאן: פי' פוחח מי שבגדיו קרועים וכתפיו וזרועותיו ערומים וכו' ובירושלמי סוף משקין אמרינן מת וכו' נעשה כפוחח. ובתוס' מגילה כ"ד ע"א ד"ה פוחח ובראי"ש מגילה פ"ג סי' ט"ו מובא הרי"ף הנ"ל. וכל מה שכתב הרי"ף הוא אות באות מפי' רבינו חננאל במגילה כ"ד ע"ב. וגם הראיה מירושלמי דמו"ק ג"כ מפי' רבינו חננאל שם. וכבר העירותי באהבת ציון וירושלים בשבת צד 114 שהרי"ף לקח מאמרי הירושלמי שמביא מפי' רבינו חננאל. (ואם אמנם נמצאים זעיר שם שהביא הרי"ף מאמרי הירושלמי ובפי' רבינו חננאל לא נמצאם כמו לעיל פרק ד' ה"א צד 80 מאמרי ר' שמואל בר רב יצחק וכדומה. יכול להיות שחסרו המאמרים בפי' רבינו חננאל. ואולי ראה הרי"ף אותם בפי' ר"ח בהמס' שלא באו לידינו או ראה אותם בפי' גאון אחר, אולי

ממגלת

ממגלת סתרים לר"נ גאון הנאבד מאתנו. ווכר לדבר כי במנהיג ד' כ"ה מובא כל מאמרי ר"ש בר רב יצחק בירושלמי מגילה פ"ד ה"א בשם מגילת סתרים). ובכלל יראה הלומד בריי"ף ששאב הרבה מפי' הר"ח בלא הזכרת שמו. ולפעמים מבאר איזה מלה בגמ' וגם זה לקח מפי' רבינו חננאל כמו לדוגמא בב"מ פרק ב' סי' רפ"ג כדמתרגמינן בתרגום א"י שכל את ידיו (בראשית מ"ח י"ד) שלחפינהו לידוהי. וזהו מפורש בפי' רבינו חננאל בב"מ כ"ה סע"א.

פ"ד ה"ז במשנה אבל אינו קורא בתורה בכה"ג (צד 225 ד. ברלין) אבל אינו קורא בתורה ואינו מפטיר בנביא (ג' מלות ליתא) וכו'.

פ"ד ה"ז במשנה סומא פורס את שמע ומתרגם. בריי"ף במשנה כאן מוסיף: אבל אינו קורא בתורה ואינו עובר לפני התיבה ואינו נושא את כפיו. וכגירסת הריי"ף בהמשנה כן הוא בתנחומא הנדפס מכבר הולדות אות ז'. וההנחומא מובא בילקוט המכירי תהלים מזמור ט"ז. אבל בהלכות גדולות הנ"ל סומא פורס על שמע ומתרגם ועובר לפני התיבה (ג' מלות אחרונות ליתא בהמשנה, ובתשובת הגאונים שערי תשובה סי' רמ"ה מאור עינים מותר לירד לפני התיבה ולפרוש על שמע וכו') אבל אינו קורא בתורה ואינו נושא את כפיו.

פ"ד ה"ז הן דורשין בלא ראות. כד' קוש' הגי': מקרא א' דרשו ואם (ליתא) בלא ראות.

פ"ד ה"ז ר"י אומר לרבות את הסומא ר"מ אומר פרט לסומא. במכות פ"ב ה"ו הגי' הנכונה: ר' מאיר אומר לרבות את הסומא ר' יודה אומר פרט לסומא וכו'.

פ"ד ה"ז ביושב בבית אפל היא מתניהא. באור זרוע ח"ב סי' רס"ו מיהו בירושלמי דמגילה ור"פ אלו הן הגולין מוקי הא דר' יהודה ביושב בבית אפל משמע שר"ל דכל שלא ראה מאורות מימיו דקאמר ר' יהודה כגון שנולד במערה ואינו סומא מיהו גמרא דילן חולק על הירושלמי וכו'. וכן מובא הירושלמי בתוס' מגילה כ"ד ע"א ד"ה מי ובבבא קמא פ"ז ע"א ד"ה וכן. ובתוס' רה"ש ל"ג ע"א ד"ה הא ומיהו בירושלמי משני שינוייא אחרינא וכו' ומשני לה ביושב בבית אפל כך אני (אנו, ובדפוס זיטאמיר: הוא) אומר (אומרים) היושב בבית אפל לא יפרוס על (את) שמע משמע שר"ל שלא ראה מאורות מימיו שנולד במערה וכו'. ובמגילה (נמי פריך לה בירושלמי וכו' ואין גירסות הירושלמי מכוונת לא במכות ולא במגילה וכו' עכ"ל. ובתשובת הרא"ש כלל ד' סי' כ"א ובירושלמי פריך לה על ההיא משנה דמגילה תמן תנינן וכו' ביושב בבית אפל היא מתניתא היושב (כך אנו אומר, והרא"ש לא גרים לזה. וכן הנכון. וע"ד לשון זה בירושלמי ראה אהבת ציון וירושלים בתרומות צד 97) בבית אפל לא יפרוס על שמע פי' שכל ימיו נתגדל במערה ולא ראה מאורות מימיו אע"פ שהוא רואה אבל סומא וכו'. ובאגודה סי' ל"ג ומיהו בירושלמי מפרש שלא ראה מאורות פי' שגידל במערה בבית אפל.

פ"ד ה"ה במשנה כהן שיש בידיו מומין. בראב"ן (ד' ע"ט ע"ג) וכהן שיש בו (בידיו, ועי' להלן) מומין וכו'. ובתנחומא (נשא י"ד) ילמדנו רבינו כהן בעל מום מהו שישא את כפיו כך שנו רבותינו כהן שיש בידו מומין לא ישא את כפיו ורבי היה שונה כהן שיש מומין בכולו לא ישא את כפיו. ושם בהערה ס"ז שבכת"י כתוב: רבי אחד שנה כהן שיש בידיו מומין וכו' ורבי אחר שנה כהן שיש בכולו מומין לא ישא את כפיו וכו'. ור"ל נוסחא אחת כהן שיש בידו מומין ויש נוסחא כהן שיש מומין בכולו פי' בכל הגוף עכ"ל ולדעתי נוסחא השניה היא גליון בספר. ועי' להלן.

פ"ד

פ״ד ה״ח במשנה אסטים. במנהיג (ד׳ כ׳) סטים. וכן במשנה בבלית מגלה כ״ד ע״ב. וע״ש בגליון. ובמתניתא דב״מ אסטס. ובתנחומא הנ״ל ידיו צבואים כטים או קוצה או פואה (ד׳ מלות ליתא).

פ״ד ה״ח במשנה מפני שהעם. בראב״ן הנ״ל מפני שהעולם.

פ״ד ה״ח תני ובפניו. בירושלמי תענית פרק ד׳ ה״א נשנה המאמר ושם ליתא זה. ובבבלי מגילה כ״ד ע״ב תנא מומין שאמרו בפניו ידיו ורגליו. וע״ש בהגהת הב״ח שם ובהלכות גדולות (צד 221 הוצאת מק״נ). ובטור או״ח סי׳ קכ״ח. ובתוספתא מגילה פ״ד (הוצאת צוקערמאנדעל) כהן שיש מומין בידיו וברגליו לא ישא את כפיו וכו׳. ובכתבי יד אחרים שם הגי׳: ובפניו. ובאגודה סי׳ ל״ד ובירושלמי משמע הוא הדין לכל המומין דש בעירו מותר. ובשלטי הגבורים סביב הרי״ף מגילה סי׳ אלף קמ״ד לשון ריא״ז (ר׳ ישעי׳ אבי זקני) כהן שהיו מומין בפניו או בידיו או ברגליו לא ישא את כפיו מפני שהעם מסתכלין בו וכו׳ וטעם זה מבואר בתלמוד א״י עכ״ל. יבקרבן עדה מחק המלות: תני ובפניו. ושלח יד להגיה בחנם.

פ״ד ה״ח ר׳ נפתלי וכו׳. לקמן מוכח שאיזה מהראשונים גרסו נפתלי בלא ר׳. ובבבלי כתובות צ״ו ע״א א״ל ר׳ יצחק בר נפתלי לרבינא וכו׳. ובריי״ף ובדא״ש שם הגי׳ א״ל ר׳ יעקב בר נפתלי וכו׳. וביוחסין השלם (צד 157) ר׳ יעקב בר נפתלי משמיה דרבינא. והסדר הדורות כתב לא מצאתי זכרו.

פ״ד ה״ח אצבעתיה עקימה וכו׳. בשנויים בתוס׳ מגילה כ״ד ע״ב ד״ה אם וז״ל אם היה דש בעירו מותר ואפילו במומין שבידו כדאמר בירושלמי בההוא כהן דהוה ידיה עקישי אתא לקמיה דר׳ נפתלי א״ל כיון שאתה דש בעירך מותר. ובאור זרוע ח״ב סי׳ תי״א ירושלמי וכו׳ כהדא נפתלי (ר׳ נפתלי) הוות אצבעיה עקומה וכו׳. וכן הוא במרדכי מגילה ד׳ ריווא סי׳ תתמ״ז נפתלי בני׳ האו״ז) הוו אצבעותיו עקומות אתיא שאל לר׳ מאיר (ר׳ מנא) וכו׳. וברוקח סי׳ שב״ג ירושלמי דתענית ר׳ נפתלי הווה אצבעיה עקימא אתא שאיל לר׳ אמי (לר׳ מנא) וכו׳. ובמאירי למגילה (כ״ט ע״א) בתלמוד המערב ההוא דהווין ידיו עקושן אתא לקמיה דר׳ נפתלי וכו׳.

פ״ד ה״ח רגליה הוי סגין וכו׳. בתענית פ״ד ה״א ריגלא הוות בגין (סגין) שלא יהו וכו׳. וכן הוא שם בד׳ קושטנטינא.

פ״ד ה״ח שאסור להסתכל בכהנים וכו׳. במנהיג (ד׳ כ׳) והא דנהיגי היום הזה שלא להסתכל (בכהנים) אע״פ שאין מברכין בשם המפורש יש סמך לדבר במגילה ירושלמי וכו׳ א״ר יוסי וכו׳ א״ר חגי כלום אמר (אמרו) אין מסתכלין אלא (לא) מפני הכהה הדעת (הסיע דעת) מה (משה, ועי׳ באהבת צוי״ר ביומא צד 7) דאנא יכילנא (ליתא) לאיסתכלא (מסתכל) ולא מסחנא (מסיע) דעתאי (דעתי) שאם יסתכל בו יסיח דעתו ולא יאזין אל הברכה (ט׳ מלוה אחרונות מהמנהיג בעצמו). וכן מובא הירושלמי בשנויים באבודרהם (שחרית של חול ד׳ ל״ו ע״ב) ובתוס׳ חגיגה ט״ז ע״א ד״ה ובכהנים ובאור זרוע חלק ב׳ סי׳ תי״א ובסמ״ג עשין י״ט ובכסף משנה ה׳ תפלה פי״ד ה״ז. ובמאירי למגילה (כ״ה ע״ב) וסעד לדברי מצאתי בתלמוד המערב אסור להסתכל בכהנים כשהם מברכין כלום אמרו אין מסתכלין אלא מפני היסח הדעת מאן דלא מסתכל לא מסח דעתיה עכ״ל. ובמרדכי מגילה סי׳ אלף ש״ב ואסור משום הסיח הדעת והכי משמע בירושלמי עכ״ל.

פ"ד ה"ט במשנה בצבועין אף בלבנים לא יעבור וכו'. בשו"ת ריב"ש סי' רכ"ד דתנן התם האומר איני עובר לפני התיבה בצבועים (בצבועין) וכו'. והענין הוא כי היה דרך המינין בימים ההם להקפיד שלא להתפלל בבגדים צבועים כי אם בלבנים וכן שלא לנעול סנדל בשעת תפלה ולכן חוששין לזה המקפיד באחד מאלו שמא הוא מהם וכו' ע"ש. ועי' בשו"ת תרומת הדשן סי' קצ"ו וברמב"ם ה' תפלה פ"י ה"ה ובכ"מ שם. ובאגודה סי' ל"ד האומר איני עובר לפני התיבה בצבעונים וכו'.

פ"ד ה"ט במשנה העושה תפילתו. באגודה ל"ד העושה תפילין עגולה ובעיטור ה' תפילין ומדקתני תפלה עגולה וכו' נתנה בין עיניו (על מצחו) או שנתנה (ליתא) על פסת (פס) ידו וכו'. ובשו"ת הרשב"א ח"ג סי' רפ"ב שנינו וכו' העושה תפלתו וכו' נתנה על מצחו ועל (או על) פס ידו וכו'. ובשו"ת הרשב"א ח"ה סי' י"ב ומה שאמרת בנתנן על בית יד ועל בית אונקלי תרתי קאמר יפה אמרת אולי הנוסחאות מודות אבל בכולן תמצא נתנן על בית יד אונקלי שלו וכו'.

פ"ד ה"ט במשנה הרי זו דרך המינות. ברמב"ם ה' תפילין פ"ד ה"ג ובמגדל עז ובכסף משנה שם: הרי זו דרך צדוקים. וברא"ש מגילה שם הרי זה דרך הקראים אבל בדפוס ראשון ברא"ש הרי זה דרך המינות. ובאשכול (ח"ב צד 89) כדתנן נתנה על מצחו פי' תש"ר או על פס ידו פי' של יד הרי זה דרך הצדוקין.

פ"ד ה"ט במשנה בית יד אונקלי. כן גי' הערוך. וע"ש בערוך השלם. ובמתניתא דבני מערבא בית ניקלי של ידו. ובאשכול הנ"ל ואם נתנה על בית אונקלי וכו'. ובשו"ת הרשב"א הנ"ל ציפהו (ציפה) זהב ונתנה על בית יד של אונקלי וכו'.

פ"ד ה"ט במשנה הרי זו דרך החיצונין. ובמתניתא דב"מ הרי זה דרך החיצונין. ובערוך ערך אונקלי (פיזרו רל"ז) וכן שנינו בסוף (הערוך גרס פרק הקורא עומד שהוא פרק ד' כמו שהוא בירושלמי וכן גרסו הר"ח והרי"ף ולא כמו שהוא בבבלי ולחנם הוסיף בעל ערוך השלם ז"ל: פ"ג) מגלה לענין תפילין של יד ציפה (בערוך השלם: צפהו) זהב וכו' הרי זה דרך החיצונים. ובערוך השלם הביא: הרי זה דרך החיצון ומגיה בנוסחתינו ולא זכר דפוס הראשון מהערוך.

פ"ד ה"ט תנה ר' יוסי בן ביבי תפילין מרובעות שחורות הל"מ. במנחות ל"ה ע"א תנא תפילין מרובעות הלכה למשה מסיני. ולעיל שם א"ר יצחק רצועות שחורות הלכה למשה מסיני. ומ"ש בתוס' ד"ה רצועות ובס' התרומה סי' ר"ב. ובשו"ת נודע ביהודה מהדו"ק חלק או"ח סי' א' וכו' זה מבואר בירושלמי תני ר"י ב"ב תפילין מרובעים ושחורים (שחורים) הללמ"מ ולדעתי קשה לפרש שחורים על הרצועות וכו' ע"ש. וע"ד ר' יוסי בן ביבי ראה אצוו"ר בשבת צד 109 וביומא צד 23.

פ"ד ה"י במשנה האומר יברכוך וכו'. משנתינו שנויה גם במשנה בבלית בברכות (ד' ל"ג ע"ב) וע"ש בגליון ובד"ס יבבית נתן שם. אבל במשנה בירושלמי שם ליתא.

פ"ד ה"י במשנה לאעברא בארמיותא. כבר העירו שכן תרגם המיוחס ליונתן ב"ע בויקרא י"ח כ"א. ועי' בערוך ערך ארמאה.

פ"ד ה"י האומר יברכוך טובים שתי רשויות. בתוס' מגילה כ"ה ע"א ד"ה

יברכוך

יברכון פי' שמוציא את הפושעים מן הכלל אי נמי משום דמחוי בשתי רשויות כלומר אלהים טובים עכ"ל וזה מן הירושלמי.

פ"ד ה"י אילין דמתרגמין עמי וכו'. כן מתרגם המיוחס ליונתן בן עוזיאל בויקרא כ"ב כ"ח. ובשרידי ירושלמי (צד 20) כמה דאנה (דאנן) רחמן (רחמין) בשמיא וכו' ע"ש. ועי' באהבת ציון וירושלים ברכות צד 128.

פ"ד ה"י כי יסכר וגו'. בילקוט המכירי תהלים מזמור ס"ג אות י"א ירושלמי ברכות אר"ש בר רב יצחק וכו' הדא דתימא (דאת אמר) בצבור אבל ביחיד התחנונים הם (הן) לו (ליהא) וכן במגלה ירושלמי עכ"ל. ועי' בבלי ברכות ל"ג ע"ב וסוכה נ"ג ע"ב. ובשו"ת ר"א מזרחי סי' ב' והכי משמע בהדיא בירושלמי פ' אין עומדין דקאמר מודים מודים וכו' ע"ש.

פ"ד ה"י אבל ביחיד תחנונין הן. בטור או"ח סי' ס"א ואיתמר בירושלמי דוקא בצבור אבל ביחיד שרי ונראה שאין לחלק דבגמרא דידן אינו מחלק וכו'. ועי' אהבת ציון וירושלים ברכות צד 129.

פ"ד ה"י ודכוותה אמן אמן. בפי' רב נסים גאון בברכות ל"ג ע"ב ובגמרא דמגלה אמרו ודכוותיה אמן אמן שמע שמע עכ"ל. ובארחות חיים ה' ק"ש סי' כ"א ירושלמי וכו' ודכוותי' אמן אמן וכו'. ובב"י בטור או"ח סי' ס"א כתוב באהל מועד האומר אמן אמן כאומר שמע שמע ואיני יודע מניין לו ועוד דהא קרא כתיב אמן ואמן ואע"ג דהתם כתיב באמן תניינא וי"ו נראה דאפי' בלא וי"ו נמי אין קפידא אי אמר אמן אמן תרי זימני עכ"ל וע"ש בחידושי הגהות שהעיר מירושלמי דילן.

פ"ד ה"י תורגמן שהוא עומד וכו'. תוספתא מגילה פ"ד, ובהלכות גדולות (הוצאת מק"נ צד 223) מובא זה. וע"ש בהערות. ובכסף משנה ה' ת"ת פ"ד ה"ג אבל רבינו הוציא דברים אלו מהירושלמי בפרק הקורא את המגלה עומד דהכי איתא התם הורגמן שהוא עומד וכו' רבינו לא משמע ליה הכי אלא היה המתורגמן אביו או רבו של חכם קאמר וכו'.

פ"ד ה"י ר' פדת הוה אמורא דר' יסא. בשביעית פ"ז ה"ז ר' פדת ר' יוסה בשם ר' יוחנן. ובפי' הר"ש שם ר' פדת ור' יוסי וכו'. ואולי צ"ל ר' יסא כמו שהוא בברכות פ"ה ה"א וכן בכמה מקומות ר' יסא בשם ר' יוחנן לעולם וכו'.

פ"ד ה"י בר ישיטא הוה אמורא דר"א וכו' מילין דלא שמע מן אבוי הוה אמר כן א"ר בשם ר' חיננה. ומי הוא בר ישיטא זה? לי לבי אומר שצ"ל כאן: בר ינטה. וזהו שנזכר בפסחים פ"ד ה"א חיננא אבוי דרב (צ"ל דבר) ינטה בשם ר' בניה ולכפר וכו'. ובתענית פ"ד ה"ב חיננה אבוי דבר נטה בשם ר' בניה וכו'. ושם פ"ד ה"ח חיננא אבוי דבר ינטה בשם ר' בניה שלא קיבלו וכו'. ובילקוט המכירי זכריה (צד 73) מובא הירושלמי ושם הגי' חיננא אבוי דבר ינטא בשם ר' בינא וכו'. ובשרידי ירושלמי (צד 110) מביא בפסחים: חננה אבוי דברנטי וכו'. ור' בניה שאמר חיננא בשמו הוא ר' בניה השני. ובר ינטה היה אמורא דר' אבהו ומילין דלא שמע מן אבוי הוה אמר כן א"ר בשם אביו ר' חיננה.

פ"ד ה"י דר' אבהו אחא. מלה אחרונה ליתא בד' קושטנטינא. ובשבת פ"ג ה"ג ר' אחא אבא ובכלאים פ"ב ה"א ר' יעקב בר אחא אבא. ויותר קרוב לאמת שבכאן צ"ל הוה אמורא דר' אחא. (ומלת אבהו נשתרבבה בטעות כי מלה זו נשנה כאן כמה פעמים.) ור' אחא אמר כמה פעמים

בשם ר' חיננא. ובסוף פ"ז בערובין ר' אחא בשם ר' חיננא אבא לא אמר כן וכו'. ואולי צ"ל שם: אבא דבר ינטה.

פ"ד ה"י בעריתא דאבוי וכו'. באשכול ח"ב (צד 71) בגליון וי"ש הספר המכנה בעריות פרושו שמתרגם עריתא דאבוהי ודאימיה לא משמע הכי בהלמודינו וכו'. וע"ש בנחל אשכול ובפי' רבינו חננאל במגילה כ"ה ע"א ובס' הון עשיר במגילה כאן.

פ"ד ה"י תני ר"י זה שהוא נושא ארמית וכו'. בסנהדרין פ"ט ה"א תני ר' ישמעאל זה שהוא נושא גויה ומוליד בנים מעמיד אויבים ממנה למקום. ובבבלי מגילה כ"ה ע"א תנא דבי (ליתא) ר' ישמעאל בישראל הבא על הכותית והוליד ממנה בן לע"ז הכתוב מדבר.

פ"ד הי"א במשנה מעשה ראובן נקרא ולא מיתרגם. במאירי למגילה ל"א ע"א ויש גורסין נקרא ומתרגם וכו'. ובשו"ת רמ"א י"א כגירסת הדפוס.

פ"ד הי"א במשנה מעשה תמר. באגודה (ל"ד) מעשה תמר ויהודה.

פ"ד הי"א כתיב אשר חכמים וגו'. בסוטה פ"א ה"ד אשר חכמים יגידו אילו ראובן ויהודה (ג' מלות ליתא) ולא כחדו מאבותם וכו' ולא עבר זר בתוכם כשבא משה לברכן יחי ראובן ואל ימות וזאת ליהודה (ט' מלות ליתא). ובבראשית רבה פנ"ז הגי' כמו שהוא לפנינו במגילה כאן. ובפירש"י בב"ר שם: מפרש בתנחומא אימתי לא עבר זר בהוכן בשבא משה לברכן וכו'. ולא זכר רש"י הירושלמי.

פ"ד הי"א ר' אחא בשם ר' בא ומחא ה' ית עמא על אשר עשו את העגל אשר עשה אהרן, כן תרגם אונקלוס שם. ובבבלי מגילה כ"ה ע"ב מעשה עגל השני מן ויאמר משה עד וירא משה. ולא נזכר ממאמר ר' אחא בשם ר' בא הנ"ל. ובתשובות הגאונים (זכרון לראשונים סי' ר"ח) כתב ארונינו ראש הישיבה אלפיומי ז"ל בסדור שחבר, שבתורה כ"א פסוקים שלא מתרגמין וחישב אותם וכו' ויגף (שמות ל"ב ל"ה) וכו' ומה ששאלתם מאיזה מקום אסר תרגום אלה הפסוקים כולם בחיי כי הנמצא בתלמוד (הנ"ל) מן ויאמר משה עד וירא משה הם חמשה פסוקים וכו' ומה שנפסק מהזקנים הקדמונים ונוהגין על פיו אעפ"י שלא נזכר בתלמוד ויגף ה' את העם אבל נמצא לו יסוד בתלמוד א"י שמתרגמין חלק מזה הפסוק ואין משלימין תרגומו וזהו מאמר ר"א בשם ר' בא ומחא ה' ית עמא על אשר עשו וגו'. וע"ש בהערות הרב הא"א ד"ר הרכבי נ"י. ובארחות חיים ה' קריאת ס"ת סי' מ' ומעשה העגל השני וכו' ועוד פסוק ויגף וגו' פי' זה הפסוק שהוסיף בהלכות ויגף לא נזכר בתלמוד כלל ואמר רב האיי דאיתמר משום זקנים הראשונים כשמתרגמין ויגף ה' אין משלימין אותו ונהגו בני אדם כן ואין לו זכר אלא בתלמוד א"י דאמר ביה ר"א בשם ר' אבא (בא) תרגם ומחא וכו'. (ובעין זה בחידושי הרמב"ן והריטב"א בשבת ק' ע"א כתב רבינו האיי גאון בשם מר רב יהודאי גאון ז"ל ששמע מן הזקנים שאותו מקום וכו' ונמצא סייע בתלמוד א"י וכו'.) ובריי"ף מגילה סי' אלף ק"נ ואלו הן מעשה עגל השני מן ויאמר משה וכו' ועד פסוק ויגף ה' את העם (כוונת הרי"ף שמעשה עגל השני עד סוף הפרשה) עכ"ל. וכן הוא ברמב"ם ה' תפלה פי"ב ובפי' המשניות להרמב"ם במגילה כאן. ובכלבו ה' קה"ת ד' י"א ע"ב. ימקורם מהירושלמי כאן.

פ"ד

פ"ד הי"א אשר עשו את העגל אשר עשה אהרן. בד' קושטנטינא ית עמא על העגל אשר עשה אהרן. מר עוקבא (ר' מר עוקבן) וכו'.

פ"ד הי"א לא דומה גנאי יחיד וכו'. בס' המכתם למגילה (י"א ע"ב) ומפרש בירושלמי הטעם שאינו דומה גנאי דיחיד בצבור לגנאי דצבור בצבור פי' לכך אנו חוששין לכבודו של אהרן יותר מכבוד כל ישראל לפי שספור של אהרן הוא גנאי יחיד בצבור וכו'. ובתוס' מגילה כ"ה ע"ב ד"ה מעשה לכן נראה כדמפרש בירושלמי דהטעם הוי לפי שאין דומה גנאי של יחיד ביחיד או של צבור בצבור לגנאי של יחיד בצבור וכו'. ועי' בס' הון עשיר למגילה.

פ"ד הי"א ואתייא כהיא דאמר ר' חלבו בשם רב חונה. ח' מלות אלו אין להן שום הבנה כאן. ונראה בעיני שהן ט"ס כאן. והמעתיק העתיקן בטעות ממ"ש בסמוך בהלכה י"ב ר' חלבו בשם רב חינה חוצה וכו'.

פ"ד הי"א ברכות כהנים נקראות ולא מיתרגמות. לקמן במשנה י"ב הגי' ברכת כהנים וכו' לא ניקרין ולא מתרגמין. וכן הוא בתוספתא מגילה פרק ד'. ובארחות חיים ה' קריאת ס"ת סי' מ' ירושלמי ברכת כהנים נקרא ולא מתרגם ר' אבא (בא) בעא מר' יוסי (ר' יוסה) וא"ל מ"ט א"ל כה תברכו לברכה ניתנו ולא לקריאה פי' לקריאה כהלכתו בתרגום. וכן הוא בשם הירושלמי באשכול ח"ב צד 61. אבל בפי' רבינו חננאל במגילה כ"ה ע"ב ירושלמי לא נקראין ר' בא בעא מר' יוסי א"ל כה תברכו לברכה נתנה ולא לקריאה. ובס' הון עשיר למגילה כאן: בירושלמי וכו' ברכת כהנים (אין) נקראות וכו' והוספתי תיבת אין כי כן מוכח מסוף הענין וכו' עכ"ל. ולא ראה הגי' הנ"ל.

פ"ד הי"ב במשנה ברכת כהנים וכו' לא נקרין ולא מיתרגמין. עי' לעיל. ובאגודה סי' ל"ד ברכת בהנים נקרא ולא מתרגם.

פ"ד הי"ב במשנה ומעשה דוד ואמנון לא ניקרין ולא מיתרגמין. וכן במתניתא דבני מערבא. ובמשנה בבלית מגילה כ"ה ע"א הגי' נקראין ולא מתרגמין. ושם ע"ב מעשה דוד ואמנון לא נקרין ולא מתרגמין. ובתוס' ד"ה שם פי' פליגי ברייתא אמתני' דתני נקרין ולא מתורגמין עכ"ל. ועי' באגודה הנ"ל. ובכ"מ ה' תפלה פי"ב הי"ב.

פ"ד הי"ב ודא מזוזה יהבין לה היבא. לעיל לא נזכר כלל ממזוזה. והגרז"פ ז"ל במבוא הירושלמי ד' ל"ט ע"ב כתב שנראה שהסופר שכח לכתבה לעיל בפ"א הי"א בדיני מזוזה או אפשר שאיזה קורא לקט דיני מזוזה והטפילם למס' מגילה. אבל ממה שנראה לקמן נראה שכבר היה כל דיני מזוזה בירושלמי בסוף מגילה גם לפני רב חננאל בפי' בסוף מגילה ולפני בעלי התוס' ושארי ראשונים. ואפשר שמ"ש לעיל במשנה ט' ציפה זהב (במשנה בבלית הגי' ציפן זהב) ונתנה וכו' קאי על מזוזה ולא על תפילין כמו שפי' הראשונים. ועל זה קאי ודא מזוזה יהבין לה היבא. וגם בתוספתא מגילה פ"ד התולה מזוזתו בפתחו סכנה וכו'. ומזה ראיה קטנה שגם במשנה מגילה היו איזה דיני מזוזה. ועי' מ"ש הרב רי"ל פראפעסאר בלוי נ"י במאמרו על הכשוף צד 151.

פ"ד הי"ב ר"ז רב יהודה בשם שמואל משלשו ונותנו בתחילת שליש העליון. במנחות ל"ג ע"א א"ר זירא אמר רב מתנא אמר שמואל מצוה להניחה בתחילת שליש העליון.

פ"ד הי"ב בר טברי שאל לר' יצחק וכו'. בבראשית רבה פ"א אית ג'

ר'

ר׳ לולינא בר טברין אמר בשם ר׳ יצחק. ועי׳ מהדורת הרב ר״י טעאראר. ובמדרש הגדול (ויחי סי׳ כ״ה) ר׳ לולייאני בר טיבריים בשם ר׳ יצחק וכו׳

פ״ד הי״ב נותנה כנגד כתפיו. בכסף משנה ה׳ מזוזה פ״ו הי״ב כתב הראב״ד (לפנינו בהשגות הראב״ד ליתא) הגע עצמך שהוא ישער גבוה מניחה כנגד כתפיו ודיו עכ״ל וזה שכתב הראב״ד הוא ירושלמי בסוף מגילה ורבינו סובר דמכיון שלא הוזכר כן בגמרא דילן משמע דלא ס״ל הכי עכ״ל הכ״מ. ובתוס׳ מנחות ל״ג ע״ב ד״ה ומאי ובירושלמי משמע בפ״ב (ר״ת: בפרק בתרא) דמגילה דכשהפתח גבוה הרבה מניחה כנגד כתפיו וחולק על הש״ס שלנו. ובאשכול ח״ב (צד 75) והא דאמר בירושלמי מזוזה נתנה בשליש העליון הגע עצמך וכו׳. ולהלן שם: ודאמר בירושלמי נותנה כנגד כתפיו אם גובה הפתח הרבה לא אתמר בתלמודא דידן. ובארחות חיים (צד 193) ירושלמי אם היה המשקוף גבוה מניחה כנגד כתפיו ודיו ע״כ (בירושלמי). ובאגודה (ד׳ רי״ד ע״ב) ובירושלמי פרק שני דמגילה משמע דישער גבוה וכו׳ לשון התוס׳.

פ״ד הי״ב בית מדרשיה דר׳ חנינה עביד כן. בהגהת מרדכי ה׳ קטנות ובירושלמי קאמר ר׳ חנינא הניח מזוזה בבית מדרשו כנגד כתפותיו. וברא״ש ה׳ מזוזה סי׳ י׳ ובירושלמי דפ״ב דמגילה משמע דבי מדרשא דר׳ חנינא היה בו מזוזה ומונחת בין כתיפי של אדם. וכן בית מדרשו של מהר״ם מרוטנבורק ז״ל היה בו מזוזה ואומר כשהיה ישן שינת צהרים בבית מדרשו היתה רוח רעה מבעתו עד שתיקן מזוזה בפתח. וכן מובא בהגהת מרדכי ה׳ קטנות סי׳ תתקס״א. ושם להלן: מסופק היה ר״י אם ההיא דירושלמי שהניחו ר׳ חנינא כנגד כתפותיו פליג אתלמודא דידן וכו׳. ובתוס׳ מנחות ל״ג ע״א ד״ה והא ובירושלמי בפרק שני (צ״ל בפ״ב, והן ר״ת: בפרק בתרא) דמגילה משמע דבי מדרשא דר׳ חנינא היה בו מזוזה וכו׳. ובתוס׳ יומא י״א ע״ב ד״ה שאין מיהו בירושלמי פ״ג (צ״ל פ״ב) דמגילה משמע דבי מדרשא דר׳ חנינא ממש הוה ליה מזוזה וכו׳ הגע עצמך שהיה השער (שער) גבוה וכו׳.

פ״ד הי״ב של ר׳ היה עשוי כמין נגר. בירושלמי שבת פי״ז ה״ז והראני נגר משל בית ר׳ קשור אע״פ שאינו תלוי. ובמרדכי ה׳ קטנות (סי׳ אלף מ״ב ד. ריווא) והא כולהו מזוזה דבי רב (של ר׳) כמין נגר וכו׳. ובמנחות ל״ג ע״א דבית רבי.

פ״ד הי״ב תלייה בדלת וכו׳. תוספתא מגילה פ״ד וע״ש. ובהלכות גדולות (הוצאת מק״נ צד 233) המעלה מזוזה בפתחו סכנה ואין בה מצוה, ונראה שמקורו מכאן. ומ״ש המעלה ט״ס וצ״ל תלה. ובד׳ קושטנטינא בירושלמי כאן הגי׳ כמו שהוא לפנינו. ובמס׳ מזוזה פ״ב תלאה אחר הדלת המזוזה ר׳ מאיר מכשיר ור׳ יהודה פוסל (ו׳ מלות ליתא).

פ״ד הי״ב והניחו במקום שאינו ראוי לו. בתוספתא הנ״ל ותלאה אחר הדלת. ובבה״ג הנ״ל ונתנה לאחר הדלת. ובד׳ קושטנטינא בירושלמי כאן: חקקה בראש המקל והניחו במקום שאינו ראוי לו סכנה (ליתא) סכנה שאין בה מצוה.

פ״ד הי״ב לא סמרו. בד׳ קושטנטינא לא סמכו והא תני והוא שסמכו.

פ״ד הי״ב של בית מלוון (בד׳ ויטאמיר מליון) וכו׳. בתוספתא הנ״ל של בית מונבז וכו׳. ובבה״ג הנ״ל של בית מונבז המלך. ועי׳ מנחות ל״ג. ובאהבת ציון וירושלים יומא צד 45.

פ״ד הי״ב נהגה לפני מטפח וכו׳. בסס׳ מזוזה פ״ב חקק בביתל והרחיק

טפח

מפח ונתנה הר זו מזוזה כשרה יותר מכאן פסולה. וע"ש בהערות. ובאשכול (צד 76) ואינו חוקק בפתח אלא כדי להחזיק גובתא דקניא וכן בירושלמי נתנה לפנים מטפח פסולה.

פ"ד הי"ב צריך שיהא שמע וכו'. בתוס' מנחות ל"ג ע"א ד"ה הא ומיהו הא דאמר בפ"ב דמגילה ירושלמי צריך שיהא שמע שלה רואה את הפתח וכו'. ובסמ"ג עשין כ"ג (רפ"ב) גרסינן בירושלמי דמגילה (פרק שני צ"ל פ"ב: פרק בתרא) מזוזה צריך שיהא שמע שלה רואה הפתח. ובתוס' ר' מזוזה סי' ט' והא דאמרי' בירושלמי בפרק בתרא דמגילה צריך שיהא שמע וכו'. וכן מובא במרדכי ה' קטנות סי' תתקס"א וע"ש. ובאשכול ח"ב (צד 73) ובירושלמי ר"ש (ר"ז בשם שמואל) אמר צריך שיהא שמע שלה רואה את הפתח כלומר שכורכה מאחד כלפי שמע וכן מנהג ב' ישיבות. ובשו"ת תרומת הדשן סי' נ"ב אההיא דירושלמי דמצריך שתהא שמע של מזוזה רואה את אויר הפתח וכו' שהרי שמע הפוך לצד אויר הפתח כדאיתא בירושלמי וכו'.

פ"ד הי"ב נותן ברגיל. במ' מזוזה פ"ב ואם היה רגיל על כולם נותן דרך כולם. וע"ש בהערות.

פ"ד הי"ב השוכר בית מגוי וכו'. מס' מזוזה פ"ב וע"ש. ובסמ"ג עשין כ"ג עוד גרסינן בירושלמי דסוף מגילה השוכר בית מהגוי צריך ליתן מזוזה ובשהוא יוצא נוטלה ובשל ישראל אסור לעשות כן. ובמרדכי ה' קטנות סי' תתקס"ה גרסינן בירושלמי דסוף מגילה השוכר וכו'. י"מ שיש בירושלמי עיר שיש בה חזירים פטור מן המזוזה ואומר ר"י בר' אברהם שבדק בכולו ולא מצא וכו'. ובאשכול הנ"ל השוכר בית מגוי חייב במזוזה כדאיתא בירושלמי וכו'.

פ"ד הי"ב פתח שהוא פתוח וכו'. באשכול (ח"ב צד 77) בירושלמי פתח פתוח לגג ולגינה ריב"י אומר וכו' וחכ"א כפתוח לשוק דלאו מקום דירה היא. וזה כפי' הק"ע ולא כהפ"מ.

פ"ד הי"ב הדר בבורגנין ל' יום צריך ליתן מזוזה. במס' מזוזה פ"א הצרפים והבורגנין וכו' הרי אלו פטורים מן המזוזה וע"ש בהערות.

פ"ד הי"ב ר' יעקב בר אחא בשם ר' יאשיה. כעין זה בסוכה פ"א ה"א וביבמות פ"ז ה"א כתובות פ"א ה"ח קדושין פ"ד ה"א ועוד בכ"מ. ובסדר הדורות (צד 234 ערך ר"י בריה דר"א) ובש"ר יאשיה. ולא גלה המקור.

פ"ד הי"ב מעשה באחד שנטל וכו'. בבבלי בבא מציעא ד' ק"ב ע"א ומעשה באחד שנטלה וכו' מעשה לסתור אמר רב ששת ארישא. אולם לפנינו בירושלמי מפורש שהמעשה קאי ארישא.

פ"ד הי"ב אסכופתה ארעייתא. ביומא פ"א ה"א אסקיפתא ארעייתא. וכן הוא בשרידי ירושלמי צד 208.

פ"ד הי"ב דר' אילעא. ביומא הנ"ל דר' אליי. ובש"י דר' לא.

פ"ד הי"ב תפילה ומזוזה מי קודם וכו'. בפי' רבינו חננאל במגילה כ"ה סע"ב ירושלמי כ"ה סע"ב ירושלמי תפילין ומזוזה וכו'. ובעטור ה' תפילין דגרסינן בירושלמי גמרא דמגילה תפילין ומזוזה וכו'. ובתוס"ש סוף ה' תפילין ירושלמי בשלהי מגילה תפילין ומזוזה וכו'. ובאשכול ח"ב צד 91 ירושלמי תפילין וכו'. ובס' אדם וחוה (נתיב י"ט חלק ה') תפילין ומזוזה תפילין קודמים וכו' כלומר אם אין לו לקנות אלא לא' משתיהן הפילין קודמין כך פשוט בירושלמי דסוף מגילה עכ"ל. ובדרכי משה בטור יו"ד רפ"ה בסוף הירושלמי

דמגילה

דמגילה מי שאין ידו משגת לקנות תפילין ומזוזה תפילין הן עדיף דהם חובת הגוף כן השיב מהר"ר זאב בתשובות עכ"ל. וכיון לשו"ת בנימין זאב סי' קצ"ג וע"ש. וחידוש שהרמ"א סמך בזה על הבנימין זאב, שבשעתו עוררו על פסקיו שאין ראוי לסמוך עליו, ולא הביא הרמ"א את ר' ירוחם הנ"ל?

פ"ד הי"ב רב הונה אמר תפלה קודמת. בפי' הרא"ש הנ"ל רב הונא אמר תפילין קודמין מ"ט דרב הונא שכן נוהגין (נוהגת) במפרשי ימים והולכי מדברות ומסתברא דהלכתא כרב הונא דמצוה דגופה עדיף וגם מפרש תלמודא טעמא אלמא חשיב ליה עיקר עכ"ל ונראה שלפני הרא"ש לא היה בהירושלמי ג"כ מ"ט דשמואל שכן היא נוהגת בי"ט ובשבתות. ורבינו חננאל הנ"ל לא הביא מ"ט דרב הונא וכו'. ובאשכול הנ"ל הגי' כמו שלפנינו ע"ש.

פ"ד הי"ב שכן היא נוהגת במפרשי ימים וכו'. ברמב"ם ה' מזוזה פ"ג ה"ט בית שבספינה פטור מן המזוזה. וכס' נתיבות עולם (ד' ל' ע"א) ועוד בספרים אחרים העירו מקורו מירושלמי דילן.

פ"ד הי"ב מזוזה שבלת אין עושין אותה תפילין. בבבלי שבת ע"ט ע"ב תפילין שבלו וס"ת שבלה (ג' מילות ליתא) אין (ליתא) עושין מהן מזוזה וכו'. ובמרדכי ה' תפילין ואני מצאתי במ"ס מזוזה שבלה אין עושין אותה תפילין לפי שאין מורידין וכו'. וכן הוא במ"ס פי"ד הלכה כ' (הוצאת מיללער ז"ל). אבל בהוצאות אחרות הגי' מזוזה שבלהה עושין וכו'. ובאשכול הנ"ל וכיון דבבבלי איפכא שמעינן איכא תיובתא לשמואל וסייעתא לר"ה וכו'. ומדוע לא נזכר כאן בדיני מזוזה מה שאמרו בירושלמי ברכות פ"ט ה"ג כשהוא קובעה אומר ברוך אקב"ו על מצוות מזוזה וכו'. ועי' אצוו"ר בברכות צד 207, ולפי שיראה הלומד שהדינים במזוזה היו כתובים בירושלמי כאן עוד לפני רבינו חננאל שכן הביא בסוף מס' מגילה ההלכה תפלה ומזוזה מי קודם וכו' (ומ"ש לפנינו בש"ס ד' ווילנא זה בפיר"ח בש"ס מגילה בד' כ"ה סע"ב. זה הפכו המעתיקים שסדרו פרק הקורא עומד קודם פרק בני העיר בגמ' בבלי ולא כמו שהוא בגמ' ירושלמי שפרק הקורא עומד הוא פרק אחרון) וכן הביאו הסמ"ג והרא"ש המאמרים וציינו: בסוף מגילה ירושלמי וכן התוס' כתבו בפרק בתרא דמגילה כנ"ל.

פ"ד הי"ב שמעלין בקודש ולא מורידין. בעין זה בבכורים פ"ג ה"א שמעתי שמעלין בקודש ולא מורידין. וביומא פ"ג ה"ח ושבועות פ"א ה"ח ועוד בכ"מ. ובסוף המס' הנני מעיר לחסרונות בירושלמי מגילה שהראשונים הביאו מירושלמי ולא נמצא אצלנו ועל איזה מהן כבר העירותי לעיל במקומות אחדים, ועתה אוסיף: בפי' רב נסים גאון בעירובין י"ז ע"א י' דברים התנה יהושע תמצא פי' כולן בבבא קמא בפרק מרובה ובגמרא דמגילה דבני מערבא עכ"ל ולפנינו במגילה אין רמז מזה. ועי' ירושלמי בבא בתרא פרק ה' ה"א. ויש לשער שהעשרה דברים שהתנה יהושע היו כתובים בירושלמי מגילה פ"ד כה"א ביחד עם העשרה תקנות שתקן עזרא השנוים שם. וזכר לדבר כי גם בבבלי בבא קמא ד' פ"א וד' פ"ב שנוים תנאי יהושע ותקנות עזרא ביחד. בפי' רב חננאל בע"ז ט' ע"ב דתני בתוספתא בסוף מס' שחיטת קדשים ובתלמוד א"י במגילה סוף פרק א' משנברא העולם עד שיצאו ישראל ממצרים אלפים ותמ"ח שנים עכ"ל. ולפנינו בסוף פרק א' דמגילה חסר זה. ברמב"ם ה' תפלה פרק י"ב הי"א ואין הקורא רשאי לסייע לתורגמן שלא יאמרו תרגום כתוב בתורה. ובכסף משנה שם: ואין הקורא רשאי לסייע וכו' ירושלמי כתבו הרי"ף שם

פרק

(פרק הקורא עומד) אמר עולא מפני מה אמרו הקורא בתורה לא יסייע לתורגמן כדי שלא יאמרו תרגום כתוב בתורה עכ"ל. ולפנינו בירושלמי מגילה פרק ד' ה"ג ששם מקומו הראוי, ליתא זה וגם ברי"ף שלפנינו ליתא. ואיתא בבבלי מגילה ל"ב ע"א. ברמב"ם ה' תפילין פ"א הט"ז אבל במזוזה ותפילין אין תולין בהן אפילו אות אחת. ובהגהת מימוני שם אות ג' בירושלמי דמגילה מפרש טעמא משום דלא הוי כסדרן וכו'. והטעם הזה חסר במגילה פרק א ה"א. ועי' בילקוט סוף פ' בא ובאו"ז ח"א סי' תקנ"ה ובספר התרומה סי' ר"ה בשם מכילתא. ברמב"ם ה' תפילין פ"ג ה"ז כשהוא גולל הפרשיות בין של ראש בין של יד גולל אותן מסופן לתחלתן וכו'. ובהגהת מימוני שם אות ד' הכי איתא בירושלמי דפרק קמא דמגילה וכו'. ולפניני ליתא זה על פרשיות דתפילין. במחזור ויטרי (צד 524) ובירושלמי דמגילה אמרינן לא ישב אדם על ספסל שס"ת נתון עליו וכו'. ושם להלן ועוד מצינו במגילת ירושלמית דסיקייא שהיא מלאה ספרים או שהיו בתוכה עצמות המת הרי אילו וכו'. וע"ש בהערות. וכ"ז ליתא לפנינו במגילה. ויש כעין זכר לדבר שבאמת היו בהירושלמי מגילה פרק א' הי"א כל הנ"ל בין דיני דס"ת שנזכרו שם, כי גם במנחות ל"ב ע"ב במקום שנזכר דיני ס"ת נזכרה גם ההלכה לא ישב אדם על ספסל שס"ת נתון עליה וע"ש ובפרדס לרש"י סי' רפ"ג. ובמרדכי ה' קטנות (סי' אלף של"ז ד' ריווא) ובירושלמי דמי שמהו תיבה וכו' עוד גרסי' במ"ק לא ישב אדם וכו' ומעשה בר"א וכו' עכ"ל וגם במ"ק ליתא ונראה שצ"ל במרדכי עוד גרסי' במג'. והכוונה למגילה. ועי' בה"ג (ד' ברלין צד 506). ובשו"ת באר שבע סי' ל"ח. בילקוט שמעוני תהלים ר' תתפ"א (דפוסי שאלוניקא ווניציא) בשם ירושלמי דמגילה ר' יהודה נשיאה שלה ר' חייא ור' יוסא וכו'. ולפנינו במגילה ליתא. ואולי צ"ל חגיגה פ"א ה"ג. בתוס' מגילה י"ב ע"ב ד"ה שפרחה על הא שמובא שם בגמ' אר"י ב"ח מלמד שפרחה בה (בושתי) צרעת. העירו בתוס' בירושלמי מפרש דילפינן נגזר דכתיב גבי ושתי מנגזר דכתיב גבי עוזיה כשנצטרע דכתיב ביה נגזר מבית ה' (דה"ב כ"ו) עכ"ל, ובראב"ן (ד' ע"ח ע"ד) מן אשר נגזר עליה דריש ליה כתיב הכא נגזר וכתיב בעוזיהו כי נגזר מבית וגו' שנצטרע. ובתוס' הרא"ש למגילה י"ב ע"א מפיק לה מדכתיב אשר נגזר עליה וילפינן שר"ל צרעת מדכתיב בעוזיה וכו'. ולפנינו בירושלמי אין זכר מזה. באור זרוע חלק ב' סי' שפ"א ירושלמי בחוש"מ קורין ד' כנגד כהנים לוים וישראלים וגירי צדק, ביו"ט ה' כנגד חמשה חומשי תורה, ביום הכפורים ו' כנגד שיתא סדרי משנה, בשבת ז' כנגד התלמוד שהוא מוסף עליהם עכ"ל ולפנינו בירושלמי מגילה פרק ד' ה"ג בגמ' המפרשת המשנה וביום הכפורים ששה וכו' מ"ד ששה מפני התפילה וכו'. ומכל מה שהביא האור זרוע הנ"ל אין זכר. במרדכי שבת סי' רע"ט מביא בשם ראבי"ה יתו גרסינן התם (בירושלמי) טעה ולא הזכיר של ר"ח בברכת המזון אין מחזירין אותו מפני שאפשר לו בלא אכילה פי' בלא אכילה דתענוג דהיינו פת הדא דתימא בר"ח והנוכה ופורים אבל לא בשבת ויו"ט שא"א לו בלא אכילה חוזר ומזכירה ונראה לראבי"ה וכו'. ולפנינו במגילה וברכות פ"ז ה"ה אין זכרון מזה. במאירי למגילה (ד' ט"ו ע"א) מגילה צריכה שירטוט כאמיתה של תורה כגופה של תורה עצמה אע"פ שעיקרה דברי נשים וזהו שאמרו בתלמוד המערב משה ואלעזר נשיאים ועדה עכ"ל. ובקריית ספר להמאירי

ד'

ד׳ י׳ ע״א ואף בירושלמי אמרו עליה במקום אחר כאמתה של תורה משה ואלעזר נשיאים ועדה ופירושו שאעפ״י שמגילה באה ע״י נשים הרי באו קצת גופי תורה על ידי בנות צלפחד ונתעסקו בעניינם משה ואלעזר והנשיאים והעדה כדכתיב ותעמודנה וגו׳ וכן הדברים ברורים. ובתשובת הגאונים (שערי תשובה סי׳ ר״ג) גרסינן במגילה מגילת אסתר צריכה שירטוט כאמתה של תורה מאן אמתה של תורה אלעזר ומשה נשיאים ועדה פי׳ משה ואלעזר נשיאים ועדה היינו דברי בנות צלפחד דכתיב בהן וכו׳ ואעפ״י שהם דברי נשים צריכים שירטוט כך מגילת אסתר אעפ״י שהם דברי נשים כגון ושתי ואסתר צריכים שירטוט. שר שלום ז״ל עכ״ל. וכן נזכר זה בעיטור ה׳ מגילה. ולפנינו בירושלמי מגילה אין זכר מזה. בקרית ספר להמאירי ד׳ י׳ ע״ב וממ״ש בתלמוד המערב בראשון של מגילה ובשני של ברכות שהפטור מן הדבר ועושהו נקרא הדיוט ובמ״ש שם ר׳ שמואל בר רב יצחק הוה אכיל שמע קל צלותא קם לצלויי וכו׳. ובמגילה ליתא זה. ועי׳ אצוו״ר בברכות צד 63. במרדכי מגילה סי׳ תתל״א וראבי״ה הביא ראיה מן הירושלמי וכו׳ ומפטיר קורא במוספין וכו׳. ובב״מ ה׳ תפלה פי״ג הי״ד ובמרדכי כתב דאמרינן בירושלמי מפטיר קורא במוספין עכ״ל. וכיון להנ״ל. ולפנינו במגילה פ״ד בענין המפטיר בנביא לא נזכר מזה כלל. ועי׳ אצוו״ר סוכה צד 144. בארחות חיים ה׳ מגילה סי׳ ז׳ ובכלבו סי׳ מ״ה הרב את ריבנו וכו׳. ירושלמי לא אמרו ברכה לאחריה אלא בצבור. ובב״י בטור או״ח סי׳ תרצ״ב וכתב (הארחות חיים) ע״ש ירושלמי לא אמרו ברכה לאחריה אלא בצבור עכ״ל. ולפנינו ליתא. ועי׳ במגילה פ״ד ה״א למדו ברכת התורה מברכת המזון אלא לרבים. ובמ״ש שם ובאהבת ציון וירושלים בברכות צד 164. באבודרהם (סדר תפלות פורים ד׳ ס״ג ע״ב) ואמרינן בפ״ק דמגילה אמר ר׳ יונה אמר ר׳ זירא (וכן גרסו הרבה מהראשונים. ור׳ יונה בשם ר׳ זירא מצינו בהרבה מקומות בבבלי ובירושלמי עי׳ סדר הדורות ערך ר׳ יונה. ומ״ש בעל דורות הראשונים ח״ב ד׳ קכ״ב ע״ב להגיה בירושלמי כלאים פרק ט׳ ה״א אמר ר׳ יוחנן בשם ר׳ זעירא. שצ״ל אמר זעירא. לא כיון יפה. כי הראשונים גרסו שם אמר ר׳ יונה אמר ר׳ זעירא. עי׳ אצוו״ר שם. וכן לפלא על מ״ש בשו״ת הרמ״א סי׳ פ״ג נראה שהבין (הבית יוסף) מה שאמרו בגמרא חולין מ״ג ע״ב יונה אמר ר׳ זירא בבלעתא שיונה הוא שם עוף ולא ידעתי זה מנין לו כי נראה לפי מה שקבלתי מרבותי שיונה הוא שם חכם אמר משום ר׳ זירא וכו׳ ופ״ו דשקלים מוזכר שם אמורא זה וכו׳ עכ״ל ולפלא על רבותינו הב״י והרמ״א שלא זכרו שגי׳ הרי״ף בחולין שם ר׳ יונה אמר ר׳ זירא. וכן הוא בכמה מקומות בבבלי וירושלמי). ו׳ דויזתא בעי למסתחא בזקיפה מ״ט וכו׳. (בבלי מגילה ט״ז ע״ב) יש מפרשים מותח בקריאתה וכו׳ והיא מא״ב של אותיות הגדולות והכי איתא בירושלמי עכ״ל ולפנינו ליתא. בטור יו״ר סי׳ רע״א היריעה שבלתה לא יטול שתים וכו׳. ובבית יוסף שם כתב בסי׳ ד׳ שהוא ירושלמי. ולפנינו במגילה בפרק א׳ הי״א בין דיני ס״ת ליתא. ואיתא במס׳ סופרים פרק ב׳ ה״ז. ועי׳ במעדני מלך על הרא״ש ה׳ ס״ת אות כ׳. בהגהת מימוני ה׳ תפלה פי״א אות ד׳ בירושלמי דמגלה ובירושלמי דפסחים גרסינן בתי כנסיות צריכין בדיקה וכו׳. ובהג״מ שם אות ו׳ כדאמרינן בירושלמי דמגלה ופסחים וכו׳. ולפנינו ליתא. ואולי היה כתוב זה במגילה פרק ג׳ ה״ד בין דיני ביה״כ. ועי׳ אהבת

ציון ירושלים פסחים צד 4. במנהיג (ד' קי"ז ד' ברלין) ואלו הן שעטנ"ז ג"ץ פי' רב יהודאי גאון וכן פי' ר"י מ"כ בכל אותיות שבתורה אלו צריכין ג' זיונין כדי שיראה לג' רוחות לימין ולשמאל ולמעלה וכו' וכן מצינו בירושלמי דמגלה עכ"ל ולפנינו אין רמז מזה. ובהלכות אלו מביא המנהיג (צד 105) ובשו"ת ראב"ן הירחי (בגנזי ירושלים צד כ"ז) ועוד מצאתי לדבר ראיה דגרסי בגימין בירושלמי כתיב הכא בגט אשה וכתב לה ספר כריתות וכתיב בתירה וכתב לו את משנה התורה הזאת על ספר מה להלן צריך לזיין בזייני שעטנ"ז ג"ץ שבתורה אף גט אשה צריך לזיין עכ"ל וגם זה ליתא לפנינו לא בגיטין ולא במקום אחר. בשו"ת מהר"י מברונא סי' ס"ו ולענין ברכת מגילה כבר נכתב וגחתם שחייבין אנו לקרות שנאמר נזכרים ונעשים וכו' ועוד בירושלמי כתב בהדיא דמגילת קינות (צ"ל דמגילה וקינות) רות ושיר השירים מברכין והכי נמי במימוני אבל קהלת לא הוזכר ומסתמא הטעם וכו' אמו מי גרע נס דפירים מנס דחנוכה וכו' עכ"ל. ולפנינו אין רמז מזה. ועי' במס' סופרים פי"ד ה"ג. ובכלל השאלה והתשובה נפלאה ממני שלא זכר ממ"ש בבבלי מגילה כ"א ע"ב ובירושלמי מגילה פ"ד ה"א מענין ברכת המגילה. בס' יד מלאכי סי' ס"ט ובלא זה נמי אשתמיט מיניה ירושלמי דפרק אין עומדין (ה"א) ופרק ב' דמגלה דבהדיא איתא התם תני היה כותב ב' או ג' שמות כגון אל אלהים ה' ה"ז גומר את אחד מהם ומשיב שלום ע"כ (בירושלמי) וכו'. ובס' ברכי יוסף להחיד"א ז"ל ביו"ד סי' רע"ו מביא ג"כ כל זה ממגילה ירושלמי. ולפנינו בירושלמי מגילה ליתא זה, ורק לעיל פ"א הי"א ואם היה כגון אני ה' אלהיכם מותר וכו' וראה בשו"ת רמ"א סי' ל"ה שהאריך בזה.

תקונים:

לצד 5 שורה 15. שוב ראיתי שהלשון בר"ן הנ"ל נוסף מבעל תמים דרך הנדפס בכ' תמת ישרים ד' י"ט ע"ב וכדאמרי' בירושלמי תני ר' שמעון ב"ר וכו.

לצד 8 שורה 30 ובשאלתות סוף פ' ויקהל וזה ששנו חכמים חל להיות בשבת כפרים מקדימין וכו' בזמן חכמים הראשונים וכו' היה יום ערבה בא בשבת ופורים בשבת ומקרא מגילה בשבת וכו'. וכל דבריו נפלאים ומשיבשים. וכבר העיר ע"ז בעל האשכול (ח"ב צד 24) וד' אחא משבחא כתב בזה מלתא דתמיהה לן טובא וה"ל וזהו ששנו חכמים וכו' ע"ש.

לצד 13 שורה 38 ובתוס' ר"י מפאריז לברכות ד' י"ח ע"ב וא"ת הכא משמע דר"א בר צדוק כהן הוה ואלו בפ' בתרא דתעניות וכו' א"ר אלעזר ב"ר צדוק אני הייתי מבני סנאה מבנימין פעם אחת חל ט' באב בשבת וכו' מפני שיו"ט שלנו היה פי' לקרבן עצים אלמא ישראל היה ויש לומר דמצד אמו היה מבני בנימין וכו'.

לצד 16 שורה 20 ומ"ש ר' יוסה כל אילין מילייא לא מסייען ולא מתברן לא על דר' מאיר ולא על דר"י לא בא אלא למנות ימים שנעשו בהן נסים לישראל וכו'. כוונתו שבכל אלו הדברים הנמצאים במגלת תענית אי אפשר להקשות או להביא ראיה ממקרה אחד למקרה אחר כי הדברים המסופרים במג"ת קרו בזמנים שונים ורק הברייתא מספרת המקרים לפי סדר החדשים

ולא

ולא שקרו בזמן אחד. וכמ"ש במג"ת פי"ב ולא כל הכתוב ראשון הוא ראשון וכו'. אולם בגמ' בבלי תענית י"ח ע"א הקשו ממקרה אחד במג"ת להשני.

לצד 19 שורה 2 וכגי' הרמב"ן כן הוא בס' קרית ספר לר"מ מטראני ד' ל"ז ע"ב (ד' וויניציא) ובירושלמי דרבנן הוו יתבין ואמרין המגלה נאמרה למשה בסיני אלא שאין מוקדם ומאוחר בתורה.

לצד 20 שורה 9. ובאהבת ציון וירושלים בשבת (צד 45) העירותי ג"כ לדוגמא כזו שגירסת היד מלאכי בירושלמי משונה משלפנינו. והנה הרב ר' מלאכי הכהן בעל היד מלאכי חי באטליא לערך שתי מאות שנה מהיום והשתמש תמיד בירושלמי דפוס וויניציא כמו שנראה לדוגמא בסי' תר"א בירושלמי פ"ק דעירובין ד' ח"י ג' דקאמר א"ר אחא וכו'. וכן הוא בירושלמי ד' וויניציא בדף י"ח עמוד ג'. ובסי' תק"פ בירושלמי דשביעית פ"ח דף ל"ח ב' וכן בפ"ג בתרומות ד' ס"ב א' (צ"ל ד' מ"ב א'). וכן הוא בדו"ו שם ושם. וכן תמצא שם ביד מלאכי בהרבה מקומות שמהם מוכח שהשתמש בירושלמי דו"ו, בכל זה נראה שהשתמש ג"כ בכתבי יד מירושלמי שנוסחאותיו שונות משלפנינו.

לצד 22 שורה 22 ובספר הון עשיר על מגילה פ"ב משנה א' בירושלמי דמבילתין וכו' פ־סי לאיילה וכו'. וזה שלא כנוסחתינו.

לצד 24 שורה 3 ובשו"ת חתם סופר חאו"ח סי' ח' מביא הירושלמי: אדרבא שהספרים וכו'. ונראה שהעתיק הירושלמי מזכרונו ולא מהספר.

לצד 24 שורה 15 וראה בחתם סופר חאו"ח סי' ה'.

לצד 24 שורה 38. מדברי התשב"ץ נראה שהיה לפניו בגוף הרי"ף ה' מזוזה: והיכא דאשמיט בה אות אחת אין תולין דגרסי' בירושלמי תולין וכו'. ולפנינו ברי"ף סגור המאמר בין שתי חצאי עגולות מרובעות. ונראה שלקחו המגיהים זה מס' דרך תמים הנדפס בס' תמת ישרים (וויניציאה ביש"ע) שכן הגיה שם בהרי"ף. ע"ש בד' ד' עמוד ב'.

לצד 25 שורה 15 ובשו"ת חתם סופר הנ"ל משיג על הר"ן הנ"ל.

לצד 29 שורה 16 ובשאילת יעבץ ח"א סי' קנ"ד לא זכר ירושלמי דילן.

לצד 36 שורה 33 ובשו"ת תורת נתנאל סי' ל"ב מביא הירושלמי ומפרשו.

לצד 40 שורה 2 ובבה"ג (ד. ברלין צד 504) בה' סופרים מובא הרבה הלכות בה' ס"ת ונראה ששאב זה מירושלמי דילן.

לצד 45 שורה 11 פ"א הי"ג פרים הנשרפין ושעירים הנשרפין איכן הן נשרפין ע"ג הקבר. המאמר הזה אין כאן מקומו. ולמעלה לא נזכר כלל פרים ושעירים הנשרפין. ובעיני ברור שרוב ההלכות השנויות בהלכה זו מקומן העיקרי בירושלמי זבחים פרק פרת חטאת ששרפה וכו'. ושם היה כתוב גם המאמר הנ"ל פרים הנשרפין וכו'. ורוב ההלכות שנשנו בירושלמי בהלכה זו נשנו גם בבבלי זבחים שם. ובמס' זבחים ירושלמי ד' ע"ט ע"ב (שנדפס בימינו) נמצא המאמר בשנוים. וכבר ידוע דעתי בזה שהירושלמי היה איננו ירושלמי קדום. ועי' מ"ש לעיל צד 24 שורה 25.

לצד 47 שורה 35 ובתוס' ר"י מפאריז לברכות ד' מ"ה ע"א אבל רבינו שלמה הביא ראיה מדתנן במגילה לועז ששמע אשורית יצא ואעפ"י שאינו מבין בלשון הקודש כלל.

לצד 49 שורה 2 ובבאורי הגר"א באו"ח סי' תר"צ סעי' כ"א בירושלמי וכו' יודע אשורית ויודע לעז יוצא באשורית וכו' כ"ה הנוסחא המדוייקת וכו' יע"ש.

לצד

לצד 54 שורה 10 פ"ב ה"ג ר' חלבו ר' חונה בשם ר"ח רבה. בתמים דעים להראב"ד סי' רמ"ג בירושלמי וכו' ר' חלבו בשם רב הונא (חונה) רב (ליתא) בשם ר"ח רבה וכו'. ועי' לעיל צד 5.

לצד 71 שורה 7 ובס' דרך תמים (הגהות הרי"ף ומפרשיו ד' י"ט ע"ג) אין אוכלים בהם וכו'. נ"ב עיין במגילת סתרים על דין בתי כנסיות אין אוכלים בהם. וכן לעיל שם ד' ט' סע"א מצאתי במגלת סתרים ולהר"ן (צ"ל להר"ן) גאון ז"ל שהביא מדריש וכו'. ונוכל להוסיף על אלה האחרונים שהשתמשו במגלת סתרים לר' נסים גאון (עי' אהבת ציון וירושלים תרומות צד 79) גם את בעל דרך תמים הנ"ל. ובלא ספק רנ"ג הביא שם במגילה פ"ג את הירושלמי דילן.

לצד 72 שורה 2 פ"ג ה"ה תני שמואל מסייע לר' אילא. בפי' ממה שתנא שמואל בברייתא שלו מסייע לר"א. עי' בבלי מגילה ל' ע"א אמר שמואל בה וכן תנא דבי שמואל בה. וע"ש בפירש"י ובפיר"ח.

לצד 76 שורה 20 ובאגדת אסתר (הוצאת הרב רש"ב ז"ל קראקא תרנ"ז) צד 72 א"ל ר' זירא (רבי) לר' חנינא בן אחיו של ר' הושעיא זכור אתה כששלחתיך אצל ר' אבא בר זבדא לשאול אותו על בניו של המן אם לא היו כתובין כך לעיכוב והלכת אליו ובאת ואמרת לי מן שמו איני יודע וכשבא ר' אבא בר זבדא אמר בשם רב לעיכוב שאם לא היו כתובין כך במגילה אין אדם יוצא בה ידי חובתו עכ"ל. ומקורו מהלכות גדולות (ד' ברלין, צד 507) ששם הוא המאמר אות באות בשלימות. ומקורם מהירושלמי כאן. אבל היה לפניהם נוסח אחר משונה משלפנינו.

לצד 80 שורה 5 פ"ד ה"א זה שהוא עומד לקרית בתורה מפני מה הוא עומד. עי' באצוי"ר ברכות צד 135 שהבאתי בשם הראשונים שהביאו מירושלמי כל הברכות מעומד. ובחתם סופר חאו"ח סי' נ"ב מ"ש שם בשם הגר"א.

לצד 80 שורה 30 ובבאורי הגר"א או"ח סי' קמ"א מביא המרדכי ברכות הנ"ל. וגם בדרכי משה לרמ"א מובא המרדכי הנ"ל. ולא העירו שבירושלמי שלפנינו ליתא זה.

לצד 81 שורה ובס' השלמה למס' מגילה (כפי שהעתיק לי הרב ר"מ גראסבערג) מביא כל מאמרי ר"ש בר רב יצחק בשנוים קלים. ושם ר"ש בר ר"י על לבי כנישתא (לכנישתא) יומא חד (ב' מלות ליתא) חזנא (חד ספר) מישיט (מישט) תרגמו מגו (מן גו) ספרא וכו'.

לצד 82 שורה 31 פ"ד ה"א דהוא מחזר מנא ויאמר סלא. נראה שכיון להתרגום השמרוני שתרגם דברים כ"ו ב' ושמת בטנא: ותשבי במאן. ור' יונה אמר שנצרך לתרגם כמו שתרגם אונקלוס והמיוחס ליונתן ב"ע: בסלא.

שב שורה 33 פ"ד ה"א מחזר פטירין עם ירקונין נאמר פטירין עם מרורין. נראה שכיון להתרגום יונתן ב"ע שתרגם שמות י"ב ח' ומצות על מררים יאכלהו: המכא ועולשין ייבלוניה. והם מיני ירקות מרים. עי' ירושלמי ובבלי פסחים ל"ט ע"א. ואמר ר' ירמיה שזה שלא כהלכה. וצריך לתרגם כמו שתרגם אונקלוס: ופטיר על מררין ייכלוניה. ובשמרוני: ופטיר עם מרורים ייכלונה. ולפלא שבבמדבר ט' י"א על מצות ומררים יאכלהו תרגם יונתן ב"ע על פטיר ומררין ייכלוניה. והתרגום המיוחס ליונתן ב"ע נזכר להלן בזה הפרק הלכה י' בשם: אילין דמתרגמין. עי' מ"ש שם. וידוע שמ"ש לקמן בזה הפרק במשנה י' האומר

האומר ומזרעך וגו' ומזרעך לא תתן לאעברא בארמיותא, מפורש בתרגום הנ"ל.

שם שורה 34 פ"ד ה"א מחזר פטימין בני תורין. ויאמר תורין בני תורין. להמלה פטימין אין כל שחר. ואולי הכוונה למ"ש בתו"כ (ויקרא פ"ג) פר יכול זקן ת"ל בן אי בן יכול קטן ת"ל פר הא כיצד בן שלש כדברי חכמים וכו', וקרוב לאמת שהמלה פטימין מ"כ ונשתרבבה ע"י המלה: פטירין שנזכר המקודם ב"פ. ואולי צ"ל בירושלמי מחזר פר בני תורין ויאמר תורין בני תורין כי השמרוני יתרגם תמיד פר בן בקר: פר בר וזורין. ואונקלוס ויונתן ב"ע מתרגמים: תור בר תור.

לצד 83 שורה 7 ובשו"ת באר שבע סי' מ"ז דגרסינן בירושלמי וכו' אמר ר' זעירא (זעורה) בשם ר"ח אפילו רגיל בתורה (תורה) בעזרא לא יהא הוגה בתורה (ליתא) מפיו וכותב (ליתא) וקורא כמה שכתב (כמות שנא') שנא' מפיו יקרא אלי ואני כותב וכו' מעשה בר"מ שהיה נתון (ליתא) באסייא וכו' ומהירושלמי הזה הביא הרוקח ראיה למה שכתב בה' מגילה וז"ל ונראה אם אין מגילה בשרה יקרא בחומש וכו' (לפנינו ברוקח סי' רל"ו ליתא הראיה מהירושלמי). ובאהבת ציון וירושלים ביומא (צד 58) הראיתי שלהרב ר"י בער איילענבורג בעל הבאר שבע היה כת"י מהירושלמי.

לצד 88 שורה 30 וגם בבבלי מצינו כדוגמא זו שנתקצרו האמוראים האמצעים. אבל גם זה נעשו באשמת המעתיקים. ושגה בזה בעל בית ועד לחכמים הר' י"צ יאליש בעל מלוא הרועים שכ' בספרו ד' ס"ה ע"ג שלפעמים קצר הש"ס ודילג אמוראים אמצעים מן המימרא. כי בכת"י בגמרא כמעט בכל המקומות שהביא נאמרו בשלימות ואין בהם שום דילוג. ראה בדקדוקי סופרים שם. ומזה נראה שלא הש"ס דילג רק מעתיקי הש"ס דילגו ע"ז. והמעתיקים הנ"ל וגם בעל שדה יהושע נראה שסמכו על מ"ש בבבלי נזיר ד' נ"ו ע"ב כל שמעתתא דמתאמרה בבי תלתא קדמאי ובתראי אמרינן מציעאי לא אמרינן. אבל שם הפשט שאם האמורא האמצעי לא נודע בשמו או אפשר לדלוג עליו. וכמו שאמרו בירושלמי שבת פ"א ה"ב אם יכול את לשלשל את השמועה עד משה שלשלה ואם לאו תפוס או ראשון ראשון או אחרון אחרון. והחיד"א בשער יוסף על הוריות ד' נ"ה ע"ג לא כיון יפה בזה.

לצד 97 שורה 42 ובתוס' ריד"א בחגיגה ט"ז ע"א מפרש בירושלמי אמר ר' חגאי (חגיי) בלום אמרו אין מסתכלין אלא (ולא) מפני היסח (הסיע) הדעת (דעת).

לצד 98 שורה 39 ובשטה מקובצת בברכות ל"ג ע"א האומר יברכוך טובים הרי זה דרך צדוקים (המינות) פי' אותם שהשפעת עליהם טובה וכו' ואיכא דלא גרסי הכא יברכוך טובים דהתם במגילה הוא דגרסינן ליה משום דאיירי בדרכי הצדוקים וכו'.

לצד 100 שורה 42 ובתוספתא מגילה פ"ג שעם הרי"ף (ווילנא תרכ"ג) ועוד כתוב אחר ויגוף ה' את העם וכו'. אבל בתוספתא (הוצאת צוקערמאנדל) ליתא זה. ורק בכת"י אחר שם איתא. ונראה שנוסף שם מזמן מאוחר שאם היה זה בתוספתא לא זכרו זה בירושלמי בשם אמורא. וגם הגאונים הנ"ל לא זכרו את התוספתא.

לצד 101 שורה 23 ובתוס' ר"י מפאריז (בס' ברכה משולשת) בברכות ח' ע"ב ותרגום של ברכת כהנים יברכך יאר ישא מפורש בגמרא (מגילה כ"ה ע"ב) שאין מתרגמין משום ישא כלומר שאין לפרסם שהקב"ה נושא פנים לישראל וכו'.

(נשלם ספרי זה בעזר השם בחדש אדר תרע"ב ווילנא).

ספר

אהבת ציון וירושלים

כולל

שנויי נוסחאות וגירסאות

מתלמוד ירושלמי

הנמצאים בספרי הראשונים. בדפוסים ישנים ופראגמענטין כתבי יד

עם הערות ותקונים ובאורים

ממני

בער ראטנער

נין ונכד להגאון בעל פנים מאירות ז"ל

מסכת פסחים.

פיעטרקוב.

בדפוס א. ראזענגארטען

תרס"ט

АГАВАТЪ ЦІОНЪ ВЕ-ІЕРУШОЛАИМЪ.

Варіанты, разночтенія и пополненія текста Іерусалимскаго Талмуда, изданные по древнимъ печатнымъ и рукописнымъ источникамъ съ критическими замѣчаніями и объясненіями Б. РАТНЕРОМЪ.

Трактатъ Песахимъ

ПЕТРОКОВЪ Типографія А. Розенгартена

1908.

לכבוד בניי הנחמדים, היקרים לי כנפשי ולבבי, החכמים הנכבדים ויקרי רוח, אנשי תור המעלה מר אברהם בצלאל ומר יוסף יחזקאל נ״י לאורך ימים ושנים.

לאות אהבת עולם וברכה
מאת אביהם המחבר.

פתח דבר.

בע״ה הנני מוציא לאור עתה מס׳ פסחים ירושלמי **עם שנויי** נוסחאות והערות ובאורים ממני.

השנויים מכתב יד ליידען עם איזה הערות קבלתי מהרה״ח בעל נפש יקרה הר״ר שמואל זעעליגמאנן נ״י מאמשטרדם. וכל חכמי לב יביעו לו תשואות חן בעד מפעלו זה.

השנויים נעשו עפ״י דפוס וויניציא.

ואני הנני מתפלל לה׳ שיאריך ימי לגמור את כל המלאכה הקדושה עד גמירא.

בער ראטנער.
נין ונכד להגאון בעל פנים מאירות ז״ל.

ווילנא בחודש תמוז תרס״ח בחדש שנמלא לי נ״ו שנה.

אהבת ציון וירושלים

פסחים .

פ"א ה"א במשנה אור לי"ד וכו'. בילקוט משלי ר' תתקנ"ט שנו רבותינו אור לי"ד בודקין את החמץ לאור הנר ע"ש חופש כל חדרי וגו'. ובפירש"י פסחים ד' ב' ע"א אור לארבעה עשר גרסינן. ובפי' רבינו חננאל שם ארבעה עשר בודקין וכו'. ובפי' מהר"ם חלאוה בפסחים שם כתב רש"י ז"ל דה"ג ולא גרסינן לאור י"ד וכו' ע"ש. ובבה"ג (הוצאת מק"נ צד 133) אור ארבעה עשר וכו'. ובתשובות הג' (ברלין תר"ח) ד' כ"א באור ארבעה עשר.

פ"א ה"א במשנה כל מקום שאין מכניסין. בס' יבין שמועה להרשב"ץ (ד' כ"ו ע"א) כל מקום שמכניסין בו חמץ צריך בדיקה עכ"ל.

פ"א ה"א במשנה ובמה אמרו. במתניתא דבני מערבא ולמה אמרו, ובתשובות הגאונים (זכרון לראשונים) סי' שנ"א במה דאמרו שתי שורות במרתף. ובס' יבין שמועה להרשב"ץ (ליוורנו תק"ד ד' כ"ו ע"א) ולמה אמרו שתי שורות במרתף מקום שמצניעין (שמכניסין) בו חמץ פי' כן היו שונים הראשונים כי במרתף של יין צריך לבדוק שתי שירות וכו' עכ"ל ובתוספות רעק"א בפסחים כאן ובספר הכריתות כתב שקודם רבי היה סדרי משנה ושם היו שונים ב' שורות במרתף עכ"ל.

פ"א ה"א במשנה על פני כל המרקף. בכת"י ליידען כל הרתף.

פ"א ה"א למה בלילה א"ר יוסה וכו'. בר"ן פ"א דפסחים סי' תרפ"ט בירושלמי משמע שאם בא להקדים ביום י"ג אינו רשאי דאמרי' התם ולמה בלילה א"ר יוסי (יוסה) שאין בדיקת הנר יפה אלא בלילה עכ"ל ודברי הר"ן מיבא בב"י (טור או"ח סי' תל"ב) ובכנסת הגדולה טור או"ח סי' תל"ג ע"ש. וברוקח סי' רס"ז ירושלמי למה בלילה א"ר יוסי אין בדיקת הנר וכו'. ובד' פאני הגי' שם לא בלילה וכו'. ובמלחמות ה' להרמב"ן פ"א דפסחים ואם בא להקדים נמי בי"ג אינו בודק מפני שהאור הנר יפה לבדיקה בלילה ומפורש הוא בירושלמי ורבינו ז"ל לא כתב דברים הללו משם מפני שהם פשוטין בגמרא שלנו וכו'.

פ"א ה"א ר' מנא לא אמר כן ושמרתם וגו' עשה שיהו היום והלילה משומרין. בהלכות גדולות (הוצאת מק"נ צד 133) ובה' פסוקית (צד 11) ותנו רבנן ושמרתם את היום הזה לדורותיכם שמרהו מלפניו מאור י"ד מכאן אמרו חכמים וכו' עכ"ל וכן הוא בשנויים בריש ה' פסחים לרי"ץ אבן גיאת וע"ש בהערות. ומקורם מירושלמי כאן. ועתת ראיתי במכילתא (הוצאת הרב רד"צ האפמאנן צד 18) ושמרתם את היום הזה שמרהו מלפניו. וע"ש בהערות.

פ"א ה"א אפילו מר"ח. בד' קושטנטינא ליתא מלת אפילו.

פ"א ה"א מהו לבדוק לאור האבוקות. במנהיג (צד 75 ד"ב) ירושלמי וכי יש חמה בלילה וכו' ולא לאור האבוקה של עץ וכו'. וגירסתו משונה.

פ"א ה"א מפני שאורן מבליח. בשדה יהושע גורס: מבריח. ובילקוט המכירי משלי כ' כ"ה פסחים ירושלמי ר' יהודה (ירמיה) אמר שמואל בר

רב יצחק בעי מהו לבדוק לאור האביקה (האבוקות) מה צריכה ליה מפני שאורו מדליק (מבליח). ובכ"י ליידען מפני שאורן מבליד. ויד אחר הגיה כמו בדפוס מבליח.

פ"א ה"א אע"פ שאין. בכ"י ליידען ליתא עד ואית דבעי אימר. ונכתב מיד אחר שם בגליון.

פ"א ה"א זכר לדבר והיה ביום ההוא אחפש וגו'. לפנינו צפניה א' י"ב והיה בעת ההיא. אבל בקעניקאט מובא מכת"י והיה ביום ההוא.

פ"א ה"א מתניתא אמרה. בכ"י ליידען הדא אמרה. והמגיה הגיה כמו שהוא בדפוס.

פ"א ה"א אם לא בדק אור לי"ד יבדוק בי"ד. באור זרוע חלק ב' סי' רנ"י וכן נמי בירושלמי לא בדק בלילה מהו שיבדוק ביום נשמיענה מן הדא דתנן אין בודקין לא לאור החמה אור החמה בלילה מי איתה אלא ביום וקאמר לאור הנר עכ"ל ולפנינו הגירסא משונה.

פ"א ה"א ולא לאור הכוכבים. בתוספתא פסחים פ"א ליתא זה. וכן ליתא בבבלי פסחים ד' ז' ע"ב. ותחת זה יש בבבלי שם: ולא לאור האבוקה. ונראה שעל פי גי' הבבלי הגיה הגר"א ז"ל בתוספתא הנ"ל ולא לאור האביקה. ומהירושלמי לעיל שר' שמואל בר רב יצחק בעי מהו לבדוק לאור האבוקות. נראה שלא היה זה לפניו בהתוספתא. ובארחות חיים (ה' חמץ סי' ז') והכי איתא בירושלמי דקתני אין בודקין לא לאור הלבנה ולא לאור החמה ולא לאור האבוקה וכו'. וזהו גי' חדשה.

פ"א ה"א וכי יש חמה בלילה. במאור פ"א דפסחים הא דתניא אין בודקין לא לאור החמה לא תימא ה"מ בי"ג וכו' ומפורש בירושלמי לא לאור החמה וכי יש חמה בלילה אלא תפתר בשלא בדק (ארבע מלות אחרונות ליתא לפנינו בכל ההוצאות) הדא אמרה אפילו ביום צריך לבדוק לאור הנר עכ"ל ובדקדוקי סופרים פסחים ד' ח' אות ו' מביא שברי"ף כ"י כתוב: לאור החמה ירושלמי וכי יש חמה בלילה אלא מי שלא בדק בלילה יבדוק ביום (ז' מלות אחרונות ליתא לפנינו) עכ"ל וזה ליתא ברי"ף שלפנינו וכן לא היה לפני הר"ן פסחים סי' תש"ב שהביא הירושלמי מעצמו. וראה במלחמות להרמב"ן פ"א דפסחים. ובעיטור ה' ביעור חמץ (ד' קי"ח) ירושלמי וכי יש חמה בלילה תפתר בשלא בדק אור י"ד וכו'. ובשו"ת הרשב"א סי' רל"ב ושאלו בירושלמי וכי יש חמה בלילה וכו'. ובראש פסחים פרק א' סי' י"א כדאיתא בירושלמי וכי יש חמה בלילה תפתר בשלא בדק כדתנן לא בדק אור ארבעה עשר בודק י"ד שחרית (י"ג מלות אחרונות ליתא לפניני). ודברי הרא"ש מובאים בב"י (טור או"ח סי' תל"ב). וכגי' הרא"ש כן גרס גם הר"ן פסחים סי' תש"ב. ובחי' מהר"ם חלאוה פסחים ד' ב' ע"ב וגרסינן עלה בירושלמי וכי יש חמה בלילה תפתר בשלא בדק כלומר כשלא בדק בלילה עכ"ל ובמגיד משנה ה' חמץ פרק ב' ה"ד ואמרו בירושלמי וכי יש חמה בלילה תפתר בשלא בדק בלילה ע"כ (בירושלמי) עכ"ל ובהגהת מימוני שם כגירסת הדפוס וע"ש. ובכלבו ה' פסח סי' מ"ח והכי איתא בירושלמי וכו' תפתר אם לא בדק בלילה (כגי' הראשונים הנ"ל) וכו'. ובריטב"א פסחים ד' ד' ע"ב שאלו בירושלמי וכי יש חמה בלילה ואמר מי שלא בדק בי"ד יבדוק ביום י"ד שחרית הבא (הדה) אמרו אפילו ביום

צריך

צריך לאור הנר ע״כ (בירושלמי) עכ״ל וט״ס קטן יש כאן. ובס׳ יבין שמועה להרשב״ץ (ד׳ כ״ד ע״א) אלא שאם שכח ולא בדק ליל י״ד צריך לבדוק יום י״ד ג״כ לאור הנר וכמו שאמרו בירושלמי אין בודקין לאור החמה וכי יש חמה בלילה תפתר בשלא בדק בלילי י״ד עכ״ל ובצידה לדרך (מאמר רביעי פרק ד׳) ולא לאור החמה כגון שלא בדק בליל י״ד וכו׳.

פ״א ה״א הדא אמרה אפילו ביום צריך לבדוק לאור הנר. בשכל טוב (ח״א צד 101) ירושלמי הדא אמרה אפילו ביום צריך לבדיקת הנר לא סוף דבר בית שאין בו אורה אלא אפילו בית שיש בו אורה פי׳ משום חורין וסדקין עכ״ל וע״ש בהערות הרב רש״ב ז״ל. ובמרדכי פסחים סי׳ תקל״ה מהו שיהא צריך לבודקו מתחילה ביום לאיר הנר וגם אם כבדו וכו׳ אפילו הכי צריך לחזור ולבדוק שלא לחלק בין בדיקה לבדיקה עכ״ל ולפנינו אינו מבואר יפה.

פ״א ה״א מבואות האפילין וכו׳. בשו״ת הרשב״א סי׳ רל״ב ודייקינן בירושלמי אדם בטל (ב׳ מלית אחרונות ליתא לפנינו בכל ההיצאות) ובית אופל לבדוק בימטא ואהדרו אין אירו מבהיק ביום כבלילה עכ״ל ובתמים דעים להראב״ד סי׳ רמ״ה (וויניציא רפ״ב) ובאמת היה לו (להרי״ף) להביא הירושלמי האחר שאמר שאפילו בבית אפל אין אור הנר מבהיק ביום כמו שמבהיק בלילה ולמדנו מכאן שאפילו אדם בטל ובית אפל אינו רשאי להמתין ליל י״ד ומן הגמרא שלנו לא למדנו דבר זה עכ״ל ובספר מנות ה׳ חמץ (ד׳ ד׳ ע״ב ד׳ קושטנטינא) ובירושלמי בעי אדם בטל ובית אפל מאי ומשני מלהון דרבנן וכו׳. ובספר תולדות אדם וחוה (נתיב חמישי חלק א׳) ואפילו אם היה אדם בטל שעומד בביתו ביום כמו בלילה ואפילו שיהיה הבית אפל שיוכל לבדוק לאור הנר ביום כמו בלילה צריך לבדוק בלילה כדאיתא בירושלמי עכ״ל ובריטב״א פסחים ד׳ ד׳ ע״א וא״כ אדם בטל ויש לו אור רשאי לבדוק ביום וכו׳ ועוד דבירושלמי משמע וכו׳.

פ״א ה״א מהו שיהא צריך לבודקן. בר״ן פסחים פ״א סי׳ הרפ״ט ואמרינן תי התם (בירושלמי) מבואית האפלים מהו לבודקן בתחלה ביים (מלה אחרונה ליתא בכל ההוצאות) לאור הנר מילהין דרבנן אמרי׳ שרגא (מלה אחרונה חסרה בכל ההוצאות) לא כמה דמנהר בלילה מנהיר בימטא וכו׳ עכ״ל, ודברי הר״ן מובאים בב״י (טור או״ח סי׳ תל״ב) ובכנסת הגדולה או״ח סי׳ תל״ג וע״ש. ובחי׳ מהר״ם חלאוה בפסחים ד׳ ב׳ ע״ב דגרסינן בירושלמי מבואות האפלין מהו לבודקן בתחילה ביום (כגי׳ הר״ן הנ״ל).

פ״א ה״א דאמר רב הונא כד הוינן ערקין וכו׳. בפי׳ רבינו חננאל בפסחים ד׳ ד׳ ע״א וכן אמר רב הונא בתלמוד א״י כדהוינן ערקין באילין בתיתה (בוטיתא) דסדרא רובא (רבא) היינו מדליקין כשהיי כהים וכו׳ עכ״ל, ובה׳ פסחים לרי״ץ אבן גיאת ד׳ ע״ז בירושלמי וכו׳ באילין בטאתא דסדרא רבה וכו׳. ובערוך ערך בטט ב׳ בהדא בטיטא וכו׳. ובעיטור ה׳ ביעור חמץ ד׳ קי״ח ירושלמי מבואות האפלין וכו׳ כד היה ערקין באילין בנייתא בסדרא רבא וכו׳. ובאור זרוע הלק ב׳ סי׳ רמ״ה וכדאמר רב הונא בירושלמי שהיו מדליקין נרות כשהיו מחשיכין היו יודעים שהיא יום וכשהיו מבהיקין היו יודעים שהיא לילה עכ״ל ובאו״ז ח״ב סי׳ רנ״ו כדאמר בירושלמי שהיו מבחינים וכו׳.

ובחי׳

ובחי' מהר"ם חלאוה פסחים ד' ד' ע"ב כד הוינן (ערקין) באילין בטיאת' בסידרא רבה וכו'.

פ"א ה"א היינן ערקין בתניא סי' מ"ג ירושלמי וכו' דאמר ר"ה עריקין הוינא מן קומי גונדא (ליתא) בהדא בוטיטא דטבריה (ליתא ולפנינו בוטיתא דסדרא רבא. ועי' שבת פרק ו' הלכה ב' טיבראי אמרין מן סדרא רובא) וכו'. וכן הוא בבראשית רבא פ' ל"א. ובס' יבין שמועה להרשב"ץ (ליוורנו תק"ד ד' כ"ד ע"א) ונתנו הטעם בירושלמי שאין אור הנר מבהיק אלא בלילה וכו' כי אותם הנחבאים במערות מפני השמד (ב' מלות ליתא) והיו משתמשין לאור הנר בין ביום ובין בלילה היו יודעין זמן ק"ש של ערבית (ה' מלות אחרונית ליתא) עד אם היה מבהיק וכו' עכ"ל.

פ"א ה"א נח בכניסתו לתיבה. ב"ר פל"א ובמ"ב שם כל זה הוא בירושלמי ריש פ"ק דפסחים ומסיים שם למה שיש חיה וכו'. ועי' בפי' מהרז"ו שם.

פ"א ה"א כמ"ד לא שימשו המזלות. המ"ד הוא ר' יוחנן בב"ר פ' כ"ה. ועי' בירושלמי רה"ש פרק א' ה"א שנת המבול אינו עולה מן המנין.

פ"א ה"א בתי כנסיות וב"מ וכו' שכן מכניסין לשם בשבתות ובר"ח. נירסאות שונות בזה לפני הראשונים. בספר המנהיג (צד 25 ד' ברלין) בשם ר' נסים גאון ממגילת סתרים ירושלמי דאור לארבעה עשר ר' ירמיה בעי בתי כנסיות ובתי מדרשות מהו שצריכי בדיקי מי צריכי להו שמן (שכן) איכלין (מכניסין) שם (לשם) בשבתות יבראשי חדשים וכו' עכ"ל וברוקח סי' רס"ו ירושלמי וכו' בתי כנסיות ובתי מדרשות צריך לבודקן שמכניסין שם תינוקות בשבתות ובראשי חדשים עכ"ל ובמרדכי פסחים סי' תקל"ה אמרי' בירושלמי בתי כנסיות וב"מ מהו וכו' מפני שמביאין שם חמץ בשבתות ובר"ח, אבל בתוס' פסחים ד' ק"א ע"א ד"ה דאכלו בדקאמרינן בירושלמי שהיו אוכלים שם בקידוש החדש עכ"ל ובאור זרוע חלק ב' סי' ב"ג בדאשכחן בירושלמי גבי סעודה של עיבור שנה פ"ק דפסחים ירושלמי ר' ירמיה וכו' שכן מכניסין לשם בעיבריות (בשבתות) ובר"ח פי' בסעודית שהיו עושיי בעיבור השנה ולעבר את החדש עכ"ל ובאו"ז ח"ב סי' רנ"ג בדאמר בירושלמי פ"ק דפסחים ר"י בעי ב"כ ובתי מדרשות מהו שיהיו צריכין בדיקה מה צריכין ליה שכן מכניסין שם באבריות ובראשי חדשים פי' לעבר את החדש עכ"ל ובהגהת מימוני ה' תפלה פי"א ה"ו בירושלמי דמגלה ובירושלמי דפסחים גרסינן ב"כ צריכין בדיקה מפני שאוכלין בהם בעבוראות פירוש כשנקבצו שם לעבר שנים וכו'. ובטור או"ח סי' תל"ג ירושלמי ב"כ ובתי מדרשות צריכין בדיקה שמכניסין בהם חמץ בעבודים ובראשי החדשים פי' בסעודה שעושין בעבור השנה ובעבור ר"ח וכו'. ודברי הטור מובאים בשלטי הגבירים פסחים סי' תש"ב וגורס: שמכניסים בהן חמץ בעיבור השנים ובר"ח. ובר"ן פסחים סי' תש"ב והכי איתא בירושלמי וכו' בעיבוריות ובר"ח וכו'. ובחי' מהר"ם חלאוה פסחים ד' ח' ע"ב ירושלמי וכו' שכן מכניסים לשם באבריות ובר"ח. ובספר מנוח (ד' ה' ע"ב ד' קישטנטינא) דהא בירושלמי בעינן בתי כנסיות מהו שצריכין בדיקה מה צריכא ליה שכן מכניסין באבריות ובר"ח ובעיא ולא אפשיט והמחמיר תע"ב עכ"ל ובספר תולדות אדם וחוה (נתיב ה' חלק א') בתי כנסיות וכו' וכן בירושלמי מפני

שאוכלין

שאוכלין שם סעודת מצוה מעבור החדש וכן התינוקות נכנסין שם בפתן עכ״ל ובס׳ יבין שמועה להרשב״ץ ד׳ כ״ו ע״ב ובירושלמי אמרו דבתי כנסיות וב״מ צריכין בדיקה לפי שנכנסין שם בר״ח שעושין שם סעודה מפני קידוש החודש כו׳ וכן בעבור שנים והוא נקראת סעודה של מצוה והוא הדין לבתי כנסיות שלנו שצריכין בדיקה שהרי התינוקות הם נכנסים שם וכו׳. ובשו״ת הרשב״ש בנו של הרשב״ץ סי׳ רע״ד ופירושו בירושלמי שאין (צ״ל שהיו) אוכלין באבריות ובר״ח וכו׳. ואח״כ ראיתי בירושלמי ד׳ קושטנטינא ושם הגי׳ שכן מכניסין לשם בעבוריות ובראשי חדשים. וגם בכ״י ליידען נודעתי ששם הגי׳ באבריות. והמגיה הגיה שם בגליון בשבתית כמו שהיא בדפוס:

פ״א ה״א ותהא פשיטא ליה. במרדכי פסחים סי׳ תקל״ה ותהא פשיטא לן הכין (היא. ובד׳ זיטאמיר הוא) צריכה ליה מפני שאורה מרובה עכ״ל ובד׳ ריווא (שי״ט) ותהא פשיטא לן היכן צריכה ליה מפני שאמרו אורה מרובה. ולפניני בשנויים. וברמב״ם ה׳ חמץ פ״ב ה״ד אבל אבסדרה שאורה רב אם בדקה לאור החמה דיו. וע״ש בכ״מ.

פ״א ה״א ר׳ יוסה בעי חצירות שבירושלים. במרדכי פסחים הנ״ל רב מני (יוסי) בעי וכו׳. ובראב״ן סי׳ ז׳ וראיה מצאתי בראש פסחים ירושלמי ר׳ מני בעי חצירות שבירושלים שאופן (שאוכלין. ואולי ט״ס בראב״ן) שם הלות תודה וכו׳ ומשיב בלא כך אינן בדוקות מן הנותר כלומר והוא בכל יום כשאוכלין שם וכו׳ עכ״ל.

פ״א ה״א כהנת אינה חופפת וסורקת נדה כהנת חופפת. בכ״י ליידען ליתא זה. ונכתבו בגליון מיד אחר.

פ״א ה״א שלא תהלוק בין נדה לנדה. בראב״ן הנ״ל שלא לחלוק בין נדה לנדה. והכי נמי שלא לחלוק בין ביעור לביעור.

פ״א ה״א רבן גמליאל בר׳ איניינא קומי ר׳ מנא. בד׳ זיטאמיר אינייננא ובפאה פרק א׳ ה״א ר׳ גמליאל בר אינינא בעא קומי ר׳ מנא. ובכפתור ופרח פרק מ״ד גירס שם ר״ג בן איניא ובילקוט משלי ר׳ תתקל״ב ר״ג בר איניא. (בכתובות פרק ד׳ ה״ח בר אניא) ובאור זרוע חלק א׳ סי׳ י״ג ר״ג בן אינונא. ובפי׳ הר״ש פאה משנה א׳ בר אינינא. ובמדרש קהלת פ״ה פסוק יש רעה חולה רבי גמליאל ברבי חנינא בעא קומי ר׳ מנא. ונראה שזה הוא ר׳ גמליאל בר׳ אינינייא. כי בירושלמי ברכות פרק ז׳ ה״א אנינייא בר סיסי. והוא חנינא בר סיסי. ורבים מהקדמונים הביאו בפירוש מירושלמי ברכות כן. עי׳ אהבת ציון וירושלים ברכות צד 167.

פ״א ה״א כוהנת שהיא טובלת בכל יום. בתוס׳ נדה ד׳ ס״ו ע״ב ד״ה אם וטעמא מפרש התם (בירושלמי) לפי שכהנת תדירה בטבילה לא החמירו עליה ובעיוני סגי לה עכ״ל ועי׳ לקמן פרק ב׳ ה״ז. ובתוס׳ חולין ד׳ י׳ ע״א ד״ה עד ועוד יש להעמיד הך דשמעתין בכהנים (צ״ל בכהנות) דאין בהן חפיפה משום שטובלין תמיד כדמשמע בירושלמי בריש פסחים עכ״ל ובמנהיג ד׳ צ״ז ירושלמי אין צריך חפיפה אלא לנדה ישראלית אבל לא לכהנות העוסקות בטהרות עכ״ל:

פ״א ה״א חורי הבית יכו׳ אינן צריכין בדיקה. גי׳ משינה בה׳ פסוקות (צד 12. ווירסיילים תרמ״ו) ת״ר חורי הבית העליונים והתחתונים והאמצעים

והאמצעים צריכין בדיקה עכ"ל ובבבלי פסחים ד' ה' ע"א הא בעילאי ובתתאי והא במיצעי. וכן הוא בבה"ג הנדפס. וברוקח סי' רס"ו חורי הבית העליונים והתחתונים וכו' צריך בדיקה (לפנינו בגמ' בבלי הנ"ל אין צריך בדיקה) וכו' ומסיק הלכתא וכו' עכ"ל.

פ"א ה"א והיציע. בריטב"א פסחים ד' ה' ע"א גי' הרי"ט ז"ל והגג והיציע ולא גרסינן גג היציע. ובשאלתות סי' ע"ח וגג היציע וגג הבית וע"ש בעמק שאלה.

פ"א ה"א והחדות. בס' חסדי דוד על התוספתא בפסחים פ"א אמנם בירושלמי תנינא נוסחא אחרת חורי וכו' והיציע והחבית (והחדות וכו'.

פ"א ה"א וגג הבד וכו'. בעיטור ה' ביעור חמץ ובירושלמי גג הבד וגג המגדל הדא דתימא (דתימר) דגבוה ג' (ג' טפחים) אבל אין גבוה וכו'. ובחי' מהר"ם חלאוה פסחים ד' ח' ע"א והכי משמע בירושלמי דגרסי' התם גג הבד וגג המגדל א"צ בדיקה (ג' מלות אחרונות ליתא) הדא דתימא בשגבוהין ג' (כגי' העיטור) אבל אם אין גבוהין ג' (טפחים) הרי הן כקרקע (כארץ הם).

פ"א ה"א ובית העצים. בחסדי דוד הנ"ל ובית העצים דקתני הכא והכי נמי בירושלמי נראה דמשבשתא היא וכו'. ומ"ש ואוצרות השמן עי' ברמב"ם ה' חמץ פ"ב ה"ו ובמגדל עוז שם.

פ"א ה"א ואוצרות הפירות. בעיטור הנ"ל ובתוס' אוצרות תבואה.

פ"א ה"א ניחא העליונים והתחתונים וכו'. בפרי חדש או"ח סי' תל"ג סי' ד' ובירושלמי איתא חורי הבית וכו' ניחא העליונים אבל בתחתונים ניחוש לנפילה (והתחתונים הדא אמרה לא חשו לנפילה וגירסתינו תמוה דהלא בסמוך בהלכה זו אמרו ב' פעמים הדא אמרה חשו לנפילה ?) כלומר אולי נפל שם חמץ וכו' ומשני ששניהם בכותל אחת (סמוכין לכותל אחד) למעלה מי' ואחת למטה מי' וכו' עכ"ל. ואח"כ נודעתי שבכ"י ליידען כאן הגי' הדא אמרה שחשו לנפילה. וביד אחר נכתב בין השורות: לא, בין ש ובין חשו. הרב רבי חזקיה בעל פרי חדש כתב ספרו פרי חדש בירושלים יותר מק"ן שנה אחרי שיצא לאור הדפוס הירושלמי בדפוס ווינציא ובכל זה נראה ברור מגרסאותיו שהשתמש בספריו בכתב יד מהירושלמי כמו שנראה כאן ולקמן בפרק ב' ה"ז ובפרק ד' ה"א ועוד בכמה מקומות מספריו.

פ"א ה"א אחד למעלה מעשרה. בטור או"ח סי' תל"ג ובירושלמי חשיב גבוהים למעלה מי' טפחים ואינו נראה שעיקר תשמיש אדם הוא למעלה מי' אלא כדפרישית שאין יד האדם מגעת שם עכ"ל ודברי הטור מובאים בשלטי הגבורים סביב הרי"ף פסחים סי' תש"ב. ובאגור (דיני דמ"ן) ובירושלמי חשיב גבוהים שהם למעלה מי' טפחים ואין נראה וכו'. ובפרי חדש הנ"ל גם מ"ש הטור דנמוכין הוו פחות מג' טפחים לא נראה דלא אהמר כן בירושלמי אלא אגג הבד וכו'. ובס' יבין שמועה להרשב"ץ ד' כ"ו ובירושלמי משמע שאם הם גבוהים לעשרה טפחים אינן צריכין בדיקה ואין לסמוך על הירושלמי בזה וכו'.

פ"א ה"א ובאותו שלא נשתמש וכו'. בס' מנוח (ד' ה' ע"א ד' קושטא) ומ"ש הרב איתא בירושלמי דאמרו התם ובאותו שלא נשתמש בו חמץ כלומר בודאי אבל באותו שנשתמש בו חמץ אפילו גבוה כמה אמות (ליתא) צריך בדיקה עכ"ל. ובחי' מהר"ם חלאוה ד' ח' ע"א ובאותו שלא נשתמש שם (בו) חמץ אבל באותן

באותו

(באותו) שנשתמש שם (בו) וכו׳. ובעיטור ה׳ ב״ח ובירושלמי וכו׳ אבל נשתמש בו חמץ אפילו כמה גבוה צריכה בדיקה עכ״ל.

פ״א ה״א כן אנן אמרין. בלשון אתמהא נאמר (רמב״ן ב״ב נ״ח ע״א).

פ״א ה״א הדא פיפייארות. בכלים פרק י״ז משנה ג׳ הסלין של פת וכו׳ אפיפיירות שעשה וכו׳. ומשם נראה שהיא כלי לפת, לעווי ח״ד צד 42 מביא מכאן הלשון: אינה צריכה בדיקה. ולפנינו לא תהא צריכה בדיקה.

פ״א ה״א מטה שהיא חוצצת וכו׳. בתום׳ פסחים ד׳ ח׳ ע״א ד״ה מטה וכן משמע בירושלמי ובתוספתא דקאמר רשב״ג אומר מטה שהיא חוצצת החולקת (ליתא. והגר״א הגיה כן בתוספתא פסחים פרק א׳ ונראה שמקור הגהתו מגי׳ התום׳ כאן) בהוך הבית וכו׳. ודברי התום׳ מובאים בב״י טור או״ח סי׳ תל״ג. יעי׳ בשאלתות סי׳ ע״ח. וברוקח סי׳ רס״ו בתום׳ (פסחים פ״א) רשב״ג אומר מטה וכו׳. ובחי׳ מהר״ם חלאוה בפסחים ד׳ ח׳ ע״ב והכי משמע בירושלמי דגרסינן התם תני רשב״ג מטה וכו׳ סדורין (מונחין) תחתיה וכו׳.

פ״א ה״א הא אם אין עצים וכו׳. בתום׳ פסחים הנ״ל מתוך הירושלמי משמע דברייתא דקתני בה עצים ואבנים גרם אין צריך בדיקה וכו׳ עכ״ל.

פ״א ה״א הדא אמרה חשו לנפילה. בכ״י ליידען ה״א שלא השו לנפילה. וביד אחר נמחק מלת שלא.

פ״א ה״א אני אומר תינוק נגע והכנים שם חמץ. גירסא נכונה בחי׳ מהר״ם חלאוה בפסחים ד׳ ח׳ ע״ב והכי משמע בירושלמי דגרסינן התם תני וכו׳ הדא אמרו שחששו (חשו) לנפילה לא בדא אנו אומרים תינוק רגע נכנס לשם וחמץ בידו עכ״ל.

פ״א ה״א אי זהו מרתף וכו׳. בחי׳ מהר״ם חלאוה פסחים ד׳ ב׳ ע״א ירושלמי מרתף וכו׳. איזהו אוצר (ב׳ מלות אחרונות ליתא) ואיזהו (איזהו) מרתף אוצר כל שאינו נתון עם הלחם בחצר (ז׳ מלות אחרונות חסרות לפנינו בכל ההוצאות) וכו׳ ע״ש. וכן הגי׳ בה׳ פסחים לרי״ץ אבן גיאת ד׳ ע״ט.

פ״א ה״א כל שנהון עם הלחם. בד׳ קושט׳: כלי שנתון עם הלחם.

פ״א ה״א יש חצר שהוא כמבוי וכו׳. ירושלמי כתובות פרק ז׳ ה״ז. ובמגיד משנה ובהגהת מימוני ה׳ אישות פרק כ״ד הלכה י״ג ובירושלמי יש חצר שהוא וכו׳ חצר שהרבים בוקעים בו (בהוכה) הרי הוא כמבוי מבוי שאין הרבים בוקעים בו (בתוכה) הרי הוא כחצר ונזכר בהלכות (הרי״ף) וכתבוהו ג״כ בעל העיטור והרשב״א ז״ל עכ״ל. וכן הוא ברי״ף כתובות סי׳ שי״א.

פ״א ה״א היוצא לפרש וכו׳. בהוספתא פסחים פ״א היוצאין בשיירה והפורשין וכו׳. ובס׳ חק יעקב סי׳ תל״ו אות א׳ ובתלמוד ירושלמי תנינא הכי היוצא והמפרש (לפרש) קודם ל׳ יום אין צריך לבדוק בתוך שלושים יום (ליתא) צריך לבדוק וכו׳ ע״ש. הרב ר׳ יעקב בעל החק יעקב כתב ספרו בשנת תמ״ט בפראגא והיה לפניו ירושלמי כתב יד כי נוסחאותיו משונות משלפנינו ועי׳ לקמן פרק ב׳ הלכה ב׳.

פ״א ה״א הדא דתימר בשיש בדעתו לחזור. בר״ן פסחים סי׳ תרצ״ו דלא פליג אירושלמי דאמר לא אמרן אלא בשדעתו לחזור אבל אין דעתו לחזור אפילו קודם ל׳ יום זקוק לבער וה״ק לא שנו שאין זקוק לבער וכו׳ ואחרים פרשו דשאין דעתו לחזור וכו׳ ע״ש. ובחי׳ מהר״ם חלאוה פסחים ד׳ ו׳ ע״ב ובירושלמי מוחלפת הסוגיא דגרסי׳ התם הדא דתימא כשיש בדעתו וכו׳. ובפרי חדש סי׳ תל״ו ומ״ש הר״ן דלא משמע כן בירושלמי אדרבה נראה לי שסמך הרב ז״ל

בכאן

בכאן על הירושלמי דגרסי׳ התם א״ר בא ואפילו יש בדעתו לחזור וכו׳ והנ׳ פירושו וכו׳ ע״ש.

פ״א ה״א ובספק וכו׳. בר״ן הנ״ל וגרסינן בירושלמי ובספק אבל ודאי אפי׳ מר״ה כלומר דכי אמרינן וכו׳. ודברי הר״ן מובאים בב״י טור או״ח סי׳ תל״ו. ובעיטור ה׳ ביעור חמץ ירושלמי בלשון אחר הדא דתימא בשיש דעתו לחזור וכו׳ אמר רבא (ר׳ בא) אפילו יש וכו׳ וצ״ע עכ״ל. ובכלבו סי׳ מ״ח ובארחות חיים סי׳ כ״ו וכתב בירושלמי ובספק אבל בודאי פירוש שיודע שיש בו חמץ צריך לבער. ובס׳ מנוח (ד׳ ח׳ ע״א) ודבר זה הוציא מן הירושלמי דאמרי׳ התם הני מילי (ב׳ מילות ליתא) מספק (ובספק) אבל בודאי אפילו מר״ה והכי מפרשינן ליה לפי דעת הרב ובספק כלומר שספק לו אם יחזור או לאו אבל בודאי כלומר שדעתו לחזור וכו׳ ואבא מארי ז״ל כתב פי׳ הירושלמי כך נראה הני מילי מספק שאינו יודע בודאי שיש חמץ בביתו אבל בודאי שיודע באמת שהוא מניח חמץ בביתו אפילו מראש השנה צריך לבער וכו׳ עכ״ל ובס׳ יבין שמועה להרשב״ץ ד׳ כ״ד ע״א ובירושלמי אמרו ובספק אבל בודאי אפילו מראש השנה כלומר אם יודע שיש לו חמץ בודאי אפילו מראש השנה צריך לבער ולא נראה כן מגמרתינו וכו׳.

פ״א ה״א אמר רבי בא. בחק יעקב הנ״ל אמר רבא (כגי׳ העיטור הנ״ל) וע״ש. ובחי׳ מהר״ם חלאוה הנ״ל אמר ר׳ אבא אפילו יש וכו׳ וע״ש. ובבבלי פסחים ד׳ ו׳ ע״א בשם רבא.

פ״א ה״א שמא ימלך. בב״י ליידן יימ׳ך (בב׳ יודי״ן).

פ״א ה״א אפילו עבדים. בהפארת שמואל על הרא״ש פסחים פ״א אות ב׳ ובירושלמי וכו׳ דהא בברייתא תני נשים ועבדים וקטנים (ליתא) ועלה קאי לא היתני נשים משמע כי קטנים יותר מהימני וכו׳ עכ״ל. ובעיטור ה׳ הבשר ד׳ ט׳ והא דגרסי׳ בפסחים הכל נאמנים על ביעור חמץ וכו׳ האי שינוייא אקטנים קאי אבל נשים בכולהו מהימני וכו׳.

פ״א ה״א לית כאן (בדפוס קראטאשין בט״ס: כהן) אפילו נשים. בחי׳ הרשב״א בחולין ד׳ ט׳ ע״ב וכדגרס בירושלמי עלה דההיא לית כאן נשים (אפילו נשים) מהוך שהן עצלניות (נשים עצמן הן נאמנות מפני שהן עצילות. וזהו תמוה) אי (והן) בודקין כל שהן (בודקות בל שהוא כל שהוא) פי׳ אין כאן נשים שהנשים נאמנות הן באיסורין כעד אחד וכו׳. ובשנוים בהורת הבית להרשב״א (בית א׳ שער א׳) וז״ל וכדגרסינן בירושלמי עלה דההיא ליה כאן נשים מתוך שהן עצלניות בודקות כל שהן פי׳ אין כאן נשים שהנשים נאמנות הן באיסורין כעד אחד ואפילו בשל תורה אלא בגררא דקטנים נקט נשים ועבדים ופריק שפיר איח כאן נשים דמתוך שהן עצלניות בודקית כל שהן וכו׳ עכ״ל. וכבר הוכחתי באהבת ציון וירושלים ברכות צד 78 שלהרשב״א היה כתבי יד שונים מהירושלמי. ובהוס׳ פסחים ד׳ ד׳ ע״ב ד״ה הימנוהו כדמוכח בירושלמי שמפרש מפני שנשים עצלניות הן וכו׳. ובסמ״ג עשין ל״ט אבל על בדיקת חמץ סבורות שאין חמץ בחדרין ונמנעות לבדוק מפני עצלותם והכי מפרש לה בירושלמי עכ״ל ובמרדכי פסחים סי׳ תק״ל ופי׳ ר״י וכו׳ אבל על בדיקת חמץ סבורות הן שאין חמץ בחדרין ונמנעות מלבדוק מפני עצלותם הכי מפרש בירושלמי עכ״ל ובחי׳ מהר״ם חלאוה פסחים ד׳ ד׳ ע״ב והכי משמע בירושלמי דגרסינן עלה דהא דהכא לית כאן נשים מפני שהנשים עצלניות הן והן בודקות כל שהן עכ״ל ובס׳ מנוח ד׳ ז׳ ע״ב ובירושלמי

לית

לית כאן נשים מתוך שהן עצלניות בודקות כל שהן ולא פליג אגמ׳ דידן דהכי מפרשינן ליה מתוך שהן עצלות ואין להן דבר שיהו טרידות בו הן בודקות הכל וכו׳. מזה אנו רואים שלא היו בהירושלמי לפני כל הראשונים הנ״ל המלות: נשים עצמן הן נאמנות. ובס׳ יבין שמועה להרשב״ץ ד׳ כ״ד ע״א ממה שאמרו בגמ׳ מש״ם דבדיקת חמץ דרבנן המינינהו לנשים ופירשו הטעם בירושלמי שלפי שהנשים עצלניות אלו היה מדאורייתא לא המינינהו עכ״ל ושם ה׳ שחיטה ד׳ ב׳ כבר נהגו הטעם בירושלמי מפני שיש בבדיקת חמץ טורח גדול והנשים הם עצלות וא״ו היה בדיקת חמץ מן התורה היינו חוששין שמפני הטורח היתה מתעצלת ולא בדקה יפה וכו׳ עכ״ל. ובר״ן חולין סי׳ תרפ״ב הא אמרינן התם (בירושלמי) טעמא בירושלמי מתוך שהנשים עצלניות הן בודקות כל שהוא כלומר מתוך שאין שם חמץ ידוע תולות לומר שאין שם חמץ ומקילות וכו׳ עכ״ל ובים של שלמה בריש חולין וכן פירוש נאמנות על בדיקת חמץ דהתם דמאן דס״ל כדברי הירושלמי שהן עצלניות ואין בודקות יפה א״כ אין נאמנות לומר שהן בדקו יפה אלא שמעידות שכבר הוא ברוק עכ״ל.

פ״א ה״א נשים עצמן הן נאמנית. לפנינו לית כאן מחלוקת אמוראים ולפני הראשונים היתה כאן מחלוקת אמוראים. ראה ברא״ש פסחים סי׳ ב׳ ובירושלמי פליגי איכא מ״ד לא תתני נשים לפי שהן עצלניות והן בודקות כל שהוא עכ״ל ובר״ן פסחים סי׳ תרפ״ט והכי איתא בירושלמי דאיתא מאן דאמר התם דלית כאן נשים דהן עצמן נאמנות הן ואיכא מאן דאמר מתוך שהן עצלניות בודקות כל שהוא עכ״ל. ודברי הרא״ש הנ״ל מובא בב״י טור או״ח סי׳ תל״ז. ובתולדות אדם וחוה נתיב חמישי חלק א׳ הכל נאמנים על בדיקת ביעור חמץ אפילו נשים וכו׳ ובירושלמי איכא מ״ד לא תתני נשים שהן עצלניות והן בודקות כל שהוא וגמרא דילן עיקר עכ״ל.

פ״א ה״א נשים עצמן הן נאמנות. בס׳ תפארת שמואל על הרא״ש פסחים סי׳ ב׳ כתוב: וראיתי בירושלמי דה״ג הכל נאמנים כו׳ ר׳ ירמיה בשם ר״ז לית כאן אפילו נשים נשים עצמן אינם נאמנים מפני שהן עצלניות והן בודקין כל שהוא ע״כ (בירושלמי) וכו׳ עכ״ל וגירסתו משונה משלפנינו וכן לעיל מובא ממנו גי׳ משונה. הרב ר׳ אהרן שמואל בעל תפארת שמואל חי כל ימיו באירופא ומת בקראקא לערך ת״ו. ונפלא הדבר לדעת באיזה כת״י מהירושלמי השתמש הרב הנ״ל?

פ״א ה״א כותים כל זמן שעושין מצתן עם ישראל וכו׳. לפלא שלא נזכר כאן מהתוספתא פסחים פ״א (הוצ׳ת צ״מ) מצה של כותים מותרת ואדם יוצא בה ידי חובתו בפסח ור׳ אלעזר (הגירסא ור׳ אלעזר מוכרחת מבבלי קדושין ד׳ ע״ו ע״א מאן יש אומרים ר׳ אלעזר וכו׳ ע״ש) אוסר לפי שאינן בדיקדוקי מצה כישראל. והתוספתא בנוסחא זו מובאת בבבלי בחולין ד׳ ד׳ ע״א ועוד בשני מקומות שם. ומדוע נפקד מקומה כאן? ועוד במקומות רבים בירושלמי שזכרו דיני כותים לא נזכר מהברייתא הנ״ל? וגמס׳ חולין ירושלמי ד׳ א׳ ע״ב מובאת הברייתא הנ״ל והגי׳ שם ור׳ אוסר. וכבר חויתי דעתי כי הירושלמי הזה איננו מן הראשונים. והגי׳ ר׳ אוסר איננה מדויקת כי כבר ידועה שרבי סובר בכל מקום כותי כגוי. ואיך א״כ יאמר בתוספתא לפי שאינן בדקדוקי מצה כישראל? ועי׳ בס׳ והזהיר חלק ב׳ צד 40. ובדקדוקי סופרים בחולין שם.

פ״א ה״א דאינון (כותים) דרשין לא ימצא בבתיכם לא בהצרותיכם. לפלא שבתרגים

שבתרגום השמרונים הנמצא לפנינו (שמות י"ב י"ט) תרגם לא ימצא בבתיכם כמו שתרגם אונקלוס שבעה יומים חמיר לא ישתכח בבתיכון. וכן (שמות י"ג ז') ולא יראה לך חמץ ולא יראה לך שאור בכל גבלך לא יתחזי לך חמיע ולא יתחזי לך חמיר בכל התחומך? ועי' מס' כותים (הוצאת ר"ק ז"ל) בסופה. אמנם על הקרא (שמות י"ב כ') כל מחמצת לא תאכלו בכל מושבתיכם תאכלו מצות. אונקלוס והמיוחס ליונתן תרגמו כל מחמעא לא תיכלון בכל מותבניכון. אבל השומרוני תרגם: וכל מן חמי לא תיכלון בכל מדוריכון תיכלו פתיר. ומזה נראה שלדעתו שדוקא במקום מדור המצוה.

פ"א ה"א ר' שמעון ב"ג אומר כל מצוה שהכותים נוהגין בה וכו'. לכאורה זה סותר למ"ש ר' שמעון בן גמליאל בירושלמי ברכות פרק ז' הלכה א' דמאי פרק ז' ה"ד ושקלים פרק א' ה"ד שכותי בישראל לכל דבר? (בדמאי פרק ו' הי"ב בד' וויניציא ר"ש בן גמליאל אומר כותי כגוי לכל דבר וזה ט"ס. וצ"ל רבי אומר).

פ"א ה"א כל מצוה שהכותים נוהגין בה. בתוס' פסחים ד' צ"א ע"ב ד"ה שמא דאמרינן כל מצוה שהחזיקו בה גרים (ליתא ובמאור עינים פרק נ"ב כי כל מצוה שהחזיקו בה גרים הרבה מדקדקין בה יותר מישראל) וכותים מדקדקים בה יותר מישראל ובירושלמי גרים וכו' ועי' תוס' קדושין ע': ד"ה קשים.

פ"א ה"א שואלין בהלכית הפסח בפסח. בד' קראקא זיטאמיר ופיטרקוב הגירסא בטעית: שואלין בהלכות פסח. והק"ע כתב ה"ג בהלכות פסח בפסח עכ"ל ודפוס וויניציא לא היה לפניו. וברוקח סי' רמ"ד ירושלמי שואלין הלכות הפסח בפסח עצרת בעצרת וכו' עכ"ל.

פ"א ה"א קודם לשלושים יום. בפרי חדש סי' תכ"ט בירושלמי וכו' קודם ל' יום. ובמקור בתוספתא מגילה פרק ג' בבית הועד שואלים בהלכות הפסח קודם לפסח שלשים יום. שוב ראיתי בריטב"א רה"ש ד' ז' ע"א שואלין בהלכות פסח יש מפרשים בהלכות לדרוש בבית הועד וכו' ותו דבתוספתא מסיימי עלה דההיא ובבית הועד שואלין בהלכות פסח קודם לפסח שלשים יום וכו'.

פ"א ה"א מדריגות מדריגית. בכ"י ליידען מדריגית מדריגות. ובד' זיטאמיר חסר המלה השניה; מדריגות.

פ"א ה"א שלא נשתמש בה. מלת בה ליתא בכ"י ליידען ונכתב מיד אחר בגליון.

פ"א ה"א יש לה שלפנים ממנה ושלמטה ממנה. בד' זיט' חסרות ב' מלות אחרונות.

פ"א ה"א אבל באפוצות. בכ"י ליידען אבל באפוצות מעביר את הנייר ולמי הדא אמר'. והמגיה הגיה כמו בדפוס בומבירגי.

פ"א ה"א א"ר פנחס דיפו. חכמים רבים מיפו נזכרו בתלמודים ומדרשים ונזכיר אחדים מהם. בבמדבר רבה פרשה ב' סי' כ"ד ר' יוחנן דיפי בעא קומי ר' פנחס בר חמא (אולי הוא ר' פנחס דיפו הנזכר בירושלמי כאן?) בשם רבי סימון. ובסדר הדורות צד 207 (הוצאת משכיל לאותן ז"ל) לא גלה המקור. ובויקרא רבה פרשה כ' סי' י' נשנה המאמר ושם הגי' ר' יודן דיפו וכו'. והסדר הדורות צד 184 מביא ר' יהודה מיפו. ולא גלה המקור. ובבבלי תענית ד' ט"ז ע"ב בגמרא כת"י א"ר אבא דמן יפו. עי' דקרוקי

דקדוקי סופרים שם אות פ׳. והסדר הדורות צד 15 כתב ר׳ אבא דמן יפו לא מצאתי זה עכ״ל וכן בבבלי מגילה ד׳ ט״ז ע״ב אמר רב אדא דמן יפו ובגמרא כת״י ר׳ אבא או ר׳ אחא דמן יפו. עי׳ דקדוקי סופרים שם. ובירושלמי מו״ק פרק ג׳ הלכה ז׳ ר׳ חייה בריה דרב אדא דיפו ובפי׳ רבינו חננאל במגילה ד׳ כ״ד ע״ב מובא ירושלמי דמגילה ר׳ חייא בר אדא דמן יפו. ובילקוט יהושע ר׳ כ״ב ר׳ חייא בריה דר׳ אחא דיפו. ובפסיקתא רבתי פט״ו (הוצאת הרב ר׳ מאיר א״ש נ״י) ר׳ חייה בריה דר׳ אחא דיפו. ובפסיקתא ויהי בחצי הלילה (הוצאה הנ״ל ד׳ פ״ה) ר׳ תנחום דיפו. ובסדר הדורות לא הזכירו. ובבראשית רבה פרשה נ״ג סי׳ ד׳ ר׳ נחמן דיפו.

פ״א ה״ב במשנה אין חוששין וכו׳. במגיד משנה ה׳ חמץ פרק ב׳ ה״ז משנה שם אין חוששין וכו׳ שא״כ (א״כ) מחצר לחצר ומעיר לעיר ואין (אין) לדבר סוף.

פ״א ה״ב ומבית לבית. בכ״י ליידען ימבית לבית אם מעיר לעיר אין את חושש לא כל שכן מחצר לחצר אין את חושש לא כל שכן ממקום למקום אם ממקום למקום אין את חושש. לא כל שכן מבית לבית. והמגיה הגיה כמו בדפוס.

פ״א ה״ב מבית לבית אי אתה חושש. בכ״י ליידען שאם חושש את מבית לבית חושש את ממקום למקום אם חושש את ממקום למקום חושש את מחצר להצר אם חושש את מחצר לחצר חושש את מעיר לעיר. והמגיה הגיה כמו בדפים.

פ״א ה״ב יכולין הן וכו׳. בעיטור ה׳ ביעור ה׳ חמץ (ד׳ קי״ט) ירושלמי וכי (ליתא) יכולין ישראל לבער חמצן כאחת עכ״ל.

פ״א ה״ג במשנה ובי״ד בשחרית ובשעת הביעור. בפי׳ רבינו חננאל בפסחים ד׳ י׳ ע״ב ובארבעה עשר בשעת הביעור עכ״ל וכן הוא בפי׳ ר״ח הנדפס במגנצא.

פ״א ה״ג במשנה וחכ״א אם לא בדק וכו׳. בר״א״ש פסחים פרק א׳ סי׳ י״א כדתנן לא בדק אור י״ד בודק י״ד שחרית (ליתא מלה אחרונה) עכ״ל ובעיטור ה׳ ביעור חמץ ד׳ קי״ט וחכ״א לא (אם לא) בדק אור י״ד בודק (יבדוק) י״ד שחרית (כגי׳ הרא״ש הנ״ל) לא בדק שחרית (אם לא בדק בי״ד) יבדוק תוך (בתוך) המועד וכו׳. ובמגיד משנה ה׳ חמץ פ״ג ה״ה משנה שם וחכ״א לא (אם לא) בדק וכו׳ לא (אם לא) בדק וכו׳.

פ״א ה״ג במשנה ומה שהוא משייר. במתניתא דבני מערבא ומה שהוא משייר. ובמשנה שבבבלי ומה שמשייר. ובערוך ערך מועד והא דתנן בסיפא מה שמשייר יניחנו בצנעא לא אהדר אתוך המועד וכו׳ ע״ש. ובפי׳ רבינו חננאל בפסחים ד׳ ט׳ ע״ב והתנן מה שמשייר יניחנו במקום מוצנע (בצינעה) וכו׳.

פ״א ה״ג כנגד ג׳ פעמים. בחי׳ מהר״ם חלאיה בפסחים ד׳ י׳ ע״ב ובירושלמי גרסינן טעמא דר׳ יהודה כנגד שלשה וכו׳ כמקרא אחד דמי (כמי שכולן אחד).

פ״א ה״ג א״ר יוסה מכיון שזה צריך וכו׳. בחי׳ מהרי״ט אלגאזי לה׳ חלה להרמב״ן סי׳ י׳ ואין לומר דהירושלמי ל״ס ליה וכו׳ אמרי׳ א״ר יוסא מכיון שזה צריך וכו׳ הפקיד אצלו יהיה (יהא) מותר וכו׳ ע״ש.

פ״א

פ"א ה"ג זמן בעורו לא כ"ש לא וכו'. בכ"י ליידען לא צורכה דלא לא בדק בארבעה עשר יבדוק במועד צריך לבדוק שלשה פעמים מה אם בשעה שלא הגיע זמן ביעורו את אמ' צריך לבדוק שלשה פעמים בזמן שהגיע זמן ביעורו לא כל שכן לא צורכה דלא וכו'. ד' שורות הללו נמחקו בכ"י מיד אחר ואינם בדפוס.

פ"א ה"ג כיצד הוא עושה וכו'. בראב"ן סי' ז' מפרש בירושלמי כיצד הוא עושה כופה וכו' אני אומר יד נטלתו ואין צריך בדיקה (ג' מלות ליתא) לא כפה וכו'. ובשו"ת הרא"ש כלל י"ד סי' ג' והכי איתא בירושלמי וכו' אומר אני יד נטלתו וכו'. וכן הוא בפי' הרא"ש פסחים פ"א סי' י"ג, ובהי' מהר"ם חלאוה פסחים ד' ו' ע"ב ירושלמי כפה עליו את הכלי ולא מצאו יד נטלתו לא כפה עליו את הכלי ולא מצאו צריך לבדוק עליו כל הבית וכו' ולפנינו בשנוים ובריטב"א פסחים ד' ו' ע"א אמרינן בירושלמי כפה וכו' אומרין יד נטלתו פי' ומסתמא הוציאו וראוי לתלות בו וכו' לא כפה עליו את הכלי ולא מצאו צריך לבדוק את הבית פי' ואע"ג דאיכא כמה ספיקי כאן וכו', ובאגודה סי' י"ב בירושלמי הני מילי שלא כפה וכו' אימא יד נטלתו עכ"ל ובצידה לדרך (מאמר רביעי פרק ד') כפה עליו כלי ולא מצאו וכו' ודאי בן אדם לקחו משם.

פ"א ה"ג אני אומר יד נטלתו. כן גרסו כל הראשונים הנ"ל. אבל בס' תולדת אדם וחוה (נתיב חמישי חלק א' קושטנטינא עור"ה) וגרסינן בירושלמי כיצד הוא עושה וכו' כפה עליו כלי ולא מצאו אומ' שד (יד) נטלתו לא כפה עליו כלי ולא מצאו צריך לבדוק אותו בית עכ"ל ואח"כ ראיתי כי כן היא גם בדפוס קאפוסט.

פ"א ה"ג בקשו ולא מצאו הבית טהור. כן היא בתוספתא אהלות פרק ד'. אבל בתוספתא טהרות פרק ג' (בהוצאת צוקערמאנדעל) הגי' הבית טמא, ובפי' הר"ש טהרות פרק ג' משנה ה' תניא בתוספתא וכו'. אבד כזית מן המת בתוך (ליתא) הבית בקשו ולא מצאו הבית טהור וכו'. וברמב"ם ה' טומאת מת פרק ד' הלכה י"ב וביקש ולא נמצא הבית טהור וע"ש בכסף משנה לפרש בשם הר"י קורקוס.

פ"א ה"ג היא איבד היא היניח. בבבלי פסחים ד' י' ע"א שאני אומר קבר שאבד הוא קבר שנמצא. המלה היא חסרה בדפוסי זיטאמיר וקראטאשין.

פ"א ה"ג נישמעינה. בכ"י ליידען נישמעיניה.

פ"א ה"ג של מסיק אחד ברמון. בבבלי ע"ז ד' מ"ב ע"א בתוס' שם ד"ה של מציק אחד פי' הקונטרס אנס ובתוספתא (אהלות פט"ז) גרס מוסק פירוש מוסק זתים עכ"ל ובפי' הר"ש אהלות פי"ז ג.י.ת דגרסי מוסק והיא מוסק זיתים ואית דגרסי מציק אנס וכו'. וכעין זה בתוספתא מקואות פ"ו (הוצאת צוקערמאנדעל) מעשה בגינתו של מיצק (נוסחא אחרת: מוסק) מרמין.

פ"א ה"ג וברדלים. בכ"י ליידען ומנדרים והמגיה הגיה כמו בדפוס.

פ"א ה"ד במשנה רבי מאיר אומר וכו'. בעטור ה' ביעור חמץ תנן התם ר"מ אומר אוכלין כל ארבע ותולין כל ה' ושורפין בתחלת ו' (אוכלין כל חמש ושורפין בתחלת שש) וכו'. ובשאלות רבינו דניאל הבבלי (מעשה נסים צד 102) דתנן רבי (רבי מאיר) אומר איכלין כל חמש וכו'.

פ"א ה"ד ר' מאיר אומר וכו'. בחי' מהר"ם חלאוה פסחים ד' ד' ע"ב דגרסינן בירושלמי רמ"א משש שעות ולמעלה (ולמעלן) מדבריהם וכו'. ובעטור ה' ביעור חמץ (ד' קכ"ד) והכי אשכחן בירושלמי רמ"א מו' שעית ולמעלה מד"ת (מדבריהם, וכן לקמן פרק ה' הלכה ד' ובסנהדרין פרק ה' ה"ג) וכו'. ובשאלות רבינו דניאל הבבלי (מעשה נסים צד 102) הא תלמודא דבני מערבא פליג אתלמודא דידן אליבא דר' מאיר דאינהו קסברי דר' מאיר סבר משש שעות ולמעלה דבר תורה (כגי' העטור הנ"ל) יאמרו מ"ט דר' מאיר אך ביום הראשון זה חמשה עשר וכו' ואנן סברינן דרבי מאיר כר' שמעון ס"ל באיסור אכילה שאינו אלא מתחילת הלילה וכו' עכ"ל. ובמלחמות להרמב"ן פ"א דפסחים ועוד שאמרו שם בירושלמי מפורש ר"מ אומר משש שעות ולמעלה מדבריהם ר' יהודה אומר משש שעות ולמעלה דבר תורה (בסנהדרין פ"ה ה"ג דברי תורה) עכ"ל.

פ"א ה"ד ר' יודה אומר וכו'. בחי' מהר"ם חלאוה פסחים ד' כ"א ע"א. והביא (הראב"ד) ראיה מן הירושלמי דגרסי' התם ר' יהודה אימר מדברייתם (מדברי תורה, ועי' לעיל).

פ"א ה"ד מ"ט דר"מ. במלחמות להרמב"ן הנ"ל ומ"ט דר"מ וכו'. ובחי' מהר"ם חלאוה הנ"ל מ"ט דר' מאיר אך ביום הראשון זה י"ד (ט"ו) יכול משתחשך ת"ל אך חלקהו (מלה אחרונה ליתא. ואיתא בסנהדרין פ"ה ה"ג). לעווי ח"ג צד 123) מתרגם המאמר כנוסח הדפוס.

פ"א ה"ד יכול כל היום כולו. מלת כולו ליתא בתמים דעים סי' רמ"ה וכן ליתא בסנהדרין פרק ה' ה"ג.

פ"א ה"ד תמן הוא אמר אך לרבות והכא הוא אמר אך למעט. כן הוא בסנהדרין שם. אבל כאן צ"ל תמן הוא אמר אך למעט והכא הוא אמר אך לרבות.

פ"א ה"ד לא תאכל עליו חמץ על עשייתו. בחי' מהר"ם חלאוה הנ"ל ור' יהודה דריש לא תאכל על שחיטתו וכו' ובעיטור ה' ביעור חמץ ור' יהודה דריש לא תאכל עליו על שחיטתו.

פ"א ה"ד ר' יודה אית ליה עשה וכו'. בכ"י ליידען ר"י אית ליה גר"ש גו סנהדרין עד לעולם אין החמה נוטה למערב לא בסוף שבע. והמלות גר"ש גו סנהדרין עד, נמחקו ובגליון נכתבו מיד אחר כל השורות שהן בדפוס מן שורה מ"ח (עשה ולא תעשה) עד שורה ס' (וסוף שעה חמה במערב). עכ"ל הרה"ח ר"ש זעליגמאנן נ"י. ומ"ש הסיפר גר"ש הוא ר"ת: גרסינן שם גו סנהדרין ובאמת המאמר נשנה בסנהדרין פ"ה ה"ג, וכן הוא כמה פעמים בירושלמי. וראה במבוא הירושלמי ד' ל"ז ע"א שכ' וייתר נכון פי' בעל קרבן עדה ביומא פ"ג ה"ח וכו', והק"ע הבין את הדבר. אבל הר"ת לא פתר כן.

פ"א ה"ד מצות ולא חמץ. בס' זהר הרקיע להתשב"ץ סי' מ' וכן אמרו בגמרא דבני מערבא בפסחים שבעת ימים תאכל עליו חמץ אבל (ליתא) לא חמץ ולאו הבא מכלל עשה וכו'.

פ"א ה"ד כל ל"ת שהיא בא מכח עשה, ראה מ"ש באהבת ציון כלאים צד 61.

פ"א ה"ד עשה על ביעורו תשביתו שאור. בסנהדרין הנ"ל: עשה על ביעורו שבעת ימים תשביתי שאור מבתיכם, וכצ"ל כאן. ובס' זהר הרקיע

להתשב"ץ

להתשב״ץ (באזהרות אות כ״ז) ובתלמוד א״י בסנהדרין אמר חמץ חייבין עשה על ביעורו דכתיב תשביתו כן כתב הרז״ל ואני מצאתי בפסחים גם כן וכו׳ עכ״ל וברמב״ם ה׳ חמץ פרק ב׳ ה״א מצות עשה מן התורה להשבית חמץ וכו׳, ובמגדל עז שם ובירושלמי דסנהדרין חמץ חייבין עליו עשה ול״ת עשה על בעורו דכתיב תשביתו שאור מבתיכם ל״ת שאור לא ימצא בבתיכם ע״כ (בירושלמי) עכ״ל.

פ״א הי״ד הא רמ״א משש שעות וכו׳. בסנהדרין פ״ה ה״ג הא רמ״א וכו׳ ששית (שביעית) אסורה משום גדר. חמישית (ששית) וכו׳ אלא חמישית (ששית) וכו׳. ובחי׳ מהר״ם חלאוה פסחים ד׳ י״א ע״ב כבר תירציה בירושלמי דגרסינן התם לר׳ מאיר (הא ר״מ) דאמר (אומר) משש שעות ולמעלה לדבריהם (מדבריהם) שביעית (אסורה) משום גדר ששית לאו (למה) משום גדר וכו׳.

פ״א ה״ד ויש גדר לגדר. כעין זה בתרומות פ״ט ה״א א״ל גזירה היא ואין גזירה לגזירה. ובחלה פרק א׳ ה״א, רה״ש פרק ד׳ ה״ב וסוכה פרק ג׳ הי״ג ויש תקנה אחר תקנה.

פ״א ה״ד הא ר׳ יהודה אומר. בחי׳ מהר״ם חלאוה הנ״ל לר׳ יהודה דאמר (הא ר״י אומר) משש שעות ולמעלה מן התורה (מחמש ולמעלה מדבריהן) ששית (אסורה) משום גדר וכו׳.

פ״א ה״ד שחמישית מתחלפת בשביעית. בתמים דעים להראב״ד סי׳ רמ״ה ירושלמי וכו׳ אלא שהחמישית מתחלפין.

פ״א ה״ד תמן הוא אמר וכו׳. בסנהדרין פ״ה ה״ג תמן אמר אין חמישית מתחלפת בשביעית וכא אמר חמישית מתחלפת בשביעית (ה׳ מלות אחרונות חסרות בפסחים לפנינו.

פ״א ה״ד תמן הדבר מסור לב״ד וב״ד זריזין הן. בק״ע הכי גרסינן תמן הדבר מסור לעדים ועדים זריזין הן והכי פירושו דשאני התם שהן עדים אנשים בעלי מרע וכו׳ עכ״ל. אבל בתמים דעים להראב״ד הנ״ל: אלמא שהעדות מסורה לזריזין עכ״ל ואין צורך להגהת הק״ע. ועי׳ בבלי פסחים ד׳ י״ב ע״ב.

פ״א ה״ד ותני כן שבתחילת וכו׳. תוספתא סנהדרין פרק ט׳ וע״ש.

פ״א ה״ד וסוף שעה חמה. צ״ל וסוף שבע חמה במערב.

פ״א ה״ד אלא בסוף שבע. בכ״י ליידען לא בסוף שבע. ושם בכ״י: הל׳ ה׳ ועוד אמר ר׳ יהודה כו׳ (קאי על מתניתין משנה ה׳) רב אמר דברי ר״מ המקדש וכו׳. והמלות ועוד וכו׳ עד לא עשה כלום נמחקו מיד אחר והשאר לא נמחק אם כי לא נמצא בדפוס לפנינו.

פ״א ה״ד רב אמר דברי ר״מ וכו׳. במלחמות להרמב״ן פ״א דפסחים בירושלמי וכו׳ רב אמר לדברי (דברי) ר׳ מאיר המקדש בחמץ משש (שעית) ולמעלה לא עשה כלום וכו׳. ובשו״ת הרשב״א סי׳ ת ר״ג ובירושלמי נחלקו בפ״ק דקדושין וכו׳ לית הדא פליגי לרבי מאיר דא׳ המקדש בחמץ בי״ד (ליתא) משש שעות ולמעלה וכו׳. ועי׳ ירושלמי קדושין פרק א׳ ה״א. ובשאלות רבינו דניאל הבבלי (מעשה נסים צד 103) ובפירוש מוקמי בירושלמי דברי רב אליבא דר׳ מאיר וכו׳ דהכי גרסינן התם אמר רב (רב אמר) דברי ר׳ מאיר המקדש בחמץ משש שעות ולמעלה (ולמעלן) לא עשה כלים

אמר

אמר ר' הונא (חונה) ויאות אלו ראה (ליתא) חטים קורטבניות דבמדבר (במרבר) דלמה (דלמא) טבן אינין במועדא כלום עכ"ל:

פ"א ה"ד חטים קורטבניות. בבבלי פסחים ד' ז' ע"א חטים קורדניתא וע"ש בפירש"י. ובמלחמות להרמב"ן הנ"ל קרטבניות. ובריטב"א פסחים שם בחיטי קורדנייתא. ובראי"ש קדושין פ"ב סי' ל"א קורדייניתא.

פ"א ה"ד אפקיד דיסיקיא דפיסתא. בירושלמי בבא מציעא פרק ג' ה"ז אפקד גבי ר"ח רובה חד דיסקיא מלייא חמץ וכו'. וכן מובא הירושלמי בעטור (פקדון דף ע"א ע"א). אולם במאור פ"א דפסחים דיסקא דפיתא (דפיסתא). ובחי' מהר"ם חלאיה פסחים דף י' ע"ב בירושלמי וכו' חד בר נש אעקיר (אפקיד) דסקיא דפסחא גבי ר' חייא רבה (וכן בכ"י ליידען. ולפנינו רובה) וכו'.

פ"א ה"ד יוחנן חיקוקיא הוה וכו'. באור זרוע חלק ג' (בבא מציעא) סי' ק"ב והרב ר' ברוך מארץ יון זצ"ל כתב בפרושיו וכו' ירושלמי רבי (ליתא) יוחנן חקוקא (חיקוקיא. ועי' בפי' רבינו חננאל בפסחים ד' ג' ע"ב ובתוס' שם) אפקיד גבי ר' חייא בר אשי (ב' מלות אחרונות ליתא בכל ההוצאות) רבה חד דיסקייא וכו'.

פ"א ה"א שאל לרבי. באו"ז הנ"ל שאיל ר'.

פ"א ה"ד א"ל תימכר ע"פ ב"ד. בתוס' פסחים ד' י"ג ע"א ד"ה מאי בירושלמי גרס צא (ליתא) ומוכרה בב"ד בשוק (ליתא) וכו'. ובתוס' כתובות ד' צ"ח ע"א ד"ה דאמרי דבירושלמי מסיק על ההוא מעשה דיוחנן חקקואה וכו' א"ל צא ומוכרן בב"ד וכו' ושמא התם בירושלמי בב"ד הדיוטות קאי עכ"ל ובאו"ז הנ"ל ימכר (תימכר) עפ"י ב"ד בשעת הביעור.

פ"א ה"ד אפקד גרבא. באו"ז הנ"ל חד גרב דכותח. ובסמ"ק סי' רכ"ב וכן כל חמץ נוקשה וכו' מותר להשהותן וכו'. ובהג' הר"פ שם ומיהו במשנה דבידקין פסקו התוספות (כוונתו לדברי התוס' פסחים דף ב' ע"א ד"ה אור) דאסור להשהותן וכו' ועוד יש ראיה מההיא כותח דבירושלמי עכ"ל ונראה שכוון לירושלמי דילן.

פ"א ה"ד גבי רב חייא בר אשי וכן הוא בירושלמי ב"מ פ"ג ה"ז. ובסמ"ק סי' ל"ד וגם בירושלמי וכו' בהדי רב חייא בר אשי וכן הוא באו"ז הנ"ל. אבל בעיטור ה' פקדון ד' ע"א ירושלמי חד בר נש אפקיד ביה רב חייא בר אבא (אשי) גרב דכותחא בבליתא (ליתא) שאל לרבי אמי (לרב) אמר ימכר וכו'.

פ"א ה"ד ר' בא אמר חמישית. בפי' רבינו חננאל בפסחים ד' י' ע"ב ירושלמי בשעת הביעור שעה חמישית. ובפי' רבינו חננאל בשבת ד' י"ט ע"א וכן גבי חמץ וכו' והיא שעה חמישית. וכן מובא בס' העתים צד 9. וכן הוא בערוך ערך מעד ירושלמי שעת הביעור שעה ה'. אבל לפנינו היו דנו (בד' זיטאמיר לנכון: היידנו) שעת הביעור ר' ירמיה אמר בשחרית רבי בא אמר חמישית. ובמאור פ"א דפסחים ומפירש בירושלמי היידין היא שעת הביעור אמר רבא (ר' בא) חמישית. ובראב"ן סי' שפ"ה (ד' ע"ב) גרסי' בירושלמי שעת הביעור רבא אמר בשעה ה' עכ"ל ובעיטור ה' ביעור חמץ ירושלמי הי ניהו שעת הביעור שעה ה' עכ"ל. ועי' תוס' מנחות ד' ס"ז ע"ב ד"ה ובשעת הביעור שלא זכרו הירושלמי. והנה מתוך פי' רבינו חננאל והערוך וכל הראשונים הנ"ל נראה ברור שהמאמר מוסב על המשנה הלכה ג'

ובשעת

ובשעת הביעור. ולפנינו נשנה המאמר בסוף הלכה ד׳. אבל באמת לפני הראשונים לא היה הירושלמי מחולק בהלכות כמו שהוא לפנינו וע״כ אין לתמוה על סדור ההלכה כאן ולא לעיל ה״ג.

פ״א ה״ד כר׳ יודה. וכן הוא במאור כר׳ יהודה. אבל בעיטור ה׳ בעור חמץ ד׳ קי״ט ירושלמי הי ניהו שעת הבעור שעה ה׳ כר״מ וכו׳.

פ״א ה״ד הקדש דמים ב׳ מלות אלו נכתבו בכ״י ליידען מיד אחר בגליון.

פ״א ה״ד שאין פודין את הקדשים להאכילן לכלבים. במעשר שני פרק ב׳ הלכה ה׳ דברי ר׳ טרפון אין פודין את הקדשים להאכילן לכלבים. ושם להלן שאין פודין את הקדשים וכו׳. ובפי׳ הר״ש ור״י בן מלכי צדק שם ומפרש בירושלמי דברי רבי טרפון דאין פודין את הקדשים להאכיל לבהמה (לכלבים) וכו׳.

פ״א ה״ה. בכ״י ליידען הלכה ו׳.

פ״א ה״ה במשנה על גג האיצטבא. במתניתא דבני מערבא על גג האסטוה. ובמשנה בבבלי פסחים ד׳ י״א ע״ב על גב האצטבא. ושם ד׳ י״ג ע״ב תני תנא קמיה דר״י על גב האיצטבא א״ל וכי להצניען הוא צריך תני על גג האיצטבא. וכן הוא בתוספתא פסחים פרק א׳ (הוצאת צוקערמאנדעל). אבל בפי׳ המשניות להרמב״ם בפסחים (תרגומו של קראנער) על גב האצטוה.

פ״א ה״ה במשנה תולין לא אוכלין ולא שורפין. בבראשית רבה פ׳ כ״ב תלאו ברפיון וכו׳. ופירש״י שם תלאו כמו תולין לא אוכלים ולא שורפים וכמו תרומות תלוים בפסחים עכ״ל ועי׳ בפרק זה משנה ח׳.

פ״א ה״ה שלא לשחוט עליהן. בד׳ זיט׳ בט״ס: שלא לשהות עליהן.

פ״א ה״ה רבי אמר פסולות וכו׳. בתוס׳ פסחים ד׳ י״ג ע״ב ד״ה אלא ובירושלמי ר׳ חנינא גופיה משני האי שינויא דגרס התם רבי חנינא (מלה אהרונה ליתא בכל ההוצאות) אומר פסולות היו וכו׳ ע״ש. ובחי׳ מהר״ם חלאוה פסחים ד׳ י״ג ע״ב כבר אמרו בירושלמי ר׳ חנינא (כגי׳ התוס׳ הנ״ל) אמר פסולות היו מפני שהיו (שהן) וכו׳.

פ״א ה״ה ואי אפשר שלא. מלת ואי בכ״י ליידען נכתב מיד אחר בגליון ואינה בפנים בהכ״י.

פ״א ה״ה וירושלים לא במקום שנהגו וכו׳. בתוס׳ פסחים ד׳ י״ד ע״א ד״ה שתי בירושלמי דייק ירושלים לא מקום שנהגו בו שלא לעשות מלאכה כלומר סברא היא לנהיג שם איסור וכו׳. ובפרי חדש או״ח סי׳ תס״ח אות ג׳ ובמ״ש התוס׳ בפ״ק דפסחים וכו׳ דבירושלמי דייק ירושלים וכו׳ ע״ש. ובחי׳ מהר״ם חלאוה פסחים ד׳ י״ד ע״א בירושלמי מקשה חורשות ס״ד אלא אימא כעין חירשות (נראית כחורשות) ואפשר דקשיא להו משום איסור מלאכה בי״ד וכו׳ עכ״ל ובדקדוקי סופרים בפסחים ד׳ י״ד מביא מכתיבת יד: בתלמוד ירושלמי פריך וכי חורשות בערבי ימים טובים ומשני בעין הורשות עכ״ל.

פ״א ה״ה רבי חנניה וכו׳. בכ״י ליידען ה״ז ונמחק.

פ״א ה״ה הן תוקעין והן מתקלקלין. בכ״י ליידען ליתא בכ״י ונכתבו מיד אחר בגליון.

פ״א ה״ה שוהין להן שעה אחת וכו׳. בתוס׳ פסחים ד׳ י״ג ע״ב ד״ה כשירות וא״ת מאחר דכשירות היו אמאי משהין אותו וכו׳ והיו נוטלים

האחרונה

האחרינה בסוף חמש וכן משמע בירושלמי עכ"ל ולפנינו אינו מבואר יפה.

פ"א ה"ו במשנה ר"ג וכו' ותרומה. בתוס' פסחים ד' י"ג ע"ב ד"ה כשיות הגי' ר"ש בן גמליאל.

פ"א ה"ו הלכה כרבן גמליאל שהוא אומר מעין זוניהן. אבל בבבלי פסחים ד' י"ג ע"א ונימא מר הלכה כר"ג דהוה ליה מכריע א"ל ר"ג לאו מכריע הוא וכו'. ובפי' ר"ח ורב האי גאון (מובא בפי' ר"ח) בפסחים ד' כ"א ע"א לא הביאו ירושלמי דילן.

פ"א ה"ו בר קפרא. בכ"י ליידען הלכה ט' ונמחק.

פ"א ה"ו בר קפרא אמר וכו'. מעשר שני פ"ג ה"ה ושקלים פ"ח ה"ז.

פ"א ה"ו ר"ח סגן הכהנים לא לקודם לאושא היה. כעין זה בפאה פרק א' הלכה א' ורבן גמליאל לא קודם לאושא היה.

פ"א ה"ו וקודם לאושא לא היתה. בפי' הר"ש זבים פרק ב' משנה א' דב"ש וב"ה דעלייהו קאי קודם אושא היו דעל ששה ספיקות נמי לא היו שורפין קודם אושא כדמוכח בירושלמי בפרק קמא דפסחים עכ"ל.

פ"א ה"ו אמר ר"ז רבי אבונה. וכן בירושלמי כתובות פרק ח' הי"א ר"ז רבי אבונא בשם רב (רבי) ירמיה. ובשבת פרק א' ה"ז ולא כן אמר רבי זעירא בר אבינא בשם רב ירמיה.

פ"א ה"ו ר' יודא אמר יהודה ב"ט ושמעון ב"ש גזרו וכו'. צ"ל ר' יונה אמר וכו'. ובשבת הנ"ל ר' יונה אמר ר' יהודה בן טבאי, ר' יוסי אמר ר' יהודה ב"ט ושמעון ב"ש גזרו טומאה וכו'. ובכתובות שם ר' יוסי אמר ר' יהודה בר טבי ר' יונה אמר יהודה ב"ט ושמעין ב"ש גזרו וכו'. ולפנינו בפסחים השמיט המעתיק מן יהודה ב"ט (בדברי ר' יוסי) עד יהודה ב"ט.

פ"א ה"ו ר' יודא אמר יהודה וכו' עד שורה מ"ח על טהרת ידים אינו בפנים כת"י ליידען ונכתב שם מיד אחר בגליון.

פ"א ה"ו אלו הן ששה ספיקות וכו' עד סוף ההלכה אלו שורפין תרומה ליתא בכ"י ליידען ונכתבו שם מיד אחר בגליון.

פ"א ה"ו על ספק ארץ העמים. במשנה טהרות פרק ד' משנה ה' על ספק עפר (ליתא) הבא מארץ העמים וכו' על ספק כלים הנמצאין (ד' מלות אחרונות ליתא לפנינו) וכו'.

פ"א ה"ז במשנה רבי חנניה סגן הכהנים אומר. בפיהמ"ש להרמב"ם בפסחים (העתקת קראנער) אמר ר' חנינה סגן הכהנים וכו'. ובפתיחה לאבות מהמאירי ובפסחים רבי חנניה סגן הכהנים.

פ"א ה"ז במשנה מימיהן של כהנים וכו'. בחי' הרמב"ן בבבא בתרא ד' כ' ע"ב גבי מתני' הוסיף ר"ע מימיהן של כהנים וכו' בנר שנטמא טמא מת (בטמא מת, ועי' לקמן בגמרא בהלכה זו מחלוקת בנוסחאות המשנה). ובשטה מקובצת בבא קמא ד' כ"ה ע"ב גבי מתני' דמימיהם (וכן במתניתא דבני מערבא) וכו' בטמא מת. ובמשנה למלך ה' טומאת מת פרק ה' הלכה ב' והנראה אצלי דר"י (ר' יצחק מסימפונטו) לא גרס במתניתין בנר שנטמא מטמא מת אלא בנר שנטמא טמא מת כלומר שהנר עצמו נגע במת וכו'. ועי' בתוס' מנחות ד' ל"א ע"א ד"ה אימא.

פ"א ה"ז ע"ד דר' יוחנן תמן שורפין וכו'. מחלוקת ר' יוחנן ובר קפרא

מפורש

מפירש בשקלים פרק ח׳ ה״ג. ובפי׳ ר״ש משאנץ צו פ״ג ובמס׳ שקלים פליגי בר קפרא ור׳ יוחנן למר אב הטומאה וכו׳.

פ״א ה״ז לא בא אלא לפחות וכו׳. בתוס׳ פסחים ד׳ י״ד ע״ב ד״ה התם ובירושלמי פריך לה וקאמר למ״ד בולד טומאה דרבנן לא בא ר״ע אלא לפחות היפה״ר בטבול יום דבית הפ״ם שהוא מדבריהם אך שמחליף דברי ר׳ יוחנן לבר קפרא עכ״ל וגירסתן משונה מעט משלפנינו ועי׳ ברש״א שם.

פ״א ה״ז קומי ר׳ יוסי. בכ״י ליידען קומי ר׳ יוסי ר׳ מנא ר׳ עקיבה אי בדעתיה. והמגיה הגיה שם כמו בדפוס אמר ר׳ מנא וכו׳.

פ״א ה״ז דר״ע אמר יטמא יטמא. בד׳ זיטאמיר וקראטאשין חסר המלה האחרונה.

פ״א ה״ז אית תניי תני טמא מת. בחי׳ הרמב״ן בבבא בתרא ד׳ כ׳ ע״ב וצ״ב ראיתי בירושלמי דבר מתקשה עלי דגרסינן בפסחים וכו׳ אית תניו תני טמא (מת) ואית תניי בטמא מת מאן דמר טמא מת בכלי שטף וכו׳ ופירושו דכ..ן דהני נר שנטמא טמא מת דהיינו שנגע במת וכו׳ עכ״ל ובחי׳ מהר״ם חלאוה פסה״ם ד׳ י״ד ע״ב ובירושלמי נמי גרסינן עלה דהא נר אית תנא (תניי) תני במת (טמא מת. וגי׳ הדפוס המוה) ואית תנא (תניי) תני בטמא מת מאן דתני (דאמר) במת (טמא מת) בכלי שטף מאן דתני (דאמר) בטמא מת בנר של מתכת (בכלי מתכות) אלמא וכו׳ עכ״ל. ובשטה מקובצת בבבא קמא ד׳ כ״ה ע״ב כדדריש בירושלמי פ״ק דפסחים וכו׳ ומסיק בירושלמי אית תנא תני טמא מת פי׳ שהנר טמא ואית תנא תני בטמא מת מאן דתני בטמא מת כלי מתכות וחרב הרי הוא כחלל (ד׳ מלות אחרונות ליתא לפנינו ועי׳ בבלי פסחים ד׳ י״ד ע״ב וש״נ חרב הרי הוא כחלל. ובפי׳ הר״ש באהלות פרק א׳ משנה ב׳ בשם הר״י מסימפונט שבשבת וחולין ופסחים לא גרסינן חרב הרי הוא כחלל וכו׳ ע״ש ובס׳ השלמה בברכות צד 11 אח״כ מצאתי לראב״ד ז״ל שכתב כדברי בעל התוס׳ שאין הרב מטמא וכו׳) פי׳ והוי הנר אב הטומאה וכו׳. ובהגה מאיזה אחרון בפי׳ הרא״ש באהלות פרק א׳ משנה ג׳ ובירושלמי קאמר עלה אית תנויי תני טמא מת פירוש שנגע הנר במת עצמו ואית תנוי תני בטמא מת מ״ד וכו׳.

פ״א ה״ז הוא טמא ואינו וכו׳. בפי׳ ר״נ גאון בעירובין ד׳ ק״ר ע״ב ובגמרא דאזר לארבעה עשר דבני מערבא גרסינן הוא טמא אינו (ואינו) נעשה (אב הטומאה) לטמא עכ״ל ובשטה מקובצת בבא קמא הנ״ל ומסיק מה טעם וכל כלי חרם אשר אין צ״פ עליו טמא הוא טמא ואין נעשה אב הטומאה לטמא ומפרש מורי וכו׳ עכ״ל.

פ״א ה״ח במשנה א״ל ר׳ יוסה וכו׳ מודין. בפי׳ המשניות להרמב״ם בפסחים (תרגומו של קראנער) א״ל ר׳ יוסי וכו׳ מודה ר״א וכו׳.

פ״א ה״ח איסור הורה וכו׳. בכ״י ליידען איסור מדבריהם (תורה) עם טומאת תורה שכן שורפין טומאת מדבריהן (תורה) עם טומאת דבר (ליתא) תורה כך יהא מותר לשרוף איסור תורה (דבריהן) עם טומאת תורה שכן שורפין טומאת תורה (דבריהן) עם טומאת תורה. והמגיה הגיה כמו שהוא בדפוס:

פ״א ה״ח אתא ר׳ חייא בר בא מן צור. בדפוסי קראקא זיטאמיר וקראטשי מן צוד. ובקרבן עדה מן צוד שם מקום. אבל גירסת דו״ו הנכונה כי ר״ח בר אבא היה הרבה פעמים בצור. בשבת פרק ב׳ ה״א דרשה ר״ח בר אבא לצוראי. ובע״ז פרק ב׳ ה״ח ר״ח בר אבא אזל לצור. ובתענית פרק א׳ הלכה ב׳ ר״ח בר אבא אתא מן צור. ובברכות פרק ג׳ הלכה א׳ חמון לר׳ חייא בר אבא מיפסע על קיבריה דצור וכן בכמה מקומות. ובמנחות ד׳ פ״ה ע״א לך לצור. ובתוס׳ שם

ד"ה הג׳ך לצור אין זה צור המעטירה אלא צור אחרת שהיתה בארץ ישראל עכ"ל ובקדמוניות היהודים ליוסף (.12. 4. 11) וכל ארץ ממשלת ידי נקראה בשם צור והכינתה בין ארץ ערב וארץ יהודה מקדם לירדן ולא רחוקה מעיר השבון. ונראה ששם היה ר"ח בר בא. אצל סטראבא (.766. 4) נזכר אי ג"כ בשם צור.

פ"א ה"ח תמן טומאת תורה וכו׳. בכ"י ליידען תמן טומאת דבריהם (תורה) עם טומאת תורה. והמגיה הגיה כמו בדפוס.

פ"א ה"ח וקשיא דבר קפרא. בכ"י ליידען וקשיא על (ליהא) דבר קפרא על דר׳ יוסי.

פ"א ה"ח דר׳ מאיר מחמיר מדבריהם כדברי תורה. בערלה פרק ב׳ ה"א והא אשכחן דר"מ מחמיר בדבריהן כדברי תורה אר"ח ההיא דתנינן תמן הרואה כתם וכו׳. ובפי׳ הר"ש ערלה פרק ב׳ משנה א׳ ואמרינן בירושלמי וכו׳ דר׳ מאיר מחמיר בדבריהם כדברי תורה וכו׳. וכן הוא בפי׳ ר"י בן מלכי צדק שם. ובתוס׳ הרא"ש בנדה ד׳ ה׳ ע"א וכן משמע בירושלמי וכו׳ דקאמר ר׳ מאיר מחמיר בדבריהן ומייתי מהך דהוששת משום זוב עכ"ל ובתוס׳ נדה שם ד"ה ר׳ מאיר לא זכרו הירושלמי.

פ"א ה"ח דר"מ מחמיר מדבריהם כד"ת. בבבלי בבא מציעא ד׳ נ"ב ע"ב הא מני ר׳ מאיר הוא דאמר עשוי חכמים חיזוק לדבריהם כשל תורה דהניא המביא גט וכו׳. ולא נזכר מהמשנה דנדה המובאה בירושלמי כאן.

פ"א ה"ח דברי ר׳ מאיר וחכ"א אין בכתמים משום זוב ט׳ מלות אלו ליתא בכ"י ליידען ונכתב מיד אחר בגליון.

פ"א ה"ח אמר ר׳ יוסה בי ר׳ בון מדברי וכו׳. בפי׳ ר"י במ"צ בתרומות פרק ח׳ משנה ח׳ אר׳ יוסי בר׳ בון מדברי כל ג׳ ההנאים הללו נלמוד תלויה אסור לשרפה עכ"ל.

פ"א ה"ח הראשונה כר׳ יוסי. בכ"י ליידען ברם כר׳ מאיר שורפין. ד׳ מלות אחרונות נמחקו. ובכ"י ר"ש סירליו ז"ל בתרומות פ"ח ה"ט הא כר׳ מאיר שורפין.

פ"א ה"ח ואינון אמרין איזיל תלי. בכ"י רש"ס הנ"ל דאנא חמי רבנין כי אתא עובדא קומיהון אמרין זיל תלי.

פ"א ה"ח אין תימר לית וכו׳. בתרומות פ"ח ה"ט ואין תימרון ליה לר"מ תלויה הא תני תרומה תלויה וטמאה (-הורה) שורפין וכו׳. וכן בכ"י רש"ס שם.

פ"א ה"ח אר׳ עזרא קומי ר׳ מנא וכו׳ · בתרומות הנ"ל ובכ"י רש"ס הנ"ל אמר ר׳ זעירא קומי ר׳ מנא תפתר בתלויה שדעתו (שאין דעתו) להישאל עליה · ובהי׳ מהרי"ט אלגאזי בה׳ חלה להרמב"ן ד׳ ע׳ ע"ב (ס׳ מ"ב) יש להבין מ"ש בירושלמי בפ"ק דפסחים וכו׳ ומחלק בירושלמי דהיינו דוקא בתלויה שאין דעתו לישאל עליה אבל בתלויה דדעתו לישאל עליה חשיבה כטהורה ואסור לאבדה בידים עכ"ל ולפנינו המאמר משובש.

פ"א ה"ח דאנן קיימין הכא. בכ"י רש"ס הנ"ל כל תלויה דאנן אמרין הכא בתלויה שאין דעתו להשאל עליה וכו׳.

פ"א ה"ח ותני כן תרומה וכו׳. בחי׳ מהרי"ט אלגאזי ומייתי שם ברייתא דתני כן התרומה תלויה שאמר (שאמרו) טהורה היא טמאה היא (הרי זו טמאה) וכו׳ ע"כ והברייתא זאת מובאה בתוספתא סוף פ"ו דתרומות וכו׳ ע"ש וכן בכ"י רש"ס הנ"ל.

פ"א ה"ח חבית הראשונה כרבי יוסי. בכ"י רש"ס הנ"ל חבית השניה כרבי מאיר ולית רבי יוסי מודי בה.

פ"א ה"ח בבור שיש בו. בכ"י רש"ס הנ"ל בבור שאין בה כדי להעלות אבל

בבור

בבור שיש בה כדי להעלות אפי׳ כל שהיא אסור לטמות וכו׳.

פ״א ה״ח אסור לטמאות. בכ״י ליידען אסור לטמות.

פ״א ה״ח כדי לחוס על נכסיהן של ישראל. בתרומות פרק ח׳ ה״ט הגי׳ תמן התורה חסה על ממונן של ישראל. ולקמן פסחים פ״ג ה״ג כדי לחוס על נכסיהן של ישראל וביומא פרק ג׳ סה״ו משם מילה דשמעה פרוטי. וע״ש במפרשים.

פ״א ה״ח בשם ר׳ אלעזר. בכ״י רש״ם בשם ר׳ יוחנן.

פ״א ה״ח פליגא על ר׳ יוסי · בכ״י רש״ם ולית הדא פליגא על רבי מאיר א״ל נאמר דלא כרבי מאיר ונאמר דלא כר׳ יוסי לפי שמצינו לרבי מאיר שורף תלויה בכל מקום.

פ״א ה״ח בשם זעורה רבי מאיר שורף וכו׳. בכ״י ליידען ר׳ יוסה שורף תלויה בכל מקום. והמגיה הגיה כמו בדפוס ר׳ מאיר. ובכ״י רש״ם הנ״ל שמעית ר׳ חזקיה בשם ר׳ ירמיה (ובגליון ס״א ר׳ זריקן בש״ר זעירא) רבי מאיר שורף וכו׳.

פ״א ה״ח כגון ההיא שהיא תלויה. בכ״י רש״ם ואפילו כגון שהיא טהורה ואמר לי אין אנא פהר לה בשנטמאת בגדור של גוים מדור של גוים מה בידך וכו׳

פ״א ה״ח אמר ר׳ בון בר חייא לר״ז וכו׳. בכ״י ליידען ליתא מן אמר ר׳ בון ב״ח וכו׳ עד שורה ז׳ עם הטמאה. ונכתב בגליון מהמגיה. ובהכ״י איתא: מסתברא ר׳ שמעון יודה לר׳ יושע והא הנינן מודה ר׳ ליעזר לר׳ יושוע וכו׳.

פ״א ה״ח ר׳ שמעון יודה לר׳ יושועי בכ״י רש״ם מוסיף: ור׳ יהושע לא מודי לר׳ שמעון.

פ״א ה״ח ר׳ יצחק בריה ד ר״ח כתובה. בסדר הדורות צד 241 לא זכר מכאן. וע״ש בסה״ד שם ר״י בד״ח כתובה דרבה מגילה וכו׳. טעות הוא כי המלה דרבה מוזבת למטה דרבה גדולה מזו יש להקשות וע״ש ובאהבת ציון וירושלים ברכות צד 69.

פ״א ה״ח אין מקיזין לו בתו״כ אמור פ״ז אין מקיזין בו וע״ש בהערות.

פ״א ה״ח דרבנין כר׳ אליעזר בכ״י ליידען ודרבנין כר׳ אליעזר ונכתב מיד אחר בגליון.

פ״א ה״ח ובשעה שאינו לרצון אתה רשאי ליתן בו מום. כ״ז ליתא בכ״י ליידען.

פ״ב ה״א במשנה שהוא מותר לוכל. וכן במתניתא דב״מ אבל בפיהמ״ש להרמב״ם ובראו״ש ובב״י סי׳ המ״ג שמותר לאכול. והיא גירסת משנה בבלית בפסחים ד׳ כ״א ע״א. ובגמ׳ שם כ״ש שמותר לאכול מאכיל. ובפירש״י שם אבל השתא דנקט לה בתרי לישני משמע דאתרי גברי קיי וכו׳.

פ״ב ה״א במשנה ולעופית. במקח וממכר לרה״ג שער י״א ליתא. ובגמ׳ בבלי פסחים ד׳ כ״א ע״א עופות ל״ל איידי דתנא בהמה וחיה תנא נמי עופות.

פ״ב ה״א במשנה ומוכרו. בפיהמ״ש הנ״ל ומוכרים לנכרי.

פ״ב ה״א במשנה מפרר וזורה לרוח. במשנה בגמ׳ בבלית פסחים ד׳ כ״א ע״א אף מפרר. וכן הוא בהג״מ ה׳ חמץ פרק ג׳ הי״א ובלח״מ שם ובב״י טור או״ח סי׳ תמ״ה. אבל ברי״ף ורא״ש ובעיטור ה׳ בעור חמץ ובפיהמ״ש להרמב״ם (העתקת קראנער) ליתא מלת אף. ובתוס׳ ע״ז ד׳ מ״ג ע״ב ד״ה אמרו בפרק כל שעה אמרי רבנן מפזר (מפרר) וזורה לרוח וכו׳.

פ״ב ה״א במשנה או מטיל לים. בהולדות אדם וחוה (נתיב חמישי הלק ה׳) בפרק כ״ש ר״י אומר וכו׳ או מפרר (ליתא) ומטיל לים. ועי׳ בבבלי פסחים ד׳ כ״ח ע״א איבעיא להו וכו׳ ומפרר ומטיל לים.

פ״ב ה״א ואמר רב חונה בשם רבי וכו׳. לקמן בפרק ג׳ ה״ה ופרק ה׳ ה״ד דאמר רב חונה בשם רב (רבי) מותר להאכילו לכלבו (לכלבים).

פ״ב

פ״ב ה״א לא יאכל חמץ היום וכו׳. גי׳ מתוקנת בטור או״ח סי׳ תמ״ח ואוסר עוד בירושלמי להאכיל המצו בפסח אפילו לכלב של הפקר שאינו נהנה בו כלום דגרסינן בפרק כל שעה לא יאכיל חמץ (ג׳ מלות ליתא) אפילו לכלבים (בדפוסים שלפנינו משובש: הרי זה בה (ובד׳ זיטאמיר בא) לאוסרו בהנייה) במה (מה) אנן קיימין אם לכלבו היא (ההני) הנייה אלא כאן (כי נן) אנו קיימין אפילו לכלב של אחרים זאת אומרת אסור להאכיל (בד״וו להאכילו ובד׳ זוט׳ להאכילן) לבהמת הפקר (הבקר) עכ״ל וברוקח סי׳ רפ״ח ירושלמי כל שעה לאחר זמנו לא יאכיל חמץ אפילו לכלבים מה אנו קיימין אם לכלבו הוי הנאה אלא כן אנו קיימין אפילו לכלב אחרים זאת אומרת אסור להאכילו לבהמות הפקר עכ״ל וגם גירסתו משונה. ובהגהת מימוני ה׳ חמץ פרק ג׳ הי״א וז״ל ריב״ק היה אוסר להשליך חמץ במקום הפקר וכו׳ ומביא ראיה מירושלמי לא יאכיל חמץ אפילו לכלבים במה אנן קיימין אם לכלבו היינו הנאה אלא אפילו לכלבים אחרים וכו׳. והג״מ הנ״ל מובא בב״י טור או״ח סי׳ תמ״ה. ובאגודה סי׳ ל״ח תרנגולת שנמצאו בה חיטה אסור לתת לגוים ובירושלמי משמע דאסור ליתנה אפילו לכלב הפקר אך לשורפה או לים וכיוצא בזה עכ״ל. ובתשב״ץ חלק ג׳ סי׳ רצ״ג שדברים האסורין בהנאה אין מאכילים אותם לכלב ואפילו לכלב של הפקר כמו שהוא מוזכר בפסחים ירושלמי פ׳ כ״ש עכ״ל. ובס׳ יבין שמועה להרשב״ץ ד׳ כ״ו וגם אוסר בירושלמי חמץ בהנאה אפילו להאכילו לכלבו אפילו לכלב של הפקר שאין לו הנאה של כלום עכ״ל ובב״י ליידען מה אנן קיימין אם לכלב אחרים (לכלבו) ההני איסור הנייה אלא כי נן קיימין אפילו לכלב זאת אומרת וכו׳. והמגיה הגיה כמו בדפוס.

פ״ב ה״א ר׳ אבהו בשם ר״א. וכן בבלי פסחים ד׳ כ״א ע״א. עי׳ ד״ס שם.

פ״ב ה״א אמר רבי מיעט. בערלה פ״ג ה״א א״ר מנא מיעט.

פ״ב ה״א העושה איספלנית. וכן הוא בבבלי פסחים ד׳ כ״ד ע״ב שאם הניח חלב של שור הנסקל ע״ג מכתו שהוא פטור.

פ״ב ה״א ומחמץ שעבר עליו הפסח. וכן הוא בערלה פ״ג ה״א. ובעטור ה׳ בעיר חמץ ירושלמי בחלה (ליתא) העושה איספלנית מחמץ (מחמץ שעבר עליו הפסח. והעטור גרס מחמץ) ומשור הנסקל אין לוקין עליו שאין ל״ת שלו (שבו) מחמיר (מחיור).

פ״ב ה״א פן תקדש וכו׳. כלאים פ״ח ה״א וערלה שם. ע״ש.

פ״ב ה״א מערלה צריכ׳. בב״י ליידען מעורלה (עם וי״ו).

פ״ב ה״א לא תיעשה לא תעשה. המאמר משובש. ובערלה שם הגי׳ מתוקנת: עשה לרחקו כתיב ל״ת לאוכלו כתיב לרחקו לית כתיב. ובעטור הנ״ל: עשה לרחק כתיב ל״ת לרחקו לא כתיב ובגמרא דילן ערלה כשאר איסורין וכן הלכתא עכ״ל.

פ״ב ה״א ושחטוהו עד שלא נגמר דינו. וכן הוא בערלה פ״ג ה״א. אבל בבבלי בבא קמא ד׳ מ״א ע״א שאם שחטו לאחר שנגמר דינו. ועי׳ במגדל עז ה׳ מאכלות אסורות פרק ד׳ הלכה כ״ב. ובכ״י להרב ר״ש סיריליו ז״ל בערלה הנ״ל הגי׳: שקדמו הבעלים ושחטוהו אחר שנגמר דינו. וחושב אני שזה הגהת הרב רש״ם מדעתו להשוות התלמודים.

פ״ב

פ"ב ה"א לא תאכל לא יאכל. בכ"י ליידען לא תֵאכל לא יֵאכל (עם נקודות).

פ"ב ה"א בנין אב שבכילן. בכ"י ליידען שבכולם.

פ"ב ה"א וכל חטאת. בכ"י ליידען וכל חטאת אשר יובא מדמה אל הקדש פנימה אהל מועד לכפר בקודש. ועל אות הראשונה ממלת הקדש ואחרונה ממלת פנימה יש קיים מהכותב הכ"י ומכוונית בלי ספק למחיקה.

פ"ב ה"א לא יאכל המץ לעשות. מכילתא בא פט"ז. ובשבות יהודא שם מביא הירושלמי דילן.

פ"ב ה"א הא למדנו שהוא אסור בהנייה. צ"ל שהוא אינו אסור בהנייה. וכן הגיה האיפת צדק במכילתא שם. ומתוך הסגנון כאן אי אינו אלא לאוסרו בהנייה וכו' נראה ברור שכצ"ל כמו שהגהתי אם אמנם במכילתא ד' קושטנטינא וויניציא הדפיסים הראשונים שיצאה לאור המכילתא הגי' שאסיר בהנאה. ואח"כ ראיתי בירושלמי ערלה פ"ג ה"א ד' קושטנטינא ששם הגי' שהוא אינו אסור.

פ"ב ה"א הא מלא תאכל. בכ"י ליידען תֵאכל (עם נקודות).

פ"ב ה"א אם חדש יותץ. ערלה פ"ג ה"ג.

פ"ב ה"א שאינו בל יראה ובל ימצא. בכ"י ליידען שאינו בל ייראה ובל יימצא וכו' חמץ שהוא בבל ייראה (עם ב' יודין).

פ"ב ה"א כיוצא בו אר"י אשה וכו'. תו"כ תזריע פ"א בשנויים.

פ"ב ה"א ואת הבא עם אמו. בכ"י ליידען ליתא בפנים ונכתב בגליון מיד אחר.

פ"ב ה"א ואת הבא עם אמו. ג"כ ליתא בכ"י ליידען.

פ"ב ה"א אף המת את אמו. בכ"י ליידען אף המת את אמו אינה כן מה הדין... אמרה. והמגיה הגיה כמו בדפוס ונגרר מלה אחת ואין ניכר ממנו כ"א אות כ'.

פ"ב ה"א אם לא זכיתי מן הדין. בתו"כ הנ"ל ליתא. ועי' במסרת התלמוד מ"ש בזה.

פ"ב ה"א א"ר יודה תשבו בסוכות. תו"כ אמור פי"ז וע"ש. ובתוס' סוכה ד' ל"ו ע"ב ד"ה כל לא זכרו ירושלמי דילן.

פ"ב ה"א מה זה בשריפה, בסמ"ג עשין ל"ט ולמד ר' יהודא שחמץ בשריפה מנותר וכו' והכי מפרש לה בירושלמי עכ"ל.

פ"ב ה"א אמרו לו נבילה תוכיח. המקור לכל זה במכילתא בא פ"ח וע"ש.

פ"ב ה"א וניתר אסיר באכילה ובהנייה וחייבין עליו כרת. כ"ז ליתא בכ"י ליידען ונכתב מיד אחר בגליון.

פ"ב ה"א חלב שור הנסקל. בכ"י ליידען אל יוכיח שור הנסקל. ובין השורות נכתב המלה חלב כמו בדפוס.

פ"ב ה"א והרי אשם תלוי. בפי' רבינו חננאל בפסחים ד' כ"ח ע"א ירושלמי אשם תלוי בשיטתך יוכיח שאסור (שהוא אסר) באכילה ובהנאה וחייבין עליו (כרת) ויש בי (לו) זמן ואתה אומר בקבורה (ג' מלות אחרונות ליתא) ולא (ואינו) בשריפה וכו' עכ"ל.

פ"ב

פ"ב ה"א ואינו בשריפה. ליתא בפנים בכ"י ליידען ונכתב מיד אחר בגליון. ועי' לעיל גירסת רבינו חננאל.

פ"ב ה"א משהגיע זמן בעורו את מבערו בכל דבר. בתוס' פסחים ד' י"ב ע"ב ד"ה אימתי אבל בשעת בעורו דהיינו בשש כיון שאינה מצוה לבערו אלא מדרבנן השבתתו בכל דבר וכן איתא בירושלמי בפרק כל שעה עכ"ל ודברי התוס' מובאים בב"י טור או"ח סי' תמ"ד. ובמנהיג (צד 76 ד' ברלין) דתניא בתוס' ובירושלמי עד שלא הגיע זמן בעורו אתה מבערו בכל דבר משהגיע וכו'. ובס' יבין שמועה להרשב"ץ (ליוורנו תק"ד) ד' כ"ז ואני מצאתיה בירושלמי תני עד וכו' או תני (אית תניי) עד שלא הגיע וכו' ע"ש. ובסמ"ק סי' צ"ח ולמד ר' יהודה שחמץ בשריפה מנותר וכו' אבל קודם איסורו השבתתו בכל דבר והכי מפורש בירושלמי עכ"ל ובמאור פ"א דפסחים ובתלמוד ירושלמי מצאתי שיטה זו מוחלפת בעיקר הגירסא תאני עד שלא הגיע זמן בעורו וכו' ואתיא כר' יהודה וכו'.

פ"ב ה"א תשביתו שאור וכו'. בחי' הרמב"ן פסחים ד' ב' ע"ב ובירושלמי אימר תשביתו שאר מבתיכם דבר שהוא בבל (בל) יראה ובל ימצא ואי זו (זה) זו (זה) שריפה (בשריפה) עכ"ל.

פ"ב ה"א שהוא בל יראה. בכ"י ליידען בל ייראה (עם ב' יודין).

פ"ב ה"א ר' בנימין בר לוי. בסה"ד צד 85 לא נזכר מכאן.

פ"ב ה"ב במשנה שנא' לא יראה לך. במשנה בבלי פסחים כ"ח ע"א לא יראה לך שאור. ובשכל טוב ח"ב צד 104 שנ' לא יראה לך חמץ. ועי"ש בהערות הרב רש"ב ז"ל ובמגיד משנה ה' חמץ פ"א הלכה ד' בכל שעה משנה חמץ וכו' שנאמר לא יראה לך חמץ. וכן הוא בפיהמ"ש להרמב"ם בפסחים כאן (העתקת קראנער).

פ"ב ה"ב במשנה נכרי שהלוה את ישראל כו' מותר בהנאה. אבל במתניתא דבני מערבא הגי' אסור בהנאה, והרואה בגמ' בבלי פסחים ד' ל"א ע"א יראה ששתי הנוסחאות בהמשנה קדומות הנה. ובעטיר ה' בעור חמץ ד' קכ"ו ובתוספתא של רבינו אפרים בתוספתא גוי שהלוה וכו' אסור בהנאה וכו' ובנוסחא דילן וכו' ע"ש.

פ"ב ה"ב במשנה וישראל שהלוה את הנכרי וכו' אסור בהנאה. במתניתא דבני מערבא הגי' מותר בהנאה. ושתי הנוסחאות בהמשנה היו כבר לפני רז"ל עי' בבלי פסחים ד' ל"א ע"א לימא כתנאי ישראל וכו' אינו עובר משום ר' מאיר אמרו עיבר. ולקמן בהלכה ב' בירושלמי ישראל שהלוה את הנכרי על חמיצו לאחר הפסח מותר בהנייה. ובעטור ה' בעור חמץ וגרסינן בתוספתא ישראל שהלוה את הגוי על המיצו אחר הפסח אסור באכילה ומותר בהנייה. ועי' בשו"ת מהר"ם בר' ברוך סי' ס"ב (הוצאת הרב בלאך), ובתוספתא פסחים פ"א הוצאת צ"מ שורה 27.

פ"ב ה"ב במשנה על חמיצו לאחר הפסח. בב"י טור או"ח סי' תמ"א סיפא דמתניתין וכו' על חמצו אחר הפסח אסור בהנאה וכו'.

פ"ב ה"ב במשנה רשב"ג. בפיהמ"ש להרמב"ם הנ"ל רבן גמליאל.

פ"ב ה"ב הא באכילה אסור. בטור או"ח סי' תמ"ח חמץ של גוי שעבר עליו הפסח מותר אפילו באכילה וכן פסק רב אלפס והלכות גדולות והכי איתא בשאלתות ובירושלמי וכן פסקו הגאונים וכו'.

פ״ב ה״ב מתניתא במקום שלא נהגו לוכל פת גוים וכו׳. בפי׳ רבינו חננאל פסחים ד׳ כ״ט ע״ב ירושלמי מתני׳ דקתני חמץ של נכרי וכו׳ מותר אפילו באכילה פי׳ כגון שהיה ישראל רואהו ומסייעהו באפיית אותה הפת וכו׳. ובה׳ פסחים להרי״ץ אבן גיאת (ד׳ פ״א) בירושלמי אקשי על מותר בהנאה הא באכילה אסור מפרקינן מתניתא במקום שלא נהגו לאכול פת של גוים וכו׳ אלמא חמין של גוים במקום שנהגו לאכול אוכלין ומייתו מסייעו באכילתו וכו׳. והמו״ל שם כתב שהמלות ומייתו מסייעו שבוש המעתיקים וכו׳. ולא ידע שצ״ל דישראל מסייעו באפייתו. וזה נובע מפי׳ הר״ח הנ״ל. ובעיטור הכשר הבשר ד׳ י״ד ובירושלמי גרסינן הא באכילה אסור מתניתין מקום שנהגו שלא לאפות (לאכול) פת של גוים וכו׳ ורבינו יצחק אבן גיאת ז״ל שאמר במקום שנהגו לאכול מותר מאי היא דישראל מסייע באפייהו וכו׳. (ומה שהכריח את הר״ח והרי״ץ אבן גיאת לפרש כן לפי שבירושלמי מעשר שני פרק ג׳ ה״א שביעית פרק ח׳ ה״ד שבה פ״א ה״ד וע״ז פרק ב׳ ה״ח איתא: ובלבד מן הפלטר ולא עבדין כן. ועי׳ אהבת ציון וירושלים בשבת צד 18). ובפיהמ״ש להרמב״ם פסחים פרק ב׳ משנה ב׳ ואמרו בירושלמי כי אמרו מותר בהנאה וכו׳. ובאשכול חלק ג׳ (צד 130) ואיתמר עלה בירושלמי הדא במקום שנהגו וכו׳ אפילו באכילה והיינו בפת פלטר עכ״ל ובמנהיג צד ק׳ ובירושלמי דפסחים חמץ של נכרי וכו׳ וחולק אבבלי עכ״ל ובמרדכי ע״ז סי׳ תת״ל וגם ראיה מהא דאמרינן בירושלמי פרק כ״ש גבי חמצן של גוי שעבר עליו הפסח שמותר בהנאה הא באכילה אסור מתניתא במקום שנהגו שלא לאכול (לוכל) פת של גוי אבל במקום שנהגו וכו׳ ש״מ דבמנהגא תליא מילתא עכ״ל וכן מובא הירושלמי בראב״ן סי׳ ז׳ ובפי׳ הרא״ש פסחים פ״ב סי׳ ד׳ ובע״ז פ״ב סי׳ כ״ז ובר״ן שם סי׳ אלף רמ״ג ובעטור ה׳ בעור חמץ. ובהולדות אדם וחוה נתיב י״ז חלק ז׳ מצאתי כתוב עשו לו סמוכות מדאמר בירושלמי חמץ וכו׳ ואנא אמינא ז״ל לאירך גיסא וכו׳ וכן מצאתי מפ׳רש הדא דתימא במקום שנהגו שלא לאכול פת של גוים וכ׳. ובאגודה ע״ז סי׳ כ״ט פר״י דסומכין העולם על הירושלמי דפרק כל שעה דקאמר חמץ וכו׳ הדין דתימא במקום שלא נהגו וכו׳.

פ״ב ה״ב אבל במקום שנהגו לאכול פת גוים. כל זה ליתא בכ״י ליידען ונכתב מיד שלישי בגליון.

פ״ב ה״ב בתוך הפסח מהו, בשו״ת הרשב״א סי׳ קע״ז ר׳ יוסי (יוסה) אמר אסור היתיב (התיב) ר׳ יוסי (יוסה) והתני וכו׳ אנן לפום גמרין נאמר וכו׳ ע״ש. ובשו״ת ריב״ש סי׳ ה׳ ומיהו בירושלמי וכו׳ בתוך הפסח מהו רי״א מוהר רבי יוסי אמר אסור וכו׳.

פ״ב ה״ב והתני לא ישכיר ישראל את בהמתו וכו׳. בתוספתא פסחים פרק ב׳ (בכל ההוצאות) הגי׳ משכיר ישראל בהמתו לגוי להוליך עליה חמץ. וכן הוא בשם התוספתא באור זרוע ח״א ס׳ תשמ״ח וברוקח סי׳ רס״ח. ובטור או״ח סי׳ ת״ן ולא דמי להא דתניא בתוספתא משכיר אדם חמורו לגוי להביא עליו חמץ וכו׳. ובס׳ מנות (ד׳ י״ב ע״א ד״ק) וגרסינן בתוספתא משכיר ישראל בהמתו לגוי וכו׳ ואפילו בתוך הפסח וכו׳ עכ״ל ובאגור (דיני חמץ) בשם ראבי״ה שמותר לישראל להשכיר בהמתו לגוי בפסח וכו׳ ובא״ח הביאו מן התוספתא שמתיר בהדיא וכו׳ אך מצאתי כתוב בתוס׳ הר״ר משה וכו׳ גם הביא ראיה לסמוך מן הירושלמי וכו׳ עכ״ל. ובב״י טור או״ח סי׳ המ״א כתב הרשב״א בתשובה דגרסינן בירושלמי פרק כל שעה לא ישכור אדם (ישראל, וכן בתשובת הרשב״א הנ״ל) וכו׳. וכיון

לתשובת

לתשובת הרשב״א הנ״ל. ובשו״ת רדב״ז חלק א׳ סי׳ תפ״ו ואיכא מ״ד דמותר להשכיר בהמתו להוליך עליו חמץ והביאו ראיה מן התוספתא וכו׳ ותו דבירושלמי משמע דאסור וכו׳ עכ״ל.

פ״ב ה״ב והתני לא ישכיר ישראל את ספינתו וכו׳ לא ישכיר ישראל את ביתו וכו׳. ברייתות אלו לא נמצאו בתוספתא שלנו. ועי׳ בשו״ת ריב״ש הנ״ל. ובשו״ת להרשב״א הנ״ל והא דגרסינן בירושלמי בפ״ק כל שעה גמרא חמץ של נכרי שעבר עליו הפסח (לפני הרשב״א לא היה הירושלמי מחולק בהלכות כמו שהוא לפנינו) תני לא ישכור ישראל ביתו לגוי וכו׳. ועי׳ בתשובות גאוני מזרח ומערב סי׳ קי״ב.

פ״ב ה״ב אית לך מימר בדר עמו. בשו״ת הריב״ש סי׳ ת׳ אית לך למימר בבא (בדר) עמו ע״כ בירושלמי וכו׳. ובשו״ת הרשב״א סי׳ קע״ז וקצת משמע לי כן מתוך אותה גירסא שבירושלמי דהתם גרסינן וכו׳ אית לך מימר עמו עכ״ל.

פ״ב ה״ב גגו של גוי וכו׳. בפי׳ רבינו חננאל בפסחים ד׳ כ״ט ע״ב ירושלמי וכו׳ אם היה גגו של נכרי סמוך לגגו של ישראל הרי זה דוחפו בקנה וכו׳. ובחי׳ מהר״ם חלאוה פסחים ד׳ ו׳ ע״ב ותו דגרסי׳ בירושלמי גגו של ישראל שהיה סמוך וכו׳. ובשבלי הלקט השלם סי׳ רט״ז ירושלמי גגו של נכרי שהיה סמוך לביתו (לגגו) של ישראל דוחפו בקנה פי׳ משום דלא בדיל מיניה אסור ליטול בידו דלמא אכיל מיניה היתה שבת או יו״ט כופה עליו (אליה) את (ליתא) הכלי (כלי) עכ״ל ובב״י טור או״ח סי׳ תמ״ו כתוב מהג״מ פ״ד לשון רבינו שמחה מן הירושלמי גגו של גוי וכו׳ הרי זה דוחפו בקנה פי׳ משום דלא בדילי ממנו אסור לטלטלו בידו וכו׳.

פ״ב ה״ב אם היתה שבת. ברוקח סי׳ רס״ח ירושלמי גגו וכו׳ שבת ויו״ט אמר רב כופה עליו את הכלי עכ״ל.

פ״ב ה״ב רב אמר צריך לומר וכו׳. בשאילתות סי׳ ע״ז ובבה״ג (הוצ׳ מק״נ צד 134) מובא הנוסח כל חמירא וכו׳ ומקורם מכאן. ובה׳ פסוקות (צד 12) כל חמץ שיש בבית הזה וכו׳. ובס׳ האורה ח״ב סי׳ ט״ז ואומר כל חמירא דאית בביתא הדין וגו׳. ובפי׳ רבינו חננאל בפסחים ד׳ כ״ט ע״ב וצריך נמי שיאמר כל חמץ שישנו ברשותי (בתוך ביתי, ובתולדות אדם וחוה נתיב חמישי חלק א׳ ובאבודרהם ד׳ ס״ד וצריך לומר ברשותי ולא בביתי וכו׳) וכו׳. ובעטור ה׳ בעור חמץ ירושלמי רב אמר וכו׳. ובחי׳ הרמב״ן פסחים ד׳ ב׳ ובגמרא ירושלמי נמי כלשון הזה פירשו רב אמר צריך שיאמר וכו׳. וברוקח סי׳ רס״ו ירושלמי בפרק כ״ש אמר רבי (רב) צריך שיאמר כל חמץ שיש לי וכו׳. ובריטב״א פסחים ד׳ ו׳ ולשון הגאונים ז״ל כל חמירא דאיכא ברשותי וכו׳ וכן הוא בירושלמי עכ״ל. ובחי׳ מהר״ם חלאיה פסחים ד׳ ו׳ ע״ב גרסינן בירושלמי רב אמר צריך שיאמר כל חמץ שיש לי ברשותי (ביתי) ואיני יודע בו בטל (יבטל) וכך בלשון הראשונים וכו׳ ולשון הבטול איכא מאן דאמר דבעי למימר כל חמירא וכל חמיע וכו׳ ולא כגירסת ירושלמית דכתיבנא אלא חמץ לבד עכ״ל. ובס׳ יבין שמועה להרשב״ץ (ד׳ כ״ד ע״ב) וכתב הר״ן ז״ל בפירוש ההלכות שזה הלשון לא נזכר בשום מקום בגמרא אלא כך הוא קבלה ביד הגאונים ז״ל וכ״ב

וכ"כ בעל הטורים ז"ל ואמת הוא שזה הלשון שיאמרו אותו בלשון ארמית אינו בגמ' אבל בלשון הקודש הוא נזכר בגמ' ירושלמי ואני מצאתי בפ' כל שעה בלשון הזה אמר רב צריך שיאמר כל חמץ וכו'. ובלקוטים מהלכות אמרכל כתב רבינו פרץ בשם חמיו שצריך לומר כל חמירא וחמיע דחמירא הוא שאור וחמיע הוא חמץ וכן מצאתי וכו' וכן גרים אבי העזרי עכ"ל.

פ"ב ה"ב צריך לומר אשר קדשנו וכו'. בפי' רבינו חננאל פסחים הנ"ל רב אמר צריך שיאמר בשעה שיבער בא"י אמ"ה (ו' מלות אחרונות חסרות לפנינו) אקב"ו על בעור (מצות בעור) המץ עכ"ל ובמנהיג סי' כ' ירושלמי רב אמר על מצות בעור חמץ. ובעטור ה' בעור חמץ ד' ק"ב. ירושלמי רב אמר שצריך שיאמר בשעת שמבער אקב"ו על ביעור חמץ.

פ"ב ה"ב הטח ביתו חמץ. בראב"ן סי' ז' מצאתי סמך בירושלמי רב אמר הטח ביתו בצק (חמץ) וכו'. ובראש פסחים פרק ג' סי' ב' כתב זקני רבינו אב"ן ז"ל כו' מצאתי לו סמך בירושלמי רב אמר הניח (הטח) בביתו בצק וכו'. וברוקח סי' רס"ח ירושלמי טח כל (ליתא) ביתו עיסה (חמץ) חייב לבער עכ"ל. ושם סי' רמ"ז בירושלמי פרק כ"ש רב אמר הטח ביתו בבצק חייב לבער וכו'. וכבר הוכחתי באהבת ציון וירושלים שבת צד 156 שלהרוקח היה שני כתבי יד מהירושלמי. ובמרדכי פסחים סי' תקצ"ו כתב ראב"ן וכו' מצאתי סמך בירושלמי אמר רבא (רב) הטח וכו'. ובטור או"ח סי' תמ"ב מצאתי להם סמך מן הירושלמי אמר רב הינא (מלה אחרונה ליתא) הטח ביתו וכו'. ובס' יבין שמועה להרשב"ץ ד' כ"ז ע"א ובירושלמי אמרו אמר רב הונא (כגי' הטור) הטח ביתו בבצק חייב לבער. ובתולדות אדם וחוה (נתיב חמישי חלק ה') כתב רבינו אב"ן מה שנהגו לגרר הכותלים והכסאות שהגיע בהן חמץ קודם הפסח סומכים על הירושלמי עכ"ל. ובאגודה סי' מ"ג גי' ירושלמי הטח ביתו בצק צריך לבער ולהכי נהוג לגרר הכתלים בדורות הראשונים עכ"ל.

פ"ב ה"ב תני אמר רשב"א וכו'. בפרי חדש או"ח סי' תמ"ב בירושלמי וכו' ופרכינן מדקתני רשב"א וכו'. ובס' יבין שמועה להרשב"ץ ד' כ"ז ע"א ובירושלמי וכו' ואע"ג דאמר ר' שמעון (רשב"א) כיפת שאיר שייחדה לישיבה וטחה בטיט (בצק שעשאו כופת. ועי' בבלי פסחים ד' מ"ה ע"ב) בטלה (בטל) ההיא בכיפת מיאום היא עכ"ל ובמרדכי פסחים סי' תקצ"ו והא דאמר ר"ש בן אלעזר קיפת (בד' ריוא כופת) שאור שייחדה לישיבה בטלה מוקי לה בקופה מאוסה (בד' ריוא בכופת מאוס) עכ"ל. וזהו מהרא"ש פסחים פ"ג סי' ב'. ועי' בחולין ד' קכ"ט ע"א הרי אמרו כופת שאיר וכו' ובתוס' שבת ד' נ"ב ע"א ד"ה בבאין.

פ"ב ה"ב ישראל וגוי שהיו באין בספינה. באור זרוע ח"א סי' תשמ"ח והא דתניא בתוספתא בפ"ק דפסחים ואיתא נמי בירושלמי ישראל וגוי שהיו באים בספינה והיה (ליתא) חמץ ביד ישראל ה"ז מוכרו לגוי ונותנו במתנה למי שירצה (ב' מלות אחרונות ליתא) וכו' שמא אצטרך ואבוא (ליתא) ואקח ממך אחר הפסח משכיר ישראל בהמתו לגוי להוליך עליה חמץ ממקום למקום (ט' מלות אחרונות ליתא בירושלמי) וכו'. ובאור זרוע חלק ב' סי' רנ"ו בשם הר"ש מפלייש כתב בתוספותיו ישראל וגוי שהיו באים בספינה וכו' ע"ש. ובראב"ן סי' ז' מצאתי בברייתא זו בירושלמי

תני

תני ישראל וגוי שהיו באין בספינה וכו׳. וברוקח סי׳ רס״ח דתניא בתוספתא ואיתא בירושלמי ישראל וגוי וכו׳. ובמרדכי פסחים סי׳ תקמ״ט תניא בתוספתא ואיתא נמי בירושלמי נותן ישראל חמצו לגוי במתנה וחוזר ולוקחו הימנו לאחר הפסח וכו׳. וגירסתו משונה. ובס׳ מנוח ד׳ י״ב ע״א ונראה לפרש כגון ישראל וגוי שרוצין להפליג בספינה ערב הפסח וכו׳ ע״כ מהתוספתא ואיתא נמי בירושלמי בהדיא וכו׳.

פ״ב ה״ב ובלבד שיתנו לו מתנה גמורה. וכן הוא בתוספתא פסחים פרק ב׳. אבל רוב מהראשונים גרסו כאן: ובלבד שלא יערים. עי׳ בשו״ת הרשב״א המיוחסות בטעות להרמב״ן סי׳ קס״ח ותניא בתוספתא אחריתא ישראל וגוי שהיו בספינה והיה חמץ ביד ישראל הרי זה מוכרו לגוי או נותנו לו במתנה ובלבד שלא יערים עכ״ל וכן הוא בשבל טיב חלק ב׳ צד 105, ובבה״ג (הוצאת מק״נ צד 136) וע״ש בהערות ובאור זרוע חלק ב׳ סי׳ רנ״ו (ד׳ נ״ח ע״א). ובהגהת מימיני ה׳ שבת פרק ו׳ הלכה א׳ ויש למצא היתר וכו׳ כדתניא גבי חמץ ישראל ונכרי וכו׳ ובלבד שיתן לו במתנה גמורה ועל אותה ברייתא הייתי תמיה דפסקינן וכו׳ ע״ש. ועי׳ בתשובות גאוני מזרח ומערב סי׳ ק״י.

פ״ב ה״ב שמסר לו את המפתח. ירושלמי קדושין פרק א׳ ה״ד. ובעטור ה׳ בעור חמץ ד׳ קכ״א כדגרסינן בירושלמי מסר לו את המפתח מהו מחלוקת ר״ש ורבנן (וחכמים) דתני (דתנינן) תמן מסר (המוסר) מפתחו וכו׳. ותני (תני) ר״ש מטמא וקיי״ל כת״ק עכ״ל ובריטב״א פסחים ד׳ ד׳ ע״א פירש״י ז״ל משום המסירת מפתח קונה וכתב הרי״ט ז״ל דאע״ג דהכי איתא בירושלמי ליתא דבגמרא דילן וכו׳ עכ״ל.

פ״ב ה״ב לא ביער לאחר הפסח מהו וכו׳. עי׳ במפרשים. ובחק יעקב סי׳ ת״מ אות ד׳ ולע״ד אין זה דבר פשוט דכיון דחמץ הוא של גוי הנפקד והדרי ליה בעינא אף שישראל עבר עבירה על שלא ביערו וכו׳ דמותר בהנאה ושוב מצאתי און וראיה ברורה לדברי מירושלמי פ׳ כ״ש ה״ב גוי שהפקיד חמצו אצל ישראל (לפנינו לאחר הפסח מהו. ונראה שלפני החק יעקב לא היה זה) ר׳ יונה אמר מותר ר׳ יוסי (יוסה) אמר אסור אמר רבי יונה (יוסה. וגי׳ החק יעקב אמיתית) חמצו של גוי הוא ישראל הוא שעבר עליה (עליו) ע״כ (בירושלמי) הרי דמסיק בירושלמי כרבי יונה דמותר מטעם שכתבתי ואף את״ל דהוא ספיקא דפלוגתא וכו׳ ע״ש.

פ״ב ה״ב ר׳ שמעון אומר כל שאין בו כרת וכו׳. וכן הוא בבבלי פסחים ד׳ כ״ח ע״ב. אולם בהמקור בתוספתא פסחים פרק א׳ בכל ההוצאות הגי׳ וחכמים אומרים כל שאין בו כרת אין בו ל״ת. והגר״א הגיה בהתוספתא ר׳ שמעון אומר. ובשאלות רבינו דניאל הבבלי (מעשה נסים צד 103) ובתוספתא גרס׳ לה בלשון חכמים דתניא האוכל חמץ אחר חצות וכו׳ וחכמים אומרים כל שאין בו כרת אין בו ל״ת עכ״ל.

פ״ב ה״ב מודה ר״ש וכו׳. במאור פ״א דפסחים ומצאתי בתלמוד ירושלמי מודה ר״ש באיסור וכו׳ ובעיטור ה׳ בעור חמץ וגרסינן התם (בירושלמי) באיסור שהוא אסור איסורן מהו רי״א איסורן כה״ת ר׳ יוסי ור׳ יונה אמרין איסורן מדבריהם ור׳ ירמיה ס״ל איסור עשה דאך חלק ור׳ יונה סבר אסמכתא בעלמא היא עכ״ל ובספר מנוח (קושטנטינא תע״ת

ד׳

ד׳ ד׳) דאמרי׳ בירושלמי מודה ר״ש וכו׳ ר׳ ירמיה אמר איסורו מדברי (דבר) תורה ר׳ יונה ור׳ אסי (יוסי) וכו׳.

פ״ב ה״ב כבר כתיב לא תאכל עליו חמץ. בכ״י ליידען כבר כתיב שבעת ימים מצות תאכלו. והמגיה הגיה כמו בדפים: לא תאכל עליו חמץ.

פ״ב ה״ב אית תניי תני וכו׳ רואה את לגבוה. בחי׳ מהרי״ט אלגאזי לה׳ חלה להרמב״ן סי׳ י׳ (ד׳ מ״ה) בירושלמי וכו׳ אית תני תני אבל אתה רואה של (ליתא) גבוה ואית תני תני אפילו של (ליתא) גבוה וכו׳. ובכ״י ליידען ליתא המלות אית תני תני. ונכתבו מיד אחר בגליון.

פ״ב ה״ב תפתר בקדשים שהוא חייב באחריותן כר״ש. בחי׳ מהרי״ט הנ״ל תפתר בקדשים שחייבים באחריותן כר״ש וכו׳ וע״ש שהאריך בזה. ובעיני נראה שמאמר ר׳ בון בר חייה קומי ר״ז תפתר בקדשים וכו׳ היא שטפת הסופר ממה שנאמר זה לעיל סוף פרק א׳.

פ״ב ה״ב לך אין אתה רואה. בחי׳ הרמב״ן פסחים (ד׳ ב׳ ע״ב) לפי שמצאתי בירושלמי לא יראה לך אית תנאי (תניי) תנו לא יראה לך (ג׳ מלות ליתא) שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה בפלטיא. ובחי׳ מהר״ם חלאוה בפסחים ד׳ ו׳ ע״ב ובירושלמי נמי גרסינן שלך (לך) אי (אין) אתה רואה אבל (ליתא) אתה בפלטיא מ״ד וכו׳. וידידי הרב הגדול ר׳ לוי פראָפעסער גינצבורג נ״י מנויארק הערני במכתבו שעפ״י הירושלמי דילן צריך להגיה בספרי דברים קל״א שנשתבש בדפים וז״ל הספרי לא יראה לך שאתה רואה ליפתר לך. והדברים אינם מובנים ובילקוט דברים תתק״ד הגי׳ לא יראה לך שאור רואה אתה פלטיר וכן ג״כ רבינו הלל כמו שהעיר הרב ר׳ מאיר איש שלום שם בהגהותיו. והרב ר׳ דוד פארדו בפירושו לספרי מביא שגם ר׳ סלימאן — היא החכם הספרדי אשר ממנו נדפסו הגהות על ספרי בקונטרס אחרון להספרי עם פי׳ הגר״א ז״ל — ור׳ אליעזר נחום גרסו ג״כ כגי׳ ר׳ הלל ובעל הילקוט ועפ״י הירושלמי הנ״ל נראה אור שאין ספק שפלטר נשתבש מפלטי שר׳ י׳ נתחלף להסופרים והספרי הוא מקור הירושלמי וצ״ל שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה בפלטיא והוא כמו שפירש׳ כאן בירושלמי בשהבקירו קודם לביעורו עכ״ל הרב ר׳ לוי הנ״ל. וכיון אל האמת ראה בחי׳ מהר״ם חלאוה בפסחים ד׳ ו׳ ע״ב ובספרי נמי תניא וכו׳ לא יראה לך שאור רואה אתה בפלטיא וכו׳ עכ״ל.

פ״ב ה״ב הבקיר חמצו בג׳ עשר לאחר הפסח. באור זרוע חלק א׳ סי׳ תשמ״ח והכי מוכח בירושלמי פרק כל שעה להיתרא דאמר התם הפקיר (הבקיר) חמצו בי״ג לאחר הפסח מהו רי״א אסור רשב״ל אמר מותר אמר (מתיב) ר״י לרשב״ל אין את מודה לי משש שעות ולמעלה (ולמעלן) שהוא אסור (לעיל פרק א׳ הלכה ד׳ מחלוקת בזה) א״ל תמן איסורו גרם לו הכא מאי אית לך למימר אר״י לר׳ פנחס נהיר את כד הוה אתיא דרי (לר׳) יוחנן כר׳ יוסי וכו׳ עכ״ל. ובאור זרוע חלק ב׳ סי׳ רמ״ו מובא גם כן הירושלמי בשנויים. ובשו״ת הרשב״א סי׳ ע׳ מחלוקת היא בירושלמי דגרסינן התם הפקיר חמצו משלשה (בג׳) עשר לאחר הפסח מהו רי״א אסור וריש לקיש (רשב״ל) אמר מותר א״ל ר״י לריש לקיש אי (אין) אתה מודה לי משש שעות ולמעלה שהוא אסור א״ל תמן איסורו גרם לו הכא מאי (מה) אית לך למימר אמר ר״י לר״פ נהיר את כד הויתון (הוינן) אמרין אתיא דרבי (לר׳ וכן בכ״י

ליידעז

ליידען אתיא דרבי יוחנן. והמגיה הגיה שם לרבי יוחנן) כר' יוסי (יוסה) ודר"ל כ"רמ אינה כן אלא וכו' עכ"ל ובשו"ת הרשב"א המיוחסות להרמב"ן סי' קס"ח אבל מחלוקת היא בירושלמי דגרסי' התם הפקיד (הבקיר) חמצו מי"ג לאחר הפסח מהו וכו' ע"ש . וברוקח סי' רס"ח ירושלמי הפקיר חמצו ר' יוחנן אוסר משום חשש הערמה עכ"ל ובעטור ה' בעור חמץ ד' ק"כ ירושלמי המפקיד את חמצו וכו'. ובחי' הרמב"ן פסחים ד' ל"א ע"ב ובירושלמי מצאתי עוד הפקיד חמצו וכו' א"ל וזמן (תמן) איסורו גרם לו הכא מאי (מה) אית לך למימר וכו' אתא דר' יוחנן (כגי' הראשונים הנ"ל) כר' יוסי וכו' ע"ש. ובתולדות אדם וחוה (נתיב חמישי חלק ה') ולפי זה חמץ שמצא ישראל בביתו אחר הפסח הוא מותר מן הדין וכו' אבל בירושלמי נחלקי בזה דגרסינן בירושלמי המפקיד (כגי' הרשב"א והעטור הנ"ל) חמצו בי"ד (בי"ג יעי' לקמן גי' הרא"ש) לאחר הפסח ר' יוחנן אמר אסור דחיישינן להערמה כלומר שמא לא יפקידנו ויאמר הפקדתיו וריש לקיש אמר מותר דלא חייש וקיי"ל כר' יוחנן עכ"ל ובריטב"א פסחים ד' כ"א ע"א ושם אמרו שרשאי לימר לגוי וכו' כאלו הוא חמץ של ישראל המופקד ברשות גוי שהוא אסיר לאחר הפסח ואף זה לפקדון נתכוון אלא שהערים וכן הוא בירושלמי עכ"ל ובאגור (דיני חמץ) חמץ שנמצא בבית ישראל אחר הפסח אוסר בירישלמי אע"פ שבטלו דחיישינן שמא יערים וכו'. ובס' יבין שמועה להרשב"ץ (ד' כ"ו ע"א) חמץ שנמצא בבית אחר הפסח אוסר בירושלמי אפילו בטלו דהיישינן שמא הערים ולא בטלו יפה עכ"ל ובפסקי רקאנטי סי' קנ"ז וההיא דפרק כל שעה הפקיד (כגי' הראשונים הנ"ל) חמיצו ביד גוי לאחר הפסח (גירסתו משונה) מהו רי"א אסור היינו דחייש לשמא לא יפקיר כלל וכו'. ובצדה לדרך (מאמר רביעי פרק שביעי) בגמרת א"י אסרו בהנאה חמץ שנמצא אחר הפסח בבית ישראל אפילו בטלו עכ"ל :

פ"ב ה"ב שלשה עשר לאחר הפסח מהו. ברא"ש פסחים פרק ב' סי' ד' ובירושלמי פליגי ביה דגרסינן התם הפקיר חמצו בי"ד (בי"ג) אחר (לאחר) הפסח מהו וכו'. ובס' מנוח ד' ח' ע"ב והכי אמרינן בירושלמי ביטול (הבקיר) חמצו (בי"ג) אחר הפסח מהו וקאמר ר' יוחנן אסור בהנאה מ"ט משום חשש הערמה וכו'. ובטור א"ח סי' תמ"ח וחמץ שנמצא בבית ישראל אחר הפסח אוסר בירושלמי אע"פ שבטלו דחיישינן שמא יערים לומר שבטלו אע"פ שלא בטלו עכ"ל . וזה כדעת ר' יוחנן בירושלמי :

פ"ב ה"ב כד הוינן אמרין. בחי' מהר"ם חלאוה פסחים ד' ו' ע"ב והא דגרסי' בירושלמי וכו' כדהוי תנן אמרין וכו'.

פ"ב ה"ב מ"ד זכייה לית כאן זכיה והוא אסור. כן הוא הגי' באור זרוע הלק ב' סי' רמ"ו ובחי' הרמב"ן פסחים ד' ל"א ע"ב. ובחי' מהר"ם חלאוה בפסחים ד' ו' ע"ב ובשו"ת משיבת נפש או"ח סי' י"א ובס' מקור חיים ובס' מגן האלף (או"ח סי' תמ"ח) מפלפל גם בזה. אבל בשו"ת הרשב"א המיוחסות להרמב"ן סי' קס"ח גי' אחרת וז"ל ומאן דאמר זכייה והוא זכי ע"ב (בירושלמי) פי' זכייה במחלוקת ר' מאיר ור' יוסי בנדרים בגמרא המודר הנאה מחבירו וכו' ואמרינן מ"ט דר' יוסי קסבר הפקר כמתנה וכו' ומכל מקום אם כדברי הירושלמי בין מ"ד משום הערמה בין מ"ד משום זכייה חמץ שנפלה עליו מפולת לאחר הפסח מותר דלמ"ד משום הערמה

ליח

ל"ת כאן הערמה ולמ"ד משום זכייה לא קי"ל בההיא כר' יוסי אלא כר' מאיר וכו' עכ"ל.

פ"ב ה"ב ומ"ד זכייה מותר. בכ"י ליידען אסור. והמגיה הגיה מותר כמו בדפוס.

פ"ב ה"ב וכותב שטר וכו' אלא משחרר. וכן הוא במשנה בבלית בגיטין ד' מ"ב ע"ב ובמתניתא בב"מ שם אבל ברי"ף שם וכותב שטר חוב וכו' אלא המשחרר.

פ"ב ה"ב משורת הדין וכו' ע"ד אלא משחרר ליתא בפנים בכ"י ליידען ונכתב מיד אחר בגליון.

פ"ב ה"ב רב אמר בין רבו ראשון בין רבי (צ"ל רבו) אחרון. בירושלמי גיטין פרק ד' ה"ד רב אמר בין רבו הראשון ובין רבו השיני. ובבלי גיטין דף מ' ע"ב מי שחררו אמר רב רבו הראשון.

פ"ב ה"ב אין תימ׳ ברשות ישראל. בגיטין הנ"ל אין תימר בר (ובד' זיטאמיר שם: ברשות) ישראל הוא ויהא אסור מה עביד ליה רב (מלה אחרונה חסר בפסחים כאן). ואח"כ נודעתי שבכ"י ליידען הגי' מה עבד לה רב.

פ"ב ה"ב א"ר יודן קל הוא בשחרור. ביבמות פרק ז' ה"א מה עבד ליה ר' יוחנן קל הוא בשחרור כהדא דתני וכו'.

פ"ב ה"ב לא מצאנו עבד משתחרר. בתוס' גיטין מ' ע"ב ד"ה הקדש ומפרש בירושלמי טעמא משום דלא מצינו עבד משתחרר וחוזר ומשתעבד וכו' עכ"ל ובתוס' בבא קמא צ' ע"א ד"ה הקדש וריב"א מביא ראיה מירושלמי דקאמר לא מצינו עבד משתחרר וחוזר ומשתעבד וכו'.

פ"ב ה"ב בישם ר' נסא. בגיטין הנ"ל בישם ר' ביסא.

פ"ב ה"ב דתני שטר יש בו וכו' גיטין פ"ד ה"ד וב"מ פ"ה ה"א. ובכ"י ליידען המלה שטר ליתא בפנים הכת"י ונכתב מיד אחר בין השורות.

פ"ב ה"ב עד איכן. ליתא בפנים בכי"ל ונכתב בגליון.

פ"ב ה"ג במשנה תרומת. בפיהמ"ש להרמב"ם הנ"ל האיכל תרומה.

פ"ב ה"ג משום ר"ש בן יוצדק. הוא רשב"י הקדמון. ולא רבו של ר' יוחנן. וזוהר קרוב שהמלות: משום ר' שמעון בן יוצדק ט"ס כי הסופר סיים הלכה ב' בהמלות ר' יוחנן בשם ר' שמעון בן יוצדק ותיכף התחיל ה"ג וכתב עפ"י טעות הני ר"ש בן אלעזר בשם ר"ש בן יוצדק.

פ"ב ה"ג מתניתא בשהפרישה (בד"ו כשהפרישה). תוספתא פסחים פ"א.

פ"ב ה"ג אפילו הפריש. מלת אפילו ליתא בכ"י ליידען ונכתב מיד אחר בין השורות. ועי' בקרבן עדה.

פ"ב ה"ג לוקה איסור חל על איסר קל. בכ"י ליידען לוקה איסור חמור קל חל על איסור קל. תיבת חמור נגרר ותיבת קל נמחק בדיו מיד אחר.

פ"ב ה"ג איסור חמור חל. בכ"י ליידען איסור חמור קל חל על איסור קל. תיבת קל נמחק בדיו מיד אחר.

פ"ב ה"ג אבל אם סירחו וכו'. עד שורה ג' על איסור חמור. כל זה ליתא בפנים הכת"י ליידען ונכתב מיד אחר בגליון. והנקידה אחר מלת חמור ולא לפניה כמו שהוא בדפוס.

פ"ב ה"ג הגוזל תרומה וכו'. בחי' מהרי"ט אלגאזי לה' חלה להרמב"ן סי' י"א דהא אמרינן בירושלמי וכו' גזל תרומה משל אבי אמו כהן ומת (ויהא) וכו'

יכו׳ ע״ש. וברמב״ם ה׳ תרומות פ״י הלכה כ״ב ובהשגות הראב״ד שם גזל תרומה זכו׳ בירושלמי וכו׳.

פ״ב ה״ג פחות משו״פ. עי׳ בכ״מ ה׳ תרומות פ״י הכ״ד שם בירושלמי אלא שנוסחת רבינו מהופכת מנוסחתינו ונוסחתו מיושרת בעיני דהתשלומי הקדש בשיש בו שוה פרוטה תלוי וכו׳.

פ״ב ה״ג מהו שיהא חייב בתשלומין אמר ליה. כל זה ליתא בפנים הכה״י ליידען ונכתב מיד אחר בגליון.

פ״ב ה״ג אית תניי תני לרבות לתשלומין. בכ״י ליידען אית תניי תני לרבות מאן דאמר פרט לקרבן (ונמחקו ב׳ מלות אלו ונכתב תחתיהם בגליון: להשלומין עד פרוטה לתשלומין).

פ״ב ה״ד במשנה חלות הודה וכו׳. בשו״ת הרשב״א סי׳ תקצ״ג ותנן חלות תודה ורקיקי נזיר (עשאן לעצמו) אינו יוצא בהם (בהן) למכור (עשאן למכור. וכן ליתא המלה עשאן בכ״י ליידען ונכתבה בגליון שם מיד אחר) וכן ליתא בפיהמי״ש להרמב״ם (העתקת קראנער). ובמגיד משנה ה׳ חמץ פרק ו׳ הלכה ט׳. בשוק יוצא בהן וכו׳.

פ״ב ה״ד ריבה וריבה את הכל. בפי׳ הר״ש חלה פ״א משנה א׳ ובשו״ת מהר״ח אור זרוע סי׳ רי״ח ובילקוט בקונטרס אחרון בסוף חלק א׳ ת״ל ראשית עריסותיכם ריבה הכל.

פ״ב ה״ד תני ר׳ ישמעאל בן רבי יונה. צ״ל תני רבי ישמעאל כן. רבי יונה אמר זה בשם ר׳ זעירא שאמר בשם רשב״ל בשם ר׳ ישמעאל.

פ״ב ה״ד ואנא הוה אמר לה בשם ר״י. צ״ל ואבא (פי׳ ר׳ יונה) הוה אמר זה בשם ר׳ ישמעאל. וכן הוא באור זרוע חלק א׳ סי׳ רי״ד. ואח״כ נודעתי כ׳ בכ״י ליידען הגי׳ ואבא הוה. והמגיה הגיה שם כמו בדפוס.

פ״ב ה״ד בשם ר׳ ישמעאל. בחלה פרק א׳ הלכה א׳ בדפוס קושטנטינא הגי׳ בשם ר׳ ישמעאל לחם לחם (ב׳ מלות אחרונות חסרות כאן) ועי׳ באהבת ציון וירושלים בחלה צד 98. ובררב״ז ה׳ בכורים פ״ו ה״ב ירושלמי בשם ר״ש (ר״י) נאמר לחם בפסח וכו׳.

פ״ב ה״ד לידי מצה וכו׳ לידי מצה. ב׳ פעמים לידי ליתא בכ״י ליידען ונכתבו בגליון מיד אחר.

פ״ב ה״ד ובדקו ומצאו (בדפוס קראקא בדקו ומצאו ובקרבן עדה הכי גרסינן ובדקו ומצאו. ולא היה לפניו ד׳ וויניציא) שאין כך וכו׳. בתוס׳ ריד״א בפסחים דף ל״ב ע״א ירושלמי בדקו ולא מצאו הבא לידי חמץ (מצה וחמץ) אלא מחמשת המינין בלבד אבל שאר המינין אינן באין לידי חימוץ אלא לידי סרחון. ועי׳ באור זרוע הנ״ל. ובתולדות אדם וחוה (נתיב ה׳ חלק ג׳) אבל פי׳ דדבר הוא בירושלמי דחטים ושעורים גוררין לבוא לידי מצה וחמץ המין המתערב עמהם ולא כוסמין וכו׳.

פ״ב ה״ד קרמית חייבת בחלה. בעטור ה׳ מצה ד׳ קכ״ז ירושלמי קרמית ר״י ב״נ אמר באה היא לידי חימוץ ומצה וכו׳, ובאור זרוע חלק א׳ סי׳ רט״ו ירושלמי תני ר״י ב״נ אומר וכו׳.

פ״ב ה״ד חייבת בחלה. בכ״י ליידען חייבת בחלה ר׳ יוחנן בן נורי אמ׳ באה לידי מצה וחמץ. והמלות ר״י בן נורי אמ׳ נמחקו ונכתב תחתיהן שהיא, כמו בדפוס.

פ״ב

פ״ב ה״ד על עיקר ברדיקתה הן חוקקין. כעין זה תרומות פ״ג ה״א.

פ״ב ה״ד תפוח שריסקו ונתנו לתוך עיסה. בשו״ת הרשב״א סי׳ של״ג וכדמשמע בירושלמי בפרק כ״ש דגרסינן התם וכו׳ לתוך העיסה. ובאור זרוע חלק ב׳ סי׳ רנ״ו (ד׳ נ״ח ע״ב) בתוספתא תפוח וכו׳ והכא גרס ר׳ יוסי מתיר ומסיק וכו׳.

פ״ב ה״ד שעורין שיפלו וכו׳ עד מותרין. ליתא בפנים בכ״י ליידען ונכתבו מיד אחר בגליון.

פ״ב ה״ד מה פליגין במחמץ במימיו. בשו״ת הרשב״א הנ״ל בחימץ במימיו. ובתוס׳ מנחות ד׳ נ״ד ע״א ד״ה תפוח ואמרינן עלה בגמרא ירושלמי תני ר׳ יוסי (אומר) מתיר וכו׳ מה פליגא במחמץ במימיו וכו׳ וכולה סוגיא איתא נמי התם (בירושלמי) בפ׳ כירה ובריש מס׳ חלה ובפסחים בפרק כל שעה בסופו עכ״ל ובסמ״ג לאווין ע״ט וגרסינן בירושלמי הדא דאת אמר׳ במחמץ בגופו של תפוח כלומר שכבר נילושה במים ומשים גוף התפוח בתוכו לחמצו אבל במחמיץ במימיו כלומר שכל העיסה נילושה במי התפוח מותר עכ״ל ובשו״ת מהר״ח או״ז סי׳ ע״ה ובירושלמי תני ר׳ יוסי מתיר וכו׳ במחמץ במימיו אבל במחמץ בגופו מתיר ואיני יודע חילוק בין מימיו לגופו עכ״ל ועי׳ בפרי חדש יו״ד סי׳ צ״ח בה׳ תערובות איסור. ובפי׳ הר״ש תרומות פרק י׳ משנה ב׳ ובירושלמי תני ר׳ יוסי מתיר וכו׳ וכולה סוגיא איתא נמי התם בריש חלה ובסוף כל שעה וכו׳ ותימה הוא לענין פסח היה מתיר ר׳ יוסי וכו׳.

פ״ב ה״ד דו אמר תמן אין תבשילו. בכ״י ליידען דו אמר תמן אין הימוצו חימוץ ברור כך הוא אמ׳ הכא אין תבשילו תבשיל ברור. ובין השורות נשתנה מיד אחר כמו בדפוס.

פ״ב ה״ד תני פגה שטמנה בתבן. כלאים פרק א׳ ה״ט שבת פרק ג׳ ה״ג. ובפסחים כאן הביאה המסדר בבדי מחמת שהביא משנת הנ״ל תפוח שריסקו. ובתרומות פרק י׳ הלכה ב׳ מובא ג״כ תפוח שריסקו ובכל זה לא הביא הברייתא פגה שטמנה. בכ״י ליידען שטמנה בגפן והמלה בגפן נמחקה ובגליון מיד אחר נכתב בתבן.

פ״ב ה״ד וישרא׳ במעשר שני. בכ״י ליידען במעשר שיני.

פ״ב ה״ד הרי מע״ש הרי אינו נאכל בכל מושב. במגילה פרק א׳ הי״ד הרי מע״ש הרי הוא נאכל בכל מושב.

פ״ב ה״ד רבי בון בר חייה וכו׳. בכ״י ליידען ר׳ בון ב״ח בעי מעתה (תיבה זו נמחקת שם) הלקוח בכסף מעשר שניטמא ר׳ (לרבי) יודה הואל ואינו ראוי להיפדות. מתחת המלה ר׳ יודה נכתב מיד אחר: לר׳ יודה. ואחר תיבה זו סימן ובגליון נכתב מיד אחר מהו דתני לקוח וכו׳ כמו בדפוס עד שורה ל״ב ברחוק מקום. ובגליון כתוב יהודה ולא יודה כמו בדפוס.

פ״ב ה״ד אינו כן אמר ר״י. במגילה הנ״ל לא כן אר״י.

פ״ב ה״ד אלא שלא עלו. ג׳ מלות אלו נכתבו בכי״ל בין השורות.

פ״ב ה״ד דר״י אמר חטאת ופסח ליחיד. במגילה פ״א הי״ג והי״ד דר״י אמר חטאת פסח ליחיד וכו׳ ע״ש.

פ״ב ה״ד אותו כזית שאדם וכו׳. בפי׳ רבינו חננאל בפסחים ד׳ ל״ו סע״ב דגרסי׳ בירושלמי אריב״ל אותו כזית שאדם יוצא וכו׳ ר׳ ירמיה אומר

למצוה

למצוה (למצוה איתאמרת) ר' יהודה בן פזי אומר לעיכוב (לעיכוב איתאמרת) היתיב ר' בון ב"ח והתנן (והתנינן) חלות תודה ורקיקי נזיר (ב' מלות אחרונות ליתא לפנינו וקאי על מתניתא משנה ד') יוצאין בהן והא אית בהו משקין (אית לך מימר וכו'). ובראב"ן (ד' ע"ג ע"א) והני מילי שאין לשין בשמן ויין בלילה הראשון דלחם עני בעינן אבל לשאר ימים שרי ומשמרן שלא יחמיצו וגרסי' בירושלמי ריב"ל אומר כזית שאדם יוצא בו בלילה ראשון (ידי חובתו בפסח) צריך שלא יהא בו משקין יין ושמן ודבש (ג' מלות ליתא) ר"י אמר למצוה (כגי' ר"ח הנ"ל) ר' יודה בן פזי אמר לעכב (לעיכוב) עכ"ל. ועי' בבלי פסחים ד' ל"ו ע"א פרט לעיסה שנילושה ביין ושמן ודבש. ובמגיד משנה ה' חמץ פ"ה ה"כ וכן הוא בירושלמי אמר ריב"ל אותו כזית וכו'. ושם פ"ו הלכה ה' והירושלמי שהזכרתי פרק ה' שנזכר בו משקין סתם לפי שאין דרך לערב משקין אחרים אלא אלו אמר משקין סתם עכ"ל וגירסתו כגי' שלנו לא כגי' הראב"ן.

פ"ב ה"ד רבי אמר למצוה איתאמרת. לפני הר"ח והראב"ן הנ"ל לא היה כ"ז בהירושלמי, והמ"ד רבי הוא תמוה כי מחלוקת אמוראים כאן. ונראה שהסופר שנה שנית בטעות המאמר רבי ירמיה אמר למצוה. ובא אחר וכתב תחת: ר' ירמיה, רבי.

פ"ב ה"ד ורביעית מתחלקת לכמה מינין. וכן הוא בפי' רבינו חננאל בפסחים ד' ל"ו סע"ב. אבל בעטור ה' מצה ד' קכ"ח ירושלמי ריב"ל וכו' שלא יהא בו משקה (משקין) א"ר יוסי תמן רביעית המתחלקת לכמה חלות (לכמה מינין. וכגי' העיטור כן בבבלי פסחים ד' ל"ו ע"ב) עכ"ל ושם בעטור לעיל ופי' בירושל"א (צ"ל בירושלמי) רביעית היא ומתחלקת לכמה חלות. ובס' מנוח (ה' חמץ ד' כ' ע"ב ד' קושט') ומן הירושלמי משמע דאפילו אם עירב בלישתה מעט שמן אין בו משום מצה עשירה דהא גבי חלות תודה אמרינן רביעית היא המתחלקת לכמה חלות וכו'.

פ"ב ה"ד יכול יצא ידי חובתו ברכיכה. בחי' מהר"ם חלאוה בפסחים ד' ל"ו ע"א הכי גרסינן בירושלמי יכול יוצא אדם ידי חובתו ברבוכה וכו'. וכן מובא הירושלמי במלחמות להרמב"ן כאן. ועי' בתו"כ פ' צו פ"ד תעשה מורבכת מלמד שנעשית ברותחין כל צורכה אין לך רבוכה בתורה וכו'.

פ"ב ה"ד והא תני יוצאין במצה מתובלת. במנחות כ"ג ע"ב ת"ש תיבלה בקצח וכו' כשרה מצה היא. ובתוס' שם ד"ה תיבלה ובתוספתא דפסחים תני כה"ג יוצאין במצה מתובלת אבל בריייתא זו לא אשכחן לא במנחות ולא בפסחים עכ"ל, ובאור זרוע חלק ב' סי' רל"ח ואמרינן בירושלמי פרק כל שעה ויוצאין במצה מתובלת וכו' ועי' ברמב"ם ה' חמץ ומצה פרק ו' הלכה ה' ובהשגות הראב"ד שם דתניא בתוספתא יוצאין במצה מתובלת וכו'. ובמגדל עז ה' חמץ פ"ב הלכה כ' ודפסק הזה פסק מן התוספתא דתניא יוצאין וכו'. ולא זכרו מירושלמי דילן שמובא התוספתא ומתרץ מתובלת שומשמין מתובלת אגוזים.

פ"ב ה"ד והוא שיהא רובה דגן. כן הגי' באו"ז הנ"ל. ובעטור ה' מצה ד' קכ"ז ירושלמי מצה שרובה דגן יוצאין בה. ובריטב"א פסחים ד' ל"ה ע"א גרסינן בירושלמי מצה שרובה דגן יוצאין בה וכו'. אבל בהמקור בתוספתא פסחים פרק ב' ליתא זה אעפ"י שאין בה טעם דגן והוא שיהא רובה דגן. ועי'

ועי' בתוספתא חלה פרק ב' מחליקת רשב"ג ורבנן בענין העישה עסה מן החטים ומן האורז. בכ"י ליידען המלות טעם דגן ליתא בפנים ונכתבו מיד אחר בגליון.

פ"ב ה"ד סברין מימר וכו'. באיר זרוע הנ"ל סברין מימר המתובלת במשקין (מתובלת משקין) נימר מתיבלת שימשמין מתובלת אגיזין וויידא (והידא) אמרה דא יכול שאינו יוצא ידי חובתו (בפסח) אלא בפת חררה (הדראה ואח"כ נודעתי כי בכ"י ליידען כתוב בפת חררה ובין השורות שם נשתנה הדראה ועי' לעוי ח"א צד 491) אפילו כמצות שלימה ת"ל מצות ריבה א"כ מה ת"ל לחם עוני פרט לסיסרין (לסורסין) ולחלית המשרת (המסרת) ולאשישה וכו' עכ"ל. ובהגהת מימינו ה' חמץ פרק ו' הלכה י"ב רבינו תם היה נוהג לאכול מצה עשירה וכו' וכן משמע בירושלמי עכ"ד ובספר מנות ה' חמץ ד' י"ז ע"א כתב הרב מותר לתת התבלין והשומשמין והקצח וכו' י"ל דטעמא אחרינא אשכח דאמרי' בתוספתא דזבחים גם בירושלמי יוצאין במצה מתיבלת וכו' ע"ש.

פ"ב ה"ד ת"ל תאכלו. בכ"י ליידען ת"ל לא תאכלו והמלה לא נמחקה מיד אחר.

פ"ב ה"ד א"כ מה ת"ל. בכ"י ליידען ליתא בפנים המלות א"כ. ובין השורות נכתבו כמו בדפוס.

פ"ב ה"ד מצה הישנה תפלוגתא וכו'. בטור או"ח סי' תנ"ח ואבי העזרי הביא תוספתא יוצאין במצה ישינה ובלבד שיעשנה לשם פסח וכתב דירושלמי פליג אתוספתא (עי' תוספתא פסחים פרק ב') ואוסר אפילו עשאה לשם פסח וכיון דירושלמי אוסר ראוי להחמיר שלא לעשית קודם חצות ובשעת הרחק וכו' עכ"ל וע"ש בב"י. וכן הוא באגור דיני חמץ. ובפסקי רקנטי סי' ק"ס פסק רש"י שאין לאפות מצה של מצוה בי"ד וכו' וקשה לפי' וכו' וממצה ישנה דירושלמי וכו' ע"ש.

פ"ב ה"ד אמר ר' יוסה דברי הכל הוא וכו'. בתוס' סוכה דף ט' ע"א ד"ה סוכה בירושלמי וכו' ובהר הכי איתא התם מצה ישנה פלוגתא דב"ש וב"ה א"ר (יוסה) דברי הכל הוא מכיון שלא עשאה לשם פסח (הפסח) דבר ברי הוא שלא דקדק בה עכ"ל ובראב"ן סי' ז' מצאתי סמך בירושלמי מצה הישנה וכו' אמר ר' יהודה (יוסה) דברי הכל וכו'. ובאור זרוע חלק ב' סי' ר"ן ומצאתי בירושלמי פרק כל שעה וכו' דמסקי' מצה הישנה הפלוגתה דב"ש וב"ה אר' יודה (כצ"ל הראב"ן הנ"ל) ד"ה היא מכיון שלא עשה לשם פסח דברי הכל היא (ג' מלות אחרונות ליתא) דבר בריא כמי שלא דקדק בה עכ"ל ובאיר זרוע חלק ב' סי' רנ"ו בשם הר"ש מפליי"ש ועוד הביא רבינו יצחק בר"א ראיה מירושלמי וכו' אר' מנא כי היכי דפליגי בסוכה ישנה פליגי נמי במצה ישנה ור' בון אמר במצה כ"ע לא פליגי להיתר דתני התם ואופה מצתו כדי לאכול למחר וכו' עכ"ל ושמות האמוראים שהביא וגם הראיה חסרים לפנינו בירושלמי כאן ובסוכה פרק א' הלכה ב' וע"ש. ובסמ"ג לאווין ע"ט גרסינן בירושלמי מצה ישנה באנו למחלוקת ב"ש וב"ה פי' כשם שחולקין בסוכה ישנה דב"ה מתירין ואפילו לא עשאה לשם החג כך חולקין במצה ישנה עכ"ל ובמרדכי פסחים סי' תקמ"ג ועוד ראיה להתיר מדגרסינן בירושלמי כו' מצה ישנה פלוגתא דב"ש וב"ה וכו' ובא מעשה לפני מורי הר' יחיאל מפאריש והתיר מההיא דירושלמי מצה ישנה וכו עכ"ל

עב"ל ובהגהת מימיני פרק ו' מה' חמץ ומצה הלכה ט' וכן בירושלמי דגרס מצה ישנה באנו למחלוקת וכו'. ובכל בו סי' מ"ח ומהאי טעמא אסרינן מצה ישנה אפילו בירושלמי דקאמר כיון שעשאה קודם הפסח שלושים יום בידוע שלא דקדק בה עב"ל ובס' תולדות אדם וחוה (נתיב חמישי חלק ג') ואע"ג דאמרינן בירושלמי דמצה ישנה שעשאה קודם הפסח חדש או חדשים שפסולה משום דבידוע שלא דקדק בה מחמץ וכו'. ולפנינו אין זכר ממ"ש בכל בו ובתולדות אדם וחוה שבאם שעשאה קודם הפסח חדש או חדשים שפסילה. ובס' מנוח דף כ"א ע"ב וגרסינן נמי בירושלמי דמס' סוכה סיכה ישנה ב"ש פוסלין וב"ה מכשירין אף במצה ג"כ וכו'. ובס' יבין שמועה להרשב"ץ דף ל"ג ע"א וכן בירושלמי משמע דמצה ישנה כשירה כדין סוכה ישנה שאם עשאה מתחלת השנה לשם מצוה כשירה עב"ל וגירסתו משונה.

פ"ב ה"ד והן באין לידי חמץ. בבי"ל ליד מצה וחמץ. ונשתנה כמו בדפוס מיד אחר.

פ"ב ה"ר כקלוסקאות. בערוך ערך גלסק כמין גלוסקאות. ובערך סרק ג' ואין עושין סרוקין מגלוסקאות ועי"ש בהערות הרב קאהוט ז"ל.

פ"ב ה"ה במשנה בחזרת. בשכל טוב (ח"ב צד 76) הנן אלו ירקות וכו' משום מרור (ב' מלות מהמחבר בעצמו) בחזרת וכו' וחזרת גלין (ב' מלות אחרונות ליתא) וכו'. ועי' כלאים פ"א משנה ב'.

פ"ב ה"ה במשנה בין לחין (בד' זיטאמיר וקראקא חסרות בהמשנה המלות: בין יהין) בין כמושין. וכן במתניתא דבני מערבא: אבל במשנה שבגמרא בבלית פסחים ל"ט ע"א הגי' בין לחין בין יבשין. וכן בפיהמ"ש להרמב"ם (העתקת קראנער) ובאגודה סי' ל"ה. ועי' לקמן בהלכה זו אית תניי תני אבל לא כמושין. וראה ביראים שיצא לאור מכת"י סי' צ"ד שגירסתו בהמשנה משונה.

פ"ב ה"ה במשנה ומצטרפין. בב"י סי' תע"ג וכולן מצטרפין לכזית (בכזית). ובפיהמ"ש להרמב"ם (העתקת קראנער) וכולם מצטרפין בכזית.

פ"ב ה"ה במשנה ובמעשר ראשון שנטלה. בה' פסוקות (צד 15) ובמעשר ראשון שלא (ליתא) נטלה תרומתו ומע"ש והקדש שלא (ליתא) נפדו.

פ"ב ה"ה בעולשין וכו' ובמרור. בתרגום המיוחס ליונתן בן עוזיאל שמות י"ב ח' על מרורים יאכלהו על תמכא ועולשין ייכלוניה. ובר"ן פסחים סי' תשל"א נראו היינו מרור דמתניתין וכו'.

פ"ב ה"ה ר' יוסה בר"ב אמר יסי חולי. בד' זיטאמיר אמר רבי יסי חלי. ובכלאים פ"א הלכה ב' ר"י בי ר' בון אמר יסיח לי. ואולי צ"ל ר"י בי ר' בון אמר חסי.

פ"ב ה"ה ויש לו שרף. בתוס' עבו"ז ד' כ"ג ע"א ד"ה כל וכן בפרק כ"ש ירק מר יש לו שרף וכו' דע"כ ההוא שרף הינו לחלוחית וכו'.

פ"ב ה"ה הרי חזרת מתוק. גי' מתוקנת בהג"מ ה' חמץ פ"ז הי"א ובירושלמי פריך האי חזרת מתוק הוא ומשני כל עצמו של חזרת מפני שנמשלו לו המצריים עב"ל ובארחות חיים סי' י"א ירושלמי התיבון הרי חזרת הרי הוא אינו קרוי מרור אלא מתוק ר"ח בשם ר"ה כל עצמו אינו תלוי אלא בחזרת מה חזרת תחלתו מתוק וסופו מר וכו'. ובס' יבין שמועה להרשב"ץ ר' כ"ט ע"ב ואמרו בירושלמי תחלתן רך (מתוק) שאמרו במיטב הארץ הושב את אחיך וסופן קשה (מר) וימררו את חייהם עב"ל.

פ"ב

פ"ב ה"ה מה חזרת החלהה מהוק. באבודרהם סדר הגדה ד' ס"ו ע"ב ומה מרור החלהו וכו' ובירושלמי גורם החלהו מתוק וסופו מר עכ"ל.

פ"ב ה"ה אית הנייי תני אבל לא כמושין. מחלוקת בזה בתוספתא פסחים פרק ב' וע"ש. ודוחק לומר כמ"ש הברכי יוסף או"ח סי' תע"ג וז"ל ואפשר לומר דגם בירושלמי צריך לגרוס יבשין במקום כמושים ויהיו לאחדים השני הלמודים עכ"ל.

פ"ב ה"ה מ"ר כמושין בקלח. בשלטי הגבורים סביב הרי"ף סי' השל"א ומז"ה (ומורי זקני ז) אומ׳ שיוצאין בהם כמושין ולי נראה שהעלים צריכין שיהיו לחים ולא כמושין והקלחין אפילו כמושים וכו' והוא בתלמוד של ארץ ישראל עכ"ל.

פ"ב ה"ה ירק שלוק. בחי' הרשב"א ברכות דף מ' ע"א וכן מצאתיה בירושלמי בהדיא דגרם התם ר' חייא בשם ר"י וכו' ירק כבוש (שלוק) אומר עליו שהכל (שהכל נהיה בדברו) וכו' אם בעינן הם אדם (ליתא) יוצא (יצא) ידי הובתן (חובתו) בהן בפסח וכו' ע"ב גר' ירושלמי עכ"ל.

פ"ב ה"ה מאן ידע משמע מן ר' יוחנן יאות ר"ח. בירושלמי בבא בתרא פרק ט' ה"א בעון קומי ר' חייה בר ווא איך שמעתנה מר' יוחנן אמר לון אנא לא שמעית מיניה וכו'.

פ"ב ה"ה רבנין עלין לברייתה. בברכות פרק ו' ה"א רבנן רברביא עלין לאברייתא וכו'.

פ"ב ה"ה ולא פליגין זית וכו'. בחי' הרשב"א הנ"ל ובירושלמי נמי איכא מ"ד וכו' דגרסי' התם אר' יוסי ברבי בון ולא פליגי זית ע"י שדרכו להאכל (ליאכל) חי וכו' ונראה דטעות יש בגרסא זו והכין הוא זית ע"י שאין דרכו (שדרכו) להאכל חי אפילו כבוש בעינו הוא וכו' עכ"ל.

פ"ב ה"ו במשנה האשה לא תשרה את המורסן. בה' פסוקות (ווירסיילים תרמ"ו צד 15) האשה לא תשרה את המושרן (המורסן) והוליך (שהוליך) וכו'.

פ"ב ה"ו במשנה על בשרה. בהוי"ט בבשרה והר"ב העתיק על בשרה וכן הגרסא בסדר המשנה בירושלמי עכ"ל:

פ"ב ה"ו במשנה על גבי מכתו. בפיהמ"ש להרמב"ם (העתקת קראנער) על מכתו. ובס' יבין שמועה להרשב"ץ ד' ל' ע"א ואמרינן בגמרא האשה לא תשרה המורסן ללכת את בית המרחץ לשוף את בשרה וכו'. וגירסתו משונה:

פ"ב ה"ו בי רבי יוסי. בכ"י ליידען ביר' יוסי.

פ"ב ה"ו אי זו היא המעיסה. עי' באהבת ציון לחלה צד 112.

פ"ב ה"ו והכא בין חמים להוך מורסן בין מורסן להוך חמין. פי' הק"ע והפ"מ ורכא במהניתין דמתיר לחלוט במורסן מותר בשניהם וכו' עכ"ל אבל בשבלי הלקט השלם סי' רט"ו ירושלמי בין חמין לתוך מורסן בין מורסן לתוך חמין אסור (מלה אחרונה ליתא) עכ"ל.

פ"ב ה"ו הנייי תני. המלה תני נכתבה בכי"ל בין השורות.

פ"ב ה"ו ואית הנייי תני אין זקוק לבער. בפי' רבינו חננאל בפסחים ד' מ"ה סע"ב הוספתא וכו' מלוגמא שנסרחת אין צריך לבער עכ"ל ובמגיד משנה ה' חמץ פ"ד הי"א תוספתא בהלכות (הרי"ף) מלוגמא שנסרחה אינו צריך לבער ע"ב וכו'.

פ"ב ה"ו בשנתחמצה וכו'. בה' פסחים לרי"ץ אבן גיאת (דף פ"ו) ובירושלמי מלוגמא

מלוגמא שנתחמצה ואח"כ נסרחה זקוקה (זקוק) לבער וכו'. ובהשגות הראב"ד ה' חמץ פרק ד' הי"א כתב הראב"ד ז"ל בירושלמי מפרש בשנסרחה ולבסוף נתחמצה עכ"ל וע"ש במגיד משנה ובמגדל עז. ובעטור ה' בעור חמץ ד' קכ"ב ירושלמי מלוגמא וכו' וברוקח סי' רע"א ירושלמי מלוגמא הנתחמצה ואחר כך נסרחה זקוק לבער עכ"ל ובמנהיג סי' כ"ג ירושלמי מלוגמא שנסרחה זקוק לבערה בשנתחמצה ואח"כ נסרחה פי' שהיתה ראויה שעה א' אבל איפכא לא וכו'. וברא"ש פסחים פרק ג' סי' ד' ירושלמי מלוגמא שנתחמצה וכו' כתב רבינו האי כיון דמלוגמא וכו'. ובהילדות אדם וחוה (נתיב ה' חלק ה') ובירושלמי מלוגמא שנתחמצה וכו'. ובב"י טור או"ח סי' תמ"ב וכתב הרא"ש דאיתא בירושלמי מלוגמא וכו' וכתב ה"ה באמת שכן בירושלמי ולא הביאוהו בהלכות וגם רבינו לא כתבו וכו' ע"ש.

פ"ב ה"ז במשנה לתוך חרוסת ולא לתוך חרדל. בפיהמ"ש להרמב"ם (העתקה הנ"ל) להוך החרוסת ולא להוך החרדל וכו' תשמישו (תשמישיו) של וכו'. שהן מחמיצות (מחמיצין) ובמגיד משנה ה' חמץ פ"ה הי"ט אין נותנין את הקמח להוך (לא להוך) החרוסת או (ולא) לתוך החרדל (חרדל) ואם (אם) נתן וכו'.

פ"ב ה"ז במשנה ר"מ אוסר. בפי' הרא"ש פסחים פ"ב סי' כ"ט מוסיף: ור' יהודה אומר ישרף מיד. ולפנינו ליתא.

פ"ב ה"ז במשנה של נחתום ישפכו. בבה"ג (הוצאת מק"נ צד 139) כי תשמישו של נחתום ישליכו מפני שמחמיצין · וע"ש בהערות.

פ"ב ה"ז מפני שהוא משהא. בחי' מהר"ם חלאוה פסחים דף מ' ע"ב מחלקת לתוך החרדל וכו' טעמא דמילתא משום דחרדל לא משהו ליה דמפיג טעמא אבל חרוסת שמשהין אותו לא וכן פירשוה בירושלמי עכ"ל.

פ"ב ה"ז מכל מקום. בכ"י ליידען נכתבו מיד אחר בין השורות.

פ"ב ה"ז עד כדון כר' עקיבה וכו'. מחלוקת ר' עקיבה ור' ישמעאל מפורשות במכילתא בא פ"ו וע"ש ולקמן פרק ט' ה"א עד כדון כר"ע וכו'.

פ"ב ה"ז כר' ישמעאל. בפי' רבינו חננאל בשבת דף קל"ד ע"א ומצאנו בתלמוד א"י וכו' ולר' ישמעאל דסבירא ליה דברה תורה כלשון בני אדם וכו'.

פ"ב ה"ז אין לשין מצה וכו'. בפי' רבינו חננאל בפסחים ד' ל"ה ע"ב ירושלמי אין לשון עיסה (מצה) במשקין וכו' אר"ע מעשה (ליתא) שהייתי וכו' מפני שאין מחמיצין עכ"ל ובמלחמות להרמב"ן בפסחים פרק ב' והכי תניא לה בירושלמי אין לשין את (ליתא) העיסה (כגי' הר"ח הנ"ל) במשקין אבל מקטפין אמר ר"ע מעשה שהייתי עם ר"א ור"י ולשתי עיסתן (מצתן) במשקין וכו' עכ"ל וכן הוא בר"ן פסחים סי' תשב"ו.

פ"ב ה"ז ומשמרן שלא יחמיצו. ג' מלות אלו נכתבו בכ"י ליידען מיד אחר.

פ"ב ה"ז והכהנים זריזין הן. בשקלים פרק ב' ה"ב הכהנים זריזין הן. וכן הוא שם פרק ד' הי"א. ובמעשר שני פרק ג' הלכה ב' אוכלי תרומה זריזין הן. ולקמן בפסחים פרק ט' ה"ז אוכלי פסחים בשעתן זריזין הן באוכלי תרומה. ובחגיגה פרק ג' ה"א והלכה ג' אוכלי תרומה זריזין הן. ובמועד קטן בסופה: חברים זריזין הן.

פ"ב ה"ז הכהנים עצמן מהו שילישו. באור זרוע חלק ב' סי' רמ"א ירושלמי

ירושלמי פרק כל שעה כהנים עצמן מהו שילושו מצתן ברותחין (ארבע מלית אחרונות חסרות בכל ההוצאות) מהו שילושו מצתן בפושרין ייבה בהדא וכו' עכ"ל. ובס' התרומה סי' ק"ב כדאיתא בירושלמי פרק כ"ש וכו'.

פ"ב ה"ז נדה חופפת וסורקת. בתוס' נדה ד' ס"ו ע"ב ד"ה אם כדאיתא בירושלמי דמס' פסחים סוף פרק כל שעה נדה חופפת וסורקת וטובלת (ליתא) יכו' שלא תחליק (לחלוק) בין נדה לנדה עכ"ל ובתוס' הרא"ש בנדה שם אמרי' בירושלמי פרק כל שעה נדה חופפת וכו'. וברוקח סי' שע"ו כדאיתא בירושלמי בפרק כ"ש נדה חופפת וטובלת (וסורקת) כהנת אינה חופפת וכו' עכ"ל ובשנוי נוסח ברוקח סי' שע"ט דגרסינן בירושלמי בפרק כל שעה נדה חופפת וטובלת (כגי' הג"ל) פי' כהנת האוכלת בתרומה והאוכלת על טהרת תרומה נדה והיא כהנת חופפת וטובלת שלא תחלוק בין נדה לנדה עכ"ל וכנראה שלא גרס כגירסתינו כהנת אינה חופפת וסורקת.

פ"ב ה"ז נדה כהנת וכו'. בתוס' נדה שם וטעמא מפרש התם (בירושלמי) לפי שכהנת תדירה בטבילה לא החמירו עליה ובעיוני סגי לה עכ"ל ובתוס' הרא"ש שם ומפרש התם לפי שרגילה בטבילה לא החמירו להצריכה חפיפה רק לעיוני בעלמא עכ"ל וזה ליתא כאן וקצת מזה לעיל בפרק א' ה"א. בכ"י ליידען המלות: כהנת אינה חופפת וסורקת נדה כהנת חופפת וסורקת ליתא בפנים הכת"י ונכתבו בגליון מיד אחר.

פ"ב ה"ז אשבורן גבוה. בכי"ל גדול ונמחק ונכתב גבוה כמו בדפוס.

פ"ב ה"ז ר' פנחס בשם ר' אילא. בסה"ד צד 47 ר' פנחס בשם ר' אילא. ולא גלה המקור.

פ"ב ה"ז הכין הוה רבי (בי) הוי בה. בד' זיטאמיר בט"ם: הכין הוה רבי חיי בה. ועי' באהבת ציון וירושלים במעשרות צד 105.

פ"ב ה"ז ר' יוסה אמר שרה שעורים וכו'. בתוס' מנחות ד' נ"ג ע"ב ד"ה אין ובירושלמי משמע וכו' ר' יוסי (יוסה) אומר שרה שעורים במים אם (ליתא) נתבקעו הרי אלו אסורות שריין בחומץ מותר מפני שהחומץ צומתן (צופדן. ובבבלי פסחים ד' מ' ע"א ובתוספתא פסחים פ"ב הגי' צומתן לעווי ח"ד צד 209 מביא הירושלמי כגי' הדפים) עכ"ל ובראב"ן סי' ח' מפרש בירושלמי כשהיו שעורים שריין במים והחמיצו קודם שנתנן בחומץ וכו'. וברוקח סי' רפ"ט בתוספתא ר' יוסי אומר שרה חטין ושעורין במים והחמיצו אסורות וכו'.

פ"ב ה"ז ר"ש בר רב יצחק היה לו יין קוסס. בה' פסחים לרי"ץ אבן גיאת ד' פ"ד בירושלמי ר"ש בר רב יצחק הוה ליה תוסס (קוסס) וכו'. וכן הוא בפי' הרא"ש פסחים פרק ב' סי' י"ג יין תוסס. ובסמ"ג לאווין ע"ט אמנם בירושלמי במקום אחר משמע דמי פירות אפי' בפני עצמן מחמיצין דקאמר ר' שמואל בר' יצחק הוה ליה יין תוסס (בד' רפ"ב קוסס) פי' מתוק יהב בגיה שעורים בדיל דיחמע פי' כדי שיחמיץ אתא שאל וכו' עכ"ל ובמנהיג סי' כ"ז ובירושלמי דכל שעה ר"ש בר יצחק היה לו יין תוסס וכו' ובאור זרוע חלק ב' סי' רנ"ו (דף נ"ח ע"ב) ובירושלמי וכו' היה לו יין תופס (צ"ל תוסס) וכו' א"ל רב (ר' אימי) צריך וכו'. ובפי' רבינו חננאל בע"ז ד' ל' ע"א יין תוסס פי' חדש עכ"ל. ובראב"ן (ד' ע"ב ע"ב) וגרסינן בירושלמי בפרק כ"ש ר"ש בר ר"י הוה ליה ההוא יין קיסס יהב

בגוה

בגוה שערין בגין דיחמע שאל לר׳ אמי (אימי) א״ל צריך אתה לבער עכ״ל וכן הוא שם לעיל סי׳ ח׳. ובתוס׳ מנחות הנ״ל יין קוסס וכו׳ אתא לקמיה דר׳ מנא (אימי) וכו׳. ובס׳ תולדות אדם וחוה (נתיב ה׳ חלק ג׳) וכן נראה מהירושלמי וכו׳ שאל לר׳ מונא וכו׳. וכן בפרי חדש סי׳ תמ״ב. וביבין שמועה. להרשב״ץ (לוורנו תק״ד ד׳ כ״ט) מצאתי בירושלמי ר׳ שמעון (שמואל) ברבי (בר) רב יצחק היה לו יין תוסס וכו׳. ובארחות חיים ה׳ חמץ סי׳ נ״ד ירושלמי וכו׳ יין קוסס וכו׳ צריך אתה לבער פי׳ על ידי מים היה עכ״ל לעווי ח״ד צד 347 לא זכר מהגירסאות הנ״ל. ועי׳ בירושלמי סוטה פרק ח׳ ה״ה שהיין קוסס מערבין בו וכו׳ ונמכר בחנות לשם יין.

פ״ב ה״ז צריך את לבער. בהג״מ ה׳ חמץ פרק ה׳ ה״ב ודלא כהירושלמי דפליג ואמר מי פירות מחמיצין כדמשמע בשלהי כ״ש דירושלמי עכ״ל ובטור או״ח סי׳ תס״ב הלכך חטה שנמצאת בדבש וכו׳ ובב״י שם וכתב כן משום דבירושלמי איכא כמה אמוראי דאסרו וכו׳ ובשלטי הגבורים סביב הרי״ף פסחים סי׳ תשב״ו ועוד מביא סמ״ג (הנ״ל) דעת ריב״ש שכתב שהיה ירא להתיר חימוץ מי פירות לבדן מפני שהירושלמי מחמיר הלכה למעשה עכ״ל בכ״י ליידען צריך לבער. והמלה את נכתבה בין השורות מיד אחר.

פ״ב ה״ז רבי חנינא בריה רר׳ כהיי. בד׳ זיטאמיר בריה דר׳ בחיי. ובה׳ פסחים לרי״ץ א״ג הנ״ל ר״ח בריה דר׳ בירי. ובעטור סוף ה׳ בעור חמץ ירושלמי וכו׳ ר״ח בריה דר׳ אמי וכו׳. ובראב״ן סי׳ ז׳ ירושלמי וכו׳ ר׳ חנניה בריה דר׳ ביבי. ובלא״ש פסחים פ״ב סי׳ י״ג ר״ח בריה דר׳ פדאי וביבין שמועה להרשב״ץ הנ״ל ר׳ חנינא בריה הוה ליה וכו׳ ובארחות חיים סי׳ נ״ז ירושלמי ר׳ חנינא ברי׳ דר׳ בריי וכו׳. ובפרי חדש או״ח סי׳ תמ״ב ובירושלמי בס״פ כל שעה וכו׳ ר״ח בריה דר׳ פדאי. ביוחסין השלם צד 142 ר׳ חנינא בן פדאי שאל לר׳ מונא בירושלמי דפסחים עכ״ל ובסדר הדורות צד 150 ר׳ חנינא בן פזאי ביוחסין אות פ׳ לא מצאתי עכ״ל וצ״ל בהסדר הדורות ר״ח בן פדאי כמו שהוא ביוחסין אות פ׳ (קראקא שמ״א ד׳ ק״א) פדאי ר׳ חנינא בר׳ פדאי עכ״ל ובאמת כיון היוחסין לירושלמי כאן וגרס בהירושלמי כגי׳ הרא״ש והפרי חדש הנ״ל שר׳ חנינא בן פדאי שאל לר׳ מונא (מנא). בכ״י ליידען ליתא בפנים הכת״י מן ר׳ חנינה בריה וכו׳ עד צריך את לבער. ונכתבו מיד אחר בפנים.

פ״ב ה״ז דבש מזוייף וכו׳. בראב״ן הנ״ל דבש מזרזיף בסולת שאל לרב (לרבי) מנא.

פ״ב ה״ז חד מן אילין דרבי ביריי וכו׳. גי׳ מתוקנת בהגהת מימוני ה׳ חמץ ומצה פרק ה׳ ה״ו וז״ל וראייתו משלהי כל שעה ירושלמי דגרסינן חד מן אלין דבי ביראה הוה ליה גרבא דמשחא גו אוצרא דחטי אתי שאיל לרבנן אמרו ליה זיל גרוף מה דתחותיהון עכ״ל ולפנינו המאמר משיבש. וברוקח סי׳ רס״ג ירושלמי חד מן אילין דבי כיראי הוי ליה גברין (צ״ל גרבין) גו (כן בד׳ פאנו ובד׳ האחרונים משובש) אוצרא דחיטין שאל לרבנן וכו׳. ובסמ״ג לאווין ע״ט חד מן אילין דבי ביראי הוה ליה וכו׳. ובלא״ש פסחים הנ״ל חדא מן אילין דר׳ פדאי (ביריי) הוה ליה גרבא דמשחא גו אוצרא דחיטי שייל לר׳ בין (לרבנן) וכו׳. **ובתוס׳ מנחות נ״ג ע״א חד מן**

אילין

אילין דבית ביירי הוה ליה גרבא וכו׳ שאל לרבא (לרבנן) אמר איזיל גרוף מה דתחותיהן ע״כ ירושלמי עכ״ל ובס׳ תולדות אדם וחוה (נתיב ה׳ חלק ג׳) ר׳ פדאי (כגי׳ הרא״ש הנ״ל) הוה ליה גרבא דמשחא גו אוצרא דחטי שאל לר׳ בון (כגי׳ הרא״ש) א״ל זיל גרוף אדתחתיהון ואפשר כי זה הירושלמי ס״ל כאביי וכו׳. וביבין שמועה להרשב״ץ הנ״ל חד מן אירין דבית כד הוה ריה גרבין דמשח גו אוצרא דחטין אזל לרבנן וכו׳.

פ״ב ה״ז מן אילין דרבי ביריי. הגי׳ הנכונה היא גי׳ הראשונים הנ״ל חד מן אילין דבי ביראה. והרבה אמוראים התייחסו לעיר ביריי כמו אבא ביראה. אלעזר ביראה. עולא ביראה (עירובין נ״ה ע״א) ר׳ דוסתאי ור׳ אלעא ור׳ שמלאי ור׳ נתן ועיד אחרים. ועל אודות עיר ביריי עי׳ כפתור ופרח צד רפ״ד הוצאת לונץ. וניבויער ז״ל בהגעאָגראפיע התלמודית צד 365 כתב כי העיר בירי שהיתה בא״י היא העיר בי בארי שהיתה בבבל.

פ״ב ה״ז הורי ר׳ אימי וכו׳. ברוקח סי׳ רנ״ח ואמרינן בירושלמי בשילהי כל שעה אמר ר׳ אמי אילין גבריא (צ״ל גרביא) דכותחא ממלא אותן ג׳ ימים מע״ל וכו׳. ובשו״ת ראבי״ה סי׳ ל״א כדאמרינן בפ׳ כ״ש בירושלמי הני גרביא דכותח ממ/אים ג׳ ימים מעת לעת ומערן וכו׳ עכ״ל ובאור זרוע חלק ב׳ סי׳ רנ״ו כדאמר בירושלמי הני גרבייא דכותחא ימלא אותם וכו׳. ובמרדכי פסחים סי׳ תקס״ו גרסינן בירושלמי פ׳ כ״ש אורי ר׳ אמי באילין גרביא דכותחא ממלא אותם מים ג׳ ימים מעת לעת ומערן (כגי׳ הראבי״ה הנ״ל. ולפנינו ליתא מלה אחרונה. וכעין חסרון זה. בע״ז פרק ב׳ ה״ד הורי וכו׳ ממלא אותן מים ג׳ ימים מעת לעת. ובפי׳ רבינו חננאל בע״ז ד׳ ל״ד ע״א ירושלמי וכו׳ ממלאן מים ומערן (ליתא) מעת לעת ג׳ ימים). וכו׳ עכ״ל ובהג״מ סוף ה׳ חמץ וכן משמע בירושלמי שלהי פ׳ כ״ש דגרס אמר (הורי) ר׳ אמי אילין גרביא דכותחא ממלא אותם (מים) ג׳ ימים מעת לעת וכו׳. ובמלחמות להרמב״ן פסחים פ״ב ולפי מה שמצאתי בירושלמי וכו׳ הורי ר׳ אמי וכו׳ פי׳ להכשירן להשתמש בהן בפסח לפי שלא נשתמש בהן חמין וכו׳.

פ״ב ה״ז הורה ר׳ אימי וכו׳. בירושלמי ע״ז פרק ב׳ ה״ד מצינו כענין זה בניין נסך אתא עובדא קומי רבנן אמרי ממלא אותן מים שלשה ימים מעת לעת. ובבבלי ע״ז ד׳ ל״ג ע״א הורה ר׳ אמי הלכה למעשה ממלאן מים ג׳ ימים ומערן.

פ״ג ה״א במשנה ואילו עוברין. בה׳ פסוקות (ווירסיילים תרמ״ז צד 15 אילו (ואילו) עוברין בפסח כותת (כותח) הבבלי שכר האדומי (המדי) וכו׳.

פ״ג ה״א במשנה וזומן של צבעין ועמילן וכו׳. במתניתא דבני מערבא וזמי של צבעים ואמלן של טבחים. ובה׳ פסחים לרי״ץ אבן גיאת וזימא של צבעים ואמילן. ובתולדות אדם וחוה (נתיב ה׳ ח״ה) ובאגודה סי׳ מ״ב וזתים (וזיתום) המצרי וזומא של צבעים. ובפיהמ״ש להרמב״ם (העתקה הנ״ל) וזימא של צבעין וכו׳. ובה׳ פסוקות הנ״ל זיבא של צבעים.

פ״ג ה״א במשנה וקולן של סופרים. בפי׳ רבינו חננאל פסחים ד׳ מ״ב ע״ב קולן של סופרים ויש מי ששונה קולה והדבר אחד הוא וכו׳. ובהשגות הראב״ד תמים דעים סי׳ רמ״ה (ד׳ ע״ד ע״ב) קולן של

סופרים

סופרים טפולי של בנות עשירים (עי' בבלי פסחים ד' מ"ב ע"ב) א"א אין בנוסחא ספרדית של בנות עשירים שהרי אין במשנה וקולן של סופרות אלא כך היא הגי' טיפולן של בני עשירים וכו'. ובה' פסוקות הנ"ל וקולח של סופרים.

פ"ג ה"א במשנה ר' אליעזר אומר אף תכשיטי נשים. בטתניתא דבני מערבא ר' ליעזר (בתוס' פסחים דף מ"ב ע"א ד"ה ר"א לכך נראה דגרס רבי אלעזר בחד מיניהו או במתני' או בבריתא ובמאור כאן: ר' אלעזר גרסינן ולא ר' אליעזר וכו') אומר אף טיפולי נשים. וכן הוא בה' פסחים לרי"ץ אבן גיאת ד' פ'. ובפיהמ"ש להרמב"ם (העתקה הנ"ל). ובגמרא בבלי פסחים דף מ"ב ע"ב תכשיטי נשים סלקא דעתך אלא אימא אף טיפולי נשים. ובירושלמי לקמן בהלכה זו אית תניי תני תכשיטי ואית תניי תני טיפולי וכו'.

פ"ג ה"א במשנה עובר בפסח. בסמ"ג לאוין ע"ט ומסיים בסיפא זה הכלל וכו' עובר עליו (ליתא) בפסח הרי אילו וכו'.

פ"ג ה"א א"ר מנא וכולהון ע"י מויי. בפי' רבינו חננאל פסחים ד' מ"ב ע"ב אלו כולן כשנויים במשנתינו במקום שיש בהוכן מים וכו' ומצאנוהו מפורש בתלמוד א"י אלו עוברין בפסח וכו' א"ר מונא (מנא, וגי' הר"ח נכונה דר' מנא סובר לעיל פ"ב ה"ז דמי פירות מחמיצין. ובוודאי בעל המאמר כאן הוא ר' מונא ולא ר' מנא וע"ד ר' מונא ור' מנא עי' אהבת ציון וירושלים שביעית צד 58) וכולהו ע"י מוי עכ"ל וכן מובא הירושלמי ברי"ף פסחים סי' השמ"ב ובערוך ערך קלן א' ואם אין בו מים (כן בדפוס הראשון פיזרו רל"ז אבל בערוך השלם ואם אין בו אלא מי פירות) קיי"ל מי פירות אין מחמיצין ירושלמי אמר ר' מני וכולהי וכו'. ובראב"ן ד' ע"ג ע"א ובר"אש פסחים ריש פרק ג' ובשו"ת הרשב"א סי' של"ג. ובהל' פסחים לרי"ץ אבן גיאת ד' פ"א בירושלמי אמר ר' מנא וכולן ע"י מים (מויי) פי' אין השנויין במשנהינו אסורין אלא עד שיהן להוכן מים אבל לא נתן להוכן מים מי פירות נינהו ומי פירות אין מחמיצין וכו' עכ"ל ובאור זרוע חלק ב' סי' רנ"ו מפי' הר"ש מפלייש וכן פי' בה"ג ובמגילת סתרים ומביאין ראיה מירושלמי דאמר וכולהו ע"י מוי עכ"ל ובסמ"ג לאווין ע"ט ומעמידן כולן בירושלמי שיש בהן הערובת מים וכו'. ובהולדות אדם וחוה (נתיב ה' חלק ה') מהני' דאמר הרי אלו באזהרה וכו' מיירי שיש בו מים וכן בירושלמי עכ"ל ובמחזור ויטרי סי' מ"ב וכן כתב בירושלמי בריש גמרא דאלו עוברין בפסח כותח הבבלי וכו' ופריך והא מי פירות נינהו (ד' מלות אחרונות ליתא לפנינו) ותרוץ כולהו ע"י מוי וכו'. וברמב"ם הל' חמץ פ"ה ה"ב והוא שלא יתערב בהן שום מים בעולם. ובמגיד משנה שם זה מבואר בירושלמי עכ"ל.

פ"ג ה"א כותח הבבלי דו יהיב וכו'. בפי' ר"ח בפסחים ד' מ"ב ע"ב בתלמוד א"י וכו' כותח הבבלי הוא דיהיב בגוה קמחא דשערי (מלמולין דליש) עכ"ל.

פ"ג ה"א שכר המדי וכו' קמח דשערין. בתוס' ע"ז ד' ד' ע"ב ד"ה מכי וקשה דבכל התלמוד לא מצינו שהיו עושין שכר משעורין וכו'.

פ"ג ה"א חומץ האדומי בסימה דרומיא. בירושלמי כתובות פרק ה' הי"א מהו סמוך לאדום (שנאמר שם במשנה) לדרומה.

פ"ג ה"א בראשונה שהיו עושין יין בטהרה. עי' תוספתא דמאי פ"א ובירושלמי מע"ש פרק ה' ה"ב בראשונה היו עושין יין בטהרה לנסכים וכו'.

פ״ג ה״א זיהום (וכן במשנה ובערוך. ובדפוסים החדשים כאן זיתים) המצרי זייתיה. פי׳ הגמרא אינה גורם המצרי. וכן תנא ר׳ חייא בהמשנה (בבלי פסחים ד׳ מ״ב סע״ב) שלושה מיני מדינה הן הכותח והשכר והחומץ וארבעה מיני אומנות זיתום מעשה אומנות הרופאים ווזמא וכו׳ עכ״ל רבינו חננאל בפירושו שם. ועי׳ תוס׳ שבת ד׳ ק״י ע״א ד״ה רב יוסף אמר זיתום המצרי ר״ת כל הך מילהא מחק מספרו ואומר דל״ג אלא בריש אלו עוברין וכו׳.

פ״ג ה״א והוא עביד כילדין. במוסף הערוך ערך כלידון ירושלמי דפסחים וכו׳ והוא עביד כלידון פי׳ בל״י זוהמא עכ״ל ואולי צ״ל עביר כילדין. שמעביר הזוהמא. ובתולדות אדם וחוה (נתיב חמישי חלק ה׳) ועמילן של טבחים פי׳ תבואה שלא הביאה שליש וכו׳ ושואבת הזוהמא עכ״ל.

פ״ג ה״א לרבות כותח הבבלי וכו׳. במגדל עוז פרק ד׳ מהל׳ חמץ לשון מכילהא כל מחמצת לא תאכלו לרבות כותח הבבלי ושכר המדי וחימץ האדומי יכול יהו חייבין עליהן כרת ת״ל חמץ מין שהוא מין גמור יצאו אלו שאינן מין גמור כזו לעבור עליהן בל״ת עכ״ל. ולפנינו במכילהא ליתא זה. ובירושלמי כאן המאמר משובש ועכשיו ראיתי במכילהא (הוצאת הרב הגאון רד״צ נ״י צד 19) ששם נמצא המאמר. ואגב אעיר שמ״ש במכילתא בא פ״ח ענשו שבעה ואזכרהו לעולם. כבר נשאל ע״ז התשב״ץ חלק ג׳ סי׳ נ״א והשיב שברייתא זו לא נשנית בתוספתא דר״ח ולא הביאוה בשום מקום מהתלמוד וכו׳ עכ״ל.

פ״ג ה״א רב אמר זה סיעור ואמר וכו׳. בחי׳ מהרי״ט אלגאזי לה׳ חלה להרמב״ן סי׳ ז׳ (ד׳ מ״ג ע״א) דאמרינן בירושלמי ברפ״ג דפסחים דאמרינן התם דתניא (דהני) על חמץ ברור וכו׳ את הארבעים ואמר ר׳ בון בר כהנא וכו׳ ע״ש הרי נראה שלא היה לפניו המאמר התמוה רב אמר וכו׳. ובמרכבת המשנה הל׳ חמץ פ״א ה״ו וראיתי בירושלמי וכו׳ ועל עירובו לוקה וקאמר רב עירובו היינו שאור שהוא ספק חמץ ור״ל או ר״ל פליגי דאין לוקין על השיאור שהוא ספק (לפנינו ליתא זה) אלא פירוש עירובו כותח וחביריו וכו׳ ע״ש. כבר הוכחתי באהבת ציון וירושלים לכלאים צד 21 שהרב בעל מרכבת המשנה השתמש ג״כ בכתבי יד מהירושלמי.

פ״ג ה״א א״ר יוסה וכו׳. בחי׳ מהרי״ט הנ״ל ופריך יומר ר׳ אסא קשייתא על הדא דר׳ בון וכו׳ ומשני אמר ר״ש בר רב יצחק וכו׳ ונראה דהכי פירושו וכו׳.

פ״ג ה״א אמר ר׳ שמואל ב״ר יצחק תנא ר׳ יושיע אונייה. ד׳ מלות אחרונות ליתא בחי׳ מהרי״ט הנ״ל וגם שם הל׳ חלה סי׳ מ״ב (ד׳ ס״ו).

פ״ג ה״א קדירה שבישל בה מודה לא יבשל בה מאותה המין. המאמר משובש. ובעיטור (בעור חמץ צד 244) כרגרסינן בירושלמי קדירה שבישל בה חמיעא (מודה) לא יבשל בה מאותה המין לאחר (אלא לאחר) הפסח וכו׳ עכ״ל ובעטור הל׳ הכשר הכשר צד 29 וגרסינן בירושלמי קדירה שבישל בה חמירא וכו׳. וברוקח סי׳ רצ״א בירושלמי דפסחים בפרק ואלו עוברין ר׳ ירמיה ור׳ (ר׳) שמואל בר רב יצחק אמר רב קדירה שבישל בה רוהח (מודה) אל יבשל בה מאותו המין לאחר (כגי׳ העיטור הנ״ל) הפסח הא ממין אחר מותר ובלבד לאחר ג׳ הבשילין כשם שהוא מבטל (בטל) על שאינו מינו כך יבטל על מינו. מין מעורר את שאינו מינו (מעורר על מינו) לאיסור (ליאסר) פי׳ שלושה תבשילין ענין הגעלה הוא עכ״ל וברוקח סי׳ הפ״ז מובא כל המ:מר ב נויים. ובפרי חדש או״ח סי׳ תמ״ז

המ"ז וההיא ראיה דאייתי מירושלמי וכו' ר"י בשם רב קדירה שבישל וכו' ליתא וכו'.

פ"ג ה"א מפקד לטחונייא. במרדכי פסחים סי' תר"א ירושלמי בפרק אלו עוברין ר' אבהו מפקד לטחונים דלא למיתב (מיתן) קופי' אלין על אלין דלא ירהיתו ויחמיצו (דלא ירהתן ויחמען) פי' קופי' שקים עכ"ל וכן הוא בב"י ט"ר או"ח סי' תנ"ג. ובתניא סי' מ"ה ירושלמי ר' יעקב הוה כפקד וכו' דלא לירהתחן וליחמען. ובשבלי הלקט השלם סי' ר"י ירושלמי ר' יעקב הוה מפקיד לטחונייא וכו' והכי איתא בסדר עולם (כ"נ:הו לסדר עולם של ר' שמחה) וכו' עכ"ל ובאגודה ס' ג"ט וכן בירושלמי מפקד לטוחנים שלא יהנו שק"ן זה על זה פן יתחממו השקין וכו' עכ"ל. ובשו"ת תרומת הדשן שאלה קי"ח ובמר' פרק אלו עוברי: מייתי ירושלמי דאסור להניח השקים אילו על אילו כדי שלא יתחממו ויחמיצו וכו'.

פ"ג ה"א דלא ירהתחן ויחמען. בשו"ת הרדב"ז ח"א סי' ת"צ רוצים להוכיח מן הירושלמי שצריך לטחון החטה יום או יומים לפני הלישה ואם טחנו בע"פ וכו' שהקמח בשעת הטחינה רותח וכו' עכ"ל ובב"י טור או"ח סי' תנ"ג כתב האגור יש רוצים להוכיח מן הירושלמי שצריך לטחון וכו'.

פ"ג ה"א ר' חיננא בר פפא אזל וכו'. במרדכי הנ"ל ר' חנינא בן פזי אזל לגבי טחוניא משמע התם דאפילו האמוראים היו הולכים לבית הרחים עכ"ל וכן הוא בב"י טור או"ח סי' הנ"ג. ובאגור (דיני חמץ) ירושלמי פרק א"ע בר פפא אזיל לגבי טח:ניא כו' ומשמע התם שהאמוראין וכו'.

פ"ג ה"א טחן ליה צרף. צוה את הטוחנים לכבס את הרחים בבורית. בתשובות הגאונים (זכרון לראשונים סי' שס"ג) ובלשון סורס' צריפותא נקיות ומפרשין ותרבי לך בורית ותסגי צריפותא עכ"ל וכן הוא בערוך ערך צרף ז' בשם הר"ח ז"ל. וכן הוא לפנינו בפי' רבינו חננאל בסנהדרין ד' מ"א סע"א בדפוס ווילנא. ושם הוא בט"ס כי מקומו הנכון בסנהדרין ד' מ"ד ע"א. ובעל ערוך השלם ז"ל כתב שלא מצא זה בפי' הר"ח.

פ"ג ה"א מיתן טרטון. במוסף הערוך ערך טריטון ירושלמי וכו' הורי לטחוניא מיתן טרטון דמוי בגין מודיה פי' בל"י שליש עכ"ל.

פ"ג ה"א כמ"ד בעשבים שרי. בש"ע או"ח סי' תס"ו הטל מחמיץ. ובפרי חדש שם ירושלמי מ"ד בעשבין שרי בלוקטן מו' שעות ולמעלה (למעלן) מה דטלא פיינ' (פייגא) מינהון כלומר עד שיסתלק הטל מעל העשבין אלמא הטל מחמיץ עכ"ל.

פ"ג ה"ב במשנה בצק שבסדיקי. בפיהמ"ש להרמב"ם הנ"ל חמץ שבסידקי.

פ"ג ה"ב במשנה חייב לבער. במגיד משנה הל' חמץ פרק ב' הלכה ט"ו צריך ביעור.

פ"ג ה"ב במשנה פחות מיכן בטל במיעוטו. במשנה בבבלי פסחים ד' מ"ה ע"א ואם לאו בטל במיעוטו וע"ש בגמרא. וכן בפיהמ"ש להרמב"ם ובראב"ן ד' ע"ב ע"ב דתנן בצק וכו' ואם אין כזית בטל במיעוטו.

פ"ג ה"ב במשנה אם רוצה הוא בקיומו. בפירש"י חולין ד' קכ"ט ע"א דתנן בצק שבסדקי עריבה לענין הטומאה אם רוצה בקיומו הרי הן כעריבה וכו'.

פ"ג ה"ב במשנה כיוצא בו. במתניתא דב"מ ליתא מלת בו. וכן באגודה.

פ"ג ה"ב כאן בתלוש וכאן במחובר. בש"ע או"ח סי' תמ"ב אות י"א עריבית שלשין בהן חמץ וכו' והבלי מצרפו. ובפרי חדש שם ודין זה הוציאו מן הירושלמי

וה"ג

זה"ג התם ר' ירמיה וכו' ופרכינן והתניא פחות מכאן בטל במיעוטו ומשני כאן בתלוש כאן במחובר כלומר דאי הבצק ברוק ומחובר בעריבה הבלי מצרפו ומתני' דקתני דאי ליכא כזית במקום א' אע"ג דאיכא שני חצאי זיתים בטלי מיירי בתלושים וכו' עכ"ל.

פ"ג ה"ב וצואה שתחת הכסא וכו'. בפי' הר"ש פרה פי"ב משנה ט' הניא בתוספתא הצואה שעל כסא חיבור להזאה וכו' ועי"ש.

פ"ג ה"ב והירוק קירויה וברויה. במשנה כלים פרק ג' משנה ה' את הבריא טהור וכו' וכן בחידוק הקרויה. ובמתניתא דב"מ שם וכן בהירוק קרויה.

פ"ג ה"ב ר"ש בן לקיש בשם ר' שמעון בר כהנא. בירושלמי חלה פ"ד הי"ב אימתי היה ר"ש בן כהנא בימי רשב"ג ור"א. כן הגי' שם בד' קושט'.

פ"ג ה"ב מה בין טומאה מה בין הזייה. בבבלי שבת ד' מ"ה ע"ב ת"ר מספירת וכו' חבור לטומאה ואין חיבור להזייה. ובתוס' שם ד' נ"ח ע"ב ד"ה וכי שתי ברייתות הן במס' כלים פ"ג כל אחד בפני עצמה וכו' ובפי' הר"ש כלים פי"ג דתניא בתוספתא האיזמל של רוקני וכו'. וכאן בירושלמי לא זכרו התוספתות הנ"ל ולמדו זה מקרא.

פ"ג ה"ב תני קובטיות בירהיות צריך לבער. במוסף הערוך ערך קבטיות הגי קובטיות בורתיות צריך לבער פי' המפרש מי עשבים שמפררין בהם פירורי לחם עכ"ל.

פ"ג ה"ב כדי הילוך ארבעת מיל. בשבלי הלקט השלם סי' רי"א ולא ישהא מתחלת לישתה עד שעה שוניחנה בתנור כשיעור מהלך ארבעה מילין כדאיתא בירושלמי עכ"ל ובשלטי הגבורים בשם ריא"ז סביב הרי"ף פסחים סי' תשמ"ט בתלמיד א"י מפרש שיעור השהייה כדי הילוך ארבעת מילין ולא נאמר השיעור הזה אלא משהתחילה ללוש הבצק ועד שתדביקה בתנור וכו' עכ"ל.

פ"ג ה"ג במשנה כיצד מפרישין חלת טימאה ביו"ט. במנהיג צד 79 חלה בטומאה ביו"ט. וכן היא בפירוש המשניות להרמב"ם הנ"ל ובירושלמי עירובין פ"י הי"ד אבל בבה"ג (הוצאת מק"נ צד 139) באיזה צד מפרישין חלה ביו"ט בטומאה.

פ"ג ה"ג במשנה תטיל לצונין. במתניתא דבני מערבא תטל לצונין. ובמנהיג צד 79 בן בתירה אומר תטיל לה (ליתא) צונן. בסדר הדורות צד 163 ר' יהודה בן בתירה במשנה וכו' פסחים פרק ג' ג'. אבל לפנינו הגי' בן בתירה ולא ר"י בן בתירה. ובמחזור ויטרי צד 266 דא"ר יצחק נפחא הלכה כר' יהודא בן בתירא. וע"ש בהערות. שוב ראיתי שבמשנה שבמשניות הגי' ר"י ב"ב.

פ"ג ה"ג מתניתא בשניטמאת לאחר גילגולה וכו'. גירסאות שונות בזה לפני הראשונים: במנהיג סי' ל"ט ירושלמי מתני' בשנטמאת עד שלא גלגלה (לאחר גילגולה) אבל אם נטמאת לאחר (קודם) גלגולה יעשנה קבין בתימה לפוטרה מהלה והלא כבר נתחייבה בהלה אבל מתני' שלא גלגלה ולא נתחייבה בחלה לא תקרא לה שם שלא תגלגלנה כשיעור שתתחייב בחלה שתהא ראויה לקריאת שם עד שתאפה וכו' הכין מפרשינן ליה לירושלמי לדעת הגאון ויישר עכ"ל וגירסתו משונה משלפנינו. ובפי' הר"ש בחלה פרק ג' משנה א' דקאמר בירושלמי דמתני' בשנטמאת קודם גלגולה אבל אם נטמאת אחר גלגלה יעשנה קבין כלומר פחות מכשיעור ואדרבה איפכא נראה דהא אחר גלגולה מה מועיל הרי כבר נתחייבה בחלה משגלגלה עכ"ל

עכ"ל וגרסתו כגי' המנהיג הנ"ל. ובמאור פרק ג' דפסחים ובירושלמי גרסינן על משנתינו דביצד מפרישין חלה הדא דתימא בשנטמאת מאחר שגלגלה אבל אם נטמאת עד שלא גלגלה דברי הכל (ב' מלות אחרונות ליתא) יעשנה קבין פי' כדי שלא תתחייב בחלה הא למדת שלא נשנית משנתינו לענין צירוף וכו' עכ"ל ובעטור ה' מצה צד 258 ירושלמי הדא דתימא בעיסה שנטמאת אחר שגלגלה וכו' יעשנו קבין כדי שלא תתחייב בחלה (ד' מלות אחרונות ליתא) עכ"ל ובחי' מהר"ם חלאוה בפסחים ד' מ"ו ע"א והכי איתא בירושלמי דגרסי' התם הדא דתימא בשגלגלה ואח"כ נטמאת אבל אם נטמאת ואח"כ גלגל ד"ה יעשנה קבין עכ"ל.

פ"ג ה"ג כהדא דתני הלש עיסה ביו"ט וכו'. בפי' הר"ש חלה פרק ג' משנה א' ירושלמי בפרק אלו עוברין תני (כהדא דתני) הלש ביו"ט יפריש חלתה ביו"ט וכו' ע"ש שמביא בשנויים. ובס' התרומה סי' פ"ז ותניא בתוספתא דביצה הלש עיסה מעיו"ט ושכח ולא הפריש ממנה חלה אסור לטלטלה ביו"ט ואסיר להפריש ממנה חלה וכו' אמנם בירושלמי דפרק אלו עוברין מייתי לה ודייק עלה התם וכו' והכי איתא התם תני (כגי' הר"ש הנ"ל) הלש עיסה ביו"ט מפריש הלתה ביו"ט לשה מערב יו"ט ושכח ולא הפריש (ושכח להפריש) חלתה אסור לטלטלה ואין (אין) צריך לומר ליטיל הימנה (ממנה) חלה (ליתא) וכו'. ובעיטור ה' יו"ט ד' ק"מ ובירושלמי גרסי' תניא (חסר) ובתוספתא גרסי' הלש עיסה ביו"ט וכו' ע"ש.

פ"ג ה"ג אין צורך לומר. בפי' הר"ש הנ"ל וא"צ ליטול ממנה עירם לא אמר וכו' ע"ש.

פ"ג ה"ג עירם לא אמר וכו'. בס' התרומות הנ"ל ודייק על סיפא ואסור להפריש חלה ביו"ט והכי דייק עירם לא אמר אלא לש הא עירם לא פי' דוקא בשלשה לגמרי שאין חסר שום דבר והיה יכיל להפריש חלה מעיו"ט לכך אינו מפריש חלה ביו"ט אבל ערם פי' גלגל לבד שלא עשה רק תערובות מים וקמח ולא נלושה בטוב עדין וכו'. ובתיפ' ביצה ד' ט' ע"א ד"ה גלגל והכי נמי איתא בירושלמי כל הלש עיסה מעיו"ט אין מפרישין חלתה ביו"ט וקאמר לש אין עירם לא והכי פירושו וכו' ע"ש.

פ"ג ה"ג תיפתר בעיסה טמיאה וכו'. בפי' רבינו חננאל בביצה דף ט' ע"א ירושלמי תפתר בעיסה טמאה שאינו יכול להפריש חלתה אלא (לבסוף) עכ"ל ובמלחמות להרמב"ן ביצה פרק א' וכבר ראיני בירושלמי שאמרו עליה תפתר בעיסה טמאה שאינו מפריש הלתה אלא בסוף כלומר בעיסה טמאה אסור לטלטלה ואסור ליטול חלתה אלא נוטל אחת אחת ומשייר שיעור חלה בסוף וקירא שם עכ"ל ובס' התרומה הנ"ל וקאמר התם תפתר בעסה טמאה שאינו מפריש חלתה כי אם בסופה (אלא בסוף) כשיגמור כל תקיני העיסה (ארבע מלות אחרונות מדברי בעל התרומה בעצמו) אר"י בר' אבין (בין) בדין היה עיסה (בעיסה) טהורה שלא יפריש חלתה כמו כן בסיפה (אלא בסוף) לאחר גמר כל תיקון עיסה ומפני כן אמרו יפריש חלתה בתהילה שלא תטמא העיסה (תקנה תיקנו בה שיפרישנו תחילה) פי' תקני למהר הפרשת חלה בכל היכולת וכו' עכ"ל ובכ"מ ה' בכורים פרק ח' הלכה ב' דהכי איתא בהדיא בירושלמי פ"ק דביצה ופרק אלו עוברין דגרסינן התם

הלש

הלש וכו׳. וברדב״ז שם והכי איתא בירושלמי אמר ר׳ יוסי בר בון בדין היה בעיסה טהורה וכו׳ ואיתא בפרק אלו עוברין וכו׳ ע״ש.

פ״ג ה״ג על דר׳ אליעזר מערים וכו׳. בפסקי חלה להרשב״א דף ז׳ ע״ב מובא כל המאמר בשנויים. ובאור זרוע חלק א׳ סי׳ רכ״ז ירושלמי כיצד יעשה על דעתיה (ליתא) דר״א פי׳ דאמר לא תקרא לה שם עד שתאפה מערים ואומר זה (זו) אני רוצה לאכול (לוכל) וזה (וזו) אני רוצה לאכול ואופה את כולם (כולה) וכו׳ זה (זו) אני רוצה ליישן ומשייר אחת פי׳ וקורא להם שם לאותה שמשייר.

פ״ג ה״ג וזו אני רוצה לאכול. בכ״י ליידען ליתא זה בפנים הכת״י ונכתב מיד אחר בגליון.

פ״ג ה״ג א״ל ר׳ יושוע לא וכו׳. באו״ז הנ״ל א״ל ר׳ יהושע לא נמצאת שורף (בשורף) קדשים ביו״ט.

פ״ג ה״ג אמר ר׳ פנחס אתיין וכו׳ עד בלא תעשה שלא באת לפני ליתא בכ״י ליידען ונכתב מיד אחר בגליון.

פ״ג ה״ג אילין פלוגתא. לעווי ח״ד צד 47 אילין פלוגוותא (פלוגתא) באילין פלוגוותא (פלגוותא) וע״ש ובעירובין פ״י הי״ד אילין פלוגתא באילין פלוגתא.

פ״ג ה״ג במתנה אחת וכו׳. הסופר קצר המשנה דזבחים וכתב וכו׳ מפני שבבר נזכר המשנה בשלימותה בירושלמי עירובין פ״י הי״ד.

פ״ג ה״ג ע״ד דר״א יקרא וכו׳. באו״ז הנ״ל ע״ד דר׳ אליעזר יקרא לה שם ויירדנה ויקרא לה שם (ג׳ מלות ליתא) אסור (אסורה) לטלטלה ירדנה (ויירדנה) וכו׳. לעווי ח״ד צד 428 מביא הירושלמי כגי׳ הדפוס.

פ״ג ה״ג כהיא דתנינן. באו״ז הנ״ל כדתנינן תמן מטלטלין תרומה טמאה עם הטהורה (תרומה טהורה עם הטמאה וכן הגי׳ בירושלמי דמאי פרק ז׳ הלכה ב׳ בד״ו מטלטלין תרומה טהורה עם הטמאה וכו׳. ובדפוסי זיטאמיר ואמשטרדם שם הגי׳ משובשת מטלטלין תרומה טמאה עם החולין ועי׳ בבלי שבת דף קמ״א ע״ב ובדקדוקי סופרים שם) ועם (עם) החולין וכו׳.

פ״ג ה״ג תמן טמאה לצורך טהורה וכו׳. דמאי פ״ז ה״ב.

פ״ג ה״ג חברייא בעיי וישליכנה וכו׳. באו״ז הנ״ל חברייא בעון וישליכנה וכו׳ ע״ש שמפרש זה. ובפסקי חלה להרשב״א דף י״ב ע״ב וגרסינן בירושלמי וישליכנה לאשפה ופריק ויש אדם מפקיר (מבקיר) דבר שאינו שלו וכו׳.

פ״ג ה״ג ר׳ ירמיה בעי ויפרידינה וישליכנה לאויר הבית. בס׳ התרומה סי׳ פ״א ושמעתי מהר״ר יצחק בר׳ אברהם שיש בירושלמי פרק כל שעה (צ״ל ואלו עוברין) וישליכנה לאויר בית אויר בית מצרף לחלה ואין קרקע בית מצרף לחלה (לחמץ) ומשני דבר שמקפיד על תערובתו אין הבית מצרף דבר שאינו מקפיד על תערובתו הבית מצרף (י״ד מלות אחרונות ליתא לפנינו. ובכלל כל המאמר לפנינו משובש ועי׳ לעיל פ״ג ה״ב) משמע דבית דוקא קאמר שאויר בית מצרף כשישליכנה לאויר הבית וכו׳ עכ״ל ובסמ״ג עשין קמ״א כדגירסינן בירושלמי דפרק ואלו עוברין וישליכנה לאויר בית אויר בית מצרף לחלה ואין קרקע בית מצרף לחלה ומשני דבר שמקפיד על תערובתו אין הבית מצרף דבר שאין מקפיד על תערובתו

הבית

הבית מצרף (כגי' בעל התרומה הנ"ל) וכן בירושלמי דמס' חלה (פ"ב ה"ח) גרסינן דבר שמקפיד על תערובתו אין הבית (כן הגי' לפנינו שם וע"ש מה שכתבתי) מצרף ורוב העולם מגיהין שם אין הכלי מצרף עכ"ל ובשבלי הלקט השלם סי' רי"ב וכן כתב בעל התרומה בשם הר"י בר' אברהם ז"ל בפרק כל שעה ווישליכנה לאויר בית אויר בית וכו' ע"ש שכיון למ"ש בס' התרומה הנ"ל. ובפי' הר"ש במעשר שני פ"ג משנה י"ג דאמר בירושלמי ר' ירמיה בעי ווישליכנה ויפרידנה וכו'.

פ"ג ה"ג תמן אר' ירמיה וכו'. באור זרוע ח"א סי' ר"ל לכאורה מסתייעא מילתא מפרק אלו עוברין ירושלמי דפריך התם אדר"א אליעזר דאמר דמשייר אחת בתנור וקורא לה שם כדפרישית לעיל בפרקין ופריך תמן אמר ר' ירמיה בשם ר' זעירא שני חצאי זתים פי' של חמץ בתוך הבית אין (הבית) מצרף בתוך (ליתא. ואיתא לעיל פ"ג ה"ב) הכרי הכלי מצרף והכא הוא אומר הכין פי' שמצרף אותה שבתנור עם אותה שרדה לחוץ אר' ירמיה (יוסה) תמן עד שהוא באויר הבית מצרף לחלה (באויר הבית יקרא לה שם אויר הבית) ואין (אין) קרקע הבית מצרף לחמץ פי' ליכא לפרך מחמץ אחלה דלענין חלה וכו' עכ"ל וגירסתו משוגה מגי' הראשונים הנזכרים לעיל ובפי' הר"ש במע"ש הנ"ל וקאמר התם (בירושלמי) גבי ב' חצאי זיתים דאויר הבית מצרף לאחד ותימא וכו' עכ"ל.

פ"ג ה"ג הכלי מצרף. בעיטור ה' מצה ד' קכ"ח מדקא מקשינן בירושלמי ואין הבית מצטרף ומשני וכו'. ובכלבו סי' מ"ח ובארחות חיים סי' ג' והר"ף כתב בשם רבינו יחיאל מפריש זצ"ל דאיכא חילוק בין כלי לבית כדקאמר בירושלמי דכלי מצרף ולא קאמר דבית מצרף וכו' עכ"ל ודברי הר"ף מקורם בסמ"ק סי' צ"ח ע"ש.

פ"ג ה"ג אותו ואת בנו. תוספתא ביצה פ"ג ועי' בבלי ביצה דף ל"ז ע"א.

פ"ג ה"ג והשני עושין. בכ"י ליידען והשיני (מלא יו"ד).

פ"ג ה"ג אייפ"י שחישב שלא לשחוט אחד מהן מיתר. בביצה פרק ג' הלכה ד' הגי' בטעות: אעפ"י שלא חשב וכו'. ובמגיד משנה ה' יו"ט פרק ב' הלכה ד' ובירושלמי נראה דאפילו אינו שוחט אחד מהם מותר עכ"ל.

פ"ג ה"ג כל מקום ששנה רבי. עי' בס' הכריתות (ימות עולם סי' ט) ירושלמי דפרק החולץ וכן ירושלמי דפ"ג דמגלה ואפילו אחרים וכו'.

פ"ג ה"ד במשנה זו אחר זו. בכ"י ליידען זו אחר זו זו אחר זו (ב' פעמים). וכן הוא בפיהמ"ש להרמב"ם הנ"ל.

פ"ג ה"ד במשנה תפח תלטוש. במתניתא דבני מערבא תפה וכו'. ובפי' רבינו הננאל בפסחים דף מ"ח ע"ב תפח תלטוש בצונן וויש אומרים תפה עכ"ל ובראב"ן דף ע"ג ע"א דתנן וכו' זה הכלל תפחה תלטוש בצונן. ובס' יבין שמועה להרשב"ץ דף ל"ב ע"א דאמרינן טפח תלטוש בצונן. ואולי ט"ס.

פ"ג ה"ד תני הראשונה וכו'. בה' פסחים לרי"ץ אבן גיאת (דף צ"ה) נמצאי שלשתם כאחת באותה שעה עסוקות בג' בצקות וכו' וכן מפרש בירושלמי עכ"ל.

פ"ג

פ"ג ה"ד תני גמרה זה לישתה וכו'. בתשובות הגאונים שערי תשובה סי' ר"ן נאמר בתלמוד ארץ ישראל גמרה זו לישתה וגמרה זו קיטופה וכו' עכ"ל ובעיטור ה' מצה האחרונה שהה כנגד ב' היסיקן וב' אפיות ומפרש בירושלמי וכו'.

פ"ג ה"ה במשנה שיאור ישרף. במתניתא דבני מערבא סיעור ישרף. וכן הוא לעיל בפסחים פרק ב' הלכה א' בדפוסי וויניציא קראקא וקראט' והתנינן שיעור ישרף. אבל בדפוס זיטאמיר שם הגי' שיאור ישרף. ולעיל פרק ג' הלכה א' רב אמר זה סיעור. (בד' זיטאמיר זה שיעור). ולקמן פרק ה' הלכה ד' בדו"ו שחטו על סיעור (בד' זיטאמיר ופטרקוב על שיאור) מאחר דאמר רב הונא בשם רב מותר להאכילו לכלבו פטור. והכוונה למשנתינו שיאור ישרף. כי על משנתינו אמר רב הונא זה לקמן בפרקין הלכה ה'. ובשכל טוב חלק ב'. צד 83 סיעור ישרף. ואח"כ נודעתי שבכ"י ליידען הגי' סיאור (בסמ"ך).

פ"ג ה"ה במשנה והאוכלו פטור. וכן הוא במכילתא בא פ"ט. אבל בילקוט עה"ת ר' ר"א (ד' ווארשיי) והאוכלו חייב כרת.

פ"ג ה"ב במשנה והאוכלו פטור. בתוס' מנחות דף נ"ד ע"א ד"ה אין כדתנן בפרק ואלו עוברין שיאור ישרף והאוכלו פטור דברי ר' יהודה (ג' מלות אחרונות ליתא).

פ"ג ה"ה במשנה והאוכלו חייב כרת. במתניתא דבני מערבא חייב מיתה. וכן הוא במכילתא בא פ"ט. ובכ"י ליידען בירושלמי ג"כ הגי' חייב מיתה. ונגררה המלה מיתה ונכתב מיד אחר כרת.

פ"ג ה"ה במשנה חייב כרת. באגודה פסחים סי' מ"ו והאוכלו חייב דברי ר' מאיר (ג' מלות אחרונות ליתא לפנינו).

פ"ג ה"ה במשנה אי זה שיאור. במגיד משנה ה' חמץ פרק ה' הי"ג אי זה שיאור ואי זהו סידוק (ג' מלות אחרונות ליתא) וכו'. ואי (אי) זהו וכו'.

פ"ג ה"ה במשנה כקרני חגבים וכו'. בדקדוקי סופרים בחולין דף כ"ג ע"ב מביא מכתב יד גירסא חדשה וז"ל בגליון כת"י באלו עוברין הכי תנן בפסחים שיאור ישרף וכו' כקרני חגבים דברי ר' יהודה (סידוק וכו' דברי ר' יהודה) ר' מאיר אומר שיאור ישרף והאוכלו בארבעים (ז' מלות אחרונות ליתא לפנינו ועי' בבלי פסחים ד' מ"ג ע"א שנראה שכן גרסו בהמשנה בגמ' שם) איזהו שיעור (עי' לעיל) כל שהכסיפו פניו (גירסתינו בהמשנה תמיה מאד שאומרת איזהו שיאור והלא כבר נזכרה בהריש"א מה זה שיאור? אבל לפי גירסת הכת"י הנ"ל מחלוקת ר' מאיר ור' יהודה בזה. וכן נראה שכן היתה הגי' לפני הראשונים. בה' פסוקות לתלמידי ר"י גאון (צד 16) והלכה כר' מאיר שאמר כיון שהכסיפו פניו אסור וחייבים עליו כרת עכ"ל ובסמ"ג לאוין ע"ח ובשיאור נחלקו רבי מאיר ורבי יהודה שרבי מאיר אומר שיאור כל שהכסיפו וכו' ור' יהודה אומר שיאור כקרני חגבים וכו' עכ"ל).

פ"ג ה"ה במשנה דברי ר' יהודה. בשכל טוב חלק ב' צד 114 דברי ר' מאיר. ובריא"ף פסחים סי' תש"ן הא דתנן וחכ"א וכו' תאני לה בתוספתא

בשם

בשם רבי מאיר וכו׳. ולקח הרי״ף זה מפי׳ רבינו חננאל בפסחים דף מ״ח סע״ב. ולפנינו בתוספתא ליתא זה.

פ״ג ה״ה במשנה האוכלו חייב כרת. במתניתא דבני מערבא חייב מיתה. וכן במכילתא בא הנ״ל. וכן הוא בכ״י ליידען חייב מיתה. והמלה מיתה נמחקה ונכתב למעלה בין השורות כרת. ובלקח טוב שמות י״ב י״ז אמרו חכמים אחד שאור ואחד סידוק ישרוף והאוכלו חייב מיתה עכ״ל ובאגרת רב שרירא גאון (סדר החכמים חלק א׳ צד 21) וכי היכי דשיאור ישרף תנן חכ״א זה וזה האוכלו חייב כרת ולא תנייה בשמיה דרבי מאיר וכו׳ ע״ש ובד׳ קראטאשין וכי היכי דשאור ישרף וכו׳.

פ״ג ה״ה להאכילו לכלבו. מלת לכלבו ליתא בכ״י ליידען ונכתב שם מיד אחר בגליון הכת״י.

פ״ג ה״ו במשנה דברי ר׳ מאיר. במגיד משנה ה׳ חמץ פרק ג׳ הלכה ג׳ וסתם מתניתין דאלו עוברין י״ד שחל להיות בשבת וכו׳. הרי שלא היה לפניו המלות דברי ר׳ מאיר. וכן לא היה זה לפני השכל טוב ח״ב צד 114. ובתוספתא פסחים פ״ג (הוצאת צוקערמאנדל) ג״כ לא נזכר ר׳ מאיר. אבל בעיטור ה׳ ב״ח (צד 242) ור׳ אפרים פי׳ כר״מ וכו׳ כדאיתא בתוספתא במלתא דר״מ שאופה מצה בע״ש וכו׳.

פ״ג ה״ו במשנה וחכ״א בזמנן. בפיהמ״ש להרמב״ם הנ״ל ובשכל טוב הנ״ל ובכ״י או״ח סי׳ תמ״ד וחכ״א בזמנו.

פ״ג ה״ו שאין אליהו בא לא בשבתות ולא בימים טובים. בבבלי פסחים ד׳ י״ג ע״א שאין אליהו בא לא בערבי שבתות ולא בערבי ימים טובים. ובתוס׳ עירובין ד׳ מ״ג ע״ב ד״ה האי וההיא דתנן בפרק קמא דפסחים וכו׳ כבר מובטח להם לישראל שאין אליהו בא בשבת (ליתא שם בבבלי) ולא בע״ש ולא בערב יו״ט נראה לי דהכי פירושו וכו׳.

פ״ג סה״ו אתיא דר׳ אלעזר בי רבי צדוק כרבן גמליאל. במאור סוף פרק ג׳ דפסחים ומצאתי בתלמוד ירושלמי ר׳ אבהו בשם ר׳ יוחנן אתיא דר״א ברבי צדוק כר״ג כמה דר״ג מה שני בין לחולין ולהרומה וכמה דאת אמר תמן הלכה בר״ג ודכוותה הלכה כר׳ אליעזר בר׳ צדוק ואין אנו סומכין בכל זה אלא על תלמוד שלנו ומדברי כולם נלמוד בחולין שהם מתבערן בזמנן בשבת בשעה ששית ואין בדבר זה ספק עכ״ל ובעיטור ה׳ בעור חמיץ צד 242 וגרסינן בירושלמי ר״א בשם ר״י אתא לר״א בר׳ צדוק כר״ג וכו׳. ובחי׳ מהר״ם חלאוה פסחים ד׳ מ״ט ע״א ובירושלמי נמי גרסינן ר״א בשם ר״י אתיא וכו׳.

פ״ג ה״ו מה שני וכו׳. במרכבת המשנה ה׳ חמיץ פ״ג ה״ג ובירושלמי וכו׳ כמה דר״ג שני (מה שני) בין חולין להתרומה כן ר״א בר״צ שני (אמר מה שני) בין חולין וכו׳.

פ״ג ה״ו כמה דהימר הלכה בר״ג. לעיל פרק א׳ סוף ה״ה אתא ר״א ר׳ יוחנן בשם ר״ש בן ירוצדק הלכה כר״ג שהוא אומר מעין שניהן.

פ״ג ה״ז במשנה ההולך לשחוט. בשבלי ה־קט סי׳ ר״ו וכמו ששנינו הרי (ליתא) שהיה הולך וכו׳.

פ״ג ה״ז במשנה ולאכול סעודת. בשכל טוב ח״ב צד 114 וליכול סעודת אירוסין בבית חמיו ולכל דבר מצוה (ג׳ מלות אחרונות ליתא) וכו׳. וכן ברמב״ם ה׳ חמץ (פ״ג ה״ט) לעשות מצוה או לאכול סעודה של מצוה וכו׳.

פ״ג

פ"ג ה"ז במשנה ולאכול סעודת. בב"י טור או"ח סי' תמ"ד משנה וכו' ::: (ליהא) לאכול סעודת וכו' יחזור ויבער (ליהא) וכו'. וכן הוא במגיד משנה ה' חמץ פ"ג ה"ט ובשבל טוב הנ"ל.

פ"ג ה"ז במשנה ומן הדליקה ומן המפולת. בפיהמ"ש להרמב"ם מיד הדליקה מיד המפולת יבטל בלבו (בליבו) ובשכל טוב הנ"ל ההולך לדבר הרשות (ג' מלות ליתא) כגון וכו'. ובעיטור ה' ב"ח צד 240 להציל מן הגוים (הגיים) ומן הדליקה וכו' וע"ש בהערות.

פ"ג ה"ז אמר רבי יוסה וכו'. בפי' רבינו חננאל בפסחים מ"ט ע"א ירושלמי וכו' אמר ר' יוסי בר בון גדול השלום שהיקש לשני דברים שחייבין עליהם כרת מילה ושחיטת פסח עכ"ל וכן מובא הירושלמי בערוך ערך שבת ב' ובחי' מהר"ם חלאוה בפסחים ד' מ"ט ע"א.

פ"ג ה"ז לילך ולשבות לחזור וכו'. בב"י ליידען אפילו יכול לילך ולשבות מהן שביתת הרשות. (ג' מלות אחרונות ליתא לפנינו ועי' להלן גי' הרא"ש) ומיד אחר נמחק ונכתב כמו בדפוס ולשבות לחזור וכו'.

פ"ג ה"ז שאין שביתת הרשות אצל רבו. בפי' רבינו חננאל פסחים ד' מ"ט ע"א ירושלמי וכו' לשבות שביתת הרשות (קאי על מתניתין) לשבות אצל רבו או מי שהוא גדול ממנו עכ"ל וכן הוא בערוך ערך שבת ב' ירושלמי לשבות שביתת הרשית לשבות אצל רבו או אצל (כן בד' הראשון רל"ז ובד' רע"ז. אבל בערוך הש"ם אצל מי) שהוא גדול ממנו עכ"ל ובפי' הרא"ש פסחים פרק ג' סי' ח' ובירושלמי מפרש מהו שביתת הרשות ההולך אצל רבו או אצל מי שגדול ממנו בהכמה וכו'. ודברי הרא"ש מובאים בב"י טור או"ח סי' תמ"ד.

פ"ג ה"ז כך שנה רבי המעשה וכו' בפי' הרא"ש הנ"ל כאן שנה רבי. וכן בב"י הנ"ל. ובירושלמי סוכה פרק ב' הלכה א' מחלפא שטתיה דר' יודה תמן הוא אמר המעשה קודם להלמוד וכאן כו' וע"ש.

פ"ג ה"ז נמנו בעליית בית ארום בלוד. ובחגיגה פ"א ה"ז בית ארים וכן ברא"ש כתובות פ"ב סי' ב' בירושלמי בפרק א"ע נמנו בעליית בית ארים בלוד. ובתורת האדם להרמב"ן (ענין ההוצאה צד 52) ירושלמי בפרק אלו עוברין נמנו בעליית בית ארום בלוד ובסמ"ג ה' אבילות ובירושלמי דאלו עוברין גרסינן וכו' בעליית בית ארים בלוד ובשבלי הלקט ה' שמחת סי' י"א בירושלמי וכו' נמנו בעליית בית מרים בלוד. ובשלטי הגבורים בגליון הרי"ף פ"א דכתובות סי' קפ"ב בשם הרא"ש דבירושלמי דפ' אלו עוברין דנמנו בעליית בית חורון וכו'. ובכסף משנה ה' תלמוד תורה פ"ג ה"ג ירושלמי פרק א"ע ובריש חגיגה וכו' נמנו וגמרו בעליית בית נתזא בלוד. ובריטב"א כתובות (דף י"ז ע"א) ד"ה ת"ר והא דאמרינן בירושלמי ומנון בעליית בית נרש' בלוז תלמוד וכו'. והמאמר מקורו בספרי עקב פ' מ"א ושם הגי' בעליית בית ערוד וע"ש בהערות. ובבבלי קדושין ד' מ' ע"ב בעלית בית נתזה. ועי' בפי' הר"ש בשביעית פ"ה מ"ג לפי שהיו רגילין לעשות גזירה בעליה כדאמרינן בסוף בן סורר בעליית בית נתזה בלוד וכו' עכ"ל.

פ"ג ה"ז התלמוד קודם למעשה. ברמב"ם ה' תלמוד תורה פ"ג ה"ג אין לך מצוה בכל המצות כלון שהיא שקולה כנגד תלמוד תורה וכו' שהתלמוד מביא לידי מעשה עכ"ל ובכ"מ שם מביא ירושלמי דילן וכדברי הרמב"ם כן היא בש"ע יו"ד סי' רמ"ו סעיף י"ח.

פ"ג ה"ז ר' אבוה שלח לר' חנינה בריה. ברא"ש כתובות פרק ב' סי' ב'

פ"ג

בירושלמי בפ"ק אלו עוברין וכו' ר' אבהו שלח לרבי חייא (חנינה) בריה. ובשלטי הגבורים סביב הרי"ף במגילה סי' א.ף צ"ר ירושלמי ר' אבהו שלח לר' חייא בריה לטבריא פי' ללמוד וכו'.

פ"ג ה"ז יזכי בטיבריה. בתורת האדם להרמב"ן הנ"ל ר"א שלח לר' חנינא בריה למורי' בטבריה. ובתוס' ריד"א בקדושין דף מ' סע"ב וראש הירושלמי ר"א שלח לבריה למוגמר בטבריא (יזכי בטיבריה). ובריטב"א כתובות דף י"ז ע"א למר בטבריא. ובתניא ה' אבל ובשבלי הלקט ה' שמחות סי' י"א ובאשכול ח"ב צד 167 כגי' הדפוס.

פ"ג ה"ז גמל הוא חסד. ביוחסין (קראקא שמ"א ד' צ"ב) והיה קובר מתים ושלח לו אביו המבלי אין קברים בטבריה (בקס־ין) שלחתיך לקסרין בירושלמי עכ"ל ובתוס' ריד"א הנ"ל שלחו ליה ואמרו ליה גוטל חסד הוא כלומר מניח הורת לעשות לויה לכל המתים שלח ליה המבלי וכו'.

פ"ג ה"ז שלח ומר ליה. בכ"י ליידין ואמר ליה.

פ"ג ה"ז המבלי אין קברים בקסרין. בקסרין לא היה ביה"ק כמו שנראה בירושלמי מו"ק פ"ג ה"ה הרי שמוליכין אותו ממקום למקום כגון אילין דקברי' בבית שריי. הנה בבא"ש מו"ק פ"ג סי' ל"ט הגי' בזה"ל ירושלמי הרי שמוליכין ממקים למקום כגון אלו דקסרין דק־רין בבית בירי. ובתורת האדם להרמב"ן ענין ההתחלה כגון אילין דקסרין דקברין בבית שאן. ובה' שמחות למהר"ם מרוטנבורג סי' ע"ג אילין דקסרין דקברין בבית כירה ובבבלי סנהדרין ד' ס"ח ע"א פגע בו ר"ע מקיסרי ללוד וע"ש בפירש"י שהיו נושאין מטתו מקסרי ללוד.

פ"ג ה"ז המבלי אין קברים בקסרין. לפני הראשונים היה כאן מאמר שלם שלא נמצא לפנינו שום רמז. בה' שמחות למהר"ם ברבי ברוך (בספר מחנה לויה ליוורנו סי' מ"ו) והר"ר יו"ט מיואני וכו' דאמרינן בירושלמי אבוה דשמואל שדרי' לשמואל לנציבין כדי ללמוד תורה שמע דהוה גמיל חברין אמר המבלי אין קברים בבבל שדרתיך לנציבין הדא אמרה דאין מבטלין תינוקות וכו'. ובבא"ש מו"ק פרק ג' סי' ס"א ועוד אמרינן בירושלמי פרק אלו עוברין ה"ז אבוה דשמואל שדריה לשמואל לנציבים פי' ללמוד שמע דהוה גמל חסדים אמר המבלי אין קברים כאן שדרתיך לנציבין ה"א אמרה אין מבטלין תינוקת וכו' עכ"ל ובתניא ה' אבל סי' ס"ד ובשבלי הלקט ה' שמחות סי' י"א והר"ר יו"ט מיואני וכו' וכן בירושלמי אבוה דשמואל שלח שמואל לנציבין שמע דהוה עביד גמילות חסדים אמר המבלי אין קברים כאן שלחתיך לנציבין ה"א אין מבטלין תינוקת וכו'. ובמרדכי מו"ק סי' תתפ"ט ועוד אמרינן בירושלמי אבוה דשמואל שדריה לשמואל לנציבין פירוש כדי ללמוד שמע דהוה גמל חסדן שלח ליה המבלי אין קברים בטבריה (המלה אחרונה ליתא בפי' הראשונים הנ"ל) שלחתיך לנציבין הדא אמרה אין מבטלין תיניקת וכו' עכ"ל ורואה אנכי להעיר על איזה דברים. א) כי המקור הראשון לזה המאמר הוא ר' יו"ט מיואני עיר בצרפת (על אודותיו ראה גאלליא יודאיקא צד 252) וממנו לקחו באשכנז ובאטליא מהר"ם בר"ב הרא"ש. והשבלי הלקט, והמרדכי · אבל הרמב"ן ור' ישעי' הזקן ועוד אחרים לא זכרו את המאמר (ראה בסמוך). ב) מהמאמר דנ"ל נראה שאבוה דשמואל היה לו הכרות עם ר' יהודה בן בתירה. וכן נראה מהמדרש שמואל מובא בילקוט שמואל ר' ק' אבא אבוי דשמואל הוה מהעסק במטכסא ועאל גבי ר' יהודה בן בתירא לנציבין. ועי' תוס' מנחות ד' ס"ה ע"ב ד"ה ר"י בן בתירה. ג) מהמאמר הנ"ל נראה שאבוה

דשמואל

רשמואל שלח את שמואל להיות גולה למקום תורה. וכעין זכר לדבר בשו״ת בדבר למוד החכמות (דברי חכמים דף ס״ז) בירושלמי דעירובין וכו׳ אמר ליה ר׳ בא בר בא אבוה ברי חביבי אכתי לא חסלת למילף בעינא תיקום קמיה כורסא דר׳ יודן אסוותא וכו׳. לפנינו בירושלמי עירובין ליתא זה:

פ״ג ה״ז הדא דתימר בשיש שם מי שיעשה. בתורת האדם להרמב״ן הנ״ל רבנן דקסרין אמרין הדא דהימא כש־ש שם מי שיעשה מעשה הלמוד קודם (ג׳ מלות אחרונות לפנינו הסרוה). ובתוס׳ ריד״א בקדושין הנ״ל ירושלמי וכו׳ רבנן דקסרי אמרי הדא דתימר בישישים חכמה (ב׳ מלות אחרונות ליתא) מי שיעשה וכו׳. ובכ״מ ה׳ תלמוד תורה פ״ג ה״ג הדא דהימא כשיש שם מי שיעשה מעשה (ליתא) אבל אין שם מי שיעשה מעשה (ליתא) מעשה קודם עכ״ל. וכן ה״א בשלטי הגבורים בגליון הרי״ף פ״א דכתובות סי׳ קפ״ב.

פ״ג ה״ז בשיש שם מי שיעשה. כעין זה גם בבבלי מו״ק ד׳ ט׳ ע״ב כאן במצוה שאפשר לעשותה ע״י אחרים וכאן במצוה שא״א לעשותה ע״י אחרים. וע״ש ותוס׳ ריד״א בקדושין הנ״ל אבל אין שם מי שיעשה המעשה קודם לתלמוד ע״כ (בירושלמי) פי׳ זה הירושלמי מיירי במצוה עוברת שמפסיק תלמודו מפני המצוה העוברת הואיל ואין שם מי שיעשנה ואח״כ חוזר להורתו וכו׳ עכ״ל.

פ״ג ה״ז ענון למיתי גבי ר״א. בתורת האדם להרמב״ן (ענין ההוצאה הנ״ל) דלמא ר׳ חייא ורבי יוסא (יוסי) ור׳ אמי חבשון מייתי קומי (לפנינו הגי׳ ענון קומי) ר׳ אליעזר (אלעזר) אמר לון אן הויתון אמרין ליה גמלין (גמל) הסד וכו׳ ומגי׳ הרמב״ן הנ״ל חבשון וכו׳ לא העירו בעלי הערכין שלנו. וראה לעווי ח״ב צד 12. ועי״ד הפעל ענון ראה אהבת ציון וירושלים שבת צד 23.

פ״ג ה״ז מגור הוה. בחגיגה פ״א ה״ז מגיר הוה. ובתורת האדם להרמב״ן הנ״ל אמרין ליה מגירי הוה פי׳ גמלינן חסד שלוו את המת ואמר להם ר׳ אלעזר ולא היו שם אחרים ולמה בטלתם מתלמוד תורה והשיבו שכן שלנו היה ונהגנו עמו דרך ארץ לגמול לו חסד עכ״ל.

פ״ג ה״ח במשנה ר׳ מאיר אומר זה וזה בכזית ר׳ יהודה אומר זה וזה כביצה. וכן הוא במתניתא דבני מערבא. אבל בבבלי ברכות ד׳ מ״ט ע״ב ובפסחים מ״ט ע״ב הגי׳ ר׳ מאיר אומר זה וזה בכביצה ור׳ יהודה אומר זה וזה בכזית. ושם אמר ר׳ יוחנן מוחלפת השיטה. וכן הוא בפיהמ״ש להרמב״ם (העתקת קראנער). וכן לקמן בירושלמי בהלכה ח׳ אית תני תני ומחליף. וכוונו לגירסת הבבלי.

פ״ג ה״ח במשנה וחמץ כביצה. במגיד משנה ה׳ חמץ פ״ג ה״ט ואמרו חכמים בכביצה.

פ״ג ה״ח כל מצילות הסוס וגו׳. לפנינו בזכריה י״ד כ׳ על מצילות וגו׳. אולם בקעניקאט מביא מכתבי יד כל מצילות. ובבבלי פסחים ד׳ נ׳ ע״א ר׳ אלעזר אמר כל מצילות וכו׳. וחידוש על רש״י שם שבד״ה עד שעה איננו מזכיר הירושלמי דילן. ובכלל בכל המס׳ פסחים לא זכר רש״י את הירושלמי רק במקום אחד. עי׳ לקמן פ״י ה״ט:

פ״ג ה״ח סימנא מן ההיא דברכות. בחלה פ״ג ה״ה סימן היה לן וכו׳. ועי׳ באהבת ציון וירושלים חלה צד 142

פ״ג ה״ח זה יש לו ביטול וכו׳. בתוס׳ פסחים ד׳ מ״ט ע״א ד״ה וחכמים אומר ריב״א דמפרש בירושלמי משום דבשר קדש לית ליה תקנה דביטול

החסירו

החמירו בכזית וכו׳. ובחי׳ מהר״ם חלאוה בפסחים ד׳ מ״ט ע״ב מפרש בירושלמי בשר קדש דלית ליה תקנתא בבטול דכזית חמץ דאית ליה תקנתא בבטיל כביצה עכ״ל ובתוס׳ רבינו יהודה בר׳ יצחק בברכות ד׳ מ״ט (בס׳ ברכה משולשת) אומר ריב״א שמפרש בירושלמי משום שבשר קודש אינה בטילה ברוב כמו חמץ והוי בכזית וכו׳.

פ״ד ה״א במשנה מקום שנהגו וכו׳. בתשובות הגאונים (שערי תשובה סי׳ רע״ד) ולעשות מלאכה בע״פ הלכה כר׳ מאיר דאמר מקום שנהגו לעשות מלאכה בע״פ וכו׳. ולפנינו במשנה לא נזכר שם רבי מאיר. ובבבלי פסחים ד׳ נ״ה ע״א לא קשיא הא ר׳ מאיר הא ר׳ יהודה וכו׳ ובפי׳ רבינו חננאל שם מתני׳ דרישא דתני מנהגא לרבי מאיר וכו׳ ויש שמחליפין דברי ר׳ יהודה לר׳ מאיר דמעמידין תחלת הפרק כרבי יהודה וכו׳ ע״ש.

פ״ד ה״א במשנה עד חצות. בס׳ העתים צד 4 ליתא וע״ש בהערות.

פ״ד ה״א במשנה חומרי המקום שיצא וכו׳. בשו״ת הרשב״א סי׳ של״ז דתנן נותנין עליו חומרי מקום שיצא משם וחומרי מקום שהלך לשם וכו׳ ע״ש וכן הוא בפיהמ״ש להרמב״ם הנ״ל ובמגיד משנה ה׳ יו״ט פרק ח׳ ה״ב. בירושלמי חלה פ״א ה״א תפתר כהדא מתניתא במקום שנהגו שלא לעשות מלאכה בי״ד וכו׳ לא בתלוש שמא במחובר אשכח תני מקום שנהגו לעשות מלאכה בתלוש עושין אפילו במחובר. ולפנינו בפסחים כאן לא נזכר בגמרא ירושלמי מכל זה מאומה.

פ״ד ה״א כתיב שם תזבח וכו׳. בשו״ת הרשב״א חלק ה׳ (לזורנו) סי׳ ל״ה וגרסינן בירושלמי כתיב שם תזבח את הפסח אין לי אלא הוא וכו׳ ע״ש. ובאור זרוע חלק ב׳ סי׳ תל״ב ומשמע מירושלמי וכו׳ דמסיק התם בגמרא ירושלמית שם תזבח וכו׳. ובספר יחוסי תנאים ואמוראים אות בר נתן וכשעיינתי בתוספית ריב״א הלוי שפי׳ שערב פסח מן התורה אסור לא קשיא לי והביא ראיה מן הירושלמי דהכי גרסינן בריש מקום שנהגו כתיב שם תזבח וכו׳.

פ״ד ה״א שתהא עסוק במלאכתך. בתוס׳ פסחים ד׳ נ׳ ע״א ד״ה מקום אור״י בשם ריב״א דמפרש בירושלמי מאי שנא ערבי פסחים משאר ימים טובים משום דזמן הפסח מחצות ואילך ואף יחיד קאמר התם בשאר ימות השנה ביום שמביא קרבן אסור במלאכה ופריך אם כן יהא כל היום אסיר כמו יחיד שמביא קרבן ומפרש התם משום דראוי להקריב משחרית אבל פסח אינו יכול לחקריבו אלא אחר חצות כדנפקא לן מבין הערבים ופריך אם כן קרבן תמיד שהוא לכל ישראל וקרב בכל יום יהא בכל יום אסור במלאכה ומשני שאני תמיד שהתורה הוציאה מן הכלל דכתיב ואספת דגנך ואם כל ישראל יושבים ובטלים מי יאסוף להן דגן עכ״ל וכן הוא בשם הירושלמי בפי׳ הרא״ש והר״ן בפסחים פרק ד׳ ובסמ״ג לאווין ע״ה. ובנוסחתינו בירושלמי כאן אינו מבואר יפה כל זה. ובספר יחוסי תנאים ואמוראים הנ״ל וזה לשון תוס׳ רב׳ הכא מחצות בתלמוד ירושלמי מפרש טעמא וכו׳. ובמאור ובמלחמות להרמב״ן פסחים פ״ד ופי׳ בירושלמי אינו בדין וכו׳ ע״ש ובשבלי הלקט השלם סי׳ ר״ט ועל זה כתב בעל המאור זצ״ל וכו׳ ופירשו בירושלמי אינו בדין וכו׳. ובריטב״א פסחים דף נ׳ ובירושלמי פי׳ הטעם לפי שאינו בדין שתהא עסוק במלאכתך וכו׳ וכתב רבינו זרחיה ז״ל כי לפי

הירושלמי

הירושלמי עכשיו שאין הקרבן דינו כשאר הימים טובים וכו׳ והרמב״ן ז״ל הגיה עליו שזה אינו וכו׳ ואין הירושלמי אלא נותן טעם למה חייבו זה לכתחילה וכו׳ עכ״ל.

פ״ד ה״א וקרבנך קרב וכו׳. ברמב״ם ה׳ יו״ט פרק ח׳ הי״ז חוץ מערב הפסח וכו׳ מפני שיש בו חגיגה ושחיטת קרבן. ובהגהת מימוני שם הכי מפרש טעמא בירושלמי עכ״ל ובשו״ת הרדב״ז חלק ראשון סי׳ רמ״ג כדאיתא בירושלמי האידנא דליכא פסח וכו׳.

פ״ד ה״א כהא דתני להן כל אינש דיהוי עלוהי אעין וכו׳. המקור לזה במגילת תענית פרק ה׳. ובירושלמי חגיגה פרק ב׳ ה״ד ובמגילה פרק א׳ ה״ד מובא זה ג״כ בשנויים קלים. והנה הירושלמי כאן מפרש המגלת תענית שביום קרבן עצים אסור בהספד ותענית ומלעשות מלאכה בו ביום ומעשות מלאכה לא נזכר בבבלי תענית. וכן ליתא בכל הנוסחאות במגילת תענית. עי׳ סדר החכמים חלק ב׳ צד 9 ובתוס׳ חגיגה י״ז ע״ב ד״ה אלא ובירושלמי וכו׳ כהדא דתנינא לה אמר אינש דליהוי עלואי אעין ובכורים ואומר הרי עצים למזבח וגזרין למערכה וכו׳ עכ״ל ובספר יחוסי תנאים ואמוראים אות בר נתן מובא ג״כ ירושלמי דילן. ובאור זרוע חלק ב׳ סי׳ תל״ב הגי׳ כהדא דתני להן אינש כי אמר רב יהוי עלי אעין וכו׳.

פ״ד ה״א דיהוי עלוהי אעין וכו׳. וברמב״ם ה׳ כלי המקדש פרק ו׳ ה״י אפילו יחיד שהתנדב עצים או גזרים במערכה וכו׳. ובכ״מ שם בירושלמי חגיגה פ״ב האומר הרי עלי עצים וכו׳. ובשו״ת הרשב״א חלק ה׳ סי׳ ל״ה האומר הרי עלי עצים למזבח ונזירין למערכה וכו׳. ועי׳ תוספתא שקלים פרק ב׳.

פ״ד ה״א אמר ר׳ יונה וכו׳. ביחוסי תנאים הנ״ל ואמר רב יודין. ובפי׳ רבינו חננאל בתענית דף כ״ז ע״א ירושלמי א״ר יונה המידין קרבן דכל ישראל אינון וכו׳ ע״ש.

פ״ד ה״א על כל משמר ומשמר. בספר יחוסי תנאים הנ״ל על כל משמר ומשמר היה עמוד בירושלים וכו׳ וכן הוא בירושלמי תענית פרק ד׳ ה״ב. ובפ רבינו חננאל הנ״ל ועל כל משמר ומשמר היה מעמד (עומד. ובתענית הנ״ל עמוד) בירושלים של כהנים וכו׳.

פ״ד ה״א של כהנים ושל לוים ושל ישראלים. כל זה ליתא בפנים הכת״י ליידען ונכתבו מיד אחר בגליון.

פ״ד ה״א וחצי עמוד מיריחו אף יריחו וכו׳. בבבלי תענית ד׳ כ״ז ע״א בכת״י בגמ׳ וחצי המשמר היה עולה ליריחו וכו׳ עי׳ ד״ס שם. ומכאן נראה שהגי׳ מיריחו הנכוחה.

פ״ד ה״א תני רשב״א וכו׳ בתענית פ״ד ה״ב תני ר׳ שמעון. אבל בבבלי תענית ד׳ כ״ז הגי׳ ג״כ ר׳ שמעון בן אלעזר. ובפי׳ רבינו חננאל בתענית ד׳ כ״ז ע״א ירושלמי תני רשב״א ישראל והכהנים והלוים וכלי (ליתא) שיר מעכבין את הקרבן וכו׳. וכן הוא בתוספתא תענית פ״ד (הוצאת צ״מ).

פ״ד ה״א כבי אבין בשם ר׳ אלעזר וכן לקמן פ״ז ה״י רבי אבון בשם ר׳ אלעזר ובילקוט עה״ת ר׳ תש״ב ודה״ב ר׳ אלף פ״ה מובא הירושלמי ושם הגי׳ ר׳ אבא בשם ר׳ אלעזר. וגי׳ הילקוט יותר נוח כי ר׳ אבין לא יאמר בשם ר״א. ולקמן בהלכה זו אמר ר׳ אלעזר בשם ר׳ אבין. ועי׳ בסמ״ק סי׳ קצ״ו.

פ״ד ה״א תני כ״ד אלף עמוד וכו׳. וכן הוא בתענית פ״ד ה״ב. ויגידי הרב הגדול

הגדול ר' לוי גינצבורג נ"י מנוי יארק כתב לי שהדברים תמוהים שמלבד הגוזמא שאין ערך לה בכל התלמוד שלפי חשבון כזה היו בא"י יתר משני מיליאן כהנים שלכל הפחות היה עמור מאה אנשים שרק ירושלים היתה מוציאה עמוד א' קשה להבין אם הברייתא מגזמת מספר הכהנים היא מקטנת חשיבת ירושלים שלפי דבריה היתה רק אחד מכ"ד שבא"י זה פלא! ירושלים מטרפולין של א"י ומקום המקדש היתה מחזקת רק אחד מכ"ד אלף ממנין הכהנים. ולי אין כל ספק שצריך לגרוס כ"ד עמוד. אלף מירושלים וחצי מיריחו. וסופר טעה והחליף אלף אחד באלף וכאשר היה קשה לו אם היו רק כ"ד עמוד איך אפשר שמירושלים יצאו אלף התקן הגרסא וכתב אלף קודם עמוד עכ"ל.

פ"ד ה"א אבוי דרב ינטה. בתענית פ"ד ה"ב אבוי דבר נטה.

פ"ד ה"א ר' שמעון בולווטה. וכן הוא בדו"ו בתענית פ"ד ה"ב. ובד' ז'טאמיר וקראטאשין שם: ר' בולאטא ובערכין ד' י"א ע"א בלווטי א"ר יוחנן מהכא וכו' זו שירה. ובפירש"י ופי' ר"ג מאור הגולה בלוטי שם חכם. ונראה שהוא בעל המאמר כאן ר' שמעון בולווטה. אולם בערכין ד' כ"ח ע"ב נמצא חזקיה בר בילוטו. בסדר הדורות צד 258 ר' לווטי תלמיד ר' יוחנן ערכין פ"א עכ"ל ולפנינו לא נמצא זה. ואולי כיוונו לערכין הנ"ל בלווטי א"ר יוחנן.

פ"ד ה"א בשם רבי חנינה. וכן בתענית הנ"ל. ובד' ז'טאטיר שם בשם ר' חיננא. ובסדר הדורות צד 376 ר' שמעון בלוטה בשם ר' חנינא. ובדפוה"ק בר חנינא.

פ"ד ה"א אר' יוסה פסח שהקריבו. בילקוט המכירי תהלים מזמור י"א פסחים ירושלמי אר' יוסי פסח שהקריבו בשחרית אינו פסח עולה שהקריבו בערבית פסח (בשחרית) עולה הוא.

פ"ד ה"א נשייא דנהיגין דלא למיעבד עובדא באפוקי שובתא אינו מנהג. בפי' רבינו חננאל בפסחים ד' נ"א סע"א ירושלמי וכו' נשים דנהגן וכו' דלא עבדי באפוקי שבתא עד דתהפני סדרא וכו' מנהגא. ובר"ף פסחים פ"ד סי' תשס"א ירושלמי וכו'. ודלא למיעבד באפוקי שבתא עד דההתפני סדרא מנהג. אבל לפנינו נשייא וכו' באפוקי שובתא אינו מנהג עד יפני סדרא מנהג ובתוס' פסחים דף נ' ע"ב ד"ה העושה אור"י דאיתא בירושלמי הכי הני (ליתא) נשיי דנהיגי דלא למיעבד עבידתא באפוקי שבתא לאו מנהגא עכ"ל. ובמנהיג (צד 45 ד' ברלין) כדאיתא בפרק מקום שנהגו כל הדברים תלו אותן (אתן) במנהג נשייא וכו' ודלא למעבד באפוקי דשבתא עד דתיתפני סדרא מנהגא (כגי' הר"ח והרי"ף הנ"ל). ובשבלי הלקט סי' ק"ע ירושלמי וכו' ודלא למיעבד עיבידא באפוקי שבתא עד דתתפני סברא וכו' מנהג לפי שכל הדברים תלו אותם במנהג וכו' עכ"ל. ובסמ"ג לאווין ע"ה גרסינן בירושלמי דפסחים נשייא דנהיגי דלא למיעבד עבידתא באפוקי שבותא אינו מנהג. ובשו"ת הרשב"א סי' ש"ו וכיוצא בזה אמרו בירושלמי דגרסי התם כל הדברים וכו' נשייא (נשיי) בנהגן דלא למעבד עובדא וכו' ודלא למעבד באפוקי שבתא עד דתתפני סדרא וכו' מנהג. ובה' רי"ץ אבן גיאת ה' קדוש דף י"ב ע"ב כגי' הדפים. ובאיר זרוע ח"ב סי' צ' ואמרינן בירושלמי פרק קמא דהענית ופרק מקום שנהגו כל הדברים עושים כו' נשיא דנהגין דלא למיעבד עובדא מפקי שובתא אינו מנהג וכו'. ושם סי' תנ"ד ואמר בירושלמי פ"ק דתענית ופ"ק מקום שנהגו כל הדברים וכו' במפקי שבתא אינו מנהג. ובאו"ז חלק ג' (ב"מ) סי' קל"ב שלש הדברים. ובסמ"ק סי' קצ"ו ואומר בירושלמי נשי דירן דנהיגי דלא

למעבד

למעבר עבידתא באפוקי שבתא לאו מנהגא וכו' לאו מנהגא פי' אין מנהג טוב עכ"ל ונודעתי אח"כ כי בכ"י ליידען הגי' באפוקי שובתא מנהג עד יפני סדרא. והיא גירסת הראשונים הנ"ל. ובין השורות בהכת"י נגרר מיד אחר כמו בדפוס.

פ"ד ה"א עד יפני סדרא מנהג. בתענית פ"א ה"ו עד דיתפני סדרא. בה' קדוש לרי"ץ אבן גיאת הנ"ל עד דאיתפני סדרא וכו' אינו (ליתא) מנהג. ובתוס' פסחים דף נ' ע"ב ד"ה העושה בירושלמי עד דתיתפני סדרא מנהגא פירוש שישלים התפלה מנהג כשר וכו' ובריטב"א פסחים דף נ' ע"ב וכן אמרו בירושלמי נשייא וכו' עד דתתפני תעניתא (ליתא) סדרא כמנהג פי' עד שיסיימו עניני התחנונים וכו'. ובסמ"ג לאוין ע"ה עד דאיתפני סדרא מנהגא פירוש רבינו יצחק עד שיתפללו סדר קדושה וכו' ובאור זרוע חלק ב' סי' צ' עד דפני סדרא מנהג וראיתי מפרשים דהיינו סדר קדושה אע"פ שכבר הבדיל וכו'. ושם סי' תנ"ד עד דפני סידרא פי' סדר קדושה עכ"ל ובח"ג סי' קל"ב עד דפני סידרא מנהג פי' סדר קדושה ואפילו הבדיל מנהג כשר שלא לעשות מלאכה עד שיתפלל סדר קדושה וכל תפלת מוצאי שבת וכו'. ועי' בשבלי הלקט סי' ק"ע ובשו"ת הרשב"א סי' ש"ו ובראב"ן ד' ע"ג ע"ב ובראיש פסחים פ"ד סי' א'. ובמנהיג (צד 45 ד"ב).

פ"ד ה"א בתרייא ובחמשתא אינו מנהג עד יתפני תעניתא מנהג. בפר"ח ובריף פסחים הנ"ל ובשני וחמישי עד דתתפני תעניתא מנהג עכ"ל וגירסתם משונה משלפנינו. וכן הוא במנהיג צד 45 ובשבלי הלקט סי' ק"ע ובסמ"ג לאוין ע"ה ובשו"ת הרשב"א סי' ש"ו. אבל בה' קדוש לרי"ץ אבן גיאת ד' י"ב כגירסת הדפוס. ובר"ן פסחים סי' תשנ"ח בירושלמי וכו' עד דתתפני סדרא (ליתא) בתעניתא מנהג. ובכ"י ליידען הגי' בתרייא ובחמשתא עד יתפני תעניתא מנהג. והיא גי' הר"ח והרי"ף הנ"ל. לעווי ח"ג צד 150 מתרגם כל המאמר כפי גי' הדפוס.

פ"ד ה"א יומא דערובתא אינו מנהג. בילקוט המכירי תהלים הנ"ל בערביתא אינו מנהג. ובפי' מהר"ם חלאוה פסחים דף נ"ב ע"ב והיינו דגרסי' בירושלמי וכו' בערבותא אינו מנהג. ובכלבו סי' ל"א והר' יצחק ז"ל כתב הני נשי דנהיגי דלא למעבד עבידתא במעלי שבתא לא מנהגא מן מנחתא ולעיל מנהגא עכ"ל ונראה שמקורו מירושלמי כאן. שוב ראיתי בארחות חיים (הלכות שבת סי' ה') ירושלמי הני נשי דנהיגי דלא למעבד עבידתא במעלי שבתא לא מנהגא פי' אינו מנהג טוב עכ"ל ובסמ"ק סי' קצ"ו בערבתא דשבתא לאו מנהגא. ובסמ"ג לאוין ע"ה בערובתא דשבתא (ליתא) אינו מנהג. ובפי' הר"ש במעשר שני פרק ד' משנה א' מפרש בירושלמי וכו' בערובתא וכו' פי' בערובתא בערב שבת עכ"ל:

פ"ד ה"א מן מנחתא ולעיל מנהג. בסמ"ג לאוין ע"ה במנחתא ולעיל מנהג. ובארחות חיים ה' שבת ממנחתא ולעילא מנהגא וזה האיסור כדי שיהא פנוי לעסוק לצרכי שבת וה"ה בערבי יו"ט עכ"ל.

פ"ד ה"א יומא דירחא מנהג. בתענית פ"א ה"ו ביומא דירחא. ובשו"ת הרשב"א סי' ש"ו וכיוצא בזה אמרו בירושלמי וכו' נשייא דנהגן דלא למיעבד עובדא בריש ירחא מנהג וכו'. ובראיש מגילה פרק ג' סי' ד' כדאיתא בירושלמי הני (ליתא) נשי דלא עבדי עבידתא בריש ירחא מנהגא הוא עכ"ל ובגרבי פרק ב' דשבת סי' רע"ח והכי אמרינן בירושלמי הני

ויש

נשי דנהיגי דלא למיעבד עבידתא בריש ירחא מנהגא בעלמא היא (ב׳ מלות אחרונות ליתא) עכ״ל ובארחות חיים (דין קריאת ההלל) סי׳ ה׳ ונהגו הנשים וכו׳ וכן מצינו בירושלמי הני נשי דלא עבדי עבידתא בריש ירחא מנהגא פי׳ מנהג טוב עכ״ל ובראב״ן דף ע״ג ע״א בירושלמי וכו׳ נשיא דנהיגי דלא למעבד עובדא בריש ירחא מנהג נראה (ליתא) עכ״ל.

פ״ד ה״א אמר רבי זעורה נשייא וכו׳. וכן הוא בתענית פ״א ה״ו. ובה׳ קדוש לרי״ץ אבן גיאת ד׳ י״ב אר׳ זירא וכו׳. ובהגהת מימוני ה׳ תעניות פרק ה׳ אות ד׳ גרסינן בירושלמי מקום שנהגו אמר שמואל (ר׳ זעורה) הני נשי וכו׳. ובמנהיג צד 49 וכתב רבינו האיי אע״ג דאמר בירושלמי דתעניות ובפסחים פ׳ מקום שנהגו אר׳ זעירא וכו׳. וכן הוא באבודרהם סדר תפלות תענית דף ע״ט בשם רבינו האי, ובכלבו סי׳ ס״ב ובארחות חיים סי׳ ד׳ ה׳ ט״ב ירושלמי אמר רבי ישמעאל אלין נשיא וכו׳. ובילקוט תהלים ר׳ תרנ״ג בשם הירושלמי א״ר זעירא וכו׳, וברוקח סי׳ ש״י בירושלמי וכו׳ אמר זעירא וכו׳ ובאו״ז ח״ב סי׳ תי״ד אר׳ זעירא.

פ״ד ה״א נשייא דנהגן דלא למשתייא מן דאב עליל מנהג שבו וכו׳. פי׳ הק״ע שלא לסדר ולערוך החוטין שהולכין לאורכו של בגד מלשון או בשתי או בערב עכ״ל וברוקח סי׳ ש״י ואין אורגין בגדים (באב) כדאמר בירושלמי בפרק מקום שנהגו וכו׳ הני (ליתא) נשי דנהיגי דלא למשתייה וכו׳ לשון שתי עכ״ל ובאשכול חלק ב׳ צד 12 נשייא דנהגו דלא למשתיה עמרא (ליתא) מן דעלל אב מנהג וכו׳. ובה׳ קדוש להרי״ץ אבן גיאת ד׳ י״ב דלא למשתיא מן דאב וכו׳ ובמנהיג צד 49 וכתב רבינו האיי אע״ג דאמר בירושלמי וכו׳ נשייא דנהגן דלא למשתי חמרא ודלא למיכל בשרא (ארבע מלות אחרונות ליתא בכל ההוצאות) מן דעייל אב עד אפיקי תעניתא (ג׳ מלות אחרונות ליתא) מנהגא שבו פסקה וכו׳ עכ״ל ובאור זרוע חלק ב׳ סי׳ תי״ד וכבר נהגו העם שלא לאכול בשר ושלא לשתות יין וכו׳ ויש לנו סמך למנהג דאמרינן פ״ק דמכילתין בירושלמי כו׳ נשיא דנהיגי דלא למשתי חמר מן דאב עליל וכו׳ מיהו רב נסים גאון לא גרס חמר אלא גרס דלא למשתי עמרא ופירושו לשון או בשתי או בערב אבל בשתיית יין לא איירי כלל וכו׳ עכ״ל האו״ז.

ובהג״מ ה׳ תעניות פרק ה׳ ה״ו גרסינן בירושלמי וכו׳ הני נשי דנהיגי דלא למשתי חמרא מן דאב עליל מנהג ויש גורסים דלא למשתי עמרא פי׳ לארוג צמר וכו׳. ובאבודרהם סדר תפלת תעניות כתב רבינו האי אע״ג דאמרינן בירושלמי וכו׳ נשייא דנהיגי דלא למשתי חמרא ודלא למיכל בשרא (כגי׳ המנהיג לעיל) עד לאפיקי תעניתא (כגי׳ הנ״ל) מנהגא וכו׳ ובכלבו סי׳ ס״ב ובארחות חיים ה׳ ט״ב סי׳ ד׳ ירושלמי וכו׳ אלין נשיא דנהיגי דלא למשתי חמרא מדעייל אב מנהגא וכו׳, ושם להלן בכלבו הני נשי דידן דלא שתו חמרא מן י״ז בתמוז עד ט׳ באב מנהגא עכ״ל ובילקוט תהלים ר׳ תרנ״ג בשם הירושלמי אר״ז נשיין דנהגין דלא למשתי יין (לפני הילקוט היתה הגי׳ חמרא והוא העתיק יין) מן דאב עליל וכו׳ ובטור או״ח סי׳ תקנ״א כתב רבינו שב״ט וכו׳ דגרסי׳ בירושלמי בפ׳ מקום שנהגו נשי דנהיגי דלא למשתי עמרא מגו דעייל אב מנהגא ופי׳ רבינו נסים מלשון אי בשתי וכו׳ ואיתא נוסחאות דגרסינן דלא למיכל בשרא ולמשתי חמרא (הוא גירסת רה״ג הנ״ל) ומזה נהגו במקומות שלא לאכול בשר ולא לשתות יין וכו׳ וע״ש בב״י, ובמרדכי תענית ה׳ ט״ב סי׳

רל״י

רי"ג איכא דגרסי בירושלמי למשתי חמרא אבל ר' נסים גאון לא גרס חמרא ופירש דמישתי מלשון שתי וערב עכ"ל ובאגודה (תענית סי' כ"ב) ורבינו שב"ט פסק דהוא הדין כלים חדשים אסור ללבוש וגם אסור לתקן ולהניח מדגרס בירושלמי הני נשי דנהגו דלא למשתי חמר מדעייל אב מנהגא בי"ז בתמוז מנהגא (ד' מלות ליתא בכל ההוצאות) ויש גרסי' דלא למשתי עמרא מן בשתי או בערב וכל שכן להקן חדשים וכו' עכ"ל ובמחזור ויטרי סי' רס"ג בתלמוד ירושלמי אמר מר הני נשי דידן דלא שתו חמרא מי"ז בתמוז עד תשעה באב מנהגא הוא ורוב הגאונים שבל'תיר נהגו שלא לאכול בשר ושלא לשתות יין וכו'.

פ"ד ה"א אעין דשיטין הוו במגדל צבעייה. באו"ז ח"ב סי' תי"ד כדאמר התם בירושלמי א"ר חנינא (ר' חיננא) כל הדברים מנהג אעין דשיטין הוויין במגדל (צבעייה) אתון ושארון וכו'. ובחי' מהר"ם חלאוה בפסחים דף נ"ב ע"ב בירושלמי וכו' א"ר חנינא (ליתא) יאעין דשיטין הוו במגדל צבועיא וכו'. ובבראשית רבא פ' צ"ד אעון דשטים הויה במגדלא וכו' ובמדרש חזית פ"א פסוק עד שהמלך במסבו אעין דשטין הוו במגדלא (כגי' האו"ז הנ"ל) וכו'.

פ"ד ה"א דרבנין (לפנינו דרבנן) מהו מיעבד בהן עבודה. כל זה ליתא בכ"י ליידען בפנים ונכתב מיד אחר בגליון.

פ"ד ה"א מכיון שנהגו בהן אבותיכם באיסור. במדרש ב"ר הנ"ל והיו ניהגים בהם איסור משים קדושת הארון (ג' מלות אחרונות ליתא לפנינו) וכן היא בחזית הנ"ל. ובמתנות כהונה בב"ר כתב וז"ל איסור איסור מלאכה והכי איתא בהדיא בירושלמי בפרק מקום שנהגו עכ"ל ולפנינו ליתא. ובחי' מהר"ם חלאיה בפסחים הנ"ל גי' אחרת אמר להן מכיון שנהגו בו (בהן) אבותיכם היתר (באיסור) אל תשנו מנהג אבותיכם עכ"ל. הרב בעל מתנות כהונה הנ"ל היה יליד ארצנו ומת בחברון בשנת שנ"ד וכבר העירותי בהערותי לסדר עולם רבה פרק ה' הערה כ' שלפני בעל מתנות כהונה היה הירושלמי יותר שלם משלפנינו. והוא בעצמו מביא בכמה מקימות ירושלמי מנוקד בכ"י ישן נושן על קלף עי' ויקרא רבא פי"א ובמדרש חזית פסוק ידיו גלילי זהב ועוד בכ"מ. ובודאי מצא אותו בארץ הצבי.

פ"ד ה"א ר' אלעזר בשם ר' אבין כל דבר וכו'. לפני רבינו חננאל בפי' פסחים ד' נ"א סע"א והרי"ף פסחים פ"ד סי' תשס"א הוה מאמרו של ר' אלעזר בירושלמי לעיל מקידם המאמר. כל הדברים תלוי אתן במנהג אבל לפני הסמ"ג (ל"ת ע"ה) היתה הגי' כניסחתינו וז"ל גרסי' בירושלמי דפסחים נשייא וכו' יאומר אח"כ רבי אליעזר בשם ר' אבין וכו'. והנה גם מכאן יראה הלומד כי גירסאות הרי"ף בירושלמי מתאימות לגי' הר"ח. וגם לעיל בסמוך ראה הלומד זה כי בהמאמר נשייא דנהיגין וכו' שוות נוסחאות הרי"ף לניסח' הר"ח. וכבר העירותי באהבת ציון וירושלים לשבת צד 113 שהרי"ף בעצמו לא ראה הירושלמי ומפי' הר"ח לקח מאמרי הירושלמי והעתיקן בספרו. ועפ"י רוב כן הדבר גם בתוס' (מלבד הריב"א שהוא למד בהירושלמי) והרא"ש שהביאו הירושלמי מפי' הר"ח.

פ"ד ה"א ר' אלעזר בשם ר' אבין. בתענית פ"א ה"ו בשם ר' אבון. ובפי' רבינו חננאל פסחים נ"א ע"א ובר"יף פסחים פ"ד ירושלמי ר' אלעזר בשם ר' בון ובערוך ערך מנהג א' ירושלמי ר' אלעזר בשם ר' בון וכן הוא

בארחות

בארהות חיים סי׳ ד׳ (ה׳ ע״פ) ובשכל טוב ח״ב צד 115 ירושלמי ר׳ אליעזר בשם ר׳ בון. ובראב״ן (דף ע״ג ע״א) ירושלמי אמר רבי אלעזר בשם רבי יוחנן. ובפי׳ הרא״ש פסחים פ״ד סי׳ ג׳ בירושלמי רבי יוסי בר בון וכו׳. ודברי הרא״ש נעתקו בשלטי הגבורים סביב הרי״ף פסחים סי׳ תשס״א. ובסמ״ק סי׳ קצ״ו ואמר בירושלמי וכו׳ ר׳ אליעזר בשם ר׳ אבא. ובמחזור ויטרי סי׳ רל״ז גרסינן בירושלמי בפסחים פרק מ״ש ר׳ אלעזר בר אבין אומר כל דבר וכו׳. ובשו״ת מהרשד״ם חלק יו״ד סי׳ מ׳ בירושלמי פסחים וכו׳ וז״ל בר בון אומר כל דבר שאינו יודע וכו׳. ובמס׳ חולין ירושלמי דף ט׳ ע״ב מובא המאמר רבי אחאי בשם רבי אבון וכו׳. וכבר חרצתי משפטי כי הירושלמי הזה לא ממקור הראשונים יצא.

פ״ד ה״א כל דבר שאינו יודע בראב״ן הנ״ל כל אדם (דבר) שאין יודע בדבר שהוא מותר וטועה בו באיסור נשאל ומתירין (יהן מתירין) וכו׳. ובפי׳ הרא״ש פסהים הנ״ל ופי׳ רבינו נסים במגילת סתרים דוקא דברים שידוע להן שהן מותרין וכו׳ והכי איתא בהדיא בירושלמי וכו׳ כל דבר שאין ידוע (יודע) בו (ליתא) שהוא מותר והוא טועה ונוהג בו (ב׳ מלות ליתא) איסור נשאל ומתירין (כגי׳ הראב״ן הנ״ל) לו וכל דבר שידוע בו שהוא מיתר והיא טועה (ב׳ מלות ליתא) ונוהג בו איסור נשאל ואין (אין) מתירין לו כלומר אם בא לחכם לישאל וכו׳. ובמלחמות להרמב״ן בפסחים פ״ד וכן אמרו בירושלמי ונשאל אין מתירין לו וכו׳. ובתוס׳ פסחים נ״א ע״א ד״ה אי אבל דברים שנוהגים מחמת טעות שסבורים שהוא אסור והוא מ״ת יכול להתיר בפניהם וכן משמע בהדיא בירושלמי עכ״ל ובמחזור ויטרי צד 243 והרב ר׳ נסים בן רבנא יעקב מתשובת הגאונים פי׳ במגילת סתרים שלו על פי תלמיד ירושלמי הא דאמרי׳ בפסחים פרק מקום שנהגו ובדוכתי טובא דברים המותרים ואחרים נהגו בהן איסור וכו׳ הני מילי בדבר שנהגו בו איסור מדעת וכו׳.

פ״ד ה״א נשאל והן מתירין לו. במרדכי פסחים פ״ד נשאל לרבינו מאיר על מי שרגיל להתענות בכל שנה תעניות שלפני ר״ה וכו׳ והשיב וזה לשונו אמר לי מורי קרובי ר׳ יהודה כהן שצריך שלשה שיתירו לו וראייתו וכו׳ וכן משמע בירושלמי בריש פרק מקום שנהגו דהוי כמו נדר ונשאל לחכם ומתירין לו וכו׳ עכ״ל ועי׳ בפי׳ הרא״ש בפסחים פ״ד הנ״ל.

פ״ד ה״א יושבין על ספסלו וכו׳. כל המאמר מקורו בתוספתא מו״ק פ״ב.

פ״ד ה״א שנכנסו לרחוץ. המלה שנכנסו חסרה בדפוסי קראקא זיטאמיר וקראט׳ והקרבן עדה הגיה כן מדעתו. ובכפתור ופרח פרק ה׳ שרחצו שניהם כאחד.

פ״ד ה״א בכביל אמרו להן וכו׳. בתענית פ״ד ה״ו כבול (חרבה) מפני המחלוקת. הסדר הדורות (צד 111) העתיק לבן זכאי בבבל וכו׳ ועוד מי הביאו לבן זכאי בבבל כי ריב״ז בא״י היה עכ״ל והיה לפניו נוסחא משובשת. ומשם היה ר׳ זכיי דכבול.

פ״ד ה״א בלילי שבת בבירו. בכפתור ופרח פרק י״א בבירי. ועי׳ לעיל סוף פרק ב׳ צד 40 ובערוך ערך קרדקיים ובבירה אין יוצאין. ובשו״ת רשב״ש סי׳ קצ״ו והא דאמרינן בפרק מקום שנהגו יוצאין וכו׳ ואין יוצאין

בקורדקסין

בקורדקסין ביבנה (בבירו. וכן בבבלי פסחים דף נ"א ע"א) מעשה ביהודה והלל וכו' בשבת ביבנה (בבירו. וכן בבבלי הנ"ל) וכו'.

פ"ד ה"א ולא סוף דבר פסח וכו'. בשו"ת הרשב"א חלק ה' (ליוורנו השיבנ"ו והאר) סי' ל"ה וגרסינן בירושלמי לא (ולא) סוף דבר פסח אלא אפילו מנהג קבילו (קיבלו) עליהם (עליהן) חכמי טבריא (חרמי טבריה, ובבבלי מו"ק י"ג ע"ב ר' יוסי אומר תגרי טבריא הן החמירו על עצמן שלא יהו מוכרין כל עיקר. וזה מתאים יותר לגירסת הרשב"א הנ"ל בהירושלמי) גרוסי צפורי (וכן בכ"י ליידען ולפנינו וגרוסי צפירין) דשושי עכו שלא לעשות מלאכה בחולי של מועד פי' ואפילו לצורך מועד עכ"ל ובכפתיר ופרח פרק ז' (דף כ"ב ד' ברלין) ירושלמי מס' פסחים מקום שנהגו חרמי טבריה גירוסי צפירי רשישי (דשושי. ובדקדוקי סופרים מו"ק י"ג ע"ב מביא מכת"י רשושי יבמי"ק ירושלמי פ"ב ה"ה דשושי) עכו נהגו שלא לעשות מלאכה בחולי של מועד עכ"ל ובפרי חדש או"ח סי' תצ"ו אות ט"ו ובירושלמי בפרק מקום שנהגו נמי גרסינן קבלו עליהן חכמי טברי' (כגי' הרשב"א הנ"ל) וגרוסי ציפורין וכו'.

פ"ד ה"א ואינן ממעטין בשמחת הרגל. בפי' רבינו חננאל במו"ק דף י"ג ע"ב הגי' משונה. וז"ל ירושלמי צדי חיה ועופות ודגים (ג' מלות אחרונות ליתא) צדין בחכה ובמכמירת ולא ממעטין בשמחת הרגל ר' אמי מקיל לין שממעטין בשמחת הרגל עכ"ל ובשבלי הלקט השלם סי' רכ"א (דף ק"ד) ירושלמי צידי חיה ועופות וכו' ולא ממעטין בשמחת הרגל ר' מי קללון (ר' אומי מיקל לון) מפני (ליתא) שממעטין בשמחות הרגל, וכנוס' אחרת שם ר' מייסי מקלקן. ובשלטי הגבורים סביב הרי"ף פסחים סי' תש"ם וכן מקום שנהגו בו הציידין שלא לציד דגים בחוש"מ אינן חייבין לעמוד במנהג; מפני שהן ממעטין בשמחת הרגל וזה מבואר בתלמוד א"י עכ"ל.

פ"ד ה"א ר' אימי מיקל לון. בה' חיה"מ לרי"צ אבן גיאת (דף כ"ב) בירושלמי צדי חיה ועופות ודגים (כגי' הראשונים הנ"ל) וכו' ר' אמי מיקל להון מפני שממעטין בשמחת הרגל פי' התיר להם לצוד בכל דבר להרבות שמחה ברגל שאם אי אתה מתיר להם אלא חכה ומכמורת אין צדין אלא מעט ומעטין בשמחה עכ"ל.

פ"ד ה"א גלו ממקום למקום וכו'. בכפתור ופרח הנ"ל איבעי להו (ב' מלות ליתא) גלו ממקום אל מקום ובקשו לחזור בהם.

פ"ד ה"א בני מישא קיבלו עליהן וכו'. בפי' רבינו חננאל בפסחים (דף נ' ע"ב בני בישן נהוג וכו' ופי' בירושלמי וכו'. ובראב"ן סי' ס' מצאתי בפי' ר"ח הא דאמרינן בפרק מקום שנהגו בני בישן נהוגי דלא למיזלי בצידן (בבבלי פסחים שם הגי' מצור לצידון) וכו' ומפרש בירושלמי וכו' (מזה נראה שלפני הר"ח היתה הגי' בירושלמי בני בישן כמו שהוא בבבלי פסחים שם. ובאמת נראה שמישא או מישן ובישן הוא מקום אחד ובשו"ת מהר"י קולון שרש קמ"ד וכן מוכח בהדיא פרק מקום שנהגו דאמר שם בני מישן נהוג וכו' וכן הוא בשו"ת בנימין זאב סי' ש"ג הרי שגרסו בהבבלי מישן) ובתמים דעים להראב"ד סי' רמ"ה (דף ע"ה ע"ב דו"ו) בההיא דבני מישן שגזרו על עצמן שלא ללכת וכו'. ובכפתור ופרח הנ"ל כהדא בני מיישא וכו'. ובקרבן נתנאל בפסחים פרק ד' אות ח' בשם פ"ח (כוונת הקרבן נתניאל

נתנאל להפרי חדש או״ח סי׳ תצ״ו אות ח׳) והכי איתא בירושלמי דגרס התם בני בישן (כגי׳ הר״ח הנ״ל) קבלו עליהם וכו׳.

פ״ד ה״א אתון שאלון לרבי. בבבלי פסחים דף נ׳ ע״ב קמי׳ דר׳ יוחנן. ואולי לרבי ר״ת. ר׳ יוחנן ובכפתור ופרח הנ״ל אתון ושאלון לרבי אליה (המלה האחרונה ליתא לפנינו).

פ״ד ה״א ואין אדם נשאל על נדרו. כעין זה בירושלמי עירובין פרק ג׳ ה״א ואין אדם נשאל על הקדישו.

פ״ד ה״א ואין אדם נשאל על נדרו. בכפתור ופרח הנ״ל וכמו שאמר שם הירושלמי ואין אדם נשאל נדרו (על נדרו) והשיבו תמן מי שנדר (משנדר) נשאל ברם הכא אבותינו (אבותיכם) נדרו. ומקשו כל שכן יהו מותרין ואמר (אמר) ר׳ חנניה לא מן הדה (הדא) אלא מן הדה (הדא) ובק״ג הנ״ל בשם פ״ח (פרי חדש הנ״ר) ופריך ואין אדם נשאל על נדרו ומשני תמן מי שנדר (כגי׳ הכפו״פ הנ״ל) נשאל ברם הכא אבותיכם נדרו כלומר וכו׳ הדר פריך כ״ש יהו מותרים (מותרי׳. ובד׳ זיטאמיר בטעות, מיתרות) וכו׳ ע״ש. ונראה שבעל פרי חדש השתמש בהכת״י שהיה לבעל כפתור ופרח.

פ״ד ה״א רבי תלמידי דרבי יודה הוה. בכפתור ופרח הנ״ל רבי אליה תלמידי דרבי הוה. והנה השם רבי אליה לא נמצא בירושלמי. אולם איזה מהראשונים גרסו כך במקומות שונים. כמו בירושלמי ברכות פרק ב׳ ה״ד ר׳ ליא ר׳ יסה בשם ר׳ אחא רובה וכו׳ (כן בדפוס וויניציא שם אבל בדפוס זיטאמיר שם ר׳ לא וכו׳). ובבית נכות ההלכות חלק א׳ צד 57 ירושלמי וכו׳ ר׳ אליה ר׳ אבא בשם ר׳ אחא וכו׳. ובירושלמי שבת ספ״ו רבי חונה משתעי הדין עובדא וכו׳. בשו״ת הרשב״א המיוחסות בטעות להרמב״ן סי׳ רפ״ג ובירושלמי בפ׳ האשה רבי אליא הוה משתעי וכו׳. ובמדרש שה״ש פרשה ב׳ אות ז׳ רבי אליהו פהר קרייה וכו׳. לפי גירסתנו דרבי תלמידי דרבי יודה הוה. ראה מנחות דף ק״ד ע״א. רבי יהודה מוריינא דבי נשיאה הוה ואורי ליה כשמעתיה וכו׳ ועי״ש בתוס׳ ד״ה מוריינא. ובירושלמי שבת פ״ח ה״א ר׳ יהודה מוריינא דנשיא הוה.

פ״ד ה״א דרי״א אסור לפרש בים הגדול. בפי׳ רבינו חננאל בפסחים הנ״ל בירושלמי וכו׳ ואסר להם משום דסבר אסיר לפרש בים הגדול וכו׳. ובראב״ן סי׳ ס׳ מצאתי בפיר״ח וכו׳ ומפרש בירושלמי כי לפרש בים הגדול (מלה אחרונה חסרה בפי׳ הר״ח בש״ס ווילנא) שאלוהו ואסר להם לפרש בע״ש (ב׳ מלות אחרונות ליתא בירושלמי וכן ליתא בפי׳ ר״ח בש״ס ד׳ ווילנא) עכ״ל. ובהמים דעים סי׳ רמ״ה הנ״ל שלא ללכת בים אפילו מצור לצידון שהוא מקום קרוב גזרו עליו משום דאסור לפרוש בים ערב שבת (כגי׳ הר״ח הנ״ל) והכי איתא ובירושלמי עכ״ל ולפנינו בירושלמי לא נזכר מצור וצידון ומערב שבת ורק כן הוא בבבלי פסחים שם. ועי׳ ירושלמי שבת פרק א׳ הלכה ח׳ אין מפרישין לים הגדול וכו׳. ובאהבת ציון שם צד 27. וכגירסתינו כן נעתק גם במסכת חולין ירושלמי הנ״ל. וגם שם לא נזכר מגירסת הר״ח והראב״ד הנ״ל.

פ״ד ה״א דר׳ יודא אמר אסור לפרש בים הגדול. בירושלמי מו״ק פרק ג׳ ה״א ר׳ יודה כדעתיה דר׳ יודה אמר אסור לפרש לים הגדול. ובראו״ש מו״ק פ״ג סי׳ א׳ והראב״ד ז״ל פירש דפלוגתא דר׳ יהודה ורבנן איירי ביוצא חו״ל והכי מוכח בירושלמי דגרסינן התם ר״י כדעתיה אסור לפרש בים הגדול וכו׳ עכ״ל ועי׳

לעיל

לעיל בתמים דעים . והרב הגדול ר' לוי פראפעססאר גינצבורג סנוי יארק כתב לי המפרשים פירשו שלר' יהודה אסיר לפרוש בים הגדול כל עיקר בין בחול בין בשבת כמו שאמר בירושלמי בפרק אלו מגלחין . ועי' בבלי סו"ק ט"ז . ובני מיישא נהגו כר"י שלא לפרוש בים הגדול . והדברים המוהים שבישן רחוק יתר ממהלך יום מצור ואיך אפשר היה לבני בישן לילך ע"ש מצור לצידון ? וע"ב שגירסת הירושלמי עיקר שבני בישן גלו ממקומם למקום הסמוך לים ובבבלי לא דקדקו בדבר וגם החליפו ר' יהודה ברבי יוחנן . והחילוף הזה נראה שנעשה ע"י סופרים שכתבו ר"ת ר"י ואח"כ קראו ר' יוחנן אבל ר' יהודה הנשיא היה תלמיד ר' יהודה שאוסר לפרוש בים הגדול ולא ר' יוחנן . וגלות בני בישן נזכר ג"כ בירושלמי רפ"ג דמגילה ביישני שאלין וכו' אלא מפני עגמת נפש פי' שנחרב מקומם ורצו לבנות בית הכנסת במקומם החדש מהאבנים מביה"כ הנחרב עכ"ל :

פ"ד ה"א אמר ליה שנייה היא . בד' קראקא וזיטאמיר א"ר שנייה . והקרבן עדה הגיה הכי גרסינן א"ל . וד"וו לא היה לפניו .

פ"ד ה"א מי שסידר את המשנה . לקמן בפסחים פרק י' ה"ה חסרות ארבע מלות אלו. אבל במגילה פרק א' ה"א איתא . ובפי' רבינו חננאל במגילה דף ד' ע"ב ומצאנו בהלמוד א"י כן וכו'א"ר מנא מי שסדר את המשנה וכו' .

פ"ד ה"א הרי פורים הרי אילו קורין וכו' . בחי' ריטב"א מגילה דף א' וכן נראה בירושלמי דפסחים דגרסינן התם גבי מקום שנהגו לעשות מלאכה בע"פ דאקשינן קרי כן וכו' (ד' מלות אחרונות אינן מובנות לי) ופריך בשעה שאלו עושים (עושין) כב"ש ואלו כב"ה והרי מגילה (פורים) דאלו קורין בי"ד ואלו בט"ו א"ל מי סדר (שסדר) את המשנה סמכה על המקרא משפחה ומשפחה כלומר לא תעלה על דעתך אלו חכמי המשנה קבעום וכו' עכ"ל :

פ"ד ה"א ר' סימון בשם ר' יוחנן כמתמיה . המאמר התמוה כאן והמפרשים דחקו את עצמם . ולי נראה שמקום המאמר לקמן בפרק זה הלכה ה' אחרי המאמר ר"א רשב"ל בשם ר"י נשייא כמתמיה . וזה שר' יוחנן אמר ג"כ כר"י נשייא כמתמיה . בסדר הדורות צד 296 לא זכר ירושלמי דילן :

פ"ד ה"ב כלו מטיבריה ולא כלו . בד' קראקא וזיטאמיר בט"ס . כולו מטיבריה וכו' . ובקרבן עדה הכי גרסינן כלו מטיבריא וכו' .

פ"ד ה"ב על המובכר . צ"ל על המובקר . וכן בכ"י ליידען .

פ"ד ה"ב ר' יוסי אומ' אף על השמור . במתניתא דבני מערבא בשביעית פרק ט' משנה ד' ר' יוסי מתיר (ליתא) אף על השמור . ועי' באהבת ציון וירושלים בשביעית צד 89 . ובחי' הרמב"ן ביבמות דף קכ"ב ויש לי עוד ראיה לדבריו מזו ששנינו איכלין וכו' ר"י אומר אפילו (אף) על השמור .

פ"ד ה"ב אמר לון וכו'. בחי' הרמב"ן הנ"ל ואמרו בירושלמי פרק מקים שנהגו אמר לו (לין) מן השמור הבאתים ואם אין אתה (את) מאמינו (מאמינני) צא (הרי שדה וכו' ל"ג הרמב"ן) והבא לך אף אתה וכו' עכ"ל .

פ"ד ה"ג במשנה מקום שנהגו שלא למכור , במשנה בבלית (פסחים ד' נ"ג ע"א) ובמתניתא דב"מ מקום שלא נהגו למכור .

פ"ד ה"ג במשנה שלא למכור אין מוכרין. בפיהמ"ש הנ"ל אינן מוכרין .

פ"ד ה"ג במשנה ואל ישנה וכו' . במשנה בבלית הנ"ל ליתא .

פ"ד ה"ג מותר לגדל . בע"ז פ"א ה"ו מה (ליתא) ומותר לגדל ? ופי' דהגמרא מתמה אמתניתין דקאמר דלמכור לנכרי תליא במנהגא משמע

דלישראל

דלישראל עצמו מותר לגדל והא אין מגדלין בהמה דקה בא"י ? והק"ע שנה כאן בפירושו .

פ"ד ה"ג כגון מהיר. וכן בע"ז הנ"ל ובבא קמא פרק ז' ה"ח. וזה יובן עפ"י מ"ש במדרש קהלת פסוק ונתתי את לבי אבל שבט ראובן וגד שהרחיקו עצמן מן הגזל לפיכך נתן להם הקב"ה נחלתם במקום שאין בו גזל שנאמר והנה המקום מקום מקנה וגו' וכן ממהיר ששה עשר מיל על ששה עשר מיל עכ"ל. השם מהיר לא מצאתי בגעאגראפיא של ניביער ז"ל .

פ"ד ה"ג ברם הכא בהמתו של ישראל הוא והוא חשוד עליה. כל זה ליתא בפנים בהכת"י ליידען ונכתבו מיד אחר בגליון. וכן ליתא בע"ז פרק א' ה"ו. וכאן הוא שיגרא דלישנא מט"ם שנשנה זה בסמוך .

פ"ד ה"ג שהוא מוציאן מידי חלה. בחי' מהר"ם חלאוה פסחים דף נ"ג ע"א דאתמר בירושלמי מפני (למה) שהוא מוציאה וכו' מעתה חטים אין מוכרין להם שהוא מוציאן מידי ברכה (חלה) עכ"ל ואולי ט"ס הוא .

פ"ד ה"ג יין ושמן אל ימכור לו. בתשב"ץ חלק א' סי' י"ד ובירושלמי בפ"ק דע"ז אמרינן מעתה (ליתא) יין ושמן אל ימכור לו מפני שמוציאין (שהיא מוציאן) ידי (מידי) ברכה כלומר ודבר של תימא הוא ובודאי שרי עכ"ל .

פ"ד ה"ג פעמים שהוא מוכרה לו רנסיון. במלחמות ה' להרמב"ן בע"ז פ"ב ובירושלמי נמי אמרינן פעמים שהוא מוכרה לו משום נסיון וכו' ונמצא עיבר עבירה בבהמתן של ישראל מעתה וכו' אסרי (ליתא) זו מפני זו עכ"ל ובתוס' ריד"א בע"ז דף י"ד ע"ב וה"ג פירשא (צ"ל בירושלמי) מכיון שהיא מוכרה לו לא כבהמתו (בהמתו) של גוי היא רב אמי בבלאה (אימי בבליי) בשם רבנן דתמן פעמים וכו' ונמצא עיבר עבודה (כן בע"ז פ"א ה"ו אבל לפנינו בפסחים כגי' הרמב"ן הנ"ל עובר עבירה) בהמתו של ישראל עכ"ל .

פ"ד ה"ג עבר ומכר קונסין בו. בפי' רבינו חננאל בע"ז דף ט"ו ע"א ירושלמי עבר ומכר קונסין אותו (בו) כשם שקונסין להלכה כך קונסין למנהג חד בר נש זבין גמלא (לחד ארמאי) אתא עובדא קמי (קומי) ריש לקיש וקנסיה בדיפלא (בכיפלה) בגין דיחזיר (דייחזיר) גמלא (ליה גמלא) אמר ר' בון (ר"י בי ר' בון) לסרסור קנס (קנסו) וכו' עכ"ל ובכפתור ופרח פרק ה' (ד' ס' הוצאת לונץ) וכן הוא בירושלמי עבר ומכר קונסין לו כשם שקונסין להלכה כך קונסין לו למנהג חד בר נש זבין גמלא וכו'. והנה לפנינו כאן הגירסא מנין שקונסין בו למנהג חד בר נש זבין גמלא וכו'. וזה תמוה שהגמרא שואל ומנין שקונסין למנהג ומשיב ממעשה שאיש אחד זבין גמלא. וא"כ אין הקנס מחמת מנהג. רק עפ"י דין ? אולם לפני רבינו חננאל והכפתור ופרח לא היו בהירושלמי המלות מנין שקונסין בו למנהג.

פ"ד ה"ג וקנסיה בכיפלה. בירושלמי ע"ז פ"א ה"ו בדיפלא. ובפי' רבינו חננאל הנ"ל בדיפלא ובמוסף הערוך ערך דפלון בירושלמי בע"ז וקנסיה בדיפלא פי' בכפול עכ"ל ובכפתור ופרח הנ"ל וקנסיה ברופלא וכו' פירש ברופלא הוא שור הבר ונקרא בל"ע ג' אמוש עכ"ל ובמקום אחר שערתי כי ברופלא היא מטבע רופיע שהיתה לה מהלכים בהודו ופרס. ובירושלמי בבבא מציעא פרק ו' ה"א נזכר כמה פעמים מטבע אחת בשם: רבן וע"ש בפני משה .

פ"ד

פ״ד ה״ג צווחין ליה ברא דמסרסר. בפי׳ רבינו חננאל יבכפתור ופרח הנ״ל הגי׳ לסרסור קנס והוון צווחין לבריה (ליתא) ברא דמסרסר לארמאי.

פ״ד ה״ג זכר שאינו יכול להתרפאות. ליתא בכ״י ליידען ונכתב מיד אחר בגליון. ובריטב״א ע״ז דף ט״ז ע״א ותדע שבירושלמי אמרו דלא פליג רבי יאודה אלא בזכר ולא קשיא להו מאי דקתני בשבורה וכו׳.

פ״ד ה״ג שאסור להמציא להן עבדים. בירושלמי ע״ז פ״א ה״ו שאסור להמציא להן עוברין.

פ״ד ה״ג כבר קדמך ר׳ אבון. ר׳ אבון ור׳ חגי היו בזמן אחד עי׳ ביצה פרק א׳ ה״א ואמר ר׳ חגי ואפילו שחטן אר׳ אבון תפתר וכו׳. והגרז״פ ז״ל במבוא הירושלמי ד׳ פ׳ מתמה על זה.

פ״ד ה״ג לא אמר ר׳ יודה אלא וכו׳. בע״ז הנ״ל לא אמר בן בתירה. וכצ״ל. ובתוספתא ע״ז פרק ב׳ (הוצאת צוקערמאנדעל) בן בתירה אומר. ובנוסחא אחרת ר׳ יוסי בן בתירה. וכן היא בתוספתא עם הרי״ף.

פ״ד ה״ג בסוס זכר וכו׳. בתוס׳ ע״ז דף ז׳ ע״ב ד״ה סוס כדאמרינן בירושלמי גבי בן בתירא מתיר בסוס לא אמרו אלא בסוס זכר וכו׳.

פ״ד ה״ג בסוס זכר וכו׳ עומד ומשתין. במדרש תהלים (מזמור י״ח אות י״ד. הוצאת הרב רש״ב ז״ל) תנו לי סוס נקבה שהיא יכולה לעמוד במלחמה. למה כשהסוס זכר רוצה להשתין מים הוא עומד ומתאחר. אבל סוס נקבה משתנת מים בריצה כשהיא מהלכת במלחמה וכו׳.

פ״ד ה״ג מאן דמר שהוא. בכ״י ליידען מאן דאמר.

פ״ד ה״ג לכשיזקין היא כודנו בריחיים. בפי׳ רבינו חננאל ע״ז ט״ז ע״א וירושלמי כשמזקין כודנו בריחים עכ״ל.

פ״ד ה״ג דתני הוציא בהמה וכו׳. תוספתא שבת פרק ט׳. ובתוס׳ ריד״א בע״ז (מהדורא תנינא) דף י״ד ע״ב ירושלמי וכו׳ דתני הוציא מן הבהמה ומן החיה ומן העופית וכו׳.

פ״ד ה״ג בשטתו השיבוהו בשיטתך (בד׳ זיטאמיר בט״ס: כשמתוך) שאת אומ׳ משום הלכות בהמה גסה אוף אנן (בדפוסי זיטאמיר וקראטאשין חסר המלה האחרונה) וכו׳. בע״ז הנ״ל הגירסא נכונה. בשיטתו השיבוהו בשיטתך שאת או׳ משום שבות אוף אנא אית ליה לכשיזקין וכו׳. וכן הוא בתוס׳ ריד״א הנ״ל.

פ״ד ה״ג רבי אומר אומר אני וכו׳. כן הגי׳ בתוספתא ע״ז פרק ב׳ (הוצאת צוקערמאנדעל). ובנוסחא אחרת וחכמים אומרים. וכן הוא בתוספתא עם הרי״ף.

פ״ד ה״ג חיה גסה כבהמה גסה. בע״ז הנ״ל כבהמה דקה. ועי׳ תוספתא ע״ז פרק ב׳.

פ״ד ה״ג רבי ביסנא תנין וכו׳. בסדר הדורות צד 83 השמיט זה.

פ״ד ה״ג חיה גסה כבהמה דקה. בע״ז הנ״ל כבהמה גסה. ועי׳ תוספתא ע״ז פרק ב׳.

פ״ד ה״ד במשנה לוכל צלי בלילי פסחים. בפירש״י פסחים דף ע״ד ע״א דתנן בפרק מקום שנהגו שאסור לאכול צלי בערבי (בלילי) פסחים בזמן הזה וכו׳.

פ״ד ה״ד במשנה אין מדליקין. בפיהמ״ש להרמב״ם הנ״ל אינן מדליקין.

פ״ד

פ"ד ה"ד במשנה מדליקין בב"כ וכו' ועל גבי החולין. ברא"ש יומא פרק ח' סי' כ"ז ומדליקין בב"כ וכו' ובמבואות האפילים (אפילין) ועל גבי חולים (החולין) וכו'. ובמגיד משנה ה' שביתת עשור פרק ג' ה"י עוד במשנה ומדליקין וכו' ועל גבי חולה.

פ"ד ה"ד קומי ר' אימי אפילו וכו'. במרדכי פסחים סי' תכ"ז ירושלמי רבי בא בעי קומי ר' אמי (אימי) אפילו בשר עגל או (אפילו) בשר עוף וכו'. ובאור זרוע חלק ב' סי' ר"ל ירושלמי פרק מקום שנהגו ר' בא קומי ר' אמי ואפילו (אפילו) בשר עגל א"ל ואפירו בשר עוף א"ל ואפילו בשר עוף וכו'. וברוקח סי' רס"ד דאמרי' בירושלמי וכו' דאסר אפילו בשר עגל ואפילו בשר עוף.

פ"ד ה"ד אפילו בשר עוף. בטור או"ח סי' תע"ו כתב אבי העזרי ראיתי בני אדם שאוכלין בשר עוף צלי בלילי פסחים ואין חילוק כדאיתא בירושלמי עכ"ל. ועי"ש בב"י. ובאגור (דיני ליל פסח) כתב ראבי"ה ראיתי בני אדם שאוכלין בשר צלי בליל פסח ואין חילוק כדאיתא בירושלמי עכ"ל והיה לפני האגור הטור הנ"ל בנוס' אחרת, ובפרי חדש או"ח סי' תע"ו הטור הביא בשם אבי העזרי ראיתי בני אדם שאוכלים בשר עוף צלי וכו'. ולכאורה יראה דאע"ג דבירושלמי אמרין אפילו בשר עגל ועוף וכו' מ"מ הני בני אדם סמכו אירושלמי דפרק כיצד צולין דגרסינן התם מכניסין עגל מקולס בליל יו"ט הא' של פסח וכו' וליתא וכו' ע"ש.

פ"ד ה"ד סברין מימר וכו'. באו"ז הנ"ל סברין מימר אפילו ביצה ואפילו קולקום, וברוקח הנ"ל פי' ולא ביצה צלויה או קולקום עכ"ל ובמרדכי הנ"ל סוברין למימר אפי' ביצה אפי' דג קוליים (אפילו קולקום. וקאהוט צד 113 ויאסטראוו צד 1329 לא הביאו גי' המרדכי הנ"ל) פי' דג לשון קולים האיספנין וכו'. ובמרדכי ד' ריווא פי' דג קוליים האיספנין וכו'.

פ"ד ה"ד אמר ר' יודן בי ר' חנין. בסה"ד צד 179 השמיט מכאן.

פ"ד ה"ד ובלבד מן השחיטה. באו"ז הנ"ל אמר ר' יודן בי רב חנן (רבי חנין) ובלבד אין שחיטה (מן השחיטה) ואיני יודע מה שייך קילום בביצה וכו'. וברוקח הנ"ל ר' יהודה ובלבד מן השחיטה. ובמרדכי הנ"ל ר' יודן בר חנן אמר ובלבד מין שחיטה וכו' עכ"ל ובטור או"ח סי' תע"ו ובירושלמי קאמר בשר עגל ועוף כל דבר שטעון שחיטה עכ"ל ובאור זרוע חלק ב' סי' רנ"ו בשם הר' שמואל מפליי"ש ובירושלמי אמר ובלבד שיהא ממין שחיטה עכ"ל ובס' יבין שמועה להרשב"ץ ד' ל"ג ע"ב ובמקומות שנהגו שלא לאכול צלי לאו דוקא בשר גדי וטלה הראוין לקרבן פסח אלא אפי' בשר עוף ועגל וכל דבר שטעון שחיטה כדאיתא בירושלמי עכ"ל.

פ"ד ה"ד אפילו במקום שלא נהגו, בה' יוה"כ לרי"ץ אבן גיאת והתם (בירושלמי) תני ר"ש בן אלעזר אומר יוהכ"פ שחל להיות בשבת מקום (אפילו במקום) שנהגו שלא להדליק מדליקין. ועי' בבלי פסחים דף נ"ג ע"ב. וברא"ש יומא פרק ח' סי' כ"ז ירושלמי מקום שנהגו וכו'.

פ"ד ה"ד דרש ר"ח בר בא לטיבריא כהדא דר' שמעון ב"א. כעין זה בביצה פרק ב' ה"א דרש ר' יוחנן לטיבראי כהדא דר"ש בן אלעזר וכו'.

פ"ד ה"ד הלכה כר"ש בן אלעזר. במרדכי יומא סי' תשכ"ח וגרסינן בירושלמי

בירושלמי ר' סימון בשם ריב"ל הלכה כרשב"א עכ"ל ובמגיד משנה ה' שביתת עשור פרק ג' ה"י ובירושלמי נפסקה הלכה כר"ש בן אלעזר ולזה פסק כן רבינו עכ"ל.

פ"ד ה"ד ר' יעקב בר אחא בשם רשב"נ וכו'. ולהלן ר' יעקב בר אחא בשם רבי אלעזר. בסדר הדורות צד 234 לא זכר מזה ומזה.

פ"ד ה"ד מקום שנהגו להדליק משובח. בה' יוה"כ לרי"ץ אבן גיאת דף נ"ח ובירושלמי מקום שנהגו וכו'. ובעטור (צד 214) ירושלמי מ"ד מדליקין כדי שיראה וכו'. ובמרדכי יומא סי' תשכ"ח וגרסי' בירושלמי וכו' מקום שנהגו להדליק בתוך הבית (ב' מלות אחרונות ליתא) משובח וכו'. ובב"י טור או"ח סי' תר"י) ובירושלמי גרסי' מקום שנהגו להדליק משובח וכו'.

פ"ד ה"ד ר' בא ור' סימון. ברא"ש יומא הנ"ל ר' בון ור' סימון. ובמרדכי הנ"ל הגירסא משונה.

פ"ד ה"ד בין כמ"ד מדליקין וכו', בה' יוה"כ לרי"ץ א"ג הנ"ל בין שאמרו להדליק וכו' שניהם לא נתכוונו אלא לדבר אחד (ו' מלות ליתא. ובבבלי פסחים דף נ"ג ע"ב מתוספתא שניהם לדבר אחד נתכוונו וע"ש בפי' רבינו חננאל) ומאי ניהו תשמיש (מפני הרגל עבירה) וכו' ע"ש.

פ"ד ה"ד מ"ט אמרו מדיחין כבשים וכו'. כן הוא בירושלמי שבת ס"פ ט"ו וע"ש באהבת ציון וירושלים צד 145.

פ"ד ה"ד גלשה הוא מקנב. בפי' הראב"ד בעדיות פרק ה' משנה ב' מגלושין וכו' ויש שגורסין מיגלשין וכו' והוא משורש גבת שמתרגמינן איתו גליש וכו' ובתשובית הגאונים (שערי תשובה סי' צ"ו) ולשון גירוש וכו'.

פ"ד ה"ד מהו להדיח כבשים. בתורת הבית להרשב"א (שער רביעי בית רביעי) דגרסינן בירושלמי פרק מקום שנהגו ר' בא בעא קומי ר' אמי (אימי) מהו להדיה כבשין (כבשים) ושלקות מן המנחה ולמעלה (ולמעלן) פי' ביום הכפורים אמר ליה שרי עכ"ל ובכפתור ופרח פ"ו צד קי"ב ותימא וכי מתירין אנו לעשות לחול יום הכפירים החמור יום שכלו ענוי ותפלה וכו' עכ"ל ולא התעורר לירושלמי דילן:

פ"ד ה"ד מהו מימור לחליטה. בתורת הבית הנ"ל ר' זעירא בעי קומי ר' אסי (אימי) מהו למימר (מימור) לחלוטה עביד ליה חלוטה אמר ליה שרי עביד ליה תופין אמר ליה (ב' מלות ליתא) שרי עביד לי פתילה אמר ליה אסור (לא) מה בין זה לזה אמר ליה (ב' מלות ליתא) זה אכל נפש וזה אינו אכל נפש ע"כ גירסת ירושלמי וכו' עכ"ל.

פ"ד ה"ה במשנה רשב"ג אומר יעשו כל אדם עצמן כתלמידי חכמים. וכן הגי' במתניתא דבני מערבא. אבל במשנה בגמ' בבלית פסחים ד' נ"ד ע"ב הגי' רשב"ג אומר לעולם יעשה אדם עצמו תלמיד חכם. ובפי' רבינו חננאל בפסחים ד' נ"ה ע"א לא נרס בהמשנה המלה לעולם. וכן ליתא באגורה סי' נ"ג. ובמחזור ויטרי סי' רס"ו ובפי' המשניות להרמב"ם (העתקת קראנער). אבל בסמ"ג ה' ת"ב הגי' כבגמרא בבלי. וכן הוא במנורת המאור נר ה' פרק ב'. וע"ש בדקדוקי סופרים בתענית ד' ל' ע"ב אות ל'.

פ"ד ה"ה בשם ר' יודן נשייא כמתמיה יעשו כל אדם. לפי הגירסא שבמשנה בגמ' בבלי הנ"ל לעולם יעשה אדם וכו' אי אפשר לאמר זה בלשון תמוה. ובבבלי

שם

שם ד' נ"ה ע"א מקשה מרשב"ג אדרשב"ג אמר ר' יוחנן מוחלפת השיטה. ומירושלמי שלפנינו לא נראה זה.

פ"ד ה"ו במשנה וחב"א וכו'. בפיהמ"ש להרמב"ם (העתקת קראנער) חכמים אומרין ביהודה עושין (היו עושין) וכו' ובגליל אינן עושין כל עיקר.

פ"ד ה"ו במשנה הלילה וכו'. בבבלי יבמות ד' י"ג ע"א בלילה. ובפי' המשניות להרמב"ם בפסחים (העתקת קראנער) ובלילה.

פ"ד ה"ו שני תלמידים שנו אותה. חלה פ"א ה"ז יע"ש.

פ"ד ה"ז במשנה וחב"א וכו' בע"פ. בשבלי הלקט סי' ר"ט בע"פ עד חצות. וכן במשנה בבלית ובפיהמ"ש להרמב"ם הנ"ל. אבל באגודה סי' נ"ד וחב"א שלושה אומניות מתחילין בי"ד ועושין עד חצות (ו' מלות ליתא) וכו'.

פ"ד ה"ז במשנה ר' יוסה בי ר' יהודה אומר אף הרוצענים. בהג"מ ה' יו"ט פ"ח ה"ח וריב"א מספק וכו' דאמר ר' יהודה אף הרצענין.

פ"ד ה"ז רמ"א כל מלאכה שהתחיל וכו'. כל מאמר זה שקאי על מתניתין חסר בד' זיטאמיר.

פ"ד ה"ז ובלבד דבר שהוא לצורך המועד. בארחות חיים (ה' ע"פ סי' ו') ובירושלמי כל דבר שהוא צורך המועד אם התחיל בה קודם י"ד גומר עד חצות (בארבעה עשר ועי' לעיל במשנה) אבל לא יתחיל בה בתחלה (מלה אחרונה חסרה בד' זיטאמיר) בי"ד אפילו הוא צורך המועד עכ"ל.

פ"ד ה"ז להיות מתקנין וכו' במועד. וכן בתוספתא פסחים פרק ג'. אולם בבבלי פסחים ד' נ"ה ע"ב הני' בחולו של מועד. ויע"ש בתוס' ד"ה עולי ובמרדכי מו"ק סי' התמ"ד ובמחזור ויטרי סי' פ"ב תניא ר' יוסי אומר (עי' לעיל במשנה) עולי רגלים מתקנין מנעליהם במועד וכו'.

פ"ד ה"ז עשירים היו ובבהמה (בד' זיטאמיר בבהמה) היו עולין. עי' לקמן פרק ט' הלכה ב' היה נתון וכו' והסוס בידו. ובבבלי פסחים ד' צ"ד ע"א ויכול ליכנס בסוסים ובפרדים וכו'. רבים יאמרו (רבינו בחיי ואחרים) שעולי רגלים הלכו רק ברגל. ומכאן נראה שעולי רגל נסעו על בהמות.

פ"ד ה"ח במשנה שובכין לתרנגולין. מלה אחרונה ליתא באגודה סי' נ"ד. ובפירש"י פסחים ד' נ"ה ע"ב לי"א הכי כתיב בסדר משנה מושיבים שובכין והרנגולת כלומר שובכין ליונים וכו'. ובשלטי הגבורים סביב הרי"ף בפסחים סי' תשס"ז וגרים מושיבין שובכין ותרנגולת בי"ד עכ"ל.

פ"ד ה"ח במשנה גורפין וכו'. באגודה סי' נ"ד גורפין אוכל (ליתא) מתחת רגלי הבהמה ביום טוב (בי"ד) ובמועד וכו'. ועי' בבבלי פסחים ד' נ"ה ע"ב ואב"א הא והא בחולו של מועד וכו'. ובפי' המשניות להרמב"ם בפסחים (העתקת קראנער) גורפין זבל (ליתא) מתחת וכו'.

פ"ד ה"ח במשנה מוליכין ומביאין כלים מבית האומן. ברמב"ם ה' יו"ט פרק ח' הלכה כ"א מוליכין ומביאין כלים מבית האומן בי"ד אחר חצות וכו' וע"ש במגיד משנה ובאגודה הנ"ל.

פ"ד ה"ח הא במועד אסיר. בקול הרמז בירושלמי דייק מושיבין וכו' ע"ש.

פ"ד ה"ח ר' יודה אומר חמורה שהיא תובעת. תוספתא מו"ק פ"ב (הוצאת צ"מ). וכעין זה בשם ר' יהודה בבבלי כתובות ד' קי"א ע"ב וש"נ דתניא רבי יהודה אומר פרדה שתבעה וכו'.

פ"ד

פ"ד ה"ח ושאר כל הבהמה וכו'. בתוספתא מו"ק פ"ב בהמה שתבעה וכו'. ובהוצאת צוקערמאנדל כגירסתינו.

פד ה"ח והן שיחזירוה ג' ימים למדורה. בד' זיטאמיר למרידה. וכן בבבל פסחים ד' נ"ה ע"ב למרדה. יאסטראיו צד 836 לא זכר גירסת ירושלמי ד' וויניציא.

פ"ד ה"ח מתניתא אמרה כן. ראה במרכבת המשנה ה' יו"ט פרק ח' הלכה כ"א שמבאר המאמר.

פ"ד ה"ח זבל שבמבוי. בתוספתא פסחים פ"ב (הוצאת צ"מ) זבל שבאמצע. ובבבלי פסחים ד' נ"ה ע"ב ת"ר הזבל שבחצר וכו' שברפת ושבחצר וכו' הוא גופא קשיא־אמרת זבל שבחצר מסלקין אותו לצדדין והדר תני שברפת ושבחצר וכו'.

פ"ד ה"ח זבל שבמבוי וכו'. בפי' רבינו חננאל בפסחים ד' נ"ה ע"ב ירושלמי זבל שבמבוי מסלקו לצד וכו' ע"ש ובריי"ף מו"ק סי' אלף קע"ט.

פ"ד ה"ח הדא דתימ' וכו'. בפי' רבינו חננאל הנ"ל אמ־ רבא (ר' בא) וכו' מסלקה לצדדין (מסלקו לצד) והרפת (הרפת) בין קטנה בין גדולה וכו'.

פ"ד ה"ט במשנה ששה דברים עשו אנשי יריחו. בסדר רב עמרם גאון ד' ו' ע"א דתנן ששה דברים עשו אנשי יריחו כדברי ר"מ שלשה ברצון חכמים וכו'. לפנינו במשנה ליתא ששה תיבות האחרונות וזהו מפורש בברייתא בבלי פסחים ד' נ"ו ע"א.

פ"ד ה"ט במשנה מתירין בגמזיות. במתניתא דב"מ בגזמיות. ובפי' ר"ח בפסחים ד' נ"ו ע"ב גואזיות של הקדש. ועי' בערוך ערך גמז.

פ"ד ה"ט במשנה מתחת הנשרים בשבת. מלת בשבת ליתא בפנים הכת"י ליידען ונכתב מיד אחר בגליון. וכן ליתא בפי' רבינו חננאל בפסחים ד' נ"ו ע"ב וכן ליתא במתניתא דב"מ. ולקמן בהלכה ט' בירושלמי מה נן קיימין אם בשנשרו מעי"ט וכו' אם בשנשרו ביו"ט וכו'. נראה מוכח שהמלה בשבת ל"ג בהמשנה.

פ"ד ה"ט במשנה ונותנין פיאה. עי' תשובות הגאונים (זכרון לראשונים) סי' שפ"א.

פ"ד ה"ט מאן תנא קוצרין ר"מ. עי' בתוס' מנחות ד' ע"א ע"א ד"ה וקוצרין ויש ספרים שכתוב בהן בדברי ר' מאיר קוצרין וגורשין וכן בתוספתא וכו' וע"ש בגליון. ולא זכרו ירושלמי דילן. ולעיל שם בד"ה וכורכין הביא ירושלמי מאותה ההלכה לענין וכורכין את שמע.

פ"ד ה"ט שלא היו מפסיקין בין תיבה לתיבה. בסדר רב עמרם גאון ד' ו' ובגמרא דא"י כתוב בפירוש שלא היו מפסיקין בין תיבה לתיבה. ובמנהיג צד 13 בשם סדורו של רע"ג וז"ל ובירושלמי שלא היו מפסיקין בין תיבה לתיבה. ובתוס' מנחות ע"א ע"א ד"ה וכורכין בירושלמי אמרינן שלא היו מפסיקין בין תיבה לתיבה. ובאשכול חלק א' צד 11 וצריך להפסיק מעט בין ישראל לה' אלקינו ובין ה' לאחד דאמרינן בירושלמי שאנשי יריחו כורכין את שמע שלא ברצון חכמים פי' שלא היו נותנים רווח בין ה' לאחד עכ"ל ועי' בפי' ר"ג מאיר הגולה במנחות הנ"ל. ובתוס' פסחים ד' נ"ו ע"א ד"ה לא היו מפסיקין בין שמע ישראל לשם וכו'. וזה נובע מירושלמי דילן. וע"ש בפירש"י ובתי"ט כאן מ"ש בזה.

פ"ד ה"ט ר' יוסה אמר וכו'. בסדר רב עמרם גאון הנ"ל רבי יוסי (יוסה) ור' זעירא ורבי אילא (ר' לא) שלא היו מפסיקין בין שמע (בין אחד) לברוך מכל מקום קא שמעי' לאפסיקי בין תיבה לתיבה ובין אחד לברוך עכ"ל ובמנהיג הנ"ל ר' זעירא ור' יוסי בשם ר' שלא היו מפסיקין בין אחד לברוך עד כאן יסוד העטרמי עכ"ל ובתוס' טנחות הנ"ל ויש מי שאומר (בירושלמי) שלא היו מפסיקין בין אחד לברוך עכ"ל ועי' בשטה מקובצת שם. ובאבודרהם (שחרית של חול ד' כ"ה ד' קושטנטינא רע"ד) ובירושלמי משמע כפירש"י דאמר התם ר' יוסי ור' זעירא בשם רבי (כגי' המנהיג הנ"ל) שילא (צ"ל שלא) היו מפסיקין בין אחד לברוך וכו' עכ"ל והרוקח סי' ש"כ בפסיק' (צ"ל בירושלמי) בפרק מקום שנהגו משמע שצריך להפסיק בין ה' אחד לברוך שם כבוד עכ"ל ובתוס' ע"ז ד' ג' ע"ב ד"ה היום לא זכרו ירושלמי דילן.

פ"ד ה"ט אמרו להן אבותינו וכו'. בפי' רבינו חננאל בפסחים ד' נ"ו ע"ב והיו אנשי יריחו אומרים אבותינו לא הקדישו וכו'. והמקיר מכאן.

פ"ד ה"ט רבנן סברין מימר קירות ופירות הקדישו. בפיאה פ"ז ה"ז מה רבנן סברין מימר קירות ופירות לא הקדישו. ובדפוסי אמשטרדם וזיטאמיר שם חסרה המלות לא הקדישו.

פ"ד ה"ט שאין אדם וכו'. בפי' הר"ש פאה פ"ז משנה ו' מפורש בירושלמי ובתוספתא שאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו. ובפי' ר"י במ"צ מ"ט דתניא שאין אדם וכו'.

פ"ד ה"ט כהדא דתני הנוטע וכו'. בפי' הר"ש בפאה פ"ז משנה ו' מפרש בירושלמי כהדא דתני הנוטע כרם להקדש פטור מן הערלה ומרבעי ומעוללות וחייב בשביעית.

פ"ד ה"ט מן הפרט. בכ"י ליידען ליתא בפנים ונכתב מיד אחר בגליון, וכן ליתא בהמקור בתוספתא פאה פ"ג (הוצאת צוקערמאנדעל) ובירושלמי פאה פ"ז ה"ז.

פ"ד ה"ט מן העורלה. בפי' הרדב"ז ה' מע"ש פ"י ה"ז מירושלמי בערלה פ"ק אר' יוחנן יתני כן הקדיש ואחר נטע פטור מן הערלה וכו' ע"ש.

פ"ד ה"ט דרבי מנא. בכ"י ליידען ליתא בפנים ונכתבו מיד אחר בגליון.

פ"ד ה"ט אי אפשר שאי אפשר. בפאה הנ"ל איפשר שאיפשר.

פ"ד ה"ט אין אתה יכול שלא יהא. כ"ז ליתא בכ"י ליידען רק בפנים הכ"י גרס. ולאוכלו נמצא לקח לו קורדום.

פ"ד ה"ט כלוקח לו קורדום מדמי שביעית. כעין זה בתרומות פרק ו' ה"ו לא נמצא לוקח לו קורדום מדמי שביעית.

פ"ד ה"ט למה לי נן פתרין לה דברי הכל כההיא. בפאה פ"ז ה"ח ולמה לו נן כיי דאמר רבי יוחנן.

פ"ד ה"ט מעשה היה. בכסף משנה ה' מתנות עניים פ"ד הכ"ג ואמרינן בירושלמי מעשה היה והורו כר"י ובדפוס זיטאמיר חסרות ב' מלות אלו מעשה היה.

פ"ד ה"ט שכל רוגליות וכו'. בפי' הר"ש ור"י במ"צ בפאה הנ"ל דכל

רוגלית ורוגלית חשוב אומן בפני עצמו ואסור לשיב מאומן לאומן כך הוא בירושלמי עכ"ל.

פ"ד ה"ט המשכיר בית לחבירו וכו'. בירושלמי בבא מציעא פרק ח' הלכה י"א בשנויים. ובעיטור (שכירות דף נ' ע"א) ירושלמי המשכיר בית לחבירו ורצה למוכרו וכו' וגרסינן בפסחים בפרק מקום שנהגו בעין קומי ר' אמי נצרך לדמיו מהו (ליתא) אמר ליה לא עלתה על דעתו שימות ברעב ור"ז ור' אילא (לא) דאמרי תרווייהו מסתיוסים כאומנות הוא (מסתיוסי באוני הוא) ונקנית במקח וכו' עכ"ל ובשו"ת מהר"ם ברבי ברוך סי' רמ"א (הוצאת מקיצי נרדמים) וכך מפורש בירושלמי דמקום שנהגו בעון קומי ר' אמי נצרך לדמיו מהו (כגי' העיטור הנ"ל) א"ל לא עלתה על דעתו שימות ברעב ור' זעירא ור' אילא (כגי' הנ"ל) תרויהו אומרים כו' ויש כאן טעות בירושלמי שלי ונראה הסגנון שר"ל דס"ל שכל ימי שכירתי נקנה לו לשוכר שאין הלוקה יכול להוציא כמו שיש בירושלמי דפרק השואל וכו'. ובראיש בבא מציעא פרק ח' סי' כ"ה אבל משכיר בית לשנה וצריך למוכרה מחמת דוחקו צריך להניח שוכר בבית עד שישלם זמנו כרבי זעירא ורבי לא והכי נמי איתא בירושלמי דמקום שנהגו כך כתב לי מורי ר"מ ז"ל בתשובה עכ"ל וכיון להתשובה הנ"ל. ובחי' הרשב"א בסוף כתובות (בקונטרס אחרון) וגרסינן בירושלמי דפסחים פרק מקום שנהגו רבא (ר' בא) בר כהנא בעי קמיה ר' אחי (אימי) המשכיר בית לחבירו וכו'. ועי' בטור חו"מ סי' שי"ב ובבית יוסף שם שהביא הירושלמי. וברמב"ם ה' שכירות פ"ו ה"ט אעפ"י שאין המשכיר וכו'. ובמגיד משנה שם וכתב הרשב"א ז"ל דוקא בשוכר סתם וכו' אבל בשוכר לזמן ידוע אינו יכול להוציאו תוך זמנו וכן מוכח בירושלמי עכ"ל ובהג"מ ה' שכירות פ"ו אות ה' אם מחמת דוחקו מכר בית שלו וכו' לזה יכול להוציאו מיד דלא עלה על דעתו שימות ברעב וכן מפרש בירושלמי עכ"ל ראבי"ה עכ"ל.

פ"ד ה"ט תריהון אמרין וכו'. במרדכי בבא מציעא פרק ח' סי' שס"ב בירושלמי הכא ופרק מקום שנהגו המשכיר בית לחבירו וכו' תרווייהו אומרים מ"מ קנוי הוא לו אלא דו א"ל שבקוה די שרי (בד' ריוא רישיאי) עד דמלי אונקלאה (בד' ריוא אונקלוס) דידי אתא עובדא קומי ר' יסא ולא קביל מה פליג אמרי ביתא דמשכיר הוה משכנה גבי חד רומי כגון בן הוראי כר' אמי (ל"ז מלות אחרונות חסרות לפנינו בפסחים כאן. ובבבא מציעא ישנם אך משובש הגירסא שם) ופי' רבינו מאיר דהכי פירושו המשכיר וכו' ע"ש וע' ברמב"ם ה' שכירות פרק ו'. ובהג"מ שם אות ז' פי' רבינו יואל הוי דהיינו דוקא בסתם וכו' והא לך גירסת הירושלמי המשכיר בית לחבירו ורוצה למוכרו אמר ר' יוסי לא עלתה על דעתו שימות ברעב ר' זירא ור' אילא אמרו מכרו קנוי הוא לו אלא כדי א"ל שיבקיה עד דימלא אונקלווסים דיליה פירוש משלים זימניה אתא עובדא קומי ר' יוסי ולא קביל מאי פליגי וכו' (כגי' המרדכי הנ"ל אבל גי' הג"מ מיושרת). ובנמוקי יוסף בבבא מציעא סי' תקכ"ט ומיהו דוקא בסתם וכדפרישית אבל שכרו לזמן ידוע לאו כל כמיניה וכו' וכן כתבו כל המפרשים ז"ל והביא ראיה מן הירושלמי דגרס התם המשכיר בית לחבירו ובקש למכרו רבי אמי אמר לא עלה וכו' ר"ז ור"א תרווייהו אמרי מ"מ קנוי הוא לו אלא דא"ל שבקה עד

דימלי

דימלי אטולמוס דידיה פירוש זמגו עכ"ל ובערוך לר"ש נמא (עטרה צבי) ירושלמי המשכיר בית לחבירו וכו' אלא די א"ל שבקיה דישרי עד דימלא אנקוליפוס דידיה ומסתבר פירושו זמן שחרות (צ"ל שבירות) שלו ע"כ עכ"ל וע"ש בהערות.

פ"ד ה"ט המשכיר בית לחבירו וכו'. בסמ"ג לאווין רמ"ב המשכיר בית לחבירו והקדישו וכו' וכן ישנה בתוספתא דבבא מציעא פרק ח' ובירושלמי בפרק מקום שנהגו מסיים בד"א (אימתי) בזמן שלא הקדים לו שכרו אבל הקדים לו שכרו הרי זה דר בתוכו בחנם וכו' עכ"ל ובשו"ת מהר"ם ברבי ברוך (הוצאת מק"נ) סי' רמ"א דמיר בהר האי ירושלמי שהבאתי לעיל גרסינן המשכיר בית לחבירו ועמד והקדישו ה"ז דר בתוכו ומעלה שכר להקדש אימתי בזמן וכו' וה"מ כיון דהקדים שכרו ה"ז קנוי לו כל ימי שכירות וכו' ובירושלמי שמחלק בין הקדים לו שכרו ללא הקדים ריצב"א הביא אותו על מה שמקשים בפרק אע"פ (ד' נ"ט ע"ב) שדה זו שמשכנתי וכו' עכ"ל. וברא"ש בבא מציעא פ"ק ח' סי' כ"ה ועוד כתב (הר"מ ברבי ברוך) דבאם הקדים לו שכר אפילו לזמן מרובה אינו יכול להוציאו עד שיכלה זמן כל השכירות שהקדים לו והביא ראיה מהירושלמי המשכיר בית לחבירו ועמד והקדישו הרי זה דר בתוכו ומעלה שכר להקדש אימתי בזמן וכו' עכ"ל אבל ברא"ש נדרים פרק ה' סי' ב' ובירושלמי מחלק בין הקדים שכרו ללא הקדים שכרו דכשהקדים שכרו אינו ברשות המשכיר כלל והמיה לי מה תלוי בהקדמות השכירות וכו'. וע"ש בקרבן נתנאל. ובתוס' ערכין ד' כ"א ע"א ד"ה הכי והכי נמי איתא בירושלמי דמקום שנהגו המשכיר בית לחבירו ועמד והקדיש הרי זו מקודשת אימתי בזמן שלא הקדים לו שכרו אבל הקדים לו שכרו הרי זה דבריו חנם עכ"ל ולפנינו בשנויים. ועי' בהגהת שטה מקובצת שם. ובאור זרוע חלק נ' (בבא מציעא) סי' י"ט כההיא דירושלמי דפסחים פרק מקום שנהגו דתני המשכיר בית לחבירו וכו' ופי' הר' שמשון בן אברהם זצ"ל שההקדש חל על שבח וכו' מיהו בגמרא דידן לא שני הכי וכו'. ובשו"ת הרשב"א המיוחסות במעות להרמב"ן סי' רמ"ב ובירושלמי בפרק מקום שנהגו נמי תני לה הכי המשכיר בית לחבירו ועמד והקדיש הרי זה דר בתוכו חנם (ליתא) וכו' עכ"ל ובחי' הרשב"א בכתובות הנ"ל תני המשכיר בית לחבירו ועמד והקדישו וכו'. ועי' בתוס' מנחות ד' ק"א ע"א ד"ה אע"ג והא דאמרינן וכו' הקדישו משכיר הדר בו וכו':

פ"ד ה"ט הרי זה דר בתוכו ומעלה שכר להקדש. הרמב"ם סותר את עצמו. בה' ערכין פרק ו' הלכה ל' ואם דר בו השוכר מעל. ובה' מעילה פרק ה' הלכה ה' הדר בו לא מעל.

פ"ד ה"ט ביומי דרבי מנא הוות נימורה (ברפוסי זיטאמיר וקראמ' נימורת) בציפורין והוון בניהון משכונין גבין. ופי' בקרבן עדה הוית נימורת היתה אשה אחת בציפורי מעיר נמרה עכ"ל ועי' בפני משה. אבל בשו"ת מהר"ם ברבי ברוך (הוצאת מק"נ) סי' רמ"א כמו שיש בירושלמי דפרק השואל ביומי דר' מנא הות טמירא (נימורה) בצפורי כך יש בירושלמי ונראה שיש לו להיות הות שמדא ואי גרסינן טמירא היינו הך שנזרו שמד והיו נחבאים במערות והיו צריכים למעות וכו' עכ"ל ובעטיר (שבירות ד' נ' ע"א) וגרסינן בפסחים וכו' ביומוי דרבי מנא הוה כומריא בציפורין וכו'. ובירושלמי סנהדרין פ"ג ה"ו רבי מנא כד עאל פרוקלא בציפורי הירי כפקא נחתומיא בשוקא וכו'. ואולי מקרה אחד הוא עם מה שנזכר בפסחים כאן.

פ"ד ה"ט והוון בניהון מישכונין גבין. בבבא מציעא פרק ח' הגי' אמרי ברתיה הוות ממשכנה גבי חד רומי בנין **בן** הורי בר' אימי. ולפני הראשונים

גרסאות

גרסאית שונות בזה. בעטיר הנ״ל אלא בריתיה דמשביר הוה ממישכנה גביה חד רומי ולא הוה ליה דמי לאפוקה והורה כר״א שימכר עכ״ל וכן הוא באור זרוע חלק ג׳ (בבא מציעא) סי׳ שכ״ח. ובשו״ת מהר״ם ברבי ברוך הנ״ל והוי בניהן דצפורי ממישכני׳ בתיהן (מלה אחרונה ליתא. ולפי זה הכוונה לא שמשכנו בניהם אלא בתיהם) מדאתי מיזל לון אפיק ר׳ מנא כרוז (כדון) כההיא (כהיא) דר׳ אמי אמר לא דאנא סבר כוותי׳ אלא כגון (בגין) דצפוראי דלא יחלטון בתיהן (בניהון) ע״כ (בירושלמי) כלומר בני צפורי היו ממשכני׳ בתיהם ולא היה להם לפדותם והיה ירא פן ישתקעו בתיהם ביד המלוה וכל כה״ג היה נ״ל לפסוק כר׳ אמי וכו׳ ע״ש. וכן הוא בשם הירושלמי ברא״ש בבא מציעא פרק ח׳ סי׳ כ״ה. ובהג״מ ה׳ שכירות פ״ו אות ז׳ ביתיה דמשביר הוה ממושכן גבי חד רומי ולא הוי ליה למיפרקה והורה כר׳ אמי שמכור אביאסף ע״כ עכ״ל :

פ״ד ה״ט אפיק ר׳ מנא כדון. בעיטור הנ״ל אפיק ר׳ מנא בריה (כדון) כההיא (כהיא) דר׳ אמי (אימי) אמר לא דאנא סבר כוותיה (כדעתיה) וכו׳.

פ״ד ה״ט דלא יחלטון בניהון. בחי׳ הרשב״א בסוף כתובות הנ״ל והכי נמי מסיק התם (בירושלמי) במכר שהוא מכור והלא דר בו כל זמן שכירתו עכ״ל ולפנינו אינו מבואר.

פ״ד ה״ט מה נן קיימין וכו׳. בתוס׳ פסחים ד׳ כ״ו ע״ב ד״ה מחלוקת ובירושלמי דסוף פרק פריך במה אנן קיימין אי בנשרו מעי״ט ד״ה מותרים ואי בי״ט ד״ה אסורים אלא במה קיימין בסתם פי׳ דבסתם לא שייך וכו׳, ולפנינו בשנויים.

פ״ד ה״ט לא היו נותנין אלא וכו׳. תוספתא פסחים פ״ג (הוצאת צ״מ). ובבבלי פסחים ד׳ נ״ו סע״ב מובא התוספתא בנוסחא אחרת וע״ש.

פ״ד ה״ט בבן מביא יין. בפי׳ רבינו חננאל בפסחים ד׳ נ״ז ע״א בן נכי היין. וע״ש בגליון.

פ״ד ה״ט א״ל טרוכסימון. המאמר נשנה במדרש אסתר פ״ב ושם במתנות כהונה ובירושלמי בסוף פרק מקום שנהגו גרס טריכסימון עב״ל.

פ״ד ה״ט מן דאתמול. במ״כ שם ובירושלמי איתא בהדיא של אתמול.

פ״ד ה״ט מן פרני. במ״כ מן פרני פי׳ מן כתובתי והכי גרסינן בירושלמי בהדיא.

פ״ד ה״א במשנה תמיד נשחט בשמונה ומחצה. יוסף הכהן בקדמוניות 3. 4. 14. יאמר גם כן שהתמיד נקרב בשעה התשיעית בערב. ובלחם משנה ה׳ תפלה פ״ג תמיד נשחט בשמונה שעות (ליתא) ומחצה וכו׳.

פ״ה ה״א במשנה ערב פסחים. בפי׳ המנהיג למס׳ כלה ד׳ כ״ג שנינו בפסח שני וכו׳ ובערב פסח נשחט וכו׳. ובירושלמי ברכות פ״ד ה״א בנוסחת מהרש״ם וערב פסח וכו׳. וכן מובא הירושלמי ברכות בילקוט המכירי תהלים מזמור קמ״א ובכ״מ ה׳ תפלה פ״ג ה״ב כדתנן וכו׳ בערב פסח נשחט בז׳ ומחצה וקרב בט׳ (בח׳) ומחצה.

פ״ה ה״א במשנה וקרב בשמונה ומחצה. בסמ״ג עשין רכ״ג מוסיף: והפסח אחריו. וכן בשכל טוב ח״ב צד 74 ותנן תמיד וכו׳ והפסח ע״כ אחריו לעולם.

פ״ה ה״א במשנה חל ערב פסחים להיות ערב שבת. בפי׳ המנהיג ובכ״מ הנ״ל חל ערב פסח להיות בערב שבת וכו׳. ובסדר והלכות קרבן פסח

ראשון

ראשין (בגמרא פסחים ד׳ נ״ז ע״ב) ובחול נשחט התמיד בז׳ ומחצה ונקרב בח׳ ומחצה ובשבת נשחט כו׳ ומחצה וכו׳. וזה שלא כניסחתיני במשנתינו בין בחול בין בשבת. ובפי׳ הרע״ב ואפילו בשבת שאין קרבים נדרים ונדבות מאחרים זמן שחיטת תמיד של בין הערבים משום סרך נדרים ונדבות דחול עכ״ל ועי׳ בתוס׳ רעק״א אות י״ז.

פ״ה ה״א אעפ״י שאין ראיה לדבר זכר לדבר. בכ״י ליידען ליתא זה בפנים ונכתב מיד אחר בגליון.

פ״ה ה״א כהדא דתני. בכ״י ליידען ליתא זה ונכתבו מיד אחר בגליון.

פ״ה ה״א דתני חנניה בן יהודה אמר. חנניה בן יהודה זה נזכר עוד בתו״כ פ׳ צו פרשה ב׳ ושם שמיני פרשה ב׳. ובתוספתא עדיות בסופה נזכר ר׳ חנניה בר פדו. ושם בהוצאת צוקערמאנדעל הגי׳ ר׳ חנניה בר עדיי. ולפי שלא נמצא עוד במקום אחר ר׳ חנניה בר פדו או עדיי, נראה שצ״ל בהתוספתא ר׳ חנניה בר יהודה. ומי הוא חנניה בן יהודה זה? לי לבי אומר כי הוא חנניה בן אחי ר׳ יהושע. ואבי ר׳ חנניה זה הוא ר׳ יהודה שמצינו לו זכרון בספרי האזינו סי׳ ש״ו ובילקוט שם היה ר׳ יהודה בן חנניה אומר בשעה שאמר משה האזינו שמים וכו׳. ור׳ יהודה זה היה אח לר׳ יהושע בן חנניה. וחנניה בן יהודה נקרא על שם זקנו חנניה. וראיות הנדסיות אין לי על זה רק יש השערות קרובות כעין זכר לדבר. בבבלי יומא ד׳ ל״ז ע״א חנניה בן אחי ר׳ יהושע אומר זכר צדיק לברכה אמר להם נביא לישראל בשעה שאני מזכיר צדיק עולמים אתם תנו ברכה. והמאמר מקורו במכילתא בא פט״ז רק שם נתחלף המאמר ושם הגי׳ רבי חנניה בן אחי ר׳ יהושע אומר כי שם השם אקרא זה המברך הבו גודל לאלהינו אלו העונים אחריו וכו׳. ובילקוט כת״י פ׳ האזינו הגי׳ חנניה בן אחי ר׳ יהודה אומר. עי׳ דקדוקי סופרים ביומא שם. וביוחסין ערך ר׳ חנניה בן עקשיה (קראקא שמ״א) וכן חנניה בן אחי ר׳ יהודה בפרק אמר להם הממונה עכ״ל וגירסתו כגי׳ הילקוט הנ״ל. ונראה שהמלה אחי ט״ס. ונשתרבבה ע״י שהסופרים רגילים שבכל מקום נזכר חנניה בן אחי ר׳ יהושע כתבו כאן חנניה בן אחי ר׳ יהודה. ובאמת הגי׳ הנכונה חנניה בן ר׳ יהודה שהוא אחד עם חנניה בן אחי ר׳ יהושע. בבבלי ברכות ד׳ ס״ג ע״א כשירד ר׳ חנינא (בכת״י מינכען שם חנניה) וכו׳. ובספר בית נתן שם מביא מכת״י הגי׳ ר׳ חנינא בן ר׳ יהושע. ואולי היה כתיב בהכת״י ר׳ חנינא בן ר״י: ר״ת ר׳ יהודה ובא חבירו ופתר: ר׳ יהושע. וכדומה לזה בבמדבר רבה פ״י סי׳ ד׳ חנניה בן ר׳ יהושע. והמאמר מקורו בירושלמי סנהדרין פרק ב׳. ושם חנניה בן אחי ר׳ יהושע. בבבלי סוכה ד׳ כ׳ ע״ב תניא א״ר חנניה (פירש״י שם חנניה בן אחי ר׳ יהושע) כשירדתי לגולה וכו׳ וכשבאתי אצל ר׳ יהושע אחי אבא הודה לדבריו. ובכת״י בגמרא שם הגי׳ וכשבאתי אצל ר׳ יהודה. ונראה שצ״ל אצל ר׳ יהודה אבא. כי ר׳ יהודה בן אלעיא היה אחרי חנניה. ובעל דקדוקי סופרים ז״ל חשב גי׳ הכת״י לט״ס. ומלבד זה גירסתינו וכשבאתי אצל ר׳ יהושע אחי אבא תמוה. כי הלא ידענו מברכות ס״ג ע״א שחנניה השיב שלא הניח כמותו בא״י. ואם היה ר׳ יהושע ב״ח

דורו

דודו בחיים אז לא אמר כזה? ועוד ראיה לזה שמצינו במקומות אחדים נזכר חנניה סתם. והמאמרים נשנו במקומות אחרים על שם חנניה בן אחי ר' יהושע. כמו בבבלי תענית ד' י' ע"א תניא חנניה אומר ובגולה וכו'. ובירושלמי תענית פרק א' הלכה א' נשנה בשם חנניה בן אחי ר' יהושע אומר ובגולה לא נהגו כן וכו'. בבבלי עירובין ד' ו' ע"א חנניה אומר ב"ש וכו'. ובירושלמי שם פרק א' סוף הלכה א' חנניה בן אחי ר' יהושע אומר בש"א וכו'. ושם בעירובין ד' מ"ג ע"א והתניא חנניה אומר כל אותו היום וכו', ובירושלמי עירובין פרק ד' הלכה א' חנניה בן אחי ר' יהושע וכו'. ואולי מחנניה זה הברייתא בבבלי שבת ד' י"ב ע"א תניא חנניה אומר חייב אדם וכו'. ואם אפשר שחנניה סתם הוא חנניה בן אחי ר' יהושע. מדוע לא יהיה אפשר שחנניה בן יהודה הוא חנניה בן אחי ר' יהושע? בסדר הדורות (צד 154) לא זכר מירושלמי דילן ולא ירד לכל אלה שכתבנו. אחרי כתבי כל אלה ראיתי באגדת התנאים לידידי הרב הגדול רב"ז פראפעססאר באכער נ"י חלק שני צד 555 בהערה 2 שמביא מהספרי הנ"ל את ר' יהודה בן חנניה ומשער שאולי הוא בנו של חנניה בן יהודה. ומצוה גוררת מצוה. שרואה אנכי להעיר גם על זה שכידוע יש גם אמורא שנקרא ר' חנניה בר אחוי דרב הושעיה. ואיננו מתיחס לשם אביו. והנני משער ששם אביו היה שמואל ור' שמואל זה התיחס ג"כ על שם אחיו ר' הושעיה. ראה ירושלמי חגיגה פרק ב' הלכה ז' (בד"וו) רבי שמואל אחוי דרבי הושעיה אמר ר' ירמיה בעי ישבה על הכסא וכו'.

פ"ה ה"א שומע אני בין הערבים וכו'. בזבחים ד' י"א ע"ב והכתיב בין הערבים וכו' בין שני ערבים ומדרשת של חנניה בן יהודה לא נזכר.

פ"ה ה"א כשהוא אומר יום יצא לילה. בכ"י ליידען ליתא זה בפנים ונכתב מיד אחר בגליון.

פ"ה ה"א נמצאת אומר שהתמיד קרב בט' שעות ומחצה. כן בד' וויניציא אבל בדפוסי קראקא זיטאמיר ופטרקוב אחרי תיבת ומחצה: לאחריו ושעה אחת לעיסוקו נמצאת אומר שהתמיד קרב בתשע שעות ומחצה. וכל הי"א מלות האחרונות נכפלו מהמעתיק שתי פעמים. והט"ס הזה הטעה את הקרבן עדה שכתב הכי גרסינן נמצאת אומר שהפסח קרב בט' שעות ומחצה ונמצאת אומר שהתמיד קרב בט' ומחצה עכ"ל.

פ"ה ה"א דתנינן וכו' לאחר חצות מיד כשר. במשנה שלפנינו לקמן משנה ג' הגי' קודם לתמיד כשר. וברמב"ם ה' קרבן פסח פרק א' ה"ד ואם שחטו אחר חצות קודם תמיד של בין הערבים כשר.

פ"ה ה"א ר' יושע בן לוי אמר תפלות מאבות למדו. וכן הוא בירושלמי ברכות פ"ד הלכה א' ובבראשית רבה פ' ס"ח.

פ"ה ה"א אב בית דין. רבים יגעו לפרש שלש מלות אלו: הק"ע כתב אב בית דין לא גרסינן. ובפני משה אב בית דין סימן הוא וכו'. ובד' קראטאשין: אב"ד נראה כמיותר. אולם אנכי כבר כתבתי באהבת ציון וירושלים בברכות צד 105 כי בפסחים כאן היה נשנה רוב ההלכה שנשנה בברכות פרק ד' מן רבי יהושע בן לוי אמר תפלות מאבות למדום (בד' וויניציא ע"ם ד' ז' עמוד א' שורה 55) עד סוף ההלכה אלא

מיגו

מינו אוהו אב בית דין. (ד׳ וויניציא ד׳ ז׳ עמוד ד׳ שורה 25) והסופרים המעתיקים השמיטו כל המאמר וציינו המלות: אב בית דין. להורות שהשמיטו עד סוף ההלכה שמסיימת במלות האלו. והבאתי שם ראיה ע״ז. שרוב ההלכה השנוייה בברכות שם שייכת כאן בפסחים כי נזכר שם בברכות (ד׳ וויניציא ד׳ ז׳ ע״א שורה 40) המן הנינן התמיד נשחט בשמונה ומחצה וכו׳. ולפני הרבה מהראשונים היה כל ההלכה החסרה לפנינו בפסחים כאן בשלימות כי הביאו המאמרים השנוים באותה ההלכה מפסחים גם כן. כמו רב נסים גאון בפירושו בברכות ד׳ כ״ז ע״ב ובגמרא בפרקין דבני מערבא וגם בפסחים בפרק תמיד נשחט גרסינן הלכו ומינו את ר׳ אלעזר בן עזריה בן י״ז שנה ונתמלא כל ראשו שיבה וכו׳ עכ״ל וזה ליתא לפנינו בפסחים כאן. ובש״ס דפוס ווילנא תרנ״ו סבבו המלות וגם בפסחים בפרק התמיד. ולא ידעו שלפני הרנ״ג היה כל זה בפסחים כאן. ובמנהיג (צד 48 ד׳ ברלין) ובירושלמי דתפלת השחר ובפרק תמיד נשחט ובפרק אחרון דתעניות אימתי היא נעילה רבנן דקסרי וכו׳ עכ״ל וזה ליתא לפנינו כאן והיה לפני המנהיג. וביוחסין (קראקא שמ״א ד׳ ל״ח ע״ב) ובירושלמי פרק התמיד נשחט שהיה בן י״ג שנים עכ״ל ובסדר הדורות ערך ר״א בן עזריה הביא דברי היוחסין הנ״ל וכתב הירושלמי אינו שם (בפסחים) כי אם בברכות וכו׳. ובאמת צדק בעל היוחסין כי עוד לפניו שהשתמש בכתב יד מהירושלמי היה כל זה כאן. וביוחסין (ד׳ הנ״ל ד׳ ל״ג ע״א) ואני מצאתי בפרק התמיד נשחט ואשכחיה עביד מחטין עכ״ל ובסדר הדורות צד 186 כתב גם ע״ז: אינו שם. אבל באמת היה כל זה כאן באותה ההלכה לפני בעל ספר יוחסין. ועתה הודיעני הרה״ח ר׳ שמואל זעעליגמאנן נ״י כי בכ״י ליידען כאן כתוב: ר׳ יושיע בן לוי אמר תפילת מאבות למדו גר״ש ע״ד לא הורידו אותו מגדולתו אילו מינו אוהו אב בית דין מאן תנא וכו׳. ומיד אחר נמחקו כל ההיבות הנ״ל זולת בג׳ מלות האחרונות אב בית דין רשומם לא ניכר כראוי. ומעיר מצדו הרש״ז הנ״ל כי היתה כאן כל הסוגיא בברכות הנ״ל. אולם אנכי כבר הערותי כ״ז באהבת ציון וירושלים בברכות הנ״ל וברוך ה׳ שהנחני בדרך אמת.

פ״ה ה״א רע״א אומר כסדרו בע״ש כך סדרו בשבת. אבל בבבלי פסחים נ״ח ע״א רע״א כסידורו בערב פסח וכו׳ מתקיף לה רבא מידי ר״ע כסידורו בערב הפסח וכו׳ ע״ש.

פ״ה ה״א ויקרב פסח תחילה. בכ״י ליידען ויקרב המיד התחילה ופסח אחריו. ונשתנה מיד אחר כמו שהוא עתה בדפוס.

פ״ה ה״א בין הערבים בלבד. מלה אחרונה ליתא בכ״ל.

פ״ה ה״א אלא בין הערבים לבד. בכ״י ליידען אלא בין הערבים לר. ובהכ״י נכתבו ג׳ אותיות הראשון ל׳ והשלישי ר׳ ואות השני נמחק ותחתיו נכתב מיד אחר ב׳ וממעל להמלה סימן בשתי נקודות מהכותב הכ״י בעצמו ובגליון כתוב מבוני: ס״א לשון.

פ״ה ה״א מועד צאהך כאר״ץ מצרים אתה צולה. עי׳ פני משה. ומ״ש לקמן פ״י ה״ט במחלוקת ר״א ב״ע ור״ע.

פ״ה ה״א מהו בכל ערב. בכ״י ליידען מהו בכל יום ויום בכל ערב פסח ופסח. ומיד אחר נמחקו המלות בכל יום ויום.

פ״ה ה״א דהדין הנייה. בכ״י ליידען טעמא דהן. ומיד אחר מוגה כמו בדפוס.

פ״ה

פ"ה ה"א ואין מוקדם לתמיד של שחר. בתוס' מנחות ד' מ"ט ע"ב ד"ה תלמוד שמביא ריב"א דתניא בתוספתא דפסחים כל הקדשים שהקריבן קודם התמיד של שחר או שעכבן אחר תמיד הערב פסולין וכו'.

פ"ה ה"ב במשנה הפסח ששחטו שלא לשמו וכו'. משנתינו נשנה גם במשנה בזבחים פ"א ד' י"ג ע"א אבל שם הגי' הפסח והחטאת (ליתא) ששחטן שלא לשמן וכו'. ושם נשנו דיני דחטאה.

פ"ה ה"ב במשנה קיבל והילך וזרק. בזבחים שם קבל והלך וזרק וכו'. ופירש"י או או קתני קבל או הלך או זרק. ועי' בשט"מ שם.

פ"ה ה"ב מנין שהוא צריך לשוחטו לשמו. בפי' המשניות להרמב"ם פרק ה' משנה ב' ואמרו בירושלמי מנין שאין שוחטין את הפסח אלא לשמו שנאמר ואמרתם זבח פסח הוא לה' עכ"ל ובהעתקת קראנר בשנוי קטן. ועיין בפירש"י פסחים דנ"ט ע"ב ד"ה פסול.

פ"ה ה"ב מעתה אפילו הקטר אימורין ת"ל זבח. בפי' רבינו חננאל בפסחים ד' נ"ט ע"א ירושלמי יכול יהא הקטרת אימורין מעכבת כפרה ת"ל זבח וכו' עכ"ל ועי' תוס' זבחים ד' ז' ע"א ד"ה וזבחת.

פ"ה ה"ב אינו דין שיהא צריך לשם בעליב. בכ"י ליידען אינו צריך שיהא לשם בעלים ומיד אחר נשתנה כמו עתה בדפוס.

פ"ה ה"ב ומחטאתו של מצורע. בס' הבריתות (בית י"א ס"י א') והקשה הקדוש ר' נתנאל ע"ה הא דירושלמי דריש התמיד נשחט קיטוי ר' מונא (מנא) וחטאתו (ומחטאתו של מצורע אנו למדין) של מצורע לחדוש (לא לחידושה) יצא שתהא טעונה וכו' עכ"ל. ומ"ש דריש ת"נ לפי שלא היה לפניו הלכות.

פ"ה ה"ב שחטו לשמו לזרוק וכו'. בתוס' ריד"א בפסחים ד' ס' ע"א ירושלמי שחטו לשמו לזרוק דמו שלא לשמו אמר ר' יוחנן צד (יש) שלא לשמו מעבודה (בעבודה) לעבודה והוא פסול ר"ש בן לקיש אמר אין (לפנינו בט"ס: יש) שלא לשמו מעבודה לעבודה והוא (ויהא) כשר עכ"ל.

פ"ה ה"ב תרתין מילין לא דמיא. בכ"י ליידען מן תרתין מילין לא למדה מחשבת פיגול למחשבה אילו וכו'. ובהכ"י יש מקום פנוי בין המלות למחשבת אילו ומיד שלישי: נכתב פסול. ומלה למדה נשתנה מיד אחר: דמיא כמו שהוא בדפוס.

פ"ה ה"ב אילו שחטו שלא לשמו. בכ"י ליידען אילו שחטו לשמו לקבל דמו שלא (ליתא) לשמו פסול. אילו שחטו לשמו (שלא לשמו) להקטיר אימוריו שלא (ליתא) לשמו שמא אינו פיגול וכו'. ונשתנה מיד אחר כמו שהוא בדפוס.

פ"ה ה"ב דמר ר' אילא בשם ר' יוחנן וכו'. גי' משונה בפי' רבינו חננאל בפסחים ד' ס"ג ע"א ירושלמי אין מחשבת אוכלין בזריקה דמר לא בשם ר' יוחנן שחטו לאוכליו לזרוק דמו שלא לאוכליו כשר נעשה משעה ראשונה כמי ששחטו לאוכליו ושלא לאוכליו עכ"ל.

פ"ה ה"ב אתא ר' יעקב ב"א בשם ר' יוחנן. בפי' רבינו חננאל בפסחים ד' ס"א ע"ב ירושלמי אמר ר' יוחנן שחטו לאוכליו וזרק (לזרוק) דמו שלא לאוכליו כשר עכ"ל.

פ"ה ה"ב שלא לשמו פיגול. בכ"י ליידען שלא לשמו פסול. ונשתנה פיגול כמו שהוא בדפוס.

פ"ה ה"ב אמר ר' יוחנן על דא אמר לי אבא בר אבא. בירושלמי שקלים פרק ב' הלכה ה' ר' יוחנן אמר על דעלי אבא בר בא. ובדפוסי קראטאשין וזיטאמיר שם על דא עליל וכו'. ובכת"י ליידען בפסחים כאן הגי' על דא עלי

אבא

אבא בר אבא. ונשתנה שם מיד אחר כמו שהוא בדפוס. וגירסתינו שר׳ יוחנן דבר עם אבוה דשמואל קשה כי אבוה דשמואל לא היה בא״י. ונמצא שאבוה דשמואל שלח שאלה לרבי יהודה נשיאה (בבלי יבמות ד׳ קט״ו ע״ב) ואולי צ״ל כאן על דא אמר לי אבא בר איבו והכוונה לרב. ובירושלמי בבא קמא פרק א׳ ה״א ומאן הוא אבא רב (כן הגי׳ בדפוסי ליוורנו וזיטאמיר. ובמגן אבות להרשב״ץ ד׳ י״ד ע״ב דפוס לייפציג ובירושלמי דקמא אמר שמואל מודה לי אבא מאן אבא רב עכ״ל ובדפוס וויניציא בב״ק שם הגי׳ רבי) או אבא בר אבוה. הראיות שהביא בעל דורות הראשונים (ח״ב צד 226) שאבוה דשמואל היה בא״י קלושות הן ואכ״מ להאריך.

פ״ה ה״ב כל שהוא מן הצאן. בפי׳ ר׳ יהודה בן בנימין הרופא לשקלים פרק ב׳ (בש״ס ווילנא תרנ״ז) ירושלמי דכתיב אם מן הצאן וגו׳ דבר שהוא בא מן הצאן קרב שלמים.

פ״ה ה״ב הרי עולה מן דבר. בכ״י ליידען הרי עולה מן הצאן דבר וכו׳. והמלה הצאן נמחקה מיד אחר. וכמו שהוא בכת״י ליידען כן הוא בשקלים הנ״ל ובפי׳ ר׳ יהודה הנ״ל.

פ״ה ה״ב א״ר בון בר כהנא וכו׳. בפי׳ הר׳ יהודה הנ״ל אמר ר׳ אבא בר כהנא דבר שבא מכל הצאן יצא אשם שאינו בא אלא מן האילים (האילים בלבד).

פ״ה ה״ב בכל אתר את אמר מן לרבות. בפי׳ ר׳ יהודה הנ״ל בכל אתר את אמר מן למעט והבא את אמר מן לרבות. וכן הוא בשקלים הנ״ל. וכצ״ל.

פ״ה ה״ב אמר ר׳ מנא מיעטו שאינו בא. בשקלים הנ״ל אמר ר׳ מנא מן למעט מיעוט שאינו בא בן שני שנים מיעוט שאינו בא נקבה וגבי אשם נמי מן למעוט הוא (כ׳ מלות אחרונות חסרות בפסחים כאן) שאינו בא אלא מן האילים. בלבד. וכן הוא בפי׳ הר׳ יהודה הנ״ל.

פ״ה ה״ב מותר הפסח אין בא עולה. בכ״י ליידען ליתא מלת אין. ונכתב מיד אחר בין השורות. וכגרסת כת״י ליידען כן הוא בשקלים הנ״ל ובפי׳ ר׳ יהודה הנ״ל וכצ״ל.

פ״ה ה״ב משנין דבר שהוא לאכילה מדבר. בפי׳ ר׳ יהודה הנ״ל אמר ר׳ אבין (אבון) משוין (משנין. וגי׳ ר״י אמיתית) דבר שהוא לאכילה לדבר שהוא לאכילה ואין משוין (משנין) דבר שהוא לאכילה לדבר שאינו לאכילה. ובמגדל עז ה׳ שקלים פ״ד דגרסינן וכו׳ אמר רבי אבא (אבון) משנין דבר שהוא לאכילה וכו׳.

פ״ה ה״ב ואין משנין דבר שהוא לאכילה בדבר שאינו לאכילה. בכת״י ליידען ליתא כ״ז בפנים רק נכתב מיד אחר בגליון.

פ״ה ה״ב א״ר יוסי בי ר׳ בון משנין קדשים קלים. בזבחים ד׳ ט׳ ע״א ר׳ יוסי ברבי אבין אמר דוחין קדשים אצל קדשים קלים ואין דוחין וכו׳.

פ״ה ה״ב משנין קדשים קלים. בפי׳ ר׳ יהודה הנ״ל משוין (משנין) קדשים קלים לשם קדשים קלים ואין משוין (משנין) קדשים קלים לשם קדשי קדשים.

פ״ה ה״ב אמר ר׳ יוחנן על דאמר וכו׳. בשקלים הנ״ל ר׳ יוחנן אמר על דאעלי (דאמר ובכ״י ליידען א״ר על דעלי ר׳ חנינה. ונשתנה שם מיד אחר כמו בדפוס) ר׳ חנינה דאינון (דאתון) אמרין וכו׳ אפילו שחטו (ליתא) לשם עולה. ובדפוס קראטאשין וזיטאמיר שם על דא עליל ר׳ חנינה וכו׳.

פ״ה ה״ב אין הפסח משתנה לשם שלמים. בירושלמי תרומות פ״א

הלכה

הלכה ג׳ וש״ג דאמר ר״ש בן לקיש בשם ר׳ יודן נשייא מביא אדם פסח בשאר ימות השנה ומשנהו לשם שלמים.

פ״ה ה״ב אמר רבי לא טעמא דר׳ יוחנן. כן הוא גם בזבחים ד׳ ח׳ ע״ב אמר רבי אילא אר׳ יוחנן לזבח לרבות כל זבח.

פ״ה ה״ב אין תימר משתנה למחשבת פסול פיגול. בכ״י ליידען אין תימר משתנה למחשבת פיגול. ולמעלה מהתיבה האחרונה נכתב מהכותב הכ״י עצמו: פסול.

פ״ה ה״ג במשנה שחטו שלא לאוכליו. באור זרוע חלק ב׳ סי׳ רכ״ה תמן שחטו וכו׳ פי׳ או או קתני. ובפי׳ רבינו חננאל בפסחים ד׳ ע״ג ע״א מדתנינן במתני׳ דתמיד שחטו שלא לאוכלין (לאוכליו) ושלא למנוין (למנוייו) וכו׳.

פ״ה ה״ג במשנה ושלא למנוייו. במתניתא דב״מ ליתא.

פ״ה ה״ג במשנה לטמיאים. בכ״י ליידען לטמאים. ובתוס׳ זבחים כ״ג ע״א דתנן השוחט לערלים ולטמאים פסול.

פ״ה ה״ג במשנה לטמיאים ולטהורים. בפי׳ רבינו חננאל פסחים ס״ב סע״ב לטהורין ולשמאין כשר.

פ״ה ה״ג במשנה שחטו קודם. בכסף משנה ה׳ פסולי המוקדשין פרק ט״ו הלכה י״א שחטו לפסח (ליתא) וכו׳. ובאור זרוע חלק ב׳ סי׳ רכ״ב תנן שחטו קודם חצות (לחצות) פסול שנאמר (בי) בין הערבים. ובפיהמ״ש להרמב״ם הנ״ל שחטו קודם חצות פסול וכו׳ שחטו (ליתא) קודם לתמיד וכו׳. ובתו״י יומא ד׳ ל״ג ע״א ד״ה קודמת דתנן שחטו קודם להתמיד כשר. ועי׳ במנחות ד׳ מ״ז ע״ב והרי פסח קודם חצות דאינו כשר לשמו וכו׳ ובפירש״י שם.

פ״ה ה״ג במשנה שיהא אחד ממרס בדמו. בסמ״ג עשין רכ״ג שיהא אחד ממרס בדמו שלא יקרוש (ב׳ מלות ליתא) עד שיזורק דם התמיד ואם נזרק קודם דם התמיד (ג׳ מלות ליתא) כשר עכ״ל.

פ״ה ה״ג ר׳ יוחנן בשם רבי ישמעאל. בסדר הדורות (צד 205) לא זכר מירושלמי דילן.

פ״ה ה״ג ר׳ שמלאי אתא (בד״ז אתי) וכו׳. בפי׳ רבינו חננאל בפסחים ד׳ פ״ג ע״א ר׳ שמלאי אתא לגבי ר׳ יוחנן (יונתן) א״ל אלפני הגדה וכו׳ ודר בדרום ועוד מעט קטן (ג׳ מלות אחרונית ליתא ומשוללי הבנה) עכ״ל ובספר יחוסי תנאים ואמוראים (ערך ברוריה) ובירושלמי דתמיד נשחט הל׳ שחטו שלא לאוכליו ר׳ שמלאי אזל (אתא) לגבי (גבי) רבי יונתן אמר ליה אלפי אגדה וכו׳ אמר ליה וכו׳ לא לבבליים (לבבלי) ולא לדרומיים (לדרומי) מפני (ליתא) וכו׳ ואת נהרדעה ודר בדרום יועזר קטן וכו׳ (ג׳ מלות אחרונות ליתא. ונראה שלפני רבינו חננאל וס׳ יחוסי תנאים הנ״, היה כאן איזה מאמר בירושלמי החסר לפנינו) ובהקדמת לס׳ יוחסין בירושלמי רבי שמלאי אתי לגביה רבי יונתן א״ל אלפא (אלפן) אלפי (ליתא) אגדה א״ל וכו׳ לא לבבליים ולא לדרומיים מפני שהן גסי רוח וכו׳.

פ״ה ה״ג ולא לדרומי שהן גסי רוח ומעוטי תורה. בירושלמי סנהדרין פרק א׳ ה״ב ולוד לאו מיהודה היא. א״ל אין. ומפני מה אין

מעברין

מעברין בה. אמר ליה שהן נסי רוח ומעוטי תורה. ועי' מ"ש בסב"ך לקמן.

פ"ה ה"ג ואת נהרדעאי (בכ"י ליידען נהרדעאֵ (עם נקידות הנ"ל) ודר בדרום. כבבלי פסחים ד' ס"ב ע"ב דאת מלוד ומותבך בנהרדעא. וביחוסי תנאים ואמוראים הנ"ל וגם שם (בירושלמי) הפך תלמוד שלנו דמשמע התם שנולד בנהרדעא ונתיישב בדרום ותלמוד שלנו שהיה דר בנהרדעא ונולד מלוד וכו' עכ"ל אמנם ידענו מכאן שלוד ודרום הוא שם למקום אחד. וכן מצינו בירושלמי שבת פרק א' הלכה ד' שמלאי הדרומי. ובבבלי ע"ז ד' ל"ו ע"א שנוי המאמר ונקרא שמלאי לודאה. ולחנם מסתפק בזה הגרז"ף ז"ל במובא הירושלמי ערך ר' שמלאי. ואפשר שמ"ש בבבלי תני לודאה (יבמות ד' ע"א ע"ב) הכוונה לר' שמלאי. וכעין זכר לזה ממ"ש ביבמות שם בסמיך והתניא כיון שיצא לאויר העולם וכו'. והגרי"ב העיר שם שזה מאמר ר' שמלאי בנדה ד' ל' ע"ב. ולי נראה שצ"ל והתניא לודאה כמו שנאמר לעיל. והכוונה לר' שמלאי. בס' משפחות סופרים (ווארשא תרס"ג צד 13) כתב אבא אבוה דר' שמלאי חי בבבל בעיר נהרדעא. ובהערה ה' שם מציין ירושלמי פסחים פ"ה ה"ג עכ"ל ולפנינו אין רמז מאבא אבוה דר' שמלאי ובכלל ספק גדול אם אבוה דר' שמלאי היה שמו אבא. כי המקור היחידי הוא בבבלי רה"ש כ' ע"ב א"ל אבא אבוה דרבי שמלאי לשמואל. אבל בגמרא כת"י שם ליתא מלת אבוה. ובעל דקדוקי סופרים חשב זה לשבוש מהסופר. אבל גם במאור רה"ש שם ליתא ג"כ. ובפי' הרמב"ם על רה"ש הגי' א"ל אבוה דר' שמלאי. ואולי ר' שמלאי הנזכר בירושלמי כאן ובמקומות אחרים הוא אחד עם מה שנזכר בבבלי סנהדרין ד' צ"ח סע"ב דרש ר' שמלאי בר מלאה וכו'. עי' בכ"י בגמרא המובא בדקדוקי סופרים שם אות ז'. ביוחסין השלם צד 194 ר' שמלאי בר מלאה דרש עכ"ל ובסדר הדורות צד 360 ר' שמלאי בר מלאה לא מצאתי עכ"ל אבל הייחסין גרס בסנהדרין הנ"ל כמו שהוא בכ"י בגמרא ולזה כיון. ועי' דקדוקי סופרים שבת ד' קל"ט ע"א אות ר'. ונראה שגם שם צ"ל ר' שמלאי בר מלאי, ועי' באגדת אמוראי א"י לידידי הרב רב"ז פראפעססאר באבער נ"י חלק א' צד 554 הערה 1.

פ"ה ה"ג א"ל אמור לי וכו'. ביוחסין הנ"ל ועוד שם (בירושלמי) אמר ליה אמור לי הדא (חדא) מילתא מה בין לשמו ושלא לשמו לאבליי ושלא לאבליו (לאוכליו) (כן בד' קראקא שמ"א) וכו'.

פ"ה ה"ג לאוכליו ושלא לאוכליו את יכול לבור פסולו מתוך הכשרו. כ"ז אינו בפנים כ"י ליידען רק נכתבו מיד שלישי בגליון.

פ"ה ה"ג לא נתכפר לאילו. כ"ז ליתא בכי"ל ונכתבו מיד שלישי בגליון.

פ"ה ה"ג ר' יוסה אמר כשר במחזורה תנינא חזר ביה ר' יוסי א"ל ר' פנחס לא כן אלפן וכו' א"ל הא קבוע גבך כמסמרא. כעין זה ביבמות פרק א' הלכה ב' ר' יוסה אמר אף מן הנשואין במחזירה תנינה חזר בו ר' יוסי אמר ליה ר' פנחס לא כן אלפן רבי מן הנשואין א"ל והוא קביעה גבך כמסמרא. ובשבת פרק א' ה"א במחזירה תנינא א"ל חייב.

פ"ה ה"ג א"ל רבי פנחס לא כן אולפן רבי כשר (בד' זיט' בט"ס: בשרו), ר' יוסי ור' פנחס היו חברים במדרגה אחת. וע"כ לא יפלא

שבכאו

שבכאן ובמקומות אחרים קרא ר' פנחס לר' יוסי רבי. ובתרומות פ"ב ה"ב ר' פנחס בעא קומי ר' יוסי (כן בד"ז) כדון וכו' אמר ליה יאות רבי סבר וכו' ור' יוסי קרא לר' פנחס רבי. וביבמות פרק י' הלכה ה' ר' יוסי שאל לר' פנחס היך סבר רבי וכו' א"ל חזור בך דלא כן אני כותב עליך זקן ממרא. וזה מוכיח ג"כ שר' פנחס היה במדרגה אחת עם ר' יוסי. וכמו שמצינו דוגמתו בשבת פ"א ה"ד א"ל שמואל (לרב) אכול דלא כן אנא כתוב עליך זקן ממרא. וסרה בזה פליאת הגרז"פ ז"ל במבוא הירושלמי צד קכ"א ע"ב.

פ"ה ה"ג שחטו קודם לפסח פסול לאחר חצות. בכ"י ליידען שחטו קודם לחצות פסול מיד כשר. והמגיה הגיה כמו שהוא עתה בדפוס. ועי' לעיל במשנה ה"ג.

פ"ה ה"ד במשנה השוחט וכו' עובר בל"ת. בשכל טוב ח"ב צד 116 השוחט את הפסח על החמץ עובר בל"ת שנאמר לא תשחט על חמץ דם זבחי. וכן הוא בפי' רבינו חננאל בפסחים ד' ס"ג ע"א. ולפנינו במשנה ליתא הראיה מהקרא. ועי' בירושלמי לקמן בהלכה זו. ובתוס' פסחים ד' ה' ע"א ד"ה זמן דאמרינן בפרק ת"נ השוחט את הפסח על החמץ עובר בלאו עכ"ל.

פ"ה ה"ד במשנה אף התמיד. במתניתא דבני מערבא אף על התמיד וכן הוא בפיהמ"ש להרמב"ם (העתקת קראנער). ובשכל טוב הנ"ל ר' יהודה אומר וכו' אמרו לו לא אמרו דעובר בל"ת אלא על הפסח בלבד (י"א מלות אחרונות ליתא לפנינו ועי' בבבלי פסחים ד' ס"ג סע"ב).

פ"ה ה"ד במשנה רש"א אף הפסח. במתניתא דב"מ ליתא מלת אף. וכן ליתא בפיהמ"ש להרמב"ם הנ"ל ובס' יראים הנדפס מכת"י ד' קס"ג.

פ"ה ה"ד במשנה ר' שמעון אומר. בתו"י יומא ד' ל"ג ע"א ד"ה קודמת דתנן ר' שמעון אומר השוחט פסח בי"ד על החמץ לשמו חייב ושאר כל הזבחים וכו'. ועי' לעיל.

פ"ה ה"ד במשנה בי"ד לשמו חייב. במתניתא דבני מערבא הגי' בי"ד לשמו פטור. ונראה שט"ס הוא שם וצ"ל לשמו חייב ושלא לשמו פטור.

פ"ה ה"ד במשנה ושאר כל הזבחין. בתוס' יומא ד' כ"ט ע"א ד"ה אלא ועוד תנן בפרק תמיד נשחט דקאמר ר"ש ושאר כל הזבחים ששחט על החמץ בזמן פסח (ה' מלות אחרונות ליתא) בין לשמן וכו'.

פ"ה ה"ד לא על חמץ דם. צ"ל לא תשחט וגו'. ובמשנה למלך ה' קרבן פסח הלכה ד' ראיתי בירושלמי וכו' מנין לשוחט פסח וכו' ע"ש.

פ"ה ה"ד אמר רב שמואל בר ר"י ממה שהוא מתחייב וכו' הדא אמרת פסח עצמו כשר א"ר יוסה תיפתר שנתמנה לו חמץ וכו'. בתוספתא פסחים פ"ג (הוצאת צוקערמאנדל שורה 8) השוחט את הפסח על החמץ בי"ד עובר בל"ת והפסח עצמו כשר ויוצא בה י"ד בפסח. ור' שמואל בר ר"י ור' יוסי לא ידעו מהתוספתא הנ"ל. וכעין זה העירותי על ר' שמואל בר ר"י לעיל צד 2 שורה 18. ועי' לקמן בסמוך.

פ"ה ה"ד הדא אמרה פסח עצמו כשר. בתוס' פסחים ד' ס"ג ע"א ד"ה השוחט אומר ריב"א דהפסח כשר דהא לא שנה עליו הכתוב לעכב

ובתוספתא

ובתוספתא דמכי ת״ן תניא בהדיא וכו׳ והפסח עצמו כשר עכ״ל ובתמורה ד׳ ד׳ ע״ב בתוס׳ ד״ה רבא ויש לומר דבירושלמי יש קרא להכשיר עכ״ל ובשטה מקובצת שם מגיה בתוס׳ : דבירושלמי דורש קרא דכתיב לא תשחט על החמץ דם זבחי אע״פ ששחטו וכו׳ נקרא זבחי עכ״ל .

פ״ה ה״ד תני חזקיה לא תשחט וכו׳ . במשנה למלך ה׳ קרבן פסח הנ״ל תו גרסינן התם בירושלמי תני חזקיה וכו׳ קראה אותו זבח (זבחי) א״ר מנא וכו׳ והייבין עליו (עליו חטאת) וכו׳ כך היא הגירסא הנכונה וכו׳ עכ״ל . ובכסף משנה שם הלכה ה׳ ובירושלמי מפרש דזבח קרייה רחמנא עכ״ל . ומובא זה מהתוס׳ יו״ט כאן. הרב ר׳ יהודה רוזאנום בעל משנה למלך היה רב בקושטינאפאל ומת שם בשנת הפ״ז והשתמש בהירושלמי ד׳ ווייניציא . בכל זה כנראה ממקימות רבים בספרו היה לו כתבי יד מהירושלמי. לדוגמא עי׳ מ״ש באהבת ציון וירושלים בשביעית צד 58 גירסת המשנה למלך בפאה פרק א׳ (ד׳ ט״ז ע״ג שורה ט׳ מלמטה) .

פ״ה ה״ר בעא קומי ר׳ יוסה. בסדר הדורות צד 236 בעא קומי ר׳ יסא .

פ״ה ה״ד דאת דיין לה , בכי״ל דאת דַיְין (עם נקודות) .

פ״ה ה״ד ב״ש אומרים. ליתא בפנים הכי״ל ונכתבו בגליון.

פ״ה ה״ד שאור כזית. וכן הוא במתניתא דב״מ בביצה פ״א משנה א׳. ובבבלי שם במשנה שאור בכזית

פ״ה ה״ד מנן שמע רבי. בביצה פ״א ה״ב מן (בד׳ זיטאמיר שם חסרה מלה אחרונה) הן שמע רב .

פ״ה ה״ד בין לביעורו בין לאכילה כזית. וכן בביצה הנ״ל. והקרבן עדה הגיה כאן על פי הבבלי.

פ״ה ה״ד ר׳ יוחנן אמר מקבלין התרייה על ספק רשב״ל אמר אין מקבלין. וכן הוא ביבמות סוף פרק י״א ר׳ יוחנן אמר מקבלין התרייה על הספק ר״ש בן לקיש אמר אין מקבלין וכו׳ . אבל בירושלמי שבועות פרק ג׳ הלכה ח׳ טעמא דר׳ יוחנן משום שאינו ראוי לקבל התרייה טעמא דריש לקיש וכו׳ ע״ש. שוב ראיתי בחי׳ מהרי״ט אלגאזי בה׳ חלה להרמב״ן סי׳ י״ז והדבר קשה דהא ר׳ יוחנן ס״ל בעלמא התראת ספק שמיה התראה וכו׳ וכן אמרינן בירושלמי בפרק תמיד נשחט דקאמר אתפלגין בב׳ של גליות ר״י אמר מקבלין התראה על הספק וכו׳ .

פ״ה ה״ד אחד שאר כל הזבחים בחולו של מועד. לא נזכר כאן מהתוספתא פסחים פ״ג (הוצאת צ״מ שורה 12) ובחולו של מועד לשמו פטור מפני שהוא פסול שלא לשמו חייב וכו׳ ? ועי׳ בבבלי פסחים ס״ד ע״א .

פ״ה ה״ד אר׳ יוחנן חבורה היתה מקשה , על הלשון הזה העירותי באהבת ציון וירושלים בשבת צד 155 .

פ״ה ה״ד וניתק לרעייה. בכ״י ליידען וניתק לריעייה , והמגיה הגיה כבדפוס .

פ״ה ה״ה במשנה בשלש כתות. בלקח טוב (שמות י״ב ו׳) בשלשה כתים . ובתוספתא פסחים פרק ג׳ (הוצאת צוקערמאנדעל) פסח ראשון בשלש כתים וכו׳ .

פ״ה

פ"ה ה"ה במשנה נשחטה. במתניתא דבני מערבא ליתא. ברמב"ם ה' ק"פ ובסמ"ג עשין רכ"ג כיצד נשחט (ב' מלות ליתא) וכו'.

פ"ה ה"ה במשנה נעלו דלתות וכו'. בפיהמ"ש להרמב"ם (העתקת קראנער) ננעלו דלתות העזרה. וכן הוא בתוס' סוכה ד' נ"ד ע"א ד"ה שייר. וכן הוא בתוס' ריד"א בפסחים ד' ס"ד ע"א ובפירש"י שמות י"ב ט' (זכור לאברהם מהדורה חדשה). אבל בסמ"ג עשין רכ"ג הגי' ונועלין ובסדר והלכות קרבן פסח ראשון וניעלין הדלתות. ובבבלי פסחים ד' ס"ד ע"ב אביי אמר ננעלו תנן רבא אמר נועלין תנן וכו'.

פ"ה ה"ה במשנה תקעו והריעו ותקעו. ברמב"ם שם ובסמ"ג הנ"ל מפרש במשנה שתוקעין שלש תקיעות בחצוצרות ולפנינו אינו מבואר. ובדברי הרמב"ם והסמ"ג הנ"ל כן הוא בסדר והלכות קרבן פסח ראשון (פסחים ד' נ"ז ע"א).

פ"ה ה"ה במשנה ובידיהם בזיכי כסף ובזיכי זהב. במתניתא דבני מערבא בזכי, וברמב"ם ה' קרבן פסח פרק א' ובסמ"ג עשין רכ"ג ובידיהם מזרקי זהב. וכן הוא בסדר והלכות קרבן פסח הנ"ל. בתמיד מפרש הרמב"ם בזך כף. ועי' בפיהמ"ש להרמב"ם כאן. ולעווי ח"א צד 208.

פ"ה ה"ה במשנה ולא היו לבזיכין שולים. בסמ"ג הנ"ל ולא היו למזרקין שולים רחבים מלמטה. וברמב"ם הנ"ל ליתא המלה רחבים, ובערוך ערך קסם לא (ולא) היו וכו'.

פ"ה ה"ה במשנה ויקרש הדם. במתניתא דב"מ ויקדש הדם.

פ"ה ה"ה ניתן כח בקולו של משה. ילקוט המכירי תהלים מזמור קי"ג פסחים ירושלמי הפסח נשחט בג' כתות וכו' ע"ש בשנויים, ובתוי"ט פסחים פרק ט' משנה ה' וראיתי ירושלמי וכו' ניתן כח בקולו של משה וכו' ע"ש.

פ"ה ה"ה ומה אם אבק שאין דרכו להלך וכו'. באור זרוע חלק ב' סי' רכ"ו ירושלמי ר' יעקב בר אחא וכו' ומה אם אבק שאין דרכו להלך אתה אומר והיה לאבק וכו'.

פ"ה ה"ה והיה קולו מהלך בכל ארץ מצרים מהלך מ' יום. כ"ז ליתא בפנים הכת"י ליידען, ונכתב בגליון הכ"י.

פ"ה ה"ה פסח שאין לו נסכים תוקעין לשחיטתו. ברמב"ם ה' קרבן פסח פ"א הלכה י"ב הואיל ואין לו נסכים לתקוע בשעת ניסוך תוקעין בשעת שחיטה. ובכסף משנה שם: שם בירושלמי עב"ל. וכן היא בסמ"ג עשין רכ"ג. ובתוס' ריד"א פסחים ד' ס"ד ע"א גרסי' בירושלמי תני תמיד שיש לו נסכים תוקעין לנסכיו (לנסכים) פסח שאין לו נסכים תוקעין על שחיטתו (לשחיטתו) פי' כשהיו מקריבין נסכי התמיד היו תוקעין כדתנן וכו' ע"ש.

פ"ה ה"ה תוקעין לשחיטתו. המלה הראשונה ליתא בכ"י ליידען ונכתב מיד אחר בגליון.

פ"ה ה"ה מפני הרמאין. בתוס' ריד"א בפסחים ד' ס"ד ע"ב והכי משמע גם בירושלמי דגרסינן התם אמר ר' אבינא מפני הרמאין עכ"ל.

פ"ה ה"ו במשנה שחט ישראל וקבל הכהן וכו'. ברמב"ם ה' קרבן פסח פ"א הי"ד ובסמ"ג עשין רכ"ג שחט השוחט. וכן הוא בסדר והלכות

פסח ראשון (הנדפס בגמרא ד׳ ווילנא פסחים ד׳ נ״ז ע״ב). ובגמרא בבלי פסחים ד׳ ס״ד ע״ב שחט ישראל וכו׳ לא סגיא דלאו ישראל היא גופא קמ״ל דשחיטה כזר כשירה. וזה לאפוקי מדעת פילא שאמר שהיו כל ישראל שוחטין ומקריבין את פסחיהם בלתי שימתינו הכהנים. כי התורה נתנה ערב הפסח בכל שנה להיות כל ישראלי עובד בו כמו כהן. (לשון המאור עינים אמרי בינה פרק ה׳). ויש לעיין בפירש״י זבחים ד׳ י״ד ע״ב דתנן בסדר הפסח שחט ישראל כו׳ כן היה דרכן לעשות עכ״ל ובתוס׳ פסחים ד׳ ס״ד ע״א ד״ה קראי כדתניא בתוספתא ישראל שוחטין את פסחיהן (ארבע מלות אחרונות ליתא בתוספתא פסחים פ״ד לפנינו) וכו׳.

פ״ה ה״ו במשנה וחבירו לחבירו מקבל את המלא. במתניתא דבני מערבא נותנו לחבירו וחבירו מקבל ומחזיר את הריקם. ובמרדכי מגילה סי׳ תתל״ג נתנו לחבירו וכו׳. ובילקוט המכירי תהלים מזמור קט״ז נותני לחבירו מקבל המלא וכו׳.

פ״ה ה״ו תני ישפך. בכי״ל יִשָּׁפֵךְ.

פ״ה ה״ז במשנה ונכנסה שניה. במתניתא דבני מערבא ונכנסה השניה יצאתה השניה וכו׳. וכן בפיהמ״ש להרמב״ם הנ״ל. ובילקוט המכירי הנ״ל יצתה וכו׳ ונכנסה כת (ליתא) שניה.

פ״ה ה״ז במשנה אם שנו שילישו. בתוס׳ סוכה ד׳ נ״ד ע״א ד״ה שייר דתנן התם וכו׳ ואם שנו שלשו אעפ״י וכו׳ וכן בילקוט המכירי הנ״ל.

פ״ה ה״ז במשנה לא הגיעה לאהבתי. בתוס׳ סוכה ד׳ נ״ד ע״א ד״ה שייר ואע״פ שלא שלשו מימיהם אר׳ יהודה מימיהם של כת שלישית לא הגיעה לומר אהבתי כלומר לא הגיעו הלוים לומר אהבתי בשחיטת פסחיהן עכ״ל.

פ״ה ה״ז במשנה שעמה מועטין. במתניתא דב״מ שעמה ממועטין. וכן הוא לקמן בהלכה ז׳ ובתענית פ״ג הי״ד שעמה ממועטין.

פ״ה ה״ז תמן תנינן יצאו. בילקוט המכירי תהלים מזמור קל״ו אות ה׳ פסחים ירושלמי יצתה כת ראשונה וכו׳ תמן תנינן יצאו אבל׳ ושתי׳ ובאו בין השמשות (בין הערבים) וכו׳.

פ״ה ה״ז רבי פרנך בשם ר״ח הודו וכו׳. כן מפורש בתוספתא תענית פרק ג׳.

פ״ה ה״ז שירידת גשמים כלולה בהן. בפסקי תוס׳ תענית סי׳ נ״ה הלל הגדול מפני הגשמים יתחילו העומדים בבית ה׳ בלילות וכו׳. ומקורם מירושלמי כאן. ובפי׳ רבינו חננאל בתענית ד׳ כ״ה ע״ב הלל הגדול דכתיב ביה מעלה נשיאים מקצה הארץ ברקים למטר עשה דאמר ר׳ יוחנן הלל הגדול משעומדין בבית ה׳ עד סוף הלל הגדול עכ״ל.

פ״ה ה״ז הדא דידן. מובא בילקוט המכירי תהלים מזמור קל״ו אות ב׳ וע״ש. ומ״ש כאן: מה דנה אמר. בתענית הנ״ל מה דאנא אמר.

פ״ה ה״ז חד בר אבייה. בתענית פרק ג׳ הי״ד חד בר אביי. ובירושלמי שבועות פ״א הלכה ה׳ חד בר אביי עבר קמי תיבותא ולא אדכר דריש ירחא. ובריי״ף שבועות סי׳ אלף פ״ב ירושלמי וכו׳ בר אביי וכו׳ ולא גרס חד. ובסמ״ג עשין מ״ב וגרסינן בירושלמי חד בר אינש

סבר

עבר קמיה תיבותא ולא אידכר ריש ירחא וכו' ובריטב"א רה"ש דף ל"ב ע"א ובירושלמי וכו' חד בר נש עבר קומי תיבות' ולא אדכר וכו'. ובהג"מ (סדר תפלות כל השנה אות ד') וכן איתא בירושלמי בריש שבועות חד בר נש עבר קומי תיבותא וכו' עכ"ל :

פ"ה ה"ז כת עצלים. באור זרוע ח"ק ב' סי' רכ"ו ירושלמי אר' אבון וכו' כה עצלנית. ובילקוט המכירי הנ"ל כגי' הדפוס.

פ"ה ה"ח במשנה שהכהנים מדיחין. בתוס' ריד"א עירובין דף ק"ד ע"א ותנן נמי בפסחים וכו' אלא שהכהנים היו (ליתא) מדיחים וכו'. וכן בפיהמ"ש להרמב"ם הנ"ל. ומ"ש שהכהנים היו עושין שלא ברצון חכמים. מצינו דוגמתו בהוספתא עריות פרק א'. אבל כהנים נהגו כדברי ר' ישמעאל (ויש שם ט"ס). חלב שעל הקיבה כהנים נהגו בו היתר (חולין) ועוד מצינו דוגמאות במ"א.

פ"ה ה"ח ואית לר' יודה דם מבטל דם. בקולין דף פ"ז ע"ב ר' יהודה אומר אין דם מבטל דם וע"ש.

פ"ה ה"ט במשנה שאין לו מקום להלות. בסמ"ג עשין רכ"ג להלות ולהפשיט (ליתא) מקורות דקים וחלקים (חלקים) וכו'.

פ"ה ה"ט ר' זעירא בשם ר"א קנים וכו'. בירושלמי שבת פי"ז ה"א ר' זעורא בשם ר"א קנים ומקלות קודם להתרת כלים שנו (נשנו). וכן הוא בבבלי שבת ד' קכ"ג אר' אלעזר קנין ומקלות וכו'. ובפי' רבינו חננאל שם וכך הוא מפירש בתלמוד א"י וכו'. בסדר הדורות (צד 122) לא זכר מירושלמי דילן.

פ"ה ה"י במשנה קרעו והוציא את אימוריו. בסמ"ג עשין רכ"ג קרעו ומיחה את קרביו (ג' מלות ליתא) והוציא את אימוריו נתנן בכלי (במגס) מולחה וכו'.

פ"ה ה"י במשנה בחיל. בכ"י ליידען בחייל· אך יו"ד שניה נמחקה מיד אחר.

פ"ה ה"י במשנה השלישית במקומה עומדה. במתניהא דבני מערבא ליתא מלת עומדה. וכן ליתא באור זרוע חלק ב' סי' רכ"ז ובפירמ"ש להרמב"ם הנ"ל ובתוס סוטה דף מ' ע"ב ד"ה והאמר. והיא גירסא ישרה כי ממה שאמרו לקמן בהלכה י' ובירושלמי סוטה פרק ז' הלכה ז' מה אתינן מיתני ויושבה לה במקומה עמדה לה במקומה. מוכח שלא היו לפניהם בהמשנה המלה עומדה. ואח"כ נודעתי שבכ"י ליידען מלת עומדת ג"כ ליהא אך נכתבה מיד אחר בגליון.

פ"ה ה"י לא כן הני ר' חייא לא וכו'. בבבלי מובא זה בשם והתנן. ואמר מר. וגמירי. אבל גירסת הירושלמי יותר נכונה כי המאמר מקורו בתוספתא סנהדרין פרק ד'.

פ"ה ה"י לא היתה ישיבה וכו'. בתוס' סוטה דף מ' ע"ב ד"ה והאמר דהא מקשה בירושלמי לא כן הני ר"ח לא היתה ישיבה וכו'. ובפי' המיוחס (בטעות) להראב"ד בהמ"ד פרק א' ובירושלמי וכו' פליגי דאפילו מלכי בית דוד לא היה ישיבה בעזרה וקא פריך ההם וכו' ע"ש. ובאור זרוע ח"ק ב' סי' רכ"ז ואמרי עלה בירושלמי ולא כן תני ר"ח וכו' ע"ש. ובפי' רבינו חננאל ביומא דף ל"ה ע"ב ירושלמי וכו' והני ר' חייא אין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד וריש לקיש ולא אפילו למלכי בית דוד וכו'. ועי' במשנה למלך ה' בית הבחירה פרק ז' הלכה ו' מ"ש בזה.

פ"ה ה"י לכוהל ויושב לו. בירושלמי יומא פרק ג' הלכה ב' וישן לו וגירסא

זו היא עיקרית ע״ש. ובפי׳ המיוחס להראב״ד הנ״ל מיהא בירושלמי משמע שכהן גדול נמי יש לו ישיבה בעזרה כמו למ״כי בית דוד ומביא ראיה מעלי דכתיב ועלי הכהן יושב וגו׳ עכ״ל וזה ליתא לפנינו בירושלמי רק כן הוא בשוחר טוב מזמור א׳ אות ב׳ וע״ש בהערות הרב רש״ב ז״ל. ובאור זרוע ח״ב סי׳ רכ״ז.

פ״ה ה״י ר׳ נחמן בשם ר׳ מנא. וכן לקמן פ״ק ז הלכה ז׳ ובמו״ק פרק א׳ סה״ה ר׳ נחמן בשם ר׳ מנא וכן הוא בע״ז פרק ד׳ ה״ז וביומא פרק ג׳ ה״ו ובשקלים פרק ה׳ ה״ב ובמגילה פרק ב׳ ה״ה. ובסדר הדורות צד 286 לא גלה המקור.

פ״ה ה״י מה אתינן מיתני וכו׳. בירושלמי סוטה פרק ז׳ הלכה ז׳ מה תנינן וכו׳. ובתוס׳ סיטה דף מ׳ ע״ב ד״ה והאמר ר׳ נחמיה (נחמן) בשם ר׳ מנא מי תנינן ישבה לה לא (ליתא) במקומה וכו׳. ובמדרש שמואל פ׳ כ״ז המן תנינן יצתה כת הראשונה וישבה לה בהר הבית מכלל שישבה לה מיכאן נאמר שבפנים היו עומדים.

פ״ו ה״א במשנה אילו דברים. בפיהמ״ש להרמב״ם ואלו דברים.

פ״ו ה״א במשנה בפסח. בכ״י ליתא בפנים ונכתב מיד רביעי בגליון.

פ״ו ה״א במשנה ומיחוי. בר״ש ירים פ״א מ״ד מיחוי. וכן לקמן בה״ז.

פ״ו ה״א במשנה אינן דוחין. בפיהמ״ש להרמב״ם הנ״ל אינן דוחין את השבת (ב׳ מלות אחרונות ליתא).

פ״ו ה״א במשנה הרכבו. בכי״ל הרְכִיבו (עם נקודה ומלאי).

פ״ו ה״א אית תניי תני מאה וכו׳. בפי׳ רבינו חננאל בפסחים דף ס״ו ע״א ירושלמי אית תנא תני מאה פסחים (ליתא) וכו׳ מאן דתני מאה המידין של שבת (ב׳ מלות אחרונות ליתא) וכו׳ ע״ש. ובתוס׳ ריד״א בפסחים שם ירושלמי אית תנא תני וכו׳.

פ״ו ה״א של יו״ט ושל ר״ח וש׳ מועדות. וכן הוא בתוס׳ ריד״א הנ״ל. ומה זה יו״ט ומועדות? אבל בפי׳ רבינו חננאל הנ״ל מאן דתני ג׳ מאות מוסיף של ראשי חדשים ושל ימים טובים וכו׳ עכ״ל.

פ״ו ה״א התחיל דורש להן מהיקש וכו׳. בפרדס לרש״י סי׳ קע״ה בהרבה שנויים וז״ל ירושלמי כשמנו בני בתירה את הלל הזקן התחיל דורש להן היקש ומקל וחומר ומגזירה שוה אמר (אמרו) לו כבר אמרנו אם יש תוחלת מן הבבלי הזה (ליתא) שאמר יש לו תשובה וקל וחומר יש לו תשובה גז״ש אין אדם דן גז״ש מעצמו. ובפתיחה לאבות מהמאירי (דף ו׳ ע״ב) ונאמר על זה בהלמוד המערב התחיל דורש להם (להן) מהקש מק״ו מגז״ש וכו׳. ושם (דף ז׳ ע״א) ואמרו לו אמרנו יש לנו ממך הוחלת ההיקש וכו׳.

פ״ו ה״א דוחה שבת. בכ״י ליתא בפנים ונכתבו מ״א בגליון.

פ״ו ה״א שאין חייבין על עשייתו. בפתיחה הנ״ל שאין על מניעתו כרת וכו׳.

פ״ו ה״א היקש. בכי״ל הֶקִּיש (עם נקידות).

פ״ו ה״א ר׳ יוסי בר׳ בון וכו׳. בפרדס הנ״ל ר׳ יוסי בר׳ אבון (בון) בשם ר״א בר ממל אם הוא אדם לדון גז״ש מעצמו עושה הוא את השרץ כמת ואת המת כשרץ מטמא בכעדשה דדורש בגד בגד (עושה את השרץ מטמא באהל ואת המת מטמא בכעדשה דו דרש בגד עור בגד עור) וכו׳ ע״ש. ובפתיחה להמאירי הנ״ל שאין אדם דן ג״ש מעצמו שאלו כן (ב׳ מלות ליתא) אף השרץ טמא באהל והמת בכעדשה מגז״ש של בגד ועור האמור בשניהם וכו׳.

פ״ו

פ"ן ה"א אחר גז"ש מעצמו. מלה אחרונה ליתא בכי"ל בפנים ונכתבו מי"א בגליון.

פ"ן ה"א כך אם יהיה השרץ וכו'. ירושלמי תענית פ"ב ה"א וע"ש.

פ"ן ה"א אדם דן ק"ו לעצמו. בבבלי נדה י"ט ע"ב ורבנן אדם דן ק"ו מעצמו ואין אדם דן גז"ש מעצמו.

פ"ן ה"א כיון שמינו אותו נשיא עליהן. ליתא בפנים בכי"ל ונכתבו מיד אחר בגליון.

פ"ן ה"א מיד כל מי שהיה פסחו וכו'. בבבלי פסחים דף ס"ו ע"א הגי' למחר מי שפסחו טלה וכו' וע"ש בפירש"י. וגירסת הירושלמי יותר נוח. ובפתיחה לאבות מהמאירי הנ"ל הגי' למחר מי שפסחו טלה וכו'. ואפשר שכוונת המאירי להבבלי. ומכאן נראה ברור שלפני רש"י בעת שפי' בפסחים כאן לא היה הירושלמי אבל לעיל נראה שבל המאמר מירושלמי כאן מובא בהפרדס לרש"י סי' קע"ה? ובכלל הנה בס' הפרדס מובא הירושלמי בהרבה מקומות ובסי' נ"ח ונ"ט שם ראיתי שמובא שם בלא זכרון שם הירושלמי יותר מעשרים מאמרים שונים ממס' ברכות ירושלמי. אולם בפי' רש"י בבבלי ברכות לא נזכרו המאמרים הנ"ל? פשר הדבר הוא זה. שבעת שפי' רש"י הש"ס בבלי לא מצא לנכון להזכיר את הירושלמי כי הלא הנהו מפרש את הגמ' בבלי שהלכה כמותה ומה לו להזכיר את הירושלמי שעפ"י רוב הוא כנגוד אל הבבלי? אבל בפסקיו בס' הפרדס ושאר ספריו מצא רש"י לחוב להזכיר גם את הירושלמי תמיד בלא הכרעה בכדי שיבחור הקורא הלומד. וכדוגמא זו מצינו בפי' ר"ג מאור הגולה שבהמס' הנדפסות בש"ס ווילנא לא נמצא בשום מקום שיביא את הירושלמי אף כי במקומות שנראה מפירושו שראה את הירושלמי. וזהו מפני שרגמ"ה מפרש את הגמרא בבלי ולדעתו אין ראוי להזכיר שם את הגמ' ירושלמי. אבל בפסקי רגמ"ה הנהו מביא את הירושלמי ופוסק כמותו אפילו כנגד הבבלי. ראה תניא סי' מ"ז ושבלי הלקט סי' רי"ח ואור זרוע ח"ב סי' תי"ב. וכיוצא מן הכלל הזה המה רבינו חננאל ורבינו נסים גאון שמביאים תמיד בפירוש הש"ס את הירושלמי.

פ"ן ה"א כל הורה שאין לה וכו'. בפתיחה לאור זרוע אות ל"ד ואמר עלה בירושלמי ר' זעירא (זעירה) בשם ר"א כל תורה שאין לה בית אב אינה הורה כלומר כל הורה שאין לה קבלה אינה הורה לסמוך עליה למעשה אלא הקבלה היא העיקר למעשה ולא מסברא וכו' עכ"ל ובאור זרוע חלק ב' סי' רכ"ח ירושלמי ר' זעירא בשם ר"א כל הורה וכו'. ובפרדס לרש"י סי' קע"ה כל הורה וכו'. ובלקוטים בס' בית נכות ההלכות חלק א' צד 54 ירושלמי תני ר"ז בשם ר' אלעזר בן עזריה (ר' אלעזר) כל הורה שאין לה בית אב אינה הורה ופי' כל הורה שאין לה קבלה מרב אינה הורה עכ"ל ובפתיחה לאבות להמאירי (דף ז' ד' וויען) ומכאן א"ר זעירא בשם ר' זעירי (ר"א) כל הורה שאין לה אב (בית אב) אינה הירה כלומר שאינה מקובלת מפי הראוי לסמוך עליו עכ"ל.

פ"ן ה"א נשען עליה וכו'. בתוס' פסחים דף ס"ו ע"ב ד"ה והא בירושלמי מפרש בע"א דכל עבודה של צורך הקרבן אין בו מעילה ויליף מפרה כי היכי דלא חשיב עבודה מידי דלצרכה לפסלה הכי נמי לא חשיב עבודה להתחייב במעילה ומייתי הא דתנן במס' פרה רכב עליה ותלה בזנבה וכו' עכ"ל.

פ"ן ה"א קושרה במוסירה וכו' עד לצורך אחר פסולה. ליתא בכ"י ליידען ונכתבו מיד אחר בגליון.

פ"ו

פ"ן הי"א לשוחטה כשירה. באור זרוע ח"ב סי' רכ"ח לשוחטה שהיא (ליתא) כשירה.

פ"ן ה"א ויתיר להן ע"י חולה. באו"ז הנ"ל ויתיר להם ע"י חולה דאמר (אלא) כר' אמי ואפילו תימא ר' שמעון (כר' סימון) וכו'.

פ"ן ה"א כר' סימון. ברוקח סי' ק"פ צריכה להיות בלא ערבוביא אלא כמחול דאמר בירושלמי וכו' ר' סימון בשם ריב"ל סכין של מילה עושין לה חולא פי' מחול' עכ"ל.

פ"ן ה"א והלא א"א לשני שביעית שיחול (בשבת פי"ט ה"א שלא חל) י"ד להיות בשבת. בשו"ת ראבי"ה סי' קנ"א (ד' נ"א) בירושלמי דפסחים וכו' פריך גבי הלל ובני בתירא וכי אפשר לשבע שנים שלא יחול ארבע עשר בשבת ולמה נתעלמה מהם הלכה פירוש הרגיל האיך שבחוהו בני בתירא ומשני כדי ליתן גדולה להלל עכ"ל ובאור זרוע הנ"ל והלא אפשר לשני שביעית שיחול י"ד בשבת (והלא אי אפשר לשני שביעית שיחול להיות בשבת. וזה המוה) ולמה נעלמה הלכה מהן כדי להן גדולה להלל עכ"ל. ובתוס' ריד"א בפסחים דף ס"ו ובתשב"ץ חלק א' סי' קל"ו ובמגן אבות להנ"ל דף י"ד ובירושלמי תמהו היאך נתעלמו מבני בתירא הלכה זו והלא א"א בכל שתי שביעיות שנים שלא יהא פסח באחד בשבת וכו'. וביוחסין (ערך בני בתירא) ובירושלמי ואי אפשר שני שמטות שלא יחול י"ד בשבת וכו'.

פ"ן ה"א אר' מנא אנא שמעית. בתוס' ריד"א בפסחים דף ס"ו ע"א אמר ר' מנא אנא שמעית מן ר' יודן ומכל רבנין מפני מה נוהגין בב"ד (ב"ד) שלמטה (שלמטן) כבוד (בכבוד) כדי שלא ירבו המחלוקת בישראל עכ"ל וביוחסין הנ"ל ומפני מה נוהגין בבית דין של מטה כבוד כדי שלא ירבו מחלוקת בישראל עכ"ל.

פ"ן ה"א ג' הניחו וכו'. בתוס' ריד"א הנ"ל ג' הניחו ב"ד (כתרן) ואלו הן יונתן ב"ש וכו' ר' אלעזר בן עזריה וזקני בתירא דשדון גרמא מן נשיותא ומנוני' נשיא עכ"ל ולפנינו בשנויים. ובפתיחה לאבות מהמאירי (דף ו' ע"ב ד'. וויען) ואמרו על זה בתלמוד המערב שלשה הניחו כתריהם (כתרן) בעוה"ז וכו'.

פ"ן ה"א אמר רבי לא. בפתיחה להמאירי הנ"ל אמ"ר שילא (לא) יונתן בן שאול אפילו נשים יודעות שדוד וכו'. ופי' שר' שילא חולק על הת"ק שלא שלשה הניחו כתריהם רק זקני בתירה. לפנינו המאמר משובש.

פ"ן ה"א אלעזר ב"ע תניין הוה. בפתיחה להמאירי הנ"ל ר"א ן' עזריה אישתייר ליה תנין לר' גמליאל כלומר שנשאר לו שני לרבן גמליאל אחר שהחזירוהו לר"ג עכ"ל ולפנינו המאמר משובש.

פ"ן ה"א לית לך כהדא. בפתיחה הנ"ל הא לית לך אלא זקני בתירא וכו'.

פ"ן ה"א אף ר"ח דציפורין לר' מנא. ביוחסין השלם צד 142 ר' חנינא דצפורי הניח נשיאותו לר' מני (מנא) שהיה עניו בפרק תמיד נשחט (צ"ל ואלו דברים) בירושלמי עכ"ל והמעשה ההיא שר' חנינה הניח נשיאותו לר' מנא לא נזכרת במקום אחר. ועי' ירושלמי ברכות פ"ג ה"א (בדו"ו ד' ו' ע"א שורה ה' מלמטה) כד דמכת נהוראי אחתי' דר"י

נשיאה

נשיאה שלח רבי חנינא בתר רבי מנא ולא סליק וכו׳. ואולי מ״ש בירושלמי תענית פרק ד׳ הלכה ב׳ והוה תמן חד סב אמר וכו׳. היא ר׳ מנא. ועי׳ בפי׳ רבינו חננאל תענית ד׳ כ״ז ע״ב שמובא הירושלמי דתענית בשנויים.

פ״ן ה״א אר׳ יושע בן קבסיי כל ימי וכו׳. במנחות ד׳ ק״ט ע״ב תני אמר ר׳ יהושע בן פרחיה כל האומר עלה לה אני כופתו ונותנו לפני הארי וכו׳ ועי״ש בפירש״י ובתוס׳ שם ד״ה בתחילה בשם רבינו קלונימוס אביו של רבינו משולם. ובגליון שם העיר לאבות דר״נ פרק י׳. ועי״ש בהערות הרב הג׳ רש״ז פראפעססאר שעכטער נ״י הערה י״ב. ובשו״ת זקן אהרן (קושטנדינה פתח״ו) סי׳ צ״ז וכבר בא בפרק אלו דברים בירושלמי אמר רבי יהושע בן קבסאי כל ימי היתי בורח מן השררה עכשיו שנכנסתי כל מי שהוא בא להוציאני (ומוציאני) בקומקום הזה אני יורד לו מה הקומקום הזה יורד (כווה) ומפציע (ומפציעו) ומפחים (מפחם) בו כך אני יורד לו עכ״ל וראה לעווי ח״ד צד 21. בסדר הדורות צד 188 ר׳ יהושע בן כפוסאי (קבסיי) וכו׳ ובירושלמי וכו׳ בקומקום של חמין (ב׳ מלות אחרונות ליתא) וכו׳. וכן לא זכר הסה״ד כי נזכר בתוספתא מקואות פ״ו ומכשירין פרק ג׳. ובפי׳ הר״ש מכשירין פ״ג משנה ז׳ מובא ר׳ שמעון בן קבוסאי. אבל זה ממכשירין הנ״ל.

פ״ן ה״א אר״י בן קבסיי כל ימי וכו׳. הלשון הזה שגור בפי ר״י בן קבסיי בתוספתא דמאי פ״א אמר ר׳ יהושע בן קבוסאי כל ימי הייתי וכו׳. ובתיספתא מעשרות פ״ב אמר ר׳ יהושע בן קבוסיו מימי וכו׳ ועוד במקומות אחרים.

פ״ן ה״א אימורין מתוך זבח מנוול. בד׳ קראקא ווזיטאמיר מתוך מזבח מנוול. ובק״ע ה״ג מתוך זבח מנוול. וזה שלא היה לפניו דו״ו.

פ״ן ה״א בשבת היה מפשיט את החזה. בתוספתא פסחים פ״ג (הוצאת צ״מ) לא היה מפשיט אלא עד החזה.

פ״ן ה״א כך ר׳ ישמעאל וכו׳ עד מן המובחר דוחה ליתא בכ״י ליידען בפנים ונכתבו מיד אחר בגליון.

פ״ן ה״א ר׳ שמעון בן אלעזר אומר. בירושלמי שבת פרק י״ב הלכה א׳ ובתוספתא שם הגירסא ר׳ שמעון אומר.

פ״ן ה״א קיימתיה בשחל י״ד וכו׳. בתוס׳ פסחים דף נ״ט ע״ב ד״ה בי״ד בירושלמי דייק מקרא דלא ילין חלב וגו׳ ומוקי לה נמי ר׳ אבהו בי״ד שחל להיות בשבת ופריך דלא מצי לאוקמי בשבת דחגי כתיב דהיינו חגיגה וכו׳ ומפרש דהכי קאמר שמרהו וכו׳ ותימא על הירושלמי וכו׳ ע״ש. ובמשנה למלך ה׳ קרבן פסח פרק א׳ הלכה ז׳ ודע שאף שבירושלמי הקשו קושית רב ספרא עלה דקרא דחלב חגי וכו׳ אין הכוונה דהירושלמי מוקי להאי קרא וכו׳.

פ״ן ה״א לידי בל תלין. מלת בל ליתא בכי״ל ונכתב מי״א בין השורות.

פ״ן ה״א והכא הקריבהו מבעוד יום שלא תבוא לידי בל תאחר. כן הגירסא בירושלמי רה״ש פרק א׳ הלכה א׳. אבל כאן קשה להבין מה שנאמר שלא תבוא לידי בל תאחר? ובקרבן עדה כתב ע״ז לא גרסינן

ליה

ליה הכא. ואולי צ"ל שלא תבוא לידי כל תלין. ובראה"ש פרק ערבי פסחים סי' כ"ה דכשחל י"ד להיות בשבת מביאין החגיגה מע"ש ואינה נפסלת בלינה במוצאי שבת וכו' ע"ש.

פ"ן ה"א וזאת אמר הכין לשירשו לו (בד' זיטאמיר לשילשולו). בירושלמי שבת פרק א' (דף ד' ע"ב שורה ד"א בדו"ו) משרשלין את הפסח לתנור וכו' תמן תנינן חשיבה יצאו וצלו את פסחיהן ואת אמר הכין? אמר ר' יוסי חבורות זריזות הן. וכצ"ל גם כאן: ואת אמר הכין לשלשו לתנור? והתירוץ חסר כאן. ונפלא מ"ש בים של שלמה בסוף בבא קמא אות ח' בני א"י הביאו פסח שהוא קרבן ואינן מחללין עליו את השבת בני בבל מתירין מן הטעם הזה משלשלין את הפסח לתנור עם חשיכה.

פ"ן ה"א להרכבו והבאתו מחוץ וכו'. זה קאי על המשנה הרכבו והבאתו חוץ לתחום. והמלה להרכבו ט"ס. ובפי' רבינו חננאל בפסחים דף ס"ח ע"ב הגי' נכונה, וז"ל ירושלמי הרכבתו לא אמרו אלא חוץ לירושלים אבל חוץ לעזרה מותר משום שבות שהתירו במקדש עכ"ל בכ"י ליידען לְהַרְכִּבוֹ (עם נקודות). ובקול הרמז פסחים פרק ה' משנה י' ואמר בירושלמי הבאתו מחוץ לירושלים לא הא חוץ לעזרה מותר וכו'.

פ"ן ה"א ואם בבלי כאן וכאן אסור. בפנים בהכ"י ליידען ליתא. ונכתבו בגליון מיד אחר.

פ"ן ה"א בשם בר פדייה. בירוש' עירובין פ"י הי"ב בשם ר' פדת.

פ"ן ה"א בשם רבי סובייה. בירושלמי עירובין פ"י הי"ב ר"ש בן לקיש בשם לוי סוכייה. מהסדר הדורות (צד 294) נעלם הירושלמי עירובין הנ"ל.

פ"ן ה"א ר' יוסי בי ר' חנינה אמר כאן ביד. בבבלי פסחים דף ס"ח ע"ב ר' אלעזר ור' יוסי בר' חנינא חד אמר אידי ואידי ביד וכו' וחד אמר אידי ואידי בלחה וכו'. וכאן מפורש שר' יוסי בר' חנינא אמר ביד.

פ"ן ה"א אתיא דר"ש בן לקיש כבר קפרא. בירושלמי עירובין הנ"ל דר"ש בן יקים. וכצ"ל.

פ"ן ה"א כל המקלקלין פטורין חוץ מן המבעיר. לפנינו במשנה שבת פרק י"ג משנה ג' איתא: כל המקלקלין פטורין. ובאגרות הרמב"ם ונראין לי הדברים שמחלקותם בדבר זה (בענין חובל ומבעיר) באותן הבריתית שלא נכתבו עכ"ל.

פ"ן ה"א בר קפרא אמר. בפי' הרמב"ן בשבת ד' ק"ו ע"א ובירושלמי בר קפרא אמר אפילו וכו'.

פ"ן ה"ב במשנה. ומה וכו'. במשנה בבבלי פסחים ס"ה ע"ב והלא דין הוא (ג' מלות ליתא. וכן ליתא בפי' רבינו חננאל בפסחים ס"ח ע"ב וע"ש) וכו'.

פ"ן ה"ב במשנה שהיא משום. בפי' רב נסים גאון בעירובין ק"ג ע"א היינו מתני' וכו' ומה אם שחיטה שהיא (שהוא) כו' עכ"ל.

פ"ן ה"ב במשנה רשות למצוה. בפי' רבינו חננאל הנ"ל מה ראיה

שבות

שבות דרשות לא עולין באילן לשבות דמצוה שהיא הבאת הפסח וכו׳.

פ״ן ה״ב אלא הרכבו. בכי״ל הרכיבו (עם נקודה ומלא י׳):

פ״ן ה״ב מהשבות לא כן וכו׳. בד׳ זיטאמיר מה שבות וכו׳. והפ״מ שנה בפי׳ בזה.

פ״ן ה״ב עשירין היו בתשובות וכו׳ דמר ר׳ נסא (בד׳ זיטאמיר יסא) כאינש וכו׳. כעין זה ירושלמי כלאים פרק ב׳ הלכה ה׳ ונזיר פרק ה׳ סה״ד.

פ״ן ה״ג שלש עשרה שנה עשה ר״ע. בפי׳ רבינו חננאל בפסחים ד׳ ס״ט ע״א ירושלמי שלש עשרה שנה היה למד ר׳ עקיבא לפני ר׳ אליעזר ולא היה משיב לו כלום עכ״ל ולפנינו בשנויים. ובאור זרוע חלק ב׳ סי׳ רכ״ח ירושלמי י״ג שנה וכו׳ וזו היתה (ליתא) תחלת תשובתו וכו׳.

פ״ן ה״ג וזו היא תחלת תשובתו. בפי׳ רבינו חננאל הנ״ל תו תחילת תשובותיו שהשיב לו וכו׳. ובאור זרוע הנ״ל וזו היתה תחלת וכו׳.

פ״ן ה״ג דברי ר׳ עקיבא ר׳ אלעזר. בכ״י ליידען דברי ר׳ אליעזר. ונמחק אליעזר ונכתב בגליון עקיבא ר׳ אלעזר אומר וכו׳.

פ״ן ה״ג לא אמר ר׳ אליעזר. בכי״ל ר׳ ליעזר.

פ״ן ה״ג ומצוה להזות. בסמ״ג עשין רכ״ד (בד׳ קאפוסט. ובסמ״ג ד׳ רפ״ב חסר כל המאמר) אבל ראיתי בירושלמי וכו׳ ומדקדק בירושלמי וכי מצוה להזות ומתרץ תפתר כגון שחל יום שביעי שלו (להיות בי״ד שחל) להיות בשבת שאלו היה חול (חול היה) היה מזה עליו ואח״כ היה (ליתא) בא ושוחט לו את פסחו ונכנס (והוא נכנס) ואוכלו בערב מתוך (מכיון) שהוא (שהיא) שבת ואינו מזה עליו נמצא מעכב (מתעכב) מן המצוה (המצוות) עכ״ל.

פ״ן ה״ג תפתר שחל יים השביעי שלו וכו׳. במרכבת המשנה ה׳ ק״פ פ״ז ה״א מפרש המאמר.

פ״ן ה״ג ואחר כך בא. בכי״ל ואחר בא. ומי״א נתקן בין השורות: כך.

פ״ן ה״ג שחל להיו׳. בכ״י ליידען להיות.

פ״ן ה״ד במשנה לא תדחה את השבת. בפיהמ״ש להרמב״ם (העתקה הנ״ל) אינו דין שתדחה את השבת א״ל ר״ע או חלוף הדברים (ליתא) וכו משום מלאכה אינו דין (ב׳ מלות ליתא) שלא תדחה את השבת.

פ״ן ה״ד במשנה שהיא משום מלאכה. בבבלי ע״ז ד׳ מ״ו ע״ב שחיטה שהיא דאורייתא לא כ״ש.

פ״ן ה״ד תני ר׳ אליעזר. בכ״י ליידען ר׳ ליעזר.

פ״ן ה״ד אימורי ציבור יוכיחו. בתוס׳ פסחים ד׳ ס״ט ע״א ד״ה אם וכן יש בירושלמי דקא אמר ר׳ אליעזר אימורי ציבור יוכיחו אע״פ שאפשר להמתין למוצאי שבת מה לי מכשירין שלאחר שחיטה וכו׳ עכ״ל ולפנינו בשנויים. ובירושלמי שבת פרק י״ט ה״א הגי׳ שיכול לעשותן מע״ש.

פ״ן ה״ד גבי מה אית לך. צ״ל גבי תינוק וכו׳.

פ״ן ה״ד הגע עצמך שחל יום השביעי שלו. בשבת פי״ט ה״א הגע עצמך שחל

שחל י"ד להיות בשבת וכו' מן הויה ראויה להיות (בר' ז'טאמיר כאן הזרה מלה אחרונה) מאתמול .

פ"ן ה"ה במשנה בתורה. ליתא בכי"ל בפנים ונכתב מיד אחר בגליון.

פ"ן ה"ה במשנה שחיטה שאי אפשר לה. במתניתא דבני מערבא שחיטה שאיפשר לה . ובתוס' הרא"ש (ליוורנו תקל"ו) יבמות ד' ז' ע"א ובפסחים בפרק אלו דברים כלל א"ר עקיבא כל מלאכה שאיפשר לעשותה מע"ש עושין אותה בשבת (אינה דוחה את השבת) וכו' . ואולי ט"ס הוא .

פ"ן ה"ה תני חגיגת י"ד וכו'. בתוס' ריד"א בפסחים דף ע' ע"א גרסינן בירושלמי תני דגיגת בי"ד היתה באה וכו' ר' יעקב בר אחא בשם ר' (ליתא) שמואל ב"א וכו' דבר שהוא חובה בזמן (בא מן) המעשר עכ"ל. ועי' בבלי חגיגה דף ז' ע"א. ובפי' רבינו חננאל שם ומפורש בתלמוד א"י שזה שטופל הוא ממעשר שני וכו'. וכוון לירושלמי פאה פרק א' ה"א וחגיגה שם. ולא זכר ירושלמי דילן .

פ"ן ה"ה כדי שיאכל הפסח לשבע. במכילתא בא פ"ו יאכלוהו מכאן אמרו הפסח נאכל אכילת שבע וכו'. ובשאלות רבינו דניאל הבבלי (מעשה נסים צד 66) ישם (במכילהא) אמרו יאכלוהו מכאן וכו' .

פ"ן ה"ה כדי שיאכל הפסח לשבע. בתוס' פסחים דף ע' ע"א ד"ה לאו ואמר ריב"א דמשמע בירושלמי דהא דפסח נאכל על השבע היינו מדרבנן גזירה משום שבירת עצם שאם לא היתה באה על השבע מתוך שהוא רעב לאכול הבשר שסביב העצמות היה בא לידי שבירתן עכ"ל ובתוס' שם דף ק"כ ע"א ד"ה מפטירין כדמפרש בירושלמי דמשים הכי נאכל על השבע שלא יבוא לידי שבירת עצם עכ"ל והמיהים דברי הגהת מרדכי סוף פסחים ובירושלמי מפ"ש טעמא דהיתה באה קודם הפסח כדי שלא יבוא לידי שבירת עצם וקשה דלמה לי טעמא משום שבירת עצם תיפוק לי' משום טעמא דכדי שיהא הפסח נאכל על השבע וכו' . והלא זה מפורש בירושלמי ? .

פ"ן ה"ה שלא יבוא לידי וכו'. באור זרוע חלק ב' סי' רל"ו והכי מוכח בירושלמי דמסיק התם וכו' ר' יוסה (יוסי) בר בון וכו' כדי (ליתא) שלא יבוא לידי שבירת עצם פירוש שאם היה נאכל הפסח לתיאבון מתוך שהיה רעב היה בא לידי שבירת עצים עכ"ל ובתוס' ריד"א הנ"ל ר' יוסי בר בון בשם רב יעקב בר יסי (דסיי) כדי שלא יבוא לידי שבירת עצם עכ"ל ובמאור סוף פסחים ובירושלמי פירשו מה טעם הפסח נאכל על השבע וכו' וכך ראיתי במגלת סתרים לר' נסים זצ"ל ואין טעם זה מספיק וכו'. ובאבודרהם (סדר הגדה) ובירושלמי יליף לה מקרא דכתיב ועצם לא תשברו בו ואלו היה נאכל בשעת רעבון יש בן משום שבירת העצם עכ"ל

פ"ן ה"ה חגיגה הבאה וכו'. מקיר דמאמר בתוספתא פסחים פרק ה'. וברמב"ם ה' קרבן פסח פרק י' הלכה י"ד בשר חגיגה שעלה עם הפסח וכו'. ובכסף משנה שם ירושלמי בפרק אלו דברים וכתבו הראב"ד עכ"ל .

פ"ן ה"ה חגיגה הבאה עם הפסח. באור זרוע חלק א' ס' ת"ס כדאמר בפסחים בפרק אלו דברים תני חגיגה הבאה עם הפסח מהבערת עמו איתא חמי חגיגה נאכלת לשני ימים ופסח נאכל עד חצות ואת אמרת (תימר) דכן בעולה עמו על השלחן (שולחנו) תבשילין (התבשילין) העולה עמו על השולחן צריכין להתבער עמו עכ"ל .

פ"ן ה"ה חגיגה נאכלת לשני ימים. במשנה לעיל לשני ימים ולילה אחד. ועי' מה שהעירותי שם.

פ"ן ה"ה התבשילין העולים עמו. בתוספתא פסחים פ"ק ה' בשם ר"ש בן אלעזר. ובאור זרוע חלק ב' סי' רל"ו כדתניא בתוספרא בזבחים (צ"ל בפסחים) וכו' רשב"א אומר חגיגה וכו'

פ"ן ה"ה אמר ר' יוסה הדא אמרה וכו'. ברוקח סי' הס"ט בירושלמי פ' אלו דברים האי מאן דאכיל בשר וברעותיה למיכל גבינה צריך למיבעי פתתיה (ההין דאכיל חובין ובדעתיה מיכול קופר צריך מבער' פיסתה) מיכן אסר מורי להסיר חתיכת לחם בין גבינה לבשר אלא להסיר אותו לחם לגמרי פן יכשל עכ"ל ובסמ"ג לאווין קמ"א וגרסינן בירושלמי דפרק אלו דברים בפסחים אמר רבי יוסי (יוסה) הדא אמרה הדא (ההין) דאכל חוביץ (חובץ) ובעי למיכול (מיכול) קופר (קופד) צריך למבעריה פתיתין (מבער פיסתה) פירש מי שאכל גבינה ורוצה לאכול בשר צריך למבער מעל השולחן שיורי הפת שנאכל עם הגבינה עכ"ל ובאור זרוע חלק א' סי' ת"ס אמר ר' יוסה הדא אמרה ההן דאכל חובץ ובדעתיה למיכל קופר (כגי' הסמ"ג) צריך למעברא לפיסתיה (מבער פיסתה. ובמוסף הערוך ערך פסתא ירושלמי וכו' צריך מבערא פיסתא פי' לחם עכ"ל) פי' מדקתני תבשילין העולין עם הפסח על השולחן צריכין להתבער עמו משם יש לי ללמוד שהאוכל חלב או גבינה ורוצה אח"כ לאכול בשר צריך להעביר חלב וגבינה ולחם וכל המאכלים שעלו עמו על השולחן ואחר כך יביא בשר ויאכל וכן ראיתי בירושלמי זקן שהיה כולו מנוקד למעברא לפיסתה ולא גרסינן למעברא אלא למעברא גרסינן שצריך הכל להעביר מעל גבי השלחן עכ"ל. ובאור זרוע חלק ב' סי' רל"ו מביא ג"כ הירושלמי בשנויים. ובהגהת מימיני ה' מאכלות אסורות פרק ט' הלכה כ"ו וגרסינן בירושלמי דפסחים בפרק א"ד אמר ר' יוסי הדא אמרה דאכיל חובץ פי' גבינה ובעא למיכל קופר פי' בשר צריך לבער פתיתין פי' צריך לבער מן השלחן שיורא דפת שנאכל עם הגבינה עכ"ל. ובהשב"ץ (מנהגי מהר"ם סי' שנ"ו) ירושלמי דפסחים פרק אלו דברים אמר ר' יוסי האי דאכיל חלב (חובץ) ודעתיה למיכל קופר פי' בשר בעי למיכל פריסתא. מכאן הוכיח הר' שמואל מבונבערג כשאדם אוכל גבינה ורוצה לאכול בשר צריך לאכול ב' חתיכות לחם בינתים עכ"ל. ובטור יו"ד סי' צ"א והכי איתא בירושלמי הדין דאכיל חוביץ ובעי למיכל קופר מבער פתיתיה פי' מי שאכל גבינה ורוצה לאכול בשר צריך לבער מעל השלחן שיורי פת וכו' עכ"ל. והלומד יראה שלהראשונים הנ"ל היו בהירושלמי כאן גרסאות שונות. לעווי ח"ב צד 7 מתרגם כגי' הדפוס:.

פ"ן ה"ה ה"ה מבער' פיסתה. בהשגות הראב"ד ה' רוצח פי"ב ה"ה בירושלמי אסור למיתן פיסחא וכו' ומפרשין חתיכה של בשר או של לחם וכו' עכ"ל ועי' תרומות פ"ח ה"ח.

פ"ן ה"ו במשנה מביאין עמו חגיגה. במנהיג ד' פ"ד דתנן באלו דברים בפסחים אימתי חגיגה באה עם הפסח (ג' מלות אחרונות ליתא) בזמן שהוא בא בחול במועט (ובמועט) אבל (ליתא) בזמן שבא בשבת וכו'. ובאור זרוע חלק ב' סי' רל"ו דתנן אימתי מביאין וכו' ובמועט וכו' אבל (כגי' המנהיג הנ"ל) בזמן שהוא בא בשבת וכו'. ובשכל טוב צד 77 דתנן אימתי וכו' שבא בחול פי' שבא י"ד בניסן בחול.

פ"ו

פ"ן ה"ו במשנה בטהרה ובממועט. בתוס' חגיגה ד' ח' ע"א ד"ה אלמא בטהרה ובמועט. ועי' לעיל. ובשכל טוב הנ"ל ובטהרה ובמועט.

פ"ן ה"ו במשנה במרובה ובטומאה. וכן במתניתא דבני מערבא. אבל בתוס' חגיגה הנ"ל או בטומאה. וכן הוא במרדכי פסחים פ"י (סי' שצ"ז ד' רייא). ובשכל טוב הנ"ל בזמן שבא י"ד (שהוא בא) בשבת ובמרובה ובטומאה וכו'.

פ"ן ה"ו אר' אלעזר וכו' עד שורה ל"ד לשם אימרי ציבור פטור. כל זה אינו בכתב יד ליידען ונכתב מיד אחר בגליון. ובאמת זה העתק המעתיק ללא צורך כל המשנה משנה ט' בפרקין כאיזה ט"ס.

פ"ן ה"ו ותני כן אילי ציבור שהיה סבור וכו'. בתוספתא זבחים פ"א (הוצאת הרב צוקערמאנדעל) אילי צבור ששחטן לשם אילים ונמצאו כבשים עלו לצבור לשום כבשים וכו'. ועי' בתוס' מנחות ד' מ"ט ע"א ד"ה עקירה צ"ע הא דתניא בתוספתא בפרק קמא דזבחים וכו' אילים של ציבור ששחטן לשם אילים ונמצאו כבשים עלו לשם כבשים וכו' ע"ש.

פ"ן ה"ז במשנה לשני ימים ולילה אחד. המלות ולילה אחד ליתא במתניתא דבני מערבא. וכן ליתא בפיהמ"ש להרמב"ם העתקה הנ"ל ובשכל טוב צד 77. וכן ליתא בכ"י ליידען בפנים ונכתב מיד אחר בגליון. ומחלוקת התנאים בזה. עי' תוס' פסחים ד' ע"א ע"ב ד"ה לימוד דלתנא דשמעתין נאכלת לשני ימים עכ"ל. ובתו"כ צו פסוק ובשר זבח תוזבח יגו'. בחגיגה הבאה עם הפכח הכתוב מדבר שתיאכל לשני ימים. ועי"ש. ולפנינו בגמ' בבלי פסחים ד' ע"א ע"א הגי' משונה. וע' תוס' רה"ש ד' ה' ע"א ד"ה שלמי פי' שם בקונטרס חגיגת י"ד ולא יתכן דחגיגת י"ד נאכלת לשני ימים ולילה אחד כדתניא בפסחים וכו'.

פ"ן ה"ז שכח ומל (בדפוסי קראקא וזיטאמיר בט"ס: שבת ומל, ובקרבן עדה כתב הכי גרסינן שכח ומל וכו'. וזה מפני שלא היה לפניו דפים וויניציא) את שלאחר שבת בשבת ר"א מחייב ור"י פוטר. לפנינו במשנה שבת ד' קל"ז ע"א ופסחים ד' ע"ב ע"א ושכח ומל את של אחר השבת בשבת חייב. וזה דברי הכל. ורק בסיפא מחלוקת ר' אליעזר ור' יהושע. אולם בכריתות ד' י"ט ע"ב ותנן וכו' ושכח ומל את של אחר השבת בשבת ר"א מחייב חטאת ור' יהושע פוטר. והיא גירסת הירושלמי. ועי' מ"ש באהבת ציון וירושלים בשבת צד 161.

פ"ן ה"ז דבר שאין בעשייתו מצוה חייב. בירושלמי שבת פי"ט ה"ד ושאין בעשייתו מצוה במחלוקת. ובכ"י ליידען ליתא בפנים המלות: פטור דבר שאין בעשייתו מצוה. ונכתבו בגליון שם מיד אחר.

פ"ן ה"ז ר' יוסי ר' יוחנן. בשבת הנ"ל ר' יוסי בשם ר' יוחנן. ובד' זיטאמיר כאן בט"ס: ר' יוסי ר' יהושע.

פ"ן ה"ז או כדבר שאין לו קצבה. בשבת הנ"ל אין תעבדינון כדבר שיש לו קצבה והוא שיהא שם תינוק אחר למול אר' יוסה מליהון דרבנן עבדון לון כדבר שאין לו קצבה והוא שיש שם תינוק אחר למול.

פ"ן ה"ז דתני אר' שמעון לא נחלק. וכן בירושלמי שבת פרק י"ט ה"ד. ובתוספתא שבת פרק ט"ז. אבל בבבלי שבת ד' קל"ז ע"א הגי'

ר"ש

ר״ש בן אלעזר. ובגמ׳ כת״י שם הגי׳ ר״ש סתם. עי׳ דקדוקי סופרים שם. וכן היה בגמ׳ לפני התוס׳ בפסחים ד׳ ע״ב ע״א ד״ה לר״י.

פ״ו ה״ז זו דברי ר״מ ור״ש וכו׳ וטועה בו לשם מצוה פטור. בתוס׳ יבמות ד׳ ל״ד ע״א ד״ה באיסור דר׳ שמעון אית ליה בפרק אלו דברים דלר׳ יהושע טעה בדבר מצוה ולא עשה מצוה חייב עכ״ל.

פ״ו ה״ז אף על הציצין שאין מעכבין. בעיטור ה׳ מילה ד׳ ירושלמי אר״י בין על ציצין המעכבין וכו׳ דתנן ר׳ יוסי אמר יום ראשון (יו״ט הראשון) שחל וכו׳.

פ״ו ה״ח במשנה ושאר כל הזבחים. בס׳ ברכת אברהם לר״א בן הרמב״ם שאלה א׳ דתנן ושאר זבחים ששחטן וכו׳.

פ״ו ה״ח במשנה אם ראוין. בפיהמ״ש להרמב״ם הנ״ל ואם ראויין הם (ליתא). ובס׳ ברכת אברהם הנ״ל ואם ראויין הן.

פ״ו ה״ח סברין מימר פטור פסול. בכ״י ליידען סברין מימר פטיר סברין מימר פטורכשר. ונשתנה שם מיד אחר כמו שהוא עתה בדפים.

פ״ו ה״ט במשנה אמר ר״א וכו׳. במתניתא דבני מערבא אמר לו (ליתא) ר׳ ליעזר וכו׳ ששינהו (ששינה) לדבר (בדבר) אסור וכו׳ לדבר (בדבר) מותר וכו׳ שיש להן קציבה (קיצבה) וכו׳ רמ״א השוחט (אף השוחט) לשם וכו׳.

פ״ו ה״ט במשנה שהן מותרין לשמן וכו׳. בבטף משנה ה׳ שגגות פרק ב׳ הי״ג במשנה פרק אלו דברים אמרינן שהשוחט לשם אימורי צבור בשבת חייב ואיתיה נמי בתוספתא הנזכרת עכ״ל.

פ״ו ה״י במשנה הבעלים את ידן. בתו״י יומא ד׳ ל״ג ע״א ד״ה קודמת מדתנן וכו׳ שחטו ונודע שמשכו בעלים את ידיהם וכו׳. ובלחם משנה ה׳ שגגות פ״ב ה״י משנה שחט (שחטו) ונמצא וכו׳ שמשכו הבעלים את ידם וכו׳.

פ״ז ה״א במשנה כיצד צולין את הפסח וכו׳. במתניתא דבני מערבא כיצד תולין (צולין) את הפסח שפוד של רימון תוחבו וכו׳. ובאור זרוע חלק א׳ סי׳ תע״ב והכי נמי תנן בכיצד צולין גבי פסח מביא (ליתא. ואיתא במשנה בגמ׳ בבלית פסחים ד׳ ע״ד ע״א) שפוד של רמון ותוחבו (תוחבו) מפיו (מתוך פיו) עד נקובתו (ועד בית נקובתו) עכ״ל. ובאו״ז ח״ד (ע״ז) סי׳ רע״ג כדתנן כיצד צולין את הפסח שפוד של רימון תוחבו מתוך פיו עד בית נקובתו וכו׳. ובסמ״ג לאווין שנ״א שנינו במס׳ פסחים כיצד צולין אותו מביא שפוד של רימון תוחבו דרך (ליתא) פיו עד בית נקובתו עכ״ל. ובילקוט עה״ת ר׳ קצ״ח כיצד וכו׳ לתוך (מתוך) פיו עד בית נקובתו. ובכ״מ ה׳ ק״פ פ״ה ה״י כיצד צולין את הפסח מביאין (כגי׳ האו״ז הנ״ל) שפוד וכו׳.

פ״ז ה״א במשנה כמין בישול הוא, בכ״מ הנ״ל הוא זה (ליתא).

פ״ז ה״א למה של רימון וכו׳. בפי׳ רבינו חננאל בפסחים ד׳ ע״ד ע״א ירושלמי כל העצים יבשים מבחוץ וכו׳. ובסמ״ג לאווין שנ״א ושפוד של רמון מפרש בירושלמי שהם היו בוררים אותו לצלייתו כדי שלא יזרוק מימיו ויבשלנו עכ״ל. ובאור זרוע חלק א׳ סי׳ של״ז ואמר בירושלמי למה של רמון אמר ר״ח כל העצים וכו׳ אם בלהין אפילו (ואפילו)

של

של רמון בוצץ משקין (ליתא) אי (אם) ביבישין אפילו כל עצים (העצים) אינן בוצצין משקין (ליתא) אלא כיני כל העצים וכו׳. ופי׳ כל העצים בוצצין משקין פי׳ פולטין משקין וכו׳ עכ״ל ובאור זרוע חלק ב׳ סי׳ רכ״ט ירושלמי ולמה של רימון אר״ח בר בא וכו׳ ע״ש ובתוס׳ ריד״א בפסחים ד׳ ע״ד ירושלמי ולמה של רמון וכו׳ ע״ש שיש שם ט״ס.

פ״ן ה״א אית תניי תני תוחבו מבית נקובתו וכו׳. באור זרוע חלק ב׳ סי׳ רכ״ט ירושלמי אית תניי תני תוחבו מבית נקוביו (נקובתו) עד שהוא מגיע לתוך פיו על דעתא דהדין תנייה בתרי׳ (תנייה ברייה) חוזר והופכו מה כירך (כיריך) עבה עבד ליה ריה״ג אין קרי דרש (או קריי דרש) ראשו על כרעיו ועל קרבו. ובכ״י ליידען והופכו מה בירך עבד ליה. ומיד אחר נכתב למעלה מהתיבה: עבה.

פ״ן ה״א מה נפק מביניהון. באור זרוע הנ״ל מה נפק מביניהון צליו (צלייו) בגדי של חולין אין תאמר כירך (כיריך) עבה עבד ליה ריה״ג כשר (פסול) אין תאמר קרי דרש ראשו על כרעיו ועל קרבו פסול (כשר) צליו בהבל של קדירה בחבל (בַּחְבַל. כן בכ״י ליידען עם נקודות) ע״ל קדירה) אין תאמר כירך עבד עבד ליה ריה״ג כשר (פסול) אין תאמר קרי דרש כו׳ פסול (כשר) לא כן תני צלי אש ולא צלי קדירה פתר (שני) לה בנוגע בגופה של קדירה עכ״ל בכ״י ליידען ליתא בפנים הכת״י המלות: שני לה, ונכתבו בגליון.

פ״ן ה״א תוך בר דברי ר׳ טרפון. במכילתא בא פ״ו תוך וכר דברי ר״ע ר׳ אומר מקולס. וע״ש בהערות הרב ר״מ א״ש נ״י. ובפירש״י שמואל א׳ כ״ה י״ח כמו ששנינו בפסחים ונותן את הכרעים וכו׳ ר׳ טרפון קורהו תכברא מה שבתוכו לברו וכו׳ כך היא שנויה בתוספתא ור׳ קלונימוס זצ״ל מן רומי פרשה לנו כן עכ״ל ועי׳ רש״י פסחים ד׳ ע״ד ע״א ד״ה איזה. וברד״ק בשמואל הנ״ל.

פ״ן ה״א מכניסין גדי מקולס וכו׳. וכן הוא בירושלמי ביצה פרק ב׳ הלכה ז׳. אבל בתוספתא ביצה פרק ב׳ (הוצאת צוקערמאנדעל) עושין גדי מקולס בלילי יו״ט האחרון של פסח. ולפנינו בירושלמי כאן: בלילי יו״ט הראשון של חג וביו״ט האחרון של פסח. ובפי׳ רבינו חננאל בביצה ד׳ כ״ג ע״א ירושלמי וכו׳ לילי עצרת ולילי סכות עושין גדי מקולס עכ״ל. ונירסת רבינו חננאל היא האמיתית.

פ״ן ה״א מכניסין עגל מקולס בלילי יו״ט הראשון של פסח, וכן הוא בירושלמי ובתוספתא ביצה הנ״ל. אבל בפי׳ רבינו חננאל הנ״ל הגי׳ לילי יו״ט של פסח עושין עגל מקולס עכ״ל ונראה מדבריו שבלילי יו״ט של פסח עושין אבל לא בלילה הראשון, וסרה בזה קושית השירי קרבן ממה שאמרו לעיל בירושלמי פסחים פרק ד׳ הלכה ד׳ אפילו בשר עגל. ובמאירי ביצה ד׳ כ״ב ע״ב ובירושלמי אמרו מכניסין עגל מקולס בלילי יו״ט ראשון של פסח וכו׳. ובעיטור ה׳ יו״ט ירושלמי מכניסין גדי (עגל) מקולס בלילי יו״ט הראשון של פסח אבל לא גדי מקולס מפני שקורין אותו פסחים עכ״ל.

פ״ן ה״א אבל לא גדי מקולס, בב׳ יבין שמועה להרשב״ץ ד׳ ל״ג ע״ב אבל בתוספתא שנו גדיים וטלאים המקולסים לאסור עכ״ל.

פ״ן

פ״ז ה״א תודוס איש רומי. בירושלמי מו״ק פרק ג׳ הלכה א׳ ובביצה פרק ב׳ ה״ז תיודס איש רומי. ובתוספתא פרק דאהלות תודרוס הרופא.

פ״ז ה״א דהוה משלח פרנסתהון. בד׳ זיטאמיר בט״ס: דהוה משלה. ובפי׳ רב נסים גאון בברכות ד׳ י״ט ע״א ובגמרא דבני מערבא אמרי מהו תודוס אמר ר׳ חנינא (חנניה) דהוה משלח פרנסתן דרבנן עכ״ל ובפי׳ רבינו חננאל בביצה ד׳ כ״ג ע״א ירושלמי וכו׳ תודוס איש רומי וכו׳.

פ״ז ה״א שכל המביא את הרבים וכו׳. בירושלמי רה״ש פרק א׳ הלכה ד׳ וכל המעכב את הרבים מלעשות דבר מצוה צריך נידוי. ובפי׳ רבינו חננאל במו״ק ד׳ י״ז ע״ב שלח לו ר״ג כל המעכב את הרבים מלעשות מצוה וכו׳ וע״ש בגליון.

פ״ז ה״א שאסור לאדם לומר וכו׳. ברוקח סי׳ רס״ד ירושלמי בריש כיצד צולין ר״י כר בון בשם רב אסור לאדם לומר הילך מעות הללו (ליתא) וקח לי בהם בשר לפסח עכ״ל.

פ״ז ה״א תנור אינו מועיל לגחלים. בתוס׳ פסחים ד׳ ע״ה ע״א ד״ה וגרפו ובירושלמי דייק כשהפסח נצלה בתנור והגחלים תחתיו הלא חום התנור וכו׳.

פ״ז ה״ב במשנה לא בשפוד ולא באסכלה. בב״מ ה׳ קרבן פסח פ״ח ה״ט תנן אין צולין הפסח לא על השפוד ולא על האסכלה. ובתשובות הג׳ (ברלין תר״ח) ד׳ מ״א ששנינו בכיצד צולין אין צולין את הפסח לא בשפוד ולא על גבי (ב׳ מלות ליתא) האסכרא ואם היתה אסכלא מגולקסת מותר (ה׳ מלות אחרונות ליתא במשנה. ועי׳ בבבלי פסחים ד׳ ע״ה ע״א ואם אסכלא מנוקבת מותר). וכן הגירסא בפי׳ ר״ח בפסחים שם.

פ״ז ה״ב במשנה מעשה ברבן גמליאל. ביוחסין (קראקא שמ״א. ד׳ נ״נ ע״ב) בפ׳ כיצד צולין אמר ר׳ צדוק מעשה ברבן גמליאל וכו׳ ופי׳ רש״י שם רבן גמליאל היה בבית שני וכו׳ עכ״ל ולפנינו בפירש״י ליתא זה ובמגן אבות להרשב״ץ (ד׳ י״ד ע״א ד׳ לייפציג) וכן אמר ר׳ צדוק בפסחים בפרק כיצד צולין שאמר לטבי עבדו צא צלה (וצלה) לנו וכו׳ וזה טבי היה עבדו של זה רבן גמליאל השני וכו׳.

פ״ז ה״ב במשנה נגע בחרסו. בשכל טוב ח״ב צד 76 ותנן נגע בחרסו וכו׳ פי׳ נגע הפסח וכו׳.

פ״ז ה״ב במשנה וחזר אליו. בעיטור (הכשר הבשר) וחזר עליו. ובפי׳ רבינו חננאל בפסחים ד׳ ע״ב ע״א ליתא מלת אליו.

פ״ז ה״ב במשנה על הסולת יקמוץ את מקומו. ברמב״ם ה׳ קרבן פסח פרק ה׳ הלכה י״ג יקלוף את מקומו. וע״ש בכסף משנה.

פ״ז ה״ב צלי אש וכו׳. במכילתא בא פ״ו אלא צלי תנור. וע״ש בהערות הרב ר״מ א״ש נ״י. ובשאלות רבינו דניאל הבבלי (מעשה נסים צד 66) ואמרו במכילתא צלי אש ומצות על מרורים יאכלוהו מגיד הכתוב שמצות הפסח צלי אש מצה ומרור וכו׳. וכן הוא בספר המצות להרמב״ם מצוה נ״ו. ועפי״ז יש להגיה כן שם להלן במכילתא.

פ״ז

פ"ז ה"ב מתכת ולא צלי. בכ"י ליידען ליתא זה והוגה בגליון הכת"י.

פ"ז ה"ב יכול מוררת. בסמ"ג עשין רל"ד ותניא בתו"כ שחין יכול מורר (כן הוא בדפים רפ"ב ובדפיסים האחרנים מורד) כלומר בתחילת חולי השחין ת"ל ונרפא וכו' ע"ש. ובפי' המשנה להרמב"ם פרק ט' דנגעים משנה כ' ולשון ספרא ובשר וגו' יכול למורד וכו. וע"ש בפי' רה"ג. ובערוך ערך מרד יש אומרים מוררין מלשון ריר וכו'.

פ"ז ה"ב אם מחית המכוה. בכ"י ליידען ליתא. והוגה בגליון הכת"י.

פ"ז ה"ב יכול עד שתעשה צלקת. בפי' רה"ג בנגעים פ"ט משנה א' כדאמר בתו"כ יכול עד שיעשה צלקת וכו' ע"ש בשנוים.

פ"ז ה"ב אית ליה פסח מצרים צלי אש. כ"ז ליתא בכ"י ליידען והוגה בגליון שם.

פ"ז ה"ב רבן גמליאל חלוק על חכמי' ועושה הלכה וכו'. כעין זה בירושלמי ברכות פרק א' ה"א ורבן גמליאל פליג על רבנין ועבד עובדא כיותיה. ובכתובות פרק ח' ה"ב לא רבן גמליאל יחידי הוא לא סמכון עלוי. בבבלי פסחים דף ע"ה ע"א מעשה לסתור חסורי מיחסרא והכי קתני ואם אסכלא מנוקבת מותר ואמר ר' צדוק מעשה בר"ג וכו' על האסכלא מנוקבת. ובירושלמי כאן לא ידעו מזה.

פ"ז ה"ב בשל וצריך הוא שיאמר. ליתא בכי"ל והוגה שם בגליון.

פ"ז ה"ב יקמוץ את מקומו. בכי"ל ליתא והוגה שם בגליון.

פ"ז ה"ב חייא בר אדא (בד' זיטאמיר בט"ס. בר אחא) וכו' אבל בצוננת אסור. עי' בבלי פסחים דף ע"ו ע"א קס"ד בסולת צוננת וכו'.

פ"ז ה"ג במשנה עם בני חבורה. במתניתא דב"מ ובפיהמ"ש להרמב"ם על הבורה. ובכפתור ופרח פרק מ"א לא יעשנו דמים על חבורה. ובחנם הגיהו בהוצאת לונץ כבדפוס.

פ"ז ה"ג במשנה לפי שאין מוכרין מעשר שני בירושלים. במהניתא דבני מערבא ובפיהמ"ש להרמב"ם הנ"ל ובכפתור ופרח הנ"ל שאין פודין מעשר שני בירושלים. וכן הוא במשנה בגמ' בבלית פסחים דף ע"ה ע"א. ובתוס' שם ד"ה לפי ויש ספרים שכתוב בהן שאין פודין אבל רש"י כתב שאין מוכרין וכו' עכ"ל. ולקמן בירושלמי בהלכה זו כיני מהניתא אין פודין וכו'. ובס' כריתות סי' פ"א מצינו לשון פדיון שר"ל קנין פרק בתרא דמע"ש וכו' רוצה לפדות וכו לפדות ר"ל לקנות כדמפרש בירושלמי עכ"ל.

פ"ז ה"ד במשנה ואין נאכלין. בב"מ ה' ביאת המקדש פ"ד הי"א הנן חמשה וכו' ואינם נאכלין בטומאה וכו'.

פ"ז ה"ד במשנה הפסח שבא בטומאה. בתוס' זבחים דף צ"ט ע"ב ד"ה אמר כדתנן פסח הבא בטומאה נאכל בטומאה שעיקרו לא בא אלא לאכילה עכ"ל ולפנינו בשנוים.

פ"ז ה"ד בין כמ"ד הלחם וכו'. בהוספתא מנחות פרק ו' הלחם מעכב את הכבשים וכו'. ובפי' רבינו חננאל בפסחים דף ע"ח ע"א ירושלמי בין למ"ד הלחם עיקר בין למ"ד כבשים עיקר ארבעה אינון והנא חש להון וקרינן חמשה עכ"ל ולפנינו בשינוי.

פ"ז ה"ד מה מועדו וכו'. בכת"י ליידען מה מועדו שנ' כאן (בפסח) דוחה את הטומאה. ונמחק תיבת כאן ונכתב מיד שלישי בגליון. מה פסח דוחה את המומאה שנ' אף בכילו.

פ"ז

פ"ז הי"ד דהני רבי אומר. תו"כ אמור פי"ז וע"ש .

פ"ז הי"ה במשנה הכשר והחלב קיים. באור זרוע חלק ב' סי' רכ"ה בשר וחלב קיים. ובתוס' ריד"א פסחים דף פ' ע"א וה"נ תנן לעיל ניטמא בשר וחלב קיים אינו זורק את הדם לכתחלה (ליתא) וכו' ובתוס' זבחים כ"ג ע"ב ד"ה לאו והתנן נמי בפסחים נטמא הדם והבשר קיים זורק הדם .

פ"ז ה"ה במשנה אלא אעפ"י. המלה אלא ליתא בכי"ל בפנים ונכתבה בצד.

פ"ז ה"ה במשנה והקהל טהור. בכ"מ ה' ביאת המקדש פ"ד הי"ב והקהל טהורים (טהור) יעשה (יעשו) וכו'.

פ"ז ה"ה במשנה יעשו בטומאה. בפיהמ"ש להרמב"ם הנ"ל יעשה בטומאה וכו' והטמאים (עושין) את השני. ובפי' רב נסים גאון בעירובין דף ק"ה ע"ב שנינו נטמא קהל וכו' יעשה (בגי' הרמב"ם הנ"ל) בטומאה וכו'. ובכפתור ופרח פי' או שהיו כהנים (הכהנים) טמאים והקהל טהור יעשה בטומאה. וכן הוא בס' יראים הנדפס מכת"י סי' רע"ו .

פ"ז ה"ה במשנה נזיר ועושה פסח. במתניתא דבני מערבא הנזיר עושה פסח וכן בתוס' ריד"א בנזיר דף מ"ז ע"א. ובכסף משנה ה' נזירות פרק ו' הט"ו תנן נזיר ועושה פסח נטמא (ליתא) וכו'. ובפיהמ"ש להרמב"ם (העתקת קראנער) המלות: נזיר ועושה פסח ליתא .

פ"ז ה"ה במשנה ואין הציץ מרצה. בכ"מ ה' ק"פ פ"ד ה"ב משנה שם נטמא טימאת (לחנם סבבו המגיהים המלה טומאה בין שתי חצאי עגולות כי כן ברו"ו) וכו' שהציץ אינו מרצה וכו'. ובתוס' ריד"א בנזיר הנ"ל נטמא הגוף וכו'.

פ"ז ה"ה ודלא כר' נתן. נשנה בירושלמי קדושין פ"ב ה"ז .

פ"ז ה"ה על האימורי' נטמאו האימורים והבשר קיים זורק את הדם. כ"ז ליתא בפנים כת"י ליידען והוגה בגליון עם קצת שנויים קלים.

פ"ז ה"ה והבשר כל טהור. בכ"י ליידען והטהור כל טהור יאכל בשר. ונמחק מיד שלישי ונכתב בגליון: והבשר .

פ"ז ה"ה ואם לאו אין מתירין לו לזרוק את דמו. כ"ז ליתא בפנים הכת"י ליידען. והוגהו בגליון שם .

פ"ז ה"ה עבר וזרק הורצה. בכי"ל מוסיף: ואם אין לו לא הורצה ומיד אחר נמחקו .

פ"ז ה"ה לא הורצה הקריבין לצבור אם יש אומרים לו הבא ואם לאו מתירין לו לזרוק בתחילה המקריבין לצבור בין שיש לו בין שאין לו. כל זה ליתא בפנים כת"י ליידען ונכתב מיד אחר בגליון .

פ"ז ה"ה ואל יאכל הבשר. בכ"י ליידען ואל ייאכל הבשר .

פ"ז ה"ה הבשר בטומאה. בכ"י ליידען מוסיף. יאמר אף בזריקה כן שלא יהו וכו'. ונמחקו ד' מלות: יאמר אף בזריקה כן ונכתב בגליון מיד אחר כל מה שהוא עהה ברפוס בשורה נ"ט ר' לא בשם ר' יוחנן עד שורה ס"ב מעתה לא יזרק הדם בטומאה .

פ"ז ה"ה לפסח השני. בכי"ל השיני (מלא יו"ד וכן בכל הסוגיא) .

פ"ז ה"ה ר' יוחנן ר' ישמעאל בשם ר' יהושע. במנחות דף כ"ו ע"א אמר ר' יוחנן משום ר' ישמעאל ומטו בה משום ר' יהושע בן חנניה .

פ"ז ה"ה ר' ישמעאל מכשיר. מנחות דף כ"ו ע"א ר' שמעון מכשיר. אבל בירושלמי יומא פרק ב' הלכה א' אתיא דר' ליעזר בי ר' שמעון בשמ[illegible]

ר׳ שמעון **אב״ז** דהנינן תמן שלא בכלי שרת פסולה (פטול) **ורבי** שמעון מכשיר .

פ״ז ה״ה שלא בכלי שרת פסולה ר״י מכשיר הקטיר קמצו פעמים כשרה. בכ״י ליידען ליתא והוגה שם בגליון **מיד אחר** .

פ״ז ה״ו במשנה או על גגותיהן . במתניתא דבני מערבא ועל גגותיהם· **וכן הוא** בכסף משנה ה׳ פסולי המוקדשין פרק י״ט ה״ב ובפיהמ״ש להרמב״ם (העתקת קראנער. ובתוס׳ ר׳ יהודה בר״י ברכות דף מ״ט ע״א ד״ה שורפו גבי **נטמא מעוטו** והנותר שורפין אותו על גגותיהן **וכו׳** .

פ״ז ה״ו ר׳ מאיר אומר כל השבטים . בכי״ל ליתא . **והוגה בגליון** .

פ״ז ה״ו כל שבט ושבט. עי׳ בראשית רבה פ׳ פ״ב .

פ״ז ה״ו כל שבט ושבט קרוי קהל . כאן צ״ל המאמר **שאיתא** בסמוך **בט״ס אתיא** דר׳ יודה כר״ש כמה דר״ש אמר שבט ושבט קרוי קהל כן ר׳ יהודה אמר כל שבט ושבט קרוי קהל מה ביניהן גרירה ר׳ יודה אמר שבט אחד גורר כל השבטים ר׳ שמעון אומר אין שבט אחד גורר כל השבטים אע״ג וכו׳ **וכן הוא** בהוריות פרק א׳ ה״ו .

פ״ז ה״ו ואדיין לא נולד בנימין . בתוס׳ הרא״ש הוריות דף ה׳ ע״ב **ומהאי** קרא מייתי בירושלמי כל שבט ושבט קרי קהל שנאמר גוי וקהל גוים יהיה **ממך** ועדיין לא נולד בנימין וכו׳ .

פ״ז ה״ו דברי ר״מ. בהוריות פ״א ה״ו **לא** נזכר ר׳ מאיר . **וכן** בתוספתא פסחים פרק ו׳ (הוצאת צוקערמאנדעל) לא נזכר מר׳ **מאיר** .

פ״ז ה״ו ר׳ יהודה אומר הטהורין עושין לעצמן . וכן הוא בהוריות שם. **אבל** במקור בההוספתא הנ״ל הגירסא ר׳ שמעון אומר. וכן נראה ממה שנאמר בירושלמי בסמוך מנו אמרו לו כר׳ יודה. **וזה** נראה שמקודם **לא** נזכר ר׳ יהודה .

פ״ז ה״ו מני אמרו לו חכמים שהן כשיטת ר״מ . בהוריות פ״א ה״ו מינו אמרו לו חכמים שהן בשיטת רבי יהודה. וכצ״ל .

פ״ז ה״ו אין תימר במיעוט הטמאין וכו׳. אולי צ״ל אין תימר כרוב טהורין אין וכו׳ אין תימר כרוב טמאין אין עושין את השני .

פ״ז ה״ו עשו אותו כמשומד וכו׳ משומד בהורייה. בדפוסים האחרונים מומר. אכל בירושלמי לא נמצא שם מומר .

פ״ז ה״ו צריכין לעשות פסח שני צבור שנטמא אחד מהן ואין ירועה איזהו. **כ״ז** ליתא בפנים כת״י ליידען והוגה בגליון שם.

פ״ז ה״ו צבור שנטמא אחד מהן . בחי׳ מהרי״ט אלגאזי בה׳ חלה להרמב״ן ד׳ ע׳ סי׳ מ״ב והנה אמרינן בירושלמי בפרק כיצד צולין ה״ז וז״ל צבור **שנטמא** אחד מהם וכו׳ **ע״ש** שמפרש המאמר .

פ״ז ה״ו לטומאה הילכו וכו׳. בכסף משנה ה׳ קרבן פסח פרק ז׳ **ה״ז** ובירושלמי לטומא הלכו וכו׳ ע״ש .

פ״ז ה״ו לראייה הילכו טלבוא וגו׳ . וכן הוא בירושלמי הוריות פרק **א׳ ה״ב** . **ובד** זיטאמיר כאן: בראייה . אבל בבבלי הוריות דף ג׳ ע״א אר׳ אסי (בדקדוקי סופרים שם מביא הגי׳ אר׳ **אשי**) להוראה הלכו וכו׳ ע״ש .

פ״ז ה״ז במשנה העובר צורתו ויצא לבית השריפה . במתניתא **דבני מערבא** העבר צורתו יישרף בששה עשר . וכן הוא בכ״מ ה׳ פסולי המוקדשין פרק **י״ט** **ה״ב**

ה"ב תנן הפסח וכו, תעובר צורתו וישרף בי"ו עכ"ל וכן הוא בב"מ ה' ק"פ פרק ד' ה"ג. ובפיהמ"ש להרמב"ם (העתקה הנ"ל) תעבור צורתו.

פ"ז ה"ז במשנה העצמות והגידין והנותר. בתוס' חולין דף ע"ו ע"ב ד"ה גידין כדאמרינן בכיצד צולין הגידין והנותר והעצמות ישרפו וכו'.

פ"ז ה"ז במשנה ישרפו בט"ז. ביראים (הנדפס מכת"י דף י"ד) ישרפו לששה עשר.

פ"ז ה"ז במשנה ושרפו בי"ז. בכ"י ליידען שורפו בששה עשר. והמגיה הגיה בין השורות. בשבעה עשר.

פ"ז ה"ז במשנה שאינן דוחין. בפיהמ"ש להרמב"ם הנ"ל שאין דוחין. ובפי' ר"ח בפסחים דף פ"ג ע"א חל ששה עשר להיות בשבת ישרפו (ושרפו) בשבעה עשר שאין (כגי' הנ"ל) דוחין לא שבת (את השבת) ולא יו"ט ולא תימא חל ממש וכו' אלא אלו חל דין הוא שישרפו למחר וכן הוא מפורש בתלמוד א"י במס' מגי"ה עכ"ל. ובפי' רבינו ניסים גאון בשבת דף כ"ד ע"ב דתנן העצמות והגידים (והגידין) והנותר כו' שאין דוחה לא את השבת ולא את יו"ט.

פ"ז ה"ז מתניתא בשנטמא משירד וכו'. בתוס' ריד"א בפסחים דף פ' ע"ב ירושלמי מתניהא שניטמא משירד לאויר הכלי וכו' ע"ש.

פ"ז ה"ז ר' יעקב בר אחא בשם רבנן וכו'. כל המאמר הזה נשנה בנזיר פרק ט' הלכה ב' בשנויים רבים. ובמרכבת המשנה ה' ביאת המקדש פרק ד ה"ז מפריש כל ההלכה.

פ"ז ה"ז קל והומר מה אם היחיד וכו'. בפי' רבינו חננאל בפסחים ד' פ"א ע"ב וקל וחומר דרבא מפורש בירושלמי עכ"ל.

פ"ז ה"ז זריקה יעשה. בכי"ל ייעשה (בשני יודין).

פ"ז ה"ז כהדא דתנא נטמא וחזר ונטמא מביא קרבן טומאה על כל אחד ואחד. כ"ז ליתא בכ"י ליידען ומיד אחר הוגהו בגליון שם.

פ"ז ה"ז בהמה על גבי. ליתא בכי"ל והוגהו שם בגליון.

פ"ז ה"ז דרומאיי אמרי. בזבחים כ"ב ע"ב אמרו זקני דרום וע"ש. ובירושלמי עירובין פרק ו' ה"ד נמתין עד שיבואו זקני הדרום לכאן אתא רבי נתן דרומה. ובשו"ת הרשב"א סי' תרכ"ו הגי' אתא ר' אפס דרומא. ובבבלי בבא בתרא דרומאי מתני וכו' ובתוס' שם ד"ה דרומאי פירש רבינו שמואל דהלכה כר' יוחנן דקיימי דרומאי כוותיה עכ"ל.

פ"ז ה"ז מתיב ר"ש בן לקיש לדרומאיי. בתרומות פ"ב ה"ד דרומאי אמרי והוא שיהא כזית וכו'. ר"י ור"ש בן לקיש תריהון אמרין ואעפ"י שאין כזית וכו'.

פ"ז ה"ז בעובדין. בפי' ר"ח בפסחים ד' פ"א ע"ב וקרבן צבור הוא כהן וכו' וכן הוא מפורש בתלמוד ארץ ישראל עכ"ל.

פ"ז ה"ז עון הקרבים לא עון המקריבים. ירושלמי שבועות פ"א ה"ה וע"ש.

פ"ז ה"ח במשנה וחסחוסין. בשכל טוב ח"ב צד 75 והחסחוסים. ובפי' רבינו חננאל בפסחים ד' פ"ד ע"א ראשי (וראשי) הכופים (כנפים) והסחוסים (והסחוסין) עכ"ל ועי' בגמ' בבלי שם.

פ"ז ה"ח במשנה השובר את העצם. משנתינו נשנה גם במכות במשנה ד' י"ז ע"א. ובמתניתא דב"מ שם בט"ס השובר את העצים וכו'.

פ"ז

פ״ז ה״ח במשנה השובר את העצם בפסח וכו׳. ביראים סי׳ רצ״ט הנדפס מכת״י מובא בגי׳ אחרת וז״ל ותנן בכיצד צולין השובר את העצם בפסח טהור סופג את הארבעים בפסח פסול אינו סופג את הארבעים. ובפי׳ רבינו חננאל בשבועות ד׳ ג׳ ע״ב ותנן בכיצד צולין וכו׳ אבל המותיר בפסח (ליתא) הטהור אינו לוקה מ׳ עכ״ל.

פ״ז ה״ח דלא אמר. וז״ל הרה״ח ר׳ שמואל זעעליגמאן נ״י מלה ראשונה אמר (שבה התחלת הדף) ליתא בפנים הכת״י ונכתב מיד אחר בגליון. וגם על העלה הזאת סימן הוא של מסדר האותיות כי בו יתחיל דף חדש ועל כן יש לו להכפיל העלה. וגם מזה ראייה שאין עליה תשובה כי השניים בגליון הכת״י מיד אחר שהם מתאימות עתה עם דפוס בומבירגי לא נכתבו אחר ההדפסה מתוך ד׳פוס וויניציאה (כמו שהיא דעה ראשונה של החו׳ פראנקיל במבוא הירושלמי שלו קמ״ג ע״א) אך המגיה הגיה זה על כתב יד ליידען מתוך כ״י אחר (או אחרים) קודם שנת רפ״ג ואפשר שהגיה תיכף קודם ההדפסה. לתועלת מסדרי האותיות. ועי׳ ג״כ ראיה אחרת משמי באהבת ציון וירושלים למס׳ תרומות פ״א ה״ח ע׳ 12 וגם מ״ש כאן בפסחים על פ״ה ה״א ד׳ ל״א ע״ד שורה 16 עכ״ל.

פ״ז ה״ח רשב״ל אמר כל הר הבית קרוי בירה. בזבחים ק״ד ע״ב ור״ש לקיש אמר כל הבית קרוי בירה.

פ״ז ה״ח לעשות הכל. לפנינו בדה״א כ״ט י״ט ולעשות הכל.

פ״ז ה״ח תני ר״ח פסול וכו׳. בכ״י ליידען תני ר׳ חייה פסול גוף נשרף מיד פסול מכשיר טעון צורה. והמגיה הגיה וכתב בין השורות כמו עתה בדפוס.

פ״ז ה״ח שניהם אמרו דבר אחד. המקור בתו״כ שמיני פרק ב׳ ושם הגירסא מתוקנת ולפנינו בירושלמי כל המאמר משובש.

פ״ז ה״ח אנינה לילה תורה. מלת לילה נכתבה בכ״י ליידען מיד אחר בין השורות.

פ״ז ה״ח אמר ר״י הגלילי וכו׳ עד שורה כ״ב. כל מה שהוא בדפוס עד שורה כ״ב עד ואינו מרצה על היוצא ליתא בפנים הכת״י ליידען ונכתב שם בגליון.

פ״ז ה״ח יפה עשיתם. ליתא בפנים כתי״ל ונכתב בגליון.

פ״ז ה״ח אכל תאכלו אותה הא אם נכנס כל דמה לפנים. כ״ז ליתא בכ״י ליידען ונכתב שם בגליון.

פ״ז ה״ח כהדא דתני. בכי״ל תני ר׳ יוסי. והוגה שם בגליון כבדפוס ומקור המאמר בתו״כ צו פרשה ג׳.

פ״ז ה״ט במשנה חותך עד שמגיע לעצם. במתניתא דבני מערבא עד שהוא מגיע לפרק וכו׳ קוצץ בקופים (בקופיץ) שאין בו (בהן) שבירת העצם. ובתו״כ פ׳ צו פ״ט מיכן אמרו אבר שיצא חוץ לחומה בפסחים חותך וכו׳.

פ״ז ה״ט במשנה ובמוקדשין קוצץ בקופיץ. בתו״כ שם ובמוקדשים חותך בקופיץ כל מקום שירצה. ובפי׳ הר״ש משאנ״ץ שם מביא הגירסא ובמוקדשין גורר כל מקום שהיא לשון מגירה שיחתוך גם את העצם וכו׳ עכ״ל ובפיהמ״ש להרמב״ם (העתקת קראנער) קוצץ בקופים שאין בו (בהן) וכו׳

וכו'. וכן הוא בפיהמ"ש להרמב"ם ביצה פרק ג' משנה ו' כנגד הקופים. (העתקה הנ"ל).

פ"ז ה"ט במשנה מן האגף וכו'. במנהיג ד' ט"ו בפסח שני שניני מן האגיף ולפנים כלפנים מן האגף ולחוץ כלחוץ ע"כ עכ"ל. ובשו"ת ראבי"ה סי' קל"ד דתנן מן האגף וכו' מן (ומן) האגף ולחוץ כלחוץ.

פ"ז ה"ט דרבי יעקב. ליתא הבפנים בכי"ל והוגא בגליון כבדפוס.

פ"ז ה"ט אחד בוקרו של י"ד. בחי' הרמב"ן בשבת ד' כ"ד ע"א ושוב מצאתי בירושלמי כדברי רש"י דגרסינן התם וכו' אחר שני בקרים אחר בקרו של ט"ו ואחר בקרו של ט"ז וכו'. ובחי' מהר"ם חלאוה פסחים ד' ג' ע"ב ובירושלמי נמי איתא הכי דגרסינן התם והנותר ממנו וגו' בקרו של חמשה עשר ובקרו של ששה עשר (בוקרו של י"ד ואחר בוקרו של ט"ו. ובירושלמי שבת פרק ב' הלכה א' כגי' הראשונים הנ"ל) עכ"ל.

פ"ז ה"ט מהו להצית את האור. בשו"ת הרשב"א סי' ע"א וכן מצאתיה בירושלמי וכו' מהו להצית את האיר במדורת חמץ מאן דיליף לה (ליתא) מנותר (מן הנותר) אסור מאן דלא יליף מנותר (הניתר) מותר עכ"ל.

פ"ז ה"ט כשיטת רבי ישמעאל. בכ"י ליידען כשיטת ר' ישמעאל כול'. ומיד שלישי נמחק תיבת כול' ונכתב בגליון כמה דר' ישמעאל אמר תמן תינוק... עד סוף ההלכה כמו בדפוס עכ"ל הרה"ח ר"ש זעליגמאן נ"י: ובמבוא הירושלמי ד' קמ"ב ע"ב להגרז"פ ז"ל הביא השינוי כי"ל הזה וז"ל ולפעמים השמיט הסופר קצת המאמר ואין לעמוד על סוף דעתו בד"ו פסחים וכו' כשיטת ר' ישמעאל כול' ע"כ ומי יודע למצוא פשר הדבר וכו' עכ"ל ולדעתי הדבר כן: הסוגיא שלנו שנויה בשנוים קלים גם בשבת פרק ב' הלכה א' והסופר הכת"י מליידען לא רצה לכתוב שנית וקצר המאמר וכתב שיטת ר' ישמעאל כול'. וכעין זה גם לעיל פ"ג ה"ג צד 46

פ"ז ה"י דתנינן תמן. ליתא בפנים כתי"ל ונכתב בגליון.

פ"ז ה"י עור חטרת גמל הרבה וכו' כל מה שהוא בפנים עד שורה ס"א יש להן עירות אמר. ליתא שפנים כת"י ליידען ונכתב כ"ז בגליון.

פ"ז ה"י אר' יוחנן לא שנו אלא וכו'. בתוס' חולין ד' ע"ז ע"א ד"ה אל ובירושלמי אההיא דראשו של עגל הרך א"ר יוחנן לא שני אלא לטומאה אבל ללקות לא ור"ל אמר משנה שלימה היא זו בין לטומאה ובין ללקות עכ"ל ולפנינו בשנויים.

פ"ז ה"י טעמא דר"ש בן לקיש ואכלו. בתוס' פסחים ד' פ"ד ע"א ד"ה הא וריב"א אמר דבירושלמי פריך דר"ל אדר"ל ומשני טעמא דר"ל מקרא ואכלו את הבשר ולא גידין וכו'. ובתוס' חולין הנ"ל ומסיק התם בירושלמי מיחלף שיטתיה דר"ל תמן לא עביד לה בשר גבי גידין שסופן להקשות דאמר אין נמנין וכאן עביד ליה בשר א"ר בון טעמא דר"ל ואכלו את הבשר ולא גידין משמע לפי הירושלמי וכו' ע"ש.

פ"ז ה"י טעמא דר"ש בן לקיש. וכן גרסו התוס' הנ"ל. אבל בירושלמי סנהדרין פ"ח ה"ב בד"ו טעמא דר' יהודה בן פזי, וקאי על מה שאמר ר"י פזי שנייא היא וכו'. אולם בד' זיטאמיר שם הגי' טעמא דרשב"ל.

פ"ז ה"י אפי' עצם אחד ושברו. ברמב"ם ה' קרבן פסח פרק י' ה"ד השובר אחר השובר בעצם אחד לוקה. ובכ"מ שם ירושלמי פ' כיצד צולין

בשתי

בשתי התראות אפי' עצם אחד ושברו וחזר ושברו חייב שתים עכ"ל.

פ"ז ה"י המותיר בטהור. מלת בטהור ליתא בפנים כי"ל ונכתב בגליון.

פ"ז הי"א במשנה אילך ואוכלין. בס' ברכת אברהם שאלה ח' דתנן שתי וכו' הילך ואוכלין. ובפי' רבינו חננאל בפסחים ד' פ"ז ליתא מלת אילך.

פ"ז הי"א במשנה ומחזיר את פניו. בכ"י לידען ליתא. והמגיה הגיה שם כמו בדפוס.

פ"ז הי"א אין תימר פיגול ונותר אינן פוסלין. במרכבת המשנה ה' שאר אבית הטומאה פרק י"א ה"ו ואין תימר הפגול והנותר פוסלין את התרימה כן הגי' בפ' כיצד צולין עכ"ל:

פ"ז הי"א במחתך כל שהוא ומשליך. בתוס' מנחות ד' כ"ד ע"ב ד"ה ועשאו וכן מפרש בהדיא בירושלמי במחתך כל שהיא ומשליך וכו' עכ"ל. ובתוס' פסחים ד' פ"ה ע"א ד"ה ולרבינא ובירושלמי מוקי בחותך ומשליך במעט מעט עכ"ל.

פ"ז הי"א מצורע אין לו איכן להגן. במשנה למלך ה' בית הבחירה פרק ז' הי"ג שוב ראיתי בירושלמי פ"ז דפסחים דין זה מחלוקת אמוראים דר' ירמיה בשם ר' שמואל ב"י אמר דלא קדשו תחת האגף (האגוף) של הר הבית וכו' והקשו ע"ז דלא דמי למצורע שעשי תקנה בעדו דאין לו להגן זב יש לו היכן (איכן) להגן בכל ירושלים (כן בד' וויניציא. אבל בדפוסי זיטאמיר קראטאש' נכפלו הדברים בט"ס. זב יש לו איכן להגן) וכו'.

פ"ז הי"א ר' יוחנן בר מרייא וכו'. בפי' רבינו חננאל בפסחים ד' פ"א ע"ב ירושלמי בסוף הפרק ר' יוחנן בר מזיה (מרייא) בשם ר' פנחס ממה דנן חמיי רבנן שולחין סנדליהן תחת' אגף של הר הבית עכ"ל ולפנינו בשנויים. ובמשנה למלך שם ר' יוחנן בשם ר"פ מן מה דאנא (דאנן) חמי (חמיי) רבנן שלחין וכו' ע"ש.

פ"ז הי"א שלחין סנדליהון. בירושלמי בבא מציעא פרק ב' ה"ט יהודה בר' עאל לכנישתא שבק סנדלוי ואזלין אמר וכו'. ובכפתור ופרח פרק ז' (ד' ק"ד הוצאת לונץ) ירושלמי פרק אלו מציאות יהודה ברבי אזל לכנישתא אזול סנדלוי וכו' מזה יראה שמנהגם היה במנהג ארצות הללו שמניחין מנעליהם בפתח בית הכנסת בחוץ לא כמנהג הלועזים וכו' עכ"ל.

פ"ז הי"א דמתלין מתלא פיסחא בזיתא (בד' זיטאמיר כזיתא) והלילה מתבר אגרייא ה"א גגות ירושלים קודש. במדרש שה"ש פרשה ב' מתלא אמר פסחא בבייתא והלילה מתברא אברייאה. ועי' בבלי פסחים ד' פ"ה ע"א. ובחי' מהר"ם חלאוה פסחים ד' קי"ח ע"ב וכדאיתא בירושלמי וכו' כדאיתא התם פיסחא בביתא (כגירסת המדרש הנ"ל) והלילה פקע באיגרא וכו'. ובס' יבין שמועה להרשב"ץ (ליוורנו תק"ד ד' ל"ב ע"ב) וע"ז אמרו במדרש חזיתא בפסוק השמיעני בזיתא דפסחא בביתא והלילה פק לאיגרא (היה לפניו במדרש כגי' מהר"ם חלאוה בירושלמי) כלומר מפני הנאה מועטת אדם שמח ומשמיע קול בשמחה וזה לכבוד המצוה וכו' עכ"ל.

פ"ז הי"א תני בשם ר' יהודה מחילות וכו'. תוספתא כלים פרק א' (הוצאת ציקערמאנדעל שורה 8). ובפי' המיוחס (בטעות) להראב"ד בתמיד פרק א' ובירושלמי פרק כיצד צולין מסיק תני ר' יהודה אומר מחילות שתחת היכל הקודש (לפנינו הגי' חול. ובדברי המפרש נראה שצ"ל שתחת

היכל

היכל קודש) וקא מייתי סייעת לדידיה ר' אמי בשם ר' שמעון בן לוי (ר' אימי בשם ר"ש בן לקיש) מהך מתניתין דהכי פירושו דקתני מדורה היתה שם ובית הכסא של כבוד ומשמע שכך הוא רוצה לדקדק משום כדימר כיון דקתני יוצא והולך במסיבה תחת הכיפה אלא חוץ לבירה ובמקים טבילה שם היתה בית הכסא אבל לא תחת המסיבה שתחת הבירה (לפניני הגי' משונה) וכו'.

פ"ז הי"א מחילות שתחת ההיכל חול. בפי' רבינו חננאל בפסחים ד' פ"א סע"ב הגי' משונה וז"ל ירושלמי וכו' תאני ר' יהודה מחילות שתחת ההיכל קדש (גרס כגי' המפרש בתמיד הנ"ל. והמגיהים בש"ס ווילנא הגיהו: חול. והגהתם ללא צורך) אמר ריש לקיש ומתני' (מתנית') אמרה כן וכו'.

פ"ז הי"א אמרה כן. מלת כן ליתא בכי"ל ונכתב בגליון. ועי' בפי' ר"ח הנ"ל.

פ"ז הי"א מצאו נעול יודעי שיש שם אדם פתוח ידוע שאין שם אדם. כ"ז ליתא בפנים כת"י ליידען ונכתב שם בגליון. ועי' בפי' ר"ח הנ"ל.

פ"ז הי"א אמר ר' יוסה וכו'. בפי' רבינו חננאל הנ"ל אמר ר'. ובפי' המיוחס לחראב"ד הנ"ל ופריך התם (בירושלמי) ר' יוסי (יוסה) אההיא דיוקא וקאמר בתימא כי צואה אינה מטמאה וכו'. מיהא אירושלמי קשה קצת מרתני ר' יהודה לשם דמחילת היכל קדש (חול) ובפרק כיצד צולין מוכח דר' יהודה ס"ל דחול נינהו נראה דהתם בירושלמי ר' יהודה צ"ל שהוא אמורא (במח"כ לא דק כי מקור הירושלמי בתוספתא דכלים הנ"ל ועלה קאי. והוא ר' יהודה התנא) וגם נראה לשם לגרוס רב אסי באתקפתא דקא מתקיף ליה התם דצואה אינה אלא משום נקיות דלא אשכחן אמורא דשמיה רב יוסף אם אינו רב יוסי בר אבין אבל התם לא אשכחן ר' יוסי עכ"ל ובס' לשון חכמים (ליוורנו) נדפס פי' הראב"ד הנ"ל ושם הגי' דלא אשכחן אמורא דשמיה רב יוסי אם אינו וכו' עכ"ל. ומ"ש בירושלמי עירובין פ"א ה"ה (בדפוסי זיטאמיר וקראטאשין) ר' יוסה בשם ר' יוסה בשם ר' זעירא דברי הכל וכו' זה ט"ס וצ"ל כמו שהוא בד"וו ר' יוסה בשם ר' זעירא וכו'.

פ"ז הי"ב במשנה והכלה הופכת את וכו' לקמן בפרק זה הלכה י"ב והא תנינן הכלה הופכת פניה ואוכלת.

פ"ז הי"ב שאם הוציא חוץ וכו'. בכ"י ליידען מיכן שאם אמ' הריני חוץ לחבורה וכו'. ומיד אחר נמחק ונכתב הוציא.

פ"ז הי"ב הוציא מחבורה לחבורה בשני (בד' זיטאמיר כשני) זתים וכו'. במרכבת המשנה ה' קרבן פסח פרק ט' הלכה ה' הוציא מחבורה לחבורה בשני בתים כצ"ל וגי' ב' זתים הוא ט"ס דמוכח וכו' וע"ש שמפרש כל ההלכה. בס' תורה המימה (שמות י"ב מ"ו) מעתיק הירושלמי כגירסת הדפוס. והעיר שם ומה שצייר זה בשני זתים ולא בזית אחד וכו'.

פ"ז הי"ב ר"ש אומר אף אוכליו אוכלין אותו בשני מקומות. כ"ז ליתא בפנים כת"י ליידען ונכתב בגליון שם.

פ"ז הי"ב דאר' הילא ר' איסי וכו', בס' ברכת אברהם לר' אברהם בן הרמב"ם שאלה ח' ומפורש בירושלמי נמי שאפילו ר' שמעון מודה שנחלקים קידם אכילה דאמר ר' אלעא (הילא) ור' יוסי בר אלעזר (ר' איסי ר"א) בשם ר' הושעיה

הבי'

הכל מודים (מודין) בתחלה שהן נחלקין (חולקין) ובסוף (בסוף) אינן נחלקין (שאינן חולקין) מה פליגי בשהיו יושבין ואוכלין ובקעה (ופקעה) עליהן קורה וכו׳ עכ״ל.

פ״ז הי״ב ווײדא אמר דא. בפי׳ רבינו חננאל בפסחים פ״א סע״ב ויי דא אמר וכו׳. והלשון הזה שגור בהירושלמי. וכמה פעמים נמצא גם בפסחים. ובשיורי כנסת הגדולה סוף או״ח סי׳ צ״ז ווײדא שם חכם ירושלמי דפסחים פרק כיצד צולין ווײדא אמר דא יש שובר וכו׳ עכ״ל וכבר העירו ע״ז ששגה בזה.

פ״ז הי״ב יש שובר וכו׳. ברמב״ם ה׳ קרבן פסח פרק ט׳ הלכה א׳ ואין מוציא אחר מוציא דפסח וכו׳. ובכסף משנה שם ירושלמי בסוף פרק כיצד צולין ויידא אמר דא יש שובר אחר שובר ואין מוציא אחר מוציא עכ״ל. ומה שתרגם אונקלוס (שמות י״ב מ״ו) לא תוציא מן הבית לא תפקין זה נגד ירושלמי דילן.

פ״ז הי״ב התחילו אילו ונטמו. בכסף משנה ה׳ קרבן פסח פרק ד׳ הלכה ג׳ בשנויים.

פ״ח ה״א במשנה שחט עליה בעלה תאכל משל בעלה. וכן בדפוס זיטאמיר. אבל במתניתא דבני מערבא שחט עליה אביה שחט עליה בעלה האכל משל בעלה וכצ״ל. וכן הוא לקמן בגמרא ירושלמי בהלכה זו מתניתא אמרה כן האשה בזמן שהיא בבית בעלה שחט עליה אביה שחט עליה בעלה תאכל משל בעלה.

פ״ח ה״א במשנה הלכה וכו׳ תאכל ממקום שהיא רוצה. במתניתא דבני מערבא ממקום שהוא רוצה. ובסמ״ג עשין רכ״ג שנינו האשה וכו׳ תאכל משל אביה. וכן הוא ברמב״ם ה׳ קרבן פסח פרק ב׳ הלכה י״א. ונראה שגירסתם כגירסת המתניתא דבני מערבא ממקום שהוא. ר״ל אביה. רוצה.

פ״ח ה״א א״ר יוחנן ארבעה וכו׳. בבבלי נדרים ל״ה ע״ב דא״ר יוחנן הכל צריכין דעת חוץ ממחוסרי כפרה וכו׳.

פ״ח ה״א עד שלא הביאה שתי שערות. בתוס׳ יבמות ד׳ י״ב ע״ב ד״ה אחר וכן נמצא בירושלמי דתלי טעמא דרבה בר ליואי בשערות ולא בשנים עכ״ל ובתוס׳ הרא״ש ביבמות שם (ליוורנו תקל״ו) והכי איתא בירושלמי רבי יונה בשם רבי הונא (חונה) עיברה וילדה עד שלא הביאה שתי שערות היא ובנה מתים וכו׳ עכ״ל.

פ״ח ה״א מכיון שהשיאה לא כבר. בירושלמי סוטה פרק ב׳ הלכה א׳ מכיון שהביאה לו וכו׳ וכצ״ל.

פ״ח ה״א קטנה שוינה (בכי״ל שזינת) אין לה וכו׳. בתוס׳ סוטה ד׳ כ״ח ע״ב ד״ה מכאן ירושלמי בפרקין וכו׳ דמר רבי זעירא ור׳ יוסי (יוסה) בשם ר׳ יוחנן קטנה שזנתה אין לה רצון להאסר על בעלה וכו׳. ובמנהיג (צד 108 ד׳ ברלין) ובירושלמי רפ״ב דסוטה קטנה שזנת אין לה רצון להיאסר על בעלה ובפסחים בפרק האשה איתה עכ״ל ובמגיד משנה ה׳ איסורי ביאה פרק ג׳ ה״ב אלא שמצאתי בירושלמי דסוטה וכו׳ קטנה אין אתה יכול דארי״ז ר׳ יוסא (יוסה) בשם ר״י קטנה שזנתה וכו׳. ובכסף משנה ה׳ סוטה פרק ב׳ ה״ד מובא זה בשם הרב המגיד הנ״ל.

פ״ח ה״ב שנייא היא דכתיב ושמחת אתה וביתך. בסוטה הנ״ל מוסיף: והוא מעכב מלשמוח עמה מפריש עליה חוץ מדעתה.

פ״ח ה״א ר״ז בשם ר״א אדם שוחט פסחו וכו׳. בבבלי נדרים ד׳ ל״ו ע״א אמר ר׳ אלעזר הפריש פסח על חבירו לא עשה כלום. ובאור זרוע חלק א׳ סי׳ קי״ד

ק״ד וההיא דירושלמי דשוחט אדם פסחו של חבירו שלא מדעתו היינו שאינו יודע בשעת הקרבה אבל אם הוה ידע הוה חפץ בהקרבתו ובעבודתו וכו׳ עכ״ל ובאור זרוע חלק ב׳ סי׳ רכ״ד והכי אמרינן בירושלמי בפ״ב דקדושין (ה״א) אמר ר׳ זעירא א״ר אלעזר אדם שוחט פסחו של חבירו שלא מדעתו ואינו מפריש שלא מדעתו וכו׳. ובשו״ת מהר״ם ברבי ברוך (הוצאת הרב רנ״ר ז״ל) סי׳ ק״ט וההיא דירושלמי דשוחט אדם פסחו של חבירו וכו׳.

פ״ח ה״א אבל אינו מפרישו אלא מדעתו. כ״ז ליתא בפנים כת״י ליידען ונכתב בגליון שם.

פ״ח ה״א אצל בני. בכי״ל בניי (בב׳ יודי״ן).

פ״ח ה״א אי זהו רגל רדופין. בערוך ערך רדף ירושלמי איזהו רגל רדופים אר״י בר ר׳ בון רגל ראשון שאביה רודפה לבית בעלה. ובסמ״ג עשין רכ״ג וכן א״ר יוסי בר אבין בירושלמי דרגל ראשון הוא רגל רדופין מכאן ואילך תאכל ממקום שהיא רוצה וכו׳.

פ״ח ה״א מצתן מה היא ר׳ לעזר א׳ חובה. בירושלמי קדושין פ״א ה״ז מצתן מהו א״ל חובה ר׳ זעירה אמ׳ מחלוקת (רשות).

פ״ח ה״א חזרת מצה ופסח וכו׳. תוספתא פסחים פ״ב. ובהג״מ ה׳ חמץ פ״ח אות י׳ וכן פסק רבינו שמחה והביא ראיה דתניא בתוס׳ החזרת והמצה ליל יו״ט הראשון חובה וכו׳.

פ״ח ה״א האשה וכו׳ דברי ר׳ מאיר. וכן הוא בחלה פ״ד ה״יב וקדושין פרק א׳ ה״ז. אבל בבבלי פסחים ד׳ צ״א ע״א מי א״ר יהודה אין שוחטין את הפסח וכו׳ ורמינהו אשה בראשון שוחטין עליה בפני עצמה וכו׳ דברי ר׳ יהודה. וכן הוא בתוספתא פסחים פרק ח׳.

פ״ח ה״א ר״ש בן אלעזר אומר האשה וכו׳. וכן הוא בחלה פ״ד הי״ב אבל בקדושין הנ״ל ובתוספתא פסחים פ״ח וכן לקמן בסמוך בפסחים כאן ר״א ב״ר שמעון. ובבבלי פסחים ד׳ צ״א ע״ב ר׳ שמעון סתם והגמרא מקשה מר״ש אר״ש. וכן הוא בירושלמי קדושין בדפוס קושטנטינא.

פ״ח ה״א ואפילו כמ״ד פסחי׳ של נשים רשות. בחלה ובקדושין הנ״ל ואפי׳ כמ״ד פסחים של נשים חובה (רשות). ועי׳ אהבת ציון וירושלים בחלה צד 160.

פ״ח ה״א אבל ביתום גדול נעשה כממנה. ברמב״ם ה׳ קרבן פסח פרק ב׳ הלכה י״א בד״א ביתום קטן אבל גדול נעשה כממנה עצמו על שני פסחים. ובכסף משנה שם בירושלמי פרק האשה עכ״ל ובסמ״ג עשין רכ״ג ומפרש בירושלמי בד״א ביתום שהוא עצמו קטן אבל גדול נעשה כממנה עצמו וכו׳. ובמרכבת המשנה ה׳ ק״פ פ״ב הי״ג דבירושלמי וכו׳ אבל ביתום גדול נעשה כממנה עצמו על ב׳ פסחים שאוכל מהנשחט ראשון (לפנינו הגי׳ משונה מעט) וכו׳.

פ״ח ה״א דתני ר״ח הנמנה וכו׳. בתוס׳ ריד״א בפסחים ד׳ פ״ח ע״ב ירושלמי (וכן בכ״י ליידען בפנים: תני ר״ח. ומיד אחר נשתנה דתני וכן לפנינו) תני ר״ח הנמנה וכו׳ אוכל מאיזה (מאי זה) וכו׳ אמר ר׳ יוסי מתניתא אמר כן שחטו תרווייהון (גדי וטלה) אוכל (יאכל) מן הראשון עכ״ל.

פ"ח ה"א מאי זה מהן שנשחט ראשון. בתוספתא פסחים פרק ז' (הוצאת צוקערמאנדל) יאכל מאיזה מהם שנשחט ראשון ובתוספתא עם הרי"ף אוכל מאיזה מהן [שנשחט בו] ראשון. והגרא הגיה מאיזה מהן שירצה. והגהתו לא עפ"י הירושלמי ולא עפ"י הבבלי פסחים פ"ח ע"ב אנן לא נאכל לא מן הראשון ולא מן מן השני. וברמב"ם ה' ק"פ פ"ב הי"א והממנה עצמי על שני פסחים אינו אוכל אלא מן הנשחט ראשון. ובכ"מ שם מן הנשחט ראשון בירושלמי פ' האשה עכ"ל וברמב"ם ה' ק"פ פרק ג' ה"א אינו אוכל משניהן אלא יצאו לבית השריפה שאין נמנין על שני פסחים עכ"ל.

פ"ח ה"א אבל אומרים הוא לו איפשי שתמנא. כ"ז ליתא בפנים כת"י ליידען ונכתב שם בגליון. ובד' קראטאשין בפירוש גורס: אפשר, וט"ס הוא.

פ"ח ה"א על זה. מלת על ליתא בכ"י ליידען.

פ"ח ה"ב במשנה ופטורין מלעשות. בפי' ר"ח פסחים פ"ח ע"ב ופטיר מלעשות פסח שני עכ"ל וע"ש בגמ' אמר מר ופטורין מלעשות וכו' וע"ש בפירש"י.

פ"ח ה"ב לעזר ור"י. בכ"י ליידען ר' לעזר וכו'.

פ"ח ה"ב הפריש פסחו עד שלא נתגייר וכו' צריך להמנות על פסח אחר. ברמב"ם ה' קרבן פסח פרק ד' ה"ט המפריש פסחו עד שלא נתגייר וכו' הרי זה מקריבו לשם פסח שאין בעלי חיים נדחין. וזה שלא כהירושלמי. עי' בכסף משנה שם.

פ"ח ה"ג במשנה על כנת מי שיעלה. במתניתא דבני מערבא על מי שיעלה. וכן הוא במשנה בבלית פסחים פ"ט ע"א ובפיר"ח שם.

פ"ח ה"ג במשנה ומזכה את אחיו. במתניתא דבני מערבא וזיכה את אחיו. ובפי' רבינו חננאל בפסחים ד' פ"ט ע"א ומינה את אחיו עמו.

פ"ח ה"ג במשנה לעולם אין נמנין. במתניתא דבני מערבא ליתא מלת אין. וכן ליתא במשנה בבלית בפסחים ד' פ"ט ע"א. ובאור זרוע חלק ב' סי' רי"ח ובפיהמ"ש להרמב"ם (העתקת קראנער).

פ"ח ה"ג במשנה ומושכין את ידיהן ממנו. באור זרוע חלק ב' סי' רי"ז תנן נמנין ומושכין את ידיהם עד שישחט פי' הרוצה למנות על הפסח אינו נמנה עליו וכו' ע"ש. וכן הוא ברש"י ותוס' בנדרים ד' ל"ו סע"א. ועי' במכילתא הוצאת הרב רד"צ האפמאנן נ"י צד 9.

פ"ח ה"ג א"ר יוחנן לית כאן הריני שוחט וכו'. בבבלי פסחים פ"ט ע"א ליתא זה רק בקצור לשון א"ר יוחנן כדי לזרזן במצות כמו שהוא כאן.

פ"ח ה"ג ר' לעזר בשם ר"ה וכו'. בפי' רבינו חננאל בפסחים ד' צ' ע"א ירושלמי ר' אלעזר בשם ר' אושעי' תנאי ב"ד הוא שיהא זר מפריש חולין מאיליהן עכ"ל. וט"ס יש כאן.

פ"ח ה"ג נתן לה כספים. כן הגי' במתניתא דבני מערבא בתמורה פרק ו' משנה ד'. ובגמ' בבלי שם ד' ל' ע"ב נתן לה מעות.

פ"ח ה"ג מקרישין (בד' זיט' חסרה המלה: מקדישין) בתחילה ב"ט. בכ"י ליידען ביום טוב (לא בר"ת). וכן הוא בירושלמי ביצה פרק ה' ה"ב ובדפוס זיטאמיר כאן.

פ"ח ה"ג במקדיש למחר. כעין זה בבבלי פסחים ד' ס"ו ע"ב בחובות שאין קבוע להן זמן. ובמנהיג (צד 89 ד' ברלין) אבל חובות הקבוע להם זמן מקדישין וכן הוא בירושלמי דפסחים פרק האשה עכ"ל.

פ"ח ה"ד במשנה רשאין ליתן. בפיהמ"ש להרמב"ם (העתק ד' הנ"ל) רשאין בני חבורה (ב' מלות ליתא) ליתן וכו'. וכן במשנה בבלית פסחים ד' פ"ט ע"ב. אבל בפי' ר"ח שם ליתא.

פ"ח ה"ד ידיו של אחד מהן יפות. בפי' רבינו חננאל בפסחים ד' פ"ט ע"ב שהיו ידי אחד מהן יפות כלומר אוכל הרבה עכ"ל וכן הוא בערוך.

פ"ח ה"ד אפילו עשו סינבול. בירושלמי מעשר שני פרק ד' הלכה ט' אני אומר סיבוליה עשו ביניהון. כן בדפוס ווינציא. אבל בדפוסי קראטאשין וזיטאמיר סיבולית. וכן הביאו הירושלמי קאהוט ולעווי ז"ל.

פ"ח ה"ד כזית לכל אחד ואחד. כ"ז ליתא בפנים כת"י ליידען ונכתב בגליון הכת"י.

פ"ח ה"ו במשנה שהן יכולין לוכל כזית שוחטין עליהן. בפיהמ"ש להרמב"ם (העתקת קראנער) שאינן יכולין לאכל כזית אין שוחטין עליהן. וכן הוא בפיהמ"ש הנדפס בש"ס ד' ווילנא תרנ"ז. וברמב"ם ה' קרבן פסה פ"ו ה"י מי שחופר בגל לבקש על המת אין שוחטין עליו וכו'. אבל במשנה בגמ' בבלי פסחים ד' צ"א ע"א ג"כ הגירסא שוחטין עליהן. וכן הוא במתניתא רב"מ.

פ"ח ה"ו במשנה שוחטין עליהן. בס' ברכת אברהם לר"א בן הרמב"ם שאלה ב' דתנן האונן וכו' שוחטין עליהן לכתחילה (ליתא) עכ"ל.

פ"ח ה"ו במשנה ועל כולן וכו'. בפירש"י פסחים ד' צ"ח ע"א כדתנן וכולן אין וכו'. ובס' ברכת אברהם הנ"ל בתשובה כגירסת הדפוס.

פ"ח ה"ו בשחבשוהו ישראל וכו'. עי' ירושלמי מו"ק פ"ג ה"א הוינן סברין מימר כשהיה חבוש אצל גוים וכו'. וברמב"ם ה' קרבן פסח פרק ה' ה"ט במה דברים אמורים כשהיה חבוש ביד ישראל אבל אם היה חבוש ביד גוים אין שוחטין עליו וכו'. וזה כהירושלמי. וע"ש בלחם משנה ובמשנה למלך. ובתוס' פסחים ד' צ"א ע"א ד"ה לא בירושלמי מוקי לה ר' יוסי בר בון. (אבא בר בר חנה וכן הוא בבבלי פסחים ד' צ"א ע"א עי' דקדוקי סופרים שם) בשם ר' יוחנן בשחבשוהו ישראל אבל חבשוהו גוים אין שוחטין עליו אפילו עם אחרים (ג' מלות אחרונות ליתא) אשר פיהם וגו' והיינו איפכא דשמעתין עכ"ל ולפי גירסתינו בירושלמי לא נראה כלל שאם חבשוהו גוים אין שוחטין עליו אפילו עם אחרים.

פ"ח ה"ו אשר פיהם. מזה המקור למ"ש הר"ח בפסחים צ"א ע"א.

פ"ח ה"ו קומי ר' הילא. בסה"ד צד 296 קומי ר' אילא.

פ"ח ה"ז במשנה אין שוחטין את הפסח על היחיד דברי ר' יהודה. יוסף הכהן במלחמות 3. 9. 6 יאמר: ולמצער יכוסו עשרה אנשים על שה אחד ולפעמים גם עשרות איש כי איש אחד לא יאכל בו לבדו עכ"ל ובתרגום המיוחס ליונתן בן עוזיאל שמות י"ב ד' ואין זעירין אינשי ביתא ממנין עשרה כמיסת למיכל אימרא. וכנגד זה במכילתא (הוצאת הרב האפמאנן צד 8) ויקחו מלמד שכל אחד ואחד לוקח לעצמו.

פ"ח

פ"ח ה"ז במשנה על היחיד. לקמן בפרק ט' ה"י דתנינן תמן אין שוחטין פסח ליחיד. ועי' לעיל פרק ו' ה"ח. ובסמ"ג עשין רכ"ג שנאמר יעשו אותו. ולפנינו ליתא ג' מלות אלו, ובבבלי פסחים ד' צ"ה ע"א ורבנן האי יעשו אותו מאי עבדי ליה מיבעי ליה שאין שוחטין את הפסח על היחיד. ועי' בפי' רבינו חננאל יומא ד' נ"א ע"א. ובס' ברכת אברהם לר"א בן הרמב"ם שאלה ה' והאי דכתיב יעשו אותו בפסח שני הוא דכתיב וכו' וע"ש בתשובת ר"א.

פ"ח ה"ז במשנה אפילו חבורה של מאה. במדרש איכה פ"א פסוק העיר רבתי עם בר קפרא אמר אפילו מאה וכו'. ובבכ"מ ה' ק"פ פרק ח' ה"ג ובמשנה פ' האשה ואפילו (אפי') חבורה וכו' לאכול (לוכל) כזית.

פ"ח ה"ז במשנה שאינן. בפיהמ"ש להרמב"ם הנ"ל ואינן. וכן הוא במתניתא דבני מערבא ואינן יכולין לאכל (לוכל) כזית וכו'.

פ"ח ה"ז מה מקיים ר' יוסי טעמא דר' יודא. כ"ז ליתא בכ"י ליידען ונכתב בגליון הכת"י.

פ"ח ה"ז יכול יהא היחיד מכריע על הטומאה. בספרי ראה סי' קל"ב יכול יהיה יחיד מכריע. ובתשב"ץ חלק ג' סי' ק"כ שאלת מה שאמרו בספרי וכו' יכול יהא יחיד מכריע את הערלה ת"ל וכו' יפה הקשית לפי הנוסחא אשר מצאת אבל היא משובשת ובספרים שלנו כתוב מכריע את העולם (לפנינו ליתא ב' מלות אחרונות) וכו' ומה שנזכר בבריתא מכריע את העולם אמרינן בגמרא מכריע את הציבור וכו' ע"ש. ועכשיו ראיתי במכילתא (הוצאת הרב הג' רד"צ האפמאנן נ"י צד 30) יכול יהא יחיד מכריע את הערלה וכו'.

פ"ח ה"ז מודה ר' יודה וכו'. בס' ברכת אברהם לר"א בן הרמב"ם סי' ה' וגרסינן בירושלמי על האי מתניתין אמר ר' יוחנן מודה ר' יהודה שאם עבר וזרק את הדם שהורצה (שהורצה) עבר ושחט מתירין לו לזרוק וכו' ע"ש.

פ"ח ה"ז תני אין עושין חבורה וכו'. תוספתא פסחים פרק ח'. ובסמ"ג עשין רכ"ג ותניא וגם בירושלמי מביאה אין עושין חבורת נשים וכו' אבל עושין חבורה כולה נשים או כולה עבדים (ח' מלות אחרונית ליתא לפנינו ועי' בבבלי) עכ"ל.

פ"ח ה"ז אין עושין חבורה וכו'. בתוס' פסחים ד' צ"א ע"ב ד"ה שמא ובירושלמי גרים אמר ר' יעקב בר יצחק (בר אחא) בשם ר' יוסי (איסי) אין עושין חבורה של גרים וכו'.

פ"ח ה"ז תני בר קפרא שלא יביאו את הקדשים לידי בזיון. בירושלמי שבת פרק י"א ה"ב תני בר קפרא שלא לנהוג בקדשים ביזיון. ובפי' רבינו חננאל בשבת ד' צ"ט ע"ב ירושלמי וכו' תני בר קפרא כדי שלא לנהוג בזיון בקדשים וכו' עכ"ל.

פ"ח ה"ז מתיך שהן מקולקלין אין מדקדקין בו. ובבבלי פסחים ד' צ"א ע"ב אין עושין חבורה שכולה גרים שמא ידקדקו בו ויביאהו לידי פסול. ובתוס' שם ד"ה שמא תימא דבעי למימר דגרים מדוקדקים ביותר וכו' והניחו בתימא. אבל באמת גירסת רבינו חננאל שם אין עושין חבורה שכולה גרים שמא לא (בגמרא בבלי שלפנינו ליתא המלה לא) ידקדקו

בו

בו ויביאוהו לידי פסול עכ״ל. ולפלא שגירסת התים׳ בגמרא בבלי היתה גם כן לפני הרמב״ם ה׳ קרבן פסח פרק ב׳ ה״ד. בכ״י ליידען הגי׳ אין עושין הבורה של גאים שהן מדקדקי בו מביאין אותו לידי פסול, ונשתנה וניסף מיד אחר בגליון כמו שהוא בדפוס. וגי׳ הכי״ל כגי׳ הגמ׳ בבלי, ועי׳ לעיל פרק א׳ הלכה א׳ צד 10.

פ״ח ה״ח במשנה אונן טובל וכו׳. בזבחים דף צ״ט ע״ב אונן ומחוסר כיפורים (ב׳ מלות ליתא) וכו׳. ובתוס׳ זבחים שם ד״ה אונן טובל ואוכל פסחו וכו׳ משנה היא בפסחים בפרק האשה ול״ג מחוסר כיפורים וכו׳ עכ״ל ועי׳ בפסחים ד״ף נ״ט ע״א אף מחוסר כפורים וכו׳. ובתשובות הגאונים (ברלין תר״ח) דף כ״א ע״ב תנן אונן שוחט (טובל) וכו׳. ובתוס׳ הרא״ש יבמות דף ע׳ ע״א תנן בפסחים האונן (אונן) טובל וכו׳.

פ״ח ה״ח במשנה ומי שנתלקטו לו עצמות. בפיהמ״ש להרמב״ם (העתקה הנ״ל) והמלקט לו עצמות וכו׳. וכן הוא במשנה בבלית (פסחים דף צ״ב ע״א) ובגמרא שם אימא שליקטו לו עצמות. וברש״י זבחים דף ק׳ ע״ב הגי׳ ומשנינן אימא שליקטו לו אחרים עצמות. ובמתניתא דבני מערבא והמתלקט לו עצמות. ובזבחים דף ק׳ ע״ב השומע על מתו כמלקט עצמות (ובשטה מקובצת שם והמלקט עצמות) טובל ואוכל בקדשים לערב (ליתא) מכלל דיום קבורה אפילו יערב נמי לא אכיל וכו׳. וע״ש בפירש״י ד״ה ולאכילת פסחים. ובתשובות הגאונים הנ״ל וסיפא שנינו וכו׳ והמלקט עצמות טובל ואוכל לערב (כגי׳ הגמ׳ הנ״ל) וכו׳.

פ״ח ה״ח במשנה גר שנתגייר ערב פסחים. בתנחומא לך (א׳. ו׳. הוצאת הרב רש״ב ז״ל) ילמדנו רבינו גר שנתגייר ערב הפסח (פסחים) כיצד אוכל את פסחו כך שנו רבותינו בש״א טובל ואוכל פסחו (וכן במתניתא דבני מערבא. ולפנינו את פסחו) לערב וכו׳.

פ״ח ה״ח אי זהו אנינה וכו׳. סנהדרין פרק ב׳ ה״א והוריות פ״ג ה״ו.

פ״ח ה״ח על דר׳ מת. בסנהדרין והוריות הנ״ל מה מפקה מביניהון (ג׳ מלות ליתא) מת וכו׳ וע״ש ששם הגירסא מתוקנת.

פ״ח ה״ח ותני כן רבי אומר תדע לך וכו׳. בהו״כ שמיני פרשה א׳ רבי אומר אין האונן אסור לאכול בקדשים בלילה אלא מדברי סופרים תדע שהרי אמרו אונן טובל ואוכל פסחו לערב. ולפי גירסתינו בירושלמי כאן נאמר זה על אכילה פסחים ולא על קרשים.

פ״ח ה״ח שאין אנינות הלילה תורה. בכ״י ליידען שאין אנינות היום תורה, ונשתנה מיד אחר בין השורות. הלילה.

פ״ח ה״ח והרי אנינות יום עשו אותה תורה. בסנהדרין הנ״ל והרי אמרו אנינות תורה. ובהוריות הנ״ל והרי אמרו אנינות היום תורה.

פ״ח ה״ח אין אנינה וכו׳. ירושלמי סנהדרין פרק ב׳ ה״א הוריות פ״ג ה״ו ובילקוט המכירי ישעיה י״ט צד 107 ירושלמי וכו׳.

פ״ח ה״ח כיני מתניתא אין וכו׳. בהוריות הנ״ל מתניתא אין אנינה טמאה וכו׳.

פ״ח ה״ח תני יום שמועה וכו׳. שמחות פי״ב וע״ש.

פ״ח ה״ח ולאכול בקדשים. בשמחות הנ״ל אבל לאכילת קדשים אינו אלא כמלקט עצמות אלו ואלו לא אוכלין קרשים. ובזבחים ק׳ ע״ב הגירסא משנה.

פ״ח

פ"ח ה"ח הרי הן כלקוטי עצמות. בכ"י ליידען הרי הן כלקוטי עצמות טובל ולקוטי עצמות טובל ואוכל בקרשים.

פ"ח ה"ח בארון של אבן. בסנהדרין פ"ו הי"א בארון שיש.

פ"ח ה"ח המעבירן באפיקרסין. עי' שמחות פי"ב ובנחלה יעקב שם. לעווי ח"א צד 148 מעתיק באפקרסין.

פ"ח ה"ח ותני כן ליקוט וכו'. בפי' רבינו הננאל בסנהדרין דף מ"ו ע"א איזהו ליקוט עצמות המלקט עצם עצם משיתאכל הבשר עכ"ל. ושם חסר הציון לירושלמי.

פ"ח ה"ח אין שמיעה לליקוט עצמות. בתורת האדם להרמב"ן (ענין שמועה) ירושלמי תני אין שמועה ללקוט עצמות וכו' פירוש אם שמע שליקוט עצמות אביו היום מהאבל עליהן עד הערב אע"פ שלא היה שם עכ"ל.

פ"ח ה"ח והיא ששמע למחר. בה' אבל לרי"ף אבן גיאת ד' ע"ד בירושלמי וכו' והוא ששמע למחר פ' לאחר יום הלקוט אבל אם שמע ביום אין (יש) שמיעה ללקוט עצמות. ובר"ן מו"ק סי' אל"ף רכ"ט ירושלמי תני אין שמיעה וכו' והוא ששמע למחר פי' אם שמע שלקטו עצמות אביו היום מתאבל עד הערב אע"פ שלא היה שם עכ"ל.

פ"ח ה"ח תנא ניקומכי קומי ר' זעורה. ביוחסין השלם צד 171 ניקמכי (ניקומכי) לפני ר' זעירא ירושלמי עכ"ל.

פ"ח ה"ח הורי לר' הלל דכיפרא. בירושלמי סנהדרין הנ"ל לר' לא דכפרא. ובמו"ק פרק א' הלכה ה' כנוסחתינו.

פ"ח ה"ח כר' אחא. בפי' רבינו חננאל במו"ק דף ח' ע"א ירושלמי וכו' כר' אחא דאמר יש ליקוט עצמות בארון של עץ (ז' מלות אחרונות ליתא) והורה לו לרטמאות כר' יוסי דאמר אין ליקוט עצמות בארון ואפילו של עץ (ח' מלות אחרונות ליתא) וכו'.

פ"ח ה"ח ליקוטי עצמות אין אומר עליהן וכו'. בפי' רבינו חננאל במו"ק ד' כ"ה ע"ב. ירושלמי בתחילת משקין (הלכה ה') תני לקוטי עצמות וכו' וע"ש שנויים ובהערה בגליון. וכן מובא הירושלמי ברי"ף שם סי' אלף רכ"ט.

פ"ח ה"ח ברכת אבילים מה שהן אומרי' בבית הכנסת. וכן היא בפי' רבינו חננאל בשם הירושלמי במו"ק דף ח' ע"א. אבל בפי' רבינו חננאל בסנהדרין מ"ו ע"א אלו הן ברכת אבלים שאומר בכוסות (בבית הכנסת) וכו'.

פ"ח ה"ח אבל אומר עליהן דברים. ברא"ש מו"ק פרק א' סי' י' ירושלמי וכו' אבל אומרים עליהם הדברים ומה הן הדברים (מהו דברים) רבנן אמרין קילוסין פי' מקלסין המת ומספרים בשבחיה ויש מפרשים קילוסין להקב"ה שהוא ממית ומחיה עכ"ל ודבריו נובעים מתורת האדם להרמב"ן הנ"ל. ועי' בפי' ר"ח בסנהדרין הנ"ל.

פ"ח ה"ח דאמר רב חיה. בכי"ל דאמר רב חייא בר יוסף.

פ"ח ה"ח רשות היחיד ואינו בפסח. בכ"י ליידען רשות היחד בפסח. ומיד אחר נכתב בין השורות מלת ואינו.

פ"ח ה"ח חייבין עליה. ליתא בכ"י ליידען והוגה בגליון.

פ"ח ה"ח אין חייבין עליה. ליתא בכ"י ליידען והוגה בגליון.

פ"ח ה"ח יחיד שנטמא וכו'. בירושלמי נזיר פרק ח הלכה א' הגי' משנה. והק"ע הגיה שם עפ"י גירסתינו כאן. ובכסף משנה ה' קרבן פסח פרק ז' ה"ז ירושלמי סוף פרק האשה יחיד שנטמא בספק (ובספק) רה"י בפסח וכו'. ובחי' מהרי"ט

אלגאזי

אלגאזי בה׳ בכודות דף ע׳ ע״א בירושלמי. וכו׳ נזיר שנטמא וכו׳ .

פ״ח ה״א היי דינו ספק. בחי׳ מהרי״ט אלגאזי הנ״ל האי דינו ספק וכו׳ יחיד שנטמאה בספק (ובספק) רה״י בפסח ירחהו לפסח שני. (ג׳ מלות אחרונות ליתא לפנינו) וכ׳ ועי״ש שמפרש המאמר. הרב ר׳ יו״ט אלגאזי חי בירושלים זה כמאה ועשר שנה. והשתמש בספרו הנ״ל ובקהלת יעקב בכתב יד מהירושלמי כמו שהוכחתי בכמה מקימות בספרי (ועי׳ לעיל פ״ג ה״א צד 42). וכן השתמש בכת״י ר״ש סיריליו ז״ל לסדר זרעים ירושלמי ראה לדוגמא בה׳ בכורות סי׳ ב׳ וסי׳ ז׳ שמביא מפירושו להרומות. ושם סי׳ י״א מביא פירושו לחלה. ובסי׳ ל״ג וסי׳ מ״ו פירושו לדמאי. ובספרו קהלת יעקב סי׳ רס״ה בירושלמי פ״ק דמעשר שני וכו׳ ופי׳ מהר״ש שיריליו ז״ל וכו׳.

פ״ח ה״ח אף ר׳ הושעיה מידה שיעשו בספיקן. בכ״י ליידען אמ׳ ר׳ הושעיה שיעשו בספיקן. ונשתנה אמ׳. במלה: אף. ונוסף מודה בין השירות מיד אחר.

פ״ח סה״ח שכן מצאנו שקבלו אבותינו במדבר הוייה ערלים אר״ח אתיא כמ״ד בי״א מלו. וכן הוא בירושלמי נזיר פרק ח׳ ה״א. והמקור לזה בסדר עולם רבה פרק י״א: באחד עשר בניסן ויעש לו יהושע חרבות צורים וגו׳ ועי׳ מ״ש שם בהערותי שם הערה כ׳. וענן אמר: למדנו כי בי״א בחודש נמולו וכו׳ (לקוטי קדמוניות ח״ב צד 81).

פ״ט ה״א במשנה או בדרך רחוקה. בכסף משנה ה׳ קרבן פסח פרק ה׳ ה״ב שם במשנה וכו׳ או שהיה (ליתא) בדרך רחוקה אלא (ליתא) שאלו פטורים (פטירין) וכו׳.

פ״ט ה״א במשנה שאלו פטורין וכו׳ ואלו. בכי״ל ואילו חיבין בהיכרית. ובסמ״ג עשין רכ״ד שאילו פטורין מן הכרת (ההכרת) ואילו חייבין בה (ליתא) כרת (בהכרת).

פ״ט ה״א תני ר׳ ישמעאל וכו׳. בהוי״ט פסחים פ״ט משנה א׳ ושוב ראיתי בירושלמי וכו׳ תני דבי (ליתא) ר׳ ישמעאל וכו׳.

פ״ט ה״א תני ר׳ חייה וכו׳ או הזיד. בבבלי פסחים דף צ״ב ע״ב לא נזכר מברייתא דר׳ חייא הנ״ל וע״ש.

פ״ט ה״א ניתן לישראל לבנות בית הבחירה. בקרבן עדה לא גרס לזה. אבל המקור בתוספתא פסחים פרק ח׳ (הוצאת צוקערמאנדעל שורה 17) ניתן להן לישראל לבנות בית הבירה היחיד עושה פסח שיני וכו׳. ופירושו שאם יבנה ביהמ״ק בזמן ההוא היחיד עושה פסח שני אבל לא הציבור. והגהת הק״ע כאן ללא צורך.

פ״ט ה״א מ״ד אין מעברין וכו׳ מה מקיים וכו׳. בסנהדרין פ״א ה״ב ומ״ד מעברין מה מקיים בלא ככתוב וכו׳. וכן הוא בנדרים פ״ו הי״ג וכצ״ל. ובפי׳ המיוחס לרש״י בדה״ב ל׳ י״ח בלא ככתוב שלא כהלכה שאכלוהו בטומאה כי התפלל יחזקיהו עליהם וגו׳ עכ״ל ולא זכר המפרש ירושלמי דילן.

פ״ט ה״א גולגולתו של ארנן היבוסי וכו׳. בירושלמי סוטה פרק ה׳ הלכה ב׳ כיי דמר ר׳ סימון בר זביד גולגלתו של ארנן היבוסי מצאו תחת המזבח. ומשם נראה דבימי חגי מצאו זה.

פ״ט ה״א גולגולתו של ארנן. בפי׳ רבינו חננאל בסנהדרין דף י״ג ע״ב ירושלמי כי אכלו את הפסח בלא ככתוב ר׳ סימון אמר גלגל ארנן היבוסי מצאו תחת המזבח עכ״ל ובתוס׳ סנהדרין דף י״ב ע״א ד״ה שעיבר ובירושלמי אמר דגולגלתו של ארונה היבוסי מצאו תחת המזבח ותימא וכו׳. וכן מובא הירושלמי בילקוט

שמעוני

שמעוני בדה״ב ר׳ אלף פ״ה. ושם חסר הציון להירושלמי. ובמשנה למלך ה׳ בית הבחירה פרק א׳ הלכה י״ג והיה נ״ל להביא ראיה לזה מההיא דאמרינן בירושלמי פ״ק דסנהדרין דחזקיה עיבר את השנה מפני הטומאה והטומאה היתה שמצאו גולגלתו של ארנן היבוסי תחת המזבח ע״כ ופשטן של דברים נראה שגלגולת זו לא היתה גנוזה ע״ג האדמה וכו׳ ע״ש.

פ״ט ה״א מפני צלמי כשדים. מובא בילקוט שמעוני דה״ב ר׳ אלף פ״ה. ועי׳ בירושלמי סנהדרין פ״א ה״ב ונדרים פ״ו הי״ג.

פ״ט ה״א אפילו עשה כמה בטהרת הקדש. בילקוט ד״ה שם אפילו עשה כולה בטהרת הקודש וכו׳ ע״ש.

פ״ט ה״א ששה דברים עשה חזקיה. במשנה שבמשניות ובמתניתא דבני מערבא נשנה זה במשנה לעיל סוף פרק ד׳. ובפרקא דרבינו הקדוש (דף כ״ר) ארבעה דברים עשה חזקיה מלך יהודה והסכימה דעתו וכו׳. ובפיהמ״ש להרמב״ם פסחים פרק ד׳ נמצא בכת״י אחד (לפי העתקת קראנער) זאת ההלכה יש לה נוסחא מלשון המשנה ויש לה נוסחא שיכתב עליה תוספתא.

פ״ט ה״א סתם את מוצא מימי גיחון. בפי׳ רבינו חננאל סנהדרין י״ג ע״ב ירושלמי וכו׳ סתם מי גיחון התחתון.

פ״ט ה״א עיבר ניסן בניסן. במתניתא דבני מערבא ניסן וניסן. ועי׳ מ״ש בהערותי לסדר עולם רבה פרק כ״ג הערה נ״ב.

פ״ט ה״ב במשנה ואי זו. במתניתא דבני מערבא אי זו.

פ״ט ה״ב במשנה מן המודיעית. וכן במתניתא דבני מערבא. ובמשנה בגמ׳ פסחים בבלי ד׳ צ״ג ע״ב מן המודיעים. ובפי׳ רבינו חננאל שם מן המודיעית. ובכפתור ופרח פרק י״א צד רצ״א למערב בית שאן כמו שעה היא מודיעית וכו׳ ואין זה מוריעים הנזכר סמוך לירושלים וכו׳ עכ״ל.

פ״ט ה״ב במשנה ולחוץ. בספרי בהעלותך פ׳ ס״ט ולפנים. ובלקח טוב בהעלותך שיערו חכמים כל שהיה בשעת שחיטת הפסח מן המודיעית ולפנים.

פ״ט ה״ב דברי ר׳ עקיבה. ביראים הנדפס מכת״י ד׳ ק״ס דברי ר׳ מאיר.

פ״ט ה״ב במשנה ר׳ אליעזר. לעיל פ״ו ה״ג: ר׳ אלעזר ובמתניתא דבני מערבא ר׳ ליעזר.

פ״ט ה״ב במשנה אמר ר׳ יוסי. במשנה בבלי פסחים ד׳ צ״ג ע״ב אמר ליה ר׳ יוסי. וגירסת הירושלמי יותר מיושרת כי ר׳ יוסי לא יאמר לר׳ אליעזר.

פ״ט ה״ב במשנה לפיכך נקוד וכו׳. במתניתא דבני מערבא לפיכך נקוד עליה (עי׳ ה״א ובבמדבר רבא פ״ג סי׳ י״ב נקוד על ה״ת של רחוקה). ובפי׳ רש״י בבראשית רבה פ׳ ע״ח ומפרש במשנה למה נקוד על ה׳ שברחוקה (ליתא) לא מפני שהיא רחוקה (ודאי) אלא מאסקופת העזרה ולחוץ אלא שהיא רחוק שהיה מאסקופת העזרה ולחוץ עכ״ל ובסמ״ג עשין רכ״ד שנינו בפ׳ מי שהיה טמא אר״י לכך נקוד על ה׳ שברחוקה (כגי׳ רש״י הנ״ל) לומר וכו׳.

פ״ט ה״ב במשנה לומר. בפיהמ״ש להרמב״ם הנ״ל כלומר.

פ״ט

פ"ט ה"ב ר"ח רבה וב"ק וכו'. במרכבת המשנה ה' פסחים פ"ח ה"ט אמנם בירושלמי ר"ח רובא בר קפרא חד אמר וכו' ע"ש.

פ"ט ה"ב והוא שיהא בתוך אלפיים. בתוס' פסחים ד' צ"ג ע"ב ד"ה ר"י ולרב יהודה יכול ליכנס מן המודיעים עד סמוך לתחום וכו' וכן משמע בירושלמי עכ"ל.

פ"ט ה"ב היה נתון מן המודיעית. בב"מ ה' ק"פ פרק ה' הלכה ט' ירושלמי היה נתון מן המודיעים (המודיעית) ולפנים ורגליו רעות וכו' ונראה דהכי פירושו יכול יהא חייב כרת וכו'. וכן במרכבת המשנה שם ומ"ש חולה ברגליו בירושלמי היה לפנים וכו'.

פ"ט ה"ב קודם לשש שעות. עי' במרכבת המשנה ה' ק"פ פ"ה ה"ט.

פ"ט ה"ב ורבנן אמרי בשעה שהכתב רבה. בשהש"ר פרשה ז' פסוק צוארך ועוד בכמה מקומות במדרש נאמר זה בשם ר' שמעון בן אלעזר.

פ"ט ה"ב איש רחוק ואין דרך רחוקה. במדרש רבא במדבר פרשה ג' ויש אומרים שאפילו בדרך קרובה והוא טמא לא היה עושה עמהם את הפסח וכו'. וע"ש בהגרד"ל שרמז להירושלמי דיקן. ועי' ספרי בהעלותך פ' ס"ט ובתוי"ט כאן בירושלמי ה"א שברחוקה נקוד וכו'.

פ"ט ה"ג במשנה מה בין פסח הראשון. מלת פסח ליתא בכ"י ליידען ונוספה שם בגליון מיד אחר. ובמתניתא דבני מערבא מה הראשון לשני וכו'.

פ"ט ה"ג במשנה הלל באכילתו. במתניתא דבני מערבא אינו טעון הלל בעשייתן. ונראה ששם ט"ס וחסרות המלות: באכילתו וזה וזה טעונין הלל. והסופר השמיט מהלל להלל.

פ"ט ה"ג במשנה הפסח שבא בטומאה וכו' עד ביאת מקדש ליתא בפנים הכ"י ליידען ונוסף בגליון שם.

פ"ט ה"ג במשנה זבין וזבות. בבכורות ד' ל"ג ע"א לא יאכלו ממנו זבים ומצורעין (ליתא) וזבות וכו'. ועי' בשטה מקיבצת שם. ובירושלמי לעיל פ"ט ה"א וממא צרעת מניין וכו'.

פ"ט ה"ג במשנה פטורין מכרת. במתניתא דבני מערבא ליתא המלה מכרת. וכן ליתא בבבלי פסחים ד' ס"ז ע"א ובפיהמ"ש להרמב"ם הנ"ל ובכ"מ ה' ק"פ פרק ז' הלכה ח' ובה' ביאת המקדש פ"ד הי"ב. ובחנם הגיהו שם המגיהים: מכרת.

פ"ט ה"ג אית תניי תני על השיני הוא ענוש. בתוספתא פסחים פ"ח דברי רבי.

פ"ט ה"ג אית תניי תני על הראשון ענוש. עי' בתוספתא הנ"ל בשם ר' חנניא בן עקביא.

פ"ט ה"ג ואית תניי תני בין על הראשון וכו'. בתוספתא הנ"ל דברי ר' נתן.

פ"ט ה"ג מ"ד על השני הוא ענוש כרת. בכ"י ליידען אינו ענוש כרת חטאו ישא בין על (בשני) השיני. והמלת. אינו נמחק שם מיד אחר.

פ"ט ה"ג בא ליל פסח ללמד על מפלתו של סנחרב. המקור לזה בסדר עולם רבה פרק כ"ג שעדה (סנחרב) בערב הפסח. כן גי' כת"י אקספארד שם וע"ש בהערותי הערה ל"ח.

פ״ט ה״ג ודוחה את הטומאה. בתוספתא פסחים פרק ה׳ (הוצאת צוקערמאנדעל) הראשון דוחה את הטומאה והשיני אינו דוחה את הטומאה ובספרי בהעלותך סי׳ ע׳ (הוצאת הרב ר״מ א״ש נ״י) או ידחה את הטומאת וכו׳ ובתוס׳ יומא ד׳ נ״א ע״א ד״ה דוחה וכן נמצא בספרי כי קרבן ה׳ וגו׳ או ידחה את הטומאה אמרת כל עצמו אינו בא אלא בשביל הטומאה.

פ״ט ה״ד במשנה וטעון הזייה ואגודת אזוב. במתניתא דבני מערבא באגודת אזוב. וכצ״ל. ובפירש״י במשנה בבלית בפסחים ד׳ צ״ו ע״א וטעון הזאה באגודת אזוב גרסינן עכ״ל ונראה שגם לפני רש״י היתה הגירסא משובשת.

פ״ט ה״ד במשנה ופסח דורות. במתניתא דב״מ ופסח הדורות וכו׳.

פ״ט ה״ד ואכלו (בד׳ זיטאמיר בט״ס: יאכלו) ממנו זבים וזבות נדות ויולדות. עי׳ לעיל פרק ט׳ הלכה א׳ ובבלי פסחים ד׳ צ״ג ע״א. וגם יוסף הכהן במלחמות 3 . 9 . 6 יאמר: ומלבד הנשים בימי נדת דוותן ובני הנכר הבאים להשתחוות לה׳ כי הם לא הקריבו קרבן פסח ולא אכלו בו עכ״ל.

פ״ט ה״ד אית תניי תני אין דוקים ותבלולים. בתוספתא פסחים פרק ח׳ פסח מצרים לא נהגו בו דקין ותבלולין וכו׳. ובאור זרוע חלק ב׳ סי׳ רט״ז תניא בתוספתא וכו׳ פסח מצרים לא נהגו בו דקין ותבלולין וכו׳.

פ״ט ה״ד א״ר יסא פשט ר׳ לעזר לחברייא. נשנה בירושלמי מגילה פרק א׳ הלכה י״א ובסוטה פרק ט׳ הלכה ה׳. ובמנחות ד׳ כ״ו ע״ב א״ר אסי כי פשיט ר׳ אלעזר במגהות וכו׳ ופירש״י כי פשוט כשהיה שונה עכ״ל. ועי׳ באהבת ציון וירושלים בברכות צד 82.

פ״ט ה״ד אית תניי תני סף כלי אית תניי תני סף אסקופה וכו׳. במכילתא בא פ׳ מחלוקת ר׳ ישמעאל ור׳ עקיבא.

פ״ט ה״ד לך התורה. ליתא בפנים כי״ל והוגה בגליון.

פ״ט ה״ד דתני רי״ה אומר וכו׳. לעיל פ״ב ה״ב.

פ״ט ה״ה במשנה קודם לשחיטת הפסח ירעה וכו׳. בתו״י יומא ד׳ נ״ב ע״א ד״ה ודוחה מדתנן וכו׳ הפסח שנמצא קודם שחיטת הפסח ירעה וכן תמורתו פי׳ וכו׳. ושם בתו״י ד׳ ס״ד ע״ב ד״ה רב גבי מתני׳ דהפסח שנמצא קודם שחיטה ירעה וכו׳ וכן הוא בתוס׳ זבחים ד׳ ל״ז ע״ב ד״ה שמעתי.

פ״ט ה״ה במשנה לאחר שחיטת הפסח קרב שלמים. במתניתא דבני מערבא לאחר הפסח יביא שלמים. וכן הוא בפיהמ״ש להרמב״ם (העתקת קראנער) וכן הוא בכ״י ליידען. ונשתנה שם מיד אחר כמו בדפוס. וכן הוא בפי׳ רבינו חננאל פסחים ד׳ צ״ו ע״ב. וכן הוא לקמן בפרק זה בהלכה ה׳. ובכסף משנה ה׳ קרבן פסח פרק ד׳ ה״ו אחר (לאחר) שחיטת וכו׳.

פ״ט ה״ה במשנה קרב שלמים. בכ״מ ה׳ קרבן פסח פרק ד׳ הלכה ו׳ יקרב שלמים. ובפי׳ רבינו חננאל בפסחים צ״ו ע״ב יביא שלמים.

פ״ט ה״ה דר״ש אמר נקבה וכו׳. שקלים פ״ד ה״ח.

פ״ט ה״ה ימותו כיי. ליהא בפנים כי״ל והוגה בגליון.

פ״ט

פ"ט ה"ה הפריש פסחו ואבד והפריש וכו'. בתוס' ריד"א פסחים ד' צ"ו ע"ב והכי גרסינן בירושלמי הפריש פסחו ואבד וכו' ע"ש. ובבסף משנה ה' קרבן פסח פרק ד' הלכה ו' וכן מצאתי בירושלמי סוף פרק מי שהיה הפריש פסחו ואבד וכו' אית תנויי תני מצוה להקריב את הראשון ואית תנויי תני מצוה להקריב את השני.

פ"ט ה"ה מצוה להקריב את הראשון, כן דעת ר' יוסי בתוספתא פסחים פרק ט' ובבבלי יומא ד' ס"ב ע"א.

פ"ט ה"ה אית תניי תני מצוה להקריב את הב'. בתוס' ריד"א פסחים הנ"ל ליתא.

פ"ט ה"ה ותני שמואל כן בורר את היפה. בתוספתא פסחים הנ"ל ואם היה השני מובחר יביאנו והשני (נוסחא אחרת שם: והראשון) ירעה עד שיסתאב וכו'. ובתוס' ריד"א הנ"ל תני שמואל בורר.

פ"ט ה"ה דתני רבי אומר אין חטאת וכו'. בתמורה ד' כ"ב ע"ב הגי' במשנה: המפריש חטאת וכו' אחת מהן תיקרב חטאת והשנייה תמות דברי רבי וחכמים אומרים אין חטאת מתה (ליתא) אלא שנמצאת מאחר שכפרו הבעלים וכו'.

פ"ט ה"ו במשנה ירעה עד וכו'. בתו"י יומא ד' ס"ד ע"א ד"ה רב הא דתנן וכו' המפריש נקבה לפסחו תרעה וכו'.

פ"ט ה"ו במשנה וימכר. בכ"מ ה' ק"פ פ"ד ה"ד ליתא. וכן ליתא בשכל טוב חלק ב' צד 73 וע"ש. וכן ליתא בכ"י ליידען.

פ"ט ה"ו במשנה ויפלו דמיו לנדבה, בפירש"י ותוס' בפסחים דף צ"ז ע"ב ובתוס' מנחות פ"ג ע"ב ד"ה חד הגירסא ויביא בדמיו שלמים. וע"ש בגליון הגרי"ב. ובמשנה בבלית בפסחים שם הגי' ויפלו דמיו לנדבה לשלמים. ובפי' רבינו חננאל בפסחים דף צ"ח ע"א לא גרס המלה לשלמים ומובא פי' הר"ח בחידושי הרמב"ן בקדושין דף ז' ע"א וע"ש. ובתוס' ריד"א בפסחים הנ"ל ויפלו דמיו לנדבה כך כתוב ברוב ספרים והמורה (רש"י) כתב ויביא בדמיו שלמים וכך הוא עיקר וכו' עכ"ל. ויש מרבותינו שגרסו בהמשנה כאן ויביא בדמיה פסח. ראה בתוס' זבחים דף י"ב ע"ב ד"ה וש"מ ומתוך הך ברייתא רבינו שמואל מוחק בפרק מי שהיה טמא שלמים וגרס יביא בדמיה פסח וכו' עכ"ל. וכהגהת רבינו שמואל הנ"ל כן הוא בהתמורה דף י"ט ע"א ע"ש. ובמשנה למלך ה' שגגות פרק ג' ה"ז ודע דלהריטב"א שהבריח וכו' וממאי דתנן בפרק מי שהיה טמא המפריש נקבה לפסחו וכו' ויביא בדמיו עולה וכו' עכ"ל וגירסתו ג"כ משנה. ובד"ס בפסחים לא זכר כ"ז.

פ"ט ה"ו במשנה לשם פסח. במתניתא דב"מ לשם הפסה.

פ"ט ה"ו מתניתא לאחר כפרה וכו'. בתוס' ריד"א פסחים דף צ"ז ע"ב ונ"ל דמתני' וודאי בשנשתיירו לאחר הפסח מיירי והכי גרסינן בירושלמי מתניתא לאחר כפרה וכו' עכ"ל ועי' תמורה דף כ' ע"ב מחלוקת לאחר כפרה וכו'.

פ"ט ה"ו קודם לפסח. עי' תוספתא תמורה פרק ב'.

פ"ט ה"ז במשנה בזבחים כולן. טלת כולן ליתא בפיהמ"ש להרמב"ם הנ"ל. וכן ליתא במתניתא דבני מערבא ובפי' ר"ח בפסחים דף צ"ח ע"א. וכן ליתא בכ"י ליידען בפנים. והוגה שם בגליון.

פ"ט ה"ז במשנה ממין זה. במתניתא דב"מ ממון זה.

פ"ט ה"ז המשנה ובדמי היפה שבהן ממין זה. כ"ז ליתא בכ"י ליידען בפנים והוגה שם כ"ז בגליון.

פ"ט ה"ז במשנה נתערב בבכורות רש"א. בתוס' מנחות ד' מ"ט ע"ב ד"ה התלמוד וכן משמע נמי שלהי מי שהיה טמא בכור שנתערב בפסח אם חבורת כהנים יאכלו וכו'. ובתוס' יומא דף כ"ט ע"ב ד"ה אלא דתנן בס"פ מי שהיה טמא פסח שנתערב בבכור אם חבורת כהנים יאכלו ולפנינו בשנויים. ובמתניתא דב"מ אם חבורת הכהנים יאכלו.

פ"ט ה"ז בכסף מעשר. וכן הוא במעשר שני פרק ג' הלכה ב'. (ושם בד' זיטאמיר ופטרקוב הגי' מכסף מע"ש. ועי' בתוספתא שביעית ריש פרק ז' ששם נוסחאות שונות בכתבי יד). ובפי' הר"ש במע"ש שם תני בירושלמי אין לוקחין שביעית בכסף מעשר אמר ר"י מחלוקת (במחלוקה) כלוטר וכו'.

פ"ט ה"ז התיב ר' חנניה (בדפים זיטאמיר במע"ש בטעות. ר' חונא) וכו', ובפי' הר"ש הנ"ל התיב ר' חנינא בסדר הדורות צד 271 ר' חנניה לפניו (ר' מנא) ולא גלה המקור.

פ"ט ה"ז ותני עלה יאכלו וכו'. תוספתא שביעית הנ"ל. ועי' בפי' הר"ש במע"ש הנ"ל.

פ"ט ה"ז דהניגן וכו' כדי שיצולו. וכן הוא בירושלמי מע"ש פ"ג ה"ב ובמתניתא דבני מערבא בשבת דף י"ט ע"ב. אבל במשנה בבלית שם כדי שיצולו מבעוד יום. ובס' העתים צד 8 מוסיף וב"ה מתירין וע"ש מה שהעיר הרב המו"ל. וגם בירושלמי ליתא זה.

פ"ט ה"ח במשנה אוכל משלו. במתניתא דב"מ הוא (ליתא) אוכל משלו.

פ"ט ה"ח במשנה הן אוכלין משלהן והוא אינו אוכל עמהן ושלו וכו'. במתניתא דבני מערבא הוא אוכל משלו והן אינן אוכלין עמו ושלהן יצא לבית השריפה ופטורין (ופטור) מלעשות פסח שני. וכן הוא במשנה בבלית פסחים דף צ"ח ע"ב ובפי' המשניות להרמב"ם (העתקת קראנער). ובשכל טוב ח"ב צד 125.

פ"ט ה"ח יפהשתיקה לחכמים. תוספתא פסחים פ"ט. ובמגן אבות להרשב"ץ (ד' ט"ז ע"א ד"ל) וכן בירושלמי אמרו תני ר' חייא (בר קפרא) יפה שתיקה לחכמים ק"ו לטפשים וכן היא (שלמה) אומר וכו' עכ"ל. ובמס' ד"א זוטא פרק ז' תני ר' חייא יפה וכו'. ובד' ווילנא החדש סבבו המלות תני ר"ח. אבל באמת הגי' הנכונה שהיה לפני הרשב"ץ הנ"ל. והכוונה להתוספתא פסחים הנ"ל.

פ"ט ה"ט במשנה הוא אוכל משלו וכו' עד שורה כ"ב אי ששחטו שניהן כאחת. כ"ז ליתא בפנים הכת"י ליידען. והוגה שם כ"ז בגליון.

פ"ט ה"ט במשנה והן אוכלין משלהן. בשכל טוב הנ"ל והן אוכלין עמו.

פ"ט במשנה אין ידוע וכו' הוא אוכל משלו והם אינם אוכלין עמו ושלהן וכו'. במתניתא דבני מערבא הן אוכלין משלהן והוא אינו אוכל עמהם ושלא (צ"ל ושלו) יצא לבית השריפה ופטור (ופטירין) וכו' וכן הוא במשנה בבלית פסחים ד' צ"ח ע"ב. ובשכל טוב צד 125 ובפירוש המשניות להרמב"ם כאן (העתקת קראנער).

פ"ט ה"ט במשנה אמר להן אם איחרתי צאו ושחטו וכו' עד ופטור מלעשות

מרעשות פסח שיני ליתא במתניתא דבני מערבא. וכן ליתא במשנה בגמרא בבלי בפסחים. וכן ליתא בפיהמ״ש להרמב״ם (העתקת קראנער) ובשכל טוב הנ״ל.

פ״ט ה״י במשנה אוכלין כולם. מלת כולם ליתא במתניתא דב״מ. וכן ליתא בכ״י ליידען בפנים הכת״י. ומיד אחר נכתב בגליון וכולם. ובמשנה בגמ׳ בבלי פסחים ד׳ צ״ח ע״ב מוסיף: ואם אין ידוע איזה מהן נשחט ראשון שניהן יוצאין לבית השריפה. וכנראה בפי׳ ר״ח שם ת״ר אמר להם וכו׳. לא היתה לפניו בהמשנה ההוספה הנ״ל.

פ״ט הי״ב במשנה וכן חמש חבורות של חמשה חמשה. לעיל פרק ח׳ הלכה ז׳ הבאתי דעת יוסף הכהן והמיוחס ליונתן ב״ע שלדעתם דוקא החיוב לאכול הפסח בעשרה ולא פחות.

פ״ט הי״ב במשנה מושכין להן אחד. במתניתא דב״מ נמשכין להן אחר.

פ״ט הי״ג במשנה זה ממנה עמו אחד מן השוק. באור זרוע חלק ב׳ סי׳ רי״ט דתנן שנים וכו׳ וזה ממנה אחד עמו מן השוק וכו׳ עכ״ל.

פ״י ה״א במשנה ערב פסחים. במרדכי ריש פ״י דפסחים פירש הקינטרס דלא גרסי׳ ערבי אלא ערב וכו׳ אלא גרסינן ערב פסחים וכו׳ ועי׳ בתוס׳ ד׳ צ״ט ע״ב ד״ה ערב.

פ״י ה״א במשנה ואפילו עני שבישראל. בשמות רבא פ׳ כ׳ ויסב אלהים את העם מכאן אמרו רבותינו אפילו עני שבישראל לא יאכל עד שיסב וכו׳. וכן במתניתא דב״מ אפילו. אבל בתוס׳ פסחים ד׳ צ״ט ע״ב ד״ה ואפילו ויש מפרשים דאדלעיל קאי עד שתחשך ואפילו עני שבישראל וכו׳. וגרסו כגירסתינו ואפילו.

פ״י ה״א דתני ערב שבת וכו׳. במרדכי פסחים פ״י (סי׳ רפ״ה ד׳ ריוא) ועוד קשה דבירושלמי דריש מכילתין תני גבי ערבי שבתות ויום טוב (ב׳ מלות אחרונות ליתא לפנינו ואיתא בבבלי פסחים ד׳ צ״ט ע״ב) תני רבי יהודה מן המנחה ולמעלה לא יטעום כלום עד שתחשך (לפנינו בשנויים) לכן נראה דלאו דוקא נקט עד שתחשך אלא תיקון הלשון כך הוא ורבינו יחיאל יישב וכו׳ וההיא דירושלמי לא קשה כלל דכיון דברייתא היא תני שפיר אריכות לשון בחנם אבל לא במתני׳ עכ״ל.

פ״י ה״א דתני ע״ש וכו׳. בתוס׳ פסחים ד׳ צ״ט ע״ב ד״ה עד וכן יש בירושלמי בריש פירקין תני ע״ש מן המנחה ולמעלה (ולמעלן) לא יטעום (אדם) כלום עד שתחשך עכ״ל ובשו״ת הרא״ש כלל י״ד סי׳ ה׳ ויהיה שולחנו מוכן שיאכל משתחשך וכו׳ ואע״ג דבשבתות ויו״ט יכול להוסיף וכו׳ והכי איתא בירושלמי עכ״ל ובס׳ תולדות אדם וחוה (נתיב חמישי חלק רביעי) ואע״ג דבשבת ובשאר יו״ט יכול לאכול קודם חשיכה להוסיף מחול על הקודש בליל פסח לא יאכל עד שתחשך וכן בירושלמי עכ״ל ולפנינו אינו מבואר יפה. ובתוס׳ ריד״א פסחים ד׳ צ״ט ע״ב דאטו תנא דמתני׳ דאסור לאכול סמוך למנחה אית ליה דירושלמי לית ליה דאי אית ליה אי אפשר דלא הוה תני לה במתני׳ וכו׳ עכ״ל ובס׳ יד דוד סי׳ תע״ב הביא דברי התוס׳ פסחים הנ״ל בגירסא: מיהו בירושלמי בריש פירקין וכו׳ ומתמה על התוס׳. ובקרבן נתנאל פסחים פרק י׳ אות ג׳ כתב

כתב ובירושלמי דתני ע״ש וכו׳ עד שתחשך לאו דוקא או משבשתא הוא וכו׳ עכ״ל ולא ראה כל דברי הראשונים הנ״ל. וראוי להתבונן כי בהמקור בתוספתא ברכות פ״ה ליתא המלות עד שתחשך.

פ״י ה״א כדי שיכנס לשבת בתאוה. בס׳ העתים צד 208 ואית דגרסי בתאוה בירושלמי לתאוה (בתאוה) עכ״ל.

פ״י ה״א א״כ לא נפסיק (בד׳ זיטאמיר נפסוק) וכו׳. בהגהת מרדכי בפסחים פ״י לא נפסיק בירושלמי גרסי׳ א״ל רבן גמליאל (רשב״ג) לא נפסיק כלומר כיון שאתה כועס לא נפסיק שמא יראו וכו׳ עכ״ל וכן הוא בהמקור בתוספתא ברכות פ״ה (הוצאת צוקערמאנדל).

פ״י ה״א ר״י בשם שמואל זו דברי ר׳ יהודה וכו׳. באור זרוע חלק ב׳ סי׳ כ״ב ובחי׳ מהר״ם חלאוה בפסחים ד׳ ק׳ ע״א דהכי גרסינן בירושלמי רב יהודה בשם שמואל אמר (ליתא) זו דברי ר׳ יהודה ור׳ יוסי (יוסה) אבל חכמים אומרים (כן גאו״ז. אבל לפנינו דברי חכמים) פורס (וכן הוא בד׳ קושטנטינא אבל לפנינו פורש) מפה ומקדש עכ״ל ועי׳ תוס׳ פסחים ד׳ ק׳ ע״א ד״ה אלא. ובהגהת מרדכי פסחים הנ״ל כדאיתא בירושלמי זו דברי ר״י ור׳ יוסי אבל חכמים אומרים פירס מפה ומקדש. ובר״ן פסחים סי׳ תש״ע וכן אמר בירושלמי אבל חכמים אומרים פורס מפה ומקדש.

פ״י ה״א פורש מפה ומקדש. ברא״ש פסחים פרק י׳ סי׳ ג׳ ובירושלמי דקאמר דפירסין מפה כדי שלא יראה הפת בושתו וכו׳ ובטור או״ח סי׳ רע״א ובירושלמי קאמר שלא יראה הפת בושתו פירוש שהוא מוקדם בפסוק והיה ראוי להקדימו בברכה ומקדימין בברכת היין עכ״ל ועי׳ בב״י שם. ובריטב״א פסחים ד׳ צ״ט ע״ב ובירושלמי מפרש דלהכי פורסין מפה כדי שלא יראה הפת בושתו שהפת מוקדם בפסוק ודין הוא שיקדים בברכה אלא שצריך לברך על היין עכ״ל ולפנינו בירושלמי ליתא זה כאן ולא במקום אחר.

פ״י ה״א אסור לאדם לטעום וכו׳. בשו״ת הרשב״א חלק ג׳ (ליוורנו) סי׳ רס״ד וכן נ״ל מן הירושלמי דגרסינן בפרק ע״פ ר׳ יודא נשייא (סחה וצחא) שאיל לר׳ מונא (מנא) בגין דאנא (דאתא) צחי מה אנא (ליתא) למשתי א״ל תני ר׳ חייא אסור לאדם שיטעום (לטעום) כלום עד שיקדש (שתחשך) ור׳ יודא לא שאיל מיניה מה אנא למשתי המרא וכו׳ עכ״ל ובמגיד משנה ה׳ שבת פרק כ״ט הלכה ה׳ והרשב״א ז״ל השיב שקידם קידוש אפילו לשתות מים אסור והביא ראיה מן הירושלמי וכן נהגו עכ״ל ובב״י טור או״ח סי׳ רע״א וכתב שם ה״ה (הרב המגיד) שנראה מדבריו שמותר לשתות מים קידם קידוש כמו קידם הבדלה אבל הרשב״א אוסר והביא ראיה מהירושלמי וכן נהגו וכו׳ עכ״ל.

פ״י ה״א האוכל מצה בערב הפסח כבא על ארוסתו. בהלכות גדולות (הוצאת מק״נ צד 140) ואסור לאכול מיגה מבעוד יום מקמי דלקדוש וכו׳ כדי שתהא חביבה עליו משל לארום הבא על ארוסתו בבית חמיו עכ״ל ומקורו של הבה״ג מירושלמי כאן. וברי״ף פרק ג׳ דפסחים סי׳ תשנ״ב ירושלמי אר׳ לוי האוכל בערב הפסח כאלו וכו׳. ובתוס׳ פסחים ד׳ ל״ו ע״ב ד״ה ומי והא דקאמרינן בירושלמי האוכל מצה בע״פ וכו׳ היינו מצה הראויה לצאת בה ידי חובה וכו׳. ובתוס׳ פסחים ד׳ צ״ט ע״ב ד״ה לא כדאמרינן בירושלמי כל האוכל מצה בערב הפסח וכו׳. ובמלחמות להרמב״ן

ספ״ג

ספ"ג דפסחים וכן גורסין שם (בירושלמי) אר' לוי האוכל מצה וכו'. ובשכל טוב ח"ב צד 111 וגרסינן בירושלמי כל האוכל מצה בערב הפסח מיקמי דמקדשין (ב' מלות ליתא) וכו' ושם לעיל צד 99 וגרסינן בירושלמי כל האוכל מצה קודם זמנה (בערב הפסח) כבא וכו' אלמא לא בשאר ימות השנה קא מיירי וכו' עכ"ל ובפרדס לרש"י סי' קכ"ט והאוכל מצה בערב הפסח כאלו בא וכו'. ובאור זרוע ח"ב סי' רנ"ו (ד' נ"ט ע"ב) ובמצה אסור דכל האוכל מצה בערב הפסח כאלו בועל ארוסתו בבית חמיו פי' שהוא גרגרן ומהר' מאיר מפרובינש שמעתי דמדמה אוכל מצה בערב הפסח לבועל ארוסתו משום שטעונה ז' ברכות בלילה קודם אכילתה כמי שארוסה וכו'. ובתוס' ריד"א פסחים ד' צ"ט ע"ב דע"כ לא אסר בירושלמי אלא מצה שיש בה שימור הראייה לצאת בה ידי חובה בלילה עכ"ל ובס' האורה לרש"י ח"ב סי' ל"ו והאוכל מצה וכו' בתלמוד ירושלמי עכ"ל ובעיטור (ברכת חתנים ד' ס"ג) ירושלמי האוכל מצה בע"פ וכו' ע"ש. ובמנורת המאור נר ג' פרק ה' אמרו בירושלמי כל האוכל מצה בע"פ וכו'.

פ"י ה"א והבא על ארוסתו בבית חמיו לוקה. בתשב"ץ חלק ג' סי' ר"ם ובירושלמי אמרו שהאוכל מצה בע"פ וכו' ולוקה מכת מרדות (ב' מלות אחרונות ליתא) וכו'. ובתשב"ץ חלק שני סי' נ"א בקצת ספרים בפ"ו מה' חמץ ומצה נמצא כתוב שמי שאוכל מצה בע"פ מכין אותו מכת מרדות עד שתצא נפשו וזה תימא גדולה וכו' אלא שבספרינו לא מצינו שכתוב אלא מכין אותו מכת מרדות אבל עד שתצא נפשו לא מצינו וכו' ע"ש ובשכל טוב הנ"ל מה זה לוקה מדרבנן אף זה לוקה. ובב"י טור או"ח סי' תע"א והאי דאמרינן בירושלמי האוכל מצה בע"פ וכו' לוקה פי' מכת מרדות וכו'. ובפרדס לרש"י הנ"ל כאלו בא על ארוסתו בבית חמיו וילקה (ולוקה) בתלמוד ירושלמי עכ"ל וברוקח סי' שנ"א ואמרינן בירושלמי בפרק ע"פ הבא על ארוסתו וכו'. ובחי' מהר"ם חלאוה בפסחים ד' מ"ח ע"ב ירושלמי אר' לוי האוכל מצה בעה"פ וכו' לוקה מכת מרדות מדרבנן וכו'. ובשו"ת הרשב"ש בן הרשב"ץ סי' תר"י ובפ"ו כתב (הרמב"ם) שהאוכל מצה בע"פ מכין אותו מכת מרדות וכו' וזו נזכר עונשו בירושלמי וכו' עכ"ל ובפי' המנהיג למס' כלה ד' ד' כל האוכל וכו' בבית חמיו בלא זמנו וכו' מכת מרדות איכא וכו'.

פ"י ה"א תני ר' יודה בן בתירה אומר בין חמץ בין מצה אסור. וזה לפי שר"י בן בתירא סובר שכל היום מותר לשחוט הפסח בע"פ. ראה בבלי פסחים ד' ק"ח ע"א. ובזבחים י"א ע"ב אמר רבי אלעזר אמר רבי אושעיא מכשיר היה בן בתירא בפסח ששחטו שחרית בי"ד לשמו דכוליה יומא זימניה הוא וכו' וזה קאי על המשנה שם הפסח ששחטו שחרית בי"ד שלא לשמו רבי יהושע (בספר כריתות ח"ז סי' ל"ב גורס רבי יוסי) מכשיר וכו' בן בתירא פוסל וכו'. ולפלא כי בכל המס' פסחים ירושלמי אין זכר מהמשנה הנ"ל ולא מהמאמר רבי אלעזר אמר רבי אושעיא הנ"ל. ומדוע? הלא מקום המשנה ומאמר ר"א הנ"ל רק במס' פסחים? אמנם בתוספתא פסחים פ"ד מובאה המשנה הנ"ל.

פ"י ה"א תני ר"י בן בתירה וכו'. באו"ז ח"ב סי' רנ"ו וכן היה רבינו תם נוהג לעשות כל ערב פסח ולא נודע טעמו למה היה נזהר מחמץ אי

משום

משום ההיא דירושלמי דרבי לא הוה אכיל בערב הפסח לא חמץ ולא מצה לא חמץ מההיא דמכשיר ר׳ יהודא בן בתירא בפסח ששחטו י״ד שחרית וא״כ כולי יומא זמן פסחא ונאסר בחמץ והא לא קיי״ל הכי וכו׳ עכ״ל ובמלחמות להרמב״ן פ״ג דפסחים תני ר״י בן בתירא אומר בין חמץ בין מצה אסור פירוש משום דכתיב לא תשחט על חמץ דם זבחי לא תשחט הפסח ועדיין חמץ קיים ומכשיר היה בן בתירא בפסח ששחטו שחרית לקמן בגמרין עכ״ל ובס׳ יבין שמועה להרשב״ץ ד׳ ל״ג ע״א והרמב״ן ז״ל קיים דברי הריא״ף ז״ל דכל היום אסור הוא והוכיח כן מסוגיא דירושלמי וכך היא א״ר לוי האוכל מצה בערב הפסח לוקה וכו׳ זו היא סוגיית ירושלמית וכו׳ והר״ן ז״ל בפירוש ההלכות דחה זה וכו׳ ואני אומר כדברי הרמב״ן ז״ל וכו׳ ע״ש.

פי׳ ה״א רבי לא היה אוכל. בסמ״ג עשין מ׳ וגרסינן בירושלמי רבי לא הוי אכיל לא חמץ ולא מצה איכא דאמרי משום דרבי בכור הוה ואיכא דאמרי משום דאיסתניס הוה פירוש אם היה אוכל בבוקר לא היה אוכל מצה בלילה לתיאבון עכ״ל ובריטב״א פסחים ד׳ נ׳ ובירושלמי אמרו רבי לא היה אכיל לא חמץ ולא מצה וכו׳. ובשו״ת תרומת הדשן שאלה קכ״ו דמייתי המרדכי פרק מקום שנהגו דפליגי אמוראי בירושלמי איתא דרבי לא אכיל בערב הפסח חד סבר משום דבוכרא הוה וחד סבר דהוה מתענין משום דאיסטנים הוה וכו׳. ובמלחמות להרמב״ן (בד׳ ברלין תקי״ט) בפסחים פ״ג ר׳ סימון בשם ריב״ל לא היה אוכל לא חמץ וכו׳. וט״ס הוא וצ״ל רבי לא היה וכו׳. ובמנורת המאור הנ״ל ואמרינן נמי רבי לא הוה אכיל לא חמץ ולא מצה אית דאמרי משום דאיסטנים הוה ומכאן סמך לאותם שמתענים בע״פ עכ״ל.

פ״י ה״א ורבי תלמידיה דר״י ב״ב הוה. כעין זה בירושלמי שבת פרק י׳ הלכה ה׳ ורבי תלמידי דרשב״י, ולעיל פסחים פרק ד׳ ה״א רבי תלמידי דר׳ יהודה הוה. וע״ש מה שהעירותי.

פ״י ה״א לא תלמידיה דר׳ יעקב בן קודשי. וכן בירושלמי שבת פרק י׳ ה״ה. ובמלחמות להרמב״ן פ״ג דפסחים ובר״ן שם ולא תלמידי דר״י בר קורשאי. (בד׳ ברלין תקי״ט בהמלחמות בט״ס בר קורשיפי). ובמגן אבות להרשב״ץ ד׳ ס״ח תלמידי דר״י בן קודשאי הוה בתמיה עכ״ל. ובס׳ יבין שמועה להרשב״ץ ד׳ ל״ג ע״א מביא הרמב״ן הנ״ל ולא תלמידיה דר׳ יעקב בן קודשאי. ובשבלי הלקט סי׳ כ״ח נחזור לדברי הירושלמי ור׳ תלמידי׳ דר״י בן בתירא הוא אתמהא לא תלמידי׳ דר׳ יעקב בן קורשיאי הוה וכו׳ ע״ש.

פ״י ה״א אלא בגין דהוה בכור. במלחמות להרמב״ן הנ״ל אלא דהוה בכור פירוש והבכורות מתענין בע״פ מנהג במס׳ סופרים עכ״ל וברא״ש פסחים פ״י סי׳ י״ט ואמרי׳ נמי בירושלמי דהך פרקין רבי לא אכיל חמץ ולא מצה ובעי למימר משום דרבי בכור הוה ומסיק דרבי איסתנים הוה וכו׳ ומכאן יש סעד למה שנהגו הבכורות להתענות בערב פסח למאי דאמר רבי בכור הוה וכן יש במס׳ סופרים עכ״ל ובסמ״ג עשין מ׳ וגרסינן בירושלמי וכו׳ ומכאן סמך לאותן בכורות שמתענים בערב פסח עכ״ל ובריטב״א פסחים ד׳ נ׳ ע״א ובירושלמי אמרו וכו׳ אנן כר׳ סימון משמיה דר׳ יהישע בן לוי קיימא לן ובפי׳ אמרו במס׳ סופרים הבכורים מתענים

בע״פ

בע״פ מנהג שריר וקים עכ״ל ובכלבו סי׳ נ״ח ובירושלמי נזכר שמנהגם היה שהיו מתענים הבכורות בערב הפסח עכ״ל ובמרדכי פסחים סי׳ תר״י ירושלמי וכו׳ מכאן רגילים שמתענין הבכורות ערב פסח ואע״ג דפלוגתא הוא העולם סוברין כמ״ד בכור הוה וכו׳.

פ״י ה״א ר׳ יונה אבא הוה בכור והוה אכיל. וכן הוא בס׳ יבין שמועה להרשב״ץ הנ״ל ובמרדכי הנ״ל וברוקח סי׳ ר״ע ובחי׳ מהר״ם חלאוה פסחים ד׳ מ״ח ע״ב. ובמרדכי הנ״ל ד׳ ריווא הגי׳ אמר ר׳ יונה אבל בכור הוה. ונראה שהוא ט״ס. אבל במלחמות להרמב״ן הנ״ל ובר״ן פסחים סי׳ תשנ״ב הגי׳ א״ר יונה אבא הוה בכור ולא (ליתא) הוה אכיל. וכצ״ל (בהמלחמות שנדפס עם המאור בברלין תקי״ט שם הגי׳ משובשת והוה אכיל). והקרבן נתנאל ברא״ש פסחים פרק י׳ סי׳ י״ט לא ידע מגירסת הרמב״ן והר״ן הנ״ל. לעווי ח״א צד 230 מתרגם המאמר כפי גי׳ הדפוס.

פ״י ה״א ר׳ איסתנים הוה וכו׳. בתוס׳ ריד״א בפסחים ד׳ ק״ח ע״א גרסי׳ בירושלמי דלמא בכור הוה רב ששת ומסיק לא איסתנים הוה וכו׳ עכ״ל ולפנינו ליתא זה על רב ששת. ובשבלי הלקט השלם סי׳ ר״ח כתב רבינו ישעיה זצ״ל בפסקיו בפרק ערב הפסח רב ששת וכו׳ ועלה גרסינן בירושלמי דלמא בכור הוה רב ששת וכו׳. וכיון לתוס׳ ריד״א הנ״ל. ועי׳ בבלי פסחים ד׳ ק״ח ע״א. וברוקח סי׳ ר״ע ואמרי׳ התם בירושלמי רבי לא הוי אכיל לא חמץ ולא מצה לא מפני שהוא בכור אלא רבי איסטנים הוה אי הוה אכיל בימםא לא הוה אכיל בלילא (ברמשא).

פ״י ה״א כדי שיכנס לשבת בתאוה. המאמר משובש כי משבת לא נזכר כאן כלל. ובמלחמות להרמב״ן הנ״ל ולמה לא הוה אכיל בימםא כדי שיכנס למצוה בתאוה זו היא גמרא ירושלמית עכ״ל ובר״ן הנ״ל ולכך לא הוה אכיל כדי שיכנס למצה בתאוה זו היא סוגיית הירושלמי עכ״ל. וכן הוא בכמה מהראשונים. שוב ראיתי בד׳ קושטנטינא בירושלמי כאן ושם הגי׳ כדי שיכנס למצה בתיאבון.

פ״י ה״א א״ר לוי ולפי. בכי״ל לפי וכו׳

פ״י ה״א אפילו אשה לפני בעלה. ברי״ף וברא״ש פסחים פרק י׳ הגי׳ אשה לא בעי הסיבה. ולא נזכר המלות: לפני בעלה. ועי׳ בפי׳ הרשב״ם בפסחים ד׳ ק״ח ע״א בשם השאלתות.

פ״י ה״א ר׳ יוסי בעא קומי ר׳ סימון וכו׳ א״ל ברבי עד כאן שמעתי. בעין זה ברה״ש פ״ד ה״ב ר׳ יוסה בעא קומי ר׳ סימון וכו׳ א״ל בי ר׳ עד כאן שמעתי.

פ״י ה״א א״ל ברבי. בדפוסי קראקא וזיטאמיר ופטרקוב הגי׳ בטעות: א״ל כרי. והקרבן עדה הגיה ברבי. ולא היה לפניו דו״ו.

פ״י ה״א ואת בניו ברגל. מלה ברגל ליתא בפנים כת״י ליידען. והוגה מיד אחר בין השורות.

פ״י ה״א וצוצלין. בפי׳ רשב״ם בבבא בתרא ד׳ ע״ה ע״א צצלא ביצת עוף קטן ששמו תאציל עכ״ל.

פ״י ה״א אמרין הוה ר״ט עביד כן. בה׳ פסחים לרי״ץ אבן גיאת ד׳ צ״ט אמרו עליו על ר׳ טרפון שהיה מחלק קליות ואגוזים וכו׳ וע״ש בהערות הרב המו״ל. וברי״ף ורא״ש פסחים ד׳ ק״ט ע״ב.

פ״י

פ"י ה"א מנין לד' כוסות. בה' פסחים לרי"ץ אבן גיאת ד' צ"ט ובירושלמי מניין לד' כוסות מן התורה (ב' מלות אחרונות ליתא) וכו' ע"ש. שוב ראיתי שכן הוא הלשון גם בשאילתות סי' ע"ז ובעיטור ה' מצה ד' קל"ג ירושלמי מניין לד' כוסות מן התורה.

פ"י ה"א כנגד ארבע גאולות וכו'. בשאילתות סי' ע"א מובא זה. ובבה"ג ה' פסחים (הוצאת מק"נ צד 142) התקינו חכמים ארבע כוסות של לילי הפסח כנגד ארבע גאולות שנאמרו במצרים והוצאתי והצלתי וגאלתי ולקחתי ריב"ל אמר ארבע כוסות הללו כנגד ארבע כוסות שנאמרו בפרעה וכו' ר' יהושע אומר ארבעה כוסות הללו כנגד ארבעה כוסות של תרעלה שהקב"ה משקה את אומות העולם הדא הוא דכתיב וכו' ע"ש שנויים. והמקור מירושלמי כאן. ובאבודרהם סדר הגדה (ד' ס"ה ע"ב) אמרינן בירושלמי ר' יוחנן בשם רבי בנייה אמר לכן וכו' שמביא המאמר בשנויים. ובארחות חיים (ליל הפסח סי' י"ג) והראב"ד ז"ל כתב גרסינן בירושלמי ד' כוסות הללו כנגד ד' גאולות שנאמרו במצרים (ב' מלות ליתא) והוצאתי וכו' ור' טרפון היה מביא חמישי כנגד והבאתי (ז' מלות אחרונות ליתא) וכו'. וברוקח סי' רפ"ג בירושלמי והוצאתי וכו'. ובמתנות כהונה בבראשית רבה פ' פ"ח ארבע גאולות של גאולה הכי גרסינן בילקוט ורבינו בחיי ובירושלמי פרק ערבי פסחים עכ"ל ולפנינו ליתא המלה לשונות.

פ"י ה"א ריב"ל אמר כנגד ד' כוסות של פרעה וכו'. מדרש שוח"ט מזמור ע"ה אות ד' (הוצאת הרב רש"ב ז"ל). ובבבלי פסחים ק"ח ע"א ואמר ריב"ל נשים חייבות בארבעה כוסות הללו ופירש"י שלשה כנגד ג' כוסות שנאמרו בפסוק זה וכוס פרעה בידי וגו' ורביעי ברכת המזון. ואפשר שגרס רש"י כן בירושלמי דילן. ועי' בבראשית רבה פ' פ"ח ששם מובא זה המאמר על שם ר' שמואל בר נחמן. ונראה שט"ס הוא. וע"ש בה' פסחים לרי"ץ אבן גיאת הנ"ל.

פ"י ה"א ר' לוי אמר כנגד ד' מלכיות. וכן בב"ר הנ"ל. ובארחות חיים הנ"ל ר' לוי אומר כנגד ד' מלכיות שמשתעבדין ישראל בידן ונגאלין מהן (ה' מלות אחרונות ליתא).

פ"י ה"א כנגד ד' כוסות של פורעניות. בר"ן פסחים סי' תשס"ה ובירושלמי משמע כנגד ד' גאולות וכו' ועוד אמרו כנגד ד' כוסות התרעלה שעתיד הקב"ה להשקות את הגוים ונראה שלפיכך נהגו לומר בכוס רביעי קודם ההלל שפוך חמתך על הגוים אשר לא ידעוך עכ"ל. ובעיטור ה' מצה ירושלמי וכו' ורבא (ורבנן) אמר כנגד וכו'.

פ"י ה"א כוס ישועות אשא תריין. במתנות כהונה בבראשית רבה פ' פ"ח ובירושלמי פרק ע"פ וז"ל והיין ישועות תרין עכ"ל. ומובא המאמר במדרש שוחר טוב מזמור י"א אות ה' (הוצאת הרב רש"ב ז"ל). ובס' מנוח ד' כ"ב ע"ב אמרינן בירושלמי מניין לד' כוסות וכו' כוס ישועות אשא שנים אחד לימות המשיח ואחד לעולם הבא (ו' מלות אחרונות ליתא. ואיתא ג"כ בבה"ג הנ"ל) עכ"ל.

פ"י ה"א תמן תנינן המוציא יין. באור זרוע חלק א' סי' רכ"ו בירושלמי פרק ע"פ תמן תנינן המוציא יין כדי מזיגת הכוס ר"ז בעי (שאל) קומי (לר') ר' יאשיה כמה הוא שעורן וכו' ארבע כוסות שאמרו חכמים (ליתא) ישנו וכו'.

פ"י

פ"י ארבעה כוסות. מלה אחרונה ליתא בפנים כתי"ל והוגה בגליון.

פ"י ה"א רביעית יין באיטלקי. בד' קושטנטינא יש כן ברביעית יין האיטלקי. ובאור זרוע הנ"ל וכמה הוא רביעית האיטלקי לוג, וכמה הוא לוג שיתא ביעין, רביעית לוג ביעא ופלגא. וכד את בעי משערין ללוגין את נסיב שיתא ביעין לא רבא ולא זעירין אלא מיצעין ואת נסיב קדירה או כל מה דהוא מלא מים ומלא ליה ויהיה מלרע מנא חורן וקביל מיא ויהיב שית בעין ואילין מיא דנפלין במנא ארעיא הוא יהיב שיעורא דלוגא כזה הוא שיעורו של כוס עכ"ל ובאור זרוע חלק ד' (ע"ז) סי' רע"ד אמ' בירושלמי בפרק ערבי פסחים וכד את בעי משערה ללוגא את נסיב שיתא ביעין לא רבין ולא זעירין וכו'. וכל המאמר חסר בנוסחתינו כאן. ובמס' פסחים ירושלמי העירותי במקומות שונים לחסרונות בירושלמי שלפניני. וגם כאן אעיר לאיזה מקומות שהביאו הראשונים מאמרי ירושלמי שהיו כתובים בירושלמי פסחים וביחוד בפרק ע"פ והנוגעים עפ"י הרוב לדיני פסח ולפנינו לא נמצאו. בס' העתים צד 212 ובשערי תשובה סי' קי"ט ונשאל ממר רב האיי האי דגרסינן (בבלי פסחים ד' ק"ה ע"א) רב חיננא וכו' דהכי אמר רב כשם שהשבת קיבעת לענין מעשר כך קובעת לענין קידוש ילמדנו אדוננו אנה אמר רב שמועה זו והאיך פירושה שמצאני בתלמיד א"י ביאור כמעט ולא נתבר לנו וכו' עכ"ל ובהגהות איי הים כתב שם הירושלמי הוא בריש ערבי פסחים, אבל באמת לא נמצא מזה בירושלמי שלפנינו, ומ"ש הגאונים הגי' דהתם אמר רב לפנינו בבבלי פסחים הגי' דאמר רב, ולפני רבינו חננאל וברי"ף ורא"ש הגי' דהכי אמר רב. וכן מ"ש בהגהת מימוני ה' חמץ פרק ח' הלכה ו' וכן הוא בפירוש בירושלמי דפרק הרואה מצה בלילי פסח כשהוא ביצע מברך המוציא בא לאוכלה מברך על אכילת מצה אבי"ה (ר"ל שלקח זה מהראבי"ה) עכ"ל ולפנינו ליתא לא בברכות בירושלמי ולא בפסחים כאן. ובאור זרוע חלק ב' סי' רנ"ב דאמרינן בירושלמי בפרק ערבי פסחים תני איזו היא ברכת מצה מניח פרוסה ע"ג שלימה ופורס מן הפרוסה ומברך בא"י אמ"ה המוציא לחם מן הארץ וטמיש במלחא ולא אכיל עד דמברך על ההיא אומצא דהמוציא אקבו"צ על אכילת מצה עכ"ל וברוקח סי' רפ"ג ירושלמי וכו' תני איזה ברכת מצה מניח פרוסה על גבי שלימה ופירס מן הפרוסה ומברך המוציא וטמיש במלחא ולא אכיל עד דהוה מברך על ההיא אימצא דהמוציא מברך על אכילת מצה. זה אינה בכל ירושלמי דמברך המוציא על הפריסה עכ"ל ובראב"ן ד' ע"ד ע"ב בחלוקת אנשי בבל ובני א"י מצאתי אנשי בבל בוצעין וכו' אנשי א"י בין בחול ובין בשבת מניח פרוסה על השלימות וביצע על הפרוסה יבוצע אפרוסה המוציא לחם מן הארץ ולא אכיל עד שיקח המצה שניה ויברך על אכילת מצה ויאכלם ביהד וכו'. ונראה שמקור דעת אנשי א"י הירושלמי הנ"ל. ולפנינו בהירושלמי אין זכר מכל המאמר. וגם לפני הרוקח לא היה בירושלמי קצת המאמר. ובסדר רב עמרם גאון צד 39 מובא כ"ז בשם מרנא ורבנא משה ריש מתיבתא. וכן הוא בשכל טוב ח"ב צד 130. ובבבלי ברכות ד' ל"ט ע"ב אמר רב פפא הכל מודים בפסח שמניח פרוסה בתוך שלמה ובוצע יחד'. ומה שהביאו הראשונים הנ"ל מהירושלמי ומברך המוציא וטמיש במלחא. כעין זה הביאו בשם הירושלמי ג"כ לענין חרוסת.

ראה

ראה יבין שמועה להרשב״ץ ד׳ ל״ח ע״ב ובירושלמי לא הזכירו טבול בחרוסת אלא טמיש לה במילחא זה נזכר בירושלמי וכו׳. ובאור זרוע חלק ב׳ סי׳ רנ״ו ד׳ נ״ט ע״ב ובירושלמי איתא דטיבול הראשון טובל במלח עכ״ל ובס׳ לקט ישר (הוצאת מק״נ צד 85) א״ח תע״ה וכן הוא לשון הירושלמי וטמיש ליה במלחא וכו׳ עכ״ל ולפנינו בירושלמי לא נזכר מזה כלום. ובערוך ערך טמש מזכיר מהפעל טמש רק מגמ׳ בבלי. וצריך להוסיף שגם בירושלמי נמצא. ובכלבו סי׳ נ׳ וארחות חיים סי׳ י״ב ובאבודרהם סדר הגדה ד׳ ס״ו ואמרינן בירושלמי שלכך לוקחין ביעא ודרעא כלומר בעא רחמנא למפרק יתנא בדרעא רמתא עכ״ל וכן מובא זה בשם הכלבי שהביאו מירושלמי בב״י סי׳ תע״ג. ולפנינו אין זכר מזה. ובאבודרהם סדר הגדה ד׳ ע׳ בירושלמי אומר שכך היו כתובים במטה וכו׳. ובס׳ האורה סי׳ צ׳ ירושלמי דצ״ך עד״ש באח״ב שכך היו כתובים במטה עכ״ל וע״ש בהערות הרב רש״ב ז״ל. ובכלבו סי׳ נ״א ירושלמי שכך היו כתיבות במטה האלהים עכ״ל ולפנינו ליתא. וברוקח סי׳ רפ״ג ירושלמי בפרק ע״פ אפילו יחיד כי מקדש לחודיה צ״ל אשר בחר בנו בלשון רבים וכו׳ עכ״ל וליתא לפנינו. וברוקח סי׳ רצ״ח ירושלמי דערבי פסחים עושה עמו חשבון לאחר יו״ט עכ״ל וליתא. ובס׳ יבין שמועה להרשב״ץ ד׳ ל״ט ע״א יברך ברכה אחרונה מעין שלש וכו׳ ויזכיר בה מעין המאירע כמו שאמרו בירושלמי עכ״ל וליתא. וברוקח סוף סי׳ ר״פ אסיר לאכול מצה בערב הפסח מדכתיב בערב תאכלו מצות עכ״ל וכן הוא במחזור ויטרי צד 260. ובבה״ג (צד 140 הוצאת מק״נ) ולפנינו בירושלמי ליתא הראיה מהקרא. ובס׳ האורה צד 101 יבפרדס סי׳ קל״ז ירושלמי תנו רבנן חמישי גומרין וכו׳. וע״ש בהערות. אבל באמת כן היה בירושלמי גם לפני הראב״ד כמו שמובא בארחות חיים עי׳ לעיל פ״י ה״א צד 122 ובמגן אבות להרשב״ץ (ד׳ י״ד ד׳ לייפציג) וכן נזכר בתלמוד ירושלמי ובפסחים (צ״ל בפסחים) בפרק האשה במלך ומלכה שעשו פסח ובאו ושאלו את רבן שמעון ולא נתבאר איזה רבן שמעון הוא אם זה או הראשון בנו של הלל וכו׳ עכ״ל ולפנינו בירושלמי ליתא זה, ובבבלי פסחים ד׳ פ״ח ע״ב בהמעשיות דמלך ומלכה הגי׳ וישאלו לר״ג. אולם בגמ׳ כת״י הגי׳ ושאלו לרשב״ג. וכן בפי׳ הר״ח. ועי׳ בדקדוקי סופרים שם. ובהג״מ ה׳ חמץ פרק ח׳ אות ז׳ דהא אמרו בירושלמי כל דאית ביה נהמא לית ביה משום קפא וכו׳ עכ״ל ולפנינו ליתא. ובהג״מ שם אות ה׳ וכן בירושלמי דפרקין משמע שצריך לברך שני פעמים אחת בתחלת הסעודה בהתחלת הלל ואחת לאחר הסעודה בלא לנו וכו׳ עכ״ל ולפנינו ליתא. ועי׳ מ״ש באהבת ציון וירושלים בברכות צד 30. ובעיטור ה׳ מצה צד 256 וירושלמי מוכח דדבר מועט הוא כתרי ותלת בגו מיריא ומותר וכו׳ ושלא הגיע בהם מים ליתא בגמרא ירושלמי דפסחים וכו׳ עכ״ל וברא״ש פסחים פ״י סי׳ ב׳ וכן משמע בירושלמי דקאמר פסח מצה ומרור אוכלין בבת אחת ומאימתי אוכלין משתחשך עכ״ל וזה ליתא. בפירש״י חולין ד׳ ד׳ ע״א ד״ה מהו דתנן הקמחין ובצקות של גוים אדם ממלא כריסו מהם ובלבד שיאכל כזית מצה באחרונה עכ״ל ולפנינו בפסחים ליתא המשנה ההיא. אמת שהגיהו ברש״י ומחקו מלת דתנן. לפי שבבבלי פסחים ד׳ מ׳ ע״א הוא מאמר רב הינא. אבל נראה שההגה לא בצדק היא כי גם בתוס׳

קידושין

קדושין ד׳ ע״ו ע״א ד״ה מצת נאמר: דקיימא לן דאדם ממלא כריסו מהן ובלבד שיאכל כזית מצה באחרונה. והלשון דקיימא לן יותר נאות למשנה ולא למאמר רב הונא. ובפירש״י פסחים שם כתוב: דאמר רב הונא גרסינן. ונראה שהגי׳ הישנה היתה גי׳ אחרת. ובתוס׳ עירובין ד׳ ב׳ ע״א ד״ה שלמים כדתנן בתמיד נשחט ולא היה תמיד נשחט עד שהיה שומע קול שער שנפתח וכו׳. וזה ליתא שם ועי׳ בגליון. ואולי צ״ל בתוס׳ כדתנן בתמיד. בס׳ יראים הנדפס מכ״י סי׳ ש״ג ותנן באלו עוברין בפסח י״ד שחל להיות בשבת מבערין את הכל מלפני השבת ומשיירין מזון שתי סעודות כדי לאכול עד ארבע שעות (ט׳ מלות אחרונות ליתא לפנינו במשנה פסחים ד׳ מ״ט ע״א ועי׳ בבלי פסחים ד׳ י״ג ע״ב וד׳ כ׳ ע״ב מובא ברייתות שונות בזה) פי׳ שתי סעודות שתי שביעיות וכו׳ עכ״ל ובהערותי לעיל פרק ג׳ משנה ו׳ הערותי שלפני הרבה מהראשונים לא היה בהמשנה הנ״ל המלות דברי רבי מאיר הכתובות לפנינו. וכן נראה מתשובות הגאונים (שערי תשובה סי׳ צ״ג) שלאיזה גאונים ג״כ לא היו המלות הנ״ל בהמשנה. ובמנהיג (צד 34 ד׳ ברלין) שנינו בבבלי ובירושלמי בפסחים פרק מקום שנהגו א״ר לוי במוצאי שבת זימן הב״ה לאדם הראשון שני רעפים וכו׳. ובמנורת המאור נר ג׳ כלל ג׳ פ׳ כ״ג ובירושלמי פסחים פרק מקום שנהגו א״ר לוי במוצאי שבת וכו׳. ונראה שחסר המאמר בירושלמי בפסחים שם על המשנה מקום שנהגו להדליק את הנר בלילי יוה״כ וכו׳. ועי׳ ירושלמי ברכות פ״ח ה״ה. ורוצה עוד אני להעיר את הקורא הלומד על חסרון בירושלמי פסחים שנראה עוד שלא היו לפני המסדר הירושלמי ברייתות הנוגעות בעניני פסח. והברייתות האלו מובאות בירושלמי במקומות אחרים ולא בפסחים. כמו בתוספתא פסחים פרק ב׳ חמץ של כותים מאימתי מותר אחר הפסח של בעלי בתים אחר שלש שבתות וכו׳ רשב״א אומר כשאמרו של בעלי בתים אחר שלשה שבתות וכו׳ ר׳ שמעון אומר אף כשאמרו של נחתומין וכו׳ ע״ש ומכל זה אין זכר בירושלמי פסחים. אולם מובאה בשלימות בירושלמי ע״ז פרק ה׳ הלכה י״א. בתוספתא פסחים פרק ב׳ מעשה ברבן גמליאל שהיה מהלך מעכו לכזיב וכו׳ למדנו שלשה דברים למדנו שהחמץ של גוי אחר הפסח מותר מיד וכו׳. ומכל זה אין זכר בירושלמי פסחים. והתוספתא מובאה בירושלמי ע״ז פרק א׳ הלכה ט׳. בתוספתא פסחים פרק ב׳ הלל הזקן היה כרכן שלשתן זה בזה ואוכלן. ובפסחים ירושלמי אין זכר לזה. והתוספתא מובאה בירושלמי ח״ה פרק א׳ הלכה א׳ ויש עוד הרבה דוגמאות ואין כאן מקומו להאריך. ואולי יבואו הדברים אי״ה במבוא הירושלמי שלי.

פ״י ה״א של שלש שלש סאין. באור זרוע חלק ב׳ ס׳ פ״ז דאמרי׳ בירושלמי וכו׳ של שלש סאין. ובמגדל עז ה׳ שקלים פרק ב׳ ה״ז ועוד גרסינן בגמרא ירושלמית בג׳ קופות ר״ז שאיל את וכו׳ ע״ש.

פ״י ה״א כדי מזיגת המוזג. בכי״ל מזיגת הכוס. ומיד אחר נשתנה בין השורות: המוזג.

פ״י ה״א טיטרטון ורביע. במוסף הערוך ערך טטרטון ירושלמי בפסחים פרק ע״פ וכו׳ רב (רבי) מנא אמר טטרטון פי׳ בל״י רביעית עכ״ל ונראה שלא היה לפניו המלה ורביע.

פ״י ה״א מהו לשתותן בכרך אחד. בתוס׳ ברכות ד׳ י״ד ע״א ד״ה ימים דבעי

דבעי בירושלמי שתאן בבת אחת מהו פירוש זה אחר זה בלא הלל וסדר בנתים מהו שמעינן מן הדא דאמר ר' יוחנן הלל אם שמעה בבית הכנסת יצא וכו' עכ"ל וברוקח סי' רפ"ג ואמר בירושלמי מהו לשתות בכום (בברך) אחד וכו'. ובאור זרוע חלק א' סי' מ"ג ואמר נמי בירושלמי מהו לשתותן בברך אחד וכו'. ובמרדכי פסחים פ"י (סי' שע"ה ד' ריווא) וכן משמע בירושלמי דקאמר שתאן בברך אחד פירוש רצופין עכ"ל.

פ"י ה"א מהו לשתותן מפוסקין. בד' קושטנטינא בפוסקין. וברוקח סי' רפ"ג בירושלמי והוצאתי וכו' בהו' (צ"ל בירושלמי) שתאן בפיסקין לא יצא פי' שפסק שעה גדולה ביניהם עכ"ל ודברי הרוקח הנ"ל מובאו בב"י או"ח סי' תע"ב וגורם שהאן בפוסין. וכבר העירו רבים שהכוונה כאן להכלי פסקא ששתו בה יין.

פ"י ה"א מהו לצאת ביין של שביעית. הדבר נפלא הלא יוצאין בלולב של שביעית ומרוע לא יוצאין ביין של שביעית? ואולי צ"ל ביין של סבסטית. ובערכין במשנה י"ד ע"א בפרדיסאות סבסטי. ושאלו אם יוצאין ביין של סבסטי הלא הכותים יושבים שם בשמרון והשבו שמותר וכמו שנזכר שאדם יוצא במצת כותי. ועי' ירושלמי ע"ז פרק ה' ה"ד כהדא דרשב"א אזיל לחרא קרייה דשמריין וכו' אמר לו הא מבועא קמך שתי וכו'. ואולי צ"ל ביין של שרונית.

פ"י ה"א מהו לצאת בקונדיטון. בכפתור ופרח פרק כ' (צד 71 ד' ברלין) ועוד מצינו בירושלמי מס' פסחים מהו לצאת ביין קונדטון מהא דתני בר קפרא קונדטון כיין הדא אמרה יוצאין בקונדיטון וכו' עכ"ל ולפנינו בשנויים. ובאור זרוע חלק ב' סי' רנ"ו מובא זה. ובהשגות הראב"ד ה' שבת פרק כ"ט הלכה י"ד וכן מכוון בירושלמי שמקדשין ביין קונדטון עכ"ל. ובשו"ת הרשב"א סי' כ"ד דגרסינן בירושלמי בשבת פרק המצניע (צ"ל המוציא) לענין ארבע כוסית מהו לצאת בקונדיטון מן מה דתני בר קפרא וכו'. ובטור או"ח סי' רע"ב דלא גרע מקונדיטון דאיתא בירושלמי שיוצאין בו בפסח ידי ד' כוסות. וע"ש בב"י ובילקוט המכירי משלי כ"ג פסחים ירושלמי מהו לצאת בקונדיטון וכו' ע"ש שנויים.

פ"י ה"א דתני ר"ח ארבעה כוסות. בתשב"ץ חלק א' סי' פ"ה ומצאתי בתוס' דמתניא הכי אין פוחתין לו מד' כוסות של יין שיש בהם כדי רביעית בין חי בין מזוג בין חדש בין ישן רי"א בלבד שיהא בהם טעם יין ומראה וכן היא שנויה בירושלמי דמס' שקלים וכו'. ולפנינו בתוספתא פסחים פ"י (הוצאת צוקערמאנדל) בשנויים.

פ"י ה"א ארבעה כוסות. מלה אחרונה ליתא בכי"ל והוגה בגליון.

פ"י ה"א א"ר ירמיה מצות לצאת ביין אדום. בחי' הרמב"ן בבבא בתרא ד' צ"ה ע"א ושוב מצאתי בירושלמי א"ר ירמיה מצוה לצאת ביין אדום וכו' ע"ש. ובסמ"ג עשין מ"א ויין אדום מצוה מן המובחר כדתניא בירושלמי דשקלים עכ"ל ובכפתור ופרח פרק כ' ירושלמי אמר ר' ירמיה מצוה לצאת ביין אדום מ"ט אל תרא יין כי יתאדם עכ"ל ובתשב"ץ חלק א' סי' פ"ה וכתב הרמב"ן וכו' ואעפ"י שאמרו בירושלמי מצוה לצאת ביין אדום לאו דוקא מצוה מן המובחר וכו'. וכן האריך בזה בספ"ו יבין שמועה ד' ל"ר ע"א. ובטור או"ח סי' תע"ב ואיתא בירושלמי שמצוה לחזור אחר יין אדום וכו'. ובב"י או"ח סי' רע"ב האריך בזה.

פ"י ה"א תני מבושל כדי תבל. וכן הוא בירושלמי שבת פרק ח' הלכה א'. אבל בשקלים פרק ג' הלכה ב' הגי' האני מבושל כמטובל. וגירסא משונה בס' מנוח ה' חמץ (ד' כ"ר ד' קושטנטינא) וביין מבושל ובקונדיטון הסכמת הגאונים הראשונים שאין מברכין עליהן אלא שהכל וכו' והראיה שהביא מהירושלמי דפסחים

דאמרינו

דאמרינן דיוצאין בהן ליתא דטעמא אחרינא אשכחן בירושלמי לסייע סברת הגאונים דאמרינן התם בירושלמי דשבת פרק המוציא יין המוציא יין (כ׳ מלות אחרונות ליתא בכל ההוצאות) מבושל כדי לתבל (תבל) כלומר אינו חייב בהוצאת יין מבושל אלא כדי שיעור לתבל בו את הקדירה ומדאפקיה משיעור הוצאת יין משמע דאינו בכלל יין וכו׳ ואפשר שנעלם ממנו זה הירושלמי וכו׳ עכ״ל.

פ״י ה״א מהו לצאת ביין מבושל. בשו״ת הרשב״א סי׳ רל״ח ועוד הא אפשר לו בקונדיטון וביין מבושל כדאיתא בירושלמי פרק ערבי פסחים עכ״ל ושם סי׳ תשס״ו בהדיא בירושלמי שיוצאין ביין מבושל בפסח וכו׳. וברוקח סי׳ שמ״א כדמשמע בפ׳ ערבי פסחים ובשקלים יוצאין בפסח בקונדיטון וביין מבושל עכ״ל ובתוס׳ בבבא בתרא ד׳ צ״ז ע״א ד״ה אילימא ובתוס׳ ובראב״ש שם פ״ו סי׳ י׳ אבל יש להביא ראיה מירושלמי דשקלים ובערבי פסחים דיין גמור הוא דאמר התם ארבע כוסות שאמרו יוצאין ביין מבושל וכו׳ עכ״ל ודברי התוס׳ מובאים בב״י או״ח סי׳ רע״ב. ובכפתור ופרח פרק כ׳ ומיהו בירושלמי פרק ערבי פסחים אמרינן יוצאין ביין מבושל עכ״ל ובשבלי הלקט סי׳ קמ״ה דגרסינן בפרק המוציא יין ובשקלים ירושלמי מהו לצאת ביין מבושל וכו׳ למדנו מכאן שיין מבושל לא בטל מתורת יין וכו׳ שאין לעקור דברי הירושלמי אלא כשחולק על תלמוד בבלי שלנו ודבר זה לא נמצא בכל התלמוד שלא נברך על המבושל בורא פרי הגפן עכ״ל ובאור זרוע ח״א סי׳ קס״ב מיהו בירושלמי פרק ערבי פסחים ר׳ יונה אמר יוצאין ביין מבושל וכו׳. ובתשב״ץ חלק א׳ סי׳ פ״ה ובס׳ יבין שמועה ד׳ ל״ג ע״א האריך בזה.

פ״י ה״א ר׳ יונה אמר יוצאין. בס׳ המכריע להריד״א סי׳ כ״ד גרסינן בירושלמי וכו׳ ר׳ יודא (יונה) אומר יוצאין ביין מבושל וכו׳. ובשו״ת הרשב״א סי׳ רל״ח וכו׳ יונה דגרסינן בירושלמי ר׳ יונה שתי וכו׳. ובתשב״ץ ח״א סי׳ פ״ה בירושלמי דפסחים א״ר ינאי (יונה) יוצאין ביין מבושל. ובה׳ פסחים לרי״ץ אבן גיאה ד׳ צ״ט ובירושלמי ר׳ יונה וכו׳ ע״ש. ובערוך ערך הגרני בפרק ערבי פסחים ירושלמי ר׳ יונה שתי ארבע כסי וכו׳. ובאור זרוע ח״א סי׳ ר״ח ר׳ יונה לא הוה רגיל בשתיית יין כדאמר בירושלמי דזרעים (ליתא) אמר ר׳ יונה כד הוינא שתינא ארבע כסי דחמרא מחזיקנא רישא מדיבחא עד עצרתא וכו׳ עכ״ל ובארחות חיים (ליל פסח סי׳ ה׳) ירושלמי ר׳ חנינא (יונה) כד הוה שתי ד׳ כסי לפסחא הוה חזיק רישיה עד עצרהא ואעפ״כ הוה אנים נפשיה למשתי ד׳ כסי מפני המצוה ומכאן יש ראיה לאותן אנשים שאין שותין יין לעולם שחייבין לכוף נפשם לשתותם עכ״ל.

פ״י ה״א ר׳ יונה כדעתיה. בס׳ המכריע הנ״ל ר׳ יודא (יונה) לדעתיה (כדעתיה) דר׳ יודא (יונה) שתי ארבעת כסי דלילי פסחא וכו׳. ובשבלי הלקט סי׳ קמ״ה ר׳ יודה (כגירסת המכריע) כדעתיה דר׳ יודה שתי ארבעה וכו׳. ובתשב״ץ ח״א סי׳ פ״ה שהרי אמרו בירושלמי דפסחים אר״י וכו׳.

פ״י ה״א וחזיק רישיה. במדרש קהלת פ״ח אזיק לרישי מן פסחא וכו׳. ובמתנות כהונה שם אזיק כמו מזיק והכי גרסינן בירושלמי וכו׳ ע״ש. ובערוך הנ״ל וחזק רישיה. ובב״י טור או״ח סי׳ הע״ב דגרסינן בירושלמי וכו׳ ומזיק (כגי׳ המ״כ) רישיה עד עצרת וכו׳. ובתשב״ץ חלק א׳ סי׳ ל׳ פי׳ חזיק רישיה שהיה חלוש וכו׳. ובס׳ לקט ישר (הוצאת מק״נ צד 85) דאיתא במרדכי פרק א״ד במס׳ ברכות דאיתא נמי בירושלמי דר׳ יונה כד הוה שתינא ד׳ כוסות הוינא חייק (חזיק) רישא מפסח עד עצרת וכו׳ עכ״ל ועי׳ באהבת ציון וירושלים בברכות צד 43.

פ״י

פ"י ה"א עד עצרתא. באבודרהם (תפלת פורים ד' ס"ד) כדאמרינן בירושלמי ר' יונה שתי ארבע כסי בליל פסחא וחזיק רישיה מדפסחא (ליתא) ועד עצרתא עכ"ל.

פ"י ה"א עד חגא. באבודרהם הנ"ל רב יהודה כרבי אלעי שתי ארבע כסי וחזיק רישיה עד בי (ליתא) חגא עכ"ל וביוחסין (קראקא שמ"א ערך ר"י בר' אלעי) ירושלמי בפרק ע"פ ר"י ב"א וכו' עד חגא דסוכות (ליתא) עכ"ל.

פ"י ה"א וזעירת ולא זערת כמה דהוות. בד' קושטנטינא ואזעירה כמה דהוות.

פ"י ה"א אצבעיים על אצבעיים על רום (בד' זיטאמיר ופטרקוב בט"ס: על כום אצבע וכו'. ובגרסתינו כן הוא בשבת פרק ח' הלכה א' ושקלים פרק ג' הלכה ב'. ובד' קושטנטינא כאן: ברום אצבע ומחצה) אצבע ומחצה ושליש אצבע. בעטור ד' קל"ג ובגמרא דבני מערבא כמה שיעורו של כום אצבעיים על אצבעיים ברום אצבע ושליש אצבע עכ"ל ולא גרס ומחצה. ובהוס' פסחים ד' ק"ט ע"א ד"ה רביעית אבל על גירסת ירושלמי דקאמר אצבעיים על אצבעיים ברום אצבע ומחצה ושליש אצבע וכן עשה הפיט וכו' עכ"ל ובראב"ן ד' ע"ד ובירושלמי אצבעי' על אצבעי' ברום אצבעי' חסר שתות כאשר יסד הקלירי באז ראית וכו' רואה אני כי הירושלמי חשבונו באמה של ה' טפחים וכו' עכ"ל ובמאמר על המדות והמשקלות (צד 191) רביעית של תורה אצבעים וכו' וחומש אצבע ובאגודל (ליתא ועי' מנחות ד' מ"א ע"ב בגודל וכו') עכ"ל ובחיבור המשיחה וההשבורת לר' אברהם בר"ח הנשיא (קובץ על יד הרנ"ח צד 18) לדברי רבותינו ז"ל אצבעיים על אצבעיים ברום אצבעיים וחצי אצבע וחומש אצבע (ולדברי חכמי השיעור אצבעים על אצבעים ברום אצבעים וב' שלישי אצבע) יהיה הלוג ארבע אצבעות על ארבע אצבעות ברום אצבעיים ושני שלישי אצבע עכ"ל.

פ"י ה"א אצבעיים וכו'. בערוך ערך רבע א' ירושלמי וכו' רביעית של תורה (ג' מלות אלו ליתא) אצבעים וכו' ע"ש. ובשו"ת רמ"ע מפאני סי' י' וז"ל אמנם ראינו אחד מחכמי הצרפתים בחבורו משכיל על דבר זה ושש ומתפאר בנוסחא משובשת נזדמנה לו בירושלמי וז"ל לוג של תורה (לפנינו ליתא ג' מלות אלו) אצבעיים על אצבעיים וכו' ואלה דברים בטלים הם הבל הבלים הכל הבל וכו' ובירושלמי הכי גרסינן רביעית לוג של תורה אצבעיים על אצבעיים וכו' עכ"ל.

פ"י ה"א אתיא דר' נתן וכו'. עי' מ"ש באהבת ציון וירושלים בשבת צד 109.

פ"י ה"ב היין הדיר וקדושה אינה תדירה. בנזיר פ"ז ה"א דבש"א תדיר ומקודש תדיר קודם. וכל זה מפורש בתוספתא פסחים פ"י שורה 17 (הוצאת צ"מ).

פ"י ה"ב טעמא דבית שמאי לא שקדושת. בירושלמי ברכות פרק ח' הלכה א' טעמהון דבית שמאי אלא שקדושת וכו' וכצ"ל.

פ"י ה"ב וכאן הואיל ואבדלה גרמה. בברכות שם: וכאן הואיל ולא אבדלה גרמה ליין וכו' וכצ"ל.

פ"י ה"ב א"ר מנא מדברי שניהן וכו'. בחי' הרשב"א ברכות ד' נ' ע"ב ואפי' כן אמרינן בירושלמי גבי הא דהכא א"ר מונא (מנא) מדברי שניהן יין והבדלה וכו' ע"ש.

פ"י ה"ב וכאן הואיל והיין גורם לאבדלה. בברכות שם: וכאן הואין ואין היין גורם לאבדלה וכו' וכצ"ל.

פ"י ה"ב מדברי שניהן מבדילין וכו'. בירושלמי ברכות פרק ח' הלכה א' בשנויים ובאור זרוע חלק א' סי' תשנ"ב כדאמרי' בירושלמי פרק אלו דברים אר"ז מדברי שניהם מבדילין בלא יין ואין מבדילין (צ"ל מקדשין) אלא על היין וכו'

וכו׳. ובראבי״ה סי׳ קמ״א ירושלמי אר״ז מדברי שניהם וכו׳. ובסמ״ג עשין ל׳ ובירושלמי דפסחים וברכות משמע כן דקאמר על מחלוקת ב״ה וב״ש א״ר זעירא מדברי שניהן נלמוד מבדילין בלא יין ואין מקדשין בלא יין. ובהגהת מימוני ה׳ שבת פרק כ״ט הלכה ט׳ בשם רבינו תם וכן משמע בירושלמי בפסחים וברכות דקאמר על מחלוקת ב״ה וב״ש אמר זעירי (ר׳ זעירא) מדברי שניהם נלמד מבדילים בלא יין ואין מקדשין אלא על היין. ובתוס׳ פסחים (דף ק״ו ע״ב) ד״ה מקדש ובראש פסחים פרק י׳ סי׳ י״ז מובא גם כן הירושלמי. ובספר העיתים צד 205 ובירושלמי אמר ר״ז מדברי שניהם וכו׳. ובמרדכי פסחים פ״י (סי׳ שנ״ח ד׳ ריוא) ועוד דאמרי׳ בירושלמי פרק א״ד מדברי שניהם נאמר (ליתא) דמבדילין בלא יין וכו׳. ובשלטי הגבורים סביב הרי״ף פסחים סי׳ תשע״ט סמ״ג (הנ״ל) פסק בשם ר״ת דאין מקדשין קדוש על הפת והביא ראיה מן הירושלמי באורך וכו׳ ע״ש.

פ״י ה״ב היא דעתיה דר׳ זעירה. בהג״מ שבת הנ״ל על דעתיה דר׳ זירא. ובספר העיתים (זכר נתן צד 129) ובירושלמי אמר ר׳ זירא וכו׳ היא דעתיה דר׳ זירא ור׳ זעירא אמר מבדילין וכו׳. ונראה שדעת בעל ס׳ העיתים שר׳ זירא ור׳ זעירא שני אמוראים שונים כאן. ואולי לזה כיון בעל יוחסין השלם צד 133 בפסחים ר׳ זירא בשם ר׳ זירא בירושלמי עכ״ל ועי׳ לעיל פ״ו ה״א צד 86 בשם המאירי. ובס׳ העתים שלפנינו צד 205 הגירסא כמו שהוא בדפוס בירושלמי.

פ״י ה״ב ואזלין מן אתר לאתר למישמע קידושא. בירושלמי ברכות שם משום קדושה. ובאור זרוע הנ״ל ואזלינן מן אתר לאתר משמע קרושה פי׳ לשמוע קידוש על היין עכ״ל ובראבי״ה הנ״ל משום קדושה. ובס׳ העיתים הנ״ל מישמע קדושה.

פ״י ה״ב אר׳ יוסי בי ר׳ בון (בברכות הנ״ל ליתא לפנינו מלה אחרונה אבל היתה בהירושלמי בברכות לפני הסמ״ג עשין ל׳) נהגין תמן במקום שאין יין ש״צ יורד לפני התיבה. באור זרוע הנ״ל אר׳ יוסי בר׳ נהיגין תמן במקום שאין יין ש״צ עובר (יורד. אבל בברכות שם: עובר) לפני התיבה ואומר ויכולו השמים והארץ וגו׳ (ה׳ מלות אחרונות ליתא לפנינו בכל ההוצאות) ואומר ברכה אחת מעין שבע מגן אבות בדברו (ג׳ מלות אחרונות ליתא) וחותם במקדש השם (ישראל ויום השבת) הא למדת דוקא היכא דליכא יין היה אומר ש״צ ויכולו אבל היכי דאיכא יין היה אומר קידוש על הכוס במקום ויכולו וכו׳ עכ״ל. ובראבי״ה הנ״ל אר׳ יוסי ברבי נהיגין תמן במקום שאין יין ש״צ עובר לפני התיבה ואומר ויכולו השמים וכו׳ ואומר ברכה אחת מעין שבע מגן אבות בדברו וכו׳ וחותם במקדש ישראל ויום השבת עכ״ל ובאגודה סי׳ פ״ז והביא (רבינו תם) ראיה מירושלמי דאמר באתרא דלית חמרא ש״צ אומר ברכה אחת מעין שבע וחותם מקדש ישראל ויום השבת (כן בפסחים כאן. אבל בברכות הנ״ל ואת יום השבת) עכ״ל.

פ״י ה״ג במשנה הביאו לפניו ירקות וחזרת. שתי מלות אחרונות ליתא במשנה בבבלי פסחים דף קי״ד ע״א ובמהגיתא דבני מערבא וכן ליתא בפנים בכ״י ליידען והוגה שם בגליון, וכן הנכון. ובמנהיג צד 82 מדתנן הביאו לפניו מטבל וכו׳. וביבין שמועה להרשב״ץ דף ל״ה ע״א והרמב״ם ז״ל כתב דאכילת ירקות לא היה בו טבול כלל ומה שאמרה המשנה הביאו לפניו מטבל בחזרת

כלומר

כלומר וכו׳ ע״ש ובאבודרהם (סדר פסח) ומביאין ראיה מדתנן הביאו לפניו מטבל בחזרת וכו׳.

פ״י ה״ג במשנה מטבל בחזרת. בחי׳ מהר״ם חלאוה פסחים ד׳ קי״ד ע״א מטבלי בחזרת וכו׳, ושם ד׳ ל״ט ע״ב תנן בערבי פסחים הביאו לפניו חרוסת מטבל בחזרת. ובמנהיג הנ״ל מטבל בחרוסת (בחזרת) עד שיגיע (שהוא מגיע) וכו׳.

פ״י ה״ג במשנה לפרפרת הפת. בפיהמ״ש להרמב״ם הנ״ל לפרפרת ולפת.

פ״י ה״ג במשנה הביאו לפניו מצה וחזרת וחרוסת אעפ״י. וכן הוא במתניתא דבני מערבא. ולקמן בגמרא הלכה ג׳, אבל במשנה גמ׳ בבלי פסחים ד׳ קי״ד ע״א מצה וחזרת וחרוסת ושני תבשילין. וכן הוא במנהיג הנ״ל. אבל המלות ושני תבשילין לא היו לפני הרי״ף והרא״ש פסחים שם ועוד הרבה מהראשונים.

פ״י ה״ג סבר ר״ש בן לקיש על הדא דבר קפרא. בד׳ קושטנטינא סבר ריש לקיש על הדא דבר קפרא מתניתא פליגא (לפנינו: על דבר קפרא) שבכל הלילות וכו׳ וע״ש בשדה יהושע שמגיה שם קצת. ועי׳ מעשר שני פרק ג׳ ה״ה לא הוי בה רבנן אלא על דבר קפרא. ובערלה פרק ב׳ הי״ב סבר רבי שמעון בן לקיש כהדא דתני בר קפרא.

פ״י ה״ג שבכל הלילות אנו מטבילין וכו׳ מתניתא פליגא על ר׳ יוחנן. כ״ז ליתא בפנים כת״י ליידען ומיד אחר הוגה שם בגליון.

פ״י ה״ג תגרי ירושלים. בתוספתא פסחים פרק י׳ תגרי לוד, ובבבלי פסחים ד׳ קט״ז ע״ב תגרי חרך שבירושלים. והערוך גורס הרך. ועי׳ בדקדוקי סופרים שם.

פ״י ה״ג בנייה בייתיה דאיסי בשם איסי. בירושלמי פאה פרק ח׳ הלכה ד׳ אילין דבית אסי בשלון ירק וכו׳. (ובכפתור ופרח פרק כ״ח מביא הירושלמי דפאה וגורס רבי אסי) ובכתובות פרק ב׳ הלכה ג׳ ספרוי דאסי. ובשו״ת ריב״ש סי׳ י״ט הגי׳ ספרי דאסי. ובעטור (קיום ד׳ נ״ד) שפרויי דאסי. ועי׳ אהבת ציון וירושלים מעשרות צד 122.

פ״י ה״ג ולמה נקרא שמה רובה. בכ״י ליידען היה כתוב ולמה נקרא שמה דוכה דו רכ.. (נגרר אות אחת) עימו. ונשתנה מיד אחר כמו בדפוס.

פ״י ה״ג צריכה שתהא עבה. ברוקח סי׳ רפ״ג ובמרדכי פסחים פ״י בירושלמי דערבי פסחים למה נקרא שמו חרוסת זכר ללבנה שהיא מעשה חרסית (ט׳ מלות אחרונות ליתא לפנינו בכל ההוצאות) ר׳ לוי (ר״י בן לוי) אומר (אמר) צריכה שתהא עבה זכר לטיט והלבנים (וליתא) אית תנא דתנא צריכה (אית תניי תני צבריה ובד׳ קושטנטינא צריכה) שתהא רכה (בד׳ ריווא דקה) זכר לדם עכ״ל ובאור זרוע חלק ב׳ סי׳ רנ״ו (ד׳ ס׳) דאמרינן בירושלמי חרוסת חד אמר צריך לעשותו צלול (עבה) זכר לטיט וחד אמר עב זכר לתפוח אמר רב מנא צריכים אנו למיחש לתרויהון (ט׳ מלות אחרונות ליתא לפנינו בכל ההוצאות) ובתוס׳ פסחים ד׳ קט״ז ע״א ד״ה צריך ובירושלמי אמר אית דעבר זכר לדם וכו׳. ובהג״מ ה׳ חמץ פרק ז׳ הי״א ובירושלמי אמרינן דצריך לקלישיה זכר לדם, ובטור או״ח סי׳ תע״ג ואיתא בירושלמי אית דעביד ליה עבה

ואית

ואית דעביד לה רכה זכר לדם וכו׳. ובמרדכי הנ״ל וכ״כ בירושלמי הרסית זכר לטיט והלבנים והתבלין זכר לתבן שעשי במצרים (לפנינו כ״ז ליתא) עכ״ל.

פי״ ה״ג צריכין שני תבשילין. עי׳ מ״ש לעיל במשנה הלכה ג׳. ולפלא שלא נזכר כאן מהברייתא שהובאה בבבלי פסחים קט״ו ע״א וש״נ ובירושלמי חלה פרק א׳ הלכה א׳ הלל הזקן היה כורך שלשתן כאחת אר׳ יוחנן חלוקים על הלל הזקן והא ר׳ יוחנן כורך מצה ומרור כאן בשעת המקדש וכאן שלא בשעת המקדש וכו׳.

פי״ ה״ד במשנה וכאן הבן שואל. בשו״ת הראבי״ה סי׳ קס״ח כדתנן מזגו וכו׳ וכן הבן שואל מה נשתנה (ב׳ מלות אחרונות ליתא) וכו׳ עכ״ל.

פי״ ה״ד במשנה והלילה הזה שתי פעמים. במשנה בגמ׳ בבלי מוסיף: שבכל הלילות אנו אוכלין וכו׳ הלילה הזה מרור. ובאגודה סי׳ צ״ז הלילה הזה מרור ולא גרסינן כולו מרור.

פי״ ה״ד במשנה אנו מטבלין פעם אחת וכו׳. וכן הוא במתניתא דב״מ ובס׳ יבין שמועה להרשב״ץ ד׳ ל׳ שבכל הלילות אין (ליתא) אנו מטבלין אפילו (ליתא) פעם אחת וכו׳ ולא יאמר אין אנו חייבים לטבל שטביל זה אינו אלא לתינוקת שישאלו וכו׳. ובפיהמ״ש להרמב״ם (העתקת קראנער) שבכל הלילות אין אנו מטבילין אפילו פעם אחת וכו׳. ועי׳ בבלי פסחים ד׳ קט״ז ע״א אלא אמר רב ספרא הכי קתני אין אנו מטבילין וכו׳.

פי״ ה״ד במשנה כולו מצה. בפיהמ״ש להרמב״ם הנ״ל שבכל הלילות אנו אוכלין שאר ירקות והלילה הזה מרור (ט׳ מלות ליתא).

פי״ ה״ד במשנה אנו אוכלין בשר צלי שלוק ומבושל וכו׳. בתולדות אדם יחיה (נתיב חמישי חלק ד׳) שבכל הלילות אנו אוכלים בשר כלי־צלי או שלוק ומבושל הלילה הזה כלו צלי ובזמן הזה אין אומרים כי בעונותינו אין לנו קרבן פסח וכו׳.

פי״ ה״ד בן הרם וכו׳ אלהינו אותנו. במקרא (דברים ו׳) כתיב אתכם. ובמכילתא סוף בא וברמב״ם (סדר הגדה) ג״כ הגי׳ אותנו.

פי״ ה״ד מה הטורח וכו׳. ברוקח סי׳ רפ״ג בירושלמי רשע מה היא אומר מה העבודה הזאת מה טורח זה עכ״ל ובאבודרהם (סדר הגדה) מפרש בירושלמי מה הטורח הזה שאתם מטריחים עלינו בכל שנה לעבב את סעודתינו ולערב את שמחת החג (ז׳ מלות אחרונות ליתא) וכו׳ עכ״ל וכן הוא בפי׳ הריטב״א להגדה ש״פ ד׳ ט׳.

פי״ ה״ד הלכות הפסח שאין מפטירון וכו׳. בפי׳ הריטבא להגדה של פסח (ירושלים תרכ״ג ד׳ ט׳) ובירושלמי אף אתה אמור לו הלכות אין מפטירין אבל יש שנוי בירושלמי כי שם אומרים התשובה הזאת להטפש וכו׳ ע״ש.

פי״ ה״ד אפיקומן. בכ״י ליידען מהו אפיקומין שלא וכו׳.

פי״ ה״ה במשנה לא יצא י״ח. בשטה מקובצת בברכות ד׳ ט׳ ע״א ודכותה ההיא דפסחים כל מי שלא אמר ג׳ דברים אלו לא יצא י״ח כלומר לא יצא ידי חיבתו כראוי עכ״ל.

פי״

פ"י ה"ה במשנה פסח וכו'. בכ"י ליידען פסח על שפסח המקו' על י אבותינו במצרים מרורים על שם שמיררו המצריים חיי אבותינו במצרים ומצה על שם שנגאלו לפיכך אנו חייבים להודות וכו'. וכ"ז נמחק מיד אחר ונשלם כמו שהוא בדפוס.

פ"י ה"ה במשנה לפיכך אנו וכו'. בחי' מהר"ם חלאוה בפסחים ד' קי"ח ע"א שכך שנינו ר"ג אומר ובסופה לפיכך אנו חייבים להודות לאלהינו (ליתא) ולומר לפניו הללויה כך היא שנויה במשנתינו עכ"ל ולפנינו הגי' משונה.

פ"י ה"ה במשנה להודות וכו'. בתוי"ט כאן, ובסדר המשנה דירושלמי לא נשנו אלא שבעה הני חמשה דהכא עד לרומם ועוד שנים לנצח ולגדל.

פ"י ה"ה מתחלה צריך להתחיל בעבר. בס' יבין שמועה להרשב"ץ ד' מ' ע"ב וכן אמרו בירושלמי בתחלה צריך להזכיר בעבר הנהר ישבו אבותיכם.

פ"י ה"ה וארב כתיב כמה ריבים. בשבלי הלקט השלם צד 190 מפרש בירושלמי וארב כתיב הרבה ריבים רבתי בעבורם עכ"ל ובס' יבין שמועה להרשב"ץ ד' מ' ע"ב וזהו שאמרו בירושלמי וארבה את וארב כתיב כמה נסים (ריבים. וגי' הרשב"ץ אמיתית) עשיתי עמו עד שנתתי לו את יצחק כלו' נסיונות עשיתי וכו' עכ"ל ובפי' הריטב"א להגדה ש"פ (ד' י' ע"ב) אמרו בירושלמי אמר רב (רבי) אחא וכו' (ליתא) וארב כתיב חסר (ליתא) וכו'. ובפירש"י יהושע כ"ד ג' וארב את זרעו חסר ה"א כמה מריבות ונסיונות עשית עמו וכו'.

פ"י ה"ו אומרים לו מרק. ירושלמי רה"ש פרק א' ה"י ביצה פ"א ה"ג ומגילה פרק ב' ה"ז יעוי"ש. ובתוס' חולין ד' כ"ט ע"א ד"ה ומירק כדאמרינן במדרש מי שהתחיל במצוה אומרים לו מרוק (מרק) עכ"ל, וע"ש בגליון. ובפי' הר"ש עוקצין פ"ב משנה ה' מלשון המתחיל במצוה אומרים לו מרוק וכו'. ובמס' חולין ירושלמי (ד' י"ג ע"א) כהדא דתנינין מי שהתחיל במצוה אומרין לו מרוק. וכבר העירותי שהלשון כהדא דתנינן אינו מדויק. והירושלמי הזה איננו מהראשונים.

פ"י ה"ו התיב ר' אבונ' בר סחורא. בבבלי חולין ד' ק"ז ע"ב בכת"י בגמרא ר' אבינא בר סחורא. ובדפוס שם ר' הונא בר סחורה. עי' דקדוקי סופרים שם.

פ"י ה"ו תני אין אומרי' זמן. ברוקח סי' רצ"ד ובירושלמי ערבי פסחים תני אין אומר זמן אלא בג' רגלים תני כל שכתוב (שכתב) בו מקרא קודש צריך להזכיר בו זמן עכ"ל ובמנהיג (צד 64 ד"ב) וכן הוא אומר בירושלמי תני אין אומר זמן וכו'. ולכאורה זה סותר למ"ש בירושלמי ברכות פ"ט ה"ב רב אמר צריך להזכיר בה (בר"ח) זמן.—

פ"י ה"ו אמר ר' מנא. במנהיג הג"ל א"ר מינא.

פ"י ה"ו אלא בשלש רגלים. בכי"ל בשלשה רגלים. ובס' העצמים (שהו"ל הר"ר מנשה גראסבערג) ד' מ"ט מובא מכת"י ירושלמי זמן על הכוס מדרבנן ועל השופר דאורייתא עכ"ל ולפנינו ליתא זה.

פ"י ה"ו כל שכתוב בו מקרא קודש. בד' קושטנטינא תני כיון שכתוב בהם מקרא קדש צריך להזכיר בו זמן.

פ"י

פ״י ה״ו מי שראה תאינה בכורת (בד׳ זיטאמיר: בכורה) וכו׳ זמן, מכאן המקור למ״ש הרמב״ם פ״י מה׳ ברכות הלכה ב׳ הרואה פרי וכו׳ מברך שהחיינו. ובהג״מ שם אמנם התוס׳ כתבו שמברך כשאוכלו וע״ש.

פ״י ה״ו הרי רה״ש וכו׳. עי׳ תוספתא רה״ש פרק ב׳ מקום שנהגו וכו׳.

פ״י ה״ז במשנה ר׳ טרפון אומר. בפיהמ״ש להרמב״ם הנ״ל ר״ט אומר עד (ליתא) אשר גאלנו וכו׳.

פ״י ה״ז במשנה אשר גאלנו. בשו״ת ראבי״ה סי׳ קס״ח עד בא״י אמ״ה (ז׳ מלות אחרונות ליתא) אשר גאלנו.

פ״י ה״ז במשנה ר״ע אמר. בפיהמ״ש הנ״ל ר׳ עקיבה מיסף וכו׳ ע״ש.

פ״י ה״ז תהו אומרין שירה. בכ״י ליידען והוא אומרין שירה. ונשתנה מיד אחר: יהוא.

פ״י ה״ח במשנה רביעי גומר. במגיד משנה ה׳ חמץ פרק ז׳ הלכה י׳ מיזגו לו כום (ג׳ מלות ליתא) רביעי וכו׳.

פ״י ה״ח במשנה בין שלישי לרביעי. בירושלמי מגילה פרק ג׳ ה״ו בין הכוסות הללו אם רצה לשתות ישתה בין השלישי לרביעי לא ישתה. ובמתניתא דבני מערבא בין הכוסות האלו (הללו).

פ״י ה״ח במשנה רבי יוסי אומר. בפי׳ ר״ח פסחים ק״כ ע״א ליתא זה.

פ״י ה״ח במשנה אם נתנמנמו. במגיד משנה ובהגהת מימוני ה׳ חמץ פרק ח׳ הלכה י״ד ליתא מלת אם. וכן ליתא במתניתא דבני מערבא.

פ״י ה״ח למה בשביל שלא ישתכר. ברי״ף פסחים סי׳ תשצ״ד ירושלמי למה וכו׳. וברמב״ם ה׳ דעות פרק ה׳ ה״ג ואין נזהרין אלא מיין שלאחר המזון. ומקורו מכאן עי׳ בכ״מ שם. וברוקח סי׳ רפ״ג לאחר גמר סידורו יש גאונים שאוסרין וכו׳ ויש מתירין דאמר בירושלמי בין שלישי לרביעי לא ישתה שלא ישתכר אבל לאחר המזון לא ישתכר פירש כבר גמר את ההלל ומה בכך אם ישתכר מעתה עכ״ל ובאבודרהם (סדר הגדה ד׳ ע״ב) ואמרינן בירושלמי למה בשביל שלא ישתכר וישכח לגמור את ההלל. ובתולדות אדם וחוה (נתיב חמישי חלק ד׳) ומהירושלמי נראה שיכול לשתות את כום ד׳ שכתב מפני מה לא ישתה משום שכרות כבר הוא משוכר מה בין יין שלפני המזון וכו׳. ובמחזור ויטרי סי׳ ע״ג שכן שנו רבותינו בתלמוד ירושלמי שבארץ ישראל יין שבתוך המזון אינו משכר שלאחר המזון משכר עכ״ל ושם סי׳ ע״ה ויש מדייקין מדתניא בירושלמי דערבי פסחים בין הכוסות הללו אם רצה לשתות ישתה (קאי על המשנה) דיין שבתוך המזון אינו משתכר בין שלישי לרביעי לא ישתה דלאחר המזון משתכר וכו׳ ועוד מדלא קאמר מיכן ואילך לא ישתה אלא בין שלישי לרביעי דוקא משמע וכו׳. ובמאור פ״י דפסחים ומדבריו (דברי רה״ג) אתה למד שזה שאמרו בירושלמי בין ג׳ לד׳ לא ישתה למה בשביל שלא ישתכר דוקא בין ג׳ לד׳ שלא יפסיד קריית ההלל אבל אחר כום רביעי וכו׳. ובס׳ האורה ח״ב סי׳ מ״ה ופירשו הדבר בתלמוד שלא נשתכר ולא יבין באמרו את ההלל וכו׳. וע״ש בהערות הרב רש״ב ז״ל. ובסוף ס׳ דקדוקי סופרים פסחים מכ״י בפסחים ירושלמי הילכך בין שלישי לרביעי לא ישתה וכו׳ ובין תשובות הגאונים מצא רבינו הקדוש זצ״ל תשובה משובשת ואומרת כיון ששתה כום שנגמרו

עליו

עליו את ההלל אסור לשתות וכו' דהא בפירוש מפרש טעמא בפסחים ירושלמי משום שכרות וכו' עכ"ל.

פי' ה"ח כבר משוכר הוא. בפרדס לרש"י סי' קל"ב שבך שנו רבותינו שבארץ ישראל יין שבתוך המזון אינו משכר שלאחר המזון משכר וכו' עכ"ל וכפי' הרשב"ם בפסחים ד' ק"ח ע"א ובגמרת ירושלמי נמצא למה כדי שלא ישתכר דתו לא חזי למגמר הלילא ופריך התם הלא כבר משוכר היא שהרי שתה הרבה בסעודתו ומשני יין שבתוך המזון לא משכר שלאחר המזון משכר עכ"ל ובפי' רשב"ם פסחים ד' קי"ז ע"ב מצאתי בגמרת ירושלמי למה לא ישתה וכו' עכ"ל ובהגהת מימיני ה' חמץ פרק ח' הלכה י' אסור לשתות יין אלא בעודו יושב על השלחן וכו' כדמפרש בירושלמי שלא ישתכר קודם גמר הלל וכו'. ובאבודרהם הנ"ל ומקשה והלא כבר משוכר הוא פי' ששתה כל רצונו בסעודתו ומתרץ יין שבתוך המזון וכו'.

פ"י ה"ח רבי סימון בשם וכו'. בד' קושט' מאי אפיקומן ר"ס וכו'.

פי' ה"ח ר' יוחנן אמר מיני מתיקה שמואל אמר כגון ערדילי וגוזליא דחנניה בר שילת. בבבלי פסחים ד' קי"ט ע"ב ושמואל אמר כגון אורדלאי וגוזליא לאבא ורב חנינא בר שילא ור' יוחנן אמר כגון תמרים קליות וכו'. ועי' בדקדוקי סופרים שם. ומחלוקת ר' יוחנן ושמואל שוות בין בבלי וירושלמי. והגרי"ב הגיה בגליון הגמ' פסחים שם ור' יוחנן אמר שצ"ל אמרו. ולא דק בזה. ובתוספתא פסחים פ"י (הוצאת הרב צוקערמאנדעל) אפיקומן כגון אגוזים ותמרים וקליות. וזה כדעת ר' יוחנן.

פי' ה"ח ערדילי וגוזליא. בר"ן פסחים סי' תשצ"ה וכך אמרו בירושלמי ארדלין וגוזלין וכו'.

פ"י ה"ט במשנה הפיגול והנותר. בפי' רבינו חננאל בפסחים ד' פ"ה ע"א תנן התם בסוף מס' זו הפגול והנותר והטמא (ליתא) וכו' וע"ש בגמרא ובגליון.

פי' ה"ט במשנה בירך ברכת הפסח פטר את של זבח את של זבח וכו'. ובפירש"י ורשב"ם בפסחים ד' קכ"א ע"א הכי גרסינן במתניתין בירך על הזבח לא פטר את הפסח על הפסח פטר את של זבח וכו'. ובמתניתא דבני מערבא ברך ברכת הפסח פטר של פסח זבח וכו'. ונראה כי המלה פסח ט"ס. ובאור זרוע חלק א' ה' ק"ש סי' כ"ה והביא ראיה הרב רבי משה ברבי יעקב זצ"ל (דאם לא ברך קודם עשייתן מחויב לברך אח"כ ואף שכבר גמר המצוה ודלא כהרמב"ם) דתנן סוף פרק ערבי פסחים ברך על הפסח פטר את הזבח וזבח היא חגיגת י"ד והיתה נאכלת בראשונה וכו' ע"ש. ובארחות חיים (ליל הפסח סי' כ"ח) והא דתנן ברך על הפסח לא פטר את של זבח וכו'.

פי' ה"ט במשנה את של זבח. במתניתא דבני מערבא ושל זבח לא פטר של פסח. וכן הוא בפיהמ"ש להרמב"ם (העתקת קראנער). ובאו"ז ח"ב סי' רל"ו ותנן ס"פ ע"פ בירך ברכת הפסח פטר (את) של זבח ושל זבח לא פטר (את) של פסח וכו'.

פי' ה"ט במשנה לא זו פוטרת זו. באו"ז ח"ב הנ"ל לא זו פוטרת ולא זו פוטרת וכו' ע"ש.

פי' ה"ט למה מפני הסיע דעת וכו'. בתמים דעים להראב"ד סי' רמ"ה

אבל

אבל הא דתנן ישנו מקצתן יאכלו ההיא ודאי דוקא בפסה שלא יהא כפסח נאכל בשני מקומות אמר אברהם בירושלמי פירשו הטעם משום הסח הדעת פי' כמו הסיע הדעת וכו'.

פ"י ה"ט או משם שעבור עליו חצות. משמע שהמשנה סתמא כדעת ד"א בן עזריה שהפסח נאכל עד חצות וכן הוא בסתמא דמשנה ברכות פ"א משנה א' (במתניתא דבני מערבא ובדפוס מגנצא שם) ובמנחות ד' נ"ו ע"ב. ונפלא הדבר שבירושלמי כאן לא נזכר ממחלוקת ר"א בן עזריה ור' עקיבא בזה. ובירושלמי ברכות פרק א' סה"א מאן דלא תנא אכילת פסחים ר' אליעזר בן עזריה (לפנינו שם ר' אליעזר אבל לפני האור זרוע ח"ב סי' רל"א ובד' קושטנטינא שם מפורש ר"א בן עזריה) ומאן דתנא אכילת פסחים רבנן וכו' דתנינן הפסח אחר חצות מטמא את הידים ע"ש. ובתוס' ר"י בן ר' יצחק מפאריז בברכות ד' ט' ע"א (בס' ברכה משולשת) והא דמוקי בירושלמי משנה דערבי פסחים כר' עקיבא חולק על התלמוד שלנו שמעמידה שם דלא כר"ע עכ"ל ובאו"ז הנ"ל והכי משמע בירושלמי דרבנן דראב"ע אית להו הרחקה אפילו בדרבנן דתנינן הפסח אחר חצות וכו' עכ"ל.

פ"י ה"ט הפיגול והנותר מצטרפין. בתוספתא מעילה פרק א' פיגול בקדשי קדשים מצטרפין זה עם זה נותר בין קדשי קדשים ובין קדשים קלים אין מצטרפין זה עם זה.

פ"י ה"ט וההן יוצא לא גזרו וכו'. לעיל פרק ז' הלכה י"א אין תימר פיגול ונותר אינן פוסלין בתרומה (ז' תיבות אחרונות חסרות לפנינו ועי' מ"ש שם) ההן יוצא וכו'.

פ"י ה"ט דל כן יטמא וכו'. במרכבת המשנה ה' שאר אבות הטומאה פרק י"א הלכה ו' מפרש כל המאמר.

פ"י ה"ט אמר ר' אבין מאן אית ליה וכו' ויעשה במגיע בו ויהא פסול. כ"ז ליתא בפנים כת"י ליידען ונכתב שם בגליון.

פ"י ה"ט כל שהוא (השנייה, ליתא בפנים הכ"י ליידען. ונכתב בין השורות).

פ"י ה"ט הפסח עיקר וכו'. בפירש"י זבחים ד' ל"ז ע"א ומיהו פסח עיקר וזבח טפל לו וכו' ובפסחים ירושלמי האי טעמא אמר בה עכ"ל וע"ש בתוס' ד"ה תרי. ובתוס' פסחים ד' קכ"א ע"א ד"ה כשתמצא דפסח עיקר וזבח טפל וכו' ובפסחים ירושלמי אמר האי טעמא עכ"ל.

תקונים: צד 1 שורה 15 יש להוסיף בספר הליכות עולם שער ג' כמו כל מקום שאין מכניסין בו חמץ וכו' דמשנה יתירה היא דהא באידך בבא קתני שתי שורות במרתף וכו' משמע הא מקום שאין מכניסין בו חמץ אין צריך בדיקה ואם כן הך דכל מקום ייתורא הוא וכו' עכ"ל. וע"ש בכללי הגמרא למרן מהרי"י קארו ובספר יבין שמועה שם.

צד 3 שורה 5 יש להוסיף ובשו"ת מקום שמואל סי' ס"ו ד' ע"ב מביא הירושלמי בשם הב"י. וע"ש שמיישב את הטור או"ח.

צד 9 שורה 14 יש להוסיף ובתוס' כתובות ד' כ"ח ע"א ד"ה אלו דבירושלמי מפרש דבדיקת חמץ הוא טירח ונשים עצלניות הן ולהכי וכו'.

צד

צד 9 שורה 23 יש להוסיף ובתוס׳ עירובין ד׳ נ״ט ע״א ד״ה ותחומין זכן משמע בירושלמי דאיכא מ״ד דנשים אינן נאמנות בבדיקת חמץ מפני שאין וכו׳ עכ״ל.

צד 10 שורה 27 יש להוסיף ובשו״ת מקום שמואל סי׳ ס״ו ד׳ ע״ב מביא החק יעקב שהביא הירושלמי ומשיג עליו.

צד 11 שורה 39 יש להוסיף ובבבלי גיטין ד׳ ס״ו ע״א וליחוש שמא שד הוא ועי״ש בתוס׳ ד״ה וליחוש.

צד 15 שורה 22 יש להוסיף בתוס׳ הרא״ש בכתובות ד׳ צ״ח ע״א דהא בירושלמי מסיק על ההיא מעשה דיוחנן חקוקה (חיקוקיא) וכו׳ א״ל ר׳ צא (ליתא) מכרן בב״ד אלמא אע״ג דר׳ יהיב ליה רשותא היה מצריך ליה מכירה בב״ד וכו׳ עכ״ל.

צד 16 שורה 17 יש להוסיף ובמשנה בבלית בסוכה פרק ד׳ ד׳ מ״ב ע״ב וסודרין אותן על גבי איצטבא, ובמשנה ירושלמית שם על גג האיצטבה. ובמתניתא דבני מערבא שם על גג האסטווה, ובבבלי סוכה מ״ד סע״ב תנא תני קמי דר׳ נחמן סודרין על גג האיצטבא וכו׳.

צד 18 שורה 6 יש להוסיף ובתוס׳ זבחים ד׳ ג׳ ע״א ד״ה הכותב וקשה להר״ר יצחק דפ״ק דפסחים תנן הוסיף ר״ע וכו׳ עכ״ל. וזה קושית הירושלמי כאן.

צד 19 שורה 4 יש להוסיף בירושלמי ע״ז פ״א ה״ד ר׳ חייה בר ווה שלח מיזבון ליה סנדל מן ירידה דצור וכו׳ ע״ש. ושם ע״ז פרק ב׳ סה״ד ר׳ יסא אזל לצור וכו׳. ושם הלכה ח׳ ר׳ מנא בר תנחום אזל לצור והתיר תורמסין שלהן. ושם פרק ד׳ הלכה י״א ר׳ יסא אזל לצור חמתין שתן חמר וכו׳.

צד 20 שורה 5 יש להוסיף ובירושלמי סנהדרין פרק ד׳ הלכה א׳ דר׳ יוחנן אמר בשביל לחוס על ממון ישראל.

צד 27 שורה 22 יש להוסיף ובתוס׳ פסחים ד׳ ד׳ ע״א ד״ה אם לא זכרו ירושלמי דילן.

צד 27 שורה 31 יש להוסיף בספר קהלת יעקב לר״י אלגאזי ח״א סי׳ קל״ט שוב ראיתי להירושלמי וכו׳ דאמרינן התם גוי שבא וכו׳ לאחר הפסח מהו ר׳ יוסי (ר׳ יונה) אמר מותר ר׳ יונה (ר׳ יוסה) אמר אסור אמ״ר יונה (ר׳ יוסה) חמצו וכו׳ ע״ש ובשו״ת חכם צבי סי׳ ג׳ל״ט.

צד 28 שורה 2 יש להוסיף ובשו״ת נודע ביהודה מהדורא תנינא סי׳ ס׳ מתחילה אני תמה על חכם כמותו שנותן לב על דברי בעל קרבן העדה בפירושו להירושלמי וכמה פעמים שגה בפירושו וגם כאן שגה שגיאה רבה ומעולם לא עלה על דעת שום אמורא לומר דלר״ש אסור מן התורה אחר הפסח וכו׳ ע״ש.

צד 28 שורה 12 יש להוסיף ובספר קהלת יעקב ח״א סי׳ קל״ט וכמ״ש בירושלמי בפרק כל שעה אית תנויי תני דאפילו לגבוה אין אתה רואה אמ״ר בון ב״ח תפתר בקדשים וכו׳ עכ״ל וגירסתו משונה משלפנינו.

צד 29 שורה 31 יש להוסיף ובשו״ת מקום שמואל סי׳ כ״ה בתשובה צריך אני להעתיק לשון הירושלמי ככתבו וכלשונו שמנו מקיר הנובע בדין זה וז״ל הפקיד חמצו מארבע עשר לאחר הפסח מהו וכו׳ ע״ש וגירסתי כגי׳ הרא״ש

הרא״ש ור׳ ירוחם בס׳ אדם וחוה הנ״ל. ועי׳ בשו״ת חכם צבי סי׳ קל״ט.

צד 30 שורה 2 יש להוסיף ובשו״ת חות יאיר סי׳ מ״ח מביא הירושלמי דילן ומפרשו, ולא זכר כל הראשונים הנ״ל. וכן בשו״ת משאת בנימין סי׳ נ״ט כתב וז״ל הלא כבר ידעת הירושלמי וכו׳ הפקיר חמצו וכו׳.

צד 30 שורה 21 יש להוסיף בתוס׳ הרא״ש יבמות ד׳ מ״ו ע״א וריב״א הביא ראיה מירושלמי דמפרש טעמא דלא מצינו עבד משתחרר וחזר ומשתעבד וכו׳. ובתוס׳ הרא״ש כתובות ד׳ נ״ט ע״ב וריב״א הביא ראיה מן הירושלמי דמפרש טעמא דלא מצינן עבד משתהרר וכו׳.

צד 31 שורה 10 יש להוסיף פ״ב ה׳ד במשנה ובש״ש ובשיפון. וכן הגירסא בשאלתות סי׳ ע״ג אבל בבבלי במשנה ושיפון וש״ש. ועי׳ בעמק שאלה שם.

צד 31 שורה 14 וכן ליתא בשאלתות סי׳ ע״ג.

צד 33 שורה 13 יש להוסיף ובשו״ת יכין ובעז חלק ב׳ ד׳ ע״ז וכן כתב הרמב״ם ז״ל מי פירות שאמרנו הם יין וחלב ודבש ושמן זית וכיוצא בהן וכו׳ ולמד הרב ז״ל שהדבש וחלב הם מי פירות מהירושלמי שאמר להכי קרי דבש מי פירות מפני שהוא מפרחי העשבים וכו׳ עכ״ל ולפנינו בירושלמי אינו מבואר יפה.

צד 35 שורה 18 יש להוסיף פ״ב ה״ה במשנה ובתמכה ובחרחבינה. בס׳ שו״ת מקום שמואל סי׳ ס״ו ד׳ ע״ד בנוסחאות שבידי איתא במשנה התמכא חרחיבינא ועולשין כו׳ ונ״ל שזו הנוסחא היה לפני בעל האגודה וכו׳ עכ״ל.

צד 36 שורה 19 יש להוסיף ובערוך השלם חלק א׳ צד 19 ערך אברייתא לא זכר מירושלמי דילן.

צד 36 שורה 30 יש להוסיף פ״ב ה״ו במשנה שהן מחמיצות. בשו״ת אמונת שמואל (וראנקבורט תמ״ג סי׳ כ״ז) דתנן וכו׳ מפני שהן מחמיצין.

צד 37 שורה 17 יש להוסיף ובדפוסי זיטאמיר ופטרקוב הגירסא בטעות בהמשנה: ר׳ מאיר אומר אין מבשלין וכו׳.

צד 37 שורה 28 יש להוסיף ובתוס׳ סוטה ד׳ ל״ד ע״א ד״ה טורטני ירושלמי וכו׳ ע״ד דר׳ ישמעאל דו אומר לשונות ריבוי הן וכו׳ ע״ד דר״ע דו אומר לשונות כפולים וכו׳.

צד 37 שורה 34 יש להוסיף ובשו״ת יכין ובעז (מנכדי הרשב״ץ, ליוורנו מבש״ר) חלק ב׳ סי׳ כ״ב וכתבו דמפרשים ז״ל הוא הדין לשאר משקין וכן אמרו בירושלמי תני לה סתמא אין לשין את העיסה (מצה) במשקין אבל מקטפין (אותה במשקין) אמר ר״ע מעשה (ליתא) שהייתי עם ר״א ור״י ולשתי להם (ליתא) עיסה (מצתן) במשקין הא למדנו שכל שאר המשקין בכלל מי פירות חוץ מן המים וכו׳ עכ״ל וגירסתן בהירושלמי כגירסת הרמב״ן ולא כגירסת הראב״ן שהבאתי לעיל צד 37.

צד 38 שורה 19 יש להוסיף ובערוך ערך אשבורן הגירסא כבירושלמי כאן. ועי׳ בערוך השלם שם מה שהעיר שם.

צד 41 שורה 34 יש להוסיף ובשו״ת הראנ״ח סי׳ ע״ד (ד׳ ק״כ) מביא הירושלמי ומאריך בזה ע״ש.

צד 46 שורה 12 יש להוסיף: פ״ג ה״ג אמר לו ר׳ אליעזר מאליהן הן נשרפין. מכאן נראה שר״א השיב לר׳ יהושע. אבל בבבלי פסחים ד׳ מ״ח ע״א איסיר שתיק ליה במתני׳ ואהדר ליה במכילתא אחריתי.

צד 47 שורה 39 יש להוסיף ובשו"ת מקום שמואל סי' ס"ג דאפשר דיש ללמוד מדאמר ר"ע וכו' זה הכלל תפח כו' מ־שמע דאאפייה בתנור קאי האי זה הכלל תפח וכן מצאתי און לי בדברי הערוך שכתב שם בערך לטש וכו' ע"ש.

צד 48 שורה 18 יש להוסיף ובתוס' מנחות ד' נ"ג ע"א ד"ה אי דבפרק אלו עוברין קתני רבי יהודה שיאור דפטור בקרני הגבים וכו'. ועי' שם בגליון בשם הצאן קדשים. ובשטה מקובצת שם הביא ג"כ המשנה בשנויים ע"ש. ובשו"ת מקום שמואל סי' ס"ג בתשובה וכתב שם בספר יראים וז"ל איזהו שיאור וכו' ע"ש.

צד 50 שורה 29 יש להוסיף שכפר בית ארים נזכר במלחמות ליוסף הכהן, 1, 8, 4. וכפר ארום נזכר שם, 1. 5. 2. ובקדמוניות. 9. 10. 17.

צד 53 שורה 14 יש להוסיף בשו"ת יכין ובעז סי' קי"ח קתני במס' פסחים וכו' חומרי מקום שיצא משם וחומרי מקום שהלך לשם וכו' עכ"ל וזהו כגירסת הרשב"א הנ"ל בהמשנה.

צד 56 שורה 22 וכן בשו"ת ריב"ש סי' מ"ד וכן אמרו בירושלמי וכו' עד דתתפני סדרא דתעניתא מנהג וכו'.

צד 59 שורה 21 יש להוסיף ובתוס' עירובין ד' ק"א ע"ב ד"ה ר' יוסי לא זכרו ירושלמי דילן.

צד 59 שורה 30 יש להוסיף ובשו"ת יכין ובעז חלק א' סי' קי"ח ויש סוברין דנשאלין ומתירין להם משום דהוי כמו נדר וכן איתא בירושלמי הביאו הריא"ף ז"ל והרמב"ם וכו' אמנם דנשאלין ומתירין להם אם דוקא במקום תורה או אף בכותאי ולפי הירושלמי משמע דאף בכותאי וכו' עכ"ל. ותשובת מהר"ם בר"ב המובא במרדכי הנ"ל מובאה בשלימות בהג"מ ה' שבועות פי"ב הי"ב אות ג'.

צד 60 שורה 2 יש להוסיף בשו"ת ר' דוד כהן מקורפו (קושטנדינה רצ"ז) בית כ"ב חדר א' וכן אמרינן התם יוצאין בקורדאסין (בקורדקיות) בשבת ואין יוצאין בקורדאסין בשבת ביבנה (בבירו) עכ"ל גירסתו כגירסת הרשב"ש הנ"ל.

צד 60 שורה 29 יש להוסיף פ"ד ה"א ר' אימי מיקל לון וכו'. כעין זה בירושלמי שבת פרק ג' הלכה ב' ר' מנא מיקל לנשייא וכו'. ובע"ז פרק א' סה"א ולית ר' חוניה מיקל למאן וכו'. ובעירובין פ"ו ה"ז ר' יוסה מיקל לה.

צד 61 שורה 24 יש להוסיף בס' באר שבע בסנהדרין ד' צ"ב ע"ב אל תטעה לחשוב שזה אליהו הוא אליהו הנביא התשבי אלא הוא התנא הרשום בהקדמת זרעים להרמב"ם ז"ל אצל חוני המעגל סוף פרק ז' וכו' (לפנינו ברמב"ם שם הגי' אליהועיני, וכן הוא במשנה פרה פ"ג במתניתא דב"מ שם) עכ"ל. וכן הוא בהעתקת חריזי.

צד 71 שורה 3 יש להוסיף ובשו"ת הראנ"ח (בס' מים עמוקים, שאלה ק"י) סי' ע"ו ומייתי הירושלמי דמשמע מינה תרווייהו דשוכר לזמן אינו יכול להוציאו וכו' ובתר הכי קאמר דאם הקדים לו שכר אינו יכול להוציאו אפילו מת ברעב וכו' ע"ש. וכן נזכר הירושלמי בשו"ת ריב"ש סי' שנ"ה.

צד 73 שורה 5 בפי' רס"ג בדניאל ט' כ' בעת שמקריבין המנחה בשעה שמינית ביום החול כי ערבי פסחים מקריבין בשביעית עבור שחיטת פסחים עכ"ל וזה ג"כ שלא כנוסחתינו בהמשנה. ובשו"ת אמונת שמואל סי' כ' מביא דברי רס"ג הנ"ל בשנויים.

צד 74 שורה 23 יש להוסיף בס' לקוטי קדמוניות חלק ב' צד 77 (הוצאת

הרב

הרב רא״א הרכבי נ״י) יאמר ענן: ומהיכן ידענו כי בין הערבים הוא אחר הערב שמש? שנאמר בפסח ושחטו וגו׳ בין הערבים, וכתוב תזבח את הפסח וכו׳. וראה מה שהביא הפראפעססאר שירער בספרו חלק ג׳ צד 387 בשם אריסתיבל. ימ״ש החכם הגדול חוואלסאהן הי״ו לאירך ימים בספרו לעטצטע פאסאמי צד 37. (לייפציג 1908).

צד 78 שורה 2 יש להוסיף בספר קהלת יעקב ח״א סי׳ ר״ה עוד אמרו בירושלמי וז״ל מהו שיביא פסח מאחר שהוא חובה חובה (מלה אחרונה ליתא בתרומות פ״א ה״ג וביבמות פי״ג) אין מביא מאחר דאמר ר״ש בן לקיש בשם ר׳ אושעיא (ר׳ יודן נשייא) מביא אדם פסח וכו׳ ולא איפשיטא וכו׳ ע״ש.

צד 82 שורה 8 יש להוסיף עי׳ מ״ש בס׳ הנכבד באר שבע בחי׳ בתמיד ד׳ כ״ה ע״ב ד״ה הגיעו.

צד 83 שורה 1 יש להוסיף וכן הוא הלשון במשנה תמיד פרק ד׳ משנה א׳ שחט השוחט וקבל המקבל וכו׳.

צד 83 שורה 10 יש להוסיף בס׳ לקוטי קדמוניות חלק ב׳ צד 78 יאמר ענן: כמו לכם של פסח זכר בן ישראל שוחט אותו שנאמר ושחטו אותו כל קהל וגו׳.

צד 84 שורה 4 יש להוסיף ובירושלמי שבת פרק ט״ז (בדפוס וויניציא. 42, 3, 15) אמר ליה חד אבוי דההוא גברה כתבה וכו׳. ובאורו שחד אבוי אמר שאחד מן שליחי הנוצרים כתבה.

צד 84 שורה 33 יש להוסיף שבשו״ת חות יאיר סי׳ קצ״ב כתב וז״ל ועל גמירי שאין ישיבה בעזרה וכו׳ פירש״י גמירי הלכה למשה מסיני והשיג על זה הב״ש (כוונתו לס׳ באר שבע) מדתני לה בירושלמי בשם תני ר׳ חייא וכו׳ עכ״ל וכיון למ״ש הבאר שבע בחידושיו לסנהדרין ד׳ ק״א ע״ב ד״ה אמר.

צד 85 שורה 32 יש להוסיף ועי׳ ברש״י סוכה ד׳ ל״א ע״א לא מקשינן לא הוקשו ללמוד זה מזה ולא ניתן לדרוש מעצמו מכל י״ג מדות שהתורה נדרשת בהן אלא ק״ו עכ״ל ובתוס׳ שם ד״ה ור״י פי׳ בקונטרס וכו׳ ותימא גדולה פי׳ וכו׳ ע״ש. ולא זכרו ירושלמי דילן. ועי׳ ברש״י גיטין ד׳ מ״א ע״ב ד״ה דכו״ע.

צד 85 שורה 4 יש להוסיף בס׳ באר שבע בתמיד ד׳ כ״א ע״א כתב: וגדולה מזאת מצינו בירושלמי דפסחים וביומא שם אמוראים טובא החולקים על מר (בה״ל הבאר שבע דכין שמה שנאמר בבבלי סנהדרין ק״א והאמר מר אין ישיבה וכו׳ שמר הוא שם חכם, ובשל״ה חלק תושבע״פ אות י׳ כל מקום שתמצא בתלמוד והאמר מר הוא רב עכ״ל והבאר שבע והשל״ה לא כוונו לאמת) ואמרו כי אין ישיבה בעזרה אפילו למלכי בית דוד אלא לכהן גדול בלבד שנאמר ועלי הכהן יושב וגו׳ וכו׳ אבל לפי האמת אי אפשר לומר כן וכו׳ עכ״ל. ולפנינו בירושלמי בפסחים ויומא הנ״ל לא נזכר שלכהן גדול הותר הישיבה בעזרה. והיה לפני הבאר שבע הגירסא בירושלמי כגירסת הפי׳ המיוחס לתמיד הנ״ל.

צד 87 שורה 18 יש להוסיף ובספר פסח גדול להרב יעב״ץ ז״ל (אלטונא תקל״ה ד׳ ב׳) כתב וז״ל וירושלמי איתא והא אין שתי שמיטות שלא יחול י״ד בשבת ולאו דווקא וכו׳ ע״ש ובמ״ש החכם הגדול פראפעססאר דניאל חוואלסאהן הי״ו בספרו לעטצטע פאססאמי צד 22 הערה 3. (לייפציג 1908).

צד

צד 88 שורה 24 יש להוסיף ובבאור מאמר הירושלמי ראה בהחוקר שנה א׳ צד 12 מ״ש בזה ידידי הר״ר אברהם עפשטיין נ״י.

צד 88 שורה 26 יש להוסיף ובמנחות ד׳ ס״ג ע״ב הגירסא מפשיט את הפסח עד החזה. וע״ש בתום׳ ד״ה מפשיט ולאו דוקא נקט הכא פסח וכו׳. ולא זכרו מירושלמי דילן.

צד 97 שורה 30 יש להוסיף וברמב״ם ה׳ מע״ש פ״ב ה״ח אין פודין מע״ש בירושלים. ובכ״מ שם אין פודין מע״ש בירושלים במשנה פרק כיצד צולין עכ״ל.

צד 98 שורה 21 יש להוסיף ובבבלי קדושין ד׳ מ״א סע״ב הגירסא ר׳ יונתן (ר׳ נתן).

צד 99 שורה 37 יש להוסיף בספר באר שבע בחי׳ הוריות (ד׳ ד׳ ע״א) לאפוקי בעשיית פסח בטומאה אין הולכין אחר רוב יושבי א״י וכו׳. והכי איתא בהדיא בירושלמי בפרק זה ובפרק כיצד צולין ר׳ אמי (כן בהוריות פ״א הלכה ג׳ אבל בפסחים כאן: אימי) אמר (ליתא) בשם רשב״ל להוריי׳ הלכו (הילכו) אחר רוב יושבי ארץ ישראל (אחר ישיבת א״י) לטומאה הלכו (הילכו) וכו׳ ובהכי ניחא לי למה נקט רב אשי ובהוראה בוי״ו בראש התיבה ולא אמר בהוראה וכו׳ עכ״ל.

צד 102 שורה 5 יש להוסיף ובתום׳ סוטה ד׳ ל״ח ע״ב ד״ה מחיצה דתנן אבר שיצא מקצתו לחוץ (ליתא) מן האגף ולפנים וכו׳. ובתום׳ שאנץ שם מן האגף ולפנים וכו׳ אגף היינו משקוף עכ״ל.

צד 103 שירה 8 יש להוסיף ומ״ש בירושלמי כאן דמתלין מתלא בבבלי פסחים ד׳ פ״ה סע״ב ליתא זה.

צד 103 שורה 38 יש להוסיף פ״ז הי״א דאמר ר׳ אחא בשם ר׳ חיננא. בבבלי פסחים ד׳ פ״ו ע״א ואמר ר׳ אחא ואיתימא ר׳ חנינא.

צד 104 שורה 39 יש להוסיף פ״ז הי״ב תמן אמר דרבי שמעון היא. בבבלי פסחים ד׳ פ״ו סע״א מובא זה בשם ר׳ יהודה וע״ש.

צד 105 שורה 11 יש להוסיף בספר קרבן חגיגה (הוציאו לאור הרב רבי משה חאגיז בווינציא תס״ט) סי׳ ז׳ הלא תראה דהפסיק מדברים בלשון יחיד ומלתה איתו וכו׳ ובשבירת עצם א׳ ועצם לא תשברו בו בלשון רבים רמזו מ״ש בגמ׳ ירושלמי יש שובר אחר שובר וכו׳ ע״ש.

צד 107 שורה 12 יש להוסיף פ״ח ה״א ר״ח בשם ר״י מי שחציו עבד וחציו בן חורין קידש אשה וכו׳. בבבלי לא ידעו ממאמר ר׳ חייא הנ״ל. ראה שם בגיטין ד׳ מ״ג ע״א איבעיא להו מי שחציו עבד וחציו בן חורין שקידש וכו׳.

צד 107 שורה 12 יש להוסיף פ״ח ה״ב במשנה שכח מה אמר לו רבו וכו׳. בתום׳ קדושין ד׳ מ״ב ע״א ד״ה ודילמא תנן בפרק האשה הרי שאמר לו רבו צא ושחוט עלי את הפסח ושכח מה אמר לו רבו וכו׳ ע״ש בשנויים.

צד 107 שורה 20 יש להוסיף ובספר קהלת יעקב סי׳ ר״ה איברא דראיתי להר״מ וכו׳ וכתב מרן הכ״מ שם דדין הוא בירושלמי וכו׳ וע״ש.

צד 107 שורה 31 יש להוסיף פ״ח ה״ג במשנה עד שיזרק עליו את הדם. באור זרוע ח״ב סי׳ רי״ז רש״א עד שיזרוק את הדם פי׳ אפילו יבי׳ ע״ש.

צד 107 שורה 34 יש להוסיף ובבבלי גיטין ד׳ כ״ב ע״א אלא אי אמרת

דלא

דלא אמנינהי לאחר שחיטה מי קמיהמני יכו׳. וממה שאמר ר׳ יוחנן בירושלמי כאן לית כאן שוחט לא נזכר בבבלי.

צד 113 שורה 23 יש להוסיף ועי׳ בתוס׳ מנחות ד׳ כ׳ ע״ב ד״ה נפסל דקאמר התם איזוהי דרך רחוקה מן המודיעים לירושלים וכו׳

צד 114 שורה 24 יש להוסיף בתוס׳ זבחים ד׳ י״ז ע״ב ד״ה קסבר ומפרש הרב ר״ח דנפקא מינה לענין פסח הבא בטומאה דתנן לא יאכלו ממנו זבין וזבות וכו׳. וע״ש בגליון דתנן פסח (הפסח) הבא בטומאה וכו׳.

צד 116 שורה 33 יש להוסיף ובכריתות ד׳ כ״ח ע״א ג״כ הגירסא דמפריש נקבה לפסחו קודם הפסח וכו׳ ויביא בדמיה פסח. ומ״ש שם רש״י קידם לפסח כדי נסבא עכ״ל לא זכר מתמורה ד׳ י״ט ע״א נשתיירה אחר הפסח תרעה וכו׳ ע״ש.

צד 117 שורה 41 וכן הוא הגירסא בהמשנה בספר קהלת יעקב ח״א סי׳ רל״ג.

צד 117 שורה 21 יש להוסיף וכן הוא בבבלי קדושין ד׳ מ״א ע״ב הוא (ליתא) איבל משלו והם (והן) אוכלים (אוכלין) ושותים (ליתא, ועי׳ בהגר״א שם) עמ׳

צד 120 שורה 40 וכעין זה יש להראות על ירושלמי שבת פרק י״ג הלכה ג׳ אמר רבי יוחנן בשם ר׳ שמעון בן יוצדק מצה גזולה אינו יוצא בה ידי חיבתי בפסח וכו׳ תני מצה גזולה אסור לברך עליה אמר רב הושעיה וכו׳. ומהברייתא מצה גזולה וכו׳ נזכר ג״כ בחלה פרק א׳ הלכה ט׳. אולם בירושלמי פסחים אין זכר מכל זה? לא נזכר ממאמר ר׳ יוחנן הנ״ל ולא מהברייתא דמצה גזולה אסור לברך עליה. ומדוע? הלא הלכות כאלו מקומן רק במס׳ פסחים? ועל מה שכתבתי באהבת ציון וירושלים בשבת צד 133 יש להוסיף שהירושלמי הנ״ל מובא בשנויים גם בשו״ת הרדב״ז בספר דברי דוד (ליוורנו) סי׳ ב׳ וע״ש.

צד 122 שורה 8 יש להוסיף שבשו״ת דוט השני סי׳ כ״ה מביא המרדכי הנ״ל וז״ל דאמרינן בירושלמי וז״ל כפי מה שהביאו במרדכי רבי לא אכל וכו׳ אר׳ מני ר׳ יונה בבור הוי והוי אכל וכו׳ עכ״ל וגירסתו בהמרדכי משונה משלפנינו.

צד 125 שורה 42 כי גם בתוס׳ קדושין וכו׳. צ״ל ברש״י ותוס׳ קדושין וכו׳.

צד 126 שורה 4 נשמט: ובבבלי יומא ד׳ ס״ב ע״א אלא רבי יוסי דפסח דתנן המפריש פסחו ואבד והפריש וכו׳. וכן הוא שם ד׳ ס״ד ע״א דתנן המפריש פסחו יכו׳. ולפנינו ליתא זה במשנה לא במס׳ פסחים ולא במקום אחר. ועי׳ ירושלמי פסחים פרק ט׳ ה״ו.

צד 136 שורה 27 יש להוסיף פ״י ה״ט אמר ר״ז וכו׳ בס׳ קרבן חגיגה סי׳ ל׳ ובזה יובן צוף דבש אמרי נועם שיח סוד שרפי קדש א״ר זעירא (זעירה) בלא (דלא) בירך (ברך) וכו׳ את (ליתא) של זבח וכו׳ ע״ש. ובספר עדות ביהוסף חלק ב׳ ד׳ קי״ו (קושטאנדינא ה׳צ״ג) ורבינו (הרמב״ם) מצא בירושלמי דאמרינן התם דפלוגתא דר״י ור״ע היינו משום עיקר וטפל נראה לרבינו אותו הטעם עיקר וכו׳ עכ״ל.